Dănuț Doboș (coord.)
Petronel Zahariuc
Lucia Cireș
Daniela Butnaru

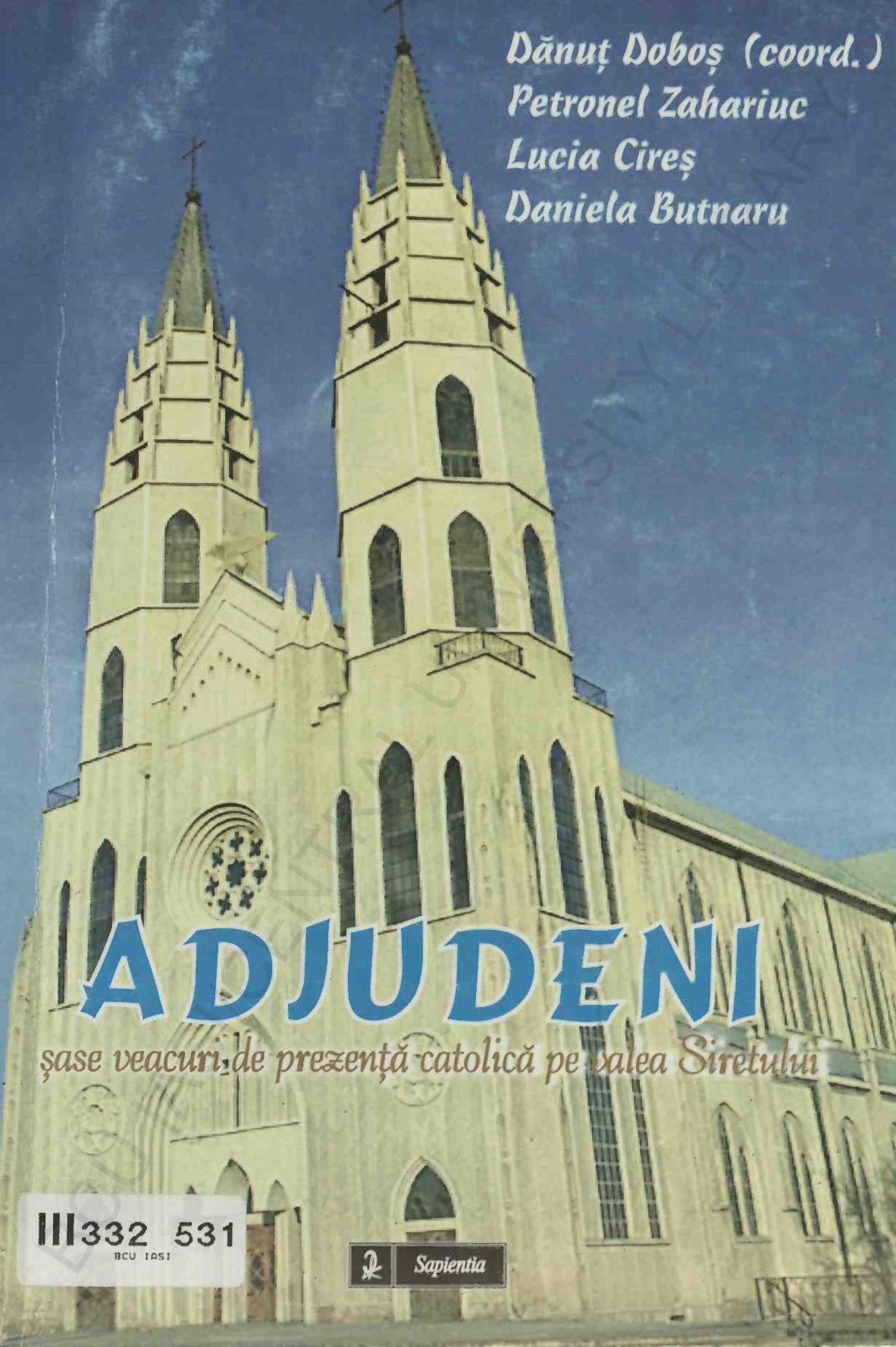

ADJUDENI

șase veacuri de prezență catolică pe valea Siretului

III332 531
BCU IASI

Sapientia

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

III332 531
BCU IASI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ADJUDENI.
ŞASE VEACURI DE PREZENŢĂ CATOLICĂ PE VALEA SIRETULUI

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DĂNUȚ DOBOȘ (COORD.), PETRONEL ZAHARIUC,
LUCIA CIREȘ, DANIELA BUTNARU

421037

ADJUDENI

ȘASE VEACURI DE PREZENȚĂ CATOLICĂ PE VALEA SIRETULUI

0 000011 14951 BCU IAȘI

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ "M. EMINESCU" • IAȘI •
4. AUG. 2021
ADO

Sapientia
Iași 2005

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cu binecuvântarea noastră arhierească
✠Petru GHERGHEL
Episcop de Iaşi
17.12.2005

Carte apărută sub egida Departamentului de cercetare istorică al Episcopiei Romano-Catolice Iaşi

Au mai colaborat la acest volum:
Pr. Fabian Doboş
Pr. Claudiu Dumea
Pr. Anton Dancă
Pr. Emil Dumea
Pr. Cristinel Farcaş

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Adjudeni : şase veacuri de prezenţă catolică pe valea Siretului /
Dănuţ Doboş (coord.), Petronel Zahariuc, Lucia Cireş, Daniela Butnaru.
- Iaşi : Sapientia, 2005
ISBN 973-8474-67-1

I. Doboş, Dănuţ (coord.)
II. Zahariuc, Petronel
III. Cireş, Lucia
IV. Butnaru, Daniela

282(498) Adjudeni)

© 2005 Editura SAPIENTIA
Institutul Teologic Romano-Catolic
Str. Th. Văscăuţeanu 6
RO – 700462 Iaşi
Tel. 0232/225228
Fax 0232/211476
www.itrc.ro
e-mail slupu@itrc.tuiasi.ro

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

In memoriam pr. Dumitru Adămuț

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

În loc de prefață 9
(Aurel IȘTOC)

CAPITOLUL I:
CONTRIBUȚII LA ISTORIA SATULUI ADJUDENI 11
(Petronel ZAHARIUC)

CAPITOLUL II:
CULTURA TRADIȚONALA 90
(Lucia CIREȘ)

1. Preliminarii 90
2. Așezare, gospodării, locuințe 95
3. Ocupațiile tradiționale 101
4. Portul tradițional 120
5. Meșteșuguri 126
6. Medicina populară 134
7. Obiceiurile 141
Concluzii 185

CAPITOLUL III:
TOPONIMIA SATULUI ADJUDENI 187
(Daniela BUTNARU)

CAPITOLUL IV:
BISERICA DIN ADJUDENI 208
(Dănuț DOBOȘ)

1. Catolicii din Adjudeni până la 1800 208
2. Parohia Adjudeni în prima jumătate a secolului al XIX-lea 221
3. Parohia Adjudeni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea 256
4. Parohia Adjudeni în secolul al XX-lea 264
5. Biserica „Coborârea Duhului Sfânt" 296
6. Preoți originari din Adjudeni, figuri de dascăli și persoane consacrate 308

BCU "ȘTEFAN CEL MARE" UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL V:
ŞCOALA DIN ADJUDENI 327
(Dănuț DOBOŞ)

1. Fondarea şcolii 327
2. Învățătorii 328
3. Perioada 1945-1948 331
4. Şcoala în anii „Regimului Democrației Populare" 333

CAPITOLUL VI:
MOMENTE DEOSEBITE DIN ISTORIA SATULUI ADJUDENI (SECOLELE XIX-XX). EROII SATULUI 341
(Dănuț DOBOŞ)

1. Momente deosebite 341
2. Eroii satului 346

CAPITOLUL VII:
MĂRTURII ISTORICE 361

1. Câteva file de istorie contemporană 361
(Anton DANCĂ)
2. Un păstor din alte vremuri: pr. Anton Țălmăcel 373
(Claudiu DUMEA)
3. Personalitatea pr. Dumitru Adămuț (1933-1982) 385
(Emil DUMEA)
4. Adjudeni, file de istorie recentă 394
(Cristinel FARCAŞ)

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

> Ce este timpul? Cine ne poate spune repede şi clar? (...) Dacă nu mă întreabă nimeni, o ştiu, dar dacă aş vrea să explic cuiva care mă întreabă, nu ştiu (...) Nu se zice la propriu: există trei timpuri, trecutul, prezentul şi viitorul, ci, la propriu, s-ar putea zice: există trei timpuri, prezentul din cele trecute, prezentul din cele prezente şi prezentul din cele viitoare. Iar acestea trei sunt în suflet... ca amintire prezentă a celor trecute, ca preocupare de cele prezente şi ca aşteptare prezentă a celor viitoare. Dacă mi se îngăduie aceste trei expresii, văd şi mărturisesc că sunt trei timpuri (sfântul Augustin, *Confesiuni*, XI, 14.20).

Pe valea mănoasă a râului Siret, pe malul drept al cursului de apă, la 10 kilometri nord-est de oraşul Roman, este situat satul Adjudeni, în mijlocul căruia se înalță impunătoare şi măreață o biserică monumentală cu două turnuri ce domină toată valea şi poate fi observată cu uşurință de pe drumul european Roman - Iaşi pe o distanță de peste 20 de kilometri.

Istoria acestei străvechi aşezări se împleteşte armonios cu istoria tuturor comunităților şi satelor din această parte a țării şi se impune printr-o trăire adâncă a credinței şi prin hărnicia, destoinicia şi spiritul de jertfă al locuitorilor săi de ieri şi de astăzi.

Cartea de față surprinde câteva crâmpeie din existența multiseculară a acestui sat cu o populație exclusiv catolică, unde oamenii trăiesc după o ordine socială statornicită prin tradiție şi poartă în suflete o bogată moştenire spirituală. Este vorba despre unul dintre cele cinci sate catolice din zona Romanului, pe care le găsim menționate de toți vizitatorii apostolici şi ale căror origini pot fi urmărite până pe la jumătatea secolului al XV-lea.

Ca în fiecare sat, biserica şi şcoala sunt primele şi principalele focare de cultură şi civilizație, în jurul cărora gravitează viața socială şi spirituală a întregii comunități. Această carte încearcă o reconstituire în prezent a trecutului, a istoriei spiritualității acestei aşezări, la care s-au angajat cu mult curaj cercetători din cadrul Departamentului de cercetare istorică al Episcopiei Romano-Catolice de Iaşi şi de la Universitatea „Al. I. Cuza", care s-au străduit să surprindă, cât mai bine şi mai exact, realitățile descoperite la fața locului.

Datele prezentate în această carte privesc structurile şi valorile fundamentale ale unei aşezări omeneşti în care faptele mărunte se întretaie şi se combină la tot pasul cu întâmplări şi realizări dintre cele mai semnificative, ajutându-ne să întrezărim bogăția şi complexitatea sufletească a

credincioşilor din Adjudeni. Apariţia acestei cărţi este un prilej minunat de evocare istorică pentru cei de astăzi, a oamenilor, faptelor şi evenimentelor care au zidit de-a lungul veacurilor comunitatea credincioşilor de aici, care astăzi sunt prezenţi peste tot în lume, purtând cu vrednicie numele de creştini catolici şi contribuind la răspândirea evangheliei la toate popoarele, prin preoţi, suflete consacrate şi, mai ales, prin mulţimea celor care lucrează peste hotare pentru un viitor mai bun.

Plecaţi prin lume sau rămaşi acasă, credincioşii din Adjudeni rămân legaţi de locul pe care şi l-au ales şi în care s-au statornicit şi trăiesc în prezent, construind viitorul pe baza trecutului.

Cartea de faţă este un semn de preţuire şi un omagiu adus acestei vetre multiseculare de pe valea Siretului, care îi ajută pe toţi fiii şi fiicele sale să poarte în suflet, mereu şi oriunde, „amintirea prezentă a celor trecute, preocuparea de cele prezente şi aşteptarea prezentă a celor viitoare".

Aşadar, cinste şi recunoştinţă înaintaşilor care ne-au lăsat ca moştenire zestrea spirituală şi materială a acestui sat, aleasă preţuire locuitorilor de astăzi, binecuvântare şi succes în viaţă celor tineri, mulţumire cercetătorilor şi profesorilor care au adunat într-o singură carte bogăţia spirituală şi culturală a acestei comunităţi, şi multă bucurie şi satisfacţie cititorilor acestor pagini încărcate de istorie, care sperăm să fie beneficiarii unei lucrări de referinţă.

Pr. Aurel IŞTOC

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITARY LIBRARY

CAPITOLUL I

CONTRIBUȚII LA ISTORIA SATULUI ADJUDENI

Petronel ZAHARIUC

Pe malul drept al Siretului, în ținutul Romanului, între luncă și drumul mare, era în vremea lui Alexandru cel Bun (1400-1432) satul Agiudeni. Întemeietorul sau descălecătorul satului, un anume Agiud, a fost contemporan cu descălecătorii Moldovei. Alături de rudele sale, cu care venise de peste Munți, în satul său s-au așezat cu traiul oameni de credință catolică. Însăși numele celui dintâi stăpân, Agiud, este forma românească a numelui maghiar *Egyed*, ce vine din latinescul *Egidius*[1]. Numele Agiud, care se regăsește în Moldova în două nume de localități, acest sat și târgul Adjud, aflat tot pe Siret, dar la vărsarea Trotușului[2], îl mai întâlnim în Moldova atât în veacul al XVI-lea, cât și în veacul al XVII-lea[3]. Nu știm dacă așezarea a rămas în stăpânirea urmașilor întemeietorului sau dacă a trecut prin căsătorie sau vânzare în stăpânirea altei familii. Știm doar că stăpânul, oricine o fi fost, a primit de la Ștefan cel Mare un privilegiu pentru veșnica stăpânire a satului.

Nici locuitorii nu au lăsat vreo urmă în documentele istorice vreme de mai bine de două veacuri; abia prin 1571, Gheorghe Vasari, secretarul episcopului de Camenița, amintește de existența a cinci sate cu populație catolică în jurul Romanului[4], pentru ca, în penultimul an din suta a șaisprezecea, episcopul catolic Bernardino Quirini, vizitând localitățile cu

---

[1] N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, Editura Academiei, București 1963, 3-4; B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbii istorice și poporane a românilor*, I, București 1887, coloanele 512-513. În acest capitol vom folosi numele satului în formele Ajudeni și Agiudeni, așa cum apare în documentele din secolele XVII-XIX.

[2] Constantin C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București 1997, 183-184 (târgul este menționat pentru prima dată la 9 aprilie 1433).

[3] Al. Gonța, *Documente privind istoria românilor, A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri*, ediție îngrijită și cuvânt înainte de I. Caproșu, București 1995, 299 (Ilea Ajud, diac), 444 (Măteiu Ajud).

[4] I. Gabor, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, Conexiuni, Bacău 1995, 8; în acest dicționar găsim repere sigure pentru evoluția istorică a satului Agiudeni, ca și la L. Pilat, *Comunități tăcute. Satele din parohia Săbăoani (sec. XVII-XVIII)*, Editura „Dumitru Mărtinaș", Bacău 2002, 22-29 ș.u.

populaţie catolică din Moldova, să scrie: „Am vizitat, de asemenea, târgul Săbăuani şi satele Berindeşti, Tămăşeni, Lucăceşti, Ajudeni – «Giudiani» şi Luceni şi încă altele vecine, în care am găsit pe toţi locuitorii catolici, de neam unguri, în număr de 300 familii, cam 1.400 de suflete"[5]. Episcopul deplânge lipsa preoţilor din „târg" şi din sate şi starea rea în care se găsea biserica mare din Săbăoani. Din tânguirea episcopului, înţelegem că cele vreo 20 de familii din Ajudeni, numărând vreo 100 de suflete, cu greu îşi puteau găsi mângâierea sufletească.

După patru ani de la vizitaţiunea episcopului Quirini, satul şi stăpânul lui sunt pomeniţi într-un privilegiu de la Ieremia Movilă. Astfel, la 16 februarie 1603, Ieremia Movilă voievod îi dăruieşte rudei sale, Ştefan Prăjescu, cămăraş de Ocnă, pentru că a slujit drept şi credincios domniei şi ţării satul Ajudenii, de pe Siret, cu vad de mori, în ţinutul Roman, care „a fost drept domnesc ascultător către ocolul târgului Roman". Credem, pe temeiul actelor vechi pomenite în actele Ajudenilor, că trecerea satului dintr-o stăpânire dreaptă boierească într-o stăpânire „dreaptă domnească" s-a întâmplat din pricina vreunei „nedreptăţi" a stăpânului satului la adresa stăpânului ţării, în urma căreia Agiudenii au trecut sub ascultarea ocolului domnesc al Romanului[6]. Momente în care „nedreptatea" sau trădarea să fi putut avea loc au fost destule în Moldova, în cele două decenii şi ceva care despart sfârşitul domniei lui Bogdan Lăpuşneanu (1572) de începutul domniei lui Ieremia Movilă (1595). Noul domn a uitat trădarea rudei sale şi a văzut că satul a fost în „vremea de demult" a strămoşilor cămăraşului Prăjescu, pentru că boierul a arătat „un uric de la bătrânul Ştefan voievod «cel Mare» pentru acel sat". Rudenia strânsă cu domnul, slujba credincioasă şi stăpânirea veche a familiei sale asupra satului pare-se că nu au fost de ajuns, pentru că Ştefan Prăjescu a mai dat „patru cai buni de oaste, preţuiţi pentru 120 de galbeni ungureşti, şi încă a dat domniei o sută de galbeni ungureşti, bani gata", pe care domnul i-a dat „pentru o treabă a ţării, atunci când am avut greutate şi nevoie"[7].

---

[5] *Călători străini despre Ţările Române*, vol. IV, vol. îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Bucureşti 1972, 42.

[6] Acest document, până acum inedit, este singurul care aminteşte de apartenenţa satului de ocolul domnesc al Romanului. Documentele care au intrat mai demult în circuitul ştiinţific nu arată satul Agiudeni ca fiind „ascultător" de târgul Romanului; cf. lista satelor din ocolul domnesc al Romanului la D. Ciurea, „Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec. XIV-XVIII)", în *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol"*, t. II, Iaşi 1965, 230.

[7] Cf. anexa 1.

Ştefan Prăjescu era fiul vameşului Ion Prăjescu[8] şi, din câte se pare, al unei fiice a lui Petru Rareş[9]. La fel, o altă fiică a lui Petru Rareş, Maria, pare să fi fost soția lui Ion Movilă – mare logofăt, tatăl viitorilor domni Ieremia şi Simion Movilă[10]. Chiar dacă cele două însoțiri nu sunt pe deplin sigure, dacă le coroborăm cu alte surse, rezultă din aceste încrengături că Ştefan Prăjescu şi Ieremia Movilă erau veri. Astfel, numerosul neam al Prăjeştilor, fiind legat de familia domnească a Movileştilor, a împărtăşit întru totul bucurii şi necazuri... domneşti! De altfel, chiar istoria satului Ajudeni o dovedeşte! Aşa cum tatăl său fusese mare vameş în vremea lui Petru Rareş, tot aşa, şi fiul său, Ştefan, va sta mulți ani în dregătoria de cămăraş de Ocnă, ştiut fiind faptul că o bună parte dintre veniturile domniei se strângeau din comerțul cu sare. Abia în domnia lui Constantin Movilă (decembrie 1607 – noiembrie 1611), cămăraşul ajunge mare stolnic, dar după doi ani este nevoit să pribegească în Polonia (noiembrie 1611)[11], alături de întregul „clan al Movileştilor şi Prăjeştilor"[12]. S-a întors în vara anului următor, împreună cu domnul său şi cu oaste polonă, împotriva lui Ştefan Tomşa, dar campania a avut un sfârşit nenorocit („Cornul lui Sas", 19 iulie 1612): Constantin Movilă a căzut în prinsoare şi un număr mare de boieri au fost omorâți de Ştefan Tomşa.

Stăpânul Ajudenilor a scăpat de la moarte şi s-a întors în Polonia, lăsându-şi averea în mâinile învingătorului. Alături de alte sate, şi satul Ajudeni a fost confiscat, după cum se spune în actul din 20 martie 1621: „satul anume Ajudenii, pe Siret, ce este în ținutul Romanului, care acest mai sus numit sat a fost luat domnesc în zilele lui Ştefan Tomşa voievod, atunci când a venit Costantin voievod cu altă mulțime de oaste leşească împotriva lui Ştefan Tomşa voievod"[13]. Cu siguranță, Ştefan Prăjescu s-a întors în Moldova, în domnia lui de câteva luni a lui Alexandru Movilă, încheiată cu un nou dezastru pentru Movileşti, în bătălia de la Dracşani (3 august 1616), în urma căreia tronul a fost deplin câştigat de Radu vodă

[8] I. C. Miclescu-Prăjescu, „Obârşia unei familii din Moldova", în *Revista Istorică Română*, 10 (1940) 183.

[9] Ştefan S. Gorovei, „Nepoții Balicăi, sămințenia Movileştilor", în *Arhiva Genealogică*, I (VI), 1994, 3-4, Iaşi, 130-132; Maria Magdalena Székely, *Sfetnicii lui Petru Rareş. Studiu prosopografic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi 2002, 332.

[10] I. C. Miclescu-Prăjescu, „Noi date privind înscăunarea Movileştilor", în *Arhiva Genealogică*, IV (IX), 1-2, Iaşi 1997, 159-178; Ştefan S. Gorovei, „Pe marginea unei filiații incerte: Maria Movilă – fiica lui Petru Rareş", în *Cercetări istorice*, s. n., XI, Iaşi 1980, 325-330.

[11] N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească şi Moldova, sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti 1971, 427.

[12] Ştefan S. Gorovei, „Clanuri, familii, autorități, puteri (Moldova, secolele XV-XVII)", în *Arhiva Genealogică*, I (VI), 1-2, Iaşi 1994, 91-92.

[13] Cf. anexa 2.

Mihnea (iulie 1616-februarie 1619). Boierul nostru „a luat calea" grăbit înspre Polonia, fără a avea vreme a se îngriji de redobândirea moşiilor. Cu moşiile confiscate de la „hicleni" şi luate pe seama domniei de Ştefan Tomşa, Radu Mihnea a purces să-i răsplătească pe oamenii săi de casă. Astfel, satul Ajudeni a fost dăruit unui sfetnic de încredere, aceluia care ţinea cheile cămării domneşti, Antonie cămăraş (un obscur boier cu obârşie sud-dunăreană[14], amestecat printre sfetnicii noului domn), care, la scurtă vreme, l-a închinat Mănăstirii „Sfântul Sava" din Iaşi, metoh al Sfântului Mormânt de la Ierusalim.

Ştefan Prăjescu a revenit în Moldova spre sfârşitul domniei învingătorului de la Dracşani sau la începutul domniei lui Gaşpar Graţiani (februarie 1619-septembrie 1620), pentru că în această vreme îl vedem împrumutând nişte bani lui Grigore Avrămăscul[15]. Pare-se că nu a mai apucat să-şi redobândească moşiile, trecând la cele veşnice după puţină vreme. Gaşpar Graţiani, având alţi sfetnici în jurul lui, s-a gândit să-i miluiască tot cu moşiile acelora care îi slujiseră pe Movileşti, de aceea, a îndrăznit chiar să ia Ajudenii de la Mănăstirea „Sfântul Sava", dându-i, ce-i drept, în loc satul Heciul, din ţinutul Soroca. Poate domnul s-a gândit să-i întoarcă satul lui Ştefan Prăjescul, dar, din păcate, scriitorii actelor păstrează tăcerea în această privinţă.

Încă în vremurile de linişte ale ţării şi ale familiei sale, Ştefan Prăjescu s-a căsătorit cu Anesia, fiica pârcălabului Iuraşco Vartic[16], cu care a avut trei copii: Ion, Gheorghe şi Marica. După moartea lui, copiii au rămas să se lupte pentru moşiile familiei, de care erau legate viaţa şi rangul lor social. Poate că părinţii au mai apucat să-şi căsătorească fiica, Marica, cu Lupu Hăbăşescu, dându-i, pe hârtie, o zestre frumoasă, dar pentru înjghebarea ei în fapt, ginerele a trebuit să slujească cu credinţă domnilor şi să se judece cu cei care luaseră, cu sau fără privilegii domneşti, moşiile şi acareturile Prăjeştilor. Or, Ştefan Prăjescu nu a mai avut vreme să-şi mărite fiica; ea s-a căsătorit după moartea tatălui, făcând ca soţul ei să fie cel care a luptat, în numele ei şi al fraţilor ei, pentru reconstituirea averii pierdute. Astfel s-ar explica de ce Lupu Hăbăşescu şi Marica apar în actele prin care li se întoarce satul Ajudeni împreună cu cei doi băieţi ai lui Ştefan Prăjescu, Gheorghe şi Ion, dar înaintea lor.

---

[14] Despre el mai ştim doar că a ajuns mare ceaşnic în domnia lui Alexandru Iliaş (Alexandru I. Gonţa, *Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de persoane*. Ediţie îngrijită şi prefaţă de I. Caproşu, Bucureşti, 1995, 43, sub *voce*).

[15] *Documente privind istoria României*, A. Moldova, veacul XVII, vol. IV, Bucureşti 1956, 355-356, nr. 452.

[16] Maria Magdalena Székely, *op. cit.*, 306-307.

Lupta a început chiar la începutul domniei unuia dintre ultimii Muşatini, care a mai apucat să cuprindă tronul Moldovei, Alexandru Iliaş (septembrie 1620 – octombrie 1621), nepotul după fiu al lui Alexandru Lăpuşneanu. Ca domn, Alexandru Iliaş se va dovedi nevrednic şi slab, dar, neuitând că este os din osul vechilor domni pământeni, va asculta şi jalbele boierilor de ţară. Astfel, chiar în primele luni de domnie, va fi nevoit să judece o pricină pentru satul Ajudeni între urmaşii lui Ştefan Prăjescu, porniţi să-şi facă un rost în viaţă, şi Mănăstirea „Sfântul Sava", nemulţumită de schimbul făcut cu Gaşpar Graţiani. Se pare că, la o primă judecată, domnul a dat câştig de cauză mănăstirii, aşa cum vor mărturisi călugării mai târziu[17], dar, la foarte scurtă vreme, a întors satul Ajudeni copiilor lui Ştefan Prăjescu (din păcate, ambele acte s-au pierdut sau încă nu au fost descoperite). Fără doar şi poate, „privilegiul de întorsătură" a iscat nemulţumiri printre călugării de la „Sfântul Sava" sau printre boierii greci veniţi cu noul domn de la Constantinopol, care aşteptau ca moşiile domneşti să se aşeze la temelia averii şi rostului lor din Moldova. Din pricina unora sau a altora, Alexandru Iliaş a fost nevoit să mai dea un act de întărire, la 20 martie 1621, în care stă scris:

> iată, acest adevărat boier al nostru credincios Lupul al treilea logofăt şi soţia lui, Marica, şi fraţii ei, Gheorghie şi Ion, fiii lui Ştefan Prăjescul stolnic, le-am dăruit de la noi din deosebita noastră milă şi le-am dat şi i-am miluit şi le-am întărit lor, în ţara noastră, Moldova, a lor dreaptă ocină şi dedină..., satul anume Ajudenii, pe Siret, ce este în ţinutul Romanului.

Astfel, se vădeşte cu prisosinţă, ca şi în uricul din 1603, prin care Ştefan Prăjescu a primit satul Ajudeni de la ruda sa, Ieremia Movilă, că nici acum, mai ales din pricina clevetitorilor, nu a fost suficientă doar „slujba dreaptă şi credincioasă" a logofătului al treilea, Lupu Hăbăşescu, şi amintirea locului înalt pe care îl ocupaseră Prăjeştii în istoria Moldovei sub Movileşti. De aceea, Lupu Hăbăşescu, bun cunoscător al actelor vechi, doar era şeful scriitorilor de acte din cancelaria domnească, şi deprins cu dificultăţile juridice născute de confiscarea unor moşii pentru hiclenie, şi-a pus rudele să scotocească prin lăzi şi să aducă dovezi puternice, ce urmau a fi înfăţişate domnului şi Sfatului la judecată, fiind menite să-i determine să dea uitării fapta „vicleanului" Ştefan Prăjescu şi să întoarcă urmaşilor lui moşiile şi casele. Printre aceste moşii s-a aflat şi Ajudenii, pentru care logofătul, soţia şi cumnaţii săi au descoperit un şir întreg de acte, începând cu Alexandru cel Bun şi sfârşind cu actul pomenit mai sus de la Alexandru Iliaş: „privilegiul lor drept, pe care l-au avut moşii lor de danie şi de miluire de la

[17] Cf. anexa 4.

bătrânul şi bunul Alexandru voievod, şi de întăritură de la bătrânul Ştefan voievod şi de la Eremia Moghila voievod, de asemenea, şi din ispisoc ce ei l-au avut de la însuşi domnia mea".

În urma acestor probe, cărora judecata domnească le-a dat crezare, de aceea, nu văd pricina pentru care nu le-am crede şi noi, domnul, văzând că „Lupul al treilea logofăt" a slujit „drept şi cinstit domniei noastre şi ţării noastre", a hotărât: „domnia mea m-am milostivit şi am dat şi am miluit şi am întors şi am întărit mai sus scrisului boier al nostru, Lupul al treilea logofăt, şi soţiei sale, Marica, şi fraţilor ei, Gheorghie şi Ion, fiii lui Ştefan Prăjescul stolnic", satul Ajudeni, de pe Siret, în ţinutul Roman[18]. Potrivnicii s-au înclinat în faţa judecăţii domneşti, dar, ştiind cât de scurte sunt domniile în Moldova, şi-au zis că nu va trece mult şi vor putea să ridice iar pricină pentru bogatul sat de pe Siret. Şi aşa a fost!

În octombrie 1623, a luat pentru a doua oară domnia Moldovei tocmai acela care năruise puterea şi norocul Movileştilor şi Prăjeştilor, Ştefan Tomşa, astfel că s-a ivit un bun prilej pentru călugării de la „Sfântul Sava" ca să redeschidă judecata. Totuşi, deşi norocul politic nu-i regăsise pe Prăjeşti, iar Lupu Hăbăşescu stătea tot în dregătoria de logofăt al treilea, călugării au găsit ascultare în faţa domnului abia în primăvara anului 1623.

În urma unei asemenea pâriciuni, Ştefan Tomşa judecă şi hotărăşte, la 2 mai 1623, că

> această adevărată slugă, boierul nostru Lupul al treilea logofăt, a slujit mai înainte altor sfânt răposaţi domni de dinaintea noastră drept şi credincios, şi acum sluşeşte şi domniei şi ţării noastre drept şi credincios. Drept aceea, noi, văzând dreapta şi credincioasa lui slujbă, care ne-o sluşeşte, domnia mea i-am dăruit din deosebita noastră milă şi i-am dat şi l-am miluit şi i-am întărit lui şi soţiei lui, Marica, şi fraţilor ei, Gheorghie şi Ion, fiii lui Ştefan Prăjescul fost stolnic, a lor dreaptă ocină şi moşie din ale lor drepte privilegii, pe care le-au avut moşii lor de la bătrânul şi preabunul Alexandru voievod, şi de la bătrânul Ştefan voievod, şi iarăşi de la Alexandru voievod cel tânăr şi de la Eremia Moghilă voievod, satul anume Agiudenii, pe Siret, ce este în ţinutul Roman, şi cu mori în Siret, care acel sat mai sus scris, Agiudenii, domnia mea li l-a luat în prima noastră domnie, şi a fost domnesc pentru că a fost pierdut de vicleanul Ştefan Prăjescul stolnic, când a venit cu Costantin voievod şi cu oastea leşească asupra domniei mele[19].

Din cele de mai sus, se poate observa că jupâneasa Marica a mai găsit printre pergamentele tatălui ei şi unul de la Alexandru Lăpuşneanu, căruia i se spune „cel tânăr", tocmai pentru a-l deosebi de strămoşul lui,

[18] Cf. anexa 2.
[19] Cf. anexa 3.

„bătrânul şi preabunul" Alexandru (chiar Lăpuşneanu s-ar fi bucurat să vadă că urmaşii îl compară cu acela dintre strămoşi pe care voise să-l „urmeze" ca domn[20]), pe care soțul ei s-a grăbit să-l pună lângă celelalte şi să se înfățişeze cu ele înaintea domnului şi boierilor adunați pentru judecarea mărturiilor sale. Ştefan Tomşa, văzând slujba către „domnie şi țară" a logofătului şi „mărturia atâtor urice şi privilegii, pe care le-a arătat de la sfânt răposații domni care au fost mai înainte, ca să-i fie lui dreaptă ocină şi dedină", a cerut sfatul marilor săi boieri şi „a aflat că i se cuvine acest sat, Agiudenii, boierului nostru mai sus scris, Lupul logofăt, şi soției lui şi cumnaților lui, fiii lui Ştefan Prăjescul, şi l-am luat de la călugări şi l-am dat în mâinile mai sus scrisului boier, Lupul logofăt".

Deşi printre boierii săi de Sfat nu se aflau urmaşi direcți ai Movileştilor sau ai familiilor înrudite, pentru că puțini dintre bărbați scăpaseră de sabia lui, ci doar rude prin alianță (spre exemplu, cel mai important dintre dregători, marele logofăt Ionaşco Ghenghea, era soțul unei fiice a lui Luca Stroici, mare logofăt al Movileştilor şi rudă cu aceştia[21]), totuşi, pentru a putea conduce țara, s-a văzut nevoit să încalce unele dintre hotărârile „veşnice" luate în prima domnie. Astfel, Ştefan Tomşa dă iarăşi satul Ajudeni în stăpânire „veşnică" lui Lupu Hăbăşescu, deşi ştia bine că „în prima domnie l-a luat să fie domnesc". Iar pentru ca stăpânirea veşnică să nu fie zdruncinată de urmaşii în domnie, vodă pune să fie scris la sfârşitul actului un greu blestem: „cine va îndrăzni să ia această ocină fără voia lui, să fie de trei ori blestemat şi blestemat de Domnul Dumnezeu, făcătorul cerului şi al pământului, şi de Preacurata Maică a lui Dumnezeu şi de toți Sfinții şi să aibă parte cu Iuda şi cu blestematul Arie până la sfârşitul veacului. Amin".

La puțină vreme, după numai trei luni, a venit pentru a doua oară în domnia Moldovei acela care îi făcuse Mănăstirii „Sfântul Sava" privilegiu de întărire a daniei lui Antonie cămăraş, Radu vodă Mihnea. Iarăşi s-a ivit un prilej cât se poate de nimerit pentru călugări ca să-şi revendice moşia. Probabil au încercat să-i explice domnului că blestemul de mai sus ocroteşte o hotărâre nedreaptă, de aceea, dacă va strica hrisovul, nu-şi va încărca sufletul cu grele şi amare suferințe. Numai că Radu Mihnea venise din nou în domnie, mânat de alte gânduri decât prima dată. Aceste gânduri, îndreptate spre binele țării, s-a străduit să le înfăptuiască, astfel că, după ce, la Hârlău, şi-a pus sufletul în mâinile Domnului, cronicarul a scris:

---

[20] Gh. Pungă, *Țara Moldovei în vremea lui Alexandru Lăpuşneanu*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi 1994, 48-51.

[21] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, 400-401.

„Domniia Radului vodă celui Mare împărăţiei, nu domniei sămănătoare şi pentru lucrurile şi tocmelele casei lui i-au dzis Radul vodă cel Mare"[22].

Fără îndoială că Miron Costin nu i-ar fi spus „cel Mare" dacă judecăţile sale nu ar fi fost luate după „lege" şi după o înţeleaptă chibzuinţă: „cuvântul cel grăiia ca o pravilă era tuturora, giudeţele cu mare dreptate şi socoteală, fără făţărie, cu cinste, iară nemăruia cu voie vegheată"[23]. Credem că aşa s-au petrecut lucrurile în noiembrie 1623, când înaintea domnului şi a boierilor au venit „călugării de la Mănăstirea «Sfântul Sava Sfinţitul», care este în târgul Iaşi, şi s-au pârât... cu Lupul al doilea logofăt şi cu soţia lui, Maria, şi cu fraţii ei, Gheorghie şi Ion, fiii lui Ştefan Prăjescul stolnic, pentru un sat Agiudenii, ce este pe Siret, în ţinutul Roman". Egumenul mănăstirii a întins pe masa Divanului „un uric şi un ispisoc de danie de la însuşi domnia mea [cel din prima domnie – nota ns.] şi alt ispisoc de întăritură de la Gaşpar voievod şi un ispisoc de la Alexandru Iliaş voievod". Lupu Hăbăşescu, care între timp fusese ridicat în rangul de logofăt al doilea, a scos din desaga cu „cărţi" de stăpânire pentru Agiudeni pe acelea cu care se înfăţişa de obicei la judecăţi:

> drepte privilegii de dedină, pe care le-au avut de la sfânt răposaţii domni de dinaintea noastră, de la bătrânul şi preabunul Alexandru voievod, şi de la bătrânul Ştefan voievod, şi de la Alexandru, tatăl lui Bogdan voievod [Bogdan Lăpuşneanu – nota ns.] şi de la Ieremia Moghilă voievod, şi apoi privilegii de întăritură şi de întorsătură de la Ştefan Tomşa voievod[24].

Domnul şi întregul lui Sfat, văzând atâtea privilegii, au hotărât că se cuvine, potrivit „legii ţării", să stăpânească satul Agiudeni credinciosul său logofăt al doilea, împreună cu soţia şi cu cumnaţii lui, iar călugărilor le-au fost luate actele vechi de stăpânire asupra acestui sat.

De acum înainte, satul va rămâne în stăpânirea acelora care au primit întărire de la Radu Mihnea; acest lucru s-a putut întâmpla datorită faptului că în domnia Moldovei au ajuns din nou şi urmaşi direcţi sau colaterali ai Movileştilor, ca Moise Movilă şi Miron Barnovschi-Movilă, făcând ca şi steaua politică a lui Lupu Hăbăşescu să urce mereu.

Pomenind până acum de atâtea ori de Lupu Hăbăşescu, credem că a venit vremea să ne oprim puţin asupra lui şi a familiei din care făcea parte.

---

[22] Miron Costin, „Letopiseţul Ţărâi Moldovei", în *Opere*, ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu, Bucureşti 1958, 103.

[23] Miron Costin, „Letopiseţul Ţărâi Moldovei", 103.

[24] Cf. anexa 4. Radu Mihnea a mai dat câştig de cauză lui Lupu Hăbăşescu, soţiei şi cumnaţilor săi, la 15 decembrie 1623, când, după judecata cu Duca, fost uşar, le-a întors satul Boziani, din ţinutul Neamţ, care îi fusese dat lui Duca „de Ştefan Tomşea voievod, din prima lui domnie, pentru că Ştefan Prăjescul în acea vreme era în Ţara Leşească, cu domnul său Costantin voievod" (*DIR*, A. Moldova, sec. XVII, vol. V, 251, nr. 336).

Acest boier a apărut în slujbele țării, ca de nicăieri, după îngenuncherea Movileștilor de către Ştefan Tomşa, mai întâi ca diac şi slujitor în cancelarie, şi apoi, dovedind înzestrări cărturăreşti şi politice, ca mai-mare peste scriitorii de acte (logofăt al treilea) în cancelaria lui Radu Mihnea, în cea dintâi domnie a acestuia în Moldova. S-a legat, prin căsătorie, de familia Prăjeştilor, preluând nu numai o parte dintre moşiile lor, ci şi crezul lor politic – în politica internă, lupta pentru menținerea statutului politic al boierilor de țară şi renaşterea casei domnitoare a Movileştilor, iar în politica externă – legături bune, culturale şi politice, cu Polonia. Despre părinții lui Lupu Hăbăşescu sau despre moşiile acestora nu putem spune nimic – întuneric deplin! O fi fiul unuia dintre boierii din veacul precedent, pe care cu anevoie îi putem deosebi unul de altul, cu numele Gavril, Grigore sau Toader; se poate ca, în viitor, truda istoricilor să aducă lumină în această privință.

Numele Hăbăşescu ne ajută să-l deosebim de alți boieri cu numele Lupu, relativ mulți în Moldova primei treimi din veacul al XVII-lea: Lupu Balş, Lupu Coci (viitorul Vasile Lupu), Lupu Prăjescu, Lupu Talpă etc. De asemenea, acest nume, a cărui rădăcină, „hăbăş"/"habeş", derivă din cuvântul maghiar *habos*, care înseamnă „agitat, zbuciumat, neliniştit"[25], ne mai arată că era fiul unui anume Hăbăşescu. Semnificația adâncă a numelui este foarte nimerită pentru o familie a cărei istorie nu a fost deloc liniştită. Numele, în forma Habăş, îl găsim atât în veacul al XV-lea, cât şi în veacul al XVII-lea. Legătura cu acel Gavril Habăş, de pe la 1483, fiul lui Iurie Şerbescul, stăpân în satul Leucăuți, la Botne, pe Gotovțea[26], este riscantă şi nu se întemeiază decât pe asemănarea de nume. Dacă numele nu ne lămureşte, nici moşiile aflate în stăpânirea lui Lupu Hăbăşescu şi a urmaşilor lui nu o fac pe deplin. Am aştepta o deslușire de la satul Hăbăşeşti, din ținutul Roman, care a fost într-adevăr în stăpânirea lui Lupu Hăbăşescu, numai că actul dat de Gaşpar Grațiani, la 13 aprilie 1620, nu e deloc lămuritor. Acum, satul este pomenit pentru prima dată[27], şi nu putem deosebi dacă a aparținut logofătului Lupu sau a fost, la fel ca Agiudenii, atârnător de domeniul familiei soției sale, Marica, fiica lui Ştefan Prăjescu; astfel, se spune în act că

> pe aceste adevărate slugi ale noastre, Lupul logofăt şi cneaghina lui, Marica, şi frații ei, Gheorghie şi Ion, fiii lui Ştefan Prăjescul vornic, le-am miluit cu deosebita noastră milă şi le-am dat şi le-am întărit de la noi, în țara noastră, Moldova, dreapta lor ocină şi cumpărătură din ispiscocul de întărire de la Eremia voievod,

[25] N. A. Constantinescu, *op. cit.*, 291.

[26] *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. II, întocmit de Leon Şimanschi, în colaborare cu Georgeta Ignat şi Dumitru Agache, Editura Academiei, Bucureşti 1976, 382-384, nr. 251.

[27] Multe dintre actele satului s-au pierdut; cf. nota 96.

satul Hăbăşeşti şi cu cătunul lui, Sârbii, şi siliştea Jurgeştii, care sunt în ţinutul Romanului, şi jumătate din satul Iacobeşti pe apa Sucevei, care sunt în ţinutul Sucevei, şi satul Selomoneşti pe pârâul Vindăi şi cu loc de moară, care sunt în ţinutul Neamţului[28].

Actul continuă cu înşiruirea unui mare număr de sate şi părţi de sate, înşirate pe Siret şi pe pâraiele din preajmă, până la hotarul de jos al Moldovei, în ţinutul Putnei, toate cumpărături ale lui Ştefan Prăjescu. Este probabil ca satul Hăbăşeşti (cu cătunul Sârbi) şi, poate, seliştea Jurgeşti (Giurgeşti) să fi aparţinut părinţilor lui Lupu Hăbăşescu (satul Iacobeşti a aparţinut Prăjeştilor[29]). Dacă nu ar fi aşa, atunci boierul nostru nu şi-ar avea rădăcinile în Moldova, ci ar reieşi că a venit de aiurea, poate din sudul Dunării, o dată cu mulţi curteni de-ai lui Radu Mihnea, iar după ce s-a aşezat în Moldova, şi-a cumpărat un sat, de la numele căruia şi-a alcătuit şi un nume. Nu credem că avem de-a face cu un „om nou" în Moldova începutului de veac XVII, mai cu seamă că tânărul boier şi-a început cariera ca diac în cancelaria domnească, iar semnătura lui, păstrată pe multe acte, nu vădeşte, ca în cazul altor „oameni noi", vreo urmă a ductului grecesc.

Cariera lui Lupu Hăbăşescu este destul de bine cunoscută, datorită străduinţelor lui Franz Babinger[30] şi, mai cu seamă, ale lui Ion Zaborovschi[31]. Motivul acestor osteneli a fost dorinţa de a descâlci cariera unui alt boier cu numele Lupu – anume, Lupu Coci (ca domn al Moldovei, Vasile Lupu). Urcând în dregătorii în acelaşi timp, cei doi au fost în suficiente rânduri confundaţi, mai ales atunci când au ajuns mari vornici – unul al Ţării de Jos (Lupu Hăbăşescu) şi celălalt al Ţării de Sus (Lupu Coci). Ceea ce poate înlesni „despărţirea" lor, în acte, sunt semnăturile şi sigiliile: Lupu Hăbăşescu are o semnătură românească (cu litere chirilice) foarte frumoasă, lângă care a aşezat de-a lungul vremii două sigilii inelare (cel dintâi încărcat cu o cruce, iar cel de-al doilea din vremea când era mare vornic al Ţării de Jos, încărcat cu un cap de lup, încadrându-se, astfel, în categoria mobilelor heraldice „vorbitoare"); Lupu Coci a semnat la început greceşte

[28] *Documente privind istoria României*, A. Moldova, sec. XVII, vol. IV, 455, nr. 580 (în continuare vom cita: *DIR*).

[29] *DIR*, sec. XVI, vol. IV, 154, nr. 205 (30 octombrie 1596); 160, nr. 214 (14 aprilie 1597); 163, nr. 218 (8 mai 1597); 242-243, nr. 297 (12 ianuarie 1599); cf. şi Alexandru I. Gonţa, *Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri*. Ediţie îngrijită şi prefaţă de I. Caproşu, Bucureşti 1990, 130.

[30] „Originea lui Vasile Lupu şi Apendice. Cariera lui Vasile Lupu înainte de domnia sa în Moldova", extras din *Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii Istorice*, s. III, t. XIX, 1937, 8-10.

[31] „Vasile Lupu ca dregător înainte de domnie", extras din *Revista Istorică Română*, XV, fasc. II, Bucureşti 1945, 157-170.

şi a folosit un sigiliu în care deosebim un scut heraldic şi o floare, apoi a semnat româneşte şi a folosit, în calitate de domn, sigiliul țării.

Ajuns la apogeul carierei sale, în dregătoria de mare vornic al Țării de Jos (a doua dregătorie a Moldovei, după marele logofăt), Lupu Hăbăşescu, împreună cu soția sa, Maria, şi cu fiii lor dăruiesc Mănăstirii „Secu", la 20 iunie 1631, o baltă de peşte din hotarul satului Agiudeni, de pe Siret, pentru pomenire[32]. Dania a fost posibilă şi datorită faptului că şirul proceselor pentru acest sat ajunsese la sfârşit, iar stăpânirea vornicului şi a soției sale devenise temeinică.

Înainte încă de domnia lui Vasile Lupu (1634-1653), cariera lui Lupu Hăbăşescu a început a se stinge, căzând din dregătoria de mare vornic în dregătoria de pârcălab de cetate[33], iar fostul lui coleg de vornicie îl va scoate de tot din dregătoriile țării; acest lucru s-a datorat şi faptului că era legat de Movileşti prin familia soției sale. Amărât, pentru că nu-şi putea pune în slujba țării experiența adunată în cei peste douăzeci de ani de slujbă, Lupu Hăbăşescu a trăit retras la curțile sale, trecând la cele veşnice înainte de 27 martie 1642[34]. Nu se cunoaşte locul unde a fost îngropat; se poate ca trupul său să-şi fi găsit odihna într-una dintre bisericile de curte de la una dintre moşiile sale (la Hăbăşeşti sau la Bozieni) sau la Mănăstirea „Sfântul Gheorghe" de lângă Vaslui, pe care o închinase la Mănăstirea „Zograf", de la Muntele Athos[35].

La puțină vreme după moartea sa, la 27 martie 1642, jupâneasa Mărica, rămasă văduvă cu copii mici de crescut, a ieşit înaintea lui Vasile Lupu şi a boierilor săi, pentru a se judeca cu vărul ei, Lupu Prăjescu – mare clucer, fiul lui Nicoară Prăjescu. În actul scris cu acest prilej, diacul a consemnat următoarele spuse ale domnului: a venit

---

[32] *Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol. II, Bucureşti 1959, 150, nr. 677 (în continuare vom cita: *CDM*). Se vede că marele boier şi soția sa aveau o legătură aparte cu ctitoria familiei Ureche, Mănăstirea „Secu", de vreme ce, şi la 28 noiembrie 1631, îi dăruiesc o moară pe râul Putna (*CDM*, 158, nr. 721).

[33] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 405. Este greu de spus cine este acel Velişcu Hăbăşescu, fost pârcălab de Hotin, la 12 septembrie 1632, în domnia lui Alexandru Iliaş. Acesta a rămas dator „din slujbele domneşti", fiind nevoit să fugă în Polonia, iar la întoarcere i-au fost confiscate cinci sate din ținutul Hotin. Deoarece nici unul dintre aceste sate nu le-am găsit în stăpânirea lui Lupu Hăbăşescu şi a copiilor săi, nu putem stabili legătura de rudenie între Velişcu Hăbăşescu şi aceştia (*DRH*, vol. XXI, vol. întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi, Editura Academiei, Bucureşti 1971, 265, nr. 208).

[34] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, 405.

[35] Petre Ş. Năsturel, *Le Mont Athos et les Roumains. Recherches sur leurs relations du milieu du XIVe siècle à 1654*, Roma, *Pont. Institutum Orientalium*, 1986, 202 („Orientalia Christiana Analecta", 227).Cf şi recenzia lui Ştefan S. Gorovei, în *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol"*, t. XXIV, Iaşi 1987/II, 639.

giupâneasa Mărica Hăbăşasca, ce-au fost a răposat Lupului vornicul, de s-au jăluit cu mare jalobă pre credincios boiarenul domniei mele, Lupul Prăjescul clucériul cel mare, zicându giupâneasa Mărica Hăbăşasca cum au avut ea mori şi pod în Sirétiu, la un sat al său, la Agiudéni, ce iaste la ţânutul Romanului, iar boiarenul domnii méle, cluceriul Prăjescul, s-au sculat şi ş-au făcut şi el mori şi pod mai sus de a vornicésii Măricăi Hăbăşascăi, la un sat al său, la Lăţcani, unde nici dănăoară mori şi pod n-au mai fost, nici vad au mai avut; şi pre acélea mori le-au fost înnecând din gios morile giupânésii Măricăi Hăbăşascăi.

Lupu Prăjescu, văzând necazul în care se zbătea ruda sa, nu a stat mult pe gânduri şi a trimis „fără de ştire şi fără nici o întrebare ş-au tăiat morile Hăbăşascăi". Astfel că „giupânesa Mărica Hăbăşasca, vădzându acéea strâmbătate", a căutat dreptatea la Curtea domnească. Vasile Lupu nu a „credzut nici pe giupâneasa Mărica Hăbăşasca, nici pre boiarinul nostru, pre Lupul Prăjescul cliucériul", şi a socotit împreună cu marii boieri din Sfatul domnesc că se cuvine să se facă o cercetare a documentelor şi a situaţiei de la faţa locului. Pentru a cerceta pricina, a fost trimis un tânăr vistiernic, Dumitru Buhuş, care a adunat „oameni buni, megiiaşi de pren pregiur", împreună cu care a căutat în „drésele [actele – nota ns.] lor céle bătrâne", ca „să afle care vad iaste mai bătrân dintr-acéle vaduri". După ce au chibzuit, boierul şi oamenii cei buni „au aflat că-i mai bătrân vadul giupânésii Măricăi Hăbăşascăi, ce iaste la sat la Agiudéni, decât vadul Prăjescului de la Lăţcani"; pentru a da mai multă putere judecăţii lor, au adus şi mărturii de la „orăşéni de târg de Roman", care au mărturisit, „cu sufletele lor, cum la satul giupânésii Măricăi Hăbăşascăi, la Agiudéni, den dzilele bătrâne tot au fost mori şi pod pre Sirétiu, iar la satul Prăjescului, la Lăţcani, n-au mai fost mori, nici pod". În urma acestei cercetări, domnul a trimis „de iznoavă" pe Neaniul vornic de gloată „şi au tăiat morile Prăjescului şi i-au răsipit şi podul, ca să nu mai fie, şi au rămas boiarenul nostru, Lupul Prăjescul clucériul cel mare, denaintea noastră şi din toată légea ţărăi". Câştigând judecata, jupâneasa a depus în Vistieria domnească o sumă mare de bani, 40 de zloţi, pentru că voia să-l împiedice pe vărul ei să redeschidă procesul[36]. Astfel, pentru o vreme, oamenii care voiau să treacă Siretul vărsau o sumă de bani în punga jupânesei Mărica Hăbăşasca, cu care aceasta a putut să-şi crească şi să-şi înzestreze copiii. Bineînţeles că aveau de câştigat (şi de pierdut uneori) şi locuitorii din Agiudeni, în grija cărora era podul şi prin satul cărora trecea drumul peste Siret.

În vremea în care stăpâna moşiei, care trăia în curţile de la Hăbăşeşti sau în cele de la Iaşi, se lupta pentru hotarul şi pentru veniturile satului, în Agiudeni trăiau 116 suflete (dintre care 16 copii), potrivit episcopului Petru

[36] Cf. anexa 5.

Bogdan Bakšić, care a vizitat Moldova în 1641 (episcopul a mai consemnat că locuitorii ar fi fost „unguri de neam"). Episcopul deplânge faptul că locuitorii nu aveau biserica lor, mai mult, „chiar nici lucrurile necesare pentru slujbă"[37]. După doi ani, în 1643, călugărul minorit observant Bartolomeo Bassetti găsește la Agiudeni 111 locuitori (cinci suflete trecuseră la cele veșnice), trăitori în 22 de case. Toți locuitorii erau de credință catolică, dar nu aveau biserică, aflându-se în grija parohului de la biserica din Săbăoani, unde, „în acea clipă", nu era paroh[38].

După alți trei ani, în 1646, pentru că vremurile în Moldova erau prielnice, fără războaie, fără epidemii sau alte grozăvii, numărul caselor din Agiudeni a crescut cu opt, ajungând la 30, iar al locuitorilor, cu 52, ajungând la 163, potrivit relatării episcopului Marco Bandini[39]. Înmulțirea oamenilor trăitori în Agiudeni (și la Săbăoani și Răchiteni numărul locuitorilor a crescut destul de mult) se datorează căsătoriilor, venirii unui număr de oameni de pe moșiile vecine, dar, credem noi, venirii de peste Munți a unui număr de oameni de credință catolică. Cine știe dacă nu s-o fi iscat vreo oarecare tulburare în satele din vecinătate din pricina unor stăpâni, boieri sau egumeni mai aspri; cum, la fel de bine, se poate ca blândețea jupânesei Marica cu supușii ei să-i fi atras pe oameni pe această moșie. Cât despre presupunerea noastră privitoare la venirea unor oameni din Transilvania, ea se poate susține dacă ne gândim la politica de prigonire a ortodocșilor și catolicilor, promovată de principele Gheorghe Rákóczy II. Obștea satului se afla în grija unui vornic (*aedilis*), *Georgius*, care răspundea în fața stăpânului moșiei de împlinirea dărilor și slujbelor cuvenite acestuia. În lipsa unui preot permanent, cu care s-ar fi deschis lista locuitorilor satului, Bandinus l-a pus în frunte pe *cantorul* Petru[40], cel care trebuia să vegheze la păstrarea bunei-cuviințe și a bunei conviețuiri. Suntem siguri că au avut mult de lucru, din pricina atâtor nunți și a noilor veniți pe moșie. În mica comunitate a Agiudenilor se individualizaseră, la această vreme, câteva

[37] *Călători străini despre Țările Române*, V, vol. îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București 1973, 242; Gh. Vinulescu, „Pietro Diodato e la sua relazione sulla Moldavia (1641)", în *Diplomatarium italicum. Documenti raccolti negli Archivi italiani*, IV, Roma 1940, 118.

[38] *Călători străini despre Țările Române*, V, 185; Gh. Călinescu, „Altre notizie sui missionari catolici nei paesi romeni", în *Diplomatarium italicum*, II, 1930, 349, nr. XIII.

[39] În traducerea românească a textului episcopului Bandini s-a strecurat o greșeală de tipar, care a făcut ca numărul de suflete să fie „63" (*Codex Bandinus. Memoriu asupra scrierii lui Bandinus de la 1646*, ed. V. A. Urechia, București 1895, p. LXXXVI), în loc de 163 (*centum sexaginta tres numerantur*, 64); cf. și *Moldvai csángó-magyar okmánytar (1467-1706)*, II, ed. Juhász Gyula, Diószegi László, Fejős Zoltan, Budapest 1989, 391.

[40] Nu ar fi exclus ca acest Petru să fie fiul unui anume *cantor*, deci să nu avem de-a face cu o slujbă, ci cu numele omului.

familii: Jano, Agaras, Pall, Kati, Ago şi Kiska, ce-şi împărţeau casele de pe uliţele satului[41].

Comunitatea depindea de parohia Săbăoani, lucru confirmat şi în 1650 de misionarul Bonaventura da Campofranco, din Ordinul Minoriţilor Conventuali, care a scris că în această parohie „sunt 6 sate; acolo sunt vreo 150 de familii de unguri cu două biserici: una este la Săbăoani, cealaltă în satul Tămăşeni". Misionarul se plângea că „în toate acestea nu este nici un venit sigur, dar pentru ajutor sunt făgăduieli"; cea din urmă constatare arată că oamenii aveau dragoste pentru Biserică, dacă din puţinul lor promiteau că-i vor ajuta pe oamenii Bisericii[42]. Aproximarea numărului de familii trăitoare în satele din preajma Săbăoanilor, la circa 150, arată că fluxul demografic a încetinit după creşterea din prima parte a anilor patruzeci. Puţin mai mare este numărul de familii din aceste sate, 160, în relatarea pe care o face preotul catolic moldovean Georgius Gross[43]. Oamenii au trăit în acest an cu frica că bruma de avere adunată în anii de linişte de dinainte s-ar putea spulbera, din pricina valului distrugător tătaro-cazac ce s-a abătut asupra Moldovei[44]. Din câte se pare, locuitorii din satele din jurul Romanului au avut noroc, pentru că lovitura a căzut cu greutate doar asupra nordului şi a sudului ţării.

În aceşti ani, în care obştea din Agiudeni a crescut numeric, iar locuitorii şi-au mai întărit gospodăriile, stăpâna satului, Marica Hăbăşescu, a trecut la cele veşnice, astfel că satul a rămas pe seama tinerilor boieri, Grigore şi Ion. Cel mai mare dintre ei, Grigore, luat de „ale tinereţii valuri", a început repede a se îndatora, pe la unii şi alţii, şi a vinde din moştenirea părintească, punând în primejdie viitorul lui şi al fratelui său. Nu suntem departe de adevăr dacă spunem că şi locuitorii din Agiudeni, al căror sat a fost zălogit după cum vom vedea mai jos, au avut de suferit. Dar să vedem măcar ceva din viaţa noii generaţii de stăpâni ai Agiudenilor, convinşi fiind că nu doar istoria mare a Moldovei a influenţat destinul oamenilor satului, ci şi istoria „mică", ca să zicem aşa, a stăpânilor şi a familiei din care făceau parte.

Din căsătoria cu Marica Prăjescu, Lupu Hăbăşescu a avut patru băieţi: Grigore, Ion, Lupu şi Gheorghe, şi o fată, care a fost botezată Maria, ca şi

---

[41] Cf. anexa 6.

[42] *Călători străini despre Ţările Române*, V, 438; Gh. Călinescu, „Altre notizie sui missionari catolici nei paesi romeni", în *Diplomatarium italicum*, II, 1930, 404, nr. LIII; *Moldvai csángó-magyar okmánytar (1467-1706)*, II, 475.

[43] Gh. Călinescu, „Altre notizie sui missionari catolici nei paesi romeni", în *Diplomatarium italicum*, II, 1930, 411, nr. LXV.

[44] Pentru situaţia din Moldova în urma invaziei tătaro-cazace, cf. Petronel Zahariuc, *Ţara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ştefan voievod (1653-1658)*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi 2003, 65-78.

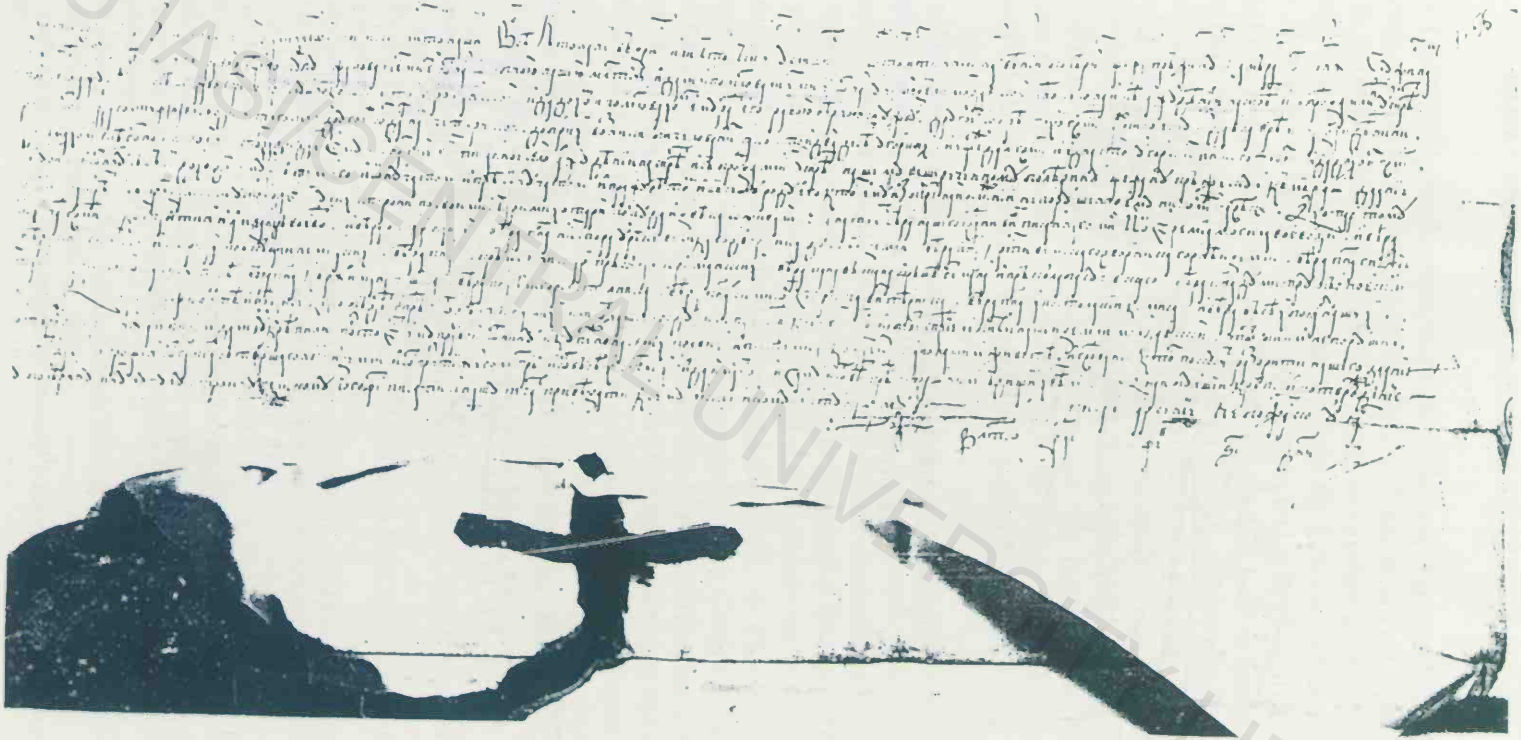

1603 februarie 16, Iaşi

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

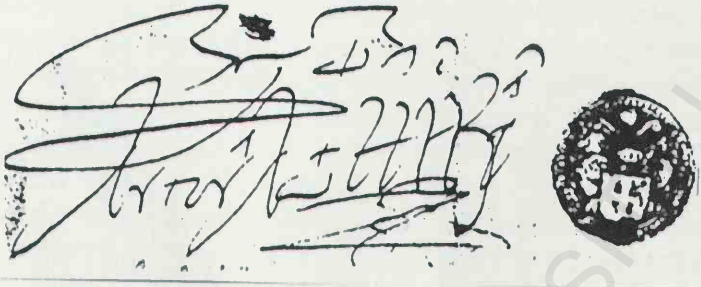

Sigiliul lui Lupu Mătăşescu,
mare vornic

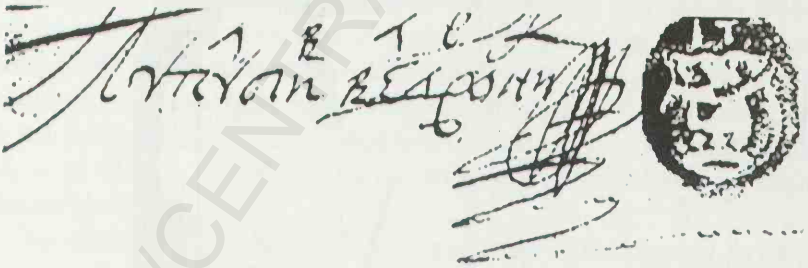

Sigiliul lui Lupu Mătăşescu,
logofăt

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

mama sa. Despre Gheorghe ştim doar că a fost soţul Ioanei[45], cu care a avut o fată, Irina, căsătorită cu un anume Gavril[46], iar despre Lupu, care a fost botezat cu numele tatălui său, că şi-a început cariera la fel ca şi părintele său, ca diac[47], dar nu a mai ajuns să urce în dregătorii, pentru că s-a stins de tânăr. Neamul va merge mai departe prin Grigore şi Ion (Ioniță). De la botezul lui Ion s-a păstrat un interesant act de danie de la naşul său, Vasile Banul, în care acesta spune că a dat „finului său, jupânului Ion, fiului dumisale Lupului vornicul cel mare de Ţara de Jos, o prisacă cu 20 de matce în hotarul Căcăcenilor, ţinutul Cârligătura", adăugând şi motivaţia: „noi i-am dăruit dumisale dintru prilejul nostru puţin, iar Dumnezeu să-i dăruiască dumisale dintru unu să se facă o mie; acest dar l-am dăruit dinaintea a mulţi boieri mari cari s-au tâmplat la cinstita masa dumisale vornicului în târg, în Iaşi"[48]. Acest dar va fi vândut de jupânul Ion lui Neculai Buhuş, în 1662[49].

Grigore Hăbăşescu era mai mare decât Ion şi a început să urce pe scara demnităţilor la sfârşitul domniei lui Vasile Lupu, după 1650, când ajunge mare armaş. Este singurul dregător cu oarecare importanţă care îşi păstrează aceeaşi dregătorie şi în domnia lui Gheorghe Ştefan (1653-1658), cu care era, de altfel, şi rudă[50]. Ocupând o dregătorie cu rosturi militare, este trimis de Gheorghe Ştefan, în noiembrie 1653, în Polonia, alături de un contingent transilvănean, în ajutorul regelui Ioan Cazimir, care pornise împotriva cazacilor. Armaşul se întoarce din Polonia în iarna anului 1654 şi se aşază la Soroca, de unde-i trimite informaţii domnului despre mişcările hanului tătar. Grigore Hăbăşescu a ieşit mai mult la suprafaţa vieţii istorice prin ingrata misiune cu care a fost însărcinat de Gheorghe Ştefan, în primăvara anului 1654 – uciderea Cantacuzinilor, despre care Ion Neculce „grăieşte" astfel, într-un cuvânt de-al său:

---

[45] Biblioteca Academiei Române, Bucureşti, Manuscrise, nr. 234, f. 62v; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, 445.

[46] *CDM*, IV, Bucureşti 1970, 199, nr. 857; la 22 februarie 1685, fiica lui, Irina, şi soţul ei, Gavril, vând o parte din Băluşeşti (ţinutul Roman).

[47] La 15 septembrie 1643, diacul Lupu Hăbăşescu scrie un zapis pentru o danie din satul Rusii Zavului (*CDM*, II, 339, nr. 1686). Identificarea diacului Lupu, care a scris actele din 20 septembrie 1632 (*DRH*, vol. XXI, 270-271, nr. 214) şi 15 septembrie 1633 (*DRH*, vol. XXI, 497-498, nr. 395), cu Lupu Hăbăşescu diac (*DRH*, vol. XXI, 617), fiul marelui vornic cu acelaşi nume, nu credem că este corectă (boierul martor, la scrierea zapisului din 15 septembrie 1633, nu este diacul Lupu Hăbăşescu, ci fostul mare vornic (*DRH*, vol. XXI, 501, nr. 397), deoarece în epocă mai erau boieri cu acest nume, iar diacul era, la această vreme, de vârstă foarte fragedă.

[48] Arhivele Naţionale Bucureşti, Achiziţii Noi, MMDCXCV/3.

[49] *CDM*, III, Bucureşti 1968, 204, nr. 905.

[50] Pentru cariera lui Grigore Hăbăşescu în această vreme, cf. Petronel Zahariuc, *op. cit.*, 447-446; 457.

Şi au trimis pe armaşul cel mare, pe Hăbăşescu, să-i omoară. Ce Hăbăşăscul nu s-au grăbit cu moartea. Şi au scris în doao rânduri Gheorghe Ştefan vodă numai să-i omoare şi tot n-au vrut să se grăbească să-i omoare. Iar al triile rând, scriind Gheorghe Ştefan vodă la armaşul Hăbăşăscu să-i omoară şi stând cărţile pe masă, întru acel ceas a sosit un căpitan din Ţara Muntenească, anume Uşurelul, cu cărţi de la Costantin vodă Băsărabă, domnu nou, poftind cu scrisoare pe Gheorghe Ştefan vodă să-i sloboadă pe cei doi boieri să nu-i omoară[51].

Ceea ce a părut nesupunere şi chiar trădare s-a transformat în câştig pentru domnie, deoarece între timp murise Matei vodă Basarab (9/19 aprilie 1654) şi venise la tronul Ţării Româneşti ruda Cantacuzinilor, Constantin Şerban. Drept răsplată, Grigore Hăbăşescu a fost făcut mare serdar, dregătorie în care va sta toată domnia lui Gheorghe Ştefan. În această calitate, va ajunge pentru a doua oară în Polonia, în iarna anului 1657, de această dată, ca adversar al regelui polon, cu prilejul nefericitei campanii a lui Gheorghe Rákóczy al II-lea, desfăşurată pentru dobândirea tronului Poloniei. Atunci, serdarul a fost trimis în fruntea unui detaşament de 2.000 de oameni, împreună cu Frătiţa, căpitan de Fălciu (zonă prin excelenţă locuită de curteni, cu rosturi ostăşeşti). Campania s-a încheiat foarte rău pentru principele transilvănean, iar moldovenii au fost departe de a face minuni de vitejie. Din campania poloneză, Grigore Hăbăşescu a adus în ţară un *Antologhion* slavon, tipărit la Liov, pe care l-a dăruit bisericii din satul Bozieni, din ţinutul Neamţ[52].

În aceşti ani, cei doi fraţi, Grigore şi Ion (ajuns şi el pârcălab de Hotin), ajunşi în dregătorii înalte şi întemeindu-şi familii, şi-au împărţit moşiile, pentru că nici tatăl, nici mama lor nu apucaseră să-i înzestreze şi să-i vadă la casele lor. La 10 martie 1656, căzând Ion Hăbăşescu în vreo cumplită boală şi părându-i-se că i se apropie sfârşitul, „la datul sufletului" (s-a „ridicat" din suferinţă şi a mai trăit peste 10 de ani), îşi împarte moşiile cu fratele său. La început, Ion Hăbăşescu îi îndeamnă pe judecătorii care vor fi nevoiţi să judece vreo pricină iscată de moştenirea sa să socotească după cum „grăéşte maarele şi dumnădzăescul Apostol Pavel, de dzice: «Socotiţi pre amănuntul binişor, că cum veţi giudeca, aşea veţi hi giudecaţi»". Apoi, mărturiseşte că, „mainte de datul sufletului mieu, c-am rămas noi aceşti doi fraţi mai mici în casa părinţilor noştri, eu şi fratele mieu, Gligoraşco – eu am fostu mai mic, dumialui au fost mai mare –, şi după petrecerea părinţilor noştri, vrut-am şi ne-am înpărţit cu moşioare, ce ne-au rămas de la părinţi, să ştim cineşi al său, după cum iaste obicéiul". Potrivit obiceiului

[51] Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Chişinău, Editura Hyperion, 1990, 275-276 (cuvântul XXXIII).

[52] Virginia Isac, „Însemnări pe o carte veche despre hatmanul Grigore Hăbăşescu", în *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol"*, t. XXI, Iaşi 1984, 388-389.

pământului şi în urma înțelegerii dintre frați, în partea fratelui mai mare au căzut: satul întreg, Ciumăleşti, la Roman, cu vecini, jumătate din satul Bozieni, cu casă şi cu vecini, în ținutul Neamț, „la Țarina cea Mare", nişte părți de ocină, la Deleni, în ținutul Bacău, cu vecini şi cu vad de moară, în apa Tazlăului, şi selişteа Mătiani, în ținutul Dorohoi, „care moşie au fostu dreaptă a Balicăi hatmanului, deci cându s-au înpărțit Prăjeştii cu moşiile Balicăi, acea sălişte s-au venit în partea maicii noastre". În partea lui Ion Hăbăşescu au intrat, sat pentru sat şi parte pentru parte: satul întreg, Agiudeni, la ținutul Roman, cu vad de moară în Siret, jumătate din Hăbăşeşti, cu vecini şi cu casă, nişte părți de ocină în selişteа Giurgeşti, în ținutul Roman, la Strungă, lângă Hăbăşeşti, fără de vecini, şi o parte dintr-o altă selişte, Fedeleşeni, din ținutul Roman.

În continuare, Ion Hăbăşescu deapănă o poveste interesantă despre unul dintre cele mai bogate sate aflate în stăpânirea familiei sale, satul Agiudeni, de pe Siret:

> mainte de înpărțala noastră fostu-l-au pus zălog dumialui fratele mieu, Gligoraşco, la Iordachie vistérnicul [Cantacuzino – nota ns.], dreptu şeapte sute de lei bătuți, care bani i-au luoat dumialui, toți aceia, de au plătit cheltuélele dumisaale, precum ştiu toți boierii din Curtea lui Vasilie vodă, carii au fostu atuncea. Deci dintr-acei bani, ce sînt scrişi mai sus, şeapte sute de lei, ce-au luoat frate-mieu de la Iordachie, dat-au măriea sa, Vasilie vodă, trei sute de lei; văzându că prilejul nostru iaste slab, milostivitu-s-au ş-au dat trei sute de lei, precum iaste şi pecetluitul lui Iordachie vistérnicul de față, iară trei sute de lei le-am dat eu din satele méle.

Deşi Ion Hăbăşescu nu a fost „améstecat, câtu-i un păr, la aceia bani", văzând că le „piere" moşia, a adunat cu mare nevoință 300 de lei şi i-a dat lui Vasile Lupu, făcând ca moşia să nu treacă în mâini străine. Cu toate că din întreaga datorie făcută la marele vistiernic Iordache Cantacuzino, pentru nesocotite cheltuieli şi, de ce nu, pentru aventuri tinereşti, Grigoraşco Hăbăşescu nu a înapoiat din banii săi mai mult de o sută de lei, Ion Hăbăşescu se înțelege totuşi cu fratele său să împartă venitul frumuşel pe care îl vor aduce morile din vadul de la Agiudeni[53]. De asemenea, se poate ca această datorie, pentru răscumpărarea căreia a intervenit Vasile Lupu, iar creditorul pare să fi arătat bunăvoință, să-i fi ajutat pe frații Cantacuzino, Iordache şi Toma, să scape de la pieire.

În aceeaşi zi, 10 martie 1656, şi serdarul Grigoraşco Hăbăşescu mărturiseşte, pe scurt, că s-a înțeles cu fratele său să-şi împartă moşiile moştenite de la părinți. Fire mult mai aventuroasă, ca orice om căruia îi era dragă meseria armelor, Grigore zălogise (satul Agiudeni) şi vânduse (satul Ciumăleşti)

[53] Cf. anexa 8.

din satele moştenite de la părinţi, încă înainte de împărţirea cu fratele său. Multă amărăciune trebuie să fi fost în sufletul fratelui mai mic, Ion, când vedea cum iroseşte fratele mai mare, Grigore, averea părintească. Cu toate acestea, cei doi se înţeleg, iar Ion acceptă ca la „vadul morilor cé este în Siret", la Agiudeni, „când vor fi morî", să-şi împartă venitul, „iară dintr-alte moşii şi cumpărături ce va fi făcut tată-nostru depréună cu maică-noastră, frate-mieu, Ion, să n-aibă trabă nicé la una de aeste, iară la alte moşii ce vor fi depre parte maică-noastră să ne fie înpreună"[54].

Din păcate, cei doi boieri nu spun nimic despre locuitorii Agiudenilor. Mai mult, din pricina luptelor care au zguduit Moldova în anul 1653, duse între Vasile Lupu şi Gheorghe Ştefan, misionarii catolici, de la care avem preţioase mărturii privitoare la starea acestei comunităţi, au fost nevoiţi să se oprească la graniţe sau, dacă nenorocirea îi prinsese în Moldova, să se adăpostească împreună cu credincioşii catolici prin păduri. Oştile care au brăzdat Moldova de la un capăt la altul au distrus multe sate şi gospodării aşezate. Mai mult, cel puţin una dintre oşti, cea căzăcească, dacă nu şi alta, cea ardeleană, au prigonit cu îndârjire comunităţile catolice. Astfel, cazacii lui Timuş Hmelniţki, printre alte multe grozăvii făcute în Moldova, au ars Episcopia catolică de Roman şi, o dată cu ea, întreaga arhivă[55]. Oştile de ţară sau străine, prezente în Moldova în 1653, au folosit drumul Siretului cu precădere, astfel că şi podul de la Agiudeni a fost folosit. Chiar dacă ar fi fost un prilej bun de câştig, cine se putea gândi la aşa ceva în vreme de război? De aceea, oamenii s-au retras din calea oştilor, lăsând podul de peste Siret şi casele din sat în paza Domnului. S-au întors după liniştirea situaţiei din ţară, refăcându-şi casele distruse şi luând viaţa de la capăt. Podul „umblător" de peste Siret a fost, cu siguranţă, distrus, astfel explicându-se faptul că nu este pomenit în cele două acte de împărţire a moşiilor între cei doi fraţi Hăbăşescu. Având în vedere faptul că domnia lui Gheorghe Ştefan a fost „cu mare bivşug ţărâi la toţi anii domniei sale, care s-au tărăgănat tocmai 5 ani, în pâine, în vin, în stupi, mare roadă în toate"[56], şi că fraţii Hăbăşescu făceau parte dintre sfetnicii apropiaţi ai norocosului domn, putem bănui că şi starea locuitorilor satului Agiudeni s-a îmbunătăţit.

Grigore Hăbăşescu a crescut în ranguri în vremea lui Gheorghe vodă Ştefan, dar a păstrat legături şi cu duşmanii acestuia. La sfârşitul domniei lui Gheorghe Ştefan, neştiind dacă legăturile cu duşmanii fostului domn sunt destul de cunoscute ca să-l poată scăpa de pedeapsa care putea veni de la noul domn, Gheorghe Ghica, adresează o rugă Sfinţilor Mihail şi Gavril, dăruind Mănăstirii „Dancu" din Iaşi, ai cărei patroni erau Arhistrategii

[54] Cf. anexa 7.

[55] Petronel Zahariuc, *op. cit.*, 139.

[56] Miron Costin, *op. cit.*, 180.

Mihail şi Gavril, un potir de argint aurit[57]. Pedeapsa nu a căzut asupra capului şi a casei lui Grigore Hăbăşescu, dovadă că darul a fost bine primit; mai mult, fostul serdar a ajuns hatman în domnia lui Gheorghe Ghica şi mare paharnic în domnia lui Ştefan, fiul lui Vasile Lupu. Ca mare hatman şi pârcălab de Suceava, a comandat oastea lui Ghica vodă, în toamna anului 1659, în lupta dusă împotriva oştii lui Constantin Şerban, fostul domn al Țării Româneşti (1654-1658), care a dobândit, în urma acestei lupte, tronul Moldovei. Despre cum a luptat, a scris Miron Costin:

> Oastea noastră, care să întorsese cu Hăbăşescul hatmanul, n-au păzit calea spre Țuțora, ce hatmanul sângur descălecat la mănăstirea lui Aron vodă şi cu alți boieri, iară oastea de pe supt steaguri au împlut târgul, pen pivnițe solobode cu vinuri, pen case, pen poduri, morți beți pe uliță, pren toate pivnițele. Îi bătea căpitanii, să-şi margă la steaguri, ce, care batu ascultă, la grabă ca aceia?[58]

Ca mare paharnic, sub Ştefăniță vodă Lupu, a comandat din nou oastea moldovenească împotriva aceluiaşi Constantin Şerban, tot cu mare nenoroc, învrednicindu-se şi de această dată de înveşnicire prin pana lui Miron Costin. Cronicarul a scris că Hăbăşescu a fost unul dintre „serdarii fără crieri", care au orânduit în aşa fel oastea, încât numai 300 de cazaci „au răszipit toată oastea aceia, cu mare ocară, oaste numai din sunet răzsipită, nice gonită de cineva"[59]. Stând în jeţuri atât de importante, Grigore Hăbăşescu şi-a adunat o mare avere, cumpărând un mare număr de ocini[60]. Spre sfârşitul domniei lui Ştefăniță vodă Lupu a fost nevoit să plece în Polonia, pentru că a domnul a început să se gândească dacă nu cumva sub „faptele de viteție" mai sus pomenite se ascunde trădarea. S-a întors în domnia lui Istratie vodă Dabija, pe care l-a însoțit în campania din Transilvania şi Ungaria.

Grigore Hăbăşescu a fost căsătorit cu Safta, fiica lui Matei Sturdza, cu care a avut patru băieți: Toader (pârcălab de Bacău în 1704[61]), Tănase, Nicolae

---

[57] Gheorghe Ghibănescu, „Inscripții", în *Theodor Codrescu*, III, nr. 8, 1934, 120-121.

[58] Miron Costin, *op. cit.*, 187-188.

[59] *Ibidem*, 196.

[60] Pentru cariera lui Grigore Hăbăşescu în această vreme, cf. Constantin I. Andreescu – Constantin A. Stoide, *Ştefăniță Lupu, domn al Moldovei (1659-1661)*, Bucureşti, 1938.

[61] *CDM*, V, 96, nr. 370; Toader Hăbăşescu a fost căsătorit cu o anume Safta (*CDM*, V, 307, nr. 1149; 21 martie 1713).

(pârcălab de Neamţ în 1686[62]) şi Ştefan[63], şi o fată, Maria, căsătorită cu o rudă îndepărtată, Dumitraşco Prăjescu cupar[64], cu care nu a avut copii. După moartea lui Dumitraşco Prăjescu, Maria s-a căsătorit cu Ursu armaş[65], dar acesta s-a stins din viaţă şi Maria s-a călugărit cu numele Magdalena[66]. Prin intermediul Saftei Sturdza, a ajuns în stăpânirea familiei Hăbăşescu o parte din averea unei alte fiice a lui Matei Sturdza, Măricuţa, căsătorită mai întâi cu Mihalcea Tăban şi apoi cu Andreiaş Ianovici, fiul lui Toderaşco Ianovici – mare logofăt al lui Vasile Lupu[67]. După cum se ştie, Grigore Hăbăşescu l-a îndemnat pe Ştefan Petriceicu să se „hainească" şi a fost singurul boier care l-a urmat în pribegie (noiembrie 1673). Pentru că l-a urmat pe Ştefan Petriceicu în Polonia, Hăbăşescu a primit de la regele Ioan III Sobieski indigenatul (cetăţenia) polonă, la 4 februarie 1676, cu următoarea explicaţie, cuprinsă în diploma de indigenat:

> domnul de nobil neam Grigore Hăbăşescu, comandant suprem al oştilor Ţării Moldovei, bărbat remarcabil atât prin alte fapte strălucite, cât, mai ales, prin priceperea sa de oştean, prin vrednicia credinţei şi statorniciei neobişnuite faţă de noi şi faţă de Republică, pe care le-a manifestat sub conducerea şi după pilda măreţului Ştefan Petriceicu, voievodul Moldovei, după ce şi-a părăsit toate bunurile, preferând să se adăpostească în adăpostul cel mai sigur al regatului nostru, decât să-şi alăture forţele furiei turceşti asupra Creştinătăţii[68].

Este destul de curios faptul că polonii au „uitat" că hatmanul Hăbăşescu, pe vremea aceea serdar, a luptat împotriva Republicii nobiliare polone în 1657; este drept însă că atunci se afla alături de creştinul Gheorghe Rákóczy! Fapta sa, chiar dacă făcută pentru binele Creştinătăţii, a făcut să pălească norocul familiei; copiii hatmanului nu au mai urcat în ranguri

---

[62] Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, III, Cernăuţi, 1937, 79. Nicolae a avut o fiică, Ecaterina, care s-a căsătorit cu Sandu Arapu, care a ajuns „la mare scăpăciune", pentru că soţul şi întreaga „casă" i-au căzut în robia tătarilor (Arhivele Naţionale Iaşi, Documente, CCCXI/f. 111r.-v.); cf. şi *CDM*, V, 425, nr. 1555. Probabil că Arapul nu s-a mai întors din pribegie, pentru că Ecaterina s-a căsătorit a doua oară cu Solomon Brăescu (A.V. Sava, *Documente privitoare la târgul şi ţinutul Lăpuşnei*, Bucureşti 1937, 184-185).

[63] *CDM*, V, 49, nr. 196 (şi Ion Hăbăşescu a avut un fiu cu numele Ştefan).

[64] *CDM*, III, 507, nr. 2445 (12 mai 1675).

[65] *CDM*, IV, 182, nr. 767 (16 decembrie 1682).

[66] *CDM*, V, 407, nr. 1494.

[67] La 3 iulie 1670, Măricuţa dăruieşte satul Piţcani (ţinutul Orhei), o parte din Hăjdieni, Cristeştii (ţinutul Suceava) şi Unguraşii (ţinutul Neamţ), alături de odoarele de aur şi argint şi mărgăritarele ce vor rămâne în urma ei, cumnatului ei Grigore Hăbăşescu şi surorii sale, Safta, pentru că i-au fost „ca nişte părinţi" în „toată viaţa ei" (Arhivele Naţionale Iaşi, Documente, CCCXI/f. 105r.-106r.).

[68] Costin Feneşan, „Diplomele de indigenat polon ale boierilor moldoveni Grigore Hăbăşescu şi Gheorghe Hâjdău", *Arhiva Genealogică*, IV(IX), nr. 3-4, 1997, 100.

înalte, au sărăcit[69], iar neamul a coborât, așa cum a urcat, pe nesimțite, în istoria „tăcută". Hatmanul Grigore Hăbășescu a trecut la cele veșnice prin 1679-1680 și se poate să fi fost înmormântat în vreo biserică de la curțile sale sau la schitul Măstacăn, din ținutul Bacău, închinat la Mănăstirea „Cetățuia" de lângă Iași[70].

Dar să ne întoarcem la stăpânul Agiudenilor, Ion (Ioniță) Hăbășescu, pe care l-am lăsat bolnav și aproape de „datul sufletului". S-a ridicat de pe patul de suferință și a rămas în dregătoria de pârcălab de Hotin până în vara anului 1659. Înzdrăvenindu-se, Ioniță a început să facă cumpărături pentru a-și rotunji averea și s-a căsătorit cu Paraschiva (nu știm din ce neam boieresc făcea parte). Astfel, la 11 aprilie 1657, Ioniță Hăbășescu a cumpărat o prisacă din hotarul târgului Șcheia[71]. Totuși, se pare că problemele financiare nu l-au ocolit, pentru că, la 13 octombrie 1658, a fost nevoit să zălogească la stolnicul Ciogolea partea din satul Pomârla, din ținutul Dorohoi, pe care o cumpărase tatăl său[72]. După ceva vreme, la 27 ianuarie 1660, la cererea călugărilor de la Mănăstirea „Secu", le întărește acestora stăpânirea bălții de pește din hotarul satului Agiudeni, dăruită mănăstirii de părinții săi, și le cere călugărilor să-i pomenească părinții, în fiecare an, la 26 decembrie[73].

Această întărire a bălții cu pește din hotarul Agiudenilor este prima menționare a satului după actele de împărțire din 1656. Acum însă, starea locuitorilor din Agiudeni se înrăutățise mult. Din primăvara anului 1658, o dată cu plecarea lui Gheorghe Ștefan din scaunul domnesc, țara devenise iarăși teatrul unor lupte grele pentru dobândirea tronului. La aceasta s-au adăugat o mare foamete (una dintre cel mai aprige din istoria Moldovei, care a făcut ca domnului din scaun, Ștefăniță Lupu, să i se spună „Papură Vodă") și o cumplită ciumă, care a făcut ca și satele catolice din preajma Agiudenilor să se golească de oameni. Astfel, raportul întocmit de Vlas Koičević, vicarul vicarului apostolic din Moldova, Marian Kurski, în urma vizitațiunii apostolice din vara anului 1661, înfățișează o situație demografică dezastruoasă, față de situația din urmă cu 11 ani: Săbăoanii cu cele cinci sate – Tețcani, Leucușeni, Răchiteni, Agiudeni și Tămășeni – număra

[69] Doi dintre ei, Toader pârcălab și Ștefan postelnic, „ajungându-i vreme de lipsă", îi vând marelui spătar Ion Neculce, la 15 mai 1707, moșia din hotarul Târgului Frumos, pe care tatăl lor o dobândise, pentru slujbă și credință, de la Ștefan vodă Petriceicu (Arhivele Naționale Iași, Documente, DCXLIV/8).

[70] Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București 1974, 556; 580.

[71] *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. I. *Acte interne (1408-1660)*, ed. de Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc, Iași 1999, I, 489, nr. 430.

[72] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IV, Iași 1908, 84-85, nr. XCII.

[73] *CDM*, III, 120, nr. 482.

doar 287 de suflete[74]. Deoarece Koičević a efectuat această vizitațiune în „miezul" foametei[75], când o parte din locuitori cu siguranță că hălăduiau prin Moldova în căutarea hranei, şi a consemnat doar acele suflete care nu-şi părăsiseră vetrele, credem că mulți oameni s-au întors în aceste sate după ce marea „pedeapsă" a trecut.

Astfel, şi Ion Hăbăşescu a putut să vadă în domnia mai liniştită a bătrânului şi bunului Istratie Dabija (1661-1665) că țarinele Agiudenilor erau lucrate, că morile de pe Siret începuseră să meargă, iar la podul de peste Siret începuse să se încaseze brudina (banii dați pentru trecere). Stăpânul acestei moşii a stat, spre deosebire de fratele său, în afara vieții politice, de aceea, apare rar în documentele vremii. Îl găsim, la 24 iulie 1666, când primeşte întărire de la domn pentru stăpânirea Iazului Pârcălabului din hotarul Târgului Frumos[76] (probabil că iazul purta acest nume chiar din pricina singurei dregătorii mai importante pe care o avusese Ion Hăbăşescu). După această dată, documentele tac în ceea ce-l priveşte pe Ion Hăbăşescu, pentru ca, în primăvara anului 1672, să aflăm că nu mai era în viață.

Probabil că nu trecuse mult de la moartea lui, când rudele din familia Prăjescu au redeschis cearta pentru podul de peste Siret. Ca şi soacra sa, Marica, jupâneasa Paraschiva, rămasă văduvă, a avut de înfruntat uneltirile Prăjeştilor, care şi-au deschis pod peste Siret, la moşia Leţcani, din stânga Siretului (în „fața" Agiudenilor). Vlăstarul Prăjeştilor, Dumitraşco, fiul lui Grigore Prăjescu şi nepotul lui Lupu Prăjescu (cel care se judecase cu vara sa, Mărica Hăbăşasca, tot pentru vadul de peste Siret, de la Agiudeni), se întemeia acum nu numai pe faptul că moşia Agiudeni fusese a familiei sale, ci şi pe faptul că se căsătorise cu Maria, fiica hatmanului Grigore Hăbăşescu, nepoata Măricăi Hăbăşescu (născută Prăjescu). Dumitraşco Prăjescu şi-a făcut pod în vadul Siretului de la Agiudeni, pornind de la faptul că socrul său, Grigore Hăbăşescu, se înțelesese în 1656 cu fratele său, Ion Hăbăşescu, să aibă a împărți venitul morilor, pe care le vor face în vadul Siretului; numai că frații Hăbăşescu se înțeleseseră pentru mori, iar nu pentru pod. Dumitraşco Prăjescu s-a judecat cu Paraschiva Hăbăşescu în primăvara anului 1672. După ce a fost cercetată pricina, la 25 aprilie, Gheorghe vodă Duca o împuterniceşte pe „giupânéasa Paraschiva a răpăosatului Ion Hăbăşescul ce-au fostu pârcălab ca să hie tare şi putérnică... a-şi ținé podul său, cel îmblătoru, ce are acolo în apa Sirétiului, la satul său, la Agiudéni, cu tot venitul, precumu-i scriu dirésăle céle bătrâne", şi

[74] *Călători străini despre Țările Române*, VII, vol. îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru şi Paul Cernovodeanu, Bucureşti 1980, 141; *Moldvai csángómagyar okmánytar*, II, 541.

[75] Cf. Constantin I. Andreescu – Constantin A. Stoide, *op. cit.*, 118.

[76] *CDM*, III, 297, nr. 1363.

porunceşte ca „podul ce-au făcut Dumitraşco Prăjăscul acolea să aibă a-l scoate depre acela loc să numai îmble ce să-l răsipască de acolo şi nime să nu cutédză a ţiné sau a opri preste cartea domniei mele”[77]. La 6 mai 1672, domnul dă o nouă carte de judecată, în care mersul pricinei este amănunţit. Jupâneasa Paraschiva l-a pârât domnului pe Dumitraşco Prăjescul, fost postelnic, spunând că „are un pod îmblător făcut de demultă vréme, din bătrâni, în apa Sirétiului, la satul ei, la Agiudéni, în ţinutul Romanului, iară acmu Dumitraşco Prăjescul ş-au făcut şi el pod îmblător în Sirét, acolea la acel locu, şi Prăjeştii pod n-au mai avut niciodată să îmble acolea, la acel vad”, şi şi-a susţinut spusele cu „un ispisoc de pârâ şi de rămas, de la răposatul Vasilie vodă, cum s-au fostu pârât giupâneasa Marica Hăbăşasca, a răpăosatului Lupul Hăbăşescul vornicul, cu Lupul Prăjescul cliucériul, căci au vrut să facă şi el pod îmblător acolo şi mori în Sirét, despre hotarul său, şi atunci cu giudeţ dreptu li s-au aflat cum să nu-şi facă Lupul Prăjescul nici mori, nici pod, căci n-au mai fostu nici dănăoară vad bătrân de mori, nici de pod, despre hotarul Prăjesculuí”. Pârâtul ia şi el cuvântul şi spune că „are şi el un hotar dincoace de Sirét, anume Lăţcanii, de lovéşte până în apa Sirétiului, pentru acéea ş-au făcut şi el pod acolea”, neluând în seamă hotărârea dată, de mult, în aceeaşi pricină de Vasile Lupu. Gheorghe Duca, văzând „cartea” de judecată a fostului său stăpân, Vasile Lupu, şi faptul că Prăjescu nu a adus în faţa judecăţii dovezi lămuritoare asupra drepturilor sale, hotărăşte împreună cu Sfatul domnesc ca postelnicul să „rămână” din toată legea ţării şi „să-şi strice podul de acolea să nu se mai améstece a mai face pod acolea, ce să îmble numai podul giupânései Paraschivei Hăbăşascăi, cum au îmblat din vac, din bătrâni”[78].

Din cele de mai sus se vede că, la fel ca în urmă cu 30 de ani, soarta locuitorilor din Agiudeni a ajuns din nou în mâinile unei jupânese văduve, Paraschiva Hăbăşescu. Comunitatea catolică din această parte de ţară pare să-şi fi revenit într-o oarecare măsură, pentru că unii preoţi şi misionari catolici vorbesc iarăşi de vreo mie de locuitori trăitori în satele din preajma Săbăoanilor[79]. Estimarea este, probabil, prea optimistă, dar situaţia generală a Moldovei până pe la mijlocul celei de-a treia domnii a lui Gheorghe Duca (1678-1683) a fost destul de bună (în afară de o creştere treptată a apăsării fiscale), ceea ce ne îndreptăţeşte să credem că, în deceniul şapte,

[77] Cf. anexa 9.

[78] Cf. anexa 10.

[79] Vito Piluzzi din Vignanello (raport din 1668); *Călători străini despre Ţările Române*, VII, p. 81; aceeaşi cifră, circa 1 000 de suflete, se găseşte într-un raport din 23 mai 1670 (Gh. Călinescu, „Alcuni missionari cattolici italiani, nella Moldavia nei secolli XVII e XVIII”, în *Diplomatarium italicum. Documenti raccolti negli Archivi italiani*, I, Roma 1925, 104, nr. XV).

situaţia demografică a Agiudenilor s-a redresat. Din puţina lor avere, dar din preaplinul sufletelor, oamenii din parohie îi dădeau preotului din Săbăoani „o măsură de grâu şi una de ovăz”[80] şi „zece bani de fiecare om”[81]; în aceşti ani, preot era Giovanni Battista del Monte Sancta Maria[82], cel care ne spune că, în cele cinci sate din apropierea Săbăoanilor, toţi locuitorii „sunt catolici şi s-ar urca la numărul total de 100 de case”[83]. Prin urmare, în Agiudeni trăiau peste 100 de suflete. Relativa linişte în care trăiau oamenii din parohia Săbăoani i-a făcut să ia aminte la certurile dintre misionari şi să ceară cardinalilor Propagandei, la 1 octombrie 1671, să intervină, pentru că, din această pricină, unii dintre ei puteau aluneca spre Biserica Ortodoxă. Printre suplicanţi s-au aflat şi doi oameni bătrâni din Agiudeni: Petrus Kati şi Laurentius Iano[84]. Este greu de spus dacă aceştia au mai apucat să vadă creşterea peste putinţă a dărilor, dar copiii şi nepoţii lor au avut mult de suferit. Astfel, un sat întreg din parohia Săbăoani „a fugit din pricina birurilor şi angaralelor”, a scris, în 1678, preotul catolic pământean Ioan Battista Bărcuţă, dar celelalte au rămas „mai mult ca două mii de suflete”[85]. Cifra de două mii de oameni, din acest raport, este exagerată sau poate s-a strecurat pe undeva o greşeală, pentru că este foarte greu de crezut că în câţiva ani populaţia acestor sate a crescut cu câteva sute bune de locuitori.

Vrem să credem că nu locuitorii Agiudenilor au fugit de la casele lor, dar, cine ştie, poate tocmai acest sat s-a deşertat, pentru o vreme, de oameni. Peste patru ani (în iunie 1682), Antonio Angelini din Campi a văzut că, din cele trei sate, care mergeau la biserica din Săbăoani, două se risipiseră în întregime prin Lunca Siretului; mai mult, biserica din Săbăoani, casa parohială şi întregul sat căzuseră pradă flăcărilor[86]. După o lună, Vito Piluzzi a scris că sătenii fugiseră din Tămăşeni şi Teţcani, rămânând doar

---

[80] *Călători străini despre Ţările Române*, VII, 81.

[81] *Ibidem*, 218.

[82] *Moldvai csángó-magyar okmánytar*, II, 631; raportul lui Antonio Angelini din octombrie 1670.

[83] *Moldvai csángó-magyar okmánytar*, II, 217; Gh. Călinescu, „Alcuni missionari cattolici italiani...”, 106. Şi Vito Piluzzi, într-un raport din 26 august 1671, scrie că la Săbăoani şi în satele din jur ar fi „cam 700 de suflete” (*Călători străini despre Ţările Române*, VII, 90).

[84] Francisc Pall, „Le controversie tra i minori conventualie e i gesuiti nelle missioni di Moldavia (Romania)”, în *Diplomatarium italicum. Documenti raccolti negli Archivi italiani*, IV, Roma 1940, 268-269.

[85] Vladimir I. Ghika, „Scrisoarea unui preot catolic pământean din veacul al XVII-lea” (extrasă din Arhivele Congregaţiei *De Propaganda Fide*), în *Spicuiri istorice*, Presa Bună, Iaşi 1935 (pe copertă 1936), 31 (cu data 1677-1695); datarea scrisorii în 1678, în *Moldvai csángó-magyar okmánytar*, II, 679-690.

[86] *Călători străini despre Ţările Române*, VII, 339.

la Răchiteni „vreo treizeci de case de catolici”[87]. De vreme ce Piluzzi nu ne spune nimic despre Agiudeni, putem crede fie că oamenii au rămas la vetrele lor, deoarece satul era mai aproape de Lunca Siretului, fie că şi ei îşi abandonaseră casele. Anii următori vor fi foarte grei, din pricina „foametei celei mari” din 1684-1686 şi a numeroaselor „podgheazuri” polone care au răscolit întreaga Moldovă. Cu toate acestea, oamenii s-au ținut tari la casele lor, revenind de fiecare dată, astfel că numărul locuitorilor din parohia Săbăoani va fi, la începutul anilor nouăzeci, în jur de 1.000. La 19 februarie 1691, Francesco Antonio Renzi a scris că în cele şase sate de pe Siret – Săbăoani, Răchiteni, Tămăşeni, Tețcani şi Agiudeni (*Giudini*) – se găseau 200 de case de catolici[88]. Ultima campanie a regelui polon Ioan Sobieski în Moldova i-a scos din nou pe oameni din casele lor; cu toate acestea, preotul Ioan Battista Bărcuță laudă starea bună în care se găseau satele ce țineau de biserica din Săbăoani: *Questa villa haveva cinque altre ville intorno a se, grandi, piene de homini, quali concorrevano tutti a quella chiesa*[89]. „Sat mare şi plin de oameni” – aceasta a fost şi este cea mai frumoasă descriere a unei localități!

Moşia Agiudeni era mare şi poate nu atât de plină de oameni, iar în sat era loc bun pentru biserică şi locuri bune de casă. În viziunea misionarului Poeti, potrivit raportului din 1694, locul pentru biserică nu era obligatoriu să fie folosit, pentru că, scrie el, satul era „izolat” (ca şi Răchitenii) şi putea fi servit de preotul din Săbăoani, „care ar trebui cel puțin o dată pe lună să administreze hrana spirituală”. În acest fel, credea misionarul, nimeni nu va avea „motive de plângere”[90]. Totuşi, ar fi interesant de ştiut dacă, atunci când a vizitat satul, oamenii nu i s-au plâns din acest motiv[91]. Locuitorii erau adunați în 14 gospodării, la 20 februarie 1696, după cum se poate observa din *status catholicus animarum villae Giudeni* (Agiudeni), întocmit de Joannes Baptista Volponi, administratorul parohiei catolice Săbăoani[92]. Printre capii de familie sunt unii care s-au născut în Agiudeni şi au moştenit de la părinți şi de la bunici numele şi casele, cum ar fi Ioan Frona, Petru Agiaras şi Ioan Fabianus; alții s-au adăugat obştii agiudenilor, venind din comunități catolice: de departe, cum ar fi Petru Galațanu, de aproape, ca Andreas din Baia, sau din vecinătate, ca Blasius şi Martinus din Tămăşeni. În total, erau trăitori în Agiudeni 55 de locuitori, dintre

[87] *Ibidem*, 106.

[88] Francisc PALL, *op. cit.*, 294.

[89] *Moldvai csángó-magyar okmánytar*, II, 715.

[90] Dumitru ZAHARIA, *Statistici ale populației catolice din Moldova (1694-1697)*, Bacău 1999, 69.

[91] *Ibidem*, 68.

[92] Cf. anexa 11.

care aproape jumătate copii şi tineri. Pentru unii dintre aceştia din urmă, vremea însurătorii sau măritişului venise, iar în urma nunţilor întâmplate în vara anului 1696, numărul „caselor" din Agiudeni a crescut cu şase, ajungând la 20, potrivit raportului întocmit de prefectul Felix Antonius Zauoli[93]. Cel puţin la câteva dintre aceste nunţi a oficiat preotul din Faraoani, Alois Bevilacqua, care a avut multe pericole de înfruntat pentru a ajunge în acest sat din parohia Săbăoani, din pricina pădurilor cu care era înconjurat[94].

Locuitorii Agiudenilor au fost credincioşi Bisericii şi preoţilor ei, dar au ascultat şi de stăpânii satului din familia Hăbăşescu, aşa cum moşteniseră de la strămoşi. După cum am văzut, satul a fost stăpânit o vreme de văduva pârcălabului Ion Hăbăşescu, Paraschiva. Cei doi au avut doi feciori: Ştefan şi Vasile[95]. Despre Ştefan ştim că a fost căsătorit cu Axinia; la 10 august 1709, Ştefan Hăbăşescu, pârcălab, şi soţia sa îi vând lui Iordache Ruset, mare vornic, jumătate din satele Hăbăşeşti şi Giurgeşti, la Strungă, ţinutul Roman, moştenite de la Ion Hăbăşescu, pentru 500 de lei de argint; cele două sate erau bogate, de vreme ce pe cele două jumătăţi vândute se găseau: vecini, casă şi pivniţă de piatră, heleşteu, moară, locuri de prisăci şi de fânaţ, pomeţi, ţarină şi pădure. Din păcate, vânzătorii nu au putut să dea în mâinile cumpărătorilor şi actele acestor moşii, pentru că, se tânguie ei, „au pierit de răscoale şi prăzi ce s-au tâmplat pe ţară, de la tătari, de la leşi şi de la tâlhari"[96].

Vasile[97], care a ajuns şi el într-o slujbă ostăşească – mare armaş – s-a căsătorit cu Maria, fiica negustorului Sandu Mane[98], ceea ce arată nu numai

---

[93] *Moldvai csángó-magyar okmánytar*, II, 739.

[94] Dumitru Zaharia, *op.cit*, 38-39;53; cf. şi *Moldvai csángó-magyar okmánytar (1467-1706)*, II, 755.

[95] La 25 noiembrie 1704, Vasile Hăbăşescu, fost mare clucer, şi fratele său, Ştefan Hăbăşescu, pârcălab, îi vând lui Iordache Ruset, mare vornic, un heleşteu de lângă Târgul Frumos (*CDM*, V, p. 101, nr. 385). Nu ar fi exclus ca acel Ilie Hăbăşescu, clucer, care apare ca martor alături de Ştefan fost portar, să fie fiul lui Ion Hăbăşescu (*CDM*, V, 169, nr. 652; 19 mai 1707), dar acest Ştefan s-ar putea să fie fiul, botezat tot Ştefan, al lui Grigore Hăbăşescu. În spiţa familiei Hăbăşescu, întocmită de Liviu Pilat, Vasile este trecut ca fiu al lui Grigore Hăbăşescu (*op. cit.*, 27).

[96] *CDM*, V, 236, nr. 883 (printre martori se afla şi fratele lui Ştefan, Vasile Hăbăşescu – fost mare clucer); Alex. Băleanu, „Documente şi regeste moldoveneşti", în *Cercetări istorice*, VIII-IX, 1932-1933, nr. 2, 129. Acest pasaj se referă la actele vechi ale satelor Hăbăşeşti şi Giurgeşti, şi nu la actele Agiudenilor! (Liviu Pilat, *op. cit.*, 23).

[97] *CDM*, IV, 311, nr. 1387 (8 iulie 1691); *CDM*, IV, 427, nr. 1932 (30 iunie 1697).

[98] La 1 august 1730, Maria, soţia Vasile Hăbăşescu, fost medelnicer, dăruieşte o parte din Mănăileşti fratelui ei, Gheorghiţă Mane (Arhivele Naţionale Iaşi, *Documente*, DCCCXII/29); partea rămasă o dăruieşte, la 12 iulie 1739, păhărnicesei Maria; Arhivele Naţionale Iaşi, Documente, DCCXII/32); la 21 aprilie 1734, jupâneasa dăruieşte o „părticică" din Beşicani, moştenită de la mama sa, fraţilor săi: Costantin, Sandu şi Gheorghiţă (acesta din

lipsa de „pretenții" a mirelui, ci şi înceata decădere a familiei. Un frate al Mariei, Gheorghiță (călugărit, Ghedeon), s-a căsătorit un fiu al marelui vistiernic Nicolae Başotă (ca monah, Nicodim)[99], un alt neam vestit, care se lupta în secolul al XVIII-lea să nu cadă între... „neamuri".

Din unirea lui Vasile Hăbăşescu cu Maria Mane a rezultat un singur fecior (cunoscut până acum), Ion, care s-a stins fără urmaşi, „închinându-se", înainte de moarte, împreună cu moşia sa, Agiudeni, Mănăstirii „Trei Ierarhi". La 1 aprilie 1745, Ion Hăbăşescul, feciorul lui Vasilie Hăbăşescul, fost mare medelnicer, a dăruit de bunăvoie Mănăstirii „Trei Ierarhi" din Iaşi şi egumenului Iezechiel moşia sa dreaptă, pe care o avea de la părinți, „satul Agiudenii, ce este pe Siretiu, în ținutul Romanului". Acest sat a fost închinat mănăstirii, ca să fie trecut în „pomelnicu, aice la mănăstire şi la Sfânta Gură (Muntele Athos), şi să mă pomenească la sfintele leturghii în viiață şi după moarte mea", şi pentru că Ion Hăbăşescu nu avea copii şi nici rude doritoare („cu priință", se spune în act) să-l îngrijească la nevoile bătrâneților şi să-i facă, după moarte, pomenile creştineşti. Stăpânul se „închină" împreună cu satul mănăstirii, cerând să-l „grijască la moarte şi după moartea me, după obiceiul creştinescu, şi să-mi facă şi parastasu, din an în an"; totuşi, cât va mai trăi, să rămână în stăpânirea satului, pentru a-şi putea chivernisi viața, iar mănăstirea să aibă a-l ține în cinste ca pe un binefăcător al ei. Totodată, stăpânul se „închină" mănăstirii împreună cu sătenii, dar pe o parte dintre aceştia îi eliberează din „vecinie" (supunere), gândindu-se că şi aceştia îl vor pomeni ca pe un stăpân bun[100].

Ion Hăbăşescu nu şi-a dăruit averea întâmplător Mănăstirii „Trei Ierarhi". Fiind un boier de țară, trăitor la moşie, s-a aflat, fără doar şi poate, în legături cu călugării de la mănăstirea ieşeană[101], care stăpâneau de o sută de ani cele trei sate din vecinătate: Răchiteni, Iugani şi Tămăşeni. Astfel, deoarece rudele de sânge nu au vrut să-i fie alături la sfâşietoarele necazuri ale bătrâneții, boierul, după ce a eliberat o parte dintre oamenii de pe moşie, a vrut să-şi găsească tihna trupului şi mângâierea sufletului prin „închinarea" satului la Mănăstirea „Trei Ierarhi". Mănăstirea a îndeplinit obligațiile ce-i reveneau prin actul de danie cu bucurie, pentru

---

urmă a dat partea... „din părticică" unei sihăstrii de pe moşia Deleni); Arhivele Naționale Iaşi, *Documente*, DCCVII/5.

[99] Arhivele Naționale Iaşi, *Documente*, DCCXII/35 (21 martie 1743); DCCXII/36 (10 mai 1744).

[100] Cf. anexa 12.

[101] *Condica lui Constantin Mavrocordat*, ed. Corneliu Istrati, vol. II, Iaşi 1986, 232, nr. 591; domnul îi porunceşte lui Ioniță Hăbăşescul – postelnic – „să stea zapciu asupra oamenilor de la Răchiteni", pentru ca aceştia să taie nişte lemn şi să-l trimită la Iaşi, la Mănăstirea „Trei Ierarhi".

că se vedea stăpână peste unul dintre cele mai bogate sate de pe Siret, care, totodată, îi lărgea mult domeniul din aceste locuri.

Se pare că Ion Hăbăşescu a mai trăit câțiva ani, astfel că mănăstirea a intrat în posesia moşiei după 1750, pentru că, abia la 8 iulie 1757, egumenul Mănăstirii „Trei Ierarhi" începe să se gândească la sporirea veniturilor pe care i le aducea moşia. Întrebând oamenii şi căutând prin hârtii, a aflat că la moşia Agiudeni „umblase" cândva un pod, pentru care Hăbăşeştii se judecaseră cu Prăjeştii. Scarlat Ghica, întemeindu-se pe „cărțile" de judecată de la Gheorghe Duca vodă, a judecat astfel:

> fiindcă au fost vad de pod vechiu acolo şi cerşind egumenul dreptate de la domnie mea, ca să aibă voie să facă pod într-acel vad vechiu, pe moşie Agiudenii... i-am dat voie mai sus numitului egumen Dosoftei, prin această carte a domnii mele, ca să aibă voie a-şi face pod în vadul acel vechiu, pe moşie Agiudenii, unde au fostu şi mai înainte[102].

Egumenul s-a apucat de lucru la pod, dar probabil că apa Siretului le-o fi dat ceva bătaie de cap lucrătorilor, de vreme ce, la 2 decembrie 1759, i-a cerut noului domn, Ioan Theodor Callimachi, să-i dea o nouă încuviințare pentru a-şi face pod pe moşia Agiudeni. Bineînțeles că domnul i-a dat dreptul să-şi facă pod în vadul Siretului, de la Agiudeni[103].

Necazurile nu s-au oprit uşor, pentru că Siretul a „mâncat" din maluri şi a stricat vadul de la Agiudeni. Mănăstirea nu voia să renunțe la o sursă importantă de venit, de aceea, cere învoire de la domn ca să-şi facă pod într-un alt loc prielnic de pe moşiile sale. Un asemenea lucru nu se putea face chiar lesne, pentru că se cuvenea o cercetare amănunțită la fața locului. În acest sens, ispravnicul de Roman primeşte poruncă să adune oameni din satele din zonă şi să socotească cine va pierde, dacă egumenul va avea câştig. Ispravnicul, luat cu alte treburi, sau poate că era doar un neisprăvit, nu s-a dus să termine cercetarea. Oamenii din patru sate – Agiudeni, Răchiteni, Iugani şi Ursăreşti – s-au adunat după *Nativitas Marie* şi l-au aşteptat patru zile degeaba pe ispravnic. La 12 septembrie 1760, l-au pus pe preotul Ioan să scrie o mărturie după cercetarea pe care au făcut-o „pentru făcătura podului" de pe moşia Agiudeni. Iată ce au mărturisit:

> ne-am adunat toți împregiuraşii, câți suntem lăcuitori pe aceste moşii, adică agiudenii, unde au fost îmblat podul mai nainte, până a nu să strica vadul de venire apei, şi noi, răchitenii, alături cu agiudenii, unde s-au găsit şi vadu de făcut pod, mai sus puțintel de unde au fostu îmblat podul mai nainte, şi noi, iuganii şi ursăreştii, ne-am adunat aice cu toțâi la Răchiteni,

[102] Cf. anexa 13.
[103] Cf. anexa 14.

ca să cerceteze dacă

ave-om vreo supărare s-au stricăciune pentru făcătura podului au n-am avea? [...] Şi am purces noi, bătrâni cu toţâi, care mai giosu ne-am pus şi degetele, împreune cu svinţie sa părintele egumenul, şi am mersu unde iaste vad de făcut pod, într-amândoaî malurile, şi am luat sama despre parte arăturilor şi n-avem nici o stricăciune despre parte podului, şi am mersu mai gios despre parte fânaţâlor şi iar n-am aflat nici acolo stricăciune despre parte drumeţâloru, de vreme că vine drumul mai în laturi de fânaţă spre luncă. Şi am văzutu noi cu toţâi, care am fostu împreună cu svinţie sa, precum n-avem nici o stricăciune nici de o parte.

După această socotinţă, oamenii au dat îngăduinţă egumenului să-şi facă pod, „precum au fostu şi mai înainte". Din Agiudeni şi-au pus degetele şi au mărturisit doi oameni „bătrâni" şi înţelepţi, care ştiau mersul lucrurilor şi cursul Siretului, anume Petre Băcioi, în vârstă de 70 de ani, şi un alt Petre. Pe vremea aceea, bătrâneţea se măsura nu atât în ani, cât în „mintea multă", cum am spune astăzi, care îi făcea pe oameni să păstreze dreapta socotinţă. Astfel că „bătrân" era şi Pal Mihai, de 35 de ani, din Răchiteni, şi Ignat, de 37 de ani, din Iugani, şi alţii cu vârste de până în 50 de ani[104]. Locuitorul de 70 de ani din Agiudeni, Petre Băcioi, care putea povesti istoria satului din prima jumătate a veacului al XVIII-lea, era, probabil, unul dintre copiii cuprinşi în *status animarum* din 1696.

Cu mărturia oamenilor, egumenul Neofit s-a întors la Iaşi, de unde a obţinut şi de la domn, la 20 septembrie 1760, dreptul de a-şi muta podul pe moşia Răchiteni, deoarece vadul de la Agiudeni se „mâlise". Domnul, văzând că „nici o pagubă nu li să pricinueşte nimărui, nici supărare cuiva", îl împuterniceşte pe egumen să-şi facă „pod îmblător, acolo, pe acea moşie a mănăstirii, la vadul unde s-au socotit, adecă mai sus de vadul cel vechiu, ce să numeşte la Răchiteni, şi să-şi stăpânească mănăstire podul acesta cu bună pace, fiind pe dreaptă moşia sa"[105]. Nici lucrul la acest pod nu a fost o treabă uşoară, de vreme ce, la 2 ianuarie 1762, egumenul i-a cerut noului domn, Grigore Ioan Callimachi, să-i dea învoire „să-şi facă podu îmblător la Sirétiu, la moşie Agiudeni, puţin mai sus de unde au fostu"[106].

Mutarea podului de pe moşia Agiudeni a făcut ca satul să-şi piardă oarecum din importanţă. Este şi acesta un motiv pentru care prezenţa Agiudenilor în documentele vremii nu va fi foarte accentuată. În 1774, catagrafia locuitorilor satului înregistrează doar 33 case, cu locuitori de credinţă

[104] Cf. anexa 15.
[105] Cf. anexa 16.
[106] Cf. anexa 17.

catolică[107], faţă de 57 de case la Răchiteni[108], 64 de case la Săbăoani[109] sau 103 la Gherăeşti[110]. Dacă podul a „plecat" de pe moşie, şi o dată cu el veniturile şi gâlcevile aduse, stăpânul moşiei se va gâlcevi cu alţi vecini, punându-i pe locuitori să dea mărturie. La 2 iulie 1787, moşia este măsurată dinspre partea din Tămăşeni, care aparţinea Mănăstirii „Galata" din Iaşi, unde, chiar dacă Siretul „mâncase" doar în vara acestui an nu mai puţin de două „funii" de pământ (în jur de 80 de metri)[111], în lipsa egumenilor, locuitorii celor două sate s-au înţeles; mai mult, în alt loc s-au învoit să lase două „funii" de pământ pentru „bălţile şi coturile" Siretului. Gâlceava nu a putut fi stinsă în partea unde Agiudenii se învecinau cu moşiile Mănăstirii „Secu". Mănăstirea „Secu" stăpânea, întemeindu-se pe dania veche din 1631 a vornicului Lupu Hăbăşescu, pe întărirea fiului acestuia, Ion, din 1660, şi pe întărirea domnească din 1748, o baltă cu peşte din hotarul Agiudenilor, care, ca orice baltă, mai trecuse şi peste alte hotare. Pe lângă mărturia mai multor oameni bătrâni şi buni, pe temeiul căreia s-a făcut şi o hartă, hotarnicii, pentru a împăca părţile, au mai „luat doi oameni bătrâni din satul Agiudenii, care au fost slugi a Hăbăşăscului, şi tot asămine au mărturisit". Cu tot noianul de mărturii, arhimandritul de la „Trei Ierarhi" nu şi-a găsit odihna până nu a dus pricina în faţa Divanului[112]. Din păcate însă, nu ştim dacă şi-a găsit dorita linişte în urma judecăţii lui Alexandru Ipsilanti şi a Divanului său, pentru că hotărârea nu s-a păstrat.

Încă înainte ca Ion Hăbăşescu să dăruiască satul Mănăstirii „Trei Ierarhi", din punct de vedere confesional, locuitorii din Agiudeni formau o parohie împreună cu două sate aflate de multă vreme în stăpânirea acestei mănăstiri, Răchiteni şi Tămăşeni (raportul iezuitului ungur András Patai, din 1743)[113]. În 1745, Giovanni Maria Ausilia, viceprefect al provinciei franciscane a Moldovei, scrie că un sediu al misiunii se afla la Agiudeni, acolo unde, ca şi în celelalte localităţi, era „îngăduită în toată siguranţa activitatea misiunilor", fără vreo împotrivire a ortodocşilor. Nici familia Hăbăşescu, nici Mănăstirea „Trei Ierarhi" nu au împiedicat ca locuitorii

---

[107] Cf. anexa 19.

[108] Dănuţ Doboş, *Răchiteni – file de monografie istorică*, Presa Bună, Iaşi 1999, 89-90.

[109] Fabian Doboş (coordonator), *Săbăoani – file de istorie*, Presa Bună, Iaşi 2002, 235-236.

[110] Petronel Zahariuc, „Evoluţia istorică a satului Gherăeşti. Contribuţii", în *Gherăeşti, un sat din ţinutul Romanului*, Presa Bună, Iaşi 2003, 24-25.

[111] Am socotit funia ca având aproximativ 20 de stânjeni, iar stânjenul, în jur de 2 metri (cf. Nicolae Stoicescu, *Cum măsurau strămoşii. Metrologia medievală pe teritoriul României*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti 1971, 55-60; 80-82.

[112] Cf. anexa 18.

[113] *Călători străini despre Ţările Române*, vol. IX, Bucureşti 1997, 294; Francisc Pall, *op. cit.*, 334.

din Agiudeni să primească hrană sufletească de la preoții catolici. În 1745, când Ion Hăbăşescu a dăruit satul mănăstirii, în Agiudeni trăiau 15 familii catolice[114]. Treptat, în anii ce au urmat, numărul locuitorilor a crescut, ajungând, în primăvara anului 1762, potrivit raportului întocmit de Giovanni Hrisostomo dei Giovanni, la „treizeci de case, cu o sută patruzeci şi trei de suflete toate catolice", dar care nu aveau biserică şi se aflau „sub îngrijirea călugărului de la Răchiteni"[115]. Numărul caselor a crescut puțin, după cum se poate observa din catagrafia din 1774; acum, comparând cu listele din 1696 şi 1646, dintre numele vechi mai recunoaştem doar pe un Fronai (Frona, în 1696, şi Frone, în 1646); de asemenea, în aceeaşi catagrafie, apare şi martorul din 1760, Petre Băcioi (numele este ortografiat Beceu), sau poate fiul acestuia[116]. În numai doi ani, populația Agiudenilor a crescut foarte mult, aproape s-a dublat, ajungând la aproximativ 300 de suflete. De aceea, pentru prima dată, şi în acest sat se va aşeza cu locuința un preot[117], iar Agiudenii vor fi un centru parohial pentru satele Rotunda, Tămăşeni, Buruieneşti şi Sagna[118]. În aceşti ani, de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, în Agiudeni a fost construită şi o biserică, cu hramul „Coborârii Sfântului Duh", pe care preotul o repară în 1801[119]. În 1814, biserica, deşi veche, avea mobilier bun şi un potir de metal aurit, lăsat acolo de un episcop[120].

La cumpăna dintre veacuri, locuitorii catolici din Agiudeni, adunându-se cu alții din 15 sate din zonă, se judecă cu prefectul apostolic, cerând ca „obiceiurile vechi" şi alte rânduieli să nu fie „strămutate", iar ei să plătească o „dare nouă, asupritoare, fără de rânduială şi peste putință", în cuantum de „20 de parale", față de 10 parale, cât dăduseră până atunci[121]. Diferendul a

---

[114] *Călători străini despre Țările Române*, vol. IX, 313-314; Gh. Călinescu, „Alcuni missionari cattolici italiani...", 184-185, nr. LXV.

[115] *Călători străini despre Țările Române*, vol. IX, vol. îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Bucureşti, 1997, 442; Gh. Călinescu, „Alcuni missionari cattolici italiani, nella Moldavia nei secolli XVII e XVIII", în *Diplomatarium italicum. Documenti raccolti negli Archivi italiani*, I, Roma 1925, 205, nr. LXVIII.

[116] Cf. anexa 19.

[117] Gh. Călinescu, *Altre notizie*, 506, nr. CLXXVII; raportul nu are dată, fiind aşezat de editor între două documente cu datele: 1776 (nr. CLXVI) şi 24 noiembrie 1778 (nr. CLXXIX).

[118] I. Gabor, *op. cit.*, 10.

[119] N. Iorga, „Documente scoase din Archiva Bisericii Catolice din Iaşi şi privitoare la istoria catolicismului în Moldova", în *Studii şi documente*, II, Bucureşti 1901, 143.

[120] N. Iorga, „Documente scoase din Archiva Bisericii Catolice din Iaşi...", 178. În Agiudeni, Tămăşeni şi Răchiteni locuiau în această vreme 612 familii, cu 3.178 de suflete (N. Iorga, „Documente scoase din Archiva Bisericii Catolice din Iaşi...", 179).

[121] N. Iorga, „Documente scoase din Archiva Bisericii Catolice din Iaşi...", 147-148, nr. CVIII; anaforaoa marilor boieri, Constantin Balş – mare logofăt de Țara de Jos – şi Iorda-

fost soluţionat, iar oamenii din Agiudeni au continuat să lucreze pământul şi să facă „alişveriş" (negoţ) cu in şi cânepă[122]. „Alişverişul" cu in şi cânepă pare a fi o particularitate a locuitorilor din aceste sate. Nu numai pentru cele necesare în gospodărie, ţăranii birnici din acest sat creşteau un mare număr de boi (146), de oi (205) şi de porci (209)[123]. Fiind oameni harnici şi chibzuiţi, cu gospodării întemeiate, pe locuitorii din Agiudeni îi loveau mai puternic decât pe alţii obligaţiile extraordinare pe care le arunca domnia asupra ţării. Astfel, în anii 1828-1830, în vremea ocupaţiei ruseşti, sătenii au avut mult de umblat pe drumurile ţării, ducând produse pentru aprovizionarea armatei ruseşti. Sărăciţi, locuitorii din Agiudeni, ca şi cei din satele din jur, nu au mai vrut să audă de noi sarcini impuse prin Regulamentul Organic, astfel că s-au răsculat.

Cauza principală a fost „împotrivirea" la luarea unor flăcăi în „straja pământească", iar unul dintre focarele cele mai puternice ale răscoalei a fost în satele cu populaţie catolică din jurul Romanului, din care autorităţile ar fi vrut să recruteze cel mai mare număr de oşteni[124]. Legăturile puternice dintre aceste sate, create de credinţa catolică, au făcut ca rezistenţa în faţa autorităţilor a locuitorilor din această zonă să fie mai puternică decât în alte părţi. La 25 mai 1825, comisia de anchetă a stabilit că „întărâtori" la răscoală au fost mai mulţi ţărani fruntaşi din satele din ţinutul Roman, printre care s-a aflat şi Dumitru Ciocoiu din Agiudeni[125]. Printre cei care şi-au dat viaţa la Săbăoani în lupta cu armata rusă nu s-au aflat locuitori din Agiudeni, probabil pentru că aceştia organizaseră un alt centru de rezistenţă pe Valea Siretului, împreună cu sătenii din Răchiteni şi Tămăşeni, pe care armata rusă l-a ocolit[126].

---

che Roset – mare vistier –, din 13 martie 1801, întărită de domnul Constantin Ipsilanti, la 16 martie. Despre acest episod, vezi şi Dănuţ Doboş, *op. cit.*, 60-61, nota 115.

[122] La 1803, în aşa-numita *Condică a liuzilor*, satul Agiudeni era înscris cu 90 de familii, care plăteau la Vistierie 41 640 de lei pe an (410 lei, fiecare sfert); Th. Codrescu, *Uricarul*, VII, Iaşi 1886, 284. Este greu de spus de ce satul Agiudeni nu apare în *Condica Vistieriei Moldovei* din 1816 (*Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816*, ed. Corneliu Istrati, Iaşi 1979, 20).

[123] Cf. anexa 20.

[124] Gh. Duzinchevici, „Răscoalele din Moldova în anul 1831 împotriva Regulamentului Organic", în *Revista Arhivelor*, nr. 2, 1943, 356. Pentru răscoală, cf. Valerian Popovici, „Cauzele mişcărilor ţărăneşti din Moldova oglindite în rapoartele comisiilor de anchetă din anii 1831 – 1833", în *Studii şi cercetări ştiinţifice. Ştiinţe sociale*, nr. 3-4, 1954; Valerian Popovici, „Date noi cu privire la organizarea şi reprimarea răscoalelor ţărăneşti din Moldova din anul 1831", în *Studii şi cercetări ştiinţifice. Istorie*, an. VII, fasc. 1, 1956, Iaşi, 107-131; Dănuţ Doboş, *op. cit.*, 70-78; Fabian Doboş (coordonator), *op.cit.*, 78-83.

[125] Arhivele Naţionale Iaşi, Tribunalul Criminalicesc, Tr. 554, op. 599, dos. 173, f. 52 (cf. şi Valerian Popovici, *Date noi*, 129, nr. X).

[126] I. Gabor, *Parohia Romano-Catolică Tămăşeni* (ms.), 59 (*apud*, Dănuţ Doboş, *Răchiteni – file de monografie istorică*, 77).

La începutul secolului al XIX-lea, din pricina sarcinilor fiscale tot mai mari, locuitorii din Agiudeni au avut uneori relații tensionate și cu stăpâna moșiei, Mănăstirea „Trei Ierarhi". Astfel, în 1807, Divanul Moldovei a judecat jalba lui Serafim egumenul de la „Trei Ierarhi", în care arăta că mănăstirea avea în ținutul Roman, pe Siret, patru moșii locuite: Răchiteni, Agiudeni, Iugani și Tețcani, toate într-un hotar, dar, „din pricină că moșiile fiind strâmte, nici o sămănătură alta sau fânaț mănăstiresc pe dânsele n-au făcut, rămânând numai pentru hrana locuitorilor de acolo să aibă unde să-și facă sămănăturile trebuincioase". Numai că, în 1806, au fugit de pe moșii în jur de 20 de locuitori și s-au așezat moșii străine, iar casele, livezile și fânațurile „ce-au avut acolo, după obiceiul pământului, toate acele rămân a stăpânului moșiei". Mănăstirea voia, mai ales, să între în stăpânirea fânațurilor fugarilor, dar „locuitorii din Agiudeni, fiind puși la cale de către 5 dintre dânșii, anume: Petre Mihocu, și Eni Boglis vornic, și Petre Băcăoanu, și Ianuș Petrișor și Ianuș Ghiuzan, carile aceia ar fi răzvrătitori între ceilalți, tulburându-i în tot chipul ca să aducă supărare și păgubire mănăstirii", au mers în „țăria lor" și au luat fânațul de pe 20 de fălci și l-au dus la casele lor. Mai mult, egumenul s-a plâns că locuitorii se împotrivesc să plătească și dijma de in și cânepă. Divanul l-a rânduit pe logofătul Grigore Radu să cerceteze jalba egumenului și să-i ducă „înaintea ispravnicilor pe acei tulburători să se certe spre vighere și pilda și altora a numai face asemenea urmare ca să aducă supărare și păgubire mănăstirii"[127].

Supărat din pricina acestor tulburări, egumenul nu a mai arendat moșiile locuitorilor. La 13 aprilie 1809, locuitorii de pe cele patru moșii trimit o plângere Divanului, în care arată că au ținut venitul acestor moșii, cu prețul cu care s-au învoit cu mănăstirea, iar de trei ani, egumenul le-a vândut „pe sub cumpăt" unui negustor sârb, spunând că ar fi „vechil" (administrator), și nu cumpărător. Locuitorii au văzut că negustorul a cumpărat moșiile, de aceea, au cerut, în 1808, să li se dea voie să întoarcă banii pe care i-a dat negustorul și să rămână moșiile în stăpânirea lor. Astfel, s-au înțeles cu egumenul ca să dea câte 2.800 de lei pe an și câte 200 de care de lemne; în consecință, mănăstirea le-a promis că, după ce va expira contractul negustorului, venitul moșiilor va trece pe seama lor. La data prevăzută, egumenul a refuzat să îndeplinească înțelegerea, spunând că mănăstirea avea nevoie de bani pentru ridicarea unor binale și, de aceea, a primit de la altcineva suma de 6.400 de lei, reprezentând prețul pe doi ani al moșiilor, și a împrumutat de la acesta suma de 4.000 de lei, pentru trei ani, fără dobândă. Egumenul a socotit că locuitorii nu vor putea plăti acești bani și nu

[127] Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 792; Florin Marinescu, Ρουμανικα εγγραφα του Αγιου Ορους Αρξειο Προτατου, Atena, 2001, 392, nr. 776.

vor putea să împrumute mănăstirea. Divanul a hotărât, pentru a împăca părțile, ca locuitorii să cumpere venitul moşiilor pe trei ani cu 3.200 de lei pe an şi 100 de care de lemne[128].

După trei ani, egumenul de la „Trei Ierarhi" a avut o altă judecată; de data aceasta, pentru o cârciumă pe care o făcuse Mănăstirea „Galata" la Tămăşeni, prea aproape de hotarul Agiudenilor. Egumenul de la „Trei Ierarhi" a spus că Mănăstirea „Galata" avea o cârciumă în Tămăşeni, iar noua cârciumă nu era la drumul mare, care umbla pe „zarea dealului", ci pe un drum pe care „numai la vreme de săcită pot să umbli oamenii pe acolo". Pe hartă, de la cârciuma din Tămăşeni până la cârciuma de la hotarul Agiudenilor era o depărtare „de jumătate de ceas", iar de la această din urmă cârciumă până în hotar, erau doar 16 stânjeni, iar de aici până la cârciuma Mănăstirii „Trei Ierarhi", erau 24 de stânjeni. Divanul Domnesc hotărăşte că noua cârciumă a „Galatei" păgubeşte Mănăstirea „Trei Ierarhi", de aceea, trebuia risipită, iar dacă vor totuşi să-şi facă cârciumă, să măsoare moşia Tămăşeni în lat şi să facă cârciumă, la drum, la jumătatea distanței[129]. Pe lângă cârciumă, mănăstirea avea câştig bun şi de la moara din Agiudeni, pentru care s-a judecat, vreme de câțiva ani, cu Mănăstirea „Secu", proprietara Săbăoanilor. La 2 iunie 1814, egumenul Mănăstirii „Trei Ierarhi" arată că pe moşia Agiudeni curgea un „pârâu viu", pe care şi-a făcut o „morişcă" Ion Ghiorzan, locuitor din Agiudeni, iar locuitorii din Săbăoani, de unde venea pârâul, şi-au făcut un iaz, împiedicând lucrul morii[130]. Locuitorii din Săbăoani au spus că pârâul şi balta erau şi pe moşia Agiudeni, şi pe moşia Săbăoani, şi de când „s-au trezit, ei au avut o topitoare di cânepă şi in". Mănăstirea „Neamț-Secu" a primit danie această baltă, „câtă trece pe moşia Agiudeni, de la stăpânii cei vechi ai Agiudenilor"[131]; este vorba de dania din 1631 a marelui vornic Lupu Hăbăşescu. Deşi cele

[128] Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1056; Florin Marinescu, *op. cit.*, 380, nr. 745.

[129] Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 481; Florin Marinescu, *op. cit.*, 391, nr. 774. La 28 iunie 1812, Isprăvnicia de Roman îi porunceşte vechilului de pe moşia Tămăşeni a Mănăstirii „Galata" să strice cârciuma pe care o făcuseră locuitorii din acest sat la drumul de lângă satul Agiudeni al Mănăstirii „Trei Ierarhi" (Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 480; Florin Marinescu, *op. cit.*, 392, nr. 776).

[130] Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 490; Florin Marinescu, *op. cit.*, 404, nr. 804.

[131] Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 484; Florin Marinescu, *op. cit.*, 406-407, nr. 811. La 20 decembrie 1814, cele două mănăstiri se înțeleg, pe temeiul unei scrisori din 30 mai 1759, din care s-a văzut că aceea era balta dăruită de vornicul Hăbăşescu (Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 491; Florin Marinescu, *op. cit.*, 410, nr. 819).

două părți s-au înțeles, în 1818, procesul a reizbucnit, deoarece, din pricina iezăturii de pe moşia Săbăoani, iarăşi moara nu putea umbla[132].

Pe lângă cârciumă şi moară, mănăstirea mai avea o sursă bună de câştig pe moşiile de pe Siret – podul de peste acest râu, care fusese la Agiudeni şi, pe la mijlocul veacului al XVIII-lea, fusese mutat la Răchiteni. Din păcate, egumenii mai vechi ai mănăstirii nu au „cheltuit" pentru a face pod, spre folosul mănăstirii, de aceea, mănăstirea a rămas fără un important venit; în 1820, mănăstirea făcea demersuri pentru refacerea podului[133]. În anii care au urmat, moşia Agiudeni a fost încălcată dinspre Săbăoani, moara făcută de Ghiuzan s-a stricat în 1823, atunci când arendaş a fost Neculai Milu, iar cârciuma din Agiudeni era stricată şi în proastă stare[134]. La acestea s-a adăugat faptul că, începând cu anul 1821, din pricina „răvuluției" din pământul Moldovei, egumenul Mănăstirii „Trei Ierarhi" a trecut peste Prut, în Basarabia, cu toate documentele originale ale moşiilor. A stat şapte ani în Basarabia, timp în care toți megieşii moşiilor învecinate au încălcat aceste moşii, nefiind documente pentru a le apăra. În 1830, egumenul s-a întors de peste Prut şi i-a chemat pe toți cei care încălcaseră moşiile mănăstirii la judecată; astfel, Andrei Milu, stăpânul moşiei Mirceşti, a trebuit să dea socoteală pentru încălcarea moşiilor Răchiteni, „Giudeni"[135], Iugani şi Tețcani şi să întoarcă mănăstirii satele Iuganii din Deal şi Iuganii din Vale, pe care pusese stăpânire în 1823[136].

La aceste judecăți pentru hotarul satului sau pentru diferite acareturi de pe moşie au participat şi locuitorii satului, atunci când nu erau ei înşişi parte în vreo judecată cu Mănăstirea „Trei Ierarhi". Numele[137] capilor de

---

[132] Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 493; Florin MARINESCU, *op. cit.*, 434, nr. 878.

[133] Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 797; Florin MARINESCU, *op. cit.*, 458, nr. 939.

[134] Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 736; Florin MARINESCU, *op. cit.*, 453-454, nr. 929. La 15 noiembrie 1828, căminarul Gheorghe Baldovici, ispravnic de Roman, înştiința Comisia averilor mănăstireşti că, în urma acestei cercetări, s-a văzut că satele Fărcăşeni, Răchiteni şi Agiudeni sunt împresurate (Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 732; Florin MARINESCU, *op. cit.*, 454, nr. 930).

[135] Această formă a numelui satului a fost folosită şi în documente scrise în limba română; tot Giudeni este numit satul în *Harta comunităților catolice din Moldova*, făcută de inginerul topograf Josef Anton de Bayardi, în 1842 (Mihai-Răzvan UNGUREANU, „O hartă a comunităților catolice din Moldova", în *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol"*, t. XXXIII, Iaşi 1996, 346 şi harta).

[136] Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 799; Florin MARINESCU, *op. cit.*, 392, nr. 776.

[137] În ortografierea numelor se înregistrează o mare variație, din cauză că pe scriitorii acestor catagrafii îi punea într-o mare încurcătură rezonanța maghiară a numelor; spre exemplu, numele Ghiuzan (dacă aceasta este forma corectă!) îl găsim sub formele Ghizan, Gozan, Goşan etc. (la fel, Medveş, Frone ş.a.). Cf. şi observațiile lui Mircea Ciubotaru asu-

familie sunt cuprinse în catagrafiile din *Anexă*; unii dintre ei îşi moşteniseră casele din moşi-strămoşi, tocmai din prima jumătate a secolului al XVII-lea (familiile: Frone, Fabian), alții veniseră în sat de la mijlocul secolului al XVIII-lea înainte. Aceste documente arată evoluția demografică a satului, dar scot la lumină destul de puțin din viața obişnuită a oamenilor. În fruntea listelor se găsesc întotdeauna preoții şi dascălii bisericii catolice din localitate. De asemenea, catagrafiile ni-i arată pe oamenii aflați în nevoi (văduve, nevolnici, bătrâni), pe evreii din sat (probabil, „orândari" ai cârciumii), iar câteodată, pe cei care s-au însurat, au murit sau au fugit de pe moşie; de multe ori, aceste catagrafii, din pricină că sunt documente cu caracter fiscal, cuprind şi inventarul în animale al fiecărei gospodării (din păcate, cei care le-au întocmit nu au notat şi câți membri avea fiecare familie).

Paginile de mai sus, inevitabil incomplete, se întemeiază, în primul rând, pe documentele adăpostite în arhiva Mănăstirii „Protaton" de la Muntele Athos, acolo unde au ajuns actele Mănăstirii „Trei Ierarhi", şi pe relatările misionarilor catolici. Avem convingerea că un popas mai îndelung, întins pe parcursul a câtorva ani (la care să participe mai mulți tineri cercetători îndrăgostiți de istoria acestor bogate şi frumoase sate), asupra fondurilor din Arhivele de la Iaşi (Isprăvnicia ținutului Roman, Vistieria Moldovei, Divanul Apelativ al Țării de Sus ş.a.), Bucureşti şi din alte oraşe, care cuprind documente din secolul al XIX-lea, ar scote la lumină şi alte date privitoare la istoria acestui sat din fostul ținut al Romanului.

Pe temeiul mărturiilor de mai sus, am încercat să reconstituim ceva din viața satului Agiudeni pe întinsul a patru secole. Față de alte sate, Agiudenii au fost dăruiți cu un destin binecuvântat, pentru că vatra satului a fost necontenit locuită de la Alexandru cel Bun până la începutul secolului al XIX-lea, chiar dacă a cunoscut şi multe răstimpuri de restrişte. Satul a avut parte de stăpâni buni şi de locuitori harnici şi aprigi, buni şi credincioşi Bisericii Catolice şi Țării Moldovei. Numai însumând hărnicia şi credința, locuitorii au reuşit să-şi păstreze vetrele şi credința atâtea sute de ani, lăsând generațiilor care au urmat obligația de a păstra şi a duce mai departe frumoasa istorie a satului Agiudeni.

---

pra acestor gen de documente, în monografia unei alte localități cu populație catolică, Horleşti (M. CIUBOTARU – P. ZARĂ, *Comuna Horleşti. Cadre istorice, sociale şi culturale*, Editura Performantica, Iaşi 1999, 64-69).

ANEXE

1. 1603 (7111) februarie 16, Iaşi

† Io Ieremia Moghila voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. Facem cunoscut cu această carte a noastră tuturor celor care o vor vedea sau citindu-se o vor auzi. Iată, acest adevărat al nostru credincios boier, Ştefan Prăjescul cămăraş de la Ocnă, a slujit drept şi credincios nouă şi țării noastre, de aceea, noi, văzând a lui dreaptă şi credincioasă slujbă, i-am dăruit de la noi, cu deosebita noastră milă, şi i-am dat şi l-am miluit de la noi, în țara noastră Moldova, un sat, anume Ajudenii, pe Siret, şi cu vad de mori în Siret, ce este în ținutul Roman, care acest sat, Ajudenii, a fost drept domnesc ascultător către ocolul târgului Roman, şi i-am dat şi l-am miluit pentru a lui dreaptă şi credincioasă slujbă. Alta, a întors domnia mea, pentru că a fost a lui din vremea de demult de la moşii lor şi au arătat înaintea noastră şi un uric de la bătrânul Ştefan voievod pentru acel sat. Alta, el ne-a dat patru cai buni de oaste, prețuiți pentru 120 de galbeni ungureşti, şi încă a dat domniei mele şi o sută de galbeni ungureşti, bani gata, şi i-am dat domnia mea pentru o treabă a țării, atunci când am avut greutate şi nevoie.

Pentru aceea, i-am dat şi de la noi acest mai sus scris sat, Ajudenii, pe Siret, şi cu vad de mori în Siret, mai sus numitului boier al nostru, Ştefan Prăjescu cămăraş, danie şi miluire şi întăritură şi uric şi ocină, cu tot venitul, lui şi copiilor lui, şi nepoților şi strănepoților şi răsstrănepoților şi întregului lui neam, cine i se va alege mai apropiat, neclintit lui, niciodată, în veci.

Iar hotarul acelui mai sus scris sat, Ajudenii, pe Siret, şi cu vad de mori în Siret, să fie din toate părțile pe hotarele sale vechi, pe unde din veac au folosit.

Iar la aceasta este credința domniei noastre mai sus scrise, Io Eremia Moghila voievod, şi credința preaiubiților şi din inimă fii ai domniei mele, Costantin şi Alexandru voievozi, şi credința boierilor noştri: credința panului Nistor Ureche mare vornic de Țara de Jos, credința panului Cârstea mare vornic de Țara de Sus, credința panului Ghiorghie pârcălab de Hotin, credința panului Ghiorghie şi Chiriță pârcălabi de Neamț, credința panului Ciocârlie şi Nicoară pârcălabi de Roman, credința panului Văscan Oräş hatman şi pârcălab de Suceava, credința panului Dumitru Bărnovschi postelnic, credința panului Costantin Bosioc spătar, credința panului Cărăiman ceaşnic, credința panului Gligorie stolnic, credința panului Simion Stroici vistiernic, credința panului Apostolachi comis şi credința tuturor boierilor noştri moldoveni, mari şi mici.

Iar după a noastră viață şi domnie, cine va fi domn dintre copiii noştri sau din neamul nostru, sau iarăşi pe cine va alege Domnul Dumnezeu să fie domn în țara noastră, Moldova, acela să nu clintească dania şi miluirea şi întăritura, ci încă să-i dea şi să-l împuternicească, pentru că este a lui dreaptă ocină şi cumpărătură, pentru ale sale drepte şi cinstite bucate.

Iar după a noastră viață şi domnie, cine va îndrăzni să strice a noastră danie şi miluire şi întăritură, acela să fie neiertat de Domnul Dumnezeu, făcătorul cerului

şi al pământului, şi de Preacurata lui Maică şi de toţi Sfinţii şi să aibă a da seamă şi răspuns înaintea straşnicului judeţ al lui Hristos.

Iar pentru mai mare putere şi întăritură acestor toate mai sus scrise (am poruncit)[1] boierului (nostru) pan Lupul Stroici mare logofăt să scrie şi pecetea noastră să o atârne către această adevărată carte a noastră.

A scris Arsenie Nebojatco, în Iaşi, în anul 7111 (1603) februarie 16 zile.

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1055. Original slavon, pergament (24,3 x 60,5 cm), sigiliu domnesc mare (8,8 cm. în diametru), atârnat cu şnur de mătase.

Ediţii: Florin MARINESCU,Ρουμανικα εγγραφα του Αγιου Ορους Αρξειο Προτατου, Atena 2001, 42-43, nr. 8 (rezumat în limba greacă).

[1] *Omis în original*

2. 1621 (7129) martie 20, Iaşi

† Din mila lui Dumnezeu, noi, Io Alexandru Iliaş voievod şi domn al Ţării Moldovei. Facem cunoscut cu această carte a noastră tuturor celor care o vor citi sau citindu-se o vor auzi. Iată, acest adevărat boier al nostru credincios Lupul al treilea logofăt şi soţia lui, Marica, şi fraţii ei, Gheorghie şi Ion, fiii lui Ştefan Prăjescul stolnic, le-am dăruit de la noi din deosebita noastră milă şi le-am dat şi i-am miluit şi le-am întărit lor, în ţara noastră, Moldova, a lor dreaptă ocină şi dedină, din privilegiul lor drept, pe care l-au avut moşii lor de danie şi de miluire de la bătrânul şi bunul Alexandru voievod, şi de întăritură de la bătrânul Ştefan voievod şi de la Eremia Moghila voievod, de asemenea şi din ispisoc ce ei l-au avut de la însuşi domnia mea, satul anume Ajudenii, pe Siret, ce este în ţinutul Romanului, care acest mai sus numit sat a fost luat domnesc în zilele lui Ştefan Tomşa voievod, atunci când a venit Costantin voievod cu altă mulţime de oaste leşească împotriva lui Ştefan Tomşa voievod. Iar apoi a venit Radul voievod şi a dăruit acest sat boierului său, Antonie cămăraş, şi s-a ridicat Antonie cămăraş şi l-a închinat sfintei mănăstiri Sava Sfinţitul şi le-a făcut şi privilegiu de danie de la Radu voievod. După aceea, a venit Gaşpar voievod în ţară, iarăşi a luat ...[a] şi în locul acestui mai sus scris sat Agiudenii şi a dat călugărilor satul Heciul, pe Răut, în ţinutul Soroca, ...[a] mărturisit înaintea boierilor domniei mele, mari şi mici, pentru că a văzut domnia mea ...[a] privilegiile lor bătrâne şi drepte de la bătrânii domni de mai înainte, iarăşi să-i fie dreaptă ocină şi dedină. Alta am văzut...[1] a slujit boierul nostru, Lupul al treilea logofăt, drept şi cinstit, domniei noastre şi ţării noastre, de aceea domnia mea m-am milostivit şi am dat şi am miluit, şi am întors şi am întărit mai sus scrisului boier al nostru, Lupul al treilea logofăt, şi soţiei sale, Marica, şi fraţilor ei, Gheorghie şi Ion, fiii lui Ştefan Prăjescul stolnic.

Pentru aceea, acest mai sus numit sat Agiudenii, pe Siret, ce este în ţinutul Roman, ca să-i fie lui şi de la noi uric şi ocină, cu tot venitul, lui şi copiilor lui, şi

nepoților lui, și strănepoților lui, și răsstrănepoților lui și întregului lui neam, cine i se va alege mai apropiat, neclintit lui, niciodată, în veci.

Iar hotarul acestui mai sus scris sat Agiudenii, pe Siret, să fie din toate părțile pe vechile sale hotare, pe unde din veac au folosit.

Iar la aceasta este credința domniei mele mai sus scrise, Io Alexandru Iliaș voievod, și credința preaiubitului fiu al domniei mele, Io Radul voievod, și credința boierilor noștri: credința panului Eremia mare vornic de Țara de Jos, credința panului Ionașco mare vornic de Țara de Sus, credința panului Gorgan și Barnovschi pârcălabi de Hotin, credința panului Neculachi și...[2] pârcălabi de Neamț, credința panului Pătrașco Dragotă și Ghinea pârcălabi de Roman, credința panului Dumitru Duca hatman și pârcălab de Suceava, credința panului Anton ceașnic, credința panului Alexandri vistiernic, credința panului Lupul Dragotă spătar, credința panului Alexa stolnic, credința panului Iane comis și credința tuturor boierilor noștri, mari și mici.

Iar după viața noastră și domnie, cine va fi domn dintre copiii noștri sau din neamul nostru, sau iarăși pe cine va alege Domnul Dumnezeu să fie domn în țara noastră, Moldova, acela să nu clintească dania noastră și miluirea și întăritura, ci să dea și să împuternicească, pentru că le este dreaptă ocină și dedină.

Iar pentru mai mare putere și întărire a tuturor celor mai sus scrise, am poruncit boierului nostru credincios și cinstit, Ionașco Ghianghea mare logofăt, să scrie și pecetea noastră să o atârne către această cartea a noastră.

A scris Stratulat Borăleanul, în anul 7129 (1621), luna martie, 20 zile.

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1067. Original slavon, pergament (37,9 x 65,7 cm), șters la îndoituri, sigiliu domnesc mare (8,7 cm în diametru), atârnat cu șnur de mătase.

Ediții: Florin MARINESCU, *op. cit.*, 44-45, nr. 13 (rezumat în limba greacă)

[1] *Neclar, pentru că pergamentul este șters*

[2] *Omis*

3. 1623 (7131) mai 2, Iași

† Io Ștefan Tomșea voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. Iată această adevărată slugă, boierul nostru Lupul al treilea logofăt, a slujit mai înainte altor sfânt răposați domni de dinaintea noastră drept și credincios, și acum slujește și domniei și țării noastre drept și credincios. Drept aceea, noi, văzând dreapta și credincioasa lui slujbă, care ne-o slujește, domnia mea i-am dăruit din deosebita noastră milă și i-am dat și l-am miluit și i-am întărit lui și soției lui, Marica, și fraților ei, Gheorghie și Ion, fiii lui Ștefan Prăjescul fost stolnic, a lor dreaptă ocină și moșie din ale lor drepte privilegii, pe care le-au avut moșii lor de la bătrânul și preabunul Alexandru voievod, și de la bătrânul Ștefan voievod, și iarăși de la Alexandru voievod cel tânăr și de la Eremia Moghila voievod, satul

anume Agiudenii, pe Siret, ce este în ţinutul Roman, şi cu mori în Siret, care acel sat mai sus scris, Agiudenii, domnia mea li l-a luat în prima noastră domnie, şi a fost domnesc pentru că a fost pierdut de vicleanul Ştefan Prăjescul stolnic, când a venit cu Costantin voievod şi cu oastea leşească asupra domniei mele. După aceea, când a venit Radul voievod în ţară, l-a dat boierului său, Anton cămăraş, iar Anton cămăraş l-a închinat călugărilor de la mănăstirea Sfântul Sava Sfinţitul din târgul Iaşi. Iar după aceea, când a venit Gaşpar voievod, iar a luat acel sat de la călugări şi le-a dat alt sat, anume Heciul, pe Răut, ce este în ţinutul Soroca. Şi iarăşi, când a venit Alexandru voievod Iliaş, iarăşi a dat acel sat boierului nostru mai sus scris; şi după aceea, iarăşi cu întăritură l-a ţinut el.

Pentru aceea, domnia mea, văzând slujba lui, cu care slujeşte domniei mele şi ţării noastre, şi mărturia atâtor urice şi privilegii, pe care le-a arătat de la sfânt răposaţii domni care au fost mai înainte ca să-i fie lui dreaptă ocină şi dedină, cu consultarea întregului nostru Sfat, aşa am aflat că i se cuvine acest sat, Agiudenii, boierului nostru mai sus scris, Lupul logofăt, şi soţiei lui şi cumnaţilor lui, fiii lui Ştefan Prăjescul, şi l-am luat de la călugări şi l-am dat în mâinile mai sus scrisului boier, Lupul logofăt.

Drept aceea, ca să-i fie lui şi de la domnia mea danie şi miluire şi întăritură şi cu tot venitul, neclintit niciodată, în vecii vecilor, pentru că în prima domnie l-am luat să fie domnesc, şi acum iarăşi domnia mea s-a milostivit şi i l-a dat şi i l-a întărit. Iar după viaţa noastră, cine va fi domn din copiii noştri sau din neamul nostru sau pe oricine va alege Dumnezeu să fie domn al ţării noastre, Moldova, acela să nu clintească dania şi miluirea noastră şi împuternicirea, ci să dea şi să împuternicească, pentru că îi este dreaptă ocină şi dedină şi danie şi miluire pentru a lui dreaptă şi credincioasă slujbă. Iar cine va îndrăzni să ia această ocină fără voia lui, să fie de trei ori blestemat şi blestemat de Domnul Dumnezeu, făcătorul cerului şi al pământului, şi de Preacurata Maică a lui Dumnezeu şi de toţi Sfinţii şi să aibă parte cu Iuda şi cu blestematul Arie până la sfârşitul veacului, amin.

Şi altul nimeni să nu se amestece înaintea acestei cărţi a noastre.

Scris, la Iaşi, în anul 7131 (1623) luna mai 2.

† Însuşi domnul a poruncit.

† Ştefan Tomşa voievod (m. p.).

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1066. Original slavon, hârtie difolio (43 x 28,4 cm), sigiliu domnesc mijlociu, timbrat; Arhivele Naţionale Bucureşti, Manuscrise, nr. 578, f. 246 (copie); nr. 579, f. 149v.-150 (copie).

Ediţii: Florin MARINESCU, *op. cit.*, 45-46, nr. 14 (rezumat în limba greacă după original); *Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol. II, Bucureşti, 1959, 46, nr. 149 (rezumat după copia din manuscrisul nr. 578); în continuare, vom cita *CDM*.

4. 1623 (7132) noiembrie 22, Iaşi

† Io Radul voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. Iată au venit înaintea noastră şi înaintea tuturor boierilor noştri rugătorii noştri, călugării de la mănăstirea Sfântul Sava Sfințitul, care este în târgul Iaşi, şi s-au pârât de față înaintea noastră şi a boierilor noştri cu Lupul al doilea logofăt şi cu soția lui, Maria, şi cu frații ei, Gheorghie şi Ion, fiii lui Ştefan Prăjescul stolnic, pentru un sat Agiudenii, ce este pe Siret, în ținutul Roman, şi au arătat călugării un uric şi un ispisoc de danie de la însuşi domnia mea şi alt ispisoc de întăritură de la Gaşpar voievod şi un ispisoc de la Alexandru Iliaş voievod. Iar boierul nostru mai sus scris, Lupul al doilea logofăt, şi cu cneaghina lui, Maria, şi cu frații ei, Gheorghie şi Ion, ei au arătat înaintea noastră ale lor drepte privilegii de dedină, pe care le-au avut de la sfânt răposații domni de dinaintea noastră, de la bătrânul şi preabunul Alexandru voievod, şi de la bătrânul Ştefan voievod, şi de la Alexandru, tatăl lui Bogdan voievod, şi de la Ieremia Moghila voievod, şi apoi privilegii de întăritură şi de întorsătură de la Ştefan Tomşa voievod.

Pentru aceea, domnia mea şi întregul nostru Sfat, văzând atâtea privilegii pe care le are de la bătrânii domni de mai înainte că îi este dreaptă ocină şi dedină, şi aceste privilegii de pâră şi de întorsătură şi de întăritură de la Ştefan Tomşa voievod, iar domnia mea şi cu Sfatul nostru, iarăşi aceste fețe au întors lui lege că se cuvine să stăpânească acest sat mai sus scris, Agiudenii, boierul nostru mai sus scris şi soția lui şi cumnații lui, fiii lui Ştefan Prăjescul stolnic, şi se cuvine lor dinspre toată legea noastră. Iar mai sus scrişii călugări, din mai sus scrisa mănăstire, ei au rămas de toată legea noastră şi dresele pe care le-au avut călugării pe acel sat, încă au fost luate din mâinile călugărilor. Şi de acum înainte, să nu mai aibă călugării a pârî pe fiii lui Ştefan Prăjescul şi nici să dobândească, niciodată, în veci, înaintea acestei cărți a noastre.

Scris la Iaşi, în anul 7232 (1623), luna noiembrie 22.

† Însuşi domnul a poruncit.

† Io Radul voievod (m. p.).

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1065. Original slavon, hârtie difolio (33,4 x 31,1 cm), sigiliu domnesc mijlociu, aplicat în ceară roşie; Arhivele Naționale Bucureşti, Manuscrise, nr. 578, f. 246v.-247 (copie); nr. 579, f. 150v.-151 (copie).

Ediții: Florin MARINESCU, *op. cit.*, 46, nr. 15 (rezumat în limba greacă după original); *CDM*, II, 51, nr. 172 (rezumat după manuscrisul nr. 578).

5. 1642 (7150) martie 27, Iaşi

† Io Vasilie voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. Adecă au avenit înainte noastră şi înainte alor noştri boieri, a mari şi a mici, giupâneasa

Mărica Hăbăşasca, ce-au fost a răposat Lupului vornicul, de s-au jăluit cu mare jalob(ă) pre credincios boiarenul domniei mele, Lupul Prăjescul clucériul cel mare, zicându giupâneasa Mărica Hăbăşasca cum au avut ea mori şi pod în Sirétiu, la un sat al său, la Agiudéni, ce iaste la ţânutul Romanului, iar boiarenul domnii méle, cluceriul Prăjescul, s-au sculat şi ş-au făcut şi el mori şi pod mai sus de a vornicésii Măricăi Hăbăşascăi, la un sat al său, la Lăţcani, unde nici dănăoară mori şi pod n-au mai fost, nici vad au mai avut; şi pre acélea mori le-au fost înnecând din gios morile giupânésii Măricăi Hăbăşascăi, iar boiarenul domnii méle carile mai sus iaste scris, Lupul Prăjescul cliucériul cel mare, au trimis făr(ă) de ştirea şi făr(ă) nici o întrebare ş-au tăiat morile Hăbăşascăi, iar giupânesa Mărica Hăbăşasca, vădzându acéea strâmbătate, vinit-au şi ni s-au jeluit cu mare jalob(ă), ce domniia mea n-am credzut nici pe giupâneasa Mărica Hăbăşasca nici pre boiarinul nostru, pre Lupul Prăjescul cliucériul, ce am socotit cu tot Sfatul nostru de am ales şi am trimis pre credincios boiarenul domniei méle, pre Dumitru Buhuş vistérnicul, şi l-am trimis să margă acolo să strângă oameni buni, megiiaş(i) de pren pregiur şi să socotească şi din dirésele lor céle bătrâne să afle care vad iaste mai bătrân dintr-acéle vaduri; mărs-au şi au socotit şi au aflat că-i mai bătrân vadul giupânésii Măricăi Hăbăşascăi, ce iaste la sat la Agiudéni, decât vadul Prăjescului de la Lăţcani; adus-au şi mărturii de la orăşénii de târg de Roman şi de la alţi megiiaş(i) de pren pregiur, mărturisindu într-acesta chip cu sufletele lor cum la satul giupânésii Măricăi Hăbăşascăi, la Agiudéni, den dzilele bătrâne tot au fost mori şi pod pre Sirétiu, iar la satul Prăjescului, la Lăţcani, n-au mai fost mori nici pod...[1] acmu ş-au fost făcut Prăjescul.

Deci domniia mea, vădzând acéstea mărturii de la oameni mărturisind într-acesta chip, de iznoavă am trimis pre boiarenul nostru, pre Neaniul vornicul de gloată, şi au tăiat morile Prăjescului şi i-au răsipit şi podul ca să nu mai fie, şi au rămas boiarenul nostru, Lupul Prăjescul clucériul ce mare, denaintea noastră şi din toată légea ţărăi. Şi de acmu înainte ca să nu mai aibă a face mori şi pod la Lăţcani, în véci, iar giupâneasa Hăbăşasca s-au îndreptat şi ş-au pus şi fierăia în vistériul domniei méle, patrudzeci de zloţi. Şi de aceasta pârâ ca să nu să mai pârască, în véci.

La Iaşi, în anul 7150 (1642) martie 27.
Însuşi domnul a poruncit.
Gavril Mătiaş mare logofăt (m. p.).
Vas(i)lie (a scris).

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1083. Original românesc, hârtie difolio (43,3 x 28, 7 cm), sigiliul domnesc mijlociu timbrat, pierdut; Arhivele Naţionale Bucureşti, Manuscrise, nr. 579, f. 146 (copie); nr. 578, f. 247 (copie).

Ediţii: Florin Marinescu, *op. cit.*, 62, nr. 41 (rez. în limba greacă după original); *CDM*, II, 322, nr. 1588 (rezumat după manuscrisul nr. 579).

[1] *Rupt*

6. Fragment din relatarea episcopului Marco Bandini

Gsiuda falva
Ad Sabojensem Parochum spectat.
1. Petrus Kantor
2. Martinus Iano
3. Laurentius Iano
4. Michaël Agaras
5. Ioannes Pall
6. Fabjanus
7. Blasius Pall
8. Martinus Fabjan
9. Ioannes Kati
10. Michaël Kati
11. Petrus Kati
12. Martinus Paxi
13. Martinus Güza
14. Ioannes György
15. Demeterecske
16. Ioannes Demze
17. Matthaeus Kati
18. Petrus Ago
19. Gregorius Ago
20. Michaël Kati
21. Petrus Kis Kati
22. Gregorius Aszszu
23. Hossuniana vidua
24. Thomas Agaras
25. Georgius Györgyik
26. Gregorius Kiska
27. Blasius Kiska
28. Veronica vidua
29. Martinus Frona
30. Georgius aedilis

După *Codex Bandinus. Memoriu asupra scrierii lui Bandinus de la 1846*, ediția V. A. Urechia, București 1895, 118; cf. și *Moldvai csángó-magyar okmánytar (1467-1706)*, II, ed. Juhász Gyula, Diószegi László, Fejős Zoltan, Budapesta 1989, 440-441.

7. 1656 (7164) martie 10, Iași

† Adecă eu, Grigoraşco Hăbăşescul sărdar, scriu şi mărturisescu cu scrisoré noastră cum de a noastră bună voie ne-am tocmit cu dumnealui fratele nostru,

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ion Hăbăşăscul pârcălabul de Hotin, pentru ocine şi moşii ce-am avut rămas de la părinţii noştrii înpreună.

Venitu-s-au în parte me: giumătate de sat din Bozieni, cu vecini şi cu casă şi cu tot venitul, şî satul Ciumăleşti, care sat au fostu vândut dé mine mainte de înpărţala noastră.

Şi în parte frăţâne-mieu, lui Ion, venitu-s-au dumisal(e): giumătat(e) de sat de Hăbăşeşti, cu vecin(i) şî cu cas(ă), şî satul Agiudeni, iarăş(i) cu tot venitul şi cu vad de mori în apa Sărételui; eu să n-aibu trabă la nemică, la venitul satului, nice la vecin(i), nice la hotar, nice la altă nemică, numai, ales vadul morilor cé este în Siret, când vor fi mori să ne fie înpreună, iară dintr-alte moşii şi cumpărături ce va fi făcut tată-nostru depréună cu maică-noastră, frate-mieu, Ion, să n-aibă trabă nicé la una de aeste, iară la alte moşii ce vor fi depre parte maică-noastră să ne fie înpreună.

Şi în tocmala noastră au fostu: dumiialui Ion Prăjescul visternicul şi dumiialui Nicolai Buhuş logofătul. Şî aeşti boieri au iscălit depreună cu noi, ca să să cradză.

Anul 7164 (1656), la Iaşi, mart(ie) 10.

Eu, Grigoraşco Hăbăşescul sărdar, am iscălit (m. p.); Eu, Ion Prăjescul al doilea vist(iernic), am iscălit (m. p.); Eu, Nicolai Buhuş log(o)f(ăt), am iscălit (m. p.).

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1064. Original românesc, hârtie; Arhivele Naţionale Bucureşti, Manuscrise, nr. 578, f. 248 (copie); nr. 579, f. 154 (copie).

Ediţii: Florin MARINESCU, *op. cit.*, 67, nr. 51 (rez. în limba greacă după original); *CDM*, III, Bucureşti 1958, 57-58, nr. 169 (rezumat dezvoltat după copia din manuscrisul nr. 578).

8. 1656 (7164) martie 10

† Facem ştire tuturor cu această scrisoare a mea, toţi ceia ce vor ceti că să înţăleagă şi mai cu deadinsu a drépte giudéţă unde să va tâmpla să-m(i) tragă neştine dintru săminţiea mea casa la vreo gâlceavă, cercându a dzice cu cuvântul că are strâmbătate dintru împărţala moşiilor, oare dumialui fratele mieu, Gligoraşco Hăbăşescul, ori mai pre urmă cuconii dumisale, la ceasta cu dreptate să socotească tot giudecătoriul, după cum grăéşte maarele şi dumnădzăescul Apostol Pavel, de dzice: „Socotiţi pre amănuntul binişor, că cum veţi giudeca aaşea veţi hi giudecaţi".

Deci cu aceasta facem ştire tuturor şi sângur cu mâna mea scriu şi mărturisăscu, mainte de datul sufletului mieu, c-am rămas noi aceşti doi fraţi m[a]ai mici în casa părinţilor noştri, eu şi fratele mieu, Gligoraşco – eu am fostu mai mic, dumialui au fost mai mare –, şi după petrecerea părinţilor noştri vrut-am şi ne-am înpărţit cu moşioare, ce ne-au rămas de la părinţi, să ştim cineş(i) al său, după cum iaste obicéiul.

Deci dumisale fratelui mieu s[a]-au venit: sat întreg, Ciumăleşti, la Roman, cu vecini, şi giumătate de sat de Boziéni, cu casă şi cu vecini, carii sînt la ţinutul Neamţului, la Ţarina cea Mare, şi iarăş(i) s-au mai venit în partea dumisale nişte părţi de ocină, la Déleni, în ţinutul Bacăului, cu vecini şi cu vad de moară, în apa Tazlăului, şi iarăşi s-au venit în partea dumisale o sălişte la ţinutul Dorohoiului, ce să cheamă Mătiiani, care moşie au fostu dreaptă a Balicăi hatmanului, deci cându s-au înpărţit Prăjeştii cu moşiile Balicăi acea sălişte s-au venit în partea maicii noastre, apoi la înpărţala noastră, ce ne-am înpărţit cu dumialui fratele mieu, s-au vinit acea sălişte în partea dumisaale.

În partea mea s-au vinit: de-am luoat, înprotiva Ciumăleşti, eu sat întreg, Agiudénii, la ţinutul Romanului, cu [cu] vad de moară în Sirét, ş-am luoat giumătate de sat de Hăbăşeşti, cu vecini şi cu casă, înprotiva Boziénilor, şi iarăş(i) am luoat în partea mea nişte părţi de ocină într-o sălişte, ce să cheamă Giurgeştii, în ţinutul Romanului, la Strungă, lângă Hăbăşeşti, fără de vecini, aş(i)jdere am luoat o parte de ocină, iarăş(i) la ţinutul Romanului, dintr-o sălişte, ce să cheamă Fedeleşénii, acéea o amu luoat înprotiva sălştii Mătiianilor.

Deci dintru acéstea moşii, de să va tâmpla a ieşi hieştecaré de la vrunul de noi, ca să înblăm amândoi să o dezbatemu, iar de nu vom putea a o dezbate să s(e) ştie moşiile, caré pentru caré stă, deci caré va rămâné înprotiva ceiia ce o vor lua, aacéea va sta la mijloc şi să va înpărţi în doaă, precum sîntu pusé moşiile pe rându binişor şi la izvoadeli céle de înpărţală carele sîntu iscălite şi de mene şi de dumnialui fratele mieu, Gligoraşco.

Aş(i)jdere, fac ştire pentru rândul satului Agiudénilor cum mainte de înpărţala noastră fostu-l-au pus zălog dumialui fratele mieu, Gligoraşco, la Iordachie vistérnicul, dreptu şeapte sute de lei bătuţi, care bani i-au luoat dumialui, toţi aceia, de au plătit cheltuélele dumisaale, precum ştiu toţi boérii din Curtea lui Vasilie vodă, carii au fostu atuncea. Deci dintr-acei bani, ce sînt scriş(i) mai sus, şeapte sute de lei, ce-au luoat frate-mieu de la Iordachie, dat-au măriea sa, Vasilie vod(ă), trei sute de lei; văzindu că prilejul nostru iaste slab, milostivitu-s-au ş-au dat trei sute de lei, precum iaste şi pecetluitul lui Iordachie vistérnicul de faţă, iară trei sute de lei le-am dat eu din satele méle. Şi nefiindu eu améstecat, câtu-i un păr, la aceia bani ce-au luoat dumialui ...[1] Dumn(e)dzău cu ale sale drépte giudéţă, ce văzându că ne va peri moşiea făcut-am cum am putut ş-am căpătat cu multă nevoie acei bani, trei sute de lei, şi i-am dat de la mene şi i-am lăsat să fie daţi, nu-m(i) trebuie nemică de la nime, poate hi că Dumn(e)dzău m(i)l(o)stivul va alége.

Aş(i)jde<re>, iarăş(i) mărturisăscu pentru vadul morilor ce iaste în Sirét, la Agiudéni, primit-am pre dumialui frate-mieu să ne fie înpreună, însă ales numai vadul morilor, iară la sat să nu aibă treabă, nici la ...[1] nemică la venitul satului, după cum scrie şi la zapisăle céle de înpărţală, careli sînt şi la mene şi la dumialui frate-mieu, Gligoraşco Hăbăşescul sărdariul; iară dumialui, din şeapte sute de lei, ce-au luoat de la Iordachie vistérnicul, mai mult de o sută de lei n-au dat, precum şi până la credinţă de va vini nu-şi va cuteza a-şi da credinţa că mai mult de o sută de lei n-au dat dumialui; de grăescu cu strâmbătate, sufletul mieu să dea samă înnaintea lui H(risto)s, la dzuoa înfricoşatului giudeţu. Aceasta fac ştire.

Anul 7164 (1656) mart(ie) 10.

Ion Hăbăşescul pârcălab de Hotin a iscălit (m. p.)
(Pe verso, însemnare contemporană, de aceeaşi mână): † Scrisoarea ce-am făcut să s(e) dea la mâna cui să va tâmpla a hi într-aceea vréme giudecător acestora gâlcéve.

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1062. Original românesc, hârtie; Arhivele Naționale Bucureşti, Manuscrise, nr. 579, f. 154v.-155 (copie).

Ediții: Florin MARINESCU, *op. cit.*, 67-68, nr. 52 (rez. în limba greacă după original); *CDM*, III, nr. 170 (rezumat dezvoltat după copia din manuscrisul nr. 579).

[1] *Neclar*

9. 1672 (7180) aprilie 25, Iaşi

† Io Duca voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. Dat-am cartea domniei méle giupânései Paraschivei a răpăosatului Ion Hăbăşescul ce-au fostu pârcălab ca să hie tare şi putérnică cu cartea domniei méle a-ş(i) ținé podul său, cel îmblătoru, ce are acolo în apa Sirétiului, la satul său, la Agiudéni, cu tot venitul, precumu-i scriu dirésăle céle bătrâne.

Iară un pod ce-au făcut Dumitraşco Prăjăscul acolea să aibă a-l scoate depre acela loc să numai îmble ce să-l răsipască de acolo şi nim(e) să nu cutédză a ținé s-au a opri preste cartea domniei mele.

Şi altfel să nu fie.
La Iaşi, anul 7180 (1672) aprilie 25.
Marele logofăt
Leca (a scris).

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1063. Original românesc, sigiliu domnesc mijlociu, aplicat în cerneală roşie, neclar; Arhivele Naționale Bucureşti, Manuscrise, nr. 578, f. 247 (copie).

Ediții: Florin MARINESCU, *op. cit.*, 92-93, nr. 106 (rezumat în limba greacă după original); *CDM*, III, 453, nr. 2161 (rezumat după manuscrisul nr. 578).

10. 1672 (7180) mai 6, Iaşi

† Io Duca voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. Adec(ă) au venit înnaintea noastră şi înaintea alor noştri moldoveneşti boiari, celor mari şi celor mici, giupâneasa Paraschiva, a răposatului Ion Hăb(ă)şescul ce-au fostu

pârcălab, ficiorul Lupului Hăb(ă)şescul ce-au fostu vornic mare, şi au pârât de faț(ă) înaintea domniei méle pre boiarinul nostru, pre Dumitraşco Prăjescul ce-au fostu postélnic, nepotul Lupului Prăjescul ce-au fostu cliucér mare, dzicându giupâneasa Paraschiva Hăb(ă)şasca cum are un pod îmblător făcut de demultă vréme, din bătrâni, în apa Sirétiului, la satul ei, la Agiudéni, în ținutul Romanului, iară acmu Dumitraşco Prăjescul ş-au făcut şi el pod îmblător în Sirét, acolea la acel locu, şi Prăjeştii pod n-au mai avut niciodată să îmble acolea, la acel vad.

Iar Dumitraşco Prăjescul au dat saamă cum are şi el un hotar dincoace de Sirét, anum(e) Lățcanii, de lovéşte pân(ă) în apa Sirétiului, pentru acéea ş-au făcut şi el pod acolea. Iar giupâneasa Paraschiva Hăb(ă)şasca ne-au arătat un ispisoc de pără şi de rămaas, de la răposatul Vasilie vodă, cum s-au fostu pârât giupâneasa Marica Hăb(ă)şasca, a răpăosatului Lupul Hăb(ă)şescul vornicul, cu Lupul Prăjescul cliucériul, căci au vrut să facă şi el pod îmblător acolo şi mori în Sirét, despre hotarul său, şi atunci cu giudeț dreptu li s-au aflat cum să nu-ş(i) facă Lupul Prăjescul nici mori, nici pod, căci n-au mai fostu nici dănăoară vad bătrân de mori, nici de pod, despre hotarul Prăjescului.

Deci şi domnia mea cu tot Svatul nostru am socotit deacă n-au mai fostu vad bătrân, nici de mori, nici de pod, despre hotarul Prăjescului, şi dup(ă) giudețul ce-au avut şi de la Vas(I)lie vodă, dat-am rămas pre boiarinul nostru, pre Dumitraşco Prăjescul postelnic, dinaintea noastră şi din toată légea țării, ca să-ş(i) strice podul de acolea să nu s(e) mai améstece a mai fac(e) pod acolea, ce s(ă) îmble numai podul giupânései Paraschivei Hăb(ă)şascăi, cum au îmblat din vac, din bătrâni. Şi de aceasta pără să nu s(e) mai pârască niciodată, în véci, preste această adevărată cartea noastră.

Şi altul nimeni să nu se amestece.

Scris la Iaşi, în anul 7180 (1672), luna mai, 6 zile.

† Însuşi domnul a poruncit.

Bârlădeanul mare logofăt a iscălit (m. p.).

Dumitru Leca (a scris).

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1060. Orginal românesc, hârtie, sigiliu domnesc mijlociu timbrat, pierdut; Arhivele Naționale Bucureşti, Manuscrise, nr. 578, f. 248 v. (copie).

Ediții: Florin MARINESCU, *op. cit.*, 93, nr. 107 (rezumat după original); *CDM*, III, 453, nr. 2163 (rezumat după copia din manuscrisul nr. 578).

11. 1696 februarie 20

Status catholicus animarum villae Giudeni.

Petrus Galazzanus cum uxore; 4 filios habentes, 2 confirmati, 2 autem non confirmati.

Petrus Antor cum uxore; 3 filios habentes; non confirmati.

Joannes Michael cum uxore.

Blasius Thamascheus cum uxore; unum filium habentes; confirmati.
Martinus Thamascheus cum uxore; 2 filios habentes; confirmati.
Petrus Varga cum uxore; unum filium habentes; non confirmati.
Andreas de Baia cum uxore et socere.
Martinus Varga cum uxore; 2 filios habentes; non confirmati.
Petrus Gatt cum uxore; 2 filios habentes; non confirmati.
Joannes Frona cum uxore et matre.
Petrus Agiaras cum uxore; 3 filios et unam filiam habentes; confirmati.
Joannes Fabianus cum uxore; 2 filios habentes; non confirmati.
Joannes Josa cum uxore; 3 filios habentes; non confirmati.
Petrus Josa cum uxore; 2 filios habentes; non confirmati.

După *Moldvai csángó-magyar okmánytar (1467-1706)*, II, ed. Juhász Gyula, Diószegi László, Fejős Zoltan, Budapesta 1989, 748; Dumitru Zaharia, *Statistici ale populaţiei catolice din Moldova (1694-1697)*, Bacău 1999, 23-24 (text latin), 25 (traducere românească), cu data „20 iulie".

12. 1745 (7253) aprilie 1, Iaşi

† Adecă eu, Ion Hăbăşescul, ficiorul lui Vasilie Hăbăşescul ce-au fostu vel med(elnicer), făcut-am acestu adevăratu zapis al meu la cinstită mâna svinţii sale, părintelui Iezechiil arhimandritul, egumenul de la sfânta mănăstire Trii Sfetitele din Eşi, precum să s(e) ştie că eu de nime silitu, nici asupritu, ce de a me bunăvoie, am socotitu şi am datu danie a mea dreaptă ocină şi moşie, ce am de la părinţii mei, anume satul Agiudenii, ce este pe Siretiu, în ţinutul Romanului. Acestu satu l-am dat danie sfintei măn(ă)stiri Trii Sfetitele ca să-i fie moşie stătătoare, în veci, cu totu venitul şi cu totu hotarul acelui satu, şi nime alţii din neamul meu să n-aibă treabă, nici să s(e) amestece la danie mea, căci eu am datu pentru ca să mă puie la pomelnicu, aice la mănăstire şi la Sfânta Gură, şi s(ă) mă pomenească la sfintele leturghii în viiaţă şi după moarte mea, şi neavând nici copii, nici avându rudă cu priinţă să mă caute, m-am închinatu cu acestu satu la sfânta măn(ă)stire ca s(ă) mă şi grijască la moarte şi după moartea me, după obiceiul creştinescu, şi să-mi facă şi parastasu, din an în an, să mă pomenească.

Însă câtu oi trăi eu, tot să aibu eu a stăpâni această moşie, să-mi chivernisescu viiaţa, iar după moarte mea să rămâie a mănăstirii şi s(ă) aibă şi mănăstire a mă socoti în viiaţă cât oi trăi. Însă vecinii pe carii i-am iertat, totu iertaţi să rămâie, precum şi scrisoare le-am datu, iar cei ce nu i-am iertat, nici le-am datu cărţi, să aibă a-i stăpâni mănăstirea. Şi altă ce-oi mai ave, câtu s-ar afla la moarte, să le ia totu mănăstire şi să mă grijască. Iar cine s-ar scula din neamul mieu ca s(ă) strice danie mea să fie neiertatu de Dumnedzău şi de Maică Precistă şi de toţi Sfinţii şi afurisiţi şi daţi anathimii şi ori la ce giudecată ar ieşi să fie ruşinaţ(i).

Şi, pentru credinţă, am iscălitu.

La Iaşi, anul 7253 (1745), aprilie 1.

Ion Hăbăşăscul post(elnic) am iscălit (m. p.); m-am închinat mănăstirii şi am datu la mâna sfinții sale părintelui Iezechiil uricile şi toate zapisăle acestui satu, Agiudenii.

Nichifor mitropolit <m. p.>; Toader Rusul (?) al doilea vistiernic, martor <m. p.>; Mihalache Cheşcu medelnicer <m. p.>; Gavril de la vistierie <m. p.>; Costantin <m. p.>; Gavril Pilat vornic de gloată <m. p.>; Grigoraş Ag(a)rici vornic de gloată <m. p.>.

Şi eu, Simion Cheşco uricarul, am scris zapisul cu zisa dum(i)sale, lui Ion Hăbăşescul postelnic, şi sintu şi martur.

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1061. Original românesc, hârtie; Arhivele Naționale Bucureşti, Manuscrise, nr. 578, f. 249 r. (copie).

Ediții: Florin MARINESCU, *op. cit.*, 195, nr. 316 (rezumat în limba greacă după original).

13. 1757 (7265) iulie 8

† Io Scarlat Ghica voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. De vreme ce, cuvios rugătoriul nostru, Dosofteiu egumenul de la sfânta măn(ă)stire Trisfetitele din Iaşi, ne-au arătat un zapis de danie pe moşie, satul Agiudeni, ce este în ținut(ul) Romanului, de la Ion Hăbăşăscul, feciorul lui Vasăle Hăbăşăscul ce-au fost vel med(elnicer), în care scrie că, neavându alte rudenii cu priință, s-au dat sfintei mănăstiri cu această moşie, Agiudenii, şi cu tot ce s-ar găsî în urma lui, dându şi un ispisocu de la domnie sa, Duca vod(ă), de pârâ ce-au avut de faț(ă) la Divan, Paraschiva, giupâneasa răposatului Ion Hăbăşăscul ce-au fostu vornic mare, cu Dumitraşcu Prăjăscul postelnicu, zicându Paraschiva Hăbăşasca că are pod îmblătoriu în apa Săretiului, pe satul Agiudenii, fiind vad vechiu. Iar Dumitraşcu Prăjăscul ş-au făcut şi el pod acole, la acel locu, şi Prăjăştii pod n-au mai avut niciodată să îmble acole la acel vad; în care ispisocu scrie cum s-au dat rămas pe Prăjăscul ca să nu aibă a țâne el pod acolo, de vreme că s-au dovedit că n-au fostu pod vechiu acolo niciodată, şi au rămas tot podul Hăbăşăsculuí să îmble.

Deci acum, fiindcă au fost vad de pod vechiu acolo şi cerşind dreptat(e) de la domnie mea, ca să aibă voie să facă pod într-acel vad vechiu, pe moşie Agiudenii, şi după dovedirea ispisocului de la răposatul Duca vod(ă), i-am dat voie mai sus numitului eg(u)men, prin această cart(e) a domnii mele, ca să aibă voie a-ş(i) face pod în vadul acel vechiu, pe moşie Agiudenii, unde au fostu şi mai înnainte.

Aceasta înştiințăm.

Anul 7265 (1757) iulie 8.

Marele logofăt a citit.

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1059. Original românesc, hârtie, sigiliu domnesc inelar, aplicat în cerneală roşie, având

stema Moldovei în câmp; Arhivele Naționale Bucureşti, Manuscrise, nr. 578, f. 249 v. (copie).

Ediții: Florin MARINESCU, *op. cit.*, 210, nr. 349 (rezumat în limba greacă după original).

14. 1759 (7268) decembrie 2

Io Ioan Theodor voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. De vreme ce, cuvios rugătoriul nostru, ...[1] eg(umenul) de la sfânta mănăstire Triisfetiteli din Eşi ne-au arătat un zapis de danie pe moşie, satul Agiudenii, ce este la ținutul Romanului, de la Ion Hăbuşescul, feciorul lui Vasili Hăbuşescul ce-au fost vel med(elnicer), în care scrie că, neavându alte rudenii cu priință, s-au dat sfintii mănăstiri cu această moşie Agiudenii şi cu tot ce s-ar găsi în urma lui, dându şi un ispisoc de la domnie sa, Duca vod(ă), de pârâ ce-au <a>vut de față, la Divan, Paraschiva, giupâneasa răposatului Ion Hăbuşescul ce-au fostu vornic mare, cu Dumitraşco Prăjescul postelnic, zicând Paraschiva Hăbuşasca că are pod în apa Siretiului, îmblătoriu pe satul Agiudenii, fiindu vad vechiu, iar Dumitraşco Prăjescul ş-au făcut şi el pod acole, la acel loc, şi Prăjescul pod n-au mai avut niciodată să îmble acole la acel vad; în care ispisocu scrie cum s-au dat rămas pe Prăjescul ca s(ă) n-aibe a ține el pod acole, devreme că s-au dovedit că n-au fostu pod vechiu acolo niciodată, şi au rămas tot podul Hăbuşescului să îmble.

Deci acmu, fiind că au fost vad de pod vechiu acolo şi cerşind dreptat(e) de la domnie me, ca să aibă voie să facă pod într-acel vad vechiu, pe moşie Agiudenii, şi după dovedire ispisocului de la răposatul Duca vod(ă), am dat voie mai sus numitului eg(umen), prin această carte a domnii mele, ca să aibă voie a-ş(i) face pod în vadul acel vechiu, pe moşie Agiudenii, unde au fost şi mai înainte.

Aceasta înştiințăm.

V(e)l(e)t 7268 <1759> dec(e)m(brie) 2.

Marele logofăt a citit.

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr.1058. Original românesc, hârtie, sigiliu domnesc mijlociu octogonal, aplicat în cerneală roşie, neclar; Arhivele Naționale Bucureşti, Manuscrise, nr. 578, f. 249v. (rezumat).

Ediții: Florin MARINESCU, *op. cit.*, 219, nr. 367 (rezumat în limba greacă după original).

[1] *Loc liber*

15. 1760 (7269) septembrie 12

Din luminată carte mării sale lui vodă, ce-au adus svinție sa, părintele egum(enul) de la Trisfetitele, la dumi(alui) ispravnicul de la Roman, ca să cerceteze dumi(alui) pentru făcătura podului pe moşie măn(ă)stirii Trisfetitelor, şi ne-am

adunat toți împregiurașii, câți sîntem lăcuitori pe aceste moșii, adică agiudenii, unde au fost îmblat podul mai nainte, până a nu să strica vadul de venire apei, și noi răchiteni(i), alături cu Agiudenii, unde s-au găsit și vadu de făcut pod, mai sus puțintel de unde au fostu îmblat podul mai nainte, și noi iuganii i[1] ursăreștii, ne-am adunat aice cu toțâi la Răchiteni și am așteptat pe dumi(alui) is(pravnicul), că era să vie aice, după porunca mării sale lui vod(ă), ca să ne cerceteze dumi(alui) pentru făcătura podului, adecă ave-om vreo supărare s-au stricăciune pentru făcătura podului au n-am avea? Și am așteptat pre dumnalui is(pravnicul) patru zile și n-au venitu.

Și am purces noi, bătrâni cu toțâi, care mai giosu ne-am pus și degetele, împreune cu svinție sa părintele egumenul, și am mersu unde iaste vad de făcut pod, într-amândoaî malurile, și am luat sama despre parte arăturilor și n-avem nici o stricăciune despre parte podului, și am mersu mai gios despre parte fânațâlor și iar n-am aflat nici acolo stricăciune despre parte drumețâloru, de vreme că vine drumul mai în laturi de fânață spre luncă. Și am văzutu noi cu toțâi, care am fostu împreună cu svinție sa, precum n-avem nici o stricăciune nici de o parte, <și> am dat adevărată mărturie noastră la mâna svinții sale părintelui egumenului ca să aibă a face pod, cu știre mării sale lui vodă, precum au fostu și mai nainte.

Și, pentru ca să să crează cum că este cu știre noastră, am pus și degetele.

Anul 7269 (1760), sept(embrie) 12.

Agiudenii: Petre Băcioi, bătrân de 70 de ani; Petre, bătrân de șasăzeci de ani.

Satul Răchiteni: Mihai, sân Iacob, de 56 de ani; Anton Munteanul, bătrân de 65 de ani; Pal Mihai, 35 ani, bătrân; Mihai Delean, bătrân de șasăzeci de ani; Sandul Adelaș, om bătrân de șasăzeci de ani; Gherghel, bătrân de șasăzeci <și> cinci ani; Pal Mihocu de 50 ani; Ion Rusul de 50 ani, bătrân.

Iugani i[a] Ursărești: Iordache vornicu, bătrân; Paladie, zet[2] I(o)dache, 50 ani; Istratie de 52 ani; Iftemie Buzdugan, 50 ani; Ignat de 37 ani; Petre, sin Popa, 40 ani; Vasile, 38 ani.

Și eu, erei[3] Ioan ot Răchiteni, am scris această mărturie cu zisa lor.

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 909. Original românesc, hârtie; Arhivele Naționale București, Manuscrise, nr. 578, f. 249v.-250r. (copie).

Ediții: Florin MARINESCU, *op. cit.*, 221-222, nr. 375 (rezumat în limba greacă după original); Dănuț DOBOȘ, *Răchiteni – file de monografie istorică*, Presa Bună, Iași 1999, 177-178 (transcriere după copia din manuscrisul nr. 578).

[1] *Slavonism, în traducere: „și"*
[2] *Slavonism, în traducere: „ginere"*
[3] *„Preotul"*

16. 1760 (7269) septembrie 20

Io, Ioan Theodor voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Ţării Moldovei. De vreme ce, cuvios rugătoriul nostru, Neofit egum(enul) de măn(ă)stire Trisfetitele, de aice din Iaşi, prin jalobă ne-au arătat cum că sfânta măn(ă)stire Treisfetitele are o moşie, la ţânut(ul) Romanului, anume Agiudenii, pe care moşie au avut măn(ă)stire şi pod îmblător în Sărétiu, şi acum tâmplându-să de s-au fostu stricat vadul acel de pod şi de tot s-au mâlit şi nu iaste cu putinţă ca să mai îmble pod la vadul acela, ş-au cerut voie de la domnie me ca să-şi mute vadul podului mai sus, tot pe ace moşie a măn(ă)stirii, adică la Răchiteni. Şi, scriind domnie mea către is(pravnicul) de ţânutul Romanului ca să cerceteze pricina aceasta să nu cumva să fie cu supărare sau pagubă lăcuitorilor, unde cere egum(enul) ca să-şi mute vadul podului, şi is(pravnicul) de ţânut, având trebuinţă, n-au putut ca să margă, şi numitul egum(en), încă strângând pe toate satele de pin pregiuru acela, aşteptând câteva zile ca să margă, şi is(pravnicul) de ţânut neputând merge, au luat numitul egum(en) mărturie încredinţată de la toate acele sate, întru care arată, cum că ei, împregiuraşii, au cercetat cu amăruntul pricina aceasta şi nici o pagubă sau supărare sau stricăciune de pricina acestui vadu, unde va să facă egum(enul) pod, nu au, ce cu toţii au cerut ca să fie podul acolo, la vadul acela, unde s-au socotit, fiindcă nici o pagubă nu li să pricineşte nimărui, nici supărare cuiva.

După care mărturie, iată că şi domnie mea îi dăm voie şi prin carte aceasta a domnii mele să fie volnic numitul egum(en), prin ştire isprav(nicului) de ţânut, a-şi face pod îmblător, acolo pe acea moşie a măn(ă)stirii, la vadul unde s-au socotit, adecă mai sus de vadul cel vechiu, ce să numeşte la Răchiteni, şi să-şi stăpânească măn(ă)stire podul acesta cu bună pace, fiind pe dreaptă moşia sa. Aceasta poruncim.

7269 <1760> sept(embrie) 20[1].

Marele logofăt a citit.

Arhivele Naţionale Bucureşti, Manuscrise, nr. 578, f. 250v. Copie.

Ediţii: Dănuţ Doboş, *op. cit.*, 179 (aceeaşi copie).

[1] *Urmează, într-un cerc, menţiunea: „Pecete domnească”.*

17. 1762 (7270) ianuarie 2

Altă carte de la Grigorie Ioan v(oie)voda, iarăş(i) ca această mai de sus, dă voie egumenului să-şi facă podu îmblător la Sirétiu, la moşie Agiudeni, puţin mai sus de unde au fostu.

7270 <1762> ghenar(ie) 2.

Arhivele Naţionale Bucureşti, Manuscrise, nr. 578, f. 250v. Rezumat.

Ediţii: Dănuţ Doboş, *Răchiteni – file de monografie istorică*, Presa Bună, Iaşi 1999, 182-183 (acelaşi rezumat).

18. 1787 iulie 2. Fragment dintr-o mărturie hotarnică

...ce iaste la drum lângă Agiudeni, înpotriva crucii ce am făcut în colțul de la deal, şi am găsit 54 funii şi 13 stânjăni, care fac 1.201 stânjăni. Am măsurat şi mijlocul Agiudenilor şi am găsât 52 funii şi 3 stânjăni, care fac 1.147 stânjăni.

Şi am început a măsura şi Tămăşenii mănăstirii Galatii ca să vedem de le agiunge şi lor această sumă de stânjăni, pe cât s-au găsât în Agiundeni; măsurându întâi margine din gios, despre Luțca, moşie mănăstirii precistii, din dreptul vizunilor, din colțul Berindeştilor din gios, alături cu moşia Luțca, pe lângă pietre şi pârâ în apa Siretiului, unde s-au găsit 63 funii, în care fac 1.387 stânjăni, bez (=fără) una funii ce-am socotit că au mâncat Siretiul, numai în iastă vară. Am măsurat şi margine de sus, alături cu Agiudenii, din apa Siretiului şi pârâ în dreptul acelor vizunii, şi am găsit 67 funii, 6 stânjăni, care fac 1.480 stânjăni, şi această margine am găsit-o întocma cu a Agiudenilor. Am măsurat şi capătul Tămăşenilor de la deal, din moşie Precistii în sus pârâ în margine Agiudenilor, şi am găsit 64 funii, în care fac 1 408 stânjăni, şi s-au găsit mai lat capătul Tămăşenilor de la deal decât capătul Agiudenilor, iarăşi de la deal cu 264 stânjăni. Am măsurat capătul Tămăşenilor de la vale, din moşie Precistii în sus, alături cu apa Siretiului şi pârâ în margine Agiudenilor şi am găsit 74 funii, în care fac 1.728 stânjăni, bez (=fără) doî funii ce am mai lăsat pentru bălți şi pentru coturi, care vine mai lat capătul Tămăşenilor de la Siretiu cu 427 stânjăni. Şi la această măsută, fiindcă vechilii Galatii n-au stătut de față, noi nici o dispărțire n-am putut face dintr-aceste doî moşii şi au rămas ca să li să hotărască cu luminat Divanul g(os)p(o)d.

Şi vrând ca să facem dispărțire capătului moşii Agiudenii de către moşiile mănăstirii Săcului, ce vin de la deal, cu pietri hotară după poroncă, dar fiindcă margine Agiudenilor din sus, alături cu Răchitenii este mai scurtă cu 160 stânjăni decât margine Agiudenilor din gios, alături cu Tămăşenii Galatii, au cerşut arhimandritul Igantie ca să i să facă marginile moşii tot deopotrivă, dar Varlaam vechilul mănăstirii Săcului n-au priimit; pe carile, întrebându-l de ce pricinuieşte şi nu lasă să să facă marginile moşii Agiudenii tot deopotrivă şi de are vreo dovadă cu care să poată sta înpotriva aceştii pricini, au scos o scrisoare de la Lupul Hăbăşescul vel vor(nic) de Țara de Gios, din velet 7139 <1631> iunie 20, întru care scrie că au dat danie mănăstirii Săcului o baltă cu peşte cu tot venitul ei, care baltă este în hotarul satului său Agiudenii, pe Siretiu, şi au mai scos de ne-au mai arătat şi altă scrisoare, din velet 7168 <1660> ghen(arie) 26, de la Ion Hăbăşescul biv pârcălab Hotinului, ficior Lupului Hăbăşescului vor(ni)c, întru care scrisoare dă şi întăreşte danie tătâni-său mănăstirii Săcului, pe această baltă, ce-o arată că este în hotarul satului Agiudenii; au mai scos o carte de la răposatul domnu Grigorie Ghica vodă, din v(e)let 7256 <1748> ghen(arie) 10, prin care întăreşte stăpânire mănăstirii Săcului, pe această baltă ce iaste în hotarul Agiudenilor. Şi fiind că vizuniile, pentru care au mărturisit oamenii, vin înpotriva a giumătate de balta aceasta, acum egumenul de Trei Svetitele, după ce-au văzut scrisorile aceste, scriind că balta aceasta este în hotarul Agiudenilor, nu să ține de mărturisire oamenilor, ce-au mărturisit că la vizunii să lovesc moşiile în capete, ce după scrisorile aceste a mănăstirii Săcului cere să s(e) suie cu moşia Agiudenii pârâ în

margine bălţii de la deal, fiindcă scrisorile arată că balta aceasta iaste în hotarul Agiudenilor.

Pentru care, văzând nepriimire între mănăstiri, am măsurat din dreptul vizuniilor şi pârâ în margine bălţii de la deal şi s-au găsit 14 funii, iar stânjăni fac 308, care aceasta măsură din vizunii şi pârâ în margine bălţii de la deal agiunge în margine siliştii Icuşenilor mănăstirii Săcului, după cum pre largu să arată şi la harctă. Şi măsurându din dreptul vizuniilor iarăş(i) înapoi pârâ în dreptul iezăturii bălţii spre Siretiu şi s-au găsit 15 funii, iar stânjăni fac 352. Şi de iznoavă am mai luat doi oameni bătrâni din satul Agiudenii, care au fost slugi a Hăbăşăscului, şi tot asămine au mărturisit, că pârâ în vizunii s-au stăpânit hotarul Agiudenilor. Dar arhimandritul tot nu să odihneşte, după mărturisire oamenilor, ce ceri să stăpânească pârâ în margine bălţii de la deal.

Şi această pricină au rămas ca să s(e) hotărască cu luminat Divanul g(os)p(o)d. Cărora, pentru această pricină de sus arătată după poronca g(os)p(o)d, li s-au pus vade ca la 15 zile a lunii lui iulie să s(e) afle la Divan ca să li să hotărască cu judecată. Şi după ce cu amăruntul cercetare am făcut, precum am putut afla adevărul la pricina aceştii moşii am dat această mărturie la mâna svinţii sale Ignatie arhimandritul şi egumen Trei Svetitelor, în care am iscălit.

1787 iulie 2.

Ioniţă Eni vornic de poartă <m. p.>; Neculai Momitco comis <m. p.>; Oprişan Burchi polcovnic <m. p.>.

Arhiva Mănăstirii „Protaton", Muntele Athos, Grecia, nr. 1057. Original, hârtie. La sfârşit, este o notiţă din 5 iulie 1787, a unui fost mare ban, în care spune că nu a putut să meargă la hotărnicirea Agiudenilor.

Ediţii: Florin MARINESCU, *op. cit.*, 297-298, nr. 545 (rezumat în limba greacă).

19. Catagrafia din 1774

Ţinutul Romanului. Vedomostie de scrisul lăcuitorilor. 1774 iunie.
Ocolul Mijlocului,
Agiudeni
A mănăstirii Treisfetitelor
33 – toată suma caselor
33 – rămân birnici
Birnicii
1. Medviş Gherghel
2. Mărtin, băcăoanu
3. Andrii Mihohu
4. Petre Andrieş
5. Mihai Mihoc
6. Andrei sân[1] Mihoc

7. Tămaş Balintu
8. Andrieş
9. Gherghel Scupul
10. Ianăş Dumu
11. Mihai, cioban
12. Petre Balintu
13. Ghețu Gherghel
14. Fariş Andrieş
15. Mărtin Bugliş
16. Petre sin Ghițul
17. Bugliş Mărtin
18. Fon Antal
19. Dumitru Domek
20. Dumitru, dascal
21. Andrei Danca
22. Mihocu Anun
23. Mărtin Dume
24. Ianăş Dume
25. Ion Bălaşco
26. Mihai Beceu
27. Petre Beceu
28. Lupul Fronai
29. Duca Petre
30. Jiurjiu Petre
31. Mărtin Bălaşco
32. Sandul Petre

După „Recensământul populației Moldovei din anul 1774", în *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea II, ed. P. G. Dmitriev, P. V. Sovetov, Chişinău 1975, 278.

[1] *Slavonism (în traducere, „fiu")*

20. Catagrafia din 1820 (ținutul Neamț, ocolul Mijlocului)[1]

Liudi	Satili	boi	vaci	cai	oi	stupi	sfini[2]
	Agiudenii, lemnari la Curte g(o)spod, scutiți de bir şi de havaleli						
1	Ianoş a Anii vădana	2	1				2
2	Ianoş Făcătă	4		5	15		
3	Petre Băcăoanu	4	4				
4	Mihai Făcătă						
5	Martin Butnar						
6	Frenț Guzani	2	4	1			2
7	Antonească vădana						

8	Iacoboai vădana	2					
9	Martin Bejanu						
10	Ianoş Dascal		2				
11	Ianoş Lucaci		2				
12	Mihai Bârlescul	2					2
13	Mihai Băceu	2		2			
14	Dumitru Butnar		2				3
15	Anton Andrici	2	3				4
16	Anton Ghiuzanu	2	2	1			4
17	Anton Morar						5
18	Mihai Bălaşcu		4				2
19	Gherghel Frună	2	2				2
20	Martin Frună	2	1	1			3
21	Petre Frună	2			20		4
22	Ianoş Bâtcă						
23	...cleasă[?] vădană	2	2	1			4
24	Gherghel oai vădană	2	2				
25	Mihai Băceu	2					
26	Giurgi Bălaşcă		1	3			4
27	Mihai Bălaşcă	2	1	1			
28	Mihai Bălaşcă	2	3				2
29	Petre Bălaşcă	4		1	15		4
30	Doboşcioai vădana	2	4				4
31	Mihai Dancă	2					4
32	Mihai Făcătă	2	1	1			2
33	Catrina vădana						2
34	Martin Făcătă	4	2				4
35	Martin Morar	2	2				4
36	Anton Mihai	2					2
37	Andrei Dancă	2	1				4
38	Ander Mihol		2	1			
39	Andronoai vădana						
40	Ianoş Domir	2	4				3
41	Anton Martinaş	2	3				4
42	Vărvara vădana	2	4				2
43	Mihai Bizău	2	2				2
44	Dumitru Mihol	2	2	1			2
45	Dumitru lui Mihol	2	2				4
46	Giurgi Mihol	2			15		4
47	Gherghel Mihol	4		2	20		4
48	Martin Lucaci	2	1	1			5
49	Martin Făcătă	2	2				4
50	Martin Dancă	2	2				3
51	Andrei Dancă	2			10		4
52	Mihai Butnar	2	1				
53	Ianoş Medveş	2	2	1			
54	Ianoş Da(n)că						2
55	Anton Dancă	2					
56	Giurgi Dancă	2	3				3
57	Mihai Dancă	2	1				2
58	Sămon Morar		2				3
59	Anton Dercul	2	1				1
60	Ianoş Giurgiu	2		1	10		6
61	Varvara vădană	2	1				1
62	Anton Răcă	2					1
63	Petre Răcă	2	2				2
64	Martin Petrişor	2	2	2			2
65	Anton Petrişor	2	2				4
66	Mihai Dancă	4	2				8
67	Mihai Doboş	2	2	2			3
68	Mihai Răcă	2	2				2
69	Petre Ghiuzanu	2	3				3
70	Mihai Ghiuzanu	4	2	2	20		6
71	Matel Petrişor	4		2	25		4
72	Ianoş Petrişor	2	3				3
73	Vărvara vădana	2	1				4
74	Petre Beceu	2					2
75	Antal Beceu	2	4		15		4
76	Ion Ghiuzanu	4	2	8		40	10
77	Petriça Ghiuzanu	2	1	1	20		6
78	Mihai Băcăoanu vor(ni)cel	4	2	3	20		5
79	Adam Vădămanu						

Total		146	111	44	205	40	209
Săcui ce să număscu ostaşi							
1	Anton Jitar						
2	Frenți Căprar						
3	Ianoș Săcuiu						
4	Ioiă Săcuiu						
5	Slamen Săcuiu						
6	Ștefan Săcuiu						
7	săcuică vădană						
8	Altă săcuică văd(a)n(ă)						
9	Catrina săcuică						
10	Gherghel dascal unguresc						
11	Mihai Ander poslușnicul bisăricii ungureşti	2	1				

Arhivele Naționale Iaşi, Fond Vistieria Moldovei, 3/1820, f. 179v. – 182r.

[1] *Multe dintre numele din catagrafiile pe care le publicăm mai jos sunt scrise cu greşeli; nu am intervenit în nici un fel pentru corectarea lor.*

[2] *Slavonism, în traducere, „porci". Urmează alte patru coloane: scutelnici, bresle, trepte şi „de către cine să stăpânesc", care, fiind libere, nu le-am mai trecut în tabel.*

[3] *Numele este acoperit de legătura condicii.*

21. Catagrafia din 1831

Satul Agiudenii, din Ocolul Mijocului a ținu)tului Romanului, stăpân vecinic monastire Trisfetiteli.

Preoți în slujbă:
Preot Stanislav, la bisărica catolicească, cu hramul Duminica Mare.
Preoți fără slujbă nu-s.
Diiaconi în slujbă nu-s.
Diiaconi fără slujbă nu-s.
Privilegheți fără dare nu-s.
Ce-i iertați de bir cu cărțili stăpânirii nu-s.

Nevolnici şi acei iertați de samă:
1. Anton sân Giurgiu Băşău
2. Mihăică sân Ianoş Goşan
3. Fecată sân Gheorghii Mihaiu
4. Ianoş sân Sămion Lucaş
5. Mărtin sân Martin Lucaş
6. Mărtin sân Anton Bejan
7. Martin sân Ianoş Petreşor
8. Mărtin sân Gheorghii Făcăt
9. Ianoş sân Gheorghii Făcăt
10. Giurgiu sân Anton Mihoc

11. Mărtin sân Ianoş Benchi
12. Ianoş sân Mărtin Ciucu
13. Ion sân Petre Beglej
14. Mărtin sân Ioji Morariu

Văduvile:
1. Marghita lui Cotoc Anton
2. Catrina lui Mihaiu Dancă
3. Aniţa lui Mihaiu Dancă
4. Aniţa lui Vasâli Andor
5. Varvara lui Iacob dascalu
6. Iliana vădana a lui Ianoş.

Acei scutiţi pentru ficiori s-au niamuri ce s-au luat la straja păminteascâ nu-s.

Slujitori bisăriceşti:
1. Ianoş dascal, sân Ianoş, <şi>
2. Ioji, sân Ianoş, clopotar, la bisărica catolicească

Mazili nu-s.
Ruptaşi nu-s.
Ruptaşi viste(riei) nu-s.

Birnici havalegii:
1. Martin sân Ianoş Metveş
2. Giurgiu sân Ianoş Medveş
3. Giurgiu sân Dumitru Dancă
4. Fărcăş sân Andrei Dancă
5. Andrei sân Dumitru Dancă
6. Mihai sân Martin Butnariu
7. Mihaiu sân Mihaiu Dancă
8. Mărtin sân Gheorghii Mihocu
9. Mihaiu sân Gheorghii Mihocu
10. Mărtin sân Anton Roca
11. Petre sân Martin Lucaş
12. Petre sân Mihaiu Cadăr
13. Mihaiu sân Giurgiu Giurgilă
14. Andrei sân Giurgiu Mihocu
15. Mihaiu sân Andrei Andor
16. Dumitru sân Andrei Bacoşchi
17. Anton sân Gheorghii Fărcăt
18. Mihaiu sân Gheroghii Fărcăt
19. Adam sân Mărtin Ciobotar
20. Anton sân Mihaiu Bacaoan
21. Anton sân Mărtin Făcătă
22. Petre sân Ion Boglej
23. Frenţi sân Ianoş Petreşor

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

24. Ianoş sân Ianoş Petreşor
25. Mihaiu sân Ianoş Ghiuzan
26. Petre sân Martin Petrişor
27. Ianoş sân Giurgiu Faraoan
28. Giurgiu sân Frenți Faraoan
29. Mihaiu sân Mihailă Giugean
30. Petre Mihăilă Gegean
31. Ianoş sân Mihăilă ...dar[1]
32. Mihaiu sân Anton Roacă
33. Mihaiu sân Martin Doboş
34. Giurgiu sân Petre Martinaş
35. Anton sân Mihaiu Dancă
36. Mărtin sân Anton Băşău
37. Mihaiu sân Ianoş Băcăoan
38. Anton sân Ianoş Făcăt
39. Mărtin sân Anton Rocă
40. Iani[2] sân Mihaiu Cadăr
41. Ianoş sân Mihaiu Cadăr
42. Mărtin sân Ianoş Petrişor
43. Petre sân Ianoş Faraoan
44. Mihaiu sân Anton Rocă
45. Petre sân Ianoş Făcăt
46. Frenți sân Ianoş Făcăt
47. Mihaiu sân Mărtin Bejan
48. Mihaiu sân Mihaiu Bacaoan
49. Petre sân Anton Bacău
50. Vasâle sân Ianoş Ghiuzan
51. Mihaiu sân Petre Ghiuzan
52. Petre sân Mihaiu Bălaşcu
53. Giurgiu sân Mihaiu Bălaşcu
54. Anton sân Gherghel Bălaşcu
55. Gherghel sân Petre Benche
56. Petre sân Mihaiu Bacaoan
57. Anton sân Giurgiu Dorcu
58. Petre sân Ianoş Ghiuzan
59. Petre sân Anton Frone
60. Gherghel sân Anton Frone
61. Frenți sân Ion Ghiuzan
62. Ianoş sân Petre Benche
63. Ianoş sân Gherghel Hălăucescu
64. Mărtin sân Anton Fronă

Birnici breslaşi nu-s.
Birnici bejinari hrisovoliți nu-s.
Hrisovoliți bejinari fără bir nu-s.

Slugi şi alţi oameni fără bir supuşi la unii şi la alţii:
1. Dumitru sân Sămon cioban
2. Petre sân Anton Mihocu
3. Martin sân Anton Mihocu
4. Mihaiu sân Ianoş Bârlescu
5. Mihaiu sân Iacob dascal

Răspochiţ(i), răsdiiaconi şi dascali, acei lipsiţ(i) de slujbă, nu-s.
Breslili ponturilor nu-s.
Sudiţ(i) nu-s.
Oameni neîntraţ(i) la nici <o>[3] orânduială nu-s.

Oameni streini fără căpătâiu tocmiţi cu hac la unii şi la alţii:
1. Martin sân Martin Doboş
2. Ianoş sân Ianoş Jitariu
3. Mihaiu sân Ioji Jitariu
4. Giurgiu sân Petre Văcariu

Jidovi orândari:
Şmil, sân Leiba Hofştet, supus austriicesc, cu şădere în târgu Romanului.

Cătră cinsitita Comisăi
Iată, făcându-să pregătitoriul izvod de tot lo[că]cuitorilor ce să află în satul acesta să s(e) triimiti, după poroncă, la cinstita Comisăi, supt a noastre iscălituri.
<1>831 sept(e)mv(rie) 5.
Vasili Gheţăscu <m. p.>; Fr. Stanislaus Goran[4] parochus Aggiudeni <m. p.>[e].
Eu, Anton Mihocu, vornic.
Eu, Martin, sân Ianoş Petrişor.
Eu, Petre, sân Ion Bogleş.
Eu, Mihaiu, sân Ianoş Ghiuzan.
Eu, Ianoş, sân Mihaiu Mihăică.
Eu, Frenţi, sân Ianoş Ghiuzan.
Eu, Petre, sân Ianoş Ghiuzan.
Eu, Vasâli, sân Ianoş Ghiuzan.
Acest sat reveduindu-să de cătră noi, după ecstruţii, să adevereaz(ă). <1>831 sept(em)v(rie)5.
V(asile) Brăescu ban <m. p.>; D(imitrie) Bran comis <m. p.>[5].

Arhivele Naţionale Iaşi, Fond „Vistieria Moldovei", 284/1831, f. 24r.-26r.

[1] *Neclar*
[2] *Greşit, în loc de: „Ianoş"; de asemenea, se poate ca scriitorul actului să fi repetat numele sub numărul 41*
[3] *Omis*
[4] *Lectură nesigură*
[5] *Semnătură cu litere latine*

22. Altă catagrafie din 1831

Satul Agiudenii, stăpânit de sv(ân)t(a) mănăstire Trisfetitele din Eşi

Preotu Stănăslau, la bisărica catolicească cu hramu Duminica Mare <Birnici>:
Anton sân Giurgiu Başău
Mihăică sân Ianoş Gozan
Făcătă sân Gheorghi Măhar
Ianoş sân Sămion Lucaci
Martin sân Anton Bejan
Martin sân Ianoş Petrişor
Martin sân Gheorghi Făcăt
Ianoş sân Gheorghi Făcăt
Giurgiu sân Anton Mihoc
Martin sân Ianoş Bechiu
Ianoş sân Martin Ciuc
Ion sân Petre Boglez
Martin sân Ioji Morariu
Marghita lui Motoc Anton
Catrina lui Mihai Dancă
Aniţa lui Mihai Dancă
Aniţa lui Vasâli Ador
Varvara lui Ianoş Dascal
Iliana a lui Ianoş
Ianoş sân Ianoş
Martin sân Ianoş Midves
Giurgiu sân Ianoş Midves
Giurgiu sân Dumitru Dancă
Fărcăş sân Andrei Dancă
Mihai sân Martin Butnariul
Mihai sân Mihai Dancă
Martin sân Gheorghi Mihoc
Mihai sân Gheorghi Mihoc
Martin sân Anton Roca
Petre sân Martin Lucaci
Petre sân Mihai Cadar
Mihai sân Giurgiu Giurgică
Andrei sân Giurgiu Mihoc
Mihai sân Andrei Adar
Dumitru sân Andrei Bacoşcă
Anton sân Gheorghi Fărcăt
Adam sân Martin Ciobotariul
Anton sân Mihai Bacaoanu
Anton sân Martin Făcătă

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Petre sân Ion Boglej
Frenţu sân Ianoş Petrişor
Ianoş sân Ianoş Petrişor
Mihai sân Ianoş Ghiuzan
Petre sân Matei Petrişor
Ianoş sân Giurgiu Faraoanu
Giurgiu sân Frenţu Faraoanu
Giurgiu sân Frenţu Faraoanu
Mihai sân Mihăilă Giugion
Ianoş sân Mihăilă Godar
Mihai sân Anton Ronca
Mihai sân Martin Doboş
Giurgiu sân Petre Martinaş
Anton sân Mihai Dancă
Martin sân Anton Băşău
Petre sân Mihăică Gigeanu
Mihai sân Ianoş Băcăoanu
Anton sân Ianoş Făcăt
Martin sân Anton Roca
Ianoş sân Mihai Cadar
Ianoş sân Mihai Cadar
Martin sân Ianoş Petrişor
Petre sân Ianoş Fărăoanu
Mihai sân Anton Roca
Petre sân Ianoş Făcăt
Frenţi sân Ianoş Făcăt
Mihai sân Martin Bejan
Mihai sân Mihai Băcoanu
Petre sân Anton Basău
Vasâli sân Ianoş Gozan
Petre sân Mihai Bacaşcă
Anton sân Gherghel Bulaşcă
Gherghel sân Petre Beche
Petre sân Mihai Bacoanu
Anton sân Giurgiu Dorcu
Petre sân Ianoş Gozan
Petre sân Anton Frone
Frenţu sân Ion Gozan
Ianoş sân Petre Beche
Ianoş sân Petre Hălăucescu
Martin sân Anton Frone
Giurgiu sân Mihai Balaşcă
Dumitru sân Sămion Ciobanu
Petre sân Anton Mihoc
Martin sân Anton Mihoc

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Mihai sân Ianoş Berlec
Mihai sân Ianoş Dascalu
Martin sân Costin Doboş
Ianoş sân Ianoş Jătar
Mihai sân Ioji Jătariul
Giurgiu sân Petre Văcariul
Şmilu, sân Lieba Hofştet, sudet.

Arhivele Naționale Iaşi, Fond „Vistieria Moldovei", 13/1831, f. 21v.-24r.; condica nu are „capul" coloanelor.

23. Catagrafia din 1832

Satul Agiudenii, din ocolul Mijlocului, ținutul Romanului, moşia sfin(tei) m(ănăstiri) Trii Ierarhi.

Osăbite stări de locuitori aflători în acest <sat> nesupusă la nici un feliu de dări şi havalele.

Numele şi porecla acestora cu arătate împregiurării scutirei fieştecăruia:

Preoți:
Preut Stanislav, la bisărica catolicească cu hramul Duminica Mare

Dascali:
Ianoş sân Ianoş <şi>
Ioji sân Ianoş, la bisărica catolicească cu hramul Duminica Mare.

Bătrâni şi nevolnici:
Anton sân Giurgiu Beşău
Mihai sân Ianoş Guzan
Fărcăş sân Gheorghi Mihai
Ianoş sân Simion Lucaciu
Mărtin sân Costandin Lucaciu
Mărtin sân Costandin Bejan
Mărtin sân Ianoş Petrişor
Mărtin sân Gheorghi Ficot
Ianoş brat lui
Giurgiu sân Anton Mihai
Martin sân Ianoş Bercu
Ianoş sân Martin Ciucu
Ioan sân Petre Bonlej

Văduve:
Margita lui Motoc Andrei

Catrina lui Mihai Dancu
Aniţa lui Mihai Dancă
Aniţa lui Vasâli Andor
Varvara lui Ianoş dascal
Ilinca lui Ianoş

Numele şi porecla locuitorilor birnici:
Martin sân Ianoş Mădăis
Giurgiu brat lui Dumitru Dacu
Fărcăş sân Andrei Tacu
Andrei sân Dumitru Dancu
Mihai sân Martin Butnar
Mihai sân Mihai Dancă
Martin sân Gheorghi Mihocu
Mihai brat lui
Martin sân Antorcă
Petre sân Martin Lucaciu
Petre sân Mihai Cadăr
Mihai sân Giurgiu Giurgiucă
Andrei sân Giurgiu Mihocă
Mihai sân Andrei Edaru
Dumitru sân Andrei Bacuicu
Anton sân Gheorghi Farcaş
Mihai brat lui
Adam sân Martin Ciobotar
Anton sân Mihai Bocan
Anton sân Martin Făcăciu
Petre sân Ianoş Bugleş
Franţ sân Ianoş Petrişor
Ianoş brat lui
Mihai sân Ianoş Goju
Petre sân Martin Petrişoru
Ianoş sân Giurgiu Forosanu
Giurgiu sân Franţ Faraoanu
Mihai sân Mihai Lagigeu
Ianoş sân Mihai Băgodaru
Mihai sân Anton Rocă
Mihai sân Martin Doboş
Giurgiu sân Petre Mărtinaş
Anton sân Mihai Dancu
Matei sân Anton Beşeu
Petre sân Mihai Căzizacu
Mihai sân Ianoş Băcăoanu
Anton sân Ianoş Făcăt
Martin sân Anton Roată

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ene sân Mihai Cadăr
Ianoş brat lui
Martin sân Ianoş Petrişor
Petre sân Ianoş Fărăoanul
Mihai sân Anton Roată
Petre sân Ianoş Făcătă
Mihai sân Martin Bejan
Mihai sân Mihai Bocaciu
Petre sân Anton Başău
Vasâli sân Ianoş Guzan
Mihai brat lui
Petre sân Mihai Băluş
Anton brat lui
Gheorghi sân Petre Dăncă
Petre sân Mihai Băcăoanu
Anton sân Giurgiu Doca
Petre sân Ianoş Gozan
Petre sân Anton Franți
Franț sân Ioan Guzan
Ianoş sân Petre Bechi
Ianoş sân Gheorghi Hăbăcescu
Mărtin sân Anton Frone
Giurgiu sân Mihai Bălaşcu
Dumitru sân Simion Ciobanul
Petre sân Anton Mihocu
Mărtin brat lui
Mihai sân Ianoş Burlacu
Mihai sân Ianoş Dascalu
Mărtin sân Ioji Olariu
Mihai sân Ioji Jitariul
Ianoş sân Ianoş Jătar
Mărtin sân Mărtin Doboş
Giurgiu sân Petre Văcariu
Gheorghi sân Anton Franți
Anton Mihocu
Mihai sân Mihai Fecută
Ioan sân Mihai Fecută
77 <birnici în total>
6 pentru moşie
71 rămân birnici

Arhivele Naționale Iaşi, Fond „Vistieria Moldovei", 502/1832, f. 21r.-23 r.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

24. Catagrafia din 1838

Obştească catagrafie de toate satele acestui ocol, cu arătări anume de toţi locuitorii acestor sate.

Numele fiecăruia:

Dascalii bisericeşti:
Ianoş dascal
Iojă dascal, la bisărica catolicească
Bătrâni trecuţi în vârstă şi nevolnici:
Mărin Lucaci
Mărtin Făchet
Martin Bacă
Ianoş Ciuchi
Giurgiu Piştă
Ioan Bogleşi

Văduvile:
Aniţa văduva
Ileana văduva
Nuţa văduva
Aniţa vădana

Birnicii:
Mărtin Morariu
Petre Mocan
Mărtin sân Ianoş Mindreş
Giurgiu sân Ianoş Mindreş
Giurgiu sân Petre Danca
Mărtin sân Anton Roca
Farcaş sân Andrei Danca
Andrei sân Dumitru Danca
Mihai sân Martin Butnar
Mihai sân Gheroghi Mihoc
Petrea sân Martin Lucaci
Mihai sân Giurgiu Mihoc
Andrei sân Giurgiu Mihoc
Anton sân Mihoc
Anton sân Gheorghi Fechet
Anton sân Mihai Băcăoan
Mihai sân Iacob
Martin sân Doboşi
Frenţi sân Iacoşi Petrişor
Ianoşi sân Ianoşi Petrişor
Mihai sân Ianoşi Ghijan

Ianoşi sân Giurgiu Fărăoanul
Mihai Chercos
Petrea sân Mihai Ghijan
Ianoşi brat lui Ghijan
Giurgiu Faraoan
Giurgiu sân Petrea Martinaşi
Martin sân Mihai Danca
Eni sân Mihai Cadar
Ianoşi Cadar
Martin sân Anton Roca
Anton sân Ianoşi Fechet
Ianoşi Hălăucescul
Mihai sân Ianoşi Băcăoan
Petrea sân Ianoşi Faraoan
Mărtin sân Ianoşi Petrişor
Mihai sân Anton Roca
Mihai sân Ianoşi Fechet
Mihai sân Mihai Fechet
Petre sân Ianoşi Fechet
Frenți sân Ianoşi Fechet
Mihai sân Mărtin Bejan
Frenți sân Ianoşi Gozan
Mihai sân Mihai Băcăoan
Mărtin sân Anton Băceu
Petre sân Anton Băceu
Vasâli sân Ianoşi Gozan
Mihai sân Petre Ghizan
Petre sân Mihai Bacuşcă
Giurgiu sân Mihai Bacuşcă
Anton sân Gherghel Balaşcă
Petre sân Mihai Băcăoan
Gherghel sân Petre Benche
Anton Dorcu
Mărtin Frone
Petre sân Ianoşi Ghizan
Gherghel Frone
Ianoşi Vali
Petrea Matici
Petre Mihoc
Ianoşi Berche
Adam Ciobotariu
Mătei Petrişor
Anton Băceu
Mihai Băcăoan
Mihai Iacob

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Dumitru Cioban
Petre Cadar
Dumitru Băcocică
Mihai Fechet
Vasâli Fechet
Anton Dancă
Anton, sân Iacob, <însurat> la 1832
Andrei, sân Petre Dancă, <însurat> la 1832
Ioan, sân Ioan Bucleşi, <însurat> la 1832
Adam, sân Gheorghi Mihoc, <însurat> la 1832
Mihai, sân Dumi, <însurat> la 1832
Andrei, sân Mihai Dancă, <însurat> la 1833
Mărtin, sân Andrei Dancă, <însurat> la 1833
Frenți, sân Andrei Ciubotar, <însurat> la 1833
Anton, sân Martin Fechet, <însurat> la 1833
Ianoşi, sân Ianoşi Ciuchi, <însurat> la 1834
Dumitru, sân Ianoşi Ciuchi, <însurat> la 1834
Mihai, sân Ianoşi Petrişor, <însurat> la 1834
Ianoşi, sân Gherghel Bacuşcă, <însurat> la 1834
Petre Mărtinaşi, <însurat> la 1834
Dumitru Lucaci <însurat> la 1835
Martin, sân Ianoşi Cadăr, <însurat> la 1835
Mihai, sân Ianoşi Cadăr, <însurat> la 1835
Frenți, sân Mihai Danca, <însurat> la 1835
Anton, sân Petrea Mărtinaşi, <însurat> la 1835
Giurgiu, sân Mărtin Bejan, <însurat> la 1836
Frenți, sân Giurgiu Fărăoan, <însurat> la 1836
Ianoşi, sân Mihai Băcăoan, <însurat> la 1836
Giurgiu, sân Balaşcă, <însurat> la 1836
Ioan, sân Petre Balaşcă, <însurat> la 1837
Anton, sân Ianoşi Petrişor, <însurat> la 1837
Anton, sân Martin Bălaşcă, <însurat> la 1837
Anton, sân Ianoşi Berche, <însurat> la 1837
Ianoşi, sân Mihai Ghizan, <însurat> la 1837
Anton, sân Ianoşi Dumi, <însurat> la 1838
Petrea, sân Mihai Dancă, <însurat> la 1838
Ianoşi, sân Ianoşi Berche, <însurat> la 1838

Jidovi orândari:
Avram orândariu, sân Solomon, ji(do)v
Ghidală orândariu, sân Moisă, ji(do)v

Pe lângă giurământ ce-am făcut pentru că s-au înscris tot numărul locuitorilor aflători în acest sat, încredințăm şi cu a noastre iscălituri şi punere de deget:

† Mihai Butnariu; † Mihai Bejan; † Ianoşi Petrişor; † Petre Băcăoan; † Martin Băceu; † Martin Petrişor; † Ianoşi Balaşcă; † Ianoş Cadar; † Martin Rab.

Adică doi dascali, şapte nevolnici, patru văduve, una sută trii birnici şi doi jid(o)v(i) alcătuieşte numărul total desloşât de către comisie.

Sturza vornic <m. p.>; Neculai Cona <m. p.>; secretariu Vasili Hajmaş <m. p.>.

Arhivele Naționale Iaşi, Fond „Vistieria Moldovei", 231/1838, f. 32v.-41r.

25. Catagrafia din 1839

Satul Agiudenii din ocolul Moldov[v]ei, ținutul Romanului, moşia Sfint(ei) m(ă)n(ăstiri) Tresfetitele.

Osăbite stări de lăcuitori aflători în acest sat nesupusă la nici un feliu de dări şi havalele.

Numele şi porecla acestora, cu arătarea înpregiurării fieştecăruia.

Dascali:
Ianoş dascalul <şi>
Iojă dascalul, la biserica catolicească

Bătrâni şi nevolnici:
Giurgiu Mihoc
Martin Lucaci
Martin Fechet
Martin Berche
Ianoş Ciuchi
Giurgiu Pişta
Ioan Bugleş

Văduve:
Anița văduva
Ileana văduva
Anița văduva
Nița vadana
Pisti tot sînt triisprezăci.

Numele şi porecla locuitorilor birnici:
Martin Morariul
Petre Mocanăş
Martin sân Ianoş Mănoriş
Giurgiu sân Ianoş Mănoriş
Giurgiu sân Petre Dunca

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Martin sân Anton Roca
Farcaş sân Andrii Dunca
Andrii sân Dumitru Dunca
Mihai sân Martin Butnariu
Mihai sân Gheorghi Mihoc
Petre sân Martin Lucaci
Mihai sân Giurgiu Mihoc
Andrii sân Giurgiu Mihoc
Anton sân Mihoc
Anton sân Gheorghe Fechet
Anton sân Mihai Băcăoanul
Mihai sân Iacob
Martin sân Dobăş
Frenţi sân Ianoş Petrişor
Ianoş sân Ianoş Petrişor
Mihai sân Ianoş Ghijan
Ianoş sân Giurgiu Faraonian
Mihai Chircos
Petre sân Mihai Ghijan
Ianoş brat lui Ghijan
Giurgiu Faraoanul
Giurgiu sân Petre Mărtinaşi
Martin sân Mihai Danca
Eni sân Mihai Cadar
Ianoş Cadar
Martin sân Anton Roca
Anton sân Ianoş Fechet
Ianoş Hălăucescu
Mihai sân Ianoş Băcăoanul
Petre sân Ianoş Fărăanun
Martin sân Ianoş Petrişor
Mihai sân Anton Roca
Mihai sân Ianoş Fechet
Mihai sân Mihai Fechet
Petre sân Ianoş Fechet
Frenţi sân Ianoşi Fechet
Mihai sân Martin Bejan
Frenţi sân Ianoşi Gozan
Mihai sân Mihai Bacaoanul
Martin sân Anton Băciu
Petre sân Anton Băciu
Vasâle sân Ianoş Gozan
Mihai sân Petre Ghizan
Petre sân Mihai Balaşcu
Anton sân Gherghel Balaşcu

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Petre sân Mihai Bacaoan
Gherghel sân Petre Benche
Anton Dorcu
Martin Frone
Petre sân Ianoş Ghizan
Gherghel Frone
Ianoş Vale
Petre Matei
Petre Mihoc
Ianoş Benche
Adam Cobotariul
Anton Băciu
Mihai Băcăoanul
Mihai Iacob
Dumitru Cioban
Petre Cadar
Dumitru Bacocică
Mihai Fechet
Vasâle Fechet
Anton Dancă
Anton sân Iacob
Andrii sân Petre Dancă
Ioan sân Ioan Bogleşi
Adam sân Gheorghi Mihoc
Mihai sân Dume
Andrii sân Mihai Dancă
Martin sân Andrii Dancă
Frenți sân Andrii Cibotar
Anton sân Martin Fechet
Ianoşi sân Ianoş Ciuchi
Mihai sân Ianoşi Petrişor
Ianoş sân Gherghel Balaşcu
Petre Mărtinaşi
Dumitru Lucaci
Martin sân Ianoş Cadar
Mihai sân Ianoş Cadar
Frenți sân Mihai Danca
Anton sân Petre Mărtinaşi
Giurgiu sân Martin Bejan
Frenți sân Giurgiu Faraoanu
Ianoş sân Mihai Bacaoanul
Giurgiu sân Balaşcu
Ioan sân Petre Balaşcu
Anton sân Ianoş Petrişor
Anton sân Martin Balaşcu

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anton sân Ianoş Benche
Ianoş sân Mihai Ghizan
Anton sân Ianoş Dume
Petre sân Mihai Dancă
Ianoş sân Ianoş Benche
Petre sân Martin Morar
Ştefan sân Anton Gal
Petre sân Petre Frone
Total: 107

Arhivele Naționale Iaşi, Fond Vistieria Moldovei, 295/1839, f. 12 v.-14r.

26. Catagrafia din 1845

Catagrafia lăcuitorilor din satul Agiudenii, ocolul Moldovii, ţânutul Romanul, proprieta(te) a sf(intei) m(ănăstiri) Trisfetiteli din oraş Eşii.
Numele fieştecăruia

Preoți:
Preutul Carniol, la bisărica catolicească

Dascalii:
Dascal Iojă Duca, la bisărica catolicească
Birnicii:
Martin sân Ianoş Măndriş
Giurgiu sân Ianoş Măndriş
Mărtin sân Anton Roca
Farcăş sân Andrii Dancă
Mihai sân Mărtin Butnar
Mihai sân Gheorghi Mihoc
Petre sân Mărtin Lucaci
Mihai sân Giurgiu Mihoc
Andrii sân Giurgiu Mihoc
Anton sân Giurgiu Mihoc
Anton sân Gheorghii Fechită
Anton sân Mihai Băcăoanu
Mărtin sân Doboş
Frenți sân Ianoş Petruş
Ianuş sân Ianuş Petrişor
Mihai Corpos
Petre sân Mihai Ghiujan
Ianuş brat lui Ghiujan
Martin sân Mihai Dancă

BCU "ALEXANDRU IOAN CUZA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ianuş Cadăr
Martin sân Anton Roca
Ianuş Hălăucescu
Mihai sân Ianuş Băcăoanu
Petre sân Ianuş Fărăoan
Martin sân Ianoş Petrişor
Mihai sân Mihai Fechită
Petre sân Ianuş Fechită
Frenţu sân Ianuş Fechită
Mihai sân Mărtin Bejan
Frenţi sân Ianoş Ghiujan
Mihai sân Mihai Băcăoanu
Vasâli sân Ianoş Ghiuzan
Mihai sân Petre Ghiuzan
Giurgiu sân Mihai Băloşcă
Anton sân Gherghel Bacoşcu
Petre sân Mihai Băcăoanu
Gherghel sân Petre Benchi
Anton Dorcu
Petre sân Ianuş Ghiuzan
Gherghel Frone
Petre Matei
Ianuş Bancă
Dumitru Cioban
Petre Cadăr
Vasâli Fechită
Anton Dancă
Andrii sân Petre Dancă
Ioan sân Ioan Băhliş
Adam sân Gherghel Mihocu
Andrii sân Mihai Dancă
Martin sân Andrii Dancă
Martin sân Anton Beciu
Frenţi sân Adam Cibotar
Anton sân Martin Fechită
Ianuş sân Ianuş Ciucă
Dumitru sân Ianuş Ciucă
Mihai sân Ianuş Petrişor
Ianuş sân Gherghel Bălaşcu
Petre Mărtinaş
Dumitru Lucaci
Mihai sân Ianuş Cadăr
Frenţi sân Mihai Dancă
Anton sân Petre Mărtinaş
Giurgiu sân Mărtin Bejan

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Frenți sân Giurgiu Fărăoanu
Ianuş sân Mihai Băcăoanu
Giurgiu sân Bălaşcu
Anton sân Ianuş Petrişor
Anton sân Mărtin Bălaşcu
Ianuş sân Mihai Ghiuzan
Anton sân Ianuş Dume
Petre sân Mihai Dancă
Petre sân Martin Murariu
Ştefan sân Anton Gal
Petre sân Ianuş Bancă, însurat la an 1839
Petre sân Petre Bălaşcă, însurat la an 1840
Giurgiu sân Ianuş Petrişor, însurat la an 1840
Petre sân Frenţu Ghiuzan, însurat la an 1840
Mihai sân Petre Ghiuzan, însurat la an 1841
Giurgiu sân Mihai Dancă, însurat la an 1841
Giurgiu sân Mihai Donişor, însurat la an 1841
Martin sân Mihai Butnar, însurat la an 1841
Anton sân Giurgiu Fărăoanu, însurat la an 1842
Mihai sân Anton Petrişor, însurat la an 1842
Mihai sân Mihai Dancă, însurat la an 1843
Mihai sân Mărtin Petrişor, însurat la an 1843
Iojă sîn Petre Mărtinaş, însurat la an 1843
Frenți sân Anton Jâtar, însurat la an 1843
Mihai sân Mihai Ghiuzan, însurat la an 1843
Anton sân Petre Dămoc (?), însurat la an 1843
Anton sân Frenți Ghiuzan, însurat la an 1843
Petre sân Mihai Doboş, însurat la an 1844
Anton sân Butnar Mihai, însurat la an 1844
Ştefan sân Petre Bălaşcu, însurat la an 1844
Petre sân Petre Mihăică, însurat la an 1844
Mihai sân Mihai Doboş, însurat la an 1844
Anton sân Mihai Ghiuzan, însurat la an 1844
Martin sân Giurgiu Piştă, însurat la an 1844

Bătrâno-nevolnicii:
Mihai sân Ianuş Ghiujan
Giurgiu sân Petre Dancă
Petre Mihoc
Mihai Iacobu
Dumitru Bacocică
Mihai Fechită
Ioan sân Petre Bălaşcu
Giurgiu Fărăoanu
Mihai Băcăoanu

Petre sân Anton Băciu

Văduvile:
Aniţa văduva
Niţa văduva
Aniţa lui Mărtin Murar
Vărvara lui Dumitru Dancă
Aniţa lui Anton Roca
Aniţa lui Martin Frone
Mărie lui Anton Iacabu
Aniţa lui Mihai Dancă
Magda văduva
Aniţa lui Mihai Fechită

Adică, un preot, un dascal, zăci nevolnici, zăci văduvi şi noăzăci şi opt birnici. 1845 oct(o)mv(rie) 28.

Gavril Stamatinu spătar <m. p.>; N(eculai) Iconom <m. p.>; secretar Calierghi <m. p.>.

107 birnici au fost cunoscuţi de la aşăzare în tăbliţi
33 să scad, adică:
13 morţi, însă:
Anton sân Ianuş Bancă, la 1841[1]
Sămioan sân Mărtin Murari, la 1842
Mătei Petrişor, la 1842
Mărtin sân Ianuş Cadar, la 1842
Mărtin Muraru, la 1843
Andrii sân Dumitru Danca, la 1843
Ianuş sân Giurgiu Fărăoanu, la 1843
Eni sân Mihai Cadăr, la 1843
Anton sân Iacobu, la 1844
Anton Băciu, la 1844
Mărtin Frone, la 1844
Mihai sân Anton Roca, la 1844
Petre sân Mihai Bălaşcu, la 1844
10 fugiţi, însă:
Petre Mocan
Mihai sân Iacobu
Giurgiu sân Petre Mărtinaş
Anton sân Ianuş Fechită
Ianuş Vale
Adam Cibotar
Mihai sân Dume
Ianuş sân Ianuş Berche
Petre sân Petre Frone
Mihai sân Ianuş Fechită
10 nevolnici trecuţi la rostul lor

BUCHAREST CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

24 însurăţăi să adaugă
98 sînt în fiinţă precum să arată trecuţi la rostul lor.
Numărul cuprins într-această tăbliţă s-au catagrafisit în fiinţa noastră, pentru care am săvârşit şi jurământ, încredinţându cu a noastre iscălituri şi punerea peceţii primăriei. Asăminea tăbliţă adeverită în dos, pentru termenul de patruzăci zile, ca la nemulţămire să ne arătăm la cinst(ita) Vistierie. 1845 oct(ombrie) 28.
Eu, Frenţi Petrişor vornic; Eu, Martin Băciu, paznic; Vasâli Ghiuzan; Eu, Frenţi Ghiuzan; Eu, Mihai Bejan; Eu, Petre Băcăoanu; Eu, Petre Ghiuzan; Eu, Martin Petrişor; Eu, Ianuş Mihăică; Eu, Mihai Mihoc.

Arhivele Naţionale Iaşi, Fond Vistieria Moldovei, 227/1845, f. 127-138r.; sigiliul satului Agiudeni, rotund, aplicat în cerneală neagră, având în câmp numele satului şi în exergă numele ţinutului, cu anul 1845.

[1] *Cifra miilor lipseşte peste tot*

27. Catagrafia din 1846

Satul Agiudenii, din ocolul Moldov[v]ii, ţinutul Roman, moşia m(ănăstirii) Trisfetitelor din Eşi.
Osăbite stări de lăcuitori aflători în acest sat, nesupusă la nici un feliu de dări şi havalele.

Numele şi porecla acestora, cu împrejurările lor.
Preoţi:
Preot Carniol, la bisărica catolicească

Dascalii:
Dascal Iojă Duca, la bisărica catolicească

Bătrâno-nevolnicii:
Mihai sân Ianuş Ghiujan
Giurgiu sân Petre Dancă
Petre Mihocu
Mihai Iacob
Dumitru Bacoşcă
Mihai Fechită
Ion sân Petre Bălaşcu
Giurgiu Fărăoanul
Mihaiu Băcăoanul
Petre sân Anton Băciu

Văduvile:
Aniţa văduva

Nița văduva
Anița lui Martin Morar
Varvara lui Dumitru Dancă
Anița lui Anton Roca
Anița lui Martin Frone
Maria lui Anton Iacob
Anița lui Mihai Dancă
Magda văduva
Anița lui Mihai Fechită
Adică, un preut, un dascal, zăci nivolnici şi zăci văduvi.

Numele şi porecla locuitorilor birnici i hrisovoliți:
Martin sân Ianuş Mândriş
Giurgiu sân Ianuş Mândriş
Martin sân Anton Racul (?)
Farcăş sân Andreiu Dancă
Mihaiu sân Martin Butnar
Mihaiu sân Gheorghi Mihocu
Petre sân Martin Lucaci
Mihaiu sân Giurgiu Mihocu
Andreiu sân Giurgiu Mihocu
Anton sân Giurgiu Mihocu
Anton sân Gheorghi Fechiță
Anton sân Mihaiu Băcăoanul
Mărtin sân Doboş
Frențu sân Ianuş Petruşi
Ianuş sân Ianuş Petrişoru
Mihaiu Corpor
Petre sân Mihaiu Ghiujan
Ianuş brat lui Ghiujan
Martin sân Mihaiu Dancă
Ianuş Cadăr
Martin sân Anton Roca
Ianuş Hălăucescu
Mihai sân Ianuş Băcăoanul
Petre sân Ianuş Fărăoan
Martin sân Ianoş Petrişor
Mihaiu sân Mihaiu Fechită
Petre sân Ianuş Fechită
Frențu sân Ianuş Fechită
Mihaiu sân Mărtin Bejan
Frențu sân Ianoş Ghiujan
Mihaiu sân Mihai Băcăoanul
Vasâli sân Ianoş Ghiuzan
Mihaiu sân Petre Ghiuzan

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Giurgiu sân Mihaiu Baloşcă
Anton sân Gherghel Bacoşcu
Petre sân Mihaiu Băcăoanul
Gherghel sân Petre Benchi
Anton Dorcu
Petre sân Ianuş Ghiuzan
Gherghel Frone
Petre Mateiu
Ianuş Bancă
Dumitru Cioban
Petre Cadăr
Vasâli Fechită
Anton Dancă
Andreiu sân Petre Dancă
Ioanu sân Ioanu Băhlişi
Adam sân Gherghel Mihocu
Andreiu sân Mihaiu Dancă
Martin sân Andreiu Dancă
Martin sân Anton Băciu
Frenți sân Adam Ciobotar
Anton sân Martin Fechită
Ianuş sân Ianuş Ciucă
Dumitru sân Ianuş Ciucă
Mihai sân Ianuş Petrişor
Ianuş sân Gherghel Bălaşcu
Petre Mărtinaşi
Dumitru Lucaci
Mihaiu sân Ianuş Cadăr
Frenți sân Mihaiu Dancă
Anton sân Petre Mărtinaşi
Giurgiu sân Martin Bejan
Frenți sân Giurgiu Fărăoanul
Ianuş sân Mihaiu Băcăoanul
Giurgiu sân Bălaşcu
Anton sân Ianuş Petrişor
Anton sân Martin Bălaşcu
Ianuş sân Mihaiu Ghiuzan
Anton sân Ianuş Diume
Petre sân Mihaiu Dancă
Petre sân Martin Murariul
Ştefan sân Anton Gaf
Petre sân Ianuş Bancă
Petre sân Petre Bălaşcă
Giurgiu sân Ianuş Petrişor
Petre sân Frenţu Ghiuzan

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Mihaiu sân Petre Ghiuzan
Giurgiu sân Mihaiu Dancă
Giurgiu sân Mihaiu Donişor
Martin sân Mihaiu Butnar
Anton sân Giurgiu Fărăoanul
Mihaiu sân Anton Petrişor
Mihaiu sân Mihaiu Dancă
Mihaiu sân Martin Petrişor
Iojă sîn Petre Mărtinaşi
Frenţă sân Anton Jitariu
Mihaiu sân Mihai Ghiuzan
Anton sân Petre Diiac
Anton sân Frenţi Ghiuzan
Petre sân Mihaiu Doboşi
Anton sân Butnar Mihaiu
Ştefan sân Petre Bălaşcu
Petre sân Petre Mihăică
Mihaiu sân Mihaiu Doboşi
Anton sân Mihai Ghiuzan
Martin sân Giurgiu Piştă
98

9, adică noî numi să scad slujbaş(i) volnici din no. birnicilor, la zăci unul pentru slujba propietăţii

89 rămân, adică optzăci şi noî lăcuitori plătitori capitaţii, cari, socotindu-să câti triizăci lei unul cu altul pe an banii birului şi câte şasă lei pentru fiecare slujitor, să vin(e) să dei pisti tot, 3 204 lei, iar pi civert, 801 lei.

Arhivele Naţionale Iaşi, Fond „Vistieria Moldovei", 460/1846, f. 14v.-16v.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL II

CULTURA TRADIȚIONALĂ

Lucia CIREȘ

1. Preliminarii

Studiul acesta reprezintă rezultatul unor cercetări de teren pe care le-am efectuat la Adjudeni în lunile mai şi iunie 2005, desigur, cu experiența acumulată de-a lungul câtorva decenii de activitate în acest gen de cercetare, răstimp în care am investigat[1] şi multe sate cu populație catolică din zona Romanului (Barticeşti, Fărcăşeni, Mogoşeşti-Siret, Nisiporeşti, Oboroceni, Oțeleni, Răchiteni, Şcheia ş.a.), dar şi din județul Bacău (comunele Brusturoasa, Dărmăneşti, Dofteana, Oituz, Pârgăreşti). Abordând fenomenele în cunoştință de cauză, sperăm că am realizat o schiță a principalelor aspecte etnoculturale din Adjudeni. De altfel, cercetarea monografică a unei comunități se poate face de-a lungul unei întregi existențe umane sau de echipe mixte interdisciplinare, într-un timp limitat, fără a epuiza întreaga problematică, *monografia* rămânând o *utopie*, după cum constata Henri H. Stahl: „socotesc că încercarea de a face o monografie de sinteză din toate punctele de vedere într-un singur discurs este utopică"[2].

În literatura de specialitate mai veche, nu s-a publicat nimic notabil despre cultura populară din Adjudeni (nici din Dzidafalva, cum este denumit satul în bibliografia maghiară). Există doar, în Biblioteca Academiei Române, manuscrise cu răspunsuri la „Chestionarul" lui Nicolae Densuşianu, din Tămăşeni, localitate în care se află sediul comunei de care aparține satul Adjudeni[3].

O fotografie nedatată, intitulată „Mulțimea adunată în fața casei de sfat (Adjudeni, jud. Roman)", reprodusă în cartea preotului dr. Iosif Petru M. Pal[4], oferă imaginea unor țărani, din prima jumătate a secolului al XX-lea,

---

[1] În calitate de cercetător (colectivul de etnografie şi folclor) de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" al Filialei Academiei Române din Iaşi.

[2] Zoltán Rostás, *Monografia ca utopie. Interviuri cu Henri H. Stahl (1985–1987)*, Paideia, Bucureşti 2000, 76.

[3] Acestea sunt completate de înv. P. Androni (Mss. rom. 4550, 261-298, 18.12.1893) şi înv. Octavia Dominte (Mss. rom. 4560, 189-190, 21.03.1896).

[4] Iosif Petru M. Pal, *Originea catolicilor din Moldova şi franciscanii, păstorii lor de veacuri*, Tipografia „Serafica", Săbăoani-Roman, 1942.

îmbrăcați în costume tradiționale şi elemente de arhitectură locală (fronton cu balcon şi cerdac din scânduri cu ornamente realizate prin traforaj). Într-o altă fotografie, din anul 1918, pe care scrie „*Sfințirea* monumentului eroilor din Adjudeni" [în carte, din motive lesne de înțeles, scrie „*Inaugurarea*", n.n], reprodusă de Dumitru Mărtinaş în cartea sa[5], se pot vedea, de asemenea, costumele populare locale.

O serie de piese de interes etnografic, din Adjudeni, se află în expoziția şi în depozitul Muzeului Diecezan din Săbăoani, înființat din inițiativa inspirată a Monseniorului Petru Gherghel, episcop de Iaşi. Grație eforturilor preotului, pe atunci paroh la Săbăoani, Aurel Iştoc şi ale specialiştilor (arheologi, istorici şi etnografi), acest muzeu a devenit „un monument al identității populației de confesiune catolică din Moldova"[6]. Secția de etnografie a fost concepută de profesorul Ion H. Ciubotaru, care a realizat şi documentarea de teren, iar selecția şi amplasarea exponatelor se datorează doamnei muzeograf dr. Elena Florescu din Piatra Neamț (două nume care girează ținuta ştiințifică a muzeului).

În cele două volume publicate recent de Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, I, *Arhitectura tradițională. Textilele de interior. Portul popular de sărbătoare*; II, *Obiceiurile familiale şi calendaristice*, Editura *Presa Bună*, Iaşi, I, 1998; II, 2002, se află numeroase referințe şi fotografii[7] din satul Adjudeni, dar, din păcate, câțiva dintre cei mai buni subiecți ai săi s-au mutat, între timp, în „lumea fără dor" (Bârlescu I. Mihai, Iacob I. Mărioara, Medveş P. Mihai, Mihăică P. Anton).

Am consultat, de asemenea, cu folos, monografiile unor localități cu populație catolică din Moldova[8] şi alte surse bibliografice atât despre „ceangăi", cât şi de strictă specialitate.

Privitor la numele de familie frecvent întâlnite în sat (cum ar fi *Dumea*, *Donea*, *Giurgilă* ş.a.), Ion A. Florea, în lucrarea *Elemente româneşti în*

---

[5] Dumitru MĂRTINAŞ, *Originea ceangăilor din Moldova*. Text revizuit şi îngrijit de Ion Coja şi V. M. Ungureanu, note şi comentarii, bibliografie şi indici de V. M. Ungureanu, postfață de Ion Coja, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1985. Tot aici se află şi două fotografii de țărani din Tămăşeni, îmbrăcați în frumoase costume specifice locului.

[6] Fabian DOBOŞ (coord.), *Săbăoani. File de istorie*, Presa Bună, Iaşi 2002, 288.

[7] În volumul I, fotografiile cu numerele: 65, 145, 155, 158, 159, 217, 231, 338, 391, 392, 393, 394, 414, 415.

[8] Mircea CIUBOTARU – Petroliana ZARĂ, *Comuna Horleşti: Cadre istorice, sociale şi culturale*, Performantica, Iaşi 1999; Dănuț DOBOŞ, *Răchiteni. File de monografie istorică*, Presa Bună, Iaşi 1999; Anton COŞA, *Cleja. Monografie etnografică*, SemnE, Bacău 2001; Fabian DOBOŞ (coord.), *Săbăoani. File de istorie*, Presa Bună, Iaşi 2002; Alois MORARU – Ioan DIMIŞCĂ – Anton COŞA, *Pildeşti. Monografie istorică*, Presa Bună, Iaşi 2002; *Gherăeşti, un sat din ținutul Romanului*, Presa Bună, Iaşi 2003; Dănuț DOBOŞ (coord.), *Sagna. File de monografie istorică*, Sapientia, Iaşi 2003; Dănuț DOBOŞ (coord.) – Silviu VĂCARU, *Hălăuceşti, sat de veche tradiție cultural-religioasă*, Sapientia, Iaşi 2004.

structura numelor de familie ale catolicilor din Moldova, prezentată la Seminarul Internațional „Originea, limba şi cultura ceangăilor", desfăşurat la Iaşi, în 6 iulie 2002, publicat, din păcate, postum, în revista „Convorbiri literare", pune în evidență, fără putință de tăgadă, elementele transilvănene prezente în structura acestora:

> elementele maghiare care încă se mai găsesc pe teren se explică prin maghiarizarea intensă a românilor ardeleni în Ardealul natal, maghiarizare care a continuat uneori şi în Moldova, prin osîrdia dascălilor aduşi din secuime sau a unor misionari unguri din diferite timpuri. Dar elementul românesc originar, care nu a lipsit nici la primele atestări, a răzbătut mereu şi s-a dovedit a fi partea creatoare, vie, funcțională a sistemului de denominație personală, aşa cum am încercat să arătăm prin analiza sistemului de sufixe hipocoristice/patronimice. Totodată, sperăm că am evidențiat coloritul regional transilvan care a individualizat de la început caracterul românesc al onomasticii catolicilor din Moldova[9].

Nu am pornit demersul nostru cu idei preconcepute, dar aveam în minte revolta sătenilor din Fărcăşeni, mai ales, dar şi din alte sate din zona Romanului, lezați profund de numele de „ceangăi", care li se atribuia. Susțineau cu tărie că neam de neamul lor nu a vorbit niciodată altă limbă decât româna. Aceeaşi reacție o notează, în anul 1940, şi profesorul dr. Victor Tufesçu: „nici nu sunt bucuroşi să li se spuie unguri sau ceangăi; ei zic că sunt români catolici"[10].

Mai țineam minte, de asemenea, o convorbire pe care am avut-o, prin anii '80, cu bătrâni din Satul Nou, comuna Pârgăreşti, județul Bacău. Ei povesteau că, pe vremea când exista, în Transilvania, *Regiunea Autonomă Maghiară* (anii '50), se înființase şi în satul lor o şcoală cu limbă de predare „maternă", adică maghiară. În urma plângerii copiilor că nu înțeleg nimic la şcoală, *părinții* au cerut inspectoratului şcolar să se revină la predarea în limba română. Această relatare concordă cu o însemnare făcută de Dumitru Mărtinaş în anul 1976: „Populația nu s-a bucurat şi nu s-a ataşat de învățământul unguresc, nu şi-a dat copiii la şcolile ungureşti, care, după 2-3 ani de funcționare anevoioasă, a trebuit să fie desființate din lipsă de elevi"[11].

Am început să citesc, cu o imparțialitate impusă, mai asiduu şi mai atent, opiniile celor ce susțin originea maghiară a catolicilor din Moldova. Am descoperit că, după 1989, au apărut o serie de societăți, publicații şi manifestări care pledează pentru drepturile maghiarilor „deznaționalizați" din

[9] „Convorbiri literare", noiembrie 2003, 11 (95) 110.

[10] Victor TUFESCU, „O regiune de vie circulație: «poarta Târgului Frumos»", în *Buletinul Societății Regale Române de Geografie*, LIX, 1940, 372. Apud V. M. Ungureanu, nota [1] la Dumitru MĂRTINAŞ, *op. cit.*, 118.

[11] Dumitru MĂRTINAŞ, *op. cit.*, nota [60], 136.

Moldova[12]. În Adjudeni n-am auzit pe nimeni plângându-se de încălcarea drepturilor etnice, dar o fac alții, în numele lor, ofensând sentimentul de *identitate* al unei părți însemnate din comunitatea catolică moldoveană.

Am început cercetarea de teren la Adjudeni cu cea mai onestă obiectivitate științifică și cu sentimentul că am o datorie de conștiință, cel puțin față de locuitorii acestui sat, să relatez numai ceea ce am constatat. Populația este omogenă din punct de vedere etnic, toți sătenii considerându-se și *declarându-se români* (nu au vorbit niciodată altă limbă decât *româna*):

> La Săbăoani vorbesc ungureşti da nu se înțeleg cu ungurii, greu. La noi vorbesc *numai* [subl. n.] româneşti[13]. Străbunicu [din Pildeşti] vorbé româneşti, cunoşté o limbâ, cre-câ ungurească, eu ştiu, o corcitură di limbi, eu nu ştiu, nu-mi dau sama, da ii vorbesc ş-acuma ungureşti. În Adjudeni nu s-o vorbit niciodată, nu, nu, nu, nu! Nu, să ştii, bunica [din Pildeşti] mai ştié câtiva cuvinti[14].

Cu privire la un „cantor" secui adus la Adjudeni din Transilvania, preotul Iosif Gabor nota: „Prin 1933, a murit la Adjudeni bunicul preotului Iosif Ghiuzan, în etate de 90 de ani; acesta își amintea de dascălul Fechete, venit din Ditrău, care cânta ungureşte în biserică, fără ca lumea să-l înțeleagă"[15]. Aceeași omogenitate se întâlnește și în privința religiei, toți locuitorii fiind romano-catolici. Se pare însă că neoprotestantismul face și aici prozelitism, fără prea multe șanse, pentru a-și câștiga adepți.

Principalul instrument de lucru utilizat în anchetele pe teren a fost *Chestionarul folcloric și etnografic general*, alcătuit de Ion H. Ciubotaru, publicat în anul 1970, la care s-au adăugat, desigur, alte întrebări, în funcție de conjuncturi. Unele informații și texte au fost înregistrate pe casete audio, altele au fost notate în cursul convorbirilor cu localnicii. O sursă de informații utilă a fost și chestionarul completat, destul de conștiincios, în anul 1971, de învățătoarea Ecaterina Mărtinaș din Adjudeni[16].

La transcrierea textelor, am adoptat un sistem fonetic fără semne diacritice, care ar fi îngreuiat lectura, de aceea, nu apare palatalizarea consoanelor,

---

[12] O prezentare a principalelor instituții, acțiuni și publicații mai recente implicate în „problema ceangăilor" aflăm în capitolul „O cronologie a evenimentelor de după 1989" din cartea lui Ferenc Pozsony, *Ceangăii din Moldova*, Asociația Etnografică „Kriza János", Cluj 2002, 173-189. Este regretabil că în cele câteva fraze cu care este expediat studiul foarte serios al lui Ion H. Ciubotaru din volumul I al lucrării *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare* – căci al doilea a apărut în același an, 2002, – s-au strecurat mai multe erori de natură să umbrească ținuta științifică a cărții domnului Pozsony.

[13] Băcăuanu M. Maria (*Gurguțoaia*), 90 ani, 7 clase.

[14] Giurgilă I. Carol (*Hăț*), 79 ani, 8 clase.

[15] Apud V. M. Ungureanu, nota [65] la Dumitru Mărtinaș, *op. cit.*, 138.

[16] Acest chestionar se află în Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" din Iași (pe atunci, Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor) al Academiei Române.

specifică graiului moldovenesc din aria nordică. Frecvent se întâlneşte, în graiul local, muierea dentalelor, fenomen pe care, de asemenea, nu l-am marcat, şi, mai rar, se aude africatizarea dentalelor (*borĝei* pentru *bordei*; *alĉiță* pentru *altiță*), mai ales la femei şi vârstnici, pronunții care se întâlnesc în Moldova numai în satele cu populație de proveniență transilvăneană.

O observație importantă, de ordin fonetic, este rostirea siflantă a şuierătoarelor (*ş* şi *j*), sesizabilă, de asemenea, la femei şi la persoanele în vârstă. La tineri se întâlneşte tot mai rar sau aproape deloc. Atunci când am perceput sunetul clar, am subliniat fenomenul. De asemenea, poate ca o hipercorecție, se întâlneşte sunetul *ş* în loc de *s*, mai ales în grupul de consoane *st* (*ştea* în loc de *stea*; *meşteca* în loc de *mesteca*).

Am adoptat ortografia recomandată de Academia Română, dar, pentru a marca închiderea vocalei *i*, am folosit *î* (ex. *târzîu*).

Ni s-a părut utilă şi enumerarea poreclelor (*policre*) utilizate în sat pentru identificarea familiilor şi persoanelor purtătoare ale aceloraşi nume. Am înregistrat următoarele porecle: *Arjíntu*, *Bérciu*, *Beşícâ*, *Bidroáşcâ*, *Bombonél*, *Cap di câni*, *Carmelúț*, *Castravéti*, *Cățăl*, *Câcâ*, *Chişleág*, *Ciobănoáia*, *Ciútură*, *Cocorél*, *Cozocáru*, *Cúța* (fiu unic, dezmierdat „Petricuța tatii), *Dalác*, *Dâcâ* („Mama mé era din Butea şi spuné *dâcâ* în loc di *dacă*"), *Dubău*, *Feráru*, *Flenduroása*, *Gâgârița*, *Gurgúț*, *Hăț* („Pe tata l-o pus învățătorul să spună o poezie. Când o vrut să-l oprească, nu s-o mai oprit şi i-o spus că ar trebui să-i pună *hățuri*. *Hăț* o rămas!"), *Hógea*, *Húnea*, *Iepuráş*, *Magazín* (are un nume *chisnovat*), *Mándea*, *Măcăroáia*, *Mâțâşór*, *Micaléti*, *Mojdéi*, *Motór*, *Neágu*, *Neámțu*, *Nihălúț*, *Papariga*, *Púsnicu*, *Râmbălă*, *Rânză*, *Sosói*, *Struț*, *Tăliánu* (mama lui „l-a făcut" cu unul dintre italienii care au lucrat podul de la *Canal*), *Târlán* (posesorul poreclei fusese cioban), *Teleágă* [pronunțat *Celeagă*], *Teleáncă* [pronunțat *Celeancă*], *Ursu*, *Záinea*. În legătură cu porecla *Ursu*, preotul Iosif Gabor, din Tămăşeni, notează: „Denumirile ungureşti pe care le-au dat [preoții maghiari] familiilor nu sunt decât scriptice, pentru că în popor se spune tot corespondentul românesc; de exemplu, e familia *Medveş*, pe care lumea n-o cunoaşte cu alt nume decât *Ursu*"[17].

Trebuie remarcat că ultimii cincisprezece ani au adus schimbări radicale în lumea rurală românească, mai ales în ce priveşte mobilitatea populației. În satele de catolici, cu deosebire, exodul populației la muncă în străinătate (Israel – un cartier de case noi, din Adjudeni, este numit, în glumă, *Tel-Aviv* –, Italia, Spania, Irlanda, dar şi în alte țări din vestul Europei) a devenit un fenomen de masă. Emigrația în rândul catolicilor s-a produs

[17] Iosif Gabor, *Tămăşeni. File din trecut*, 99, apud M.V. Ungureanu, nota [97] la Dumitru Mărtinaş, *op. cit.*, 148.

mai frecvent decât la ortodocşi, nu pentru că ar fi fost persecutați, aşa cum se insinuează în multe comentarii, ci pentru că au fost ajutați de comunitățile catolice din țările occidentale să-şi găsească locuri de muncă. Şi românii ortodocşi au aceleaşi numeroase motive de a pleca la lucru dincolo de graniță. Consecințele n-au întârziat să apară în viața economică a satului şi, mai vizibil, în arhitectură. La tot pasul răsare câte o vilă modernă, cu tot confortul occidental. Circulă în sat şi o vorbă: „N-ai bani? Schimbă o sută de euro!" Aproape toți tinerii năzuiesc să plece „afară". În aceste condiții, până şi vârstnicii realizează anacronismul multor elemente de tradiție, pe care le păstrează doar în fondul pasiv al memoriei. Totuşi – aşa cum remarcă Ion H. Ciubotaru –, „este îmbucurător să constatăm că la nivelul mentalității există, în aceste aşezări, un cult al tradiției şi al neamului, al păstrării valorilor moştenite din bătrâni, în ciuda neajunsurilor sau injustițiilor cu care oamenii s-au confruntat"[18].

Impresionante rămân, de asemenea, prestigiul şi rolul activ al Bisericii Catolice, care constituie nucleul de coeziune spirituală şi de echilibru moral al comunității, în ciuda emancipării tinerei generații.

Un gând de recunoştință adresăm tuturor celor care, cu multă bunăvoință, şi-au sacrificat timpul şi au avut răbdare să răspundă la insistentele şi, uneori, plicticoasele noastre întrebări.

Alese mulțumiri se cuvin părintelui paroh Aurel Iştoc şi preoților vicari Cristinel Farcaş şi Augustin Puşcaşu, care, prin strădania, solicitudinea şi ospitalitatea domniilor lor, au făcut posibilă această cercetare.

2. Aşezare, gospodării, locuințe

Satul Adjudeni, una dintre cele mai vechi aşezări cu populație catolică atestate pe valea Siretului (latitudine nordică 47° 1'; longitudine estică 26° 55'), se situează în nord-estul oraşului Roman (la aproximativ 12 km) şi face parte din grupul *nordic* al localităților din Dieceza Catolică de Iaşi.

Numele dat de localnici satului *Adjudeni* este *Judeni*, aşa cum apare şi în *Tezaurul toponimic al României. Moldova*[19], sub forma *Giudeni*. Un nume mai vechi, consemnat de Ecaterina Mărtinaş[20], în *Chestionarul* completat, este *Josani*.

Aşezarea este într-o *zonă agricolă, de luncă* (Lunca Siretului), satul fiind de tip *adunat* sau *îngrămădit*, iar terenul cultivabil se află în afara vetrei

[18] Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, vol. I, 15.

[19] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale, 1772–1988*, Partea I, A. *Unități simple (Localități şi moşii)*, A-O, Editura Academiei Române, Bucureşti 1991.

[20] Mai departe, informațiile provenite de la Ecaterina Mărtinaş vor fi marcate cu inițialele colaboratoarei: E.M.

satului. Este ştiut că „văile au înlesnit, aproape peste tot, nu numai valorificarea ţinuturilor pe care le străbat, ci şi legăturile cu aşezările din lungul lor. Pe lângă acestea, văile au asigurat apa atât de necesară oamenilor şi animalelor, activităţilor casnice. De aceea, cele mai multe sate sunt înşirate în lungul văilor"[21]. De fapt, „denumirea de zonă agricolă înseamnă mai mult o preponderenţă relativă a vieţii agricole asupra celei pastorale"[22].

Despre o strămutare a satului îşi aminteşte Maria M. Băcăuanu (*Gurguţoaia*), în vârstă de 90 de ani: „Unde-i cimitiru nou, era sat şi s-o mutat, că 'ci-că o fost holeră. Aici [în noua vatră a satului] era *zăvoi*"; „Pe vremuri, aici o fost pădure, erau şi case din bârne. Erau bălţi înainte de război"[23]. Vatra veche a satului era pe locul numit *Cânepişte*[24].

Colectivizarea agriculturii şi tendinţa ţăranilor de se încadra în munci mai bine plătite s-au răsfrânt şi în aspectul satului, prin modernizarea caselor şi împuţinarea anexelor gospodăreşti. Majoritatea bărbaţilor lucrau la Roman, la cărămidă, la ţevi, la *imereu* (Întreprinderea Mecanică Roman). Femeile munceau la colectiv „de pomană", „dar sâ dădé o grădinâ di *porţii*. Lucrau trii din casâ, avéi trii grădini"[25]. În perioada de după 1989, când locuitorii satului au început să plece în număr tot mai mare la muncă în străinătate, majoritatea banilor câştigaţi au fost investiţi în case noi, confortabile, chiar luxoase. Aşa se face că numai la familiile vârstnice şi fără posibilităţi au mai rămas case de tip tradiţional.

La alegerea locului de casă persistă încă mentalitatea magico-superstiţioasă conform căreia se evită locurile considerate „blestemate". Despre o casă părăsită se crede că adăposteşte „lucruri necurate şi vrăji". Conform principiului magic, în temelia casei se pun bani, „sâ ai bani toatâ viaţa", şi apă sfinţită, pentru purificarea locului şi a construcţiei. Ion H. Ciubotaru a consemnat, în anul 1966, şi practica de a se pune în temelie „mâţişorii păstraţi de la Florii în apă sfinţită, pentru a feri casa «di vremi rea şî di boalâ grea»"[26]. Se are în vedere, de asemenea, ideea de succesiune a generaţiilor, grija de a rămâne în memoria comunităţii, considerente pentru care se mai îngroapă, la baza casei, o scrisoare închisă într-o sticlă, în care se menţionează cine a făcut casa. Nu lipsesc nici raţiunile practice: la vatra cuptorului se pune sticlă pisată mărunt, „sâ ţînâ căldura". Casele sunt

---

[21] Valer Butură, *Etnografia poporului român. Cultura materială*, Dacia, Cluj-Napoca 1978, 50.

[22] Romulus Vuia, *Studii de etnografie şi folclor*, I, Ediţie îngrijită de Mihai Pop şi Ioan Şerb, Prefaţă de Mihai Pop, Minerva, Bucureşti 1975, 163.

[23] Înregistrare Giurgilă I. Carol (*Hăţ*), 79 ani, 8 clase.

[24] Iosif Gabor, *Dicţionarul comunităţilor catolice din Moldova*, Conexiuni, Bacău 1995, 10.

[25] Înregistrare Meluţă M. Alexandru (*Magdici*), 76 ani, 4 clase, tâmplar.

[26] Ion H. Ciubotaru, *op.cit.*, I, 27.

Casă cu prispă şi fronton ornamentat

Stâlp de cerdac

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Casă cu pridvor (balcon)

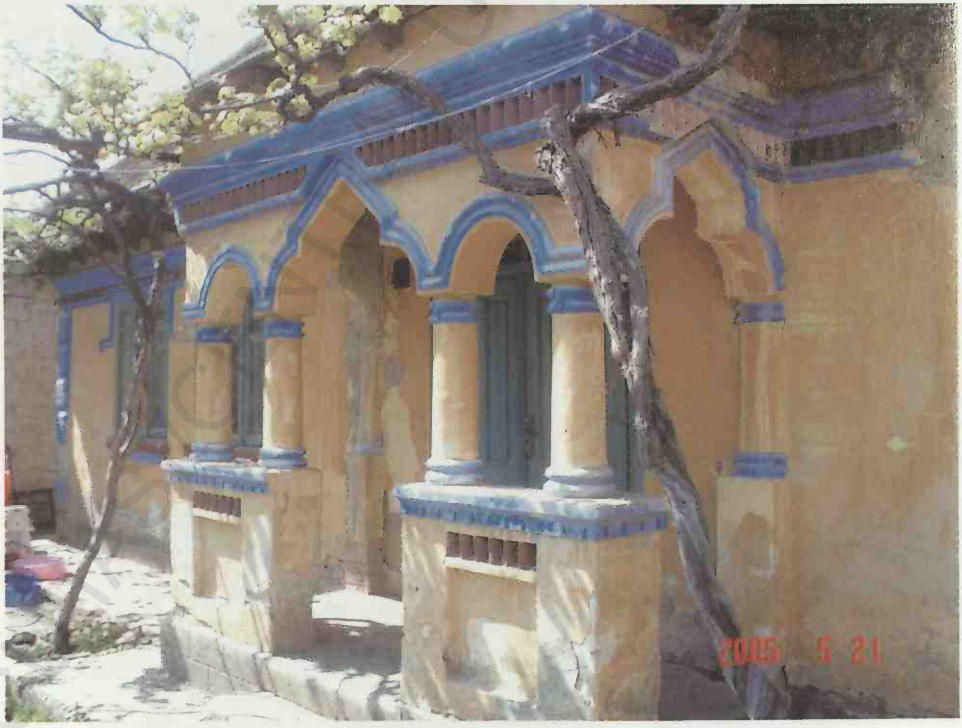

Casă cu pridvor (detaliu)

Casă cu două odăi şi tindă

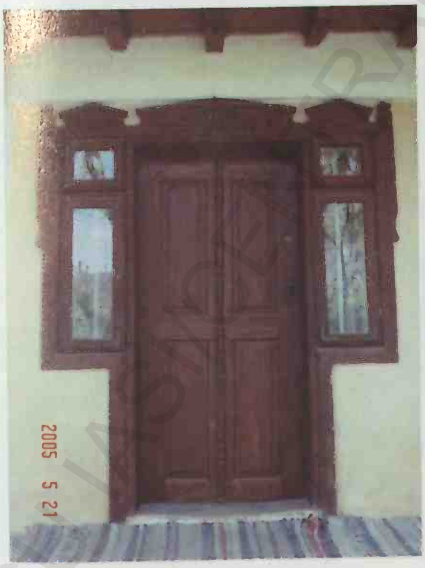

Uşă ornamentată

Detaliu uşă ornamentată

Casă nouă

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Fronton ornamentat

Fronton ornamentat (detaliu)

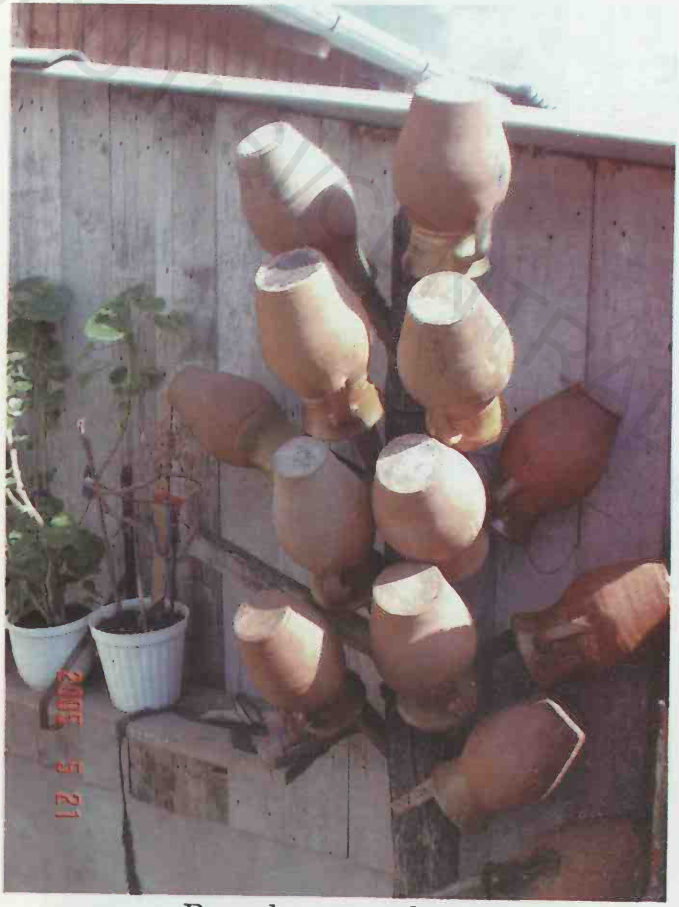

Prepeleac cu oale

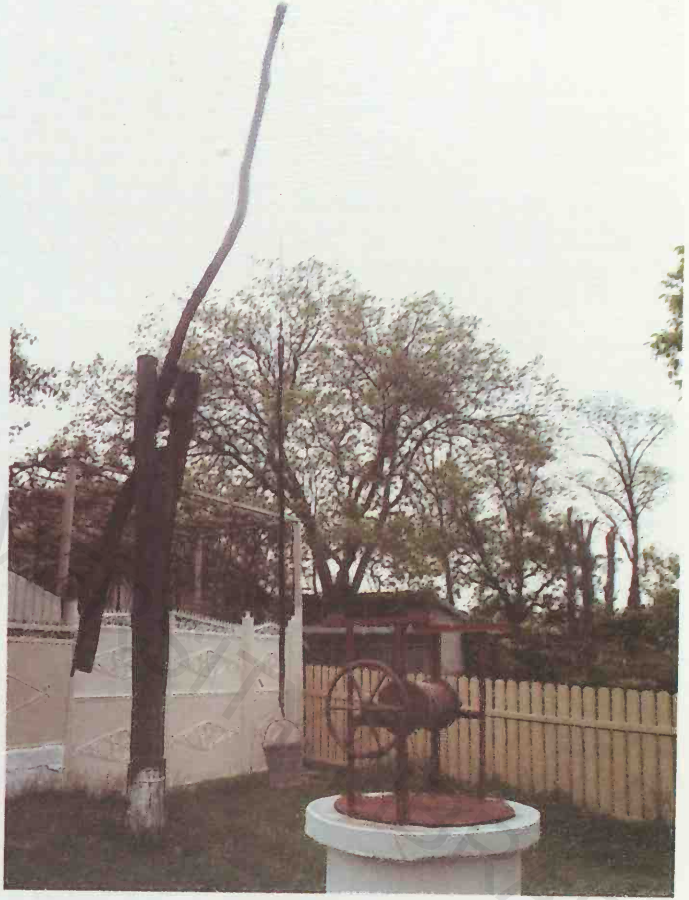

Cumpănă veche şi fântână nouă cu roată

Uşă ornamentată

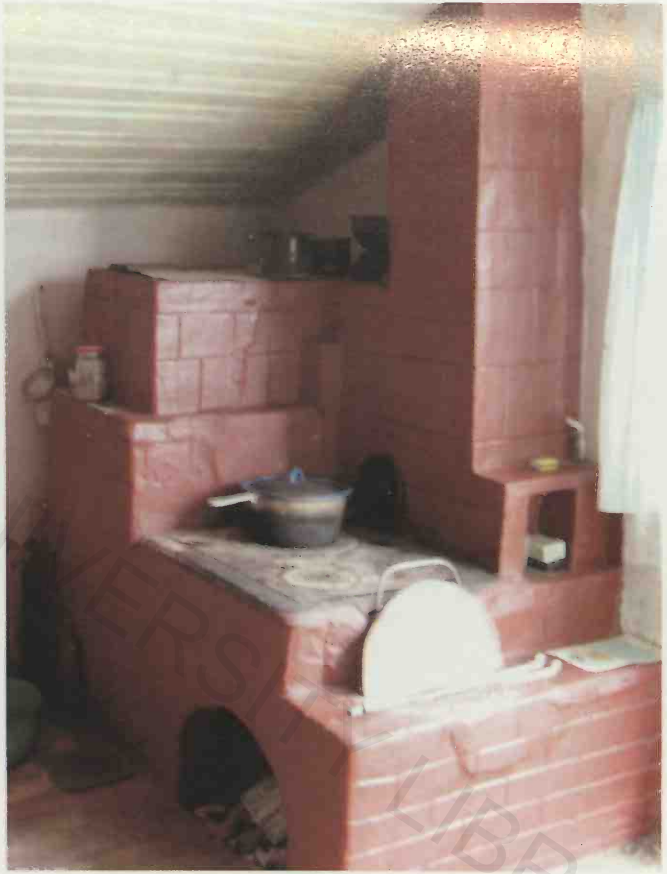

Sobă cu plită şi cuptor

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Piese de mobilier executate de
Alexandru M. Meluță

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

orientate cu fața spre răsărit, apus şi miazăzi, pentru că sunt mai luminoase, mai călduroase şi nici nu bate ploaia.

Cercetarea arhitecturii populare locale ne-a confirmat observația Elenei Florescu: „Tipurile arhitectonice poartă pecetea dezvoltării societății omeneşti. În fiecare epocă, oamenii au realizat forme şi sisteme constructive caracteristice, în care se reflectă nivelul tehnicilor, calitatea materialelor, dar, în special, gândirea colectivă din domeniul construcțiilor şi modul de viață specific"[27].

Oamenii mai în vârstă îşi amintesc şi de *borĝei* [= bordei] – casă cu *sală* şi o cameră mică[28] – şi de case din bârne, care erau cu *tălpoaie* din lemn: „Jos era o *tălpoaie* mai groasă, de temelie, o fost la bunicu di pi mamâ"[29].

La o casă în lucru se pun prosoape sau batiste şi flori „în vârvu căpriorilor. Cari ajungi acolo, ié prosopu", ca un stimulent pentru constructori, pentru a lucra în ritm susținut, fără întrerupere, fapt care, dacă s-ar întâmpla, ar fi de rău augur. Credința despre bunul augur funcționează şi la mutarea în casă: „Când ti muț în casâ nouâ, sâ face un *praznic* al casei, la care se cheamă neamurile şi preotul, pentru a o sfinți cu agheazmă. Îi serveşti cu mâncare, cu vin"[30], obicei care, după Ion H. Ciubotaru, are „sorginte transilvăneană"[31].

Cele mai multe case sunt cu pereții din chirpici, iar temelia, din ciment şi *prundiş*. Erau case construite şi din *vălătugi*: „sâ făcé un cofraj di scândurâ şî sâ umplé". Casele mai vechi erau construite pe *furci* îngrădite cu nuiele, apoi bătut lut. *Furcile* erau din lemn de stejar şi se băteau în pământ la colțurile casei. Acum, se fac din *bolțari* de ciment cu piatră.

Stâlpii pe care se sprijineau fața casei (acoperişul) şi părțile laterale se numeau *deregi*. La *deregi* se făceau ornamente sculptate, iar sub streşină, *înfloriturі* din scânduri, executate „cu un ferăstrău special".

În spate, casele aveau un *paravan*, la care acoperişul era aproape până la pământ, situat, de obicei, în partea de nord. Lângă casă era o *aripă*, numită *chilér*. Vara se făcea mâncare la *chiler*. Tot la *chiler* era şi cuptorul, făcut din chirpici, dar, acum, majoritatea îl fac din cărămidă. În timpul verii, mâncarea se mai pregătea afară, în bucătării improvizate sau direct în sobe descoperite.

Prispele se făceau din țăruşi îngropați, pe care erau prinse scânduri, apoi erau umplute cu lut. Acestea sunt şi joase de tot (10-15 cm) şi mai înalte (de

---

[27] Elena Florescu, *Arhitectura populară din zona Neamț*, Prefață de Paul Petrescu, Piatra Neamț 1983, 76.

[28] Băcăuanu I. Maria (*Gurguțoaia*), 90 ani, 7 clase.

[29] Giurgilă I. Carol (*Hăț*), 79 ani, 8 clase.

[30] *Chestionar* E.M.

[31] Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, I, 30.

60-80 cm), „după cum era terenu". Acum se mai fac din beton. Unele case au *cerdac*, împodobit „cu flori din scândură tăiată", iar altele au balcoane din ciment. Capetele grinzilor, făcute cu scopul de a sprijini streşina casei, sunt tăiate cu ferăstrăul în forme care să dea „un aspect plăcut". Înainte erau şi case cu *pridvor*, în prezent nu se mai fac. *Pridvorul* era făcut în acoperiş: în faţa casei înainta „un pătrat mai mare, zîs *balcon*". Se sprijinea pe patru stâlpi. *Prispa* era făcută mai în afară, cât ţinea *pridvorul*.

Casele se acopereau cu *draniţă* sau *stuh*, cele mai noi sunt acoperite cu tablă sau prefabricate. *Draniţa* era de lemn de brad, „adus di pi la Târgu Neamţ". Cele mai multe acoperişuri erau în patru *ape*, joase. În două *ape* se făceau numai *şoproanele*. Acoperişul la casele mai vechi era *ţuguiat*, „ca să se scurgă apa de pe el". La casele cu draniţă erau şi două *bagéle* pe casă, iar pe coama casei erau *bolduri*. „La părinţii mei erau doi *cucoş*, di frumuseţâ"[32]. Ornamentele de tablă pe coama casei (flori, păsări, bolduri) şi florile la *uluce* le făcea, din tablă, un meşter, Cadár, din Tămăşeni.

Pereţii casei, pe afară, erau văruiţi cu var alb sau galben. Erau şi vopsite. Culorile folosite pentru vopsit exteriorul casei sunt: verde, galben, albastru, gri. Se trag *brâie* şi sus, şi jos, cu albastru, verde, negru sau gri peste ornamentele din tencuială (stucatură). Elena Florescu, pentru zona Neamţ, remarcă „falşii pilaştri, realizaţi din tencuială, la colţurile unor case tradiţionale, la uşi şi la ferestre. În ultimul timp, au apărut brâiele în relief, numite *garnize* [subl. a.], care formează ancadramentele uşilor şi ferestrelor, ori conturează pereţii, combinate cu tencuieli şprituite, ce introduc diferenţieri cromatice"[33].

Casele tradiţionale aveau două încăperi, numite *odăi*: *odaia de curat* şi camera de locuit, cu o *tindă* între ele. Tavanul este din scânduri. Doar camera în care se locuia se *podea*, avea *podeală* de scândură, pentru a fi mai cald. Uşile şi ferestrele erau făcute de lemnari, ornamentate cu *dăltuituri* şi cu ferăstrăul. Uşa de la *tindă* se deschidea în două părţi. Pe dinăuntru, uşile se încuiau cu *zăvor* sau cu un *drug* pus de-a curmezişul uşii, proptit în două *scoabe*. Mai aveau *zăvoare* cu *belciuge*, făcute la fierari.

Pentru comparaţie, citâm şi însemnările preotului Iosif Petru M. Pal, din anul 1942, deci de acum 63 de ani:

> Casele se fac din bârne şi din vălătuci de pământ şi paie ori din chirpici. N-au temelie, ci se înfig în pământ patru furci groase, îndeobşte de stejar, care formează cele patru unghiuri ale casei; apoi se înfig între ele alte furci mai subţiri; astfel se formează scheletul casei, gata de şipcuit şi de bătut cu lut amestecat cu paie ori rogoz. Se acoperă cu şindrilă, ori cu tablă zincată, mai rar cu ţiglă.

[32] Giurgilă M. Mărioara (de-a lui *Cuţa*), 54 ani, 8 clase.
[33] Elena Florescu, *Arhitectura* ..., 181.

Acoperişul era în patru ape şi foarte rar în două ape [...] Numai cei mai bogaţi îşi fac cerdac la casă, restul se mulţumesc numai cu prispa tradiţională[34].

În odaia de locuit, centrul de gravitaţie îl constituia *soba cu vatră*:

Atunci era *sobâ*, acuma sâ cheamâ *şemineu*. Era o *vatrâ* mari, făcută din chirpici cu pământ bătătorit, deasupra sâ făcé un *horn*, aşa sâ chema, şî la gura *(h)ornului* cela sâ acăţa un ceaun, la bătrâna, la bunicii nei, am văzut acăţat. Făcé foc didisupt, fumu mergé pi hornu cela în pod. Acolu sâ făcé mămăliga, acolo, dacâ făcé *borş*, acolo-l făcé, la gura *ornului*, în jar, dacâ făcé sarmali, tot acolo li ferbé. Sau dacâ făcé un *chitan*, din porumb, *mălai*. Sus, acolo pi *orn*, era ca un pat, acolo sâ-ncălză şî după *orn* putéi sâ ti culci, că era lat, îţ ocupa jumătati di casâ. Pi urmâ s-o făcut *sobâ cu plitâ*, din cărămidâ, avé *(h)ogeag*, sâ suié în pod, mergé aşa pi lângâ pereti, era mai frumos[35].

În interior, cel mai important era *colţu cu zestre*: covoare, ţoale, cergi, lăicere, perne cu ornamente din ţesătură şi, desigur, *lada de zestre*. Lăzile pe care le-am mai putut vedea erau cumpărate „din târg", de la Roman, şi aveau flori pictate, cu vopsea de ulei. „Pernili erau cu paie, cu feţâ di pernâ ţăsuti cu *râdicăturâ*, ca la *mamâ bătrânâ*. Puné pi ladâ cinci, şasâ perni, pânâ-n pod. Erau di zăstri. Pi pat, *chilotâ di paí*, făcută din *ţol di buci*"[36].

Hainele se păstrau pe *culme*, care era un lemn aşezat în partea „unde este spatele patului". Se prindea de grindă cu sârme groase sau cu o „funie prinsă într-un *chiron*". Hainele groase se mai ţineau în cămară sau chiar în pod (cojoacele). În casă era şi o *laiţă*. La unii bătrâni mai erau paturi sau laiţe cu picioarele îngropate în pământ. Masa mare, dreptunghiulară, era aşternută cu faţă de masă, ţesută cu alesături, din doi laţi cu *horbotă* la mijloc, iar pe pereţi se agăţau *ştergare di pus în cui* sau *şărvete de cui*. Pe pereţi se găsesc *lăicere* şi covoare, înainte se puneau mai mult *lăicere*, iar pe pat se aşternea *cergu̯ţa*, care era „din doi laţ, era roşâ. [Acuma se fac] *cuverturi*, ţăsuti cu iţâ multi"[37]. Nelipsite sunt icoanele, mărturie a credinţei nezdruncinate a catolicilor din Adjudeni.

Iată cum descrie şi Iosif Petru M. Pal interiorul caselor de catolici din „judeţul Roman":

În odaia principală nu lipsesc lăiţele pe lângă pereţi şi patul, acoperite cu lăicere colorate, lucrate de gospodină; la fel, şi pereţii sunt îmbrăcaţi cu lăicere frumoase. În fundul casei, pe laiţă, se aşază lada plină cu vălătuci de pânză; peste ladă stă clitul cu ţoale, cergi, lăicere şi perne; pe culmea ce stă deasupra patului, se

[34] Iosif Petru M. Pal, *op. cit.*, 56.
[35] Înregistrare Giurgilă M. Mărioara (de-a lui *Cuţa*), 54 ani, 8 clase.
[36] Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.
[37] Înregistrare Ghiuzan Verona, 85 ani, 6 clase.

întind sumanele, cojoacele şi pieptarele, frumos lucrate: într-un cuvânt, toată zestrea casei[38].

Cu privire la unul dintre prosoapele provenite din Adjudeni (aflat în prezent la Muzeul Diecezan din Săbăoani), Ion H. Ciubotaru notează:

> Interioarele caselor ţărăneşti ale populaţiei catolice din Moldova adăpostesc uneori prosoape ce pot fi socotite adevărate opere de artă, demne de a figura în cele mai exigente colecţii muzeale. Am descoperit un astfel de exemplar la Mărioara lui Ion Iacob din satul Adjudeni, judeţul Neamţ. Ştergarul în discuţie prezintă o compoziţie rafinată. Are cinci registre dispuse în zigzaguri (crem şi alb), pe suprafaţa cărora se profilează culori şi romburi alcătuite din pătrate negre şi albe străbătute de fire metalice aurii. Vrejurile cu flori albe, ce se alătură celorlalte motive ornamentale, şi franjurile terminate cu mărgele vişinii desăvârşesc această piesă de fericită inspiraţie[39].

Gospodăriile sunt împrejmuite cu gard făcut din scânduri sau din plasă de sârmă, pe temelie din beton. Se mai făceau garduri din nuiele de răchită, aduse din *zăvoi*, de *harţapele* – marginile care rămân din buşteni când se taie scândura. Acum, mai nou, din beton, din fier. Au fost şi porţi mari, cu acoperiş, între cele două războaie, dar, acum, porţile sunt făcute mai mult din fier.

Curtea era mare, încăpătoare: „Înainti întorcea căruţa în *ogradâ*, erau animalili slobodi, n-avéu florării".

> Mulţimea formelor acareturilor, răspunzând unor funcţii foarte diverse legate de ocupaţiile predominante, se explică şi prin faptul că gospodăria ţărănească românească se caracterizează tocmai prin existenţa unui număr apreciabil de construcţii îndeplinind funcţii specializate, spre deosebire de construcţia unică înglobând sub un acoperiş toate încăperile unei gospodării, cum se întâmplă în zonele, mai ales, nordice şi vestice ale continentului european[40].

În *ogradă* era *şopronul*, în care se ţineau alimentele *uscate*. Aici se mai ţineau uneltele: *plug*, *boronă*, *sape*, *coase*. *Beciul*, în care se ţinea butoiul cu vin, era tot în *şopron*. Din şopron, o parte „venea *grajd*, era şi *grajd* aparte", pentru vitele mari. Pentru oi se face un *ocol*, afară, un *saivan* mic, acoperit cu scânduri, tablă sau *draniţă*. Pentru păsări era *poiată*, iar pentru porci, *porcărie* sau *coteţ*. Porcii se mai ţineau *în drum*: „Înainti, copchiii

---

[38] Iosif Petru M. Pal, *op. cit.*, 56.

[39] Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, I, 92; fotografiile 158 şi 159. Alte amănunte despre textilele de interior se vor găsi în descrierea *ocupaţiilor casnice*.

[40] Paul Petrescu - Georgeta Stoica, *Arta populară românească*, Meridiane, Bucureşti 1981, 18.

stătéu numai în ogradâ, porcii, în drum. Acuma, porcii sânt în ogradâ şî copchiii, în drum!"[41].

Fântânile sunt făcute din piatră, adusă de la munte, sau din tuburi de beton. Înainte vreme, se făceau şi din *pietroaie de râu* zidite. Afară aveau *ghizdele* din scânduri. „Înainti erau fântânili în drum, li făcéu cari era mai gospodari. Acuma sâ fac în curti. Avéu pomanâ. Avéu apă pi lumea cealaltâ. Dacâ ai fântânâ, nu trebuie să fugăreşti pe nime, sâ beie apă toatâ lumea"[42]. Fântânile din sat aveau *cumpănă* şi un cârlig în care se punea *ciutura* făcută din lemn. Există, în sat, o familie poreclită *Ciutură*, pentru că se specializase în făcut *ciuturi*. Acum au căldare şi se scoate apa cu roata, iar cele din câmp au un fel de *treucuță* prinsă de un *arac*. Despre fântânile cu cumpănă, Elena Florescu scrie cu emoție estetică: „cele mai îndrăznețe visuri şi le-au exprimat strămbunii noştri prin neobişnuita înălțime a cumpenei de la fântână, ca o săgeată mesageră spre alte spații. Geometrismul acestei forme cinetice şi masivitatea componentelor din lemn îi sporeau originalitatea şi farmecul"[43].

Pentru a descoperi unde este izvor, „iei o nuieluşâ-n mânâ ş-apui undi sâ-nvârteşti nuieluşa, acolo-i izvoru bun. Pui on ou acolo, jos pi pământ, undi sâ-nvârteşti, şî pui un pai deasupra oului. Zîci câ, dacâ sâ-nvârteşti paiu pi ou, apoi acolo iar îi izvoru bun. Tarcizu caută cu nuieluşa locu de fântână" [44].

Privitor la casă, mai persistă unele credințe, cum sunt cele legate de berze şi rândunele: se spune că *berzele* care îşi fac cuib pe casă aduc noroc şi este păcat să le strici cuibul. Şi despre cuiburile rândunelelor făcute la casă se crede că aduc noroc. „Sâ nu li strîcăm cuibaru, câ dă foc la casâ"[45]; „roşul de sub barba lor arată focul pe care îl vor da"[46]. Despre locuitorii unei case pe care şi-au făcut rândunelele cuib şi apoi l-au părăsit, se spune că sunt oameni răi.

3. Ocupațiile tradiționale

3.1. Agricultura

Locuitorii din Adjudeni aveau puțin pământ în preajma satului. Prin împroprietăriri, au mai primit pământ la Heleşteni, Strunga, Criveşti. Localnicii îşi amintesc de vremea când se ara cu plugul de lemn: „Tatu meu

[41] Înregistrare Donea F. Virona, 79 ani, două clase.
[42] Giurgilă I. Carol (*Hăț*), 79 ani, 8 clase.
[43] Elena Florescu, *Arhitectura* ..., 138.
[44] Înregistrare Dumea I. Sonia (*Clopoțel*), 50 ani, 8 clase.
[45] Iacob A. Ştefania (a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.
[46] *Chestionar*, E.M.

o avut plug di lemn, coarnili di lemn, *brazdaru* di fier. Puném *sâmbraş*: eu avém un cal şî el avé unu – tovarăşi de muncă"[47]. Plugul este dus la ogor cu căruța sau era *târâit* pe jos, cu brăzdarul în sus. Se mai ducea pe *„tileagă*[48] de lemn, numai osia era de fier".

După arat, pământul era mărunțit cu *borona* (grapă), care avea *țăpuşe*. Era „făcută di țîgan din fier, fărâma bolovanii". Mai era *grapâ di spini di porumbel*: „puné un lemn şî li-nnoda spini la capăt. Puné plugu pi eli sî fărâma bolovanii". Tot pentru nivelat arătura mai era folosit şi *tăvălugul* – un lemn rotund, prins la capăt de nişte suporturi de fier, cam de 150 de kg, tras de cal.

Se semăna întâi *ovăzul*, apoi *grâul*, *orzul*, *porumbul*, *sfecla de zahăr* şi *cartofii*. Grâu era mai puțin, se făceau culturi, în special, de cartofi, porumb, sfeclă. Se mai cultivau *mălai* 'planta din care se fac măturî' (*Sorghum vulgare*) şi *cânepă*, mult întrebuințată odinioară în industria casnică.

„La secerat se făceau *jumătăț* (grămezi de snopi), în număr cu soț, se pun *în cruce* şi unu deasupra, să nu se desfacă"[49]. *Arceriu* [= gresia] cu care *arceria* [ascuțea] coasa se păstra într-un *corn de vită*.

Metoda cea mai veche de a extrage boabele de cereale din spice era bătutul cu *umblăciul* – „două beță prinsă cu cheli. Bățu mai lung era *coada*, bățu mai scurt să chema *limbă*". Oamenii mai în vârstă îşi amintesc şi de *treieratul cu cai*:

> Avém o bucat' di teren. Rădém iarba di pi dânsu ca să nu fii iarbă, după ci rădém iarba bini, făcém locu curat, aşă ia, ca-n mijlocu căsâi, bătem un țăruş, aşă ia, în nijlocu tărlălii ceia, ş-avem un cal şî doi cai, îi legam c-o funiî lungă, avem nişti hățuri, şî legam hățurili di paru ista, şî, cu ghiciu dinapoi, fugărém caii, sâ-nvârtéu caii-mpregiur. Da era cald sî soari, ca să să usuci paili celia. Era şî arii di fasoli. Când fugéu caii pi fasoli, să crăpau, să spărgéu fasolili. Sau dacă era paie, grâu, tot aşa era şî la grâu, da mai rar cari făcéu cu caii la grâu, majoritatea la fasoli. Răscolém fasolili sî pi partia istlantă, ca să nu rămâi fasolili pi *rug*. După ci să disfăcé ghini fasola, dădém caii-ntr-o parti sî luam cu furca, scuturam, aşa ia, *rugu*, să strângea fasolea din urmâ[50].
>
> Trieratu cu cai, di egzemplu, făcea o ariî, cam di zeci metri patraț, şî puné grâu', snopi, aşa, după ci dizlegai snopii, roata-mprigiur, şî avé o frânghiî legată di căpăstru calului, băté on par în nijloc şî legat di botu calului. Învârtéi caii

[47] Meluț M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase, agricultor, principalul subiect la acest capitol.

[48] Tudor Pamfile, în *Agricultura la români*, Socec şi Sfetea, Bucureşti, 1913, 37, găseşte atestări pentru acest termen în Maramureş, Transilvania şi în opera lui Ion Creangă (scriitorul avea ascendenți transilvăneni), în vreme ce în Moldova termenul curent este *cotigă* sau *cotiugă*.

[49] Meluț M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase.

[50] Înregistrare Donea F. Virona, 79 ani, două clase.

roata-mprigiur, caii mergând, grâu' uscat sâ fărâma. Dupa aceia, tot sâ-nvârtê frânghia-mpregiuru parului pân-sâ strângé, pân-sâ termina. Când sâ termina, întorcéi-napoi, întorcéi caii-napoi, pân-sâ sfărâma paili celia definitiv. Alegéi paili di diasupra, grâu-l vânturai şî-l ducéi la moarâ. Sâ vântura cu o *coşarcâ*, cu o *baniţâ*, păn-rămâné grâu' curat[51].

Porumbul se tăia pe câmp şi ştiuleţii se „desfăcau" acasă. Cu acest prilej, gospodarii care aveau porumb mai mult făceau o *clacă*, obicei consemnat şi de Romulus Vuia, pentru „dezghiocat": „Curăţirea, dezghiocatul porumbului, este un bun prilej de a face o «clacă», la care seara se adună mai mulţi vecini şi neamuri şi se ajută reciprok la dezghiocatul porumbului. Aceste clăci sânt uneori adevărate şezători la care se spun basme şi se fac glume. Uneori, aceste clăci, la care iau parte şi tineri, se sfârşesc cu dans"[52]. Asemănarea până la confuzie între *clacă şi şezătoare* există şi la Adjudeni, de aceea, am cerut desluşiri:

> La *clacâ* s-aduna mai mulţ flăcăi, la curăţît păpuşoi, la ales fasolea, cumva, aşă, era mai mulţ flăcăi. Da la *şăzătoari* era mai multi feti, cu *tortu*, cu *legatu* [= împletitul] flanelilor, cu depănatu lânii, aşa era nainti, ş-apu' spunéu poveşti, fimeili gazdâ li făcé *covaşâ*, li făcé *zufâ* [= julfă], *mălai*, un *chitan*![53]

Ştiuleţii se păstrau în podul casei sau în *coşeri*, care era făcut

> din *leaţuri*, *harţapéli* [vezi supra], din *ciur* [= plasă de sârmă]. Grâul şi alte *sămânţuri* se mai păstrau în *ştiubei*, care era un copac scobit. [Cerealele se mai ţineau] în *lădoi* sau *lădoaie*, făcută din scândură de lemn moale. Se ţinea în hambar, cu grâu, grăunţe, orz. Se lua cu un *căuş* făcut din lemn de răchită sau de plop[54].

Pentru a scoate boabele de pe ştiuleţii de porumb, se folosea

> *leasa pentru* [bătut] *păpuşoi* era din *leaţuri*, *împănati*, avé picioare. [Păpuşoiul] se bătea cu *ciomagu*. Era şi *ştiubei* dintr-un copac, bătê cu un lemn ca la *chiuă*. Bătê mai mult în *leasă*. *Leasa* era făcută cam di un metru jumătati lungimi, nişti *leaţuri* aşa pusâ, mai subţîri ca mâna, şî era îngrăditi nuieli mai groasâ, ca degitu, aşa, avé pi marginâ douâ leaţuri cu găuri şî pusâ, împănati picioari. Sâ făcé leasa roatâ-mpregiur. Şî punéi în leasa ceie porumb, turnai cu sacu şî bătéi cu ciomagu până sâ fărâma tot. Când sâ fărâmau, alegéi ştiuleţii, mai rămâné câti von bob, doi, îi curăţai acolo şî porumbu-l vânturai, îl ducéi la moarâ[55].

---

[51] Înregistrare Meluţ M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase.

[52] Romulus Vuia, *Studii de etnografie şi folclor*, II, Antologie de Mihai Pop şi Ioan Şerb, Prefaţă de Mihai Pop, Minerva, Bucureşti 1980, 152.

[53] Înregistrare Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

[54] Donea F. Virona, 79 ani, două clase.

[55] Înregistrare Meluţ M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase.

Pentru măcinat o cantitate mică de cereale, se folosea *râşniţa*.

Râşniţă o avut tata, o crăpat petrili! Bunicu lui o avut două mori di apâ pi Siret, *cu cupi* cari ridicau apa. Piatra [de *râşniţă*] se bătea *la ciocan*, avé un fel di şanţuri, tot mai *prăvălati*. Avea o curea pusâ la grindâ, piatra era pusâ pi patru picioari. Unu învârté cu *umblătoriu*, altu arunca grăunţe, câte trei-patru; dacă dădéi mai multi grăunţâ, işă mai măscat, *crupi*[56].

Printre unităţile de măsură pentru cereale, era „*stamboala* pentru măsurat grâu, porumb, avea cam 16 kilograme, era din lemn cioplit de-a-ntregu, după aceea s-a făcut din *doage*"[57]. *Ocă* nu s-a folosit. „*Nerticu* era o cutie pentru sare de dimensiunea 25/25 cm. La moară avea un fel de *făraş* [un căuş metalic]". *Baniţa* este un coş de răchită, de *mlajă*, cu două torţi, folosit la cărat porumb, struguri, cartofi.

Printre uneltele casnice, nelipsită era şi *chiua*: „Sămânţa de cânepă sâ chisa în *chiuă* şi sâ făcea, iarna, *zufâ*. Sâ mai chisa sari bolovan, o fărâmai"[58].

Pomicultura şi viticultura nu s-au practicat pe scară largă, fiind zonă de şes. Prin grădini erau *meri*, *peri*, *vişini*, *cireşi*, *pruni*, *gutui*. Se făcea rachiu de pere şi de mere.

Erau un fel de mere *păduréţe*, li puné în stogu cu fân, în podu *şopronului*. Se uscau, erau ca smochina. Gutui sâ mai puneau în fân. Merele sâ uscau pe *leasă*, la soare. Şî *perjâli*, opăriti, sâ uscau tot pi *leasă*. *Perjâli* sâ pun la afumat la *lojniţă*. Sâ amestecau [fructele uscate] şi sâ fierbeau cu sfeclă de zahăr în loc de zahăr[59].

Strugurii se puneau în *coşărci*, apoi într-o *covată* lungă, se *călcau*, în saci de cânepă, jucau.

Pentru struguri nu era zdrobitor ca acuma. S-adunau strugurii, îi punéi în coşărci, afarâ, şî-i punéi într-o covatâ lungâ, ca cum am spuni o balií lungâ di v'o doi metri. Băgai câti puţîn în saci di cânipâ şî ti suiéi cu picioarili şî călcai cu picioarili pi struguri pânâ-i fărâmai şî, la urmâ, storcéi vinu. Punéi alt sac, din nou, la călcat. Ti spălai bini, într-adivăr, pi picioari. Asta am apucat când eram copil[60].

Deoarece belşugul de recolte era determinat de condiţiile de climă, independente de voinţa şi munca ţăranului, acesta, dincolo de credinţa şi speranţa în Dumnezeu, a căutat, încă din timpuri străvechi, cauzele perturbărilor climatice şi căile de influenţare a forţelor supranaturale, a încercat

[56] Meluţ M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase
[57] Meluţ M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase.
[58] Giurgilă I. Carol (*Hăţ*), 79 ani, 8 clase.
[59] Donea F. Virona, 79 ani, două clase.
[60] Meluţ M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase.

să facă prognoza vremii. Iată de ce am considerat necesar să reproducem şi un scurt compendiu de *meteorologie populară*:

Dacă cerul are culoarea roşie la asfinţit, se spune că va bate vântul şi se va schimba vremea. Dacă Luna are o culoare mai deschisă şi fumurie, se spune că vremea se va schimba. Lătratul câinelui anunţă schimbarea vremii. Când îţi ţiuie urechile, se spune că se va schimba vremea. Muierea gerului se prezice după cântatul cocoşilor sau dacă te mănâncă urechile.

Când ciorile umblă în stoluri, prevestesc, vara, secetă, iar iarna, vreme rea. Insecta numită *Vaca Domnului*, când iese din pământ, vesteşte primăvara. Venirea primăverii este anunţată şi de cântecul cucului.

„Dacâ tunâ la asfinţît, vin ploi greli, puhoi, apâ mari. Dacâ tunâ la răsărit, ar sâ fii săcitâ"[61].

Norii se crede că sunt făcuţi de Dumnezeu şi sunt purtaţi tot cu ajutorul lui, iar furtunile reprezintă „mânia lui Dumnezeu". Cu titlu de curiozitate, sunt citate însă, alături de convingerile creştine, şi secvenţe mitice:

> La ploi mari [când este furtună], aprindém o lumânari şî zîcém *Act di căinţâ* şî, dacâ era drept urât-urât-urât, avém mâţâşoarili di la Florii şî li ardé în vatrâ. Ni puném în genunchi şî zîcém:
> „Fereşti-ni, Doamni,
> Di ciumâ, di foami,
> Di foc, di războiu,
> Izbăveşti-ni, Doamni, pi noi,
> Di moarti grabnicâ şî niprivăzutâ,
> Di boli, di orşîci".
> Când sâ ducéu nourii în sus, mama ni-o spus câ nourii pleacâ la nuntâ şî, dac-a ci nunta bogatâ, vor avé di mâncari şî di băuturâ, ii când sâ-ntorc înapoi, varsâ, de-atâta cât o mâncat şî di cât o băut. Sâ ştii câ plouâ. Când tuna, zîcém câ spargi Ilii covata. Când erau ploili urâti, zîcé câ sfântu Petru întreba di Dumnezău: „Doamni, când îi zîua mé?" „Ei, mai ieşti, Petri!" Mai stăté sfântu Petru, mai stăté, iar întreba di Dumnezău: „Doamni, când îi zîua mé?" „Ei, mai ieşti, Petri, da di ce?". Zîci: „Când ar sâ cii zîua mé, am sâ dau o ploai mariiii, sâ sâ ducâ petrili la vali!" Şî când viné ploaia urâtâ, noi îi zîcém lu bunica: „Mamâ, uiti-acu i-o spus Dumnezău lu Sfântu Petru c-acu-i zîua lui, uiti ci ploai-o dat Sfântu Petru!"[62].

Când tună, se mai spune că „trece sfântul Ilie cu carul cu cai". Când auzi prima dată tunând, să te loveşti cu o piatră în cap, pentru a-ţi fi capul tare. Când fulgeră, se zice că sfântul Ilie pocneşte din bici. Trebuie să-ţi faci cruce, ca să nu te trăznească. Se crede că icoanele cu ramă de metal atrag fulgerele.

[61] Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea*), 55 ani, 8 clase.
[62] Înregistrare Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

În vârtejuri se spune că sunt „lucruri necurate". Curcubeul este un semn, atunci când plouă cu soare. Se zice că el bea apă dintr-un râu. Capetele lui se reazemă pe apă[63].

Prognoza meteorologică pentru anul care vine se face în ajunul Crăciunului şi al Anului Nou:

> Când tăiém porcu, la Crăciun, părinţii avéu grijâ sâ nu deranjeze *cosîţa*, un fel di *limbâ* [splina]. Dacâ era groasâ la primu capăt, era iarnâ gré, dacâ era subţîri, iarnâ uşoarâ. Dacâ la coadâ-i subţîricâ, era iarna mai blândâ. Dacâ-i groasâ la coadâ, era iarnâ *groasâ*. La Anul Nou, făcém *calendar de ceapă*: punéi douăsprezeci foi di ceapâ pi sobâ şî sari în fiicari coajâ. La cari foaí sâ topé sarea, era luna ploioasâ[64].

Pronosticuri pentru rodnicia anului se făceau cu planta numită *Mana câmpului*, cunoscută şi sub numele *Rodul pământului* (*Arum maculatum*):

> o cauţ ca sâ vez recolta: la vali ari grăuncioari mărunţăli, un popuşoiéş, mai sus ari castraveţ, ari şî spic di grău, ari tot aşă, roata-mprijur, înşîrat aşă, sus ari... 'ci câ-i butoiu cu vin. Creşti pin păduri. Li ari-nşîrati-aşă: porumbu ari grăunţăli mărunţăli negri, grău' – galbân, săcara – tot galbini, fasoli mărunţăli, albi, şî butoieş în vârv[65].

O descriere asemănătoare a plantei, din Gherăeşti[66], publică şi Ion H. Ciubotaru, care citează şi alţi autori la care se găsesc atestări provenite din Transilvania şi Banat.

Obiceiurile agrare sunt, de asemenea, reflexe fie ale credinţei creştine, fie relicve ale unei mentalităţi ancestrale, precreştine.

Înainte de a începe aratul, plugarii făceau cruce şi se rugau la Dumnezeu pentru recoltă bogată. Când treci pe lângă un om care ară, se spune: „Hai noroc, *mană* din belşug!". Se răspunde: „Noroc!" sau „Să dea Dumnezeu!". Ion H. Ciubotaru a semnalat la Adjudeni şi o altă practică a cărei semnificaţie creştină este evidentă: „Pe vremuri, la Adjudeni–Neamţ era obiceiul ca întregul ogor să fie aşezat sub semnul crucii. În acest sens, fiecare plugar, înainte de a începe aratul de primăvară, săpa o cruce la capătul ogorului, pe care semăna busuioc: «Crucea asta ferea holda di grindinâ şî di alti celea» [Anton P. Mihăică, 90 ani, în 1996]"[67]. De asemenea, imediat după

---

[63] *Chestionar* E.M.

[64] Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

[65] Înregistrare Ghiuzan I. Maria (*Carmeluţ*), 74 ani, 4 clase.

[66] Ion H. Ciubotaru, „Dăinuiri etno-folclorice", în volumul *Gherăeşti, un sat din ţinutul Romanului*, Presa Bună, Iaşi 2003, 289-290.

[67] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, II, 327.

terminarea prăşitului dintâi, se efectua o practică magică: sapele se aşezau în picioare pe ogor, „ca sâ crească păpuşoii drepţi şi înalţi"[68].

Un ecou al credinţei în *spiritul* pământului sau al holdei, întruchipat în *iepure*, este obiceiul ca, înainte de terminarea lucrului, pe un ogor [la prăşit, dar şi la secerat], aproape la capătul *ogorului*, să se spună: „Hai, gata, di-acuma prindiţ *iepurili*, prindiţ *iepurili*!", „câ adica era gata ogoru"[69]; „Dacă gătim ogoru, la capătu ogorului, spuneam câ prindim *iepurili*, să ne sîlim"[70]. După cercetările aprofundate făcute asupra acestui obicei, Ion H. Ciubotaru conchide:

> în întreaga Moldovă, principiul vital al grâului de secerat îl reprezintă *iepurele* [...] Potrivit credinţelor populare, *iepurele secerişului* trăieşte în holde şi poate fi întâlnit aievea la capătul miriştei [...] Cu timpul, credinţa privitoare la prezenţa iepurelui s-a transferat şi asupra altor munci agrare [...] Spiritul grâului ca *iepure* [sublinierile aparţin autorului] este specific unor întinse zone europene, din Grecia şi până în Norvegia[71].

O remarcă deosebit de interesantă mai face autorul cu privire la spiritul vegetaţional omolog din folclorul maghiar, care este imaginat sub formă de *urs*, *lup* sau *cocoş*, niciodată de *iepure*.

Primele spice de grâu se smulgeau, „că erau bune, să fii anu bogat. Li puné într-o legăturică, într-un cui pi păreti, şî li ţiné pân-la anu cellantu şî-mprăştiém pi bucata di grău, bun di rod, tot anu"[72].

> Când se termina ogorul de secerat, se făcea ori *cruce*, ori *coroană*, o-mplitéi cu spici di grâu, o puné şî la unu şî la altu. Altu o mai ţiné în cui pi la gură. La porumb, cari porumb era roş, îl împlitém ş-apui spuné să-i dai să mănânci vitili pentu sănătatea lor. Îl punéi pi-o... pi-o *culmi*-l puném noi, pi-on lemn şî-l ţiné păn-târziu. Iarna, când vidém cumva câ o vită nu mai mănâncă sau nu mai bé apâ, zîcé: „dă-i v'o doi păpuşoi di-aciia roş!"[73]

Grăunţe [de porumb] se pun şi „pe scaunul pe care se aşază părintele [când vine şi sfinţeşte casa], ca să facă cloşca pui"[74].

Când nu ploua sau ploile nu mai conteneau, se făceau *procesiuni*[75] religioase, dar şi *praznic de strânsură* pentru ploaie:

---

[68] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, II, 335.

[69] Înregistrare Donea F. Virona, 79 ani, două clase.

[70] Meluţ M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase.

[71] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, II, 338-339.

[72] Burlacu I. Veronica (*Dalac*), 60 ani, 6 clase.

[73] Înregistrare Butnaru I. Cecilia (Di-acasâ *Iepureş*, di pi bărbat *Bidiroagcă*), 70 ani, 6 clase.

[74] Burlacu I. Veronica (*Dalac*), 60 ani, 7 clase.

[75] Ion H. Ciubotaru, în *Catolicii...*, II, 333, înregistrează denumirea de *boleí pentru ploaie*.

Când îi lipsâ di ploi, săcitâ, sau iarâ, când îi ploaí pré multâ, „vai di mini, nu mai stă ploili!", sâ faci *praznic di strânsurâ:* adunâ mâncari, io on castron di fasoli, altu on castron di făinâ, sâ faci *mălai*, altu puni-on ban di ié lumânări, mai ié şî ţuicâ, na, aşă-i. Sâ faci *praznicu* într-o stradâ sau la margina satului, nu sâ faci la cămin, nici în casâ. Fiicari adunâ di ici, di colo, fiicari puni ci ari. Sâ fac rugăciuni. [Vine şi preotul?] Nu, nu vini preotu, faci numa lumea[76].

O motivaţie plauzibilă a acestui obicei o aflăm într-un text din Sagna, publicat de V. M. Ungureanu, în cartea lui Dumitru Mărtinaş. Aici, se spune că morţii care nu mai au rude să-i pomenească sunt „uitaţi". Pentru ei se face, când nu plouă, „praznicul uitaţilor", la care participă tot satul[77]. Credinţa în puterea magică de a influenţa ploile, în formă decăzută din funcţia originară, transpare şi dintr-o incantaţie a copiilor:

Când plouă, copiii bat din palme şi sar într-un picior, cântând:
„Treci, ploaie călătoare,
Că te-aşteaptă sfântul soare
Şi-o să-ţi taie picioarele
Cu un mai,
Cu un pai
Şi cu sabia lui Mihai"[78].

3.2. Păstoritul

Creşterea animalelor a fost o îndeletnicire străveche a locuitorilor, deşi ocupaţia preponderentă a fost agricultura. Animalele asigurau hrana, materia primă pentru confecţionarea hainelor şi transportul. Astăzi, se remarcă ponderea tot mai scăzută a păstoritului: „Acuma mai sunt v'o sutâ şaizăci di vaci. Erau odatâ cinci suti, trii suti. Nu li mai trebuí la tineret sâ muncească"[79]. Vacile să dădeau la *cireadă*, le păzea un *văcar*. Se mai păstrează credinţa că vitele au capacitate de premoniţie. Se spune că „rasul vacilor e considerat semn rău pentru stăpân"[80].

Nici creşterea oilor nu mai este rentabilă: „Acuma nu mai sânt oi. Erau douâsprizăci mii di oi, acu', nu-s nici o sutâ. S-o lăsat lehamiti, câ n-ari preţ la nimic. Di vărat îi scump, di iernat îi scump, brânza o-nchiagâ cu prafuri şî sâ-nroşăşti"[81].

---

[76] Înregistrare Ghiuzan I. Maria (*Carmeluţ*), 74 ani, 4 clase.
[77] Dumitru Mărtinaş, *op. cit.*, 105. Cf. şi Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, II, 334.
[78] *Chestionar* E.M.
[79] Băcăuanu M. Maria (*Gurguţoaia*), 90 ani, 7 clase.
[80] *Chestionar* E.M.
[81] Balaşcă I. Neculai (*Târlan*), 68 ani, 4 clase, agricultor şi fost cioban. Împreună cu Roca A. Neculai (*Nihăluţ*), 73 ani, 4 clase, muncitor pensionar şi fost cioban, ne-au furnizat informaţiile despre creşterea oilor.

Interesantă ni se pare o remarcă făcută de Pozsony Ferenc, preluată de la Kós Károly, cu privire la creşterea oilor: „Deşi creşterea oilor avea un rol semnificativ pentru secuii transilvăneni, care posedau păşuni montane întinse, în rândul comunităților maghiare din Moldova [include aici şi satele din zona Romanului n.n.], cunoştințele legate de această îndeletnicire au fost preluate de la moldoveni [sic]"[82].

Păstoritul la Adjudeni este de tip *agricol-local*, „cel mai răspândit în țară, şi îl întâlnim aproape în toate regiunile colinare şi de şes", dar şi în zona carpato-balcanică[83]. Islazul este „pe baltă" şi în comuna Stănița. Stânile se fac şi în preajma satului, dar mai mult în satele vecine. „Pe şes nu prea mai sânt oi, cei care au oi le dau la Bâra, Fărcăşeni, Găneşti (comuna Strunga), Heleşteni, Oțeleni, Şcheia, Veja [pronunțat *Veza*], comuna Stănița".

Oile care se creşteau cel mai mult erau cu lâna *țurcană*. Primăvara, la Sfântul Gheorghe, se adunau oile la stână. Erau „doi-trii stăpâni de stână care se-nțelegeau cu oamenii. Ne împăcam după numărul de oi, atâtea chile de brânză. Dreptul de brânză se dădea pe oaie"[84]. Stâna este condusă de un *baci*. „Sânt ciobeni împăcaț di stăpân, di *baci*". Erau „băieți săraci, care se băgau ciobani la stână", ca să nu plătească *văratul* pentru oile familiei. Acesta a fost chiar motivul pentru care interlocutorul nostru, Neculai A. Roca, a fost cioban în tinerețe.

În Adjudeni nu se face stână *cu rândul*. Acest mod de organizare s-a practicat, în schimb, la Tămăşeni, sat învecinat: „Stână *cu rându* să făcé pin Tămăşăni, la noi nu s-o făcut. Le păzesc *cu rându* cei care au oi. La toți le vine o dată sau de mai multe ori [rândul] să păzească oile. Atunci el le mulge şi face şi brânza".

Pentru recunoaşterea oilor, stăpânii făceau diferite semne la ureche: *scobitură*, *furculiță*, *hârleț*, *potricală* – „o făcéi cu o țavă pi-on ciot". *Măsura* oilor se face primăvara, când se dau oile la stână, şi toamna, când *se aleg*. „Dacă o oaie dădé o *găoace de ou* de lapte, îi dădé zeci kilograme [de brânză]". Laptele se măsura cu *găleata*. *Găleata* avea 8-10-12 litri. Brânza se măsura cu cântar de fier cu cârlige, cu lanț, „se acăța de-un lemn în stână".

Stâna era construită astfel: „bătéi pari, îngrădéi cu nuiele, să ungéu [cu lut], acoperită cu *stuh*". Stâna are două despărțituri: *târla* şi *strunga*. *Târla* este făcută în partea de miazăzi, pentru ca ciobanul să vadă oile mai bine, îngrădită cu nuiele. [Stăpânul] „cari viné cu oili, viné şî cu doi-trii metri di gard". Pereții sunt făcuți din scândură sau nuiele. Acoperişul este din *stuh* sau *draniță*. Strunga este acoperită cu *stuh*.

---

[82] Pozsony Ferenc, *op. cit.*, 165.
[83] Romulus Vuia, *op. cit.*, II, 182.
[84] Roca A. Neculai (*Nihăluț*), 73 ani, 4 clase.

Scândura pe care o ţinea ciobanul cu picioarele, în timp ce mulgea oile, „să nu le scăpi pe celelalte", se numeşte *ştergătoare*. Se deschidea să treacă oaia, apoi se închidea să nu treacă alta. Despre aceste *ştergătoare*, pe care le-a întâlnit în satul Găiceana, judeţul Bacău [în care sunt, de asemenea, catolici, n.n.], Romulus Vuia notează: „erau caracteristice pentru stânele din Moldova, fiind atestate şi la strungile dinspre nord de Iaşi"[85]. Oile treceau pe la *geandâr*. Şi acest termen este menţionat de Romulus Vuia la stânile de la nord de Iaşi[86], ca şi *hârzob*, *leasă*, *târlă* ş.a. „Când băga oili la *strungâ*, ciobanu avé *ghici* [= bici] di cânipâ-mpletit" sau din curele de piele împletite. Ciobanii mai purtau şi *ghioagă*.

Când mulgeau oile, ciobanii stăteau pe scaune din pari bătuţi (ţăruşi), umplute cu pământ.

Oile se mulgeau în „*scăciţâ* di lemn sau *cupă*, ca să nu sară laptele, şi o turnam în *găleată* de stejar". Din găleată se turna în *ciubăr* de lemn şi se punea la închegat în *ciubere* mari. Laptele se strecura cu pânză de cânepă pusă în două, în trei, pe *hârzob* – o nuia de salcie sau alun, împletită în ochiuri cu sfoară de cânepă – şi se punea la închegat.

„*Cheagul* se face din *buft*, *stomagul* mielului, di la maţâ, din miel până la o săptămână, cât mânca lapte, până nu mânca iarbă. Strângém *bufturili*, făcém *cheaguri*. În *cheag* avé brânzâ nelu. Îl dişărtam di *cheag*, într-o strachinâ, îl spălam, băgam brânza din cheag cu sari şî cu brânzâ di iarna rămasâ. Îl legam pi-on băţ şî-l puném la uscari". Unii nu scoteau brânza din *buft*, ci îi puneau sare şi se punea la uscat în *buft*. „Era bun şî doi-trii ani. Di ci era mai vechi, era mai bun".

Laptele închegat se mestecă cu o *lopăţică* din lemn sau cu un *polonic* de lemn, mare. După zece minute, se lăsa la fund. Se lăsa cam o jumătate de oră. „Când s-o-nchegat, îl frământam, îl strângém, băgam strecurătoarea, puném *hârzobu* pi *ciubăr*, sâ sâ scurgâ, după aceia o acăţam sus, pi *rasteu*, legat di *leasa* pe care se ţinea brânza. *Rasteu'* este un *drug* cu cari strângém *strecătoarea*, îl strângem cu un *melesteu*". *Leasa* era din nuiele, acum, este din şipci. Era prinsă pe doi *drugi*, puşi din perete-n perete. Erau două, una se spăla, una se usca. Se schimbau, să fie curate. Este şi termenul de *hârdău* 'un vas mai mare din lemn', în care, de obicei, puneau resturile care se dau la porci, la câini.

Zărul (zerul) se punea în ceaun la fiert şi se făcea urda. „Aveam un *chirostii* făcut din fier sau făcém *bortâ* în pământ, ca un cuptiori, şî făcéi foc". Ceaunul se pune pe un cârlig de lemn, care se agaţă de *capră*, iar sub el se face foc.

---

[85] Romulus Vuia, *op. cit.*, II, 228.
[86] Romulus Vuia, *op. cit.*, II, 230.

O încăpere a stânii în care se ținea brânza era numită *brânzărie*, „unde era mai curat". Într-o parte era *cotuna*, unde fierbea zărul, „era o gaură în pământ, în cari sâ făcé foc, pe care se punea ceaunu sâ fiarbâ". Despărțitura unde se fierbea urda se mai numea și *geandâr*. După ce scoteau caşul,

după ce ai ridicat brânza, pui zăru la fert în ceaun, în *cotună*, la foc încetişor. Fierbé pân-scoté *urda* deasupra. Când dădé spuma, era fiert. Când prindi a *urdi* şî faci al triilea, al patrulea *bulbuc*, o dai deoparti şî ié sâ alegi. Cu *cupa*, se punea pe *hârzob*, se lega şi se acăța la *rasteu*, apoi, pe *leasă*. Mestecam cu *birghidău* – îi spuném *chicior di caprâ* –, ca sâ nu s-afumi.

Jîntița (se pronunță şi *zînghiță*) este „un fel de zăr cu brânză, care rămâne în urma *urzii*. Când fierbi zăru, iei cu *cupa* din ceaun, urdă cu zăr, pui în strachină. Sâ mănâncâ cu mămăligâ caldâ. Scotém şî *caş dulci* – când îl închegam, înainte de a se întări, se mânca". Zărul din care s-a scos urda se numeşte *zară* – se dădea la porci şi la câini.

Brânza de păstrat pentru iarnă se pune după Sfântu Petru. Se sfărâmă cu mâinile, într-o covată, se frământă cu sare şi se bate în putină. Caşul se taie felii şi se aşază printre brânza frământată. „O apăsam bini-bini, puném frunzâ di stejar, o pânzâ sau o hârtii, apoi lut, on fund di lemn ş-o greutati, o piatrâ, deasupra. După o săptămână, o aşezam cu gura în jos, ca sâ sâ scurgâ bini, şi puném o greutati pi fundu putinii. Pentru *telemeauâ* puném *sărămurâ* cu zăr di sub caş şî cu apâ" (400 de grame la 10 litri de apă).

Din zăr se mai făcea *țâțâi*: „într-o putinâ cu capac pui zăr fiert şî nifiert (sau zăr dulci şî urdâ vechi) şî după trii-patru zîli sâ faci acru. Beiéi o cupâ când n-avéi poftâ di mâncari".

Tot din lapte de oaie se făcea şi *lapte acru* – jumătate fiert, jumătate nefiert – „la putinâ, sâ prindé, sâ făcé gros, toamna".

Unt se făcea din *țâțâi*. Se bătea în ceaun sau în putină cu un *polonic* de lemn, se folosea la *prăzală* [= prăjeală]. Acasâ, când făcém unt de vacă, zîcéu: „Untu *niia* [= mie], zara *țiia* [= ție]".

Seara, după muls, „unu pleca cu oili, pe la nouă, zece, seara, în *porneală*, până la doăşpi noaptea, sâ nu doarmâ pré mult, câ sâ *aprind* la *pulpâ*. Dădea în *răsfulg*, sâ strîca la țâțâ, curgé *copturâ*, trebuié datâ afarâ dintri oi. Era un *răsfulg* la cari cădé țâța, rămâné *mancâ*, nu mai dădé lapti, o lua acasâ, o tăié". [Care este deosebirea dintre *mancă* şi *stearpă*?] *Starpa* n-o fătat, n-ari miel, *manca* s-o strîcat la țâțâ".

Noaptea, oile erau păzite de ciobani: „erau lupchi, fiicari avé *aripa* lui di dormit – *cabana* undi stătém noi cu cânili – roata-mpregiuru *târlii*".

Stâna se muta toamna, dacă erau două islazuri. „Li mulgém până la Sfântu Dumitru, pi urmâ li *tomnam* pi câmp, după ci tăié *ciocanii*, tot în turmă".

La stână se fac şi cârduri de *stărpături*, între care erau şi *cârlanii*. Oili sterpe erau separate, „sâ nu li năcăzascâ pi celi cu lapti". Dacă nu era *cârd de berbeci*, aceştia se ţineau *priponiţi*. Oile se *răscolesc*, adică nu umblă liniştite, se risipesc, „când prind a umbla la *mârlit*". Berbecii se separau de oi din luna iulie. Toamna, cam prin 15 octombrie, se dădea drumul la berbeci între oi. „Dacâ oaia sâ *mârlé* mai divremi, avé mel pi la Crăciun şi vara nu mai dădé lapti".

Iarna se ţin acasă, „li dădém la oamini acasâ, li mai purtam până *dădé vremea*". Acasă, iarna, se ţineau într-o *aripă*, separat, „o învălé cu *stuh*, era într-*o apâ*, cu o iesli di *leţuri*". Le hrăneau cu *strujăni*, fân, grăunţe.

Hrana obişnuită la stână erau *mămăliga*, *brânza*, *urda*, *jântiţa*, *borşul*.

Ciobanii se îmbrăcau cu sumane, iţari, cămăşi de *tort*, flanele de lână; Aveau şi *glugă* făcută din suman alb, „*încrestată* cu *sarad* negru, era din lână albă de oaie, ţăsută. Făcé din *sarad* negru o *cruce*, nişte *inele*". Purtau opinci. Cămăşile şi le ungeau cu *său* de oaie pentru a le face impermeabile şi din motive de igienă.

Principala regulă care trebuie respectată de ciobani este „*curăţenia* în târlă", desigur, din motive de igienă, dar şi pentru că oaia este considerată *sfântă*, „aşa am prins din bătrâni". O superstiţie, al cărei suport se pierde în trecutul cultural îndepărtat, izvorâtă din asocierea simbolurilor coloristice cu insectele supărătoare de la stână, spune că, dacă vezi prima dată miel negru, te mănâncă puricii toată vara, iar dacă vezi miel alb, ai să faci păduchi. Extrapolarea îndeletnicirilor cotidiene la nivelul cosmosului, imaginat ca şi universul familiar, pastoral, reiese din credinţa că „petele din Lună reprezintă un cioban care păzeşte oile".

3.3. Albinăritul

Pe vremuri, albinele stăteau în *buduroi*, un lemn scobit înăuntru, care avea jos o deschizătură numită *urdiniş*. Se mai chema şi *ştiubei*. În interior erau puse nişte beţe în cruce. „Ca sâ ieí neria, trebuié sâ distrugâ *buduroiu*"[87]. „*Stupul* era din lemn di brad, *dulap di trii*, gros, acuma sâ faci din tei, cu zece rame. Vara se făceau *caturi* cu rame mai mici, jumătate, şi mierea se făcea în *caturi*"[88]. Fagurele se storcea cu mâna şi rămânea *huştina*. Se punea la topit, iar prin fierbere, „ce-i bun se ridică deasupra". Ceara

[87] Neculai Gi. Ion (*Pusnicu*), 81 ani, 7 clase.
[88] Giurgilă M. Mărioara (De-a lui *Cuţa*), 54 ani, 8 clase.

se vindea. Se făceau lumânări şi era bună de leac la *frunculi*[89]. Despre un *teasc de ceară*, existent la Roman, în anul 1750, pomeneşte episcopul Melchisedec: „În 1750, Noemvrie 15, Vodă Racoviță, spre a spori veniturile Episcopiei de Roman, îi dă dreptul excluziv de a avea numai ea în târg un *teasc de ceară*, trebuind ca toți prisăcarii şi negustorii de ceară din târg să se ducă la teascul Episcopiei, spre a-şi stoarce ceară"[90].

Roiul se prindea cu *baniţa* şi se răsturna în *buduroi*. „Eli nu pleacâ, pentru câ *regina*-i acolo, ie-i stăpâna stupului. Omu încâ n-o *ajuns* la înțelepciunea albinei. Di la albini am învățat multi di tăti şî am văzut câ esti Dumnezău. Iarna stăteu în *buduroi*, cari scăpa, scăpa, acuma-i modernizat"[91]. „Roiurili, când sâ adunau pi copaci, pi sub streşîna di stuf, acățau o ramâ, două di puiet şi eli sâ acățau di ramâ; sau cu o traistâ, un *săculeț*"[92].

3.4. Pescuitul[93]

Peştii care se prindeau în Siret şi în bălți erau: *clean*, *crap*, *mreană*, *sa-lău*, *scobai*, *somn*, *ştiucă*. Se prindea *mreană* multă, „că era apa dulce, nu era poluată. Acuma îi puțînă. Siretu s-o împărțît în două. În timpu verii treceam pi la vaduri. Când viné apili mari, dacă erau bălț, iazuri, li rupé şî muta pestili di ici-colo".

Uneltele folosite erau de trei categorii, în funcție de materialul folosit: cu *cârlige*, cu *împletituri din nuiele* şi cu *plase*. Se *undea* cu greutate, cu plumb, folosindu-se nada *păduchili calului*, numită şi *coroplęşniță*. „Înainti pescuiém cu ață, pi urmâ cu nailón, am prins la undiță peşti până la două kili trii suti. Cu grieri, măliga – la mreană, la crap. Noaptia iesâ peştili la pradâ, la zocuri, işă la apâ micâ.

Avém coşuri di pus în baltâ, sâ chema *vârşâ*, nuielili nu erau împletiti ca la coşuri, erau numai în lung şî legati cu ață". *Popârtóc* era locul pe unde intra peştele.

Năpătca era „crâsnic de prins peşte", o plasă cu două cercuri. *Mréza* este o pânză [țesută rar] de 30-40-50 metri. *Ciorpác* [pl. *ciorpéce*] – „ca un sac cu on cerc şî-l arunca în apâ, îl trăgé la mal". Se folosea şi *volóc*.

„Mai prindém cu *ória*. Mergeau cu barca (se zice şi *luntre*), dădé drumu în *scursu* apii cu *ória* – din plasâ di ață di fuior, tors special, pieptănat ca păru din cap, numa firu. Unu era pi *botu* bărcii, în față, cu *ória*, unu pi partia

[89] Neculai Gi. Ion (*Pusnicu*), 81 ani, 7 clase.

[90] Ep. Melchisedec, *Cronica Romanului*, II, 37, apud Tudor Pamfile, *Industria casnică la români. Trecutul şi starea ei de astăzi. Contribuțiuni de artă şi tehnică populară*, Librăria Socec & comp., Bucureşti 1910, 95.

[91] Neculai Gi. Ion (*Pusnicu*), 81 ani, 7 clase.

[92] Giurgilă M. Mărioara (De-a lui *Cuța*), 54 ani, 8 clase.

[93] Subiect pentru acest domeniu a fost Petrişor M. Francisc (*Dâcâ*), 77 ani, 4 clase.

di la deal, conducea, dar nu lopătă, o *abăté* ușor". Toate aceste metode şi unelte de pescuit se găsesc şi în alte zone din România, descrise de Grigore Antipa încă din anul 1916[94].

3.5. Ocupațiile casnice

Aşa cum remarca Valer Butură,

> cea mai mare parte dintre produsele agonisite prin ocupațiile principale şi secundare erau destinate satisfacerii cerințelor vitale, în primul rând, celor alimentare şi vestimentare. Pregătirea hranei şi confecționarea îmbrăcămintii necesitau produse de natură diferită, vegetale şi animale, care au impus caracterul mixt al ocupațiilor poporului român, atestat atât de descoperirile arheologice, cât şi de cele mai vechi documente istorice. Cerințelor fiziologice li s-au alăturat, din timpuri străvechi, cele în legătură cu viața spirituală [...] De aceea, pe lângă mesele zilnice obişnuite, aveau loc mese festive, cu mâncăruri specifice; pe lângă îmbrăcămintea de muncă, membrii gospodăriilor aveau haine sărbătoreşti, a căror ornamentică şi cromatică s-a îmbogățit şi diferențiat în timp. Neîntrerupte erau pentru femei muncile de prelucrare a fibrelor textile, urmate de țesutul şi cusutul diferitelor piese de îmbrăcăminte[95].

3.5.1. Alimentația

După cum se poate lesne observa, hrana se baza, în primul rând, pe cereale. Preparatele alimentare tradiționale, fără carne, a căror prezentare am preferat să o facem sub forma rețetelor, aşa cum ne-au fost relatate – fiind, totodată şi mostre de grai local – sunt:

Buscă: „Puné apâ în ceaun şî, când ferbé apa, spăla *păsălăú*[96], aşă sâ chema, a-l puné în *crop* acolo şî ferbé. Şî când era fiert de-a binilea, puné douâ linguri di unturâ di porc, meştica bini şî ni puné-n farfurii şî ni zîcé «dați-vă la mâncari!»"[97].

Câcat di urs: „Turta care rămâné de la sămânța de cânepă, de *hălăndan*, când sâ făcea *uloi*. Era teasc la Tămăşeni"[98].

Cotoroi (Cotoros): „Fierbé bostanu şî, după ci fierbé bostanu, puné oliacă di făinâ di grâu ş-al băté aşa, la un loc bini-bini şî zîcé câ-i *cotoroi*"[99]. „Tăié bostanu, dovleagu, ş-ăl ferbé ş-ăl meştica, ăl meştica şî pi urmâ mai

---

[94] Gr. ANTIPA, *Pescăriile şi pescuitul în România*, în „Academia Română. Publicațiile fondului Vasile Adamache", tom. VII, nr. XLVI, Bucureşti 1916.

[95] Valer BUTURĂ, *op. cit.*, 282.

[96] Termen neatestat în *Dicționarul limbii române* al Academiei Române.

[97] Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

[98] Ghiuzan I. Maria *(Carmeluț)*, 74 ani, 4 clase.

[99] Înregistrare Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

puné on pic di făinâ di grău s-ăl îngroșă [= îngroșa], era dulci"[100]. Termenul *cotoroi* este atestat numai în dicționarul lui August Scriban, pentru zona Botoșani, și este astfel definit: „Varză murată mărunt și feartă, și în care se pune puțin ulei și mei sau orez" și are indicația „comp. cu *cotor*"[101].

Covașâ: „Trebuié s-o faci az, s-o mănânci mâni, sâ sâ-năcreascâ. Ca cum sâ faci *mălaiu*, puné [făina de porumb] într-on vas mai mari sî-i puné apâ s-ăl lăsa păn-mâni sî sâ-năcré, pi urmâ îl meștica sî puné ceaunu sî ferbé, sâ făcé ca o *geandrâ*, așă, era acrií"[102].

Găluști di post: „Spălam *păsălăú*, o urluialâ di porumb oliacâ mai măscatâ, sâ făcé la moarâ, un fel di mălai mai măscat oliacâ. Spălăm *păsălăú* bini, hăcuiém v'o douâ barabuli crudi, mărunțăl-mărunțăl, hăcuiém o bucatâ di sfeclâ di zahăr mărunțăl-mărunțăl, hăcuiéi ceapâ, iară tot mărunțăl-mărunțăl, puném oliac' di cimbru s-o meșticam la un loc. S-avem frunzâ di varzâ sau di vii sî făcém găluști. După ci erau gata sărmalili, găluștili, din sămânțâ di cânipâ sâ mai făcé un fel di ulei, *ulói* sâ chema. [Unde se făcea? La *teasc*?] Era o mașînâ anumi [Intervine o altă persoană prezentă și sugerează „o *presă*"], da, o presâ da, da. După ci făceam uloiu cela, când era găluștili gata ferti, li puném în strachinâ sî luam ulei cu lingura sî puném așa, pi diasupra pi găluști, sî mâncam cu mămăligâ"[103].

Lapte de bu(h)ai: „Sâ faci tot cu apâ. Puné făinâ di grâu, puné un pic di zahăr, o ferbé bini cu *cropu* și zîcé câ-i *lapti di buhai!*"[104].

Mălai (Chitan): „Erau bostani, sâ chema *bostan alb*, *dovleag*; îl curățăm di coazâ, hăcuiém un rând, așa mărunt, îl fierbém. Când fierbé bostanu, așa, era fiert, cu apa ceie cu tăt cu zamâ, opărém fărinâ di mălai. Îl opărém bini-bini, după ci-l opărém, puném făinâ di grâu, făinâ albâ, ca s-sâ-ndulceascâ. După ci-l lăsam așă cu făina cei di grâu într-însa – da sâ răcoré oliacâ apa, nu opărém făina cei di grâu – îl lăsam pân-sâ-ndulcé el [3-4 ore], mai pui o mânâ di zăhár. După ci sâ-ndulcé mălaiu cela, puném oliacâ di sari, ăl frământam bini-bini, îl punem în *tăvauâ*, unsâ cu unturâ, s-al bagam în cuptiori. Sî el sâ cocea acolo-n cuptiori. Îl scotém, îl mâncam cu piftii, cu sărmali. Ca sâ nu crăpi în cuptiori, făcéi oleacâ di *muruialâ* cu făinâ di grâu, ca *geandra* – când sâ faci mămăligâ, dupa ci pui făina sâ faci oleacâ molcuț [cir?]"[105].

Se făcea la Crăciun, la Paști, la Rusalii, la praznice, la bâlci și la nunți: „Nu era pâni! Era odatâ o nuntâ sî zîcé câ «merg la nuntâ la Argintu câ dă

[100] Înregistrare Ghiuzan I. Maria (*Carmeluț*), 74 ani, 4 clase.
[101] August Scriban, *Dicționaru limbii românești*, Presa Bună, Iași 1939, 357.
[102] Înregistrare Ghiuzan I. Maria (*Carmeluț*), 74 ani, 4 clase.
[103] Înregistrare Donea F. Virona, 74 ani, două clase.
[104] Înregistrare Iacob A. Ștefania, (De-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.
[105] Înregistrare Donea F. Virona, 79 ani, două clase.

pâni la nuntâ!». Era un om aşă, mai chiabur în sat, era *pirceptori*. S-o dat câti-o fălii di pâni. Tătâ lumia mergé la nuntâ, câ dă pâni la nuntâ!"[106].

Nu exista nici un praznic fără *mălai*. Se punea şi pe frunze de varză sau de hrean, mai ales atunci când se cocea în *vatra* sobei, unde se acoperea cu *sperlă* ferbinte. „Dacă n-ai dovleac, îl faci numa cu făinâ di grâu. Îl opăreşti tot aşă, pui făina [de porumb] s-o opăreşti, după ci-o termini di opărit, pui făinâ di grâu şî mestici făina di grâu, o laş o orâ, o orâ şî ceva, pân-sândulceşti, mai mestici din când în când sâ sâ răceascâ. Se mai puneau şi bucăţele întregi de dovleac, cum se pune rahatul în chec. După ce-l punéi în *tăvauâ*, punéi făinâ di grâu şî făcéi un fel di pastâ şî-l dădéi pi diasupra, ca cum dai pânea cu ou pi deasupra, o *muruialâ* şî nu crăpa, avé o coazâ frumoasâ! Nu sâ puni sari păn-când îl pui în tăvauâ"[107].

Prichiti: „Avém grăunţâ, ducém la moarâ şî făcem făinâ di grâu. Da nu făcém turtili, *prichitili*, din făinâ albâ. Luam tărâţa ceie cari o aducém di la moarâ, o cerném într-o sîtâ deasâ, şî mai fierbém vo douâ barabuli şî li frământam ghini la un loc cu tărâţa ceie, da fără drojdii. O punem s-o prăzăm pi plitâ şî o mâncam"[108].

Turte de orz: Se făcea făină măcinată „la rând", scotea tărâţa şi, cu drojdie, se făcea ca pâinea.

Vărzari: „Hăcuié varza bini-bini-bini s-o tăié, o fierbé, puné făinâ di porumb pân-sâ-nchega ié olecuţîcâ şî dup-aceie o prăzâ în tigaí şî, cu ardei iuti, mânca"[109].

Zufa [= julfă, jufă]: „Întâi uscam sămânţa [de cânepâ], ca sâ fii uscatâ. După ci-o uscam, o puném în chiuâ s-o bătém ghini-ghini cu chilugu, s-o fărâmam. Încălzăm apâ caldâ şî puném sămânţa ceie chisatâ în apa cei caldâ, în ceaunu cu apâ. Când ferbé apa, urză un fel di urdâ, aceia sâ chema *zufâ*. Şî scotém *zufa* ceia afarâ, şî făcem mămăliguţâ caldâ, moali, şî luam di-aceia di sămânţâ di cânipâ şî ungém aşă ia pi mămăligâ şî mâncam. Ci, mâncam ca acu', pârjoali?"[110]

Un preparat ritualic, consumat numai la sărbătorile pascale, este **Pasca:** „Punim pi fundu tăvălii o foaí subţîri-subţîri, pi marginâ, aşă sâ chema, *coroana*, şî la nijlocu coroanii puném umplutura. Umplutura sâ făcé cu brânzâ di vacâ şî puném ş-o mânâ di orez [fiert] şî-i puném ouâ şî zahăr, o ungém cu ou ş-o dam la cuptor"[111].

[106] Înregistrare Donea F. Virona, 79 ani, două clase.
[107] Înregistrare Ghiuzan I. Maria (*Carmeluţ*), 74 ani, 4 clase.
[108] Înregistrare Donea F. Virona, 79 ani, două clase.
[109] Înregistrare Donea F. Virona, 74 ani, două clase.
[110] Înregistrare Donea F. Virona, 74 ani, două clase. Într-un mod asemănător se prepară *julfa* sau *jufa* în „Munţii Sucevei". Descriere la Tudor Pamfile, *Industria casnică* ..., 241.
[111] Înregistrare Iacob A. Ştefania, (De-a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

3.5.2. Prelucrarea fibrelor textile

Principala îndeletnicire casnică a femeilor era cultivarea şi prelucrarea cânepii, una dintre cele mai laborioase activităţi ale gospodinelor. Cu privire la această plantă, într-un studiu extrem de documentat şi de interesant, Nicolae Bot afirmă că în jurul ei „s-au format numeroase practici şi credinţe. Bogăţia şi varietatea lor se explică prin vechimea cultivării cânepii, iar pe de altă parte, prin rosturile ei practice în industria casnică, în alimentaţie şi în medicina populară”[112]. Aflăm, din acelaşi articol, că originea cânepii cultivate este în Asia, că la chinezi era utilizată înaintea erei noastre, că în Iran, Arabia şi Africa era apreciată, mai ales, ca plantă narcotică. În Europa, cânepa s-a răspândit încă în secolele VI–VII î.C., la sciţi, de la care au preluat-o tracii şi dacii. La întreg poporul român, cânepa a avut multiple întrebuinţări până aproape de zilele noastre.

La Adjudeni, cu vremea, cânepa utilizându-se tot mai puţin, s-au dat uitării şi cele mai multe aspecte magico-superstiţioase referitoare la aceasta. Se mai păstrează însă, în memoria femeilor adulte, amintirea muncii [cu conotaţia sensului de ‘chin’] extenuante pentru prelucrarea cânepii.

> Cânipa nu trăbu prăsîtâ, nu trăbu plivitâ, nu trăbu nimic. Cânipa creşti ié. Şî când ajungi la maturitatea cari trăbu tăiétâ, o tăiém, o legăm snopi, o ducém la Siret, puném patru pari, aşă ía, şî cu două scânduri, ca sâ n-o ducâ apa la vali, ş-o puném acolu, la *tochit*. Şî după ci-o terminam di pus acolu, ca un pat, aşă, îi dădém pământ pi ié ca sâ n-o ducâ apa la vali. Ş-o căutam la două săptămâni, când era muiétâ şî sâ rupé în două şî nu sâ fărâmă, o scotém pi mal, o făcem *căpiţ*, când sâ usca, o ducém acasâ. Şî când o aducém acasâ, o dădém la *zghiciulău* ş-o scuturam şî ni săre-n cap numa pleavâ di-aceia! [râde][113].
>
> Fiicari avea cânipâ pi malu Sîretiului. Sâ punea în baltă la *tochit* în Siret. *Tochila*: sâ punea patru pari, pământ pi ea, stătea trei-patru zile, o săptămână, până se muiau *pozderiile*, sâ usca. Era *zghiciulău*, cari o farmâ di prima datâ. Noi aşa am apucat. *Zghiciulău*' l-am tăiét şî l-am pus pi foc! Ş-o dădém la *méliţâ*, sâ iasâ *fuioru* bun. Douâsprizăci fuioari era o *chitâ*. Cât am zghiciulat! *Raghila* îi o bucatâ di scândurâ cu o chingâ, stai cu picioarili pi ea, cu dinţi din fier (ca nişte cuie de opt), în cerc, trăgeam *fuioru* pi ea. *Chepţîni* – pentru cânipâ[114].
>
> *Câlţîi* sâ trăgéu în *chepţîni*, *fuioru* îl *răgilai* pi *ragilâ*, sâ curgâ *pozderii*, curgé *pojdearâ*. Cu *peria* sâ peria cânipa s-o faci moali, di făcut *poali*. Trebuié sâ ti-mbraci![115]

---

[112] Nicolae Bot, „Cânepa în credinţele şi practicile magice româneşti”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei* pe anii 1968-1970, Cluj 1971, 279-322.

[113] Înregistrare Iacob A. Ştefania, (De-a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

[114] Băcăuanu M. Maria (*Gurguţoaia*), 90 ani, 7 clase.

[115] Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.

După ci o zghiciulam s-o meliţam s-o făcém bună, sâ torcé. Puném în nijlocu căsâi o furcâ, aşă într-un scaun ş-o făcé... noi zîcém *babâ*, s-apu ni dădém patru-cinci şî torcém, unu-ntr-o parti, unu-ntr-o parti. Puném *bucii* în furcâ. Furca avé patru craci, ca sâ-i ţîí sâ nu cadâ jos, ş-apu ni dădém trii-patru, câţ eram în casâ, şî torcém la *buci*. Şî făcém ghemi. [Din firul lung] puné numa on pic pi furcâ şî trăgé uşor-uşor-uşor, stupé [râde]. Erau douâ feluri di *furci*: cari avé patru craci, aşă, cari sâ puneu bucii sâ nu cadâ la vali, şî cealantâ n-avé, era furcâ normalâ, şî la mijlocu *caierului*..., la lânâ era *caier*, la cânipâ era *fuior*, la nijlocu fuiorului, puné o (h)ârtii roata-mpregiur, sâ liga cu aţâ roata-mpregiur. Ni ducém cu furca-n săzători[116].

Sâ dădé pi răschitor şî sâ făcé *jumătăţ* şi dup-aceia sâ băga în cuptior, în nişti ceauni mai mari, aşă, cu cenuşâ, cu leşii, aşă zîceam, di sâ-nalbé. Şî dup-aceia iar sâ scoté, sâ spăla bini, dădém la ţăsut. Pânza sâ ghilea la izvor, la Săbăoani, mergé iarna cu dânsa, ca sâ-ngheţâ, sâ o *sugâ* geru, aşa spuném, ca sâ sâ-nalbească. Nu era ca acu', tăti *DERO*-urili![117].

Era şî *răşitoari* [= răsucitoare] – era ca fusu, da mai mare, avea o roată şî, când înnvârtéi, răsucéi. Avéi *râschitori* di doi metri, făcéi *giumătăţ*, li numărai sâ vez câti *jîrghiuţ* avéi. O *jîrghiuţâ* ari zăci *gerbi*. O *gearbâ*, trii siri. O *jumătati* avé cinsprăzăci, douâzăci di *jîrghiuţ*. Sâ dădéu în cuptior, cu leşîí di cenuşâ, li ţînéi o zî ş-o noapti-n cuptiori. Li scotéi şî li ducéi la Sîret. Avéi *depănătoari*, sâ cema *fofeazâ*, erau şî mari, şî mici. Erau *fofezâ di doi metri*. Cu *sucala* făcei *ţăgii*. Ghiléi pânzâli. Când strângéi pânza-ntinsâ, o punei pi cap *pătureli*, o punéi în covatâ. Iar o muiéi, iar o-ncingéi [= întindeai], iar o muiéi, iar o-ncingéi la soari. Era *covatâ* lungâ, băgai câti patru-cinci pânzâ. Luai apâ din izvoarâ[118].

Un obicei vechi era şi acela de a i se oferi preotului, când sfinţea casa, un *fuior*. Explicaţia care se dă acum este „pentru funii la clopote", însă semnificaţia acestui dar, atestat în toată Moldova, este mai profundă şi avea ca scop, printre altele, protejarea şi belşugul culturilor de cânepă. În satele cu ortodocşi, se mai spune că, din acest fuior, Maica Domnului va face funia cu care te va scoate din iad.

Din pânză se făcea *cămaşă*, şi pentru bărbaţi, şi pentru femei. „*Feţâ di masâ* sâ mai ţăsău, erau din doi laţi cu *horbotă* la mijloc, *feţâ di pernâ* lungi, ţăsuti cu *rîdicătură*, ca la *mamă bătrână*. Avéi *spetează* în spatili *iţîlor* şî *rîdicai*. Unele modele erau *din rîdicat*, altele *din călcat* [pe tălpigi]"[119].

Ştergarele se ţeseau din bumbac alb urzit şi bătătura tot albă, şi cu *jurubiţe* de aţă colorată sau de mătasă (cele mai vechi, cu aţă). „Punea albastru,

[116] Înregistrare Dumea I. Sonia (*Clopoţel*), 50 ani, 8 clase şi Iacob A. Ştefania (a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea)*, 55 ani, 8 clase.

[117] Înregistrare Iacob A. Ştefania (a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea)*, 55 ani, 8 clase.

[118] Baciu D. Cecilia (*Mihail*), 58 ani, 4 clase.

[119] Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.

roș sî galbăn [culorile tricolorului românesc n.n.]. Era *ștergar di pus în cui*. Pânza *în ozoari* era pi timpu lu bunica, era cu mărgeli şî *vrâste*, di pus pi cap, *ștergar di pus pi cap*"[120].

Aşa cum remarca Ion H. Ciubotaru,

> compozițiile specifice prosoapelor, în general, se bazează pe aglomerarea motivelor decorative la fiecare dintre cele două capete ale țesăturii. Cele mai simple piese sunt împodobite cu motive favorizate de procedeele tehnice de țesut sau de ales, alcătuind ansambluri de *vrâste*, mai subțiri sau mai groase, linii întrerupte, punctate, unghiuri, romburi etc.[121].

Se mai țesea *țol di buci*, din care se făcea un fel de saltea, *chilotâ di paí*, care se punea pe pat. [Se mai țeseau] *Vălătuci* mari de pânzâ, cu care se dau morții în groapă, saci, „*țuhali*, sâ fac din *buci*".

Privitor la femeile leneşe, care se eschivează de la obositoarele activități de prelucrare a cânepii, s-a înregistrat, în Adjudeni, şi un cântec satiric, care, de altfel, circulă în toată Moldova:

De-ar fi bărbatu cuminti,
Ar lua cânipa ş-ar vinde-o,
Câ eu lunea nu lucrez,
Marța-i zî di sărbătoari,
Mercurea-i di fată mari,
Joia e de dobitoace,
Vinerea, dracu mai toarce,
Sâmbăta e de lăut
Şi duminica de băut.
Măi bărbate, nu mă bate,
Că eu nu-s ca celelalte,
Să dau cânepa în parte,
Cât o torc, o torc, o torc,
Cât rămâni-o dau pi foc[122].

O altă categorie de fibre textile provenea din lâna oilor. După ce se spăla, lâna se „pieptăna" cu *cheptănuşi:* două scândurele cu dinți de sârmă, cu mânere. Sunt cumpărați „se aduc de la munte, nu se fac la noi. Se mai numesc *foşălăi*. Se trage într-un *cheptănuş*, iar cu altul se piaptănă, apoi se trage *părul* şi rămâne *canura*. *Părul* se întrebuințează la urzeală, iar *canura*, la *bătătură*, sau se fac flanele *legate* [= împletite]"[123].

---

[120] Ghiuzan Tereza (a lui *Ghidale, Ghidăloaia*), 75 ani, 7 clase.
[121] Ion H. CIUBOTARU, *Catolicii...*, I, 91.
[122] Înregistrare Ghiuzan I. Maria (*Carmeluț*), 74 ani, 4 clase.
[123] Băcăuanu M. Maria (*Gurguțoaia*), 90 ani, 7 clase.

Printre piesele de interior confecţionate din lână, nelipsită era *cerga*. Aceasta

> era ţăsută în patru iţâ, urzala din lână sî bătut lână, era toarsâ mai grosuţâ, cum îi *ţolu*. Sâ făcé cu lână *niboitâ* [= nevopsită] sî sâ făcé *vrâsti*, câti trii vrâsti cu alb, lâna era *laie*. Sâ făcé sî cu cinci vrâsti sî făcé sî cu trii vrâsti, una cu cinci vrâsti sî una cu trii vrâsti. Era din trii laţ. *Cerguţa* era din doi laţ. Era roşâ. [Acuma se fac] cuverturi, ţăsuti cu iţâ multi[124].

Se mai fac, de asemenea, cuverturi *în foi* sau *în iţe*, în alte sate, spre Gherăeşti, le spune *în foi*. Sunt modele cu opt iţe, cu 13, cu 23, cu 27. La 27 de iţe trebuiau 27 de beţişoare, tari, „sâ nu sâ rupâ când li rîdicai. *Macaturili* erau *în patru iţă* şi modelu era *din călcat* pi *tălpigi*. La cele *cu iţă*, lua cu acu di ieşea floarea"[125].

Aici nu s-au lucrat covoare *la gherghef*. Covorul se făcea în *stative*. Lucrau floarea cu mâna. Fondul era negru, roz-grena, verde; pentru flori se foloseau culorile roz, roşu, galben, albastru. „Mama mamii meli avé făcuti cu culori din coarjâ di lemn di *arin*, negru, cu *sovârv*, liliachiu, cu coji de ceapă, un fel di roş. O murit în 1940, la 85 de ani"[126]. La lăicerele şi scoarţele mai vechi se remarcă preferinţa pentru motivele geometrice, în special, *vrâste* şi *romburi*, iar la cele mai noi, în special la covoare, alesături de motive vegetale: *trandafiri*, *coroniţă*, *spic de grâu*.

La pânza de *traiste* se urzea negru şi, în bătătură, roşu. Se făceau *vrâstuliţe* cu roşu, galben, verde, albastru, alb. „Dacâ mergém la oraş, satele Pildeşti, Gherăeşti aveau traistele cu alb şi negru. *Partea* ortodoxâ făcéu traistili din macaturi, din cuverturâ. La *ţoale* de pus pe jos, urzala îi di *bobinâ* cumpăratâ di la *căldărari* [fire sintetice], înainte erau din bumbac şi cânepă"[127]. Dacă textilele din cânepă au intrat de mult în amintire, încă mai există femei harnice, păstrătoare ale tradiţiei, care ţes ştergare din bumbac şi covoare din lână.

4. Portul tradiţional

Portul tradiţional a fost abandonat în sat şi multe dintre piesele de port popular care se mai păstraseră au fost colecţionate şi expuse, parţial, la Muzeul Diecezan din Săbăoani, care conservă cele mai preţioase reminiscenţe ale unei civilizaţii străvechi. Cu toate acestea, au mai putut fi depistate unele obiecte de îmbrăcăminte tradiţională, păstrate pentru valoarea lor sentimentală, mai ales la bătrânii satului. Din convorbirile avute cu

[124] Ghiuzan Verona, 85 ani, 6 clase.
[125] Ghiuzan Tereza (a lui *Ghidale*, *Ghidăloaia*), 75 ani, 7 clase.
[126] Ghiuzan Tereza (a lui *Ghidale*, *Ghidăloaia*), 75 ani, 7 clase.
[127] Ghiuzan Tereza (a lui *Ghidale*, *Ghidăloaia*), 75 ani, 7 clase.

Cheptănuşi

Traistă

BCU IASI/OCR

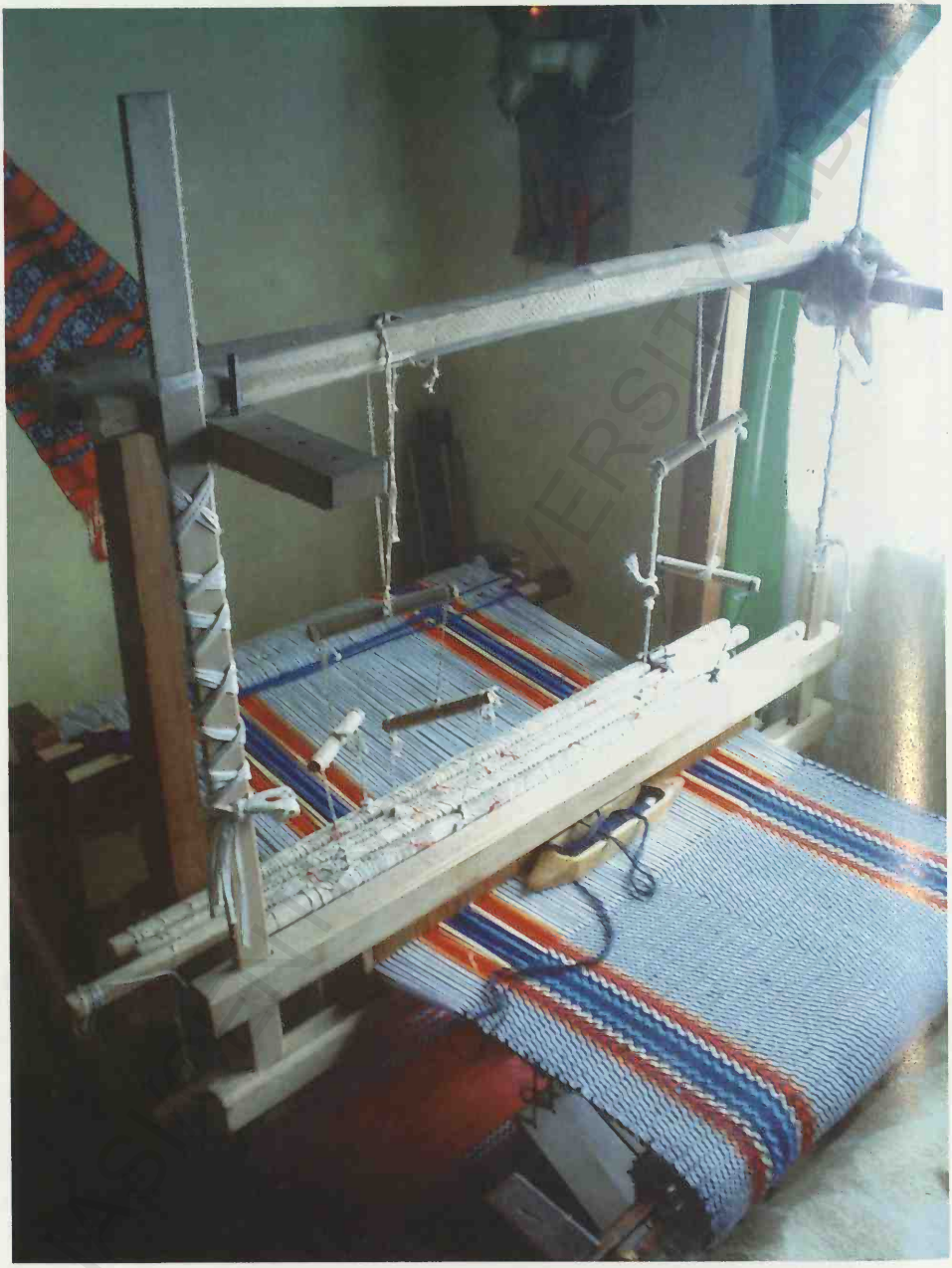

Stative cu țesătură în lucru

BCU

Cuvertură în ițe (detaliu)

Covor cu trandafiri

Covor cu motive geometrice

Covor cu motive geometrice (detaliu)

Interior cu covoare

Covor (detaliu)

Lăicer (detaliu)

Lăicer (detaliu)

Lăicer

Lăicer (detaliu)

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Lăicer (detaliu)

Lăicer (detaliu)

Şervet (detaliu)

Faţă de pernă

BCU

Față de masă (detaliu)

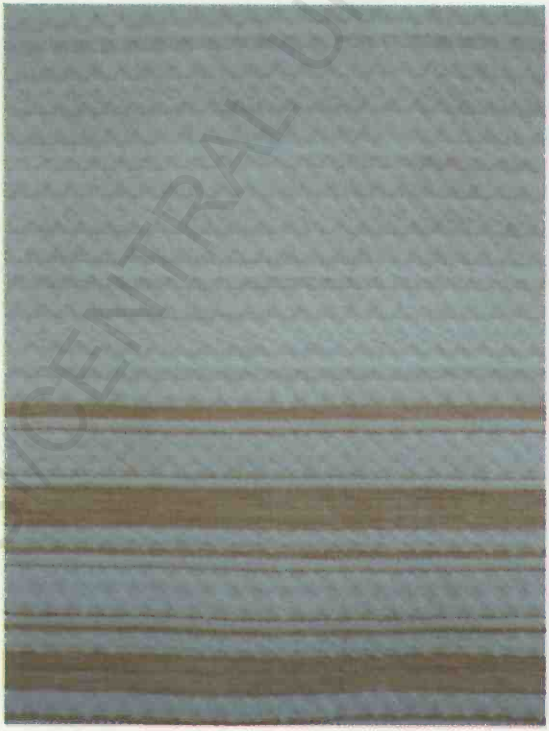

Şervet de cap (detaliu)

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Şervet ţesut

Ştergar

BOUN UNIVERSITY LIBRARY

Catrință (detaliu)

Catrință (detaliu)

Catrință (detaliu)

Catrință (detaliu)

BCU IASI/CE

Brâu (detaliu)

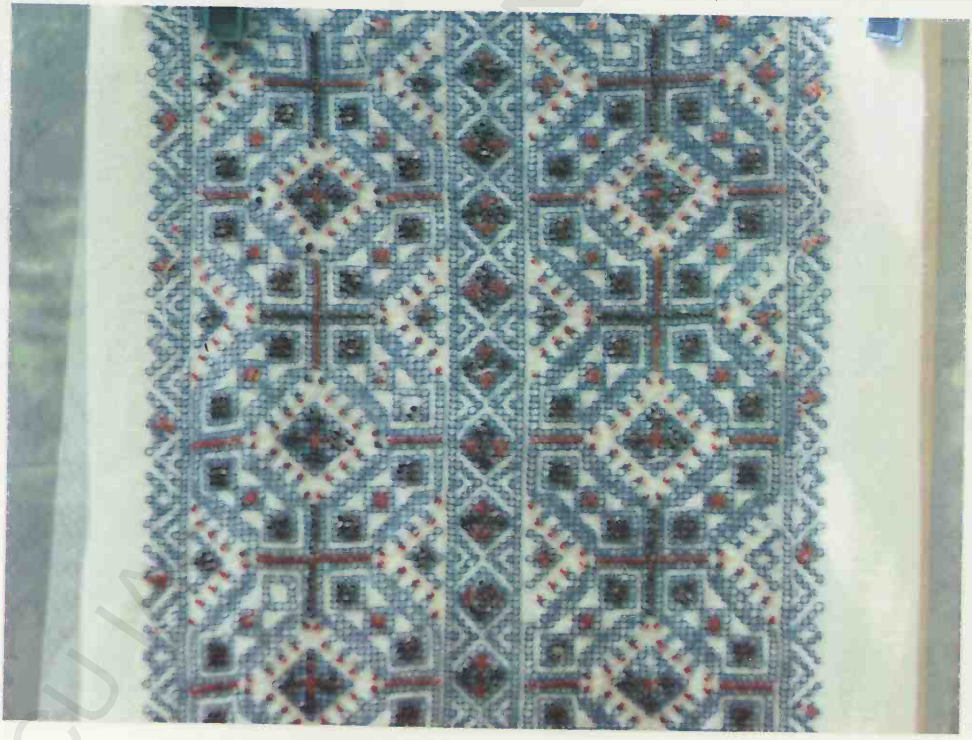

Cămaşă femeiască (detaliu)

BCU LIBRARY

Cămaşă femeiască (detaliu mânecă)

Cămaşă femeiască cu guler şi mânecă prinsă

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Port cu batistă pe cap şi şervet la brâu

Cămaşă cu „puiu reginei mijlociu”

femeile în vârstă, cu Maria M. Bârlescu în special, care şi-a pregătit „pentru moarte" costumul „bătrânesc", am putut reconstitui aspectul portului la două-trei generații anterioare. În linii mari, acesta se înscrie în portul popular din zona Neamț, așa cum l-a descris Elena Florescu[128], şi în cel al catolicilor, prezentat de Ion H. Ciubotaru[129], având elemente străvechi precum cămaşa încrețită la gât, catrința şi ştergarul de cap; ițarii creți, cămaşa bărbătească cu fustă, gluga, sumanul, opincile.

Cu privire la portul popular, Ion H. Ciubotaru subliniază că acesta „este domeniul în care împrumuturile de la un popor la altul erau aproape de neconceput, având în vedere că şi influențele interzonale se produceau forte greu. Pentru mentalitatea arhaică, schimbarea straielor echivala cu pierderea identității"[130]. Or, tocmai faptul că portul catolicilor din Moldova, din punct de vedere morfologic şi stilistic, este românesc nu a putut fi explicat cu argumente convingătoare de către cei care susțin originea lor maghiară.

Femeile purtau pe cap *casânci* negre, în zilele de lucru, iar pentru duminică şi zile de sărbătoare, aveau casânci din caşmir, cu franjuri de mătase, casânci cu flori şi *tulpane*. Dacă la *tulpan* erau culorile estompate, în degardé, acesta se numea *„cu fumuri"*. Vara se legau la spate, se zicea că „se aruncau". Iarna purtau *bertă*, „ti-mbrobodéi după gât", şi *barize*. În zilele de sărbătoare mai purtau batiste albe, *„batistâ cu hórbotâ*, pi *horbotâ* punéi mărgeluțâ. Cu capu gol, pi vremea mé, nu mergé la biserică nici tineretu, nici nimi, toată lumea era îmbroboditâ. Ti *lăiéi* sâmbăta, nu ti cheptănai în toată zîua, ti-mpletéi cu două *gâțâ*. Fimeili bătrâni mai purtau *cârpă* şî *ştergar di pus pi cap*, *pi cârpâ*, cum avé *mamă bătrână*"[131]. *Cârpa* era un ştergar subțire înnodat cu două noduri (ca două *coarne*) legat la spate, iar pe deasupra se punea ştergar sau batistă albă. „Pi timpu lu bunica, era *ştergar* cu mărgeli şî *vrâste*, di pus pi cap. Celi care o purtat *cârpă* s-o dus dimult, nici mama n-o mai purtat. Bunica mamii meli o purtat *cârpâ* şî *ştergar*. Vara nu purtau ştergarul, erau *batiste albe*"[132]. Mai aveau şi *nimitéț*, din inişor subțire sau din borangic. „Avéu *gândaci*, strângéu frunză di *agud*, hrănéu *gândacii*, făceau fir de *borangic*. Se punea peste *cârpâ*. Ridica păru pi *cârpâ*"[133]. Această piesă de port o semnalează şi Elena Florescu: „O

[128] Elena Florescu, *Portul popular din zona Neamț*, Cuvânt înainte de Paul Petrescu, Piatra Neamț 1979.

[129] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, I, 165-184 şi planşele cu piese de port din Adjudeni: 263, 264, 338, 391, 392, 393, 394, 414, 415.

[130] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, I, 166.

[131] Înregistrare Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.

[132] Ghiuzan Tereza, (*Ghidăloaia*), 75 ani, 7 clase.

[133] Baciu D. Cecilia (*Mihail*), 58 ani, 4 clase.

notă particulară a județului Neamț o dau ştergarele din borangic cu flori țesuste"[134].

În privința îmbroboditului cu cârpă şi ştergar, ca şi în privința pieptănăturii „cu coarne", Ion H. Ciubotaru face un amplu demers ştiințific, atât diacronic, cât şi sincronic, făcând adesea referiri comparatiste la mitologia şi simbolistica altor popoare, citând numeroase surse documentare şi descrieri înregistrate pe teren, în cursul cercetărilor intensive făcute în Dieceza de Iaşi. Concluzia la care ajunge autorul este că

> prezența ei [a broboadei „cu coarne" n.n.] în comunitățile catolice din Moldova constituie încă o dovadă a autohtonismului acestor credincioşi, o marcă de identitate românească. Este un adevăr incontestabil, pe care nu-l pun la îndoială nici specialiştii maghiari. Nici nu se putea altfel, având în vedere că această modalitate de împodobire a capului le este străină atât maghiarilor, cât şi secuilor[135].

În zilele de sărbătoare, fetele purtau mărgele, în multe şiraguri, de *hurmuz*. Aveau şi *zgărdiță* de pus la gât, – „mărgeli cusuti pi-o bucățîcâ di pânzâ". Despre rosturile străvechi ale mărgelelor şi cerceilor, aflăm din cartea Emiliei Pavel[136] că acestea se purtau pentru a cădea blestemul pe ele, nu pe copii. Mărgelele se mai purtau pentru a nu avea, pe lumea cealaltă, şerpi la gât, iar cerceii, pentru a nu avea broaşte în urechi. *Zgărdița* mai avea, în unele localități, şi o altă semnificație socială: „când fetele puneau prima dată *gherdanul* [subl. n.] la gât, se ştia că ele pot fi «peţite»"[137].

Cămăşile de purtat erau de cânepă, iar cele de sărbătoare, din bumbac. Erau şi cu urzeala de bumbac sau cu urzeală tot de cânepă. „Cât am muncit la cânipâ! Li ghilém, li-ntindém pi *culmi*. Cămeşa era din trii laț: *stani*, faţa şi spatele. Erau şi cu *pla(t)că* şi cu *altiț*, creață la gât, *cu bezărău*. Era cămeşâ cu pui. Era *puiu reginii cel mari* şî *cel mic*. Cu *cel nijlociu* ni-am făcut cămaşâ di mort. Dacâ n-ăl avéi, nu erai gospodinâ"[138]. În legătură cu acest motiv ornamental, *puiu reginei*, cândva, pe teren, cineva explica denumirea prin preferința reginei Elisabeta, care ar fi purtat o ie cu acest model de *pui*, creând modă şi dând numele unui motiv ornamental. Atunci nu ni s-a părut plauzibilă explicația, dar o mărturie a lui Henri H. Stahl aruncă noi lumini asupra acestui fapt:

---

[134] Elena Florescu, *Portul...*, 32.

[135] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, I, 170. Cf. şi „Dăinuiri etno-folclorice" în volumul *Gherăeşti, un sat din ținutul Romanului*, Presa Bună, Iaşi 2003, 322-331.

[136] Emilia Pavel, *Portul popular moldovenesc*, Junimea, Iaşi 1976, 28.

[137] Emilia Pavel, *Portul popular moldovenesc*, 28.

[138] Înregistrare Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.

era un întreg curent cultural de scoatere în evidență a portului popular, a artei populare, care fusese în bună parte o modă lansată din Palatul Regal [...] Se dansa, se juca horă, sârbă, toate celelalte, pe urmă se răspândise obiceiul peste tot. [Regina Elisabeta iubea] costumul aşa-numit tradițional. Care nu mai era costum popular propriu-zis. Era costum, dar nu era port țărănesc. Costumul *național* [subl. n.]. A rămas termenul, şi astăzi se vorbeşte de costum național[139].

Alte modele ornamentale brodate pe cămăşile femeieşti erau *ceasul* sau *cesuşoru*, *curăluşa*.

Puii erau, la cele cu alciță, pi mâneci, pi stani, în față două rânduri, în spati, două. Cele *cu pla(t)că*, două rândurele în față. Cari erau la feti, erau mai înfloriti. Se făceau cu albastru, cu verdi, cu negru. Erau cusute cu acu *la fir* sau *pe gearbâ* – trii firi-s o *gearbâ*. Mai erau şî *în cruciuliț*[140].

Se coseau şi mărgele şi fluturi. Cele de purtat aveau mai puține flori, cele *de bune*, mai multe. Cămăşile femeilor aveau pui mai puțini şi culori mai închise. „Cosăi sâ nu ti vadâ cineva sâ-ț ieí modelu, sâ ascundéu în *şopron*, în beci. Cămeşa era cu poali, poalili erau aparti. Stanili în sus. Poalili nu sâ videau de sub catrințâ. Nu au pui la poali, dicât un rând di *floriceli* sau *horbotă*"[141].

Peste *poale* se purta *catrință* dreptunghiulară, înfăşurată în jurul corpului. „La noi sâ umbla numai cu catrințâ, spri Săbăoani umblau şî cu fuste. La ortodocşi n-am văzut catrință. Când mergéi la câmp, rîdicai catrința-n brău. Erau *di rând* şi *di buni*"[142]. Modelele executate din țesătură erau: *cu craci* [pe *vrâste* era țesut pomul vieții stilizat în crenguțe], cele *di buni*, *cu ciucit* [= sucit; cu torsadă pe *vrâste*]. Între culori era şi *cerîu* [culoarea cerului]. Erau şi *cu rîdicăturâ* sau *cu rîdicat* [din țesut], tot *di bunâ*; *negroasâ* [cu fondul negru, nu roşu, cum era la partea ornamentată]"[143]. „Sâ *boié* cu *calacan*, era bolovan ca *chiatra vânătâ*, da era galbân. Îl găsăi la *zîdani* [= jidani 'negustori']. În *brău*, la *burneață*, punea *sărvét* [în loc de batistă], nu se spunea *năframă*"[144].

S-a purtat, în sat, şi *fotă*, dar aceasta nu era confecționată în casă: „*Fotă* am purtat când eram niriasâ, o bucatâ cumpăratâ şî la poali avé *tarciníu* [culoare roz-mov] şî cu alb. Era şi *catrință bocovinească*, cu fir [metalic],

[139] Zoltán ROSTÁS, *op. cit.*, 70-71.

[140] Înregistrare Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase, şi Baciu D. Cecilia (*Mihail*), 58 ani, 4 clase.

[141] Baciu D. Cecilia (*Mihail*), 58 ani, 4 clase.

[142] Ghiuzan Tereza (*Ghidăloaia*), 75 ani, 7 clase.

[143] Ghiuzan I. Maria (*Carmeluț*), 74 ani, 4 clase.

[144] Înregistrare Bârlescu M. Maria, (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.

am văzut la *bolci*. Fetili aduc di pi undi cioarili, din Banat!"[145]. „*Fota* era cumpărată, era niagră pân-aicea şî di-aicea la vali avé un fel di *vrâstişoari* cu *rozîu*. [Nu se spunea *tarciniu*?] Da, *tarcinîu*, da! Sâ găsă pi la Roman, era ţăsută di fabricâ, nu era lucratâ di fimei"[146].

Se încingeau cu *burneţe* (ròstit şi *bârneţe*). Erau făcute din păr de lână răsucit, colorat. Se făceau cu 3-5-7-9 alesături, alese cu acul. Mai demult purtau şi *brâu*. „Şî la câmp mă ducém cu brâu, avéi şî *di purtat*, şî *di zîli mari*. Trebuié sâ ai, ca sâ ti ţîi di lumi. Am văzut la cutari, trebu sâ fac sî eu!"[147]

Peste cămaşă se purta *cheptari*

di cheli di nel cu o floari în chept. Cari erau mai tineri avéu flori şî la poali, pe margini avéu *prim*. *Cozoc*, *cheptari*, da cum?, *suman*, cum era atuncea. *Cozocu cu brău* era pănâ la brâu, după trup. Di la brâu la vali, era larg, roata ca o fustâ, cu mânici. Avé flori la poali, în spati numa câtiva ... avé aşă ca nişti degiti cusuti-oliacâ, pre puţun. Era sî cu verdi, sî cu albastru, sî cu negru, aiestea trii culori. La mânici avé *tarcinîu* [culoarea *roza*, roz-mov]. Avé oliacâ di flori împrigiuru gâtului[148].

Minteanul era scurt, pentru iarnă, era cu flori, „erau *bătuti*, sâ chema cu *bataí neagrâ*, cu *bataí tarcatâ*, cu catifé, erau mai multi feluri. *Spenţăru* era scurt, oleacâ mai lung ca flaneaua, cu cureli făcuti pi dânsu, tot di pieli di miel făcut, cu mânici, avé flori pi la poali, pi dinainti, pi la mânici"[149].

Când era frig, se încălţau cu ciorapi *legaţi* din lână de oaie şi şosete *legate* tot din lână. Ciorapii erau *legaţi* cu dungi de diferite culori. Verbul (a) *lega* cu sensul 'a *împleti*' (cu andrele) sau 'a croşeta' (cu cârligul) este mult folosit şi astăzi, la Adjudeni, cu toate că este un sens rar şi arhaic, atestat numai în *Micul dicţionar academic*, vol. I–IV, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2001-2003, s.v. Se foloseşte, de asemenea, termenul *legătoare*, din aceeaşi familie de cuvinte. Se spunea: „mă duc în şezătoare cu *legătoarea*, vorbâ vechi. Am şî bondiţâ *legatâ*, ni-o *legat*-o *crusca*"[150].

Avéu flaneli făcuti la *cârlig*, *legai* flaneli, *legatâ* la andreli. *Legau* şî *ciupici*. Purtau ochinci, pânâ încoaci, câ înainti porcii îi beléi di cheli, nu-i pârléi. Cu ogheli albi, di lânâ, ţăsuti anumi. Cu gheti, numa la Paşti. Vara, disculţâ. Avéi o părechi di papuci cu cari ti ducéi duminicâ la biserică. Erau papuci cu tureactă

[145] Înregistrare Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.
[146] Ghiuzan I. Maria, (*Carmeluţ*), 74 ani, 4 clase.
[147] Înregistrare Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.
[148] Înregistrare Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.
[149] Înregistare Ghiuzan Verona, 85 ani, 6 clase.
[150] Ghiuzan I. Maria, (*Carmeluţ*), 74 ani 4 clase.

sau *jumătăți*, colorați în portocaliu sau negru. Mănuși nu pré am avut. Băgam mâna în cozoc. Am făcut di lânâ di oai[151].

Bărbații purtau, iarna, pe cap căciulă de *astrăgan*, vara-pălărie. Cămășile erau din pânză de cânepă,

croiti din trii lați, cumpărati n-o purtat dicât acu', încoaci. Guleru îndoiét oleacâ. Cele de sărbătoare erau din pânză de bumbac. Atunci când purtau izmeni, era cămașa lungâ pânâ la genunchi. Flăcăii avéu și cu *pui*, și fără *pui*, erau încrețiti. Era din *stani*, și cu poali, și fără poali, di băgat în pantaloni. Cămașa bătrânilor era fără pui, avea și *placă* [platcă]. Purtau flaneauâ di lânâ. Flaneaua nu lipsă la nici o casâ, împletitâ di lânâ di oaí. La sărbători, flanea mai bunâ, lâna mai laí. Di toati zîlili, di *noatinâ* neagrâ. [La cea] di sărbătoari mai făcéu câti-un *corbéc* [ornament din tricotaj]. Flăcăii aveu *spențări*, iarna, și cu suman. Erau și *sumane albe*, din lână albă.
Se încingeau cu brâu de casă, făcut și din suman, dat la chiuă la Piatra Neamț, o făcé ca pi *postavâ*, nu sâ mai vidé câ-i țăsut. Erau și țesute *în vrâste*, *tarcinîu*, verde, roș, albastru. Oaminii avéu cureauă di peli cu cataramâ, duminica mai purtau *burnețe* țesute cu alesături sau cusute cu flori. Bătrânii avéu *chimeri*, tata neu o avut, socru neu o avut. *S-o rămas* [s-au părăsit] chimerili[152].

Bărbații purtau, vara, izmene, iar iarna,

ițari di lânâ, făcuț di casâ. Ițarii erau făcuț și din suman. Erau și alghi, și negri, după cum avéi oili, albi, negri. Sâ încălțau cu ochinci. Omu neu o avut o părechi di ciuboti [era înstărit! n.n]. S-au purtat opinci până prin anii '60. În zile de sărbătoare purtau bocanci sau opinci cu curele negre și *oghele* de *abá*[153].

Când porneau la drum lung, iarna,

avé un *vistón* di casâ, tot stofâ di suman, uneori lua și sumanu pisti *viston*. Era un om cari li cosă [sumanele]. Avé *sarad* negru, împletéi di-ț viné acru, ca un fel di *gâță*. Trebuié sâ-i duci *saradu* gata făcut. Avéi trii sumani: unu *lai*, unu mai puțîn negru, unu di *noatinâ*. Îi punéi un fel di catifé verdi pi guler.
Era cojoc cu *bătaie* neagrâ, pi la poali – o cusăturâ di douâ degiti. Îl luai în tăti zîlili. La cel di sărbători, *bătaie cu tarciniu*, cu verdi, di toati culorili. Toate erau cu mâneci. Aveau flori pe la poală, guler și mâneci, cusute cu *canvá* colorată.
Mintean purtau femeile, bărbații nu prea purtau. Bărbații purtau *blanâ* – tot di suman din lânâ di oaí țăsutâ și dată la chiuă, cu guler din nel *astragan*. Purtau *blană* și femeile[154]. [Era ca un palton la două rânduri de nasturi, cu buzunare oblice, cu gaică la spate n.n.]

[151] Baciu D. Cecilia (*Mihail*), 58 ani, 4 clase.
[152] Bârlescu M. Maria, (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.
[153] Înregistrare Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.
[154] Înregistrare Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.

Purtau mănuşi din lână *legate* sau făcute din piele de oaie.

Maria Bârlescu are două nepoate în Spania, la care le-a dat cămăşile cusute, „cele mai înflorite":

> Nu mă mai îmbrăcam cu dânsâli. Şî catrinţele le-am dat, şî bârneaţâ, că doar tot li mănâncă moliili. Cât am muncit eu la dânsâli, cosăm noaptia, că zîua mergém la câmp, da ni-o trebuit sâ am di toati felurili. S-o perindat tăti! Acu-i uşor di trăit. Cânipâ di zghiciulat nu ai, di tors nu ai, înainti nu găsăi di cumpărat ninic![155]

Probabil, foarte curând, cu dispariţia ultimilor bătrâni, portul tradiţional va deveni doar o amintire şi o temă pentru o secţie de muzeu.

5. Meşteşugurile

5.1. Dulgheritul şi tâmplăritul

În Adjudeni, cele două meserii, care în alte părţi sunt specalizări diferite, au fost practicate, mulţi ani, de Alexandru M. Meluţă (Magdici), în vârstă de 76 de ani. A învăţat de la moşu Arţoi, dar a lucrat mai mult cu Anton a lu Marcin a lu Pici. Ca dulgher, a lucrat la case, la şoproane. A făcut *coştoroabe*, care se sprijineau pe *furci*, şi a lucrat la capetele grinzilor, numite *console*. Acestea se tăiau cu *sfaizîcu*, un ferăstrău „mai subţirel", cu care se tăiau şi florile la *cerdac* şi florile de sus, de la *deregi*. „Prin sculpturalitatea formei şi ritmicitatea dispunerii, aceste *console* [subl. n.] alcătuiesc unul dintre importantele câmpuri decorative din întreaga arhitectură populară românească"[156]. „*Deregii*, sus, erau drepţi, iar la un metru, se *luau canturile* cu *cuţitoaia*". *Draniţa* se aducea de la Piatra Neamţ şi de la Târgu Neamţ.

A mai lucrat ferestre, uşi şi obiecte de mobilier: dulapuri, paturi, scaune. Se lucra „la mână", cu ferăstrău, *ábzic* – un ferăstrău cu dinţi mai fini –, *sfaizîc*, *gealău*, *cioplitori* – „întâi dai cu *cioplitoru* şî pi urmâ cu *gealáú*". Pentru îndreptat scândura se folosea *robancu* [din germ. Rauchbank] – „di feţuit". Pentru geamuri era *platbanc*, „cu cari faci *tablii*; cu *spont* faci „dunga pi geam, ca sâ poţ sâ bagi sticla, îi ca o *custurâ* subţîri, cu un sprijin". Cu un *lămbuitor* făcea dungi pe scânduri. „*Scrijeliturili* sâ fac la mână, cu *custurâ* di *gealău*. Nu mai am nimic, le-o dus băietu după dig, că sâ-ncurca în eli. Eu le-aş fi ţînut di amintiri!" Ne-a arătat totuşi, cu mândrie, uşile, dulapul, colţarul, masa, din casa lui, alături de care se înălţa o alta, mare şi modernă, a feciorului, specializat şi el în *video* şi alte îndeletniciri solicitate în prezent.

---

[155] Înregistrare Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.

[156] Elena Florescu, *Arhitectura...*, 148.

5.2. Prelucrarea pieilor

Acest meşteşug a fost, iniţial, o îndeletnicire casnică – după cum remarca Valer Butură:

> La specializarea meşteşugărească s-a ajuns în urma cerinţelor tot mai mari pentru diferitele tipuri funcţionale de produse, unele diferenţiate local şi zonal, prin croi, ornamentică [...] Au apărut diferitele branşe: tăbăcarii, cojocarii, curelarii, cizmarii, blănarii etc. [...] În viaţa satelor, mai importanţi au fost tăbăcarii şi cojocarii"[157].

5.2.1. Tăbăcăritul, curelăritul, opincile

Meşterul specializat, Medveş P. Mihai, nemaifind în viaţă, am încercat să reconstituim secretele acestei meserii cu fiica sa, Mărioara M. Giurgilă, în vârstă de 54 de ani. Pieile bovinelor, mai groase şi mai rezistente, s-au utilizat pentru confecţionarea încălţămintei şi a diferitelor curele, pentru încins, legat, înhămat.

> Tata dubea pelea di vitâ în felu următor: punea un amestec di var cu sari şî cu piatrâ acrâ, aşa sâ chema. O ţînea acolu câtiva zîli, chiar opt zîli o ţîné la *dubala* ceia, după aceia o scoté, o spăla la baltâ şî după aceia o puné pi-o covatâ, pi fundu coveţîi, şî-i dădé păru jos c-o *hripcâ*, aşă sâ chema, *hripcâ*. Dup-aceie iar o spăla, o lăsa sâ sâ usuci, pi dos, iar o-ntindé tot cu *ripca* ceie, pi partia cari-o fost pi vitâ. O *ripcuié*, păn-o-ntindé, sâ făcé subţîricâ, ca sâ poatâ s-o lucrezâ, *(h)amuri*, *chişti*, *opinci*. [Ce sunt *chiştile*?] La (h)amurili calului, cari-i pi trup, la gât sâ făcé o *chişcâ* [pronunţat şi *chiscâ*], tot din peli di vitâ, aşa. La *jugu* cari îl bagi în cap, *cleştii* îs di lemn şî vin căptuşîti cu peli.
> *Opincili* sâ făcé în felu următor: tăié cât îi la lungimea piciorului, exact ca la papuci. Şî sâ aduna la vârf, aşa, şî sâ cosă aşa, frumos, cu *cosoi*. *Cosoi* sâ făcé to-din peli di vitâ, umedâ, n-o mai lăsa sâ sâ usuci, o-ntindé pi-o uşâ, o băté-n cuie ş-ontindé pi uşâ, pi-o bucat-di lemn, ca s-sâ facâ subţîri-subţîri-subţîri, aşa. Iar o mai scoté din cuili celia, iar o mai întindé pi uşâ, iar o mai muié în *dubala* ceie, iar o mai întindé pi uşâ, şî iar o rădé şî iar o-ntindé, păn-sâ făcé subţîri-subţîri, di era ... cum sâ vă spun eu, ca nailónu ista, uiti-aşa era. O tăié on firuţ subţîri, aşă di un milimetru, doi milimetri, şî făcé un fir foarti delicat, subţîri. Cu acela sâ cosă la *(h)amuri*. Şî la *opinci*, da nu era chiar aşă subţîri. Avé o sulâ, cari, când o dădea acolu, făcé o gaurâ în patru muchi şî dup-aceie ascuţă, avé o bucatâ di lemn cari, aşă-ia, o ascuţă la vârv şî intra în gaura ceie. Şî făcé cu douâ bucăţ di curea, cum încheiem şnuru la papuc, aşa exact sâ-nchié vârvu la opincâ. Dup-aceie, în părţ, sâ făcé la mijloc nişti creţ, acolo sâ făcé iar o gaurâ mai mărişoarâ, undi sâ băga iarâ. Şî la spati, iarâ sâ făcéu mai mulţ creţ, undi sâ băga iarâ cureaua cari ti legai. *Curelili di opinci* erau mai lati. Şî la urmâ băga în bortili celia mari, la vârv nu mai avé nici o legăturâ. La mijlocu piciorului avé

[157] Valer BUTURĂ, *op. cit.*, 402.

douâ găuri şî la spati o gaurâ, cari băgai în găurili celia, mergéi în cruci, dădéi la spati şî, dup-aceia, învârtéi până sus, păn-undi era *oghiala*. Şî di porc sâ făcé, încâ di porc sâ făcé cu păru. Sâ puné la *dubalâ* cu piatrâ acrâ şî cu sari, da fărâ var, ca sâ nu sâ ducâ păru cela, câ dacâ păru cela sâ ducé, nu ținé aşă di mult ochinca. Aşă, cu păru, ținé mai mult.
(H)amu sâ chema, cum îi pi trupu calului, *trupar* sâ zîcé. O *cureauâ* groasâ, pi urmâ, pi spati, roata-mprijur di la gât şî păn-la spati şî iarâ la gât. Ş-apoi, di pi nijloc şî di pi mărgini, încâ patru hamuri. *Hățu* îl punéi în cap şî-n gurâ la cal şî cu curea păn-ajungé la căruțâ, ca sâ-l mâí omu. Făcé şî cureli di pantaloni, pentru bărbaț, puné o cataramâ şî ti-ncingéi. Făcé nişti floriceli, tot în peli făcé, avé un *mahát*, aşă sâ chema, *mahat*, nu uit cât oi trăí, câ mă puné şi pi mini sâ *măhătuiesc*. Puné pi masâ şî făcé o dungâ finâ, pi margina curelii – ş-acu' esti, când văd cureli cumpărati, au – şî mai avé un fel di fier cari băté acolo cu ceva şî-i făcé floriceli pi peli, pi curea. *Chimér* avé şî tata, da nu ştiu cini li făcé, eu n-am văzut sâ facâ tata *chimeri*[158].

5.2.2. Cojocăritul

Şi în privința cojocăritului, Pozsony Ferenc se vede obligat să recunoscă faptul că

maghiarii stabiliți în Moldova şi-au însuşit treptat modul în care românii creşteau oile şi cunoştințele meşterilor tăbăcari ai regiunii. De obicei, fiecare sat avea unul sau doi tăbăcari, care făceau diferite articole de îmbrăcăminte (de ex., cucimă [sic], blană mai lungă, cojoc etc.) din piele de oaie[159].

Satul Adjudeni era unul dintre cele mai importante centre din zona Romanului în care se prelucrau pieile de oaie. Cecilia Fechete, în vârstă de 64 de ani, a lucrat cojocărie cu soțul ei, care a murit, şi cu socrul ei. În prezent, nu mai lucrează, dar ne-a relatat, cu bunăvoință, tainele acestui meşteşug, aşa cum a făcut-o şi cumnatul ei, fratele soțului, Fechete M. Laurențiu, 74 ani, 4 clase, cojocar.
Vorbind despre practicarea cojocăriei de către femei şi bărbați, pe Valea Bistriței, Romulus Vulcănescu remarca faptul că s-a ajuns

la diferențieri şi specializări în munca cojocărească, atât înăuntrul familiei, în cadrul îndeletnicirilor casnice, cât şi, mai ales, în afara familiei, în cadrul atelierului meşteşugăresc. În meşteşug, femeile s-au consacrat, mai ales, brodatului pe piele [...] Numărul cojocăreselor de la începutul secolului al XX-lea a devenit impresionant[160].

[158] Înregistrare Giurgilă M. Mărioara (Di pi tată *Cuța*), 54 ani, 8 clase.
[159] Pozsony Ferenc, *op. cit.*, 170.
[160] Romulus Vulcănescu, „Cojocăria", în *Etnografia Văii Bistriței. Zona Bicaz*, Piatra Neamț 1973, 450.

Port din perioada interbelică

Familie din perioada interbelică

BCU "MUNTENIA" LIBRARY

Tineri în port de sărbătoare

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Mire şi mireasă

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Port de sărbătoare

BCU IASI

Port de sărbătoare

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Port tradițional

Port cu suman şi opinci

BCU LIBRARY

Port femeiesc cu şervet pe cap

BCU LIBRARY

Bârlescu M. Maria

BCU

Ghiuzan I. Maria

Port de sărbătoare cu cheptar

Cămaşă cu „puiu reginei”

Port de sărbătoare

Cheptar (detaliu)

Port cu cheptar şi traistă

Port cu cojoc

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Port de sărbătoare cu cheptar

Port de sărbătoare

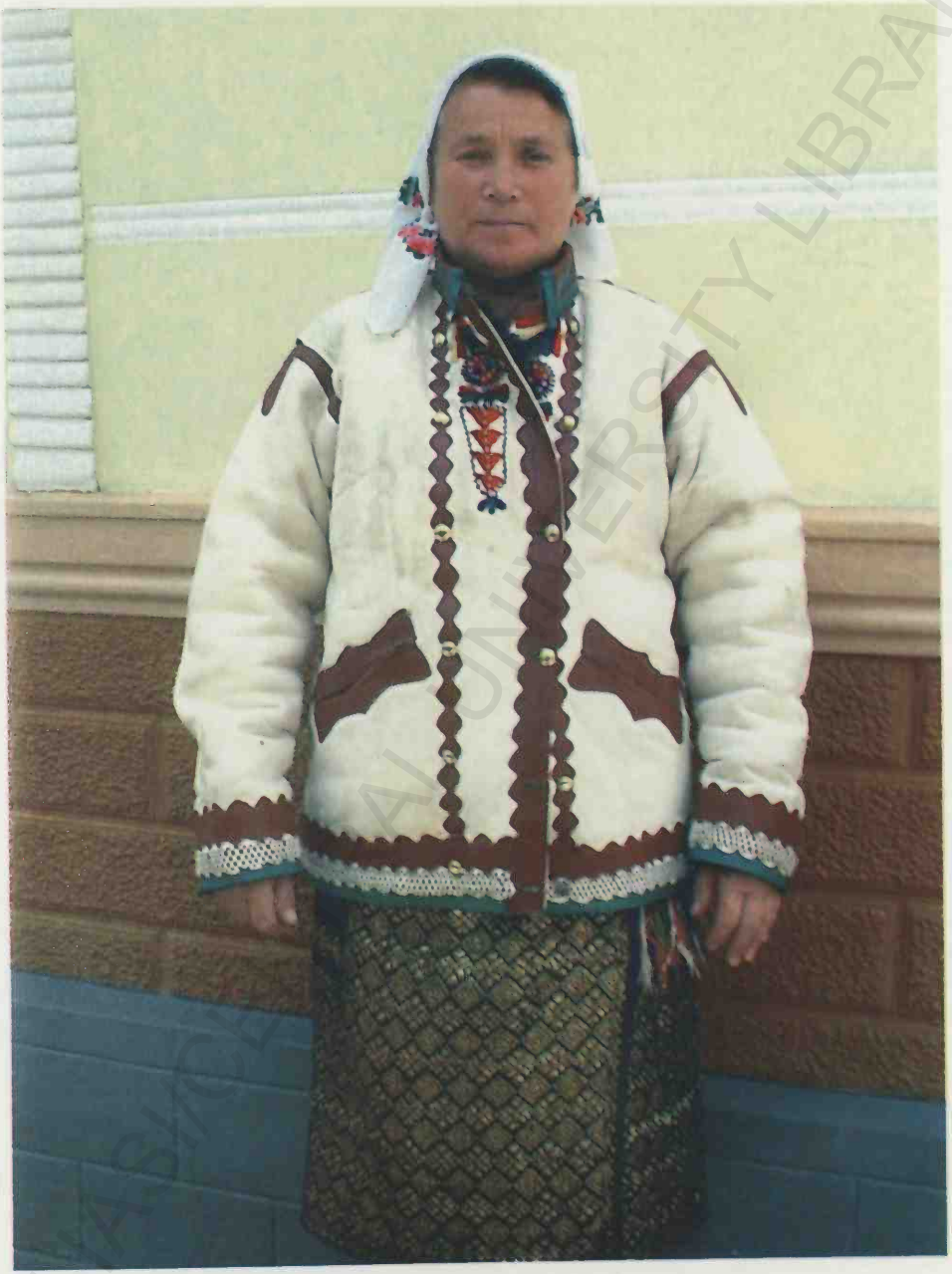

Iacob A. Ştefania (Fănica)

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Port de sărbătoare

BCU

Tot aici, autorul constată existența familiilor *specializate în cojocărie*, așa cum era familia Fechete, la Adjudeni. Iată relatarea Ceciliei Fechete:

Pelea o luam, îi puném sămn când viné omu, scriém în caiet, după aceia li luam şî li puném la muiét, li spălam. Altu li-aducé uscati, altili erau *verz*, li puném în apâ. Dup-aceie li puném la *dubit*, puném apâ cu *piatrâ acrâ*, li dubém, dup-aceie li scotém, iarâ li mai învârtém pin *dubalâ*, pi-acolo, ştii, ca sâ sâ *dubascâ* cum trăbâ. Li ținém câti-o săptămână, după cum sâ țîné di eli. Altâdatâ şî douâ. Dup-aceie li luam, li scotém di-acolo, li uscam, li mai trăgém iarâ cu *gripca* şî li-ntindém. *Gripca* era o sculâ, mă duc sâ-ț aduc una, dacâ vrai s-o vez! [Era ca o lamă de cuțit, cu mâner de lemn pe laterală n.n.] Li rădém, li scuturam, trebuié sâ li scuturi, sâ li faci frumoasâ, doar nu li dai omului murdari! Li punéi pi masâ, li croiéi, li cosăi, făcéi acolo flori, chiar şî flori mai făcém, cu lânâ frumoasâ, cumpăratâ. Făcém flori în pept şî pi la poali, la buzunari şî la poalâ. Mai multi feluri di modeli avém. Pi spati nu pré făcém.

Erau *spențări*, sâ chemau la noi, *cozoaci*, *bondiț*, di-aiestea cu flori, *cozoceli*. Sâ *ducéu* [coseau] di mânâ, cu *ibrişîn*, cu acu dus-întors, *ducéu* mai multi rânduri. *Cheptar* cu *primuri*. Mai multi feluri di *bondiț* sâ făcéu. Primu era *legat* [= împletit] di mânâ, cu lânâ neagrâ, cu andreli sâ *legau*. Dacâ vrei sâ pui pelicicâ, mai punéi şî pelicicâ. Floricelili li făcéi pi peli albâ, nu li făcéi pi pelea di oai, acolo. Pelia albâ o punim la var, ca sâ iasâ curatâ, sâ fii albâ ca hârtia! Dup-aceie cosăi floarea pi dânsa. O fost o muncâ multâ la cozocăria asta!

[La flori] tăti feluri di culori: roş, galbăn, verdi, portocaliu, blió şî negru, tăti feluri di culori. Era culoarea *ghighițîu* [= dedițiu, de la floarea plantei numită *dediței – Pulsatilla vulgaris*]. Li-*nvrâstai* cum li vini lor acolo, sâ sâ potrivească. Nu ştiu cum sâ cheamâ modelili, ni-aducé model. La noi vinéu di pi la Paşcani, di pi la Târgu Frumos, di la Iaş vinéu, din tăti părțîli vinéu, di pin partea Băcăului mai vinéu. Ii [soțul şi cumnatul ei] erau vestiț. În satele din jur nu prea erau alți cojocari.

Spențăru era cu mâneci. Erau şî pânâ-n călcâi, cojoaci ciobăneşti, *tohoarcâ* sâ chema. [Cojoacele, pe margine, erau cu piele?] Muşamauâ sâ chema. Pui ori muşamauâ, ori peli. Peli maro şi neagră, sâ mai chema şî *zamțâ*, asta sâ cumpăra, nu o făceam. Erau şi cu *curele împletite*. Cureaua era cam de jumătate de centimetru, din piele, punéi trii rânduri di cureli (douâ maro şî una verdi şî lânâ *ghighițîu*, *mof* [= mov], pe margine. *Mintean* nu pré sâ mai făcé, da s-o purtat. Socru făcé *mintean*, cu flori mai multi, roata-mpregiur, era până deasupra genunchiului. La *cojocu cu brâu* pentru fimei se puneau flori la poale. Mergé multi pei. Pelea era di *moşar*, di mel mai mari, cam de o jumătate de an [tăiat la Moşi][161].

Şi Romulus Vulcănescu a remarcat că şi cojocarul „împarte pieile ca şi ciobanul, după sezonul în care sunt sacrificate animalele purtătoare"[162].

[161] Înregistrare Fechete V. Cecilia (a lui *Cozocaru*), 64 ani, 4 clase.

[162] Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, 458-459.

Alte amănunte şi precizări ne-a oferit Laurențiu M. Fechete (*Cozocaru*), cojocar:

> Puneam pelea la muiat într-un butoi cu apâ, o țineam două zile, ca s-o curăț di mizerií. Di oaí nu mai primesc, câ sâ lucrează greu. Di mel *moşar*, di zăci kilograme di carni, mai măruț oliacă, nu-i di căciulâ. Li curăț di carni la *stáviti* [= stative][163], dacă nu-i luată carnia di pi ié, nu prindi *dubala* bini. *Staviti* îi pi două lemni, deasupra ari-on cui şî o limbâ di lemn îi vârâtâ în cuiu cela. Ari două sau patru picioare înfipte în pământ, ca să nu fugâ. [Pielea] stă fix, acolo, sâ n-o țíí cineva cu mâna[164].

Valer Butură descrie în modul următor această *ramă* în care se prindeau pieile pentru a fi curățate: „formată din două picioare, în care se introduceau două prinsori orizontale, care strângeau pielea şi permiteau raderea ei cu un cuțit special numit *scafă*, făcut dintr-o coasă veche"[165]. La Adjudeni, acest cuțit se cheamă *gripcă*:

> Se curăță cu *gripca* şi cu *ghips*, ca s-sâ facâ alb. După două zîli, o puném la *dubit* şî şăsâ zîli sta la *dubalâ*. *Dubala* sâ făcé din apâ cu sari şî cu *piatrâ acrâ*. Li scotém şî li dădém la umbrâ, ca sâ nu li ard, sâ nu sâ coacâ. Li curățam, li *rivineam* ca sâ sâ moaí, li puném pi scaun, ca sâ tragâ două-trii zîli, ca sâ pot sâ li-ntind mai bini, sâ iasâ moali. Pentru întins era o funií acățatâ di grindâ, făceam *juvăț*, o strângém bini [pielea], câ trăgém cu picioru, ca sâ nu cadâ di-acolo, şi trăgém cu *cârligu* pi peli. Dacâ li întindéi din scurs, nu li mai întinzi la *cârlig*"[166].

Iată cum descrie, tot Valer Butură, acest *cârlig*, „folosit în multe centre de cojocărit":

> Acesta era un cuțit special pentru întins şi curățit, în formă de semicerc frânt, cu un mâner şi o coadă lungă la un capăt, cu o scăriță la celălalt capăt, în care se introducea piciorul când se lucra cu el. Pielea se leagă cu un ştreang de un cui, într-o grindă, la înălțime potrivită, ca să poată fi cât mai uşor trasă în jos şi întinsă cu cârligul. Acesta se prindea de mâner, se ridica în susul pielii şi apoi se trăgea iarăşi în jos, cu piciorul din scăriță[167].

Şi tehnica, şi ustensilele folosite la Adjudeni sunt identice cu cele din Transilvania, descrise de etnograful citat.

---

[163] La Tudor Pamfile, *Industria casnică la români. Trecutul şi starea ei de astăzi. Contribuțiuni de artă şi tehnică populară*, Librăria Socec & comp., Bucureşti 1910, 48, *stative*.

[164] Înregistrare Fechete M. Laurențiu (*Cozocaru*), 74 ani, 4 clase, cojocar.

[165] Valer Butură, *op. cit.*, 407.

[166] Înregistrare Fechete M. Laurențiu, 74 de ani, 4 clase, cojocar.

[167] Valer Butură, *op. cit.*, 408. Cf. şi Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, 465-470.

Înainti erau cojoaci lungi, di-on metru jumati, pentru oi, sâ doarmâ, ii nu dorné în pat, dorné în câmp, săracii. La stânâ-i foarti greu. Ca sâ pornești oili noaptea, în *pornealâ*, ploauâ, ningi, frig, îi foarti greu.
Bondiț, ori *cheptari* ori *bondițâ*, căciuli. *Cheptariu*-i cu flori. Florili li cosa nevasta: *rozeti*, așa sâ chema, *brăduț*, cu lânâ, sculi di lânâ țîgaí. Verdi, *tarciniu*, roș, negru, făcé *sînătău'* cela cu negru-ntăi, dup-aceie mai făcéi o frunzuliță, o legai di *sînătău'* cela. Cosa pi peli sau pi pânzâ. Flori la mânici și la poalâ, roata-mprejur. Cu *prim* negru, *legat* din lânâ, tot cumpărat cu metru, țăsut era, di lânâ, la mâneci, la poale.
Spențăru era alb, deasupra genunchiului. Pi margini cu *zamță* [uzual, *jamșă* n.n.] din piele maro, de jur împrejur, la mâneci, cu guler întors, cu muşama verde. *Zamța* sâ cumpăra, erau fâșii di pieli zîmțată. La coate se chema *cotar*, la umeri, *umerar*, la buzunare, *clape*. În față, floare de *sînătău* negru [trasa conturul n.n.].Tata o făcut *mintean*, cu *bătaí* neagrâ, roata-mpregiur cu *musculiț*, pi la chept, pi mânici. Nu era cu flori. Cojoc cu brâu n-am făcut. La cari-i mai bătrân, mai închis. Acuma sâ fac mai mult bondiț îmbrăcati în material[168].

Studiind ornamentica produselor de cojocărit din toate zonele țării (inclusiv zona Romanului), Paul Petrescu ajunge la următoarea concluzie:

Faptul fundamental în considerarea situației acestui domeniu de artă populară este că toate variantele se înscriu în cadrul unui stil unitar românesc, stil caracterizat, în primul rând, prin funcționalitatea fiecărei piese și, în al doilea rând, prin decorativismul de factură geometrică și floral stilizată. Unitatea tipurilor de croi și a schemelor compoziționale formează un cadru puternic, același pentru toată țara, în care soluțiile ornamentale extrem de variate merg până la individualizarea fiecărei piese în parte, caracteristică esențială a artei populare românești[169].

5.3. Dogăritul

Meșter dogar recunoscut în sat este Burlacu A. Iojă, în vârstă de 72 de ani, care a învățat meșteșugul de la bunicul lui, Dumea Mihai și a lucrat în Roman, la Centrul de Legume și Fructe (CLF). A lucrat butoaie, căzi (200-500-1000 litri), de brad, de stejar, de frasin, putini (pentru brânză, murături) și alte obiecte.

Omu aducea scândura balot. O desfac la *circular*, o croiesc, ca lungime, înainte se cioplea cu barda, o geluiesc, o rădic în picioari, o strâng. Pentru dimensiune are model. Acum fac tăt la maşînâ. Li trag pi *abríc*. Cercurile de metal erau la balot. Unelte: *bardâ*, *ciocan*, *păpuşă*, de bătut cercuri – ca un ciocan de lemn, nu baț cu ciocanu de fier în fier. Îi faci *gardina*, ca sâ prindâ fundu la butoi. La doagâ

[168] Înregistrare Fechete M. Laurențiu (*Cozocaru*), 74 ani, 4 clase, cojocar.
[169] Paul Petrescu, *Broderii pe piele în arta populară românească*, Meridiane, București 1968, 35.

îi faci un şanț, *canel*, în care se prinde fundu. Când le adun grămadă, îi dau foc înăuntru. Pui şase-opt cercurî. Dacă-i de cinci sute, îi pui opt. Îl *focăreşti*, pui foc, foc mic, înăuntru, la mijloc. Când s-o-ncerbântat doaga pi dinafarâ, îl *cercuiesc*, îl rătez cu fierăstrăul, îl netezeşti cu *tesla*, apoi cu *cuțitoaia*. Fundul îl *păpureşti* cu *papurâ* pintri doagi. Când îi pui apâ ferbinti, sâ umflâ. Apa stă douăzecişipatru de ore. Papura rămâne acolo. Anul viitor îi scoț papura şî pui alta.

La *ciubăr* nu trebuie *focărit*, vini drept. *Putinili* tot drepte. Putina di brânzâ, la un capăt îi di zeci, la un capăt di opt [conică]".

Butoaiele se spălau cu frunză de nuc.

5.4. Împletiturile din răchită

Tot Burlacu A. Iojă, dogarul, face şi împletituri din răchită. Aduce răchita din *zăvoi*, să fie toată la fel. Le taie şi le-mpleteşte de verzi, pentru că, după ce s-au uscat, nu se mai îndoaie. Face coşuri de prins peşte „la gârlă", *coşărci* sau *baniț*e pentru cartofi, porumb. Nu face pentru comerț, face „pentru casa omului".

5.5. Fierăritul

Spre deosebire de multe sate din Moldova, în care această meserie este practicată de țigani, Ghiuzan I. Petru, poreclit *Feraru*, în vârstă de 65 de ani, este român, a învățat fierăria de la tatăl său şi a lucrat ca muncitor la fosta Întreprindere Mecanică Roman. Tatăl lui făcuse ucenicie, trei ani, la un neamț din Roman şi şi-a deschis atelier acasă. Din cei patru băieți ai săi, doi au învățat meseria, dar, în prezent, a mai rămas doar Ghiuzan I. Petru care mai lucrează, dar foarte puțin. Mai sunt doi fierari în Tămăşeni.

În atelier aveau *nicovală*, *menghină*, *vatră cu foc*, pe care se încălzea fierul, *foi*, *ciocane*, *cleşti*. Focul se făcea cu cărbuni de lemn amestecat cu *huilă* (adusă de la depozitul din Săbăoani sau din Roman). *Foiul* era făcut „din trii şî din patru *clapi* di scândurâ şî căptuşît cu *peli di cal dubitâ*. Sub *foi* avé o *clapâ* [supapă] şî, când trăgém cu o *manétâ*, *clapa* sâ dischidé şî întra aeru în el. Acu' esti motor cu ventilator la curent".

Fierul se cumpăra, fie resturi, de pe unde le găseau, fie de la depozit. Au lucrat piese metalice pentru *căruțe*. Osiile se aduceau din Germania. Se tăiau în două.

Pe-atunci nu era sudură. Li dispicam şî li băgam în foc şî li dădém *fertúrâ*[170], la 1200 de grade, şî sâ topéu, dădém cu ciocanu sâ sâ *pringâ*, sâ prindéu. O

[170] Sensurile acestui substantiv sunt înregistrate la Ion A. Florea, *Terminologia fierăriei în mediul rural din Moldova şi Bucovina.Glosar*, Universitatea „Al. I. Cuza" Iaşi, Centrul

păsuiém[171] după lemn – viné din Germania, gata împachetatâ, cu tăt cu *bucşâ*, cu *piuliț*, cu *şaibi*. La roț li puném *şîni* di fer. Cumpăram *şîni*, măsuram după roatâ, puném în foc şî dădé *ferturâ* ca la sudurâ ş-o trăgém pi roatâ.

Se făceau şi

drugári [termen neatestat la Ion A. Florea], di sâ puné la lemn ca sâ poatâ băga *drugii* la căruțâ, doi pi-o parti şî doi pi-o parti. Şî patru *colțari*[172], prindém la lemni în şuruburi, ca sâ nu sâ rupâ. [Făceam] *perinoagi*[173] la *dricu* din spati, nişti întărituri sâ țînâ lemnu. Sâ mai puné *tarângi*[174], di sâ prindé lemnu unu di altu, tot cu piuliț. Sâ mai pun nişti *chițîbuşuri*, ca sâ fii mai frumoasâ.

Mărtin Apitedenii (a murit) făcea roți, butuci, căruțe.
Pentru *potcoave*

era fer anume, de cumpărat. Tăiém, când viné omu cu calu, exact dimensiunea, puném în foc şî făcém potcoavi. Avém ciocani. Cel de cinci kilograme se chema *fórşlag*[175], iar cel mai mic, *hántamăr*[176]. Țîném cu *cleştili* potcoava şî ucenicu băté cu ciocanu. Pentru potcovit avém trii rânduri di sculi: prima datâ tăiém cu un fel di daltâ, *şfalthamăr*[177], a doua oară, *brócamăr*[178], ş-a triilea ciocănel, *spíthamăr*[179]. Curățam unghia calului cu *cleşti*, curățam cu *cuțîtoáia*, dup-aia, puném potcoava. Calu cari *faci năravi* îi punim în bot *ievanşánâ*[180], îl prindi di buzâ.

---

de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor, Iaşi 1981, 225-226. Aici sensul este „Stare de incandescență în vederea lipirii fierului".

[171] Ion A. Florea, *op. cit.*, 379: „A potrivi în stare fierbinte pe lemn [diferite piese metalice]...".

[172] Ion A. Florea, *op. cit.*, 154-155, „a) Vinclu".

[173] Neatestat la Ion A. Florea. În dicționare se precizează că această piesă este din lemn.

[174] Ion A. Florea, *op. cit.*, 519: *Tarâncă* – „Piesă metalică la căruță cu care se fixează dricul"

[175] Ion A. Florea, *op. cit.*, 248: *Fórşlag* – „Baros". Din germ. *Vorschlag*.

[176] Ion A. Florea, *op. cit.*, 277-280: *Hántamăr* – „Ciocan de fierar, cu greutate de 0,5-1,5 kg, folosit de meşter pentru lucrări uşoare de atelier". Din germ. *Handhammer*.

[177] Ion A. Florea, *op. cit.*, 482: *Şpáltamăr* – „Apşot" care înseamnă „Daltă". Din germ. *Spalthammer*.

[178] Ion A. Florea, *op. cit.*, 91: *Brócamer* – „Forbaistru", care înseamnă „Ciocan sau dorn cu coadă cu vârful în formă de piramidă, cu care se lărgesc în potcoave găurile potrivit cu forma şi dimensiunile caielelor..." Din germ. *Bruchhammer*.

[179] Ion A. Florea, *op. cit.*, 484-486: *Şpițámăr* – „Ciocan cu ambele vârfuri ascuțite..." Din germ. *Spitzhammer*.

[180] Ion A. Florea, *op. cit.*, 297: *Ivaşá* – „Clamă de lemn care se pune în botul calului nărăvaş pentru a sta la potcovit". Din turcescul *javaša*.

Boi nu se potcoveau la atelier. Era altcineva care potcovea boi. „Băga boú în *pătaşcâ*[181], îl prindé cu cureli şî erau douâ lemni în sus şî-l suspenda acolo. Îl lega de coarne şi îi trăgea picioru cu o frânghie".

În atelier se mai ajustau *sape*, care se cumpărau, „dar erau cu muchii pătrati, la noi sâ obişnuieşti cu muchii rotundi. O băgam în foc di-o *călém* oliacâ ş-o bătém la ciocan, i-o-*mpănám* ş-o dădém la prăşît". Se mai făceau *cârlige* pentru *uluci*, la casă, *vătrár* di tras focu, *cancí* di prins lemni, când veneau pe Siret la vale; avea o verigă s-o legi cu frânghia şi se arunca cu *cáncea*". Se mai făceau „*topoarâ*, *săcuri* – *săcurea*-i mai micâ, *toporu*-i mai mari".

La întrebarea dacă aceasta nu este o meserie specifică ţiganilor, s-a răspuns că aceştia „făceau, mai ales, *săciri* [= seceri] şî sâ pricepéu la călit topoarâ, la *berz* [sg. *bardă*]".

Este de remarcat faptul că, şi din această meserie, practicată la Adjudeni, se regăsesc, în studiul despre fierăritul pe Valea Bistriţei de Ion Chelcea[182], majoritatea termenilor, a sculelor şi a obiectelor care se confecţionau.

6. Medicina populară

Dacă ocupaţiile şi meşteşugurile au avut drept scop satisfacerea cerinţelor vitale şi spirituale, instinctul de supravieţuire a determinat şi modalităţile de restabilire a stării normale de sănătate şi de înlăturare, în general, a factorilor care perturbă o stare de echilibru, nu numai fizică, dar şi psihică sau socială. Reflex al evoluţiei cunoştinţelor despre organismul uman, despre Univers şi mediul natural ambiant, medicina populară este o sumă de relicve ale gândirii magice şi de cunoştinţe empirice.

În fiecare sat, existau, de regulă, persoane specializate la care se apela în caz de boli sau alte situaţii critice, pentru remedii, această ştiinţă transmiţându-se de la maestru la ucenic, cu grija de a se perpetua cunoştinţele. Exista chiar condiţia ca persoana care era iniţiată în magie şi medicină empirică să fie mai tânără, căci, altfel, se pierdea eficacitatea practicilor, „se pierde leacul". Era recomandabil ca, mai ales, descântecele să fie „furate". Dar, pe de altă parte, şi în familie se învăţau o serie de măsuri minime de igienă şi terapeutică de urgenţă, în special pentru bolile copiilor. Aşa se face că, şi la Adjudeni, s-au mai păstrat o serie de cunoştinţe de medicină empirică, a căror eficienţă a fost experimentată de generaţii.

---

[181] Pataşcă: „Fiecare dintre cele două lemne între care stă animalul când este potcovit" (*Dicţionarul limbii române*, tom VIII, partea I, Editura Academiei, Bucureşti 1972, s.v.

[182] Ion Chelcea, „Fierăritul", în *Etnografia Văii Bistriţei. Zona Bicaz*, Piatra Neamţ 1973, 591-607.

Se poate constata însă, de la bun început, că, față de alte comunități rurale de la noi din țară, satele cu populație catolică au o cultură religioasă mai solidă și, în consecință, credințele și practicile magice transpar mai puțin evident. Conștiința ereziei este mai pregnantă: „Îi păcat, la noi, sâ discânț. N. [în acest caz, nu vom dezvălui numele!] era mari *șărpăloaicâ*, știé discânteci șî vrăj"[183]. Și într-un text din Sagna, publicat de V. M. Ungureanu, este atestată interdicția descântecului: „Cîn' ierai în covățîcî, s-avei focusor [= pojar] sî tăt plînźei ĝi una, ĉ-am ĝiscântat la o babâ, sî preutu m-o alungat ĝi la spovadî"[184].

O mărturie în acest sens este și chestionarul în legătură cu spovada, publicat în *Diverse materie in lingua moldava*, de Antonio Mauro (1797), paroh în Răchiteni, care cuprinde și referiri la descântece: „Am deschentat de obranz, de adochiat, de scerpe, de dragoste sci am crezut la deschentici che folosesk"[185]. Este evident, în prezent, pe teren, că efortul clerului catolic a dat roadele scontate.

La ortodocși există, de asemenea, conștiința *păcatului* săvârșit prin practica descântatului, dar mentalitatea este ceva mai tolerantă:

> Prohibiția creștină privind descântatul n-a rămas fără ecou în mentalitatea celor care îl practică: „Io zîc c-oi avé păcati pi șeia lumi, io știu?" (Buzdugan Trandafira, Prisecani – Vrancea), dar cel mai adesea, amenințarea religiei este înfruntată, căci credința în eficiența magiei este mai adânc înrădăcinată. Conflictul de conștiință și riscul sau sacrificiul celui care descântă [...] reies din numeroasele relatări înregistrate: „Di *strânsoari*, car-i strîcâ ḱeptu [la copil], așeia îi șal mai greu discântic [...] pominești lucruri și mai... [tabu] io m-am păzît, așa, sâ nu pré discânt, da' nu mă-nduram di copḱilaș câ li treșé și nu mă-nduram. Mă temém di păcat!" (Ciobanu Maria, Vad – Neamț). Chiar reprezentanții clerului s-au dovedit concilianți în această privință, fie că au bănuit efectele curative ale unor tratamente empirice, fie că superstiția a persistat în subconștientul lor, fapt care reiese din reproducerea următorului dialog: [I-am spus preotului] „Părinti, io discânt, am discântat șî-mpărtășîtâ, câ nu m-o lăsat lumia [...] Dacâ ari liac, nu-ț dau niș un păcat [...] friacâ, câ ai pomanâ" (Suman Catinca, Orbeni – Bacău)[186].

O manifestare a gândirii magice, descoperită la Adjudeni, prin care se încerca descifrarea unor taine nepătrunse sau a unor evenimente viitoare, după cum se așezau *boghii* [semințe de cereale sau de legume], era *datul în*

---

[183] Iacob A. Ștefania (a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

[184] Dumitru MĂRTINAȘ, *op. cit.*, 107.

[185] Carlo TAGLIAVINI, „Alcuni manoscritti sconosciuti di missionari cattolici italiani in Moldavia sec. XVIII", *Studi rumeni*, IV, 1929-1930, 79. Apud nota [50] de M. V. Ungureanu, în Dumitru MĂRTINAȘ, *op. cit.*, 134.

[186] Lucia CIREȘ, „Introducere", în Lucia CIREȘ – Lucia BERDAN, *Descântece din Moldova. Texte inedite*, „Caietele Arhivei de Folclor", II, Iași 1982, VI-VII.

boghi. Prin această practică de divinație se încerca aflarea destinului celor plecați în al Doilea Război Mondial şi am reconstituit-o cu ajutorul Mariei I. Ghiuzan (*Carmeluț*), 74 ani, 4 clase: „Zîcé: «Patruzăşîuna di boghi, / Ghini ştiț, / Ghini sâ spuniț!» Pi urmâ împărță boghii în trii şî pi urmâ, dup-aceia, tot rîdica câti patru boghi, da ştiéu car-i bob „sosîtor" [care sosea din război], cum erau pin război atunci, cari... iaca câ-i mort!" În continuare, ni s-a descris şi o altă încercare de a ghici dacă cei dragi mai sunt în viață, întemeiată pe alimente vitale (mămăligă, sare) şi pe elemente lipsite de viață (pământ, cărbune): „sâ făcé şî cu cărbuni, şî cu sari, şî cu mămăligâ, şî cu pământ. Puné aşă, şî cu fusu făcé, când sâ nişca fusu, dacâ mergé încolo, la sari şî la mămăligâ, trăieşti, dacâ mergi la pământ şî la cărbuni, îi mort".

Am considerat relevantă, pentru cultura populară din Adjudeni, şi descrierea unor cunoştințe şi practici terapeutice tradiționale.

La dureri de cap, se leagă capul cu *cartofi* cruzi, tăiați felii. Pentru *albeață*, se pune în ochi praf de *zahăr* şi *albuş de ou*. La dureri de dinți, se ține *saramură* în gură sau se face baie de aburi fierbinți cu *măsălariță* (*Hyoscyamus niger*). La dureri de gingii, se freacă gingiile cu *sare*.

La dureri de urechi, se pune *ulei* fierbinte în urechi. Pentru desfundarea urechilor

> sâ făcé *bucium* di *cearâ*. Tăiéi o făşîi di pânzâ, di triizăci di *santimi*, di trii *santimi* di latâ. Topéi ceara într-o cutiuță s-apoi trăgéi pânza ceia pin ceara ceie. Luai on fus şî-nvârtei pi fus făşiia ceie şî ié rămâné *bucium*, aşă. S-apu vârvu cel mai subțîrel ăl punéi în urechi. Şî când ți duré urechea, aprindéi, scăpărai cu cribitu, şî punéi buciumu în urechi şî-l lăsai sâ ardâ pân-aproapi di urechi. Căldura ceie scoté din urechi, distupa urechea[187].

„Când tuşăm, iarna, bunica făcé foc cu ciocalăi şî, când ardé ciucalăii, scoté zăraticu pi vatrâ şî puné pi ciucălău *făinâ di păpuşoi*. Şî când făina ardé, noi trebuié sâ ținim gura aproapi di făinâ, sâ tragim fumu cela, făcém: Îhâââ! Trăgém fumu cela"[188]. Pentru guturai, se mai trage pe nas fum provenit din arderea, pe un cărbune, a unei *pene de găină* şi *coji de ceapă*[189]. Tot pentru răceală şi pentru tuse, se mai făcea „oblozală cu buruieni [inhalații], cu *ovăz*, *coada soarişilui* (*Achillea millefolium*), *patlaginâ* (*Plantago major*), *cimbru* (*Sautreja hortensis*), fierbé, punéi o păturâ pi cap şî stătéi deasupra ceaiului. Ne *aburem* la ciubăr, cu o pătură în cap"[190]. Pentru

[187] Înregistrare Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.

[188] Înregistrare Iacob A Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

[189] *Chestionar* E.M. Acesta conține şi alte informații pe care, ulterior, le-am primit şi din teren.

[190] Dumea I. Sonia (*Clopoțel*), 50 ani, 8 clase.

răceală la plămâni, se puneau *ventuze*[191]. Tot pentru tuse, se bea ceai cu *ceapă, patlagină, cimbru, frunză de nuc*. La *tuse măgărească* se bea ceai de *patlagină* cu *miere*, ceai de *ridiche* rasă şi *hrean*.

Pentru dureri de ochi, se spală cu apă de la *vie*; când curățăi via, apa care a curs din *rugii* tăiați de la butuc. Se spăla la ochi.

Dacă ai *ulcior* [= urcior] la ochi, îl ungi cu *usturoi* la vârf. Se face din cauza unui curent. Se arde cu coada lingurii înfierbântate în foc. „Ti suiai pi poartâ şî strigai: «Hai la *ulcioari* di vânzari!» [râde]"[192]. Se mai credea că, dacă, la întâi martie, se leagă, la mâna copiilor, un *mărțişor*, aceştia nu vor face *ulcior*. La gâlci, se leagă la gât *mămăligă prichită*.

Ca să crească părul la copii, îi speli cu „leşîí di *ciocălăi* şi faci *oblozăli* cu *frunză de nuc*". Pentru a creşte părul şi a nu cădea, se spală pe cap cu ceai de *romaniță* (*Matricharia chamomilla*) sau de *frunze de nuc*.

La pecingine „ardéi o bucatâ di hârtii pi fundu farfurií, cu fundu în sus. Rămâné oliacâ di *funingâni*, ti ungéi la picinginâ. Trebuié sâ fií hârtii groasâ"[193]. *Pecingina* se vindecă cu *smântână*, cu rădăcină de *brustur* (*Arctium lappa*) rasă.

Bubele dulci se ung cu *usturoi* şi se leagă cu frunză de *patlagină*. „Bube dulci avéu copchiii când erau mai mici. Sâ bătéu cu nuieluşa la sărbătoarea *Prunci Nevinovați*, ca sâ nu facă bube dulci"[194]. *Plescaițele* sunt bube care apar pe mâini şi pe picioare. Se ung cu *smântână* şi cu rădăcină de *scai* [probabil *scai vânăt – Eryngium planum*][195]. La *buba cea rea*, se leagă *aluățel* făcut din *ou* şi *chişleag*. Buba numită *țâța cățelei* apare subțioară şi se leagă cu *făină de grâu* şi *zahăr*. Scurta este o *ghioalcă*. Se *tămăduieşte* prin frecare.

La *râie*, se spală cu *leşie* de cenuşă şi se freacă cu o bucată de *brâu roşu*. Şi la *cori* [pojar, rujeolă] se freacă pielea cu ceva *roşu* şi cu *rachiu*. Nu se scoate copilul afară. *Vărsatul* apare din *vânt*, iar bolnavul trebuie să stea în casă, *păzit de vânt*.

La *opărituri*, se pune praf de *humă* sau apă de *var*. La arsuri, se pune zeamă de *var* cu *ulei*, iar la tăieturi mari, se pune *sare, pământ* sau *gaz*. La *degerături*, se face baie cu *apă sărată* şi se pun frunze de *varză* opărită. La bătături, se leagă *găinaț de gâscă*.

---

[191] Baciu D. Cecilia (*Mihail*), 58 ani 4 clase.

[192] Baciu D. Cecilia (*Mihail*), 58 ani, 4 clase.

[193] Înregistrare Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

[194] Donea F. Virona, 79 ani, două clase. Descrierea detaliată a practicii în capitolul „Obiceiuri din ciclul anului etnografic".

[195] Cf. Valer BUTURĂ, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, Editura Ştiințifică, București 1979, dintre mai multe plante numite *scai*, numai *scaiul vânăt* este recomandat la *bube dulci*.

Pentru oase rupte, se fac legători cu *iarba lui Tatin* (*Symphitum officinale*) şi se leagă în scândurele. Fractura se pune în *vergele*, se leagă şi se ţine aşa mai mult timp. *Scrântitura* se freacă şi *se calcă*, peste *pragul uşii*, de către o femeie care a a avut doi copii *gemeni*. *Iarba lui Tatin* se foloseşte şi pentru reumatism, „*rădăcină* rasâ, ţinutâ la soare, în *spirt*, zece zile, într-un *blidon*"[196]. La reumatism, se fac băi cu apă sărată. La dureri de şale, se pun *ventuze* pe spate sau „se ridică *hârjoaba*"[197].

La dureri de picioare, se pun *lipitori* pentru a suge *sângele rău*. Se mai ung cu *fiere* de animale.

Unui om beat, dacă „s-a aprins rachiul în el", îi storci *baligă de cal* în gură. Pentru viermi intestinali se dădea „*zahăr* cubic cu *gaz* şî *usturoi*".

„*Strânsul* [colică, spasm] apare la copiii mici. Gâfâié, credéi câ moari. Trii băi cu creangâ di *vélniş* – un fel di copac ca cireşu la frunze, da nu făcé fructe. Era un singur copac şi tot era rupt di fimei"[198]. [Se mai spune *véniş* sau *vénes*.] „*Vénis* era un copac, ferbém apa şî scăldam copiii, mai bătem şî câti-un *ou* în apâ, când trecé verdi pin ei. Zîcé câ ari *strâns*. Mai punéi în apâ *murgă* [explică: *muguri*] de *fân* şi paie de *ovăs*"[199]. Carol I. Giurgilă spune *murhă* de fân şi explică 'flori de fân'. „Mergém pi haturi şî culegém buruieni şî scăldam copchiii: *coada soricuţului*, cu *căcînâ* [cătină], sâ sântărească, sâ meargâ-n chicioari"[200]. „Băi la copii cu *murfă de fân* [explică-'scuturătură de fân'] şi cu *spice de păpuşoi*"[201]. Despre *veniş* sau *vânj*, Valer Butură consemnează:

> *Ulmus laevis* [...] se fierbea şi cu zeama se oblojeau membrele „pocite de iele". În ţinutul Neamţului, *venişul* era considerat ca un copac binefăcător, ca şi crăpusnicul. Când cineva era bolnav, încât nu mai era speranţă de scăpare, ori de ce boală zăcea, i se făcea baie cu apă în care se fierbeau ramuri de *veniş*, după care se alegea; ori murea, ori se îndrepta[202].

În alte părţi ale Moldovei, pentru *strâns* se făcea *leacul de nouă feluri*, pe care „îl ştiu *ortodoacsâli*, cu trii crăcuţ di la trii copaci".

Un copil speriat îl duci la biserică, la sfântul Anton, ocrotitorul copiilor. Îl sfinţeşti cu apă sfinţită.

---

[196] Donea F. Virona, 79 ani, două clase.

[197] *Chestionar* E.M. Nu am reuşit să identificăm termenul. *Micul dicţionar academic*, vol. I-IV, Univers Enciclopedic, Bucureşti 2001-2003, s.v., înregistrează doar sensul de „casă dărăpănată".

[198] Donea F. Virona, 79 ani, două clase.

[199] Ghiuzan I. Maria (*Carmeluţ*), 74 ani, 4 clase.

[200] Băcăuanu M. Maria (*Gurguţoaia*), 90 ani 7 clase.

[201] Dumea I. Sonia (*Clopoţel*), 50 ani, 8 clase.

[202] Valer Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, 247.

La boli de *inimă*, se înghițea o *inimă de hulub* crudă. La *gălbinare* se bea ceai de *siminic* [cu flori *galbene*][203], *vin* fiert cu mult *zahăr*, cu *miere* de albine. La diaree, ceai de frunze de *gutui* cu floare de *stevie* (*Rumex patientia*). Se bea *cheag*. La *otrăviri* cu ciuperci, bea *lapte* dulce. La *vătămătură*, să pune o *oală* pe burtă, iar sub ea, un *ciucălău* aprins.

Un om sau o vită se *deoache* când cineva s-a uitat urât sau a zis ceva. Se poate deochea şi cu privirea, şi cu vorba. Pentru a nu se deochea, se pune ceva *roşu*.

Cu privire la bolile de animale, Carol I. Giurgilă (*Hăț*), deşi a făcut cursuri de calificare pentru a deveni tehnician veterinar, cunoaşte şi medicina empirică, încât ne-a făcut o prezentare paralelă a medicinei veterinare populare şi a celei ştiinţifice: *Căpierea* sau *căpiala* apare numai la oi, din cauza unui parazit ce se localizează la *crier*. Nu are echilibru, rămâne de turmă în urmă, nu ține capul normal. Nu are leac, se sacrifică şi se aruncă capul.

Curduc fac vitele dacă au mâncat ceva rău, le doare gura, în special limba se umflă. Se fac spălături cu oțet şi piatră acră.

Dalacul apare la vaci, cai, porci. Animalul face temperatură, se sufocă. Li se ia sânge de la urechi sau de sub piept cu *stricneaua*. La un animal care s-a umflat, i se pune o scândură pe burtă şi se bate sau se împunge cu o *sulă* în stomac.

Ugerul vacii sau al oii se *împietreşte* dacă are prea mult lapte sau nu e mulsă bine. Se freacă ugerul şi i se fac băi cu apă caldă. Se crede că unele femei sau *oameni* pot lua *mana vacilor*. [Oile] „sâ nu doarmâ pré mult, câ sâ *aprind* la *pulpâ*. Dădea în *răsfulg*, sâ strîca la ţâţâ, curgé *copturâ*, trebuié datâ afarâ dintri oi. Era un *răsfulg* la cari cădé ţâţa, rămâné *mancâ*, nu mai dădé lapti, o lua acasâ, o tăié"[204].

Arici sau *ariceală* apare la animalele care au degete la copite. Provine din cauza statului în murdăria lor. Au mâncărimi, usturături, se *zgârcesc* degetele şi animalul nu mai poate merge.

Un cal *aprins* se sufocă, slăbeşte şi moare. *Răpciuga* nu se vindecă. Se ia şi la om. Se fac vaccinări.

Gălbeaza se face la oi, dar fac şi vacile. Îi curgea lâna, slăbea. Erau capsule speciale. Dacă animalul se umfla, se spărgea cu un *trocari*.

Caii fac *oase*, o umflătură la picioare, la încheieturi.

Când erau ploi multe, [la oi] „apăré schiopu, dacâ islazu era mocirlos, făcéu întri unghii o *copturâ* "[205].

---

[203] La Valer Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, 215, *Siminoc* (*Helychrisum arenarium*): „Florile se fierbeau cu rachiu, care se bea pentru *gălbinare*".

[204] Balască I. Neculai (*Târlan*) 68 ani, 4 clase, fost cioban.

[205] Balască I. Neculai (*Târlan*), 68 ani, 8 clase, fost cioban.

Se poate constata că există o serie de cunoştinţe de profilaxie, că se practică masajul, imobilizarea fracturilor, utilizarea substanţelor organice (fiere de animale), aplicarea de comprese şi cataplasme cu miere, făină de grâu, argilă şi alte produse care şi-au dovedit, în timp, proprietăţile curative. Fitoterapia este aplicată atât extern, cât şi intern: inhalaţii, infuzii, decocturi, băi de plante, comprese, cataplasme, multitudinea plantelor utilizate dovedind o experienţă îndelungată.

Se apelează şi la *apa sfinţită*, dar şi la principii de *magie homeopatică*, după principiul „similia similibus curantur". Astfel, pentru boli de *inimă* se foloseşte *inima* de hulub, pentru bube *dulci*, „bagheta magică" de măr *dulce*, la *cori*, caracterizat prin erupţii *roşii*, se utilizează brâu *roşu*, vărsatul de *vânt* se „păzeşte de *vânt*". De altfel, medicina homeopatică, pe cale de a se legitima din punct de vedere ştiinţific, porneşte de la acelaşi principiu. Nici chiar credinţa în *deochi* credem că nu trebuie dezavuată cu vehemenţă, deoarece mai există încă domenii, cum ar fi cel al bioenergeticii, al hipnozei, al telepatiei, al parapsihologiei, insuficient cunoscute.

Despre credinţa – citată mai sus – în puterea vindecătoare a femeilor care au născut copii gemeni, chemate să *calce scrântiturile*, Silvia Ciubotaru observă că există o serie de „agenţi magici auxiliari" ai celor care descântă, „persoane care [se crede că n.n.] posedă, prin naştere sau prin poziţia lor în familie ori în comunitatea rurală, caracteristici *numinoase* [subl. a.], adică o anumită energie binefăcătoare intrinsecă, [...] care au capacitatea de a media forţe impersonale, oculte, dar eficiente". Printre aceştia sunt citaţi *gemenii* şi *mamele* care au născut *gemeni*. Privitor la dexteritatea pe care acestea din urmă o capătă, în urma „praxisului îndelungat", autoarea conchide: „Ca şi în atâtea alte situaţii din medicina empirică, latura magică secondează realizările tămăduitoare datorate îndemânării practicantelor"[206]. Şi aplicarea tratamentului *pe prag* potenţează încărcătura magică a practicii, *pragul*, ca limită de *trecere* între două unităţi spaţiale, cumulând semnificaţii multiple.

Se poate însă afirma că toate aceste urme ale gândirii magice şi-au pierdut însemnătatea de odinioară şi că doar vârstnicii le mai păstrează în memorie, cei mai mulţi punându-le sub semnul îndoielii.

[206] Silvia Ciubotaru, „Agenţi terapeutici în folclorul medical din Moldova", în *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*, IV, Complexul Naţional Muzeal „Moldova" Iaşi, Muzeul Etnografic al Moldovei, Iaşi 2004, 177. Volumul *Folclor medical din Moldova*, al aceleeaşi autoare, apărut la Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi 2005, a fost publicat după definitivarea acestui studiu.

7. Obiceiurile

7.1. Obiceiuri din ciclul anului etnografic

Referitor la calendarele *civil*, *bisericesc* şi *popular*, Ion Ghinoiu face observaţii pertinente cu privire la acesta din urmă. Păstrat în „memoria socială", *calendarul popular*

> era imaginat sub forma unui cerc, simbol străvechi al Soarelui şi al reînceperii anuale a timpului [...] Calendarul popular are numeroase variante, izvorâte din dorinţa agricultorilor, crescătorilor de animale, apicultorilor, viticultorilor etc. de a-şi pune de acord activitatea cât mai exact cu condiţiile climatice diferite, determinate de latitudinea şi amplitudinea geografică [...] Punea de acord viaţa socială cu manifestarea ciclică a fenomenelor cosmice şi terestre[207].

Calendarul *bisericesc* şi cel *popular* au coexistat într-un „sincretism păgâno-creştin", influenţându-se reciproc. Aproape fiecare sărbătoare creştină cumulează şi manifestări legate de calendarul popular, unele având origine precreştină. Eşalonarea activităţilor s-a făcut până la zilele din săptămână, astfel că, de exemplu, la Adjudeni, se crede că *lunea* nu e bine să dai nimic din casă, pentru că e zi *de săc*. *Marţea* nu este recomandabil să începi nici o activitate importantă, pentru că „îţi merge *de-a hoarţa*". Dacă pui cloşca *marţea*, scoate pui cu gâtul gol; *miercurea*, scoate cocoş; *sâmbăta*, n-ai noroc la pui. Despre un copil născut *sâmbăta*, se spune că va fi *beţiv*. Un copil născut în zi de *sărbătoare* va fi cuminte şi cu noroc[208].

Credinţa în semnificaţiile fiecărei zile din săptămână reiese şi din textul unui cântec satiric, la adresa femeilor leneşe, comunicat din Adjudeni, de doamna învăţătoare Ecaterina Mărtinaş:

Lunea e Lunerei,
Marţea, Sfântul Macovei,
Miercurea e Mercătoare,
Joia e de fată mare,
Vinerea e zi de post,
Sâmbăta e de lăut,
Duminica de petrecut[209].

Întregul calendar popular este o înşiruire de „timpuri bune şi timpuri rele", influenţate de „fenomenele astronomice, cum ar fi echinocţiile şi solstiţiile, fazele lunare, apariţia şi dispariţia de pe firmament a unor stele şi

---

[207] Ion Ghinoiu, *Vârstele timpului*, Meridiane, Bucureşti 1988, 7-11.

[208] *Chestionar* E.M.

[209] *Chestionar* E.M. Cf. şi varianta citată la „Ocupaţiile casnice", referitoare la femeile care nu vor să toarcă.

constelaţii etc."[210]. În acest sens, există, şi la Adjudeni credinţa generală că, atunci când cade o stea, moare un om. De asemenea, la *crai nou* [lună nouă], se zice că este bine să ai bani la tine, ca să ai tot anul. Tot la *crai nou*, copiii spun:

Lună, lună nouă,
Rupi pânea-n două
Şî ni dă şî nouă,
Dă-ni sănătati
Şi gânduri curati[211].

Când se întunecă Soarele sau Luna, se spune că „le mănâncă vârcolacii".

Scenariul începutului de an prevede – după Ion Ghinoiu – o serie de rituri de

renovare a timpului: sacrificiul ritual al unui animal, pregătirea unor mâncăruri rituale, stingerea şi aprinderea rituală a focurilor, practici şi manifestări orgiastice, jocuri cu măşti, sărbători nocturne şi priveghiuri, întoarcerea celor morţi printre cei vii, egalitatea supuşilor cu stăpânii, strigatul peste sat, practici de fertilizare a ogoarelor, vitelor şi oamenilor, prevestiri şi pronosticuri, jocuri de noroc, deschiderea cerului, întocmirea calendarelor meteorologice, practici pentru izgonirea spiritelor malefice, alungarea morţilor la lăcaşele lor[212].

Toate sau aproape toate aceste rituri se pot identifica în ciclul sărbătorilor de iarnă, premergătoare şi următoare Anului Nou.

Încă de la Sfântul Andrei, când se consideră că se instalează anotimpul hibernal, se crede, şi aici, că vin strigoii, care ar fi nişte „duhuri rele sau fiinţe omeneşti, chiar din sat, care se întâlnesc la răscruci şi pun la cale ce să facă [rău] şi unde să se ducă"[213]. Apoi se zice că, de la Ignat, porcii nu se mai îngraşă, trebuie tăiaţi.

Di Crăciun tăiem porcu, îl prigătim, facim cârnaţ, ăl topim cari mai rămâni, mai punim muşchii şî cu slănina, îi afumăm, îi punim în *ţîglâ* şî punim *ţîgla* sus, ca sâ nu vií v'o mâţâ s-o ieí. *Ţîgla*-i un băţ ascuţît cari băgăm muşchiu, băgăm şunca, ca sâ şteí sâ nu cadâ jos, da. O rădicăm în pod, ca sâ şteí la răcoari. În ajunu Crăciunului facim *sărmăluţâ*, *răcituri*, din cap şî din picioari, facim *zamâ*, din *gribăn*, câ trebu sâ mâncăm întâi *gribănu*, ca sâ nu sâ strîcî. Trii zîli sărbătorim: prima zî di Crăciun, a doua zî, Sfântu Ştefan ş-a triia zî, Sfântu Ioan. Când

[210] Ion Ghinoiu, *Vârstele timpului*, Meridiane, Bucureşti 1988, 27.

[211] Ghiuzan I. Maria (*Carmeluţ*), 74 ani, 4 clase.

[212] Ion Ghinoiu, *op. cit.*, 121. Pentru argumentarea substratului mitologic al sărbătorilor de iarnă, de referinţă rămâne studiul lui Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi şi la alte popoare. Studiu de folclor comparat*, Ediţie îngrijită de Silvia Ciubotaru, Prefaţă de Ovidiu Bârlea, Minerva, Bucureşti 1983.

[213] *Chestionar* E.M.

sărbătorim pi Sfântu Ioan, mergim la părinț, dacâ avem pi cari-i cheamâ Ioan, ni sărveşti cu vin, cu țuicâ, îi ducim câti un cadou[214].

Obiceiul colindatului la Crăciun are forme mai puțin diversificate decât în alte zone ale Moldovei sau ale țării.

În prima zî di Crăciun, copiii vin cu *Şteluța*.Trii băieț umblau, unu ducé steluța, erau îmbrăcaț național, cu căciuliță în cap, legaț' la nijloc cu *bârneață* în trii culori. Steaua era făcută în colțuri şi pusâ iconiță în mijloc, din placaj, împodobită cu (h)îrtii colorati, cu (h)îrtii cari lucéu, cu mărgeli. Li dădém bani, câ prăjîturi sau altceva nu luau, dicât bani, băieții![215].

Textul colindei cu *steaua* este religios şi general cunoscut: *Steaua sus răsare*, vestind Naşterea Mântuitorului. A mai fost consemnată, la Adjudeni, o formă de colindat cu text dramatizat, piesa *Irozii*, înscenată de elevii din ultimele clase gimnaziale[216]. De asemenea, practica *descolindatului*[217], reversul urărilor benefice transmise prin colindat, exprimat prin blesteme, parodii de colindă sau gesturi punitive, a fost atestată, fără ca sensul ei străvechi să fie conştientizat. Aici, colindătorii, „dacă nu sunt primiți, caută să ia ceva: poarta mare sau portița"[218].

La Crăciun se făcea şi *horă*[219].

În cea de a patra zi de Crăciun, la sărbătoarea *Prunci Nevinovați*, se practica „o formă arhaică a colindatului, întâlnită aproape în toate satele catolicilor moldoveni", asupra căreia Ion H. Ciubotaru a stăruit în mod special, subliniind „vechimea considerabilă a datinii şi, în unele privințe, autohtonismul acesteia"[220]. În Adjudeni, autorul a înregistrat obiceiul *O, Preasfânta* de la Anton P. Mihăică, de 90 de ani, în 1996, care i-a relatat următoarele: „îmbla un om cu o vărguță di măr dulci, îi lové uşor pe-acii din casî şî tot zâcé: «Domnu sâ-l păzascî, / Bățu sî slujascî, / La mulți ani sî trăiascî!»"[221]. Am considerat oportun să insistăm asupra acestui obicei şi am încercat reconstituirea lui, pentru că „nu sâ mai faci treaba asta di pin 1946":

---

[214] Înregistrare Donea F. Virona, 79 ani, două clase.

[215] Înregistrare Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

[216] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii ...*, II, 231.

[217] O descriere amplă a obiceiului şi a semnificațiilor acestuia face Petru Caraman, în studiul *Descolindatul în orientul şi sud-estul Europei. Studiu de folclor comparat*, ediție îngrijită şi postfață de Ion H. Ciubotaru, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi 1997.

[218] *Chestionar* E.M..

[219] Mai multe detalii despre *horă*, în capitolul despre „Obiceiuri premaritale".

[220] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii ...*, I, 12-13, II, 232-237.

[221] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii ...*, II, 234. La pagina 232, se precizează că, la Adjudeni, vărguța era de *„măr urzâu"*, adică de pom tânăr, care rodeşte de timpuriu.

Strîgau noaptia, câ noi ştiém, pi timpuri, nu dădéu părinţîi drumu. Şî zîcé: „Vinâ pân-la noi, câ-i mama bolnavâ, dă-ni oleacâ drumu!", ca sâ-i scăpăm în casâ. După ci-i scăpam în casâ, ni dizvălé la chicioari, ni dădé plapuma dioparti şî ni băté cu nuieluşa. Cu *Oplasfânta* zîcé câ vinéu. „Dă-i, dă-i!". *Băţu* sâ chema *Oplasfânta*. Ca sâ nu facim bubi tătâ vara, pi picioari, câ la picioari ni băté cu nuieluşa. Ş-a doilea an, a triilea an nu-i mai dădém drumu, câ zîcém câ ni minti! [Mergeau] fraţîi, ca sâ nu ni supărăm. Dacâ vinéu vecinii, altcineva ni mai supăram câ ni deranja. Mai dădé [mai tare] cari erau mai ameţîţ, câ mergéu din casâ-n casâ. Nu chiar din casâ-n casâ, mergéu pi la neamuri, li mai dădé câti-un pa(h)ar di vin. [Nuiaua] era di măr[222].

„[Crenguţa de măr dulce] o pui în apâ la Sfântu Andrii, o ţîi în casâ. Vini alti persoani, rudi mai di-aproapi, ni-o luat la bătut cu beţîli di-am prins a ţîpa. Acuma nu sâ mai faci. S-o schimbat timpurili, sâ schimbâ şî lumea. Pleacâ, vin, sâ fac pocăiţ!"[223]. Ghiuzan Tereza (*Ghidăloaia*), 75 de ani, precizează că obiceiul era practicat de oameni adulţi, nu de copii. Intrau direct în casă, fără să ceară permisiunea, nici nu spuneau „Bună ziua", întâi „dădea cu băţu, sâ bătea cu o crenguţâ di măr dulci, ca sâ nu facâ tot anu *bube*", şi abia după aceea salutau cu formula „Lăudat să fie Isus!", iar cei din casă răspundeau „În veci, amin!". Veneau oameni din sat, intrau în casă şi băteau pe cine nimereau, nu rosteau nici o formulă şi nici nu erau recompensaţi cu nimic; „Încuiai uşa ca sâ nu vinâ umblatu *cu vărguţa*, *Oplasânta*, asta-i *cu vărguţa*"[224].

Oplasânta asta esti, probabil, un cuvânt unguresc şî sâ moşteneşti di la bătrâni. Asta-i a patra zî di Crăciun. Viné dimineaţa la o familii, în vizitâ, mai divremi, mai noaptia, şî avé, zîs, nişti nuieli di măr, aşa, oaminii, şî zîcé: „Dă drumu la uşâ câ am ceva". Da oaminii nu dădé drumu, aşa era obiceiu. Zîcé: „Hai, câ am sâ-ţ spun ceva, hai, câ mi s-o-mbolnăvit un cal", mă rog, şî ăsta, când dădé drumu la uşâ, iştia intrau cu echipa, câ erau doi-trii, intrau la om în casâ, la rudi, câ nu mergé la oricari, ş-apui zîcé: „Domnu sâ slujascâ, băţu sâ trăiascâ!". Îi băté, aşa, uşor cu băţu, pi la picioari. Îi căutau dacâ băţu-i di măr dulci, ca sâ nu facâ bubi dulci. Străbunicu meu viné la bunica, aici, câ era măritatâ în sat aicea, ş-apui viné tucma di la Pildeşti, di la patru-cinci, şăpti kilometri, mai mult, viné cu băţu aici. Stăté pân mai târziu, s-adoarmâ oaminii, şî, după mezu noptîi, începé cu *oplasânta* asta[225].

Bârlescu Maria nu-şi aminteşte obiceiul, dar precizează: „Când dădéi cu *vărguţa* la un copchil nic, îl bătéi la buci şî-i zîcéi *O, plăcinta!*". Este,

[222] Înregistrare Iacob A Ştefania (A lui *Celeagă*, o ţine *Hogea*), 55 ani, 8 clase. Şi informaţii de la Dumea I. Sonia (*Clopoţel*), 50 ani, 8 clase.

[223] Înregistrare Băcăuanu M. Maria (*Gurguţoaia*), 90 ani, 7 clase.

[224] Ghiuzan I. Maria (*Carmeluţ*), 74 ani, 4 clase.

[225] Înregistrare Giurgilă I. Carol (*Hăţ*), 79 ani, 8 clase.

evident, o formă disolută a vechii datini de la sărbătoarea *Pruncilor Nevinovați*, confirmând o altă observație a lui Ion H. Ciubotaru: „Alteori, degradarea textului inițial este atât de accentuată, încât formele rezultate se încadrează în categoria parodiilor"[226].

În ajunul Anului Nou, primii care declanșau suita de obiceiuri erau copiii, care, de cum apunea Soarele, porneau *la urat*. Cei foarte mici aveau texte scurte, pe măsura capacității lor de memorare:

Plugu babii cu doi boi
L-o ciupit on pițigoi,
L-o ciupit pân-l-o gătit
Şî-napoi n-o mai vinit.
Ieș, băbuță, cu colăcelu,
Că îngheață băiețălu[227].

Şi la cei mici depistăm amenințarea cu *descolindatul*, într-o formulă ce astăzi pare doar hazlie, puțin jenantă, motiv pentru care s-a precizat:

ni spuné bunica:
„Ia mai dă un ban, mătuș̲â,
Dacâ nu, mă piș̲ pi uș̲â!"[228].

Textele rostite de copiii mai mărișori erau învățate, de cele mai multe ori, din manuale, mai frecvent fiind binecunoscutul

Mâine anul se-nnoieşte,
Pluguşorul se porneşte
Şi începe a ura,
Pe la case-a colinda...,

după ce, mai întâi, era rostită formula introductivă:

Bună seara la fereastră,
Gospodari ca dumnevoastră,
Gospodari şî gospodine
Şi voi, tinere copile,
Dați-vă pe la fereastră
Ş-ascultați urarea noastră!

Adesea, grăbiți să meargă pe la cât mai multe case, copiii mai scurtau urătura, încât Maria Bârlescu a şi citat, cu umor, parodia care-i ironizează pe copiii grăbiți, interesați mai mult de recompensă:

---

[226] Ion H. CIUBOTARU, *Catolicii* ..., II, 234.
[227] Înregistrare Băcăuanu M. Maria (*Gurguțoaia*), 90 ani, 7 clase.
[228] Înregistrare Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

Mâine anu se-nnoieşte,
Ieş afară şi plăteşte!

Apoi treceau alaiurile de mascați, „sâ-mbrăcau băieții mascaț, [mergeau] pi drum cu căruța, şî după aceia vinéu la urat. Dacâ mai avéi un pretin în *gaşca* cari vinéu ii mai mulț, îi chemam în casâ. [Li se dădea] un pa(h)ar di vin, țuicâ şî prăjîturi”[229]. În ceata de flăcăi

> merg opt, doisprezeci şi erau mai multi *găşti*, mergeam cu *gaşca*. Acuma sâ spuni *grup*, da înainti era *găşti*. [Aveau] *buhai*, *bici*, *clopoței*, *tălănci* cari sunau gros, sâ suna *cornu*. Sâ lua un *acordeon*, *muzicuță*, *fluier*, *tobâ*. Cam eu am urat di fiicari datâ. N-am apucat cu plug adevărat. Uram la geam, numa la feti. Când intram, noi întrebam la geam, da, indiferent dacâ era lumina stinsâ, noi tot începeam şî nu plecam pânâ nu sâ aprindea lumina. Işau şî ni cinsteau[230].

Tinerii manifestă predilecție pentru textele satirice, cronici rimate ale evenimentelor din sat, cu aluzii matrimoniale, care fac deliciul ascultătorilor, scenariile cu subiect agrar încărcate de semnificații magice, preferate, odinioară, de adulți, fiind, în prezent, date uitării. La toate insistențele de a reconstitui textul clasic al Pluguşorului, s-a răspuns că au murit cei care-l ştiau. Textul rostit de Dancă I. Petrică (*Papariga*), în vârstă de 47 de ani, 8 clase, prezintă însă interes documentar pentru istoria recentă şi sociologie, motiv pentru care îl reproducem:

Bună seara, oameni buni,
Flăcăi, fete şi bătrâni,
Chiar de-aveț treabă prin casă,
Dați-vă lângâ fereastră,
C-am ieşit din arătură
Să vă fac o urătură,
Că avem în acest an
Un plug mare, năzdrăvan,
Voinic ca un leu,
Adus de la *Semeteu* [Staţiunea de Maşini şi Tractoare n.n.],
Patru brazde trage-odată
Şi-am arat câmpia toată.
Iar cât vă mai răsuflați,
Un pahar mai răsturnați,
Turnați Cotnari în pahare,
Căci noi facem o strigare.
Trageți brazdă, măi flăcăi,
Şî sunaț din zurgălăi,

[229] Înregistrare Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.
[230] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase, stolnic.

Mânaț măi!
Hăi, hăăăi!

Am urat aici pe vale
Două fete domnișoare
Și, în timp ce le-am urat,
Ele-n casă ne-au strâmbat.
Și-aveau, frate, o dantură,
Nasu cât o barabulă,
Buzele roșii ca para [de foc],
De la ele-aprinzi țigara,
Cu mănuși și ceas la mână,
N-au mâncat de-o săptămână.
Și să-l vezi pe nene Ghiță
Cum dă porcul pe rochiță
Și oile pe paltoane
Și în casă mor de foame.
A dat vaca din ocol
Și-a cumpărat fetei palton.
Poartă fata *malagamba*[231],
Malagamba cu cercei,
Trageți roată, mânați măi!
Hăi, hăăăăi!

Și-a dat bunul Dumnezeu
Că m-am însurat și eu,
Mi-am luat și eu nevastă,
De urâtă, nu-i frumoasă,
De harnică, nu-i (h)apsână,
Adoarme cu lucru-n mână,
Tinerică ce era,
Șaptezeci de ani avea,
Avea dinții ca la cai
Și ochii ca la buhai.
Și-am avut și eu un socru,
Mititel ca polobocu,
Și mânca bostan ca porcu.
Și-a băut apă de ploaie,
S-a umplut de jigăraie.
Soacră-mea-i cam durdulie,
Se ține de fudulie,

[231] Modă vestimentară, între anii 1940-1960, lansată de Sergiu Malagamba, instrumentist, dirijor și compozitor, cu o formație proprie de muzică ușoară, care se îmbrăca ultramodern.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Că de când s-a măritat,
Pe cap nu s-a mai spălat,
Joc păduchii în plutoane,
Ploşniţe, batalioane,
Iar puricii-n urma lor
Merg la „pas alergător"!
Trageţi brazdă, măi flăcăi,
Şî sunaţ din zurgălăi,
Mânaţ, măăăi!
Hăi, hăăăi!

Fetele din satul nostru
Nu ştiu bine „Tatăl nostru",
Nici a bate cu vătala,
Dar la bal, în toată seara,
Căci aşa-i e tineret,
La biserică nu merg,
Mai bine merg la concert,
C-a venit Ion Luican
Şi Angela Moldovan,
Mişu Rusu, Ion Creţu
Şî Maria Lătăreţu.
Trageţ brazdă, măi flăcăi,
Şî sunaţ din zurgălăi,
Mânaţ măăăiii!

Să vă spun şi de Mihai:
Fiind puţin mai nătăflete,
S-a lăsat condus de fete,
S-a-nsurat, a făcut casă
Şi, când casa-a terminat,
Şi nevasta l-a lăsat.
Ce credeţi, unde-a plecat?
La un *colhoz*, în Banat,
Căci acolo, doar se ştie,
Că iei bani pe cine ştie.
Trece anul, vine toamna,
Hop, c-apare şi *madama*,
Vorbăreaţă, elegantă,
Cum n-a fost ea niciodată.
Dar bărbatu mi-o întrebă:
„Unde mi-ai fost vara-ntreagă?"
„Am fost la lucru-n Banat,
Vezi ce m-am îngrăşat?
Şi dacă mă iei la roată,

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Iar plec şi te las acasă!"
Ce ziceți, e bine oare?
N-avea-acasă de mâncare?
Nu e bine-aşa, măi frate,
Ce, nu mai ştim de păcate?
Trageți brazdă, măi flăcăi,
Şî sunați din zurgălăi,
Mânați măăăăi!

Comentând acest tip de texte performate la obiceiul *pluguşorului*, Vasile Adăscăliței, după ce remarcă faptul că multe dintre ele au un caracter educativ şi apără „tradiția pozitivă", constată: „Libertățile critice pe care urătorii şi le îngăduie sunt în consens cu tradiția, care permite cu această ocazie să se spună lucruri abia şoptite sau trecute sub tăcere". Autorul citează şi un proces în care apărarea pârâților, acuzați de calomnie colportată prin Pluguşor, a invocat „obiceiul pământului"[232].

Amintirea *plugului* tradițional persistă totuşi, chiar şi a „ospățului" care se făcea la *han*, după ce se termina uratul:

> Ni spuné bunica, noi avém o bunică cari ié ştié multi, şî poveşti, şî ghicitori, şî aşă, di râs, ni spuné... multi ni spuné. O spus că erau doi oamini din sat, mai vrednici, cari înjugau boii la plug şî mergéu în *ogrăz*. Cum era ograda *bătozîtă*, nu să băga bini plugu, da trăgé aşă o dârâ, ş-apu pi dâra ceie sămăna. Îi priméu în casă, li dădé băuturâ, avé traistâ anumea şî li dădé *covrigi*, aşă să spuné la noi, înainti, li dădé *covrigi împlitiț*. Işă di la casă şî să ducé şî gospodaru cela cu dânş, tot aşă, să strângéu câti triizăci-patruzăci, aşă spuné. Şî dup-aceie era un han, cari să zîcé *Hanu la Doboş*. Ş-acolo să strângéu şî pân-dimineața chefăluiéu şî beiéu acolu, tăț împreună. N-am apucat, ni spuné bunica[233].

Aşadar, avem o atestare a *covrigului* [colăcelului] ritualic şi a petrecerii comune, ecou al *Saturnaliilor* şi *Calendelor* romane – după opinia savantului Petru Caraman –, sărbători la care petrecerile ofereau lumii „un ideal de viață veselă şi lipsită de griji, o imagine a legendarei domnii a lui Saturn pe pământ [...] periodică reîntoarcere, pentru o clipă, a vârstei de aur"[234].

Ca o prelungire a „aratului" cu *Plugul* din ajun, în dimineața zilei de Anul Nou, mergeau copiii cu *Semănatul*, aruncând în casele colindate cu grâu, *grăunțe* [boabe de porumb], cânepă, orez şi rostind: „Sănătate, Anul Nou!" sau „Mulți ani, anul care vine să fie cu belşug!".

În legătură cu manifestările dramatice de Anul Nou, Ecaterina Mărtinaş notează: „La noi în sat se practică f.[oarte] puțin aceste obiceiuri,

---

[232] Vasile ADĂSCĂLIȚEI, *Istoria unui obicei. Pluguşorul*, Junimea, Iaşi 1987, 83.
[233] Înregistrare Iacob A. Ştefania (de-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.
[234] Petru CARAMAN, *Colindatul...*, 335-338.

datorită unui preot care a desființat acestea"[235]. Constatarea citată vine să întărească observația pe care o face şi Ion H. Ciubotaru:

> Veacuri de-a rândul, creştinismul – indiferent de confesiune – a încercat să combată, pe toate căile, jocurile cu măşti, travestirile de orice fel fiind socotite extrem de primejdioase pentru cei care le practicau şi chiar pentru cei cărora li se adresau. Toate eforturile însă, inclusiv încercările de a înlocui aceste spectacole cu altele de sorginte biblică, au rămas, în genere, fără ecoul scontat[236].

Totuşi, ni s-au semnalat jocurile: *Capra*, *Cerbul*, *Ursul*, piesa *Haiducii* şi alaiul numit *Artiştii*.

Rostul ancestral al jocurilor dramatice cu măşti, legat de fertilitate, belşug, prosperitate, sănătate, nu mai este perceput astăzi. Acestea sunt apreciate ca manifestări artistice spectaculoase, însoțite de urări, un mod tradițional de a solemniza şi a socializa sărbătorile, de a transmite felicitări familiilor vizitate şi prilej pentru tineri de a se apropia de fetele cu care vor face viitoare înțelegeri matrimoniale.

> La *Capră* erau numai jocuri. Erau trei *feti* [băieți travestiți, n.n.], trei *băiet*, chiar dacă erau toț flăcăi, erau îmbrăcaț feti, da. Aveau păr frumos cu nişti căciuli confecționati frumos, aşa, nişti *chipiuri cu cordeli*, cu *fustâ neagrâ* sau *verdi*, cum era atuncea, cu mai multi dungi pi eli [plisate n.n.] şî cu *flaneli roşii*. Băieții, în costum *național* şî cu pălării, doar dacă era frig tari, era cu *căciulâ*. Aveu *spențări*, *peptari*. *Capra* era un bot di caprâ, cu coarni chiar di caprâ, o clămpănea şî era acoperitâ c-un *țol*, o *cergâ* sau un *cojoc* pi dos. Era împodobitâ cu *cordeli*, cu *mărgeli*, cu *oglinz*, cu *(h)ormuzei*. Se mai puneau *zgărdiț* din mărgele, de la fete, *clopoței*, *bârnețe*. Era muzicâ, o fost cam un acordion ş-on fluier. O fost o *Caprâ mari* cu o *trompetâ*, cu *acordeon*, *saxofon*, *dobâ*. Dar cari făceau aşa, copiii, aveau un *acordeon*, o *muzicuțâ*. Erau nişti jocuri ca la dansuri, fetili mergeau în stânga, băieții, în dreapta, erau în linií, aşa, dup-aia sâ intercalau unu cu altu. Era jocu *Caprii*, nu ştiu sâ fi avut un numi. *Capra* juca pintri ii.
> La *Cerb* era cu cuvinti. Era *cerbu*, s-asemăna cu *capra*, numa câ la coarni avé, din cracâ di nuc, coarni răsfirati ca la cerb. Băieții erau îmbrăcaț cu *flanelâ albâ* ş-avéu o *burneațâ* în diagonalâ, cu *tobi* fiicari şî cântau din gurâ. Intrau cu muzicâ, ca la *Caprâ*, şî ieşeau, dar, în casâ, făceau altceva. Erau patru sau şasâ băiet, da patru cari băteau în *tobâ* şî cântau:
> „Am venit să colindăm,
> Veste bună să vă dăm,
> Veste bună, veste mare,
> Pentru lumea muncitoare:
> Astăzi liberi sântem noi,
> Fără neamuri de ciocoi! [sic]".

[235] *Chestionar* E.M.
[236] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, II, 251.

Ş-apoi zîcea:
„Aoleu şî vai de mine,
Măi Jănică, ce-i cu tine? – făcea spri cerb –
Te-am adus din codru verde,
Te-am băgat în sat la fete,
Tu în sat când ai intrat,
Fetele te-au deocheat,
Căci te-a deocheat fat lu Ciminghir
Cu gurița ca piperii
Şî cu ochii ca butucii,
De s-au speriat toț turcii!
Aşa şi-aşa şi, de n-o fi aşa,
Scot (h)angeru să te tai
Şi cu puşca să te-mpuşc,
Sai de frică-n sus!
Uite-l, mă, cu traista-n cui
Şi făină-ntr-însa nu-i!"
Ş-apoi începea iarâ sâ cânti:
„Sus, Valere, nu te da!
Colo-n vale-n vălicea,
Este-o casă mititea,
Cu şîndrila mărunțea.
Şade-o fată supărată,
C-a rămas nemăritată.
Se mărită, nu se-ndură,
Că mai are-un dinte-n gură,
Are-un dinte ş-o măsea
Şi-o ține la lopățea,
Când mănâncă, molfăieşte,
Când bea apă, te stropeşte!
Cerbul nostru de trei ani
Să trăiască la mulț ani!"
Dacâ erau mai mari, îi cinstea şi le dădea bani. Mai era:
„Roata, roata, măi flăcăi,
Să răsară dintre noi!
Sus pi-un vârfuşor de munte,
Drag îi cerbului s-asculte
Unui mândru ciobănaş
Ce cânta la fluieraş.
Astă vară am arat
Sus pe vârful cel mai nalt,
Am arat cu soarele,
Hai cu căprioarele.
Căprioară surioară,
Scoală-te-n două picioare

De vezi apa Oltului.
Oltule, râu blestemat,
Şi cu sânge-amestecat,
De român adevărat".
Ş-apoi începea iar descântecul. [Îl chema Jănică sau Valer?] Cam Jenică zicea. Eu *Cerbu* de mic copil îl ştiu, *Cerbu*, *Capra* şi *(H)aiducii*. Pi urmâ s-o făcut *Artiştii*, mai încoaci. Se pregăteau tot postul [Crăciunului], măştile şi le făceau singuri[237].

Deochiul şi *Descântecul*, singurele indicii al mentalităţii magice, au rămas încremenite în scenariu, asigurând pretextul jocului.

La *Urs* participau trei persoane: un personaj care făcea „introducerile" în curţile oamenilor, *Ursarul*, care era îmbrăcat în zdrenţe, cu o mască făcută din bucăţi de textile, şi *Ursul*, îmbrăcat cu un cojoc întors pe dos şi o mască din cârpe sau din piele. Într-o vreme, pe faţă se punea o „mască de gaze". Versurile erau cântate, aveau o melodie specială, pe care, spun oamenii, nu au auzit-o în nici unul dintre satele vecine, cu acompaniament de fluier sau muzicuţă. Textul se referă, de fapt, la o *ursoaică*, pe nume Mariţa, căreia i se atribuiau, odinioară, proprietăţi vindecătoare şi fertilizatoare:

Tot pe brânci, tot pe brânci,
Merge Mărița pe stânci.
Tu eşti bucurie mare,
Scoală-te-n două picioare,
Salută pe domnişoare,
Pe boieri şi pe cucoane,
Pe cucoane tinerele,
Fără dinţi, fără măsele.
Joacă, măi părosule,
Joacă, măi zghiţosule,
Săi, Mărită, pe ciomag
Ca fasolea pe arag,
Săi, Mărită, săi mai tare,
Ca să luăm ceva parale.
De ni-o da,
De nu ni-o da,
Noi cu ursu om umbla.
Ursu nostru-i căpitan
La covata cu chitan;
Ursu nostru-i preşedinte
La covata cu plăcinte!
Eu te-am scos din borţi adânci,

[237] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase.

Tu era să mă mănânci!
Ți-am dat paie, n-ai mâncat,
Ți-am dat fân, ai lepădat.
Te-am adus cât un cățel
Şi-ai crescut cât un viţel.
Ursu nostru de trei ani
Să trăiască, la mulți ani![238]

Artiştii erau un grup format, în general, din şase băieți tineri îmbrăcați in port popular, dintre care trei erau travestiți în fete. Aceştia dansau la intrarea şi la ieşirea din curte. Între aceste două dansuri interveneau, cu glume, un *Vânător*, o *Babă*, un *Înger* şi un *Com*[ic?]. Nu întotdeauna erau prezente toate aceste personaje în *bandă*. *Artiştii* erau costumați cât mai aproape de personajele pe care le reprezentau (*Îngerul* avea aripi), iar textele erau, de regulă, improvizate.

Credința că „ultima casă colindată la Anul Nou ar putea fi pândită de primejdii"[239] nu ne-a fost semnalată la Adjudeni, dar ceva similar se crede despre ultima casă sfințită de preot: „Când umblă preotul cu sfințitul pe la case, se spune că cel la care sfinţeşte la urmă moare, aşa că părintele sfințea la urmă la parohie"[240]. Este şi acesta un mod exemplar de a respecta cultura enoriaşilor, dar şi de a le demonstra, subtil, netemeinicia acestor temeri.

Mărțişorul: „Dam în lună di primăvarâ. Am apucat di la bătrâni. Sâ făcea mărțişor de *urján* [explică: „beţişor de la spicul de porumb"]. Sâ cosea mătasa pi *urjan*"[241]. Se mai făcea pe două bucăți de *trestie*, cam de un centimetru, şi se trece prin orificiu, la una, aţa albă, la alta, aţa roşie, până se acoperă. La copii se leagă la mână ca sâ nu facă *ulcior* la ochi. Se poartă toată luna martie şi se crede că acel ce poartă mărţişor va fi alb-roz la faţă. De la întâi martie până la nouă martie sunt *Babele* (zilele Babei Dochia). Se aleg trei zile în care se urmăreşte starea vremii: însorită, ploioasă, geroasă etc. Se spune că aşa cum este vremea în aceste zile, tot aşa sunt trecutul, prezentul şi viitorul celui care le-a ales[242].

Marțea grasă de la *Lăsatul săcului* marchează ultima zi de *Câşlegi*, adică de petrecere şi desfătare cu bucate alese, căci din *Miercurea cenuşii* începe *Postul mare*, perioadă îndelungată de purificare şi de abstinenţă.

La noi, când eram noi copii, făcé bunica. Ni-aduna pi tăț acolo la dânsa, ducém linguri di-acasâ, că ié nu avé linguri distuli, şî cu farfurii, şî făcé, noi îi zîcim din

[238] Dancă I. Petrică (*Papariga*) şi Iacob I. Anton (*Hogea*), 60 ani, 8 clase.
[239] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, II, 243.
[240] Burlacu I. Veronica (*Dalac*), 60 ani, 7 clase.
[241] Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.
[242] *Chestionar* E.M.

bătrâni, *zamâ* făcé. Tăié găina şî făcé cu *zamâ*, făcé *plăcinti* cu *varzâ*, sâ chema *vărzări*, şî li puné ardei iuti, li-mpresura cu ardei iuti, făcé *plăcinti* cu *brânzâ*, ni dădé *vin*, ni dădé băuturâ, ci mai avé ié acolo, şî dup-aceia, noi, fetili, ni ducém la *horâ*, c-atunci era ultima zî di (h)orâ. Dacâ era cald, ni ducém îmbrăcati național, dacâ era mai frig, ni ducém cu (h)aini groasâ[243].

Lăsatu săcului sâ făcé în feliu următor: di egzemplu, duminicâ era *horâ* obişnuitâ. Lunea sâ făcé ca la *Lăsatu săcului*, făcé lunea şî marța. Marța sara, la oara cinci, sâ-nchié, după oara cinci nu mai işă nimi. Lăsa *săc* acasâ, nu mergé pin sat, fiicari tânăr era acasâ, în familiî. Acasâ sâ făcé *cozonaci*, *fripturâ*, mă rog, *plăcintâ*. Sâ mai făcé, cum sâ spui eu, *bal*. Şî la bal s-alegé *reginâ*, frumoasa satului. Da dimineața, nercuri, când mergém la biserică, ni-nteresam: „Măi, cari-i *regina balului*?"[244].

Un obicei întâlnit numai în satele cu catolici, descris pe larg de Ion H. Ciubotaru, este *hora băieților*, la care adolescenții se inițiază în dansurile tradiționale, organizată în paralel cu *hora* celor mari. Am insistat asupra acestui obicei, atestat şi în Adjudeni[245], cu toate că nu s-a mai făcut de foarte multă vreme. Abia oamenii în vârstă îşi mai amintesc:

jocu băiețăsc sâ făcé, di obicei, la Lăsatu săcului. Acolo vinea un om cu fluier, cari li cânta din fluier şî ii jucau şî ii în legea lor, acolo, al'datâ undi era hora, al'datâ la o margini di sat. Jucau băieții, sâ prindéu di mânâ. Îi dimult asta, acuma nu sâ mai faci. Erau copii, şî feti şî băieți, copii. Cum joacâ tineretu ista mari, avéu şî ii o bucurii a lor. Ni ținém di flăcăii iştia mai mari, ni uitam cum joacâ ii[246].

Era unu, cânta din fluier şî jucau. Sâ ducéu cari erau mai înstăriț, altu n-avé cu ci sâ-mbrăca. S-o făcut şî la margina satului. Aiştia mai mari făcéu în sat. Mergéu şî feti, şî băieț, nu mari, mai mărunțăi, aşă, di la zeci ani în sus[247].

Jocu băiețăsc, la marginâ, acolo, era *medean* mari. Işă un om, tot cari era cioban, cari ştié sâ cânti din fluier, băieții s-adunau acolo, dădéu câti-on leu-doi. Feti, nu exista! Numa băieț, di zăci, doişpi, pân-la cinşpi ani, cari umbla cu vitili la câmp, ca sâ zburdi, zîcéu câ fac şî ii joc. Vinéu ăştia mai mari, noi, ăştia mai mici, pi ei! Îi alungam, nu-i primém câ vroiéu sâ comandi ii[248].

Preocupat de originea şi corespondențele acestui joc inițiatic, Ion H. Ciubotaru găseşte o atestare pentru *gioc de-ăl mic* „în satele comunei Roşcani din Pădurenii Hunedoarei, una dintre cele mai arhaice şi mai interesante

[243] Înregistrare Iacob A. Fănica (De-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.
[244] Înregistrare Roca A. Neculai (*Nihăluț*), 73 ani, 4 clase.
[245] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, II, 260.
[246] Înregistrare Giurgilă I. Carol (*Hăț*), 79 ani, 8 clase.
[247] Înregistrare Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.
[248] Înregistrare Roca A. Neculai (*Nihăluț*), 73 ani, 4 clase.

zone etno-folclorice ale țării"[249] şi formulează ideea, la care subscriem, că o cercetare specială ar duce la descoperirea lui şi în alte zone transilvănene.

Miercurea Cenuşii: „nu mâncam nimic, mâncam numai o dată pi zî, viném la biserică, ni *puném cenuşâ-n cap* şî tătâ zîua stătém şî ni uitam la plăcinti, păn-a doua zî. Puném cenuşâ ca sâ ştim că întrăm în şăpti săptămâni di post"[250].

Paşti: „Sâ ducé *pascâ*, *cozonac*, *ouâ roşîi*, o sticlâ di *vin* şî sâ ducé *fripturâ di mel*, la biserică şî sâ sfinţé. Şî mai dădém di pomană la cari erau mai săraci. Şî când viném acasâ, bem câti un pahar di vin cinstit. Când ciocneşti ouâli roşîi, cel la cari s-o spart ou' moari mai digrabâ. Ouâli roşii reprezintâ sângili lui Isus Cristos vărsat pi cruci. Vinu îi sângili lui Isus Cristos"[251]. Se făceau şi *ouă pistriţe*, cu motivele *brăduţ* şi *trifoi*.

A doua şi a treia zi de Paşti, se organiza *horă*. Scrânciobe nu se mai fac de peste cincizeci de ani[252]. „[Scrânciobe] vinéu numa la *bâlci*, din alti sati. Nu erau cu motor, îl împingéu nişti băieţ. Era cu *bărcuţ* şî cu *scăuneli*"[253].

Joia Verde: „a doua săptămână după Rusalii sâ faci *procesiune* cu preasfântu sacrament, mergi pin sat şî sâ faci patru *corturi*, sâ făcéu înainti, da acuma sâ faci numa unu. Îl faci ficiorii di biserică şî vecinii cari-s în apropieri. Puni covoarâ cu Isus, duci-o masâ, duci douâ lumânări, li puni pi masâ, şî lumea vini, ni oprim la cort şî ni rugăm cum sâ roagâ părintili şî după aceea continuăm la altu cort. Vinim la biserică, ni dă binecuvântari şî ni-ntoarcim acasâ"[254]. Se pun crengi de tei înfrunzite la case[255].

Sfântul Ilea: „pentru trăsnet".

Sfântul Foca: „se ţine de foc".

Sfântul Anton: „îi făcătoru di minuni, ni ajutâ sfântu Anton di Padova".

Toţi Sfinţii: la 1 noiemrie, se face slujbă la biserică, iar a doua zi se merge la cimitir şi încă opt zile, în continuare, se fac rugăciuni pentru morţi.

7.2. Obiceiurile din ciclul existenţei umane

7.2.1. Obiceiuri de naştere[256]

Iniţierea tinerei căsătorite în tainele sarcinii şi ale naşterii se făcea în familie, de către mamă sau de către *naşa de cununie*. Femeia însărcinată

---

[249] Ion H. Ciubotaru, *Dăinuiri...*, 334.

[250] Înregistrare Iacob A. Fănica (De-a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

[251] Înregistrare Iacob A. Fănica (De-a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

[252] *Chestionar* E.M.

[253] Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.

[254] Înregistrare Iacob A. Fănica (De-a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

[255] *Chestionar* E.M.

[256] Informaţiile provin de la Donea F. Virona, 79 ani, două clase, şi din *Chestionar* E.M.

afla despre riscurile şi pericolele la care este expusă şi era îndemnată la un comportament impus de tradiție. Acesta era dictat de motivații magice, pe de o parte, dar şi de considerente practice, profilactice. Trebuie să remarcăm şi intuirea influenței puternice pe care o au stările mamei asupra evoluției intrauterine a fătului, aspect recunoscut, dar încă insuficient elucidat de ştiință.

În mentalitatea tradițională, copilul era binevenit numai în cadrul familiei legitim constituite. Castitatea premaritală era obligatorie şi, dacă o tânără necăsătorită era *greşită*, era aspru sancționată atât de comunitate, cât şi de reprezentanții Bisericii. Păcatul era ispăşit în biserică, unde, în timpul *Liturghiei*, „stătea în genunchi şi ținea *icoana neagră*", o icoană cu un fond mai închis sau chiar negru, care conține scena cu „Judecata de Apoi", icoană care este dusă şi la înmormântare: „la slujba cei mari, duminica, trebuié sâ şteí în mijlocu bisăricii cu *icoana cei neagrâ*, ca pedeapsâ. Ei, ci pedepsi-i mai dădé părintili, nu mai ştim noi"[257].

Femeia însărcinată trebuia *să nu fure*, pentru că se credea că, „dacă o femeie însărcinată fură un obiect, iesă pată, un *sămn*, pe copil, în locul unde a ascuns acel obiect". Trebuia să nu se mire de cineva *urât*, *rău*, pentru a nu influența în sens negativ dezvoltarea copilului. De asemenea, i se recomanda „să nu dea cu piciorul în câine, ca să nu nască un copil *rău*"; să nu mănânce fructe *îngemănate*, ca să nu nască *gemeni*; să nu facă munci grele, să nu ridice, căci poate să nască *fără vreme* sau să-i moară fătul. Acelaşi risc există şi în cazul în care „pofteşte ceva şi nu i se dă".

Se mai crede că, „dacă nu spune că este însărcinată, va naşte copilul *mut* sau va vorbi greu", de aceea, vestea trebuie comunicată de îndată ce femeia a aflat de starea în care se află.

Există şi semne despre care se crede că indică sexul copilului: dacă prima oară copilul mişcă în stânga, este fată, în dreapta, băiat.

În trecut, femeile erau asistate la naştere de o *moaşă* din sat. Se mai păstrează amintirea moaşei Zaveta, care a murit. Femeia *născută* era frecată de moaşă şi legată cu *pământ* pe burtă. Poate că şi acest obicei se poate pune în legătură cu credința despre Pământul–Mamă, din care vine întregul neam omenesc şi în care ne întoarcem cu toții, acelaşi *Pământ* care ne şi hrăneşte pe toți. Nu este însă exclus ca, prin proprietățile sale, acesta să aibă şi un efect curativ, cum este, de pildă, cel al *argilei*.

Moaşa îi ura copilului, la naştere, să fie deştept, frumos, isteț şi-l săruta pe obraji, ca să i se facă *gropițe*. Despre oamenii care au gropițe în obraji se spune că „i-a sărutat moaşa când s-au născut". În legătură cu ziua în care se naşte copilul, se crede că, dacă este născut *sâmbăta*, va fi *bețiv*. Un copil

[257] Roca A. Neculai (*Nihăluț*), 73 ani, 4 clase.

născut în zi de *sărbătoare* va fi *cuminte* şi cu *noroc*. „La moaşă, când împlineşte lehuza o săptămână, se dă o bucată di [pânză] *albită* – două *mânici* – un sopon di față, bani".

Numele copilului este ales de tată şi de mamă. Se ține cont de sfântul din ziua în care s-a născut sau care urmează. Părintele mai poate pune un nume. Numele care se puneau mai demult erau, la băieți: Anton, Ianuş, Iosif, Petre, Vasîli; la fete: Bernaveta, Ileana, Maria, Tereza, Varvara, Viroana. În prezent se manifestă preferință pentru nume ca Fernando, Emanuel, Tereza, Roxana.

La lăuză, vin femei „*în ródini* cu o pâni" sau „mergeau rudele cu bunătăți pentru lehuză, îi duceau şi bani, ceva pentru copil, mergeau să le *meneascâ* [subl. a.] binele"[258]. „Fimeia cari o născut le cinsteşte cu rachiu".

Ca să fie ferit de duhurile rele, în special până la botez, „îi pui cruciuliță pi chept" sau „o bucățică de *lână roşie* la mână", practici care ilustrează elocvent îmbinarea eresului cu credința creştină. Nou-născutul se crede că stă şi sub puternica influență a Soarelui (*Pământul*–Mumă şi *Soarele*–Tată), pentu că se zice că, dacă este scăldat după apusul Soarelui, „plângi toată noaptia".

Îmbisericirea mamei se face „la două săptămâni" sau după opt zile. Merge la *molifiă*, pentru „a se curăți". Marcată încă de pedeapsa, mereu actualizată, de a naşte prunci „în durere", pentru păcatul strămoşesc, femeia este considerată *impură*, în această perioadă, stare reprezentată naiv, concret: „La apâ nu mergi pânâ nu face *molifta*, câ faci apa în fântână nişti *viermi* negri cu roş".

Când naşa aduce copilul de la botez, îl pune „pe pernă, pe pat, să aibă *noroc la oi*, şi îi pune un ban pe frunte, să fie *drăgălaş ca banu*". Despre copiii care au „strungăreață" între dinți, se spune că au noroc la oi.

Dorința mamelor de a avea un copil reuşit, frumos, sănătos şi norocos, se concretizează şi în ritul primei băi care i se face copilului după *miruire*. După botez este scăldat mai târziu, „pentru a mai sta pe el *harul* Botezului". În baia copilului se pune o *pană de gâscă*, pentru a fi *uşor*; *lapte*, pentru a fi *alb*; *busuioc*, pentru a *mirosi frumos*; *bani*, să fie *drăgălaş* ca *banul*, gesturi îndătinate care se efectuează doar din respect pentru *rânduială*, chiar dacă nu se mai crede în eficiența lor. Este, în fond, solemnizarea unui moment unic din viață. Copilul se ținea în *covățică*.

Ca să meargă mai repede în picioare, se fierbe apă cu cătină şi-i face frecție. „Era un copac *vénis*[259], să fierbeau crenguț şî-i făcé baie". Dacă unei femei îi mor copiii la rând, zice „că-l amăgesc pe Dumnezău şi cumpără un

[258] Ion H. CIUBOTARU, *Catolicii* ..., II, 7.

[259] Vezi *supra*, capitolul de Medicină populară.

copil pe geam. Îl vindi cu cinci lei, cu zece lei. Acei cari i-o murit copchiii îl vindi, ca sâ-i trăiascâ".

Copilul era înțărcat „cari la un an, cari la doi, cari la sasâ luni. Când eram noi, îl înțărcam la doi ani". Dacă este înțărcat mai devreme de un an, se zice că nu creşte, iar dacă se înțarcă mai târziu, se spune că se face prost. „Dacă-l întorci de la țâță, zîce că uită, nu țîni minti sau deoache"[260].

Dintre cântecele de leagăn tradiționale am reuşit să înregistrăm doar un fragment: „Creşti, [numele fetei], fată mare / Să fii dragă la oricare" şi „Creşti, [numele băiatului], flăcău mari / Să fii drag la oricare"[261].

După cum se poate observa, există o sumă de obiceiuri legate de naştere, mai puține în comparație cu cele înregistrate la ortodocşi, dar suficiente pentru a concluziona că, deşi nu se păstrează întotdeauna, *tradiția nu se uită* şi se îndeplineşte, chiar dacă formal, pentru a *respecta datina*.

7.2.2. Obiceiuri premaritale

Riturile *de trecere*, în care se încadrează şi ceremonialul *nunții*, prin care se realizează tranziția de la starea de flăcău sau fată la statutul de oameni căsătoriți, presupun trei etape succesive: *separarea*, *tranziția* şi *integrarea*. Între obiceiurile *preliminare* sau *premaritale*, am identificat, la Adjudeni, *şezătoarea* şi *claca*, *hora satului*, *bâlciul* sau *hramul*.

Şezătoarea era un prilej, mai ales pentru tinerele fete, de a petrece serile lungi de iarnă lucrând în comun, fiecare pentru sine, de a comunica, de a transmite bunuri culturale, de a lega relații cu tinerii de aceeaşi vârstă, candidați la căsătorie. La **clacă**, de obicei, se lucra în folosul gazdei, în special, la *desfăcatul* porumbului. Întrucât aceste obiceiuri, în ultimul timp, nu s-au mai practicat, am constatat că se face confuzie între termenii *şezătoare* şi *clacă*, dar s-a reținut esențialul, că erau prilejuri de muncă şi petrecere colectivă:

> La *clacâ* sâ strângéu şî mai cântau. Când aducé porumb din câmp, ăl lua cu tot cu *peni* ş-apui curățam. Ni ducém aşa la *clacâ* şî curățam tăț ş-ajutam, la rudi şî la vecini. La *clacâ* s-aduna mai mulț flăcăi, la curățît păpuşoi, la ales fasolea, cumva, aşă, era mai mulț flăcăi. Da la *şăzătoari* era mai multi *feti*, cu *tortu*, cu *legatu* flanelilor, cu *depănatu* lânii, aşa era nainti, ş-apu spunéu poveşti, fimeili gazdâ li făcé [în post] *covaşâ*, li făcé *zufâ*, *mălai*, un *chitan*[262].

> La şăzătoari sâ strângéu şî scotéu vin, câ nainti aveu părinții vii, şî scotéu câti-o oalâ di vin, beiéu, făcéu cârnaț, din pod tăiéu, punéu în tigaí, mâncau ş-apoi, pi

[260] Subiectul este tratat pe larg în Lucia Cireş, „Magia laptelui matern", în *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*, 2001, nr. 1, 73-79.

[261] Înregistrare Băcăuanu M. Maria (*Gurguțoaia*), 90 ani, 7 clase.

[262] Înregistrare Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55 ani, 8 clase.

sara, mai vinéu şî oaminii: „Hai, sânteț gata, ca sâ vă duc acasâ?!" Li dădé şî lor cu oala cu vin. Avéu peşti sărat, li-aducé nu ştiu di pi undi, puné peşti sărat în pod, s-apu mâncau cu saramurâ di peşti, bé cu oala vin. Flăcăii vineau la geam, câ-nainti nu erau perdeli, geamu simplu, şî pândéu pi geam cum torcéu eli-n casâ, bătéu în geam, sâ făcéu mascaț, mai vinéu pi la geam, li spărié, li scoté din şopron ci-avéu eli, – câ nu erau us [= uşi] atuncea – covatâ, li scoté în nijlocu ogrăzîi ca sâ facâ râs. Mai isău fetili, cari erau prietini. Mama nu ni lăsa la săzătoari, câ zîcé câ „străinu-i ca şî spinu"[263].

Desigur, mamele mai grijulii şi mai prudente în ce priveşte moralitatea fetelor, le interziceau mersul la şezătoare, aşa cum reiese din citatul de mai sus. Participarea la şezători era pedepsită şi de „parohii locului, prin privarea celor vinovați de dreptul de a fi naş sau naşă la botez sau mir, ca martori la logodne sau cununii. Situația îi viza atât pe flăcăi, cât şi pe fete, «care, în timp de noapte, zăbovesc singuri afară de casa părintească, cu alți tineri străini de familiile lor»"[264].

Există şi atestări ale jocurilor care se făceau în timpul *şezătorilor*: „La *clacâ* [sic] făcém *părălus*, aprindém *bucii* sî dădém foc şî mergé-n sus. Li făcém aşă ia, ciucém roata-mprigiur, li dădém drumu. Era un fel di distracțíi"[265].

> La *clacâ* [sic], spuném: „*Bă(r)dăguț*, *bă(r)dăguț*, dacâ vini ciniva la noi în iasarâ, sâ ti urci în sus, dacâ nu, sâ ti dai în gios!". S-apoi, dacâ cădé gios, zîcé câ nu vini nimi. Dacâ sâ urca în sus, „Ee, tré' sâ mai vií ciniva!". La *clacâ* [sic], la tors, ni-adunam mulț, cari-*mplité*, [Lega?] da, cari *lega*, cum sâ spuni, cari *torcé*, cari *depănau*, fiicari cu lucru lui. Sî eram la lambâ, nu ca acu', câ avem luminâ[266].

Încercarea de a anticipa venirea flăcăilor la şezătoare, descrisă mai sus, a fost înregistrată, la Adjudeni, şi de Ion H. Ciubotaru, care îi semnalează existența şi în Transilvania:

> Tot pentru aducerea feciorilor la şezătoare, fetele din Adjudeni, județul Neamț, făceau ghemotoace de câlți sau de fuior, le aprindeau şi le aruncau în sus. Cocoloaşele respective se numeau *băzărguțe* [subl. a.]. În timp ce le arunca, fiecare fată rostea următoarea formulă: „Băzărguță de fuior / Adă-mi pe cine mi-i dor!". O variantă aproape identică a acestui obicei a fost culeasă din satul Romului, județul Bistrița-Năsăud. Bucățile de cânepă mototolite se numesc aici *bărdăuțe* [subl. a.][267].

---

[263] Înregistrare Donea F. Virona, 79 ani, două clase.

[264] Dănuț Doboş (coord.), *Sagna. File de monografie istorică*, Sapientia, Iaşi 2003, 112.

[265] Înregistrare Burlacu I. Veronica (*Dalac*), 60 ani 7 clase.

[266] Înregistrare Butnaru I. Cecilia (Di-acasâ *Iepuraş*, di pi bărbat *Bidroaşcâ*), 70 ani, 7 clase.

[267] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii* ..., II, 20.

Dintre ghicitorile care se spuneau la şezătoare, am reconstituit următoarele: „Ana grasa, / Umple casa? (Lampa)"; „Pe o casă tăbluită / Joacă-o mâţă poctovită? (Soarele)"; „Este-o vacă neagră, / Când se baligă, toţ aleargă? (Ceaunul şi Mămăliga)"; „Cioată, boată [sau Scurtâ, groasâ], un-ti duci? / Arsâ-n fund, la ci mă-ntrebi? (Coſa sau Căldarea şi Ceaunul)"; „Într-o râmăturâ di oaí / S-o găsît on corn di porc / S-o vinit unu cu chelia / Sî l-o băgat în sân? (Minciuna)"; „Când sâ cacâ o vacâ neagrâ, / Tăţ copchiii aleargâ? (Ceaunul şi Mămăliga)"; „Păzăşti-mă, mamâ, di găini, / Câ di câni nu mă tem? (Râma)"[268]

Hora se făcea în toate duminicile şi în zilele de sărbătoare şi începea în jurul orei 13.00.

S-aducé muzîcâ di la Zăci Prăjîni. Pi *medean*, la marginea satului, sâ făcea horâ. Înainti era giocu tineretului separat şî *roata căsătoriţîlor*. Era *Colonelu* [porecl㠹], o părechi di pantofi rupé la Paşti[269].

Atunci se adunau toţi tinerii, era dans, sâ făcea *horâ mari*, toatâ lumea juca, era o veselií. Erau jocurili toati din bătrâni, începea cu *Sârbâ*, *Horâ*, *Bătutâ*. Era *Ciobănaşu*, era *Hangu* era *Polcâ pi furati*, *Iuţala*, era tot on fel di *Bătutâ*, da era mai rapidâ. *(H)angu* era jumătati *ciobănească*, jumătati *bătutâ*, sâ juca mai mult la nunţi. *Sârba*, *Hora*, *Bătuta*, astea sâ practicâ şî-n zîua di astâz. Da acelea *bătrâneşti*, când începeau, sâ ţineau toati-n lanţ, una după alta: *Hangu*, *Alunelu*, *Ciobăneasca*, *Usturoiu*[270] şî ci mai era. Erau unili cari avé strigături, nu ştiu cum îi spunea:

„Ia, una, bati bruma,
Ăi, douâ, cadi rouâ,
Hăi, trei, ca la Andrei,
Ei, patru..."

Era pânâ la zeci. Era foarti frumos! Era *Raţa*, joc de perechi cu strigături, *Corăgheasca*. Şî când era *Hora mari*, atuncea sâ invitau fetili toati ş-atuncea sâ videa: băiatu o jucat cu fata lu cutari, ăştia precis... mai ales dacâ-i mai videa câ vineau împreunâ, gata, ăştia cred câ-s miri! Li făcea *primiri* când intra la horâ, la cari sâ vestea logodna în biericâ, spunea câ di-acuma o făcut logodna... Era frumos! La joc strigau numai flăcăii. La *horă*, se striga:

„Foai verdi siminoc
O perechi la mijloc,
Nu vă supărat diloc!";
„Foai verdi di răchitâ
Ci perechi potrivitâ,

[268] Iacob A. Ştefania, 55 ani, 8 clase; Dumea I. Sonia, 50 ani, 8 clase; Butnaru I. Cecilia, 70 ani, 7 clase; Ghiuzan I. Maria, 74 ani, 4 clase; Burlacu I. Veronica, 60 ani, 7 clase.

[269] Băcăuanu M. Maria (*Gurguţoaia*), 90 ani, 7 clase.

[270] Atestat în Hârtop şi Paşcani, judeţul Iaşi, şi Hârşova, judeţul Constanţa, la G. T. Nicu-lescu-Varone - Elena Costache Găinariu-Varone, *Dicţionarul jocurilor populare româneşti*, Litera, Bucureşti 1979, 188.

Şî la ochi şî la sprânceni,
Ca doi porumbei la peni;
Şî la ochi şi la făpturâ,
Ia pupaţî-vă la gurâ!;
Foai verdi, gata,
C-a obosit fata!
Domnişoara, dacâ vrea,
Sâ-ntărească marginea,
Cavaleru sâ rămâí,
S-aleagâ pi cini ştii".

Atuncea [la *hora mare*] veneau doi băieţ cari organizau, *vătavi* le zicea, în timp ci (h)ora sâ-nvârtea, ii intrau în centru (h)orii şî fata plătea pentru ea, băiatu plătea pentru el, cu excepţia, cei cari erau logodiţ, băiatu plătea pentru fată. Jocul cel mai iubit era *Bătuta*. Începeau băieţîi. Fetili dansau câti două, făceau roţi şî dansau [poate fi jocul numit *Învârtita fetelor*, pe care l-a menţionat Ghiuzan I. Maria, fără să-l poată descrie n.n.], iar flăcăii separat[271].

La horâ sâ dansa băieţ cu băieţ şî feti cu feti. Dacâ dansa din întâmplari, cini ştií cum, şî sâ auză la urechili părintilui, strîga-n biserică fata, c-o jucat cu băietu cutari. Nu era voí, era interzis. Dacâ greşă o fată, o puné în biserică să ţină *icoana neagră*[272].

Dacâ un băiet, îl prindé părintili câ dansa c-o fată, ăl strîga-n bisăricâ, ruşînea lui, că-l râdé toată lumea. „Cum, mă? Cutari-o dansat cu feti? Îi, vai de mini!". Nu era voí nimic, diloooc! Chiar şî după ce-am vinit din armată, am fost la *bâlciuri* di-aiestea, câ, vorba ceie, când am vinit din armată, am întrat la lucru şî ni-am făcut căruţâ bună, după aceea ni-am luat bicicletâ, cu banii di la lucru, mergém la *bâlci* sîngurel, fără feti, fără nimic, da nu vreiéu fetili sâ vinâ cu mini! [Dar unde vă cunoşteaţi cu fetele?] La horâ, zîua. Jucam, da numa *jocuri*, nu dănsat, numa *jocuri* [de grup]. Ni prindém di mânâ şî jucam. Prin jocu cela a nostru mai schimbam o vorbâ, la *hora mari*. Nu era voí diloc [în doi], n-am prins eu, ci sâ spun. În '57 m-am însurat, io c-o fată n-am dănsat, nici înainti di armată, nici după armată, nu![273].

De-n doiu [în doi] nu era voie. Încolo, jucam cu feti, la *sârbâ*, *horâ*, *bătutâ* [jocurile de grup]. Când mergéi la joc, stătei pân-la *vecernie*[274].

În legătură cu reglementările stabilite de Biserica Romano-Catolică privind *şezătorile*, *horele* şi *bâlciurile*, există, în Arhiva Episcopiei Romano-Catolice din Iaşi, numeroase documente din care reiese că bâlciurile fuseseră interzise în repetate rânduri. În anul 1905, se menţionează că „bâlciurile sunt pentru mulţi ocaziune de păcat"[275]. De asemenea, a fost înregistrată

[271] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase.
[272] Dancă N. Maria (*Papariga*), 47 ani, 8 clase.
[273] Înregistrare Roca A. Neculai (*Nihăluţ*), 73 ani, 4 clase.
[274] Neculai Gi. Ion (*Pusnicu*), 81 ani, 7 clase.
[275] Dănuţ Doboş (coord.), *Sagna. File de monografie istorică*, p.108.

(în anul 1942) cererea unor tineri din localitatea Sagna de a li se permite „la horă să jucăm cu fete câte doi". Cererea însă nu le-a fost aprobată, iar printr-un decret din anul 1943, episcopul M. Robu hotăra:

> 1. Hora rămâne acea petrecere strămoşească ce *a dăinuit pururea în poporul nostru românesc* [subl. n.] şi trebuie să se petreacă în zilele de sărbătoare lângă biserică şi sub supravegherea părintelui paroh.
> 2. Hora trebuie să se ţină observând acel fel de a juca ce se potriveşte prescrierilor bisericeşti, între care este şi aceea de nu juca jocuri oprite, cum e „polca", *flăcău cu fată* [subl. n.], ori alte jocuri moderne condamnate de morala creştină[276].

Dansurile moderne şi discoteca (program nocturn, lipsit de supravegherea familiei) sunt dezaprobate de generațiile mai vechi: „Acu', bâțâituri di-aiestea, prostii!"[277]. „Acuma-i discoteca, di la unspi sara până la trii-patru dimineața. Când noi ni sculăm, ii atuncea vin şî dorm până pi la zeci-unspe"[278]. Se pare însă că tineretul este în căutarea unei formule care să îmbine morala creştină cu moda şi cu sensul evoluției societății actuale.

Bâlciul sau **Bolciul** [Hramul]: „La *bolci*, la Rusalii, mergém la niamuri, apoi la horâ. Vinea câte un scrânciob, tineretu mai mult"[279].

> Când era bunica, făcé mălai, plăcintâ cu brânzâ, sarmali şî borş. Şî vinéu namurili. [*Borş* sau *zamâ*?] Bunica făcé *zamâ*. Vinéu cumătrii. Avé cumătrâ în Săbăoani, avé cumătrâ în Traian, avé cumătrâ, sorâ, în Tămăşăni. Sâ umplé ograda cu căruț. Vinéu cu cai, fiicari, atunci, sâ dădéu mai mari: punéu scaun pi căruțâ, punéu o coverturâ bunâ şî vinéu la *bâlci*. Şî când vinéu la *bâlci*, s-aşăzau la masâ. Nu dădé rachiu ca cum sâ dă acuma, cu pă(h)ăruț, cu sticla, din mânâ-n mânâ, sâ dădé. *Boanta*, aşă sâ chema, sâ suié pi *parapet*, sâ făcé parapet şî sâ suié *boanta* pi parapet, cânta şî plecau flăcăii şî oaminii căsătoriț mai proaspiț, aşă, sâ ducéu şî ii la horâ. Şî bătrânii stătéu pi marginâ şî privéu cum jucau. Erau *bătuta, sârba* şî *(h)ora* sâ făcea atunci. Fetili stătéu pi margini şî, când începé jocu, făcé jocu di flăcăi. Şî fiicari flăcău oché o fată di pi marginâ, cari vreié el, şî mergé la horâ. Cari ni chema, numa ni făcé din ochi şî la gioc! [râde]. [Flăcăul, dacă îi plăcea o fată, îi fura] o batistâ din buzunar, un inel, lănțişor, ceva, ca sâ aibâ el amintiri[280].

Se poate remarca, din descrierile citate, că repertoriul coregrafic cuprindea multe dansuri tradiționale. Pe lângă cele enumerate mai sus, ne-au mai fost semnalate, de către doamna Ecaterina Mărtinaş[281], *Câte doi*,

---

[276] Dănuț Doboş (coord.), *Sagna. File de monografie istorică*, 109-111.
[277] Neculai Gi. Ion (*Pusnicu*), 81 ani, 7 clase.
[278] Înregistrare Dumea I. Sonia (*Clopoțel*), 50 ani, 8 clase.
[279] Băcăuanu M. Maria (*Gurguțoaia*), 90 ani, 7 clase.
[280] Înregistrare Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ține *Hogea*), 55, 8 clase.
[281] *Chestionar* E.M..

Ciobăneşte, *Ciocârlanul*[282] şi *Hora în două părți*. De asemenea, Maria I. Ghiuzan (*Carmeluț*), 74 de ani, cunoaşte multe dintre jocurile „bătrâneşti", printre care

Barabula[283], un fel di *Braşoveancă*, joc de doi [în care se schimbau partenerii], cu strigături comandă de joc:
„*Barabula* s-o jucăm
Şî-napoi sâ ni-nturnăm".
Altă strigătură de joc [nu precizează jocul]:
„Una pentru mine,
Una pentru tine,
Una-i a cobzarului,
Una a scripcarului".

Mai era *Rața*, *Sărvetu*[284] (sau *Pelinița* sau *Batista*).

Roca A. Neculai (*Nihăluț*), 73 ani, şi-a amintit că „mai era *Țîgăneasca*, *Canalu*[285] – joc în doi". Carol I. Giurgilă, 79 ani ne-a mai semnalat jocurile *Alunelu*, *Brâu*, *Galopu*[286], *Polobocu* („ari strigături"), *Postoronca*[287], *Ruginita*[288]. Şi-a amintit, vag, şi o strigătură de la jocul *Rața*:

Hai cu dreptu-n plămădeli
Şî cu stângu la podeli!
Trii sunt pentru mini,
Trii sunt pentru tini,
Două pentru noi
Şî-nainti *Rața*, măi!"

---

[282] În G. T. Niculescu-Varone - Elena Costache Găinariu-Varone, *Dicționarul jocurilor populare româneşti*, Litera, Bucureşti 1979, este atestat în Moldova, dar şi în județele Argeş, Brăila, Constanța şi Teleorman.

[283] O singură atestare în G. T. Niculescu-Varone ş.a., *Dicționarul jocurilor...*, din județul Suceava. În volumul Viorel Bîrleanu – Florin Bucescu, „Melodii de joc din Moldova", în *Caietele Arhivei de Folclor*, IX, Iaşi 1990, nu este înregistrat.

[284] Neatestat cu acest nume.

[285] Neatestat cu acest nume.

[286] În volumul Viorel Bîrleanu – Florin Bucescu, *Melodii de joc din Moldova*, „Caietele Arhivei de Folclor", IX, Iaşi 1990, 553, înregistrat la „melodii cu rezonanță străină", provenit din județele Botoşani şi Iaşi, iar în G. T. Niculescu-Varone ş.a., *Dicționarul jocurilor...*, este denumit şi *Şaeru*, fără a fi localizat. Denumirea aceasta se întâlneşte în Transilvania. În volumul Ion Muşlea – Ovidiu Bârlea, *Tipologia folclorului din chestionarele lui B. Hasdeu*, Minerva, Bucureşti 1970, 584, mai există atestări din Bohotin şi Măcăreşti, județul Iaşi, Mălăieşti şi Perieni, județul Vaslui.

[287] Atestat numai la Zaboloteni, județul Iaşi, în Ion Muşlea – Ovidiu Bârlea, *Tipopologia...*, 593.

[288] În volumul Viorel Bîrleanu – Florin Bucescu, *Melodii de joc din Moldova*, 546, este înregistrat jocul *Ruginoasa*, numai din satul Butea, județul Iaşi. Mai este citat, cu acelaşi nume, în volumul Dănuț Doboş (coord.) – Silviu Văcaru, *Hălăuceşti. Sat de veche tradiție cultural religioasă*, Sapientia, Iaşi 2004, 344.

„Mai striga «Vini rața di la baltâ....»".

Jocul *Cumpăna*[289], despre care Ghiuzan I. Maria (*Carmeluț*) spunea că „o cântau mai mult lăutarii, ca când trag clopotele de ploaie, se juca mai puțin", îl ştia şi Neculai Gi. Ion (*Pusnicu*), 81 ani, care a precizat: „La jocul *Cumpăna* se bătea din palme în față şi apoi sub genunchi".

Dintre multele strigături care existau altădată, am mai putut înregistra:

Nu ti uita, leli hăi,
Câ mi-s pantalonii răi!
Nu ti uita la ochinci
Câ ti pun sâ li mănânci![290];

Cini joacâ lângâ mini,
Tătâ vara-i mergi bini;
Cini joacâ lângâ altu,
Tătâ vara-l doari capu![291]

Cu privire la preferința pentru texte adecvate situației, Ghiuzan I. Maria şi-a adus aminte:

Îl striga bunica mé, ni povesté c-o dat-o după unu cari nu i-o plăcut:
„Câ urât ni-i urâtu
Şi cu dâns ni-i trăitu.
Di urât mă duc de-acasâ
Şi urâtu nu mă lasâ;
Di urât mă duc în lumi
Şi urâtu, după mini.
Fugi, urâtule, din prag,
Sâ vii cari mi-i drag!"

Nici practicile divinatorii pentru aflarea viitorului soț nu mai sunt actuale, mai persistă doar în memoria femeilor în vârstă, care îşi amintesc cu nostalgie de tinerețe:

În ajunul Anului Nou, fetele se uitau în oglindă, cu două lumânări aprinse, pentru a-şi vedea norocul. Mergéu cu *cociorba* la porc şî-i trăgé cu *cociorba*: „Hur, anu ista!", adicâlea câ sâ măritâ anu ista. Nu zîcé porcu nimica. Mai trăgé o datâ cu *cociorba*: „Hur, la doi!", nici la doi. Mai dădé, la trii, sâ vadâ pişti câț ani sâ măritâ. *Huruié* porcu![292].

[289] Atestat numai în Viorel Bârleanu – Florin Bucescu, *Melodii...*, 536, o singură variantă din Oțeleni, județul Iaşi.
[290] Înregistrare Băcăuanu M. Maria (*Gurguțoaia*), 90 ani, 7 clase.
[291] Butnaru I. Cecilia (Di-acasâ *Iepuraş*, di pi bărbat *Bidroaşcâ*), 70 ani, 7 clase.
[292] Înregistrare Burlacu I. Veronica (*Dalac*), 60 ani, 7 clase.

După cum se poate observa din descrierile citate, viața socială a tinerilor era marcată de obiceiuri bine statornicite, cunoscute şi respectate de întreaga comunitate, vegheată, la rândul ei, de preotul paroh. Ultimele decenii au adus însă multe modificări în mentalitate şi comportament, petrecerile desfăşurându-se în cadre mai restrânse, mai intime, după alte mode şi modéle. Demn de reținut este faptul că a existat, la Adjudeni, un repertoriu de dansuri tradiționale bogat şi variat, unele dintre ele aproape necunoscute, care, prin efortul susținut al unui coregraf, ar merita să fie reconstituite şi păstrate în patrimoniul cultural românesc, poate chiar revitalizate şi valorificate în spectacole folclorice.

7.2.3. Nunta

După tradiție, tinerii se căsătoreau mai devreme decât o fac în prezent, chiar înainte de armată sau imediat după ce se liberau din armată. Fetele se măritau între 16-20 de ani, când erau considerate apte pentru căsătorie, iar flăcăii, între 18-20 de ani. Când un tânăr îşi exprima dorința de a se căsători, părinții lui trimiteau un *petitor* la *petit*, care tatona intenţiile fetei şi ale familiei acesteia, lăudându-l, desigur, pe flăcău. La petit se mergea *luni* sau *joi*, în zi *de săc* nu se peteşte. *Petitorului*, dacă-şi îndeplinea misiunea, i se punea în ziua nunții un *şărvet* în piept.

Prima întâlnire între părinți, numită *înțelegere*, se făcea la casa fetei, unde mai veneau câteva rude apropiate. Dacă cele două familii cădeau de acord, se făcea, tot la fată, *logodna*, care „este aproape ca o nuntă, numai că nu *se băneşte*".

Nunțile se fac în *câşlegi*, în special, toamna. Invitațiile le făceau *chemătorii*, numiți şi *vornici*:

> aveau o *casâncâ* după gât şî *şervet* în piept. O *casâncâ cu frânghii*, călari pi cal, aşa, calu frumos împodobit, *înflorit* frumos, era cu clopoței. Avea o sticlă cu vin sau un ulcioraş. Avea un beţîşor cu cari mai ciocănea în poartâ. Cam toată lumea mergea[293].
>
> Înainti [chemătorii] mergeau călări, cu *hormuz* pus pi pălării, *cergută* pi cal, legată cu *bârneţâ*, în piept o *năframă* [se cheamă şi *şărvet*] şi legat cu un fel de *casâncă* [în diagonală]. Acu' să dă invitații, nu mai zîci cum să zîcé. Înainti zîcé: „V-o rugat cuconu miri şî cucoana nireasă şi socru cel mari să viniț la nuntâ". Aşă să zîcé[294].

Nunta începea sâmbătă seara. Au existat însă, şi în legătură cu nunțile, dispoziții de la Episcopie. În anul 1928, s-a interzis ca nunțile să se mai facă duminica sau în zile de sărbătoare, întrucât „unii săteni nu participau

[293] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase, stolnic.
[294] Înregistrare Ghiuzan Verona, 85 ani, 6 clase.

la Liturghia duminicală sau veneau la biserică beți, alții nu participau la vecernie, iar tinerii nu luau parte la catehism"[295]. Roca A. Neculai (*Nihăluț*), 73 de ani, întăreşte acest fapt:

> Când era părintii Tălmăcel, nunțîli nu sâ făcéu duminica, [se făceau] lunea, mercurea şî joia. Duminică era sărbătoari, trebuié sâ sărveşti acolo la nuntâ, trebuié sâ tai cu cuțîtu, era păcat. Io, di egzemplu, când m-am însurat, ni-o fost nunta nercurea. O-nceput di marț sara, di la şăpti pân-la doişpi, di la doişpi pân-la şăpti dimineața, pauzâ. Dup-aceie, iar am început-o ş-o mers în continuari. Aşă sâ făcé atunci, duminica nu sâ făcé, nu-ț dădé voí.

Seara, în ajunul cununiei, mergeau la nuntă, acasă la mire, tineretul „sî mergé sî din oaminii cii gospodari, la *nunta mirilui*". În acest timp, gospodinele se ocupau de preparatul bucatelor. „Când fac *sărmali*, s-adună mai multi fimei, grămadâ, fac o *sărmalâ* mari, cât îi frunza, s-o chiuí: «Hu, iu, iu! hu, iu, iu!» Da cum sâ mai zâci, nu mai ştiu. Sâ puné în fundu oalii, zâcé câ-i pentru nănaşa cei mari"[296]. „Sarmala era cât încăpé pi gura oalii. O dă la mire şi el o rupe în două. Care are bucata mai mare, trăieşte mai mult"[297]. Obiceiul este răspândit în majoritatea satelor de catolici din Moldova şi, din alte descrieri, mai ample[298], se poate deduce simbolul fertilizator al acestei sarmale, care trebuia să asigure rodnicia în copii a cuplului.

A doua zi, la ora opt, începeau să vină iar nuntaşii,

> începea sâ cânti. Toati nunțîli erau cu fanfarâ. Era fanfara di la Zeci Prăjîni, erau mai multi formații, era Ivancea, era Costel, băieții lui David, toț cu Anghel, erau multi formații, în cari era două clarineti, patru-cinci trompeti şî tot felu di instrumenti, erau în jur di doişpi oamini cari vineu la fiicari nuntâ şî era frumos! Sâ făceau *foişoari* pi cari cântau[299].
> Pi timpuri era fanfara di la Zăci Prăjîni, di la Valea Mari, Cozmeşti, Slobozia, da acuma sâ faci cu *rechestâ* [sic][300].
> Înainti di a pleca mirili di acasâ, sâ lua *Iertăciunea*. Îngenunchea mirili în fața părinților, părinții şedeau pi pat amândoi, naşii aprindeau lumânările, cu muzica aproapi, cu toati rudili, frații şî surorili, şi începea a sâ spuni:
> „Acum a venit vremea ca să se despartă
> Fiul dumneavoastră de frați, surori, mamă şî tată.
> În această perioadă poate v-a greşit vreodată,
> Cu gândul, cu cuvântul, cu vreo faptă,

[295] Dănuț Doboş (coord.), *Sagna. File de monografie istorică*, 112 şi Ion H. Ciubotaru, *Dăinuiri...*, 358.
[296] Înregistrare Donea F. Virona, 79 ani, două clase.
[297] Ghiuzan I. Maria (*Carmeluț*), 74 ani, 4 clase.
[298] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, II, 54.
[299] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase, stolnic.
[300] Înregistrare Ghiuzan Verona, 85 ani, 6 clase.

Dar nu s-a pomenit copil sâ crească
Şî-naintea părinților sâ nu greşească.
Pentru toati greşelili ci vi le-a făcut,
Vă ceri acuma să-l iertaț şî să-l binecuvântaț!"
Sâ săruta mâna la părinț şî sâ pupau pi obraz, sâ oferea câti o gurâ di țuicâ, trecea pi la fiecari şî sâ pupa cu fraţii, cu surorili, cu rudili, după cari sâ făcea [jocul] *Busuiocu* di ieşîri, ieşîrea din casâ, şî porneam spre mireasâ. Ni însoțea tineretu şî cei cari mai erau veniț la nuntâ, mergeam în grup, cu alai până la mireasâ[301].

Reproducem şi varianta de *Iertăciune* înregistrată de la Meluț M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase, fost *stolnic*:

Scumpi părinți, fraț, surori
Şi voi, dragi ascultători,
Iată, aceşti copii a dumnevoastrâ,
În genunchi căzând,
Din ochi lacrimi curgând,
Vă cer iertari
Di greşăli, supărări,
Celilanti întristări.
Iar dumneavoastrâ sâ nu bănuiț,
Iertari sâ li dăruiț,
Ca părinț sâ li fiț
Întru mulț ani sâ trăiț!

Despre *toiagul* de nuntă, nu-şi aminteşte toată lumea, se pare că nu se făcea la toate nunțile. Cu toate acestea, am înregistrat o descriere a acestuia: „*toiagu* sâ făcé aşă on fel di băț nant-nant, cu flori, aşă, ca un metru, un metru zumătati, sâ puné flori di hârtií, îl făcéu *druştili*, la miri. Şî când mergé la mireasâ, mergé cu *toiagu*. Şî pi timpuri, mai dimult, mergé cu căruța, da acu' mai merg pi jos"[302].

Acasă la mireasă, în timp ce aceasta era gătită, i se cânta un cântec de jale, *cântarea la zăstri*, pentru despărțirea de famile, de prieteni şi prietene:

Taci, mireasâ, nu mai plângi,
Lado-i, laț,
Câ la mă-ta tot te-om duci,
Lado-i, laț,
Când a faci plopu peri
Lado-i, laț,
Şi răchita vişîneli,
Lado-i, laț,

[301] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47, 8 clase, stolnic.
[302] Înregistrare Ghiuzan Verona, 85 ani, 6 clase.

Înc-atunci şî nici atunci,
Lado-i, laţ,
Când a faci plopu nuci,
Lado-i, laţ,
Şî răchita meri dulci,
Lado-i, laţ,
Nici atunci şi nici atunci[303].

„Cânta *La doi laţ* cred câ di la cerguţa di pi pat, cari-i din *doi laţ*"[304].

Nu-ni mai aduc aminti, na! Dac-o mai vidém la v'o nuntâ cântând... Da nu-i milodia asta, îi altfel di melodii, da cini boala s-o mai ştii? N-o mai ştii nici una, dacâ mai aducém v'o una mai bătrânâ, poati ni aducém aminti di melodii. Nici cuvintili nu li ştiu ghini. Dacâ trăié, Bernaveta ştié *cântarea la zăstri*[305].

Versuri fragmentare am mai înregistrat de la Ghiuzan I. Maria (*Carmeluţ*), 74 ani, 4 clase, care a mai spus că „îi cântau muzîcanţîi când scotéu nireasa din casâ, *Ia-ţ, mireasâ, zîua bunâ*, adica la rămas-bun".

Acest cântec străvechi, care cu mare greutate mai poate fi reconstituit, a suscitat interesul specialiştilor, mai ales prin refrenul său[306]. Cea mai veche consemnare a acestui refren provine din Polonia, de la sfârşitul secolului al XVI-lea, şi se află în *Kronika Polska i Litewska* a lui Matei Strykowski, apărută la Königsberg, în 1882, în care se aminteşte cântecul *Lado, lado*[307]. Apare, apoi, ca nume al unei zeităţi păgâne într-o serie de alţi idoli slavi înşiruiţi în *Sinopsisul istoriilor ruseşti de la Kiev*, tipărit în 1674, al cărui presupus autor ar fi arhimandritul Inochentie Ghizel. *Lado* este numit „Dumnezeul veselii şi a toată bună norocirea. Cei ce să gatiia de nuntă aducea lui jărtvă, spre ajutoriul lui Lado, părându-le lor a câştiga viaţă cu dragoste veselie bună"[308].

Inspirat, probabil, de conţinutul acestui *Sinopsis*, Dimitrie Cantemir va identifica la români zeitatea dacică omonimă, recunoscând identitatea atributelor sale cu cele ale zeiţei Venus[309]. Important este că el ştia acest refren de pe teren românesc, altfel nu ar fi făcut această afirmaţie. Înaintea

---

[303] Băcăuanu M. Maria (*Gurguţoaia*), 90 ani, 7 clase.

[304] Baciu D. Cecilia (*Mihail*), 58 ani, 4 clase.

[305] Înregistrare Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.

[306] Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, II, 56.

[307] Apud I. C. Chiţimia, *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, Minerva, Bucureşti 1971, 314.

[308] Apud Adrian Fochi, „Dimitrie Cantemir, etnograf şi folclorist (II)", *Revista de etnografie şi foclor*, IX, 1964, nr. 2, 119-142.

[309] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traducere de pe originalul latinesc de G. Pascu, Ediţia a II-a revizuită şi completată cu indice, Editura „Tipografiile Române Unite", Bucureşti 1938, 240.

lui D. Cantemir, importante informații a oferit Miron Costin în al său *Letopiseț*, terminat în anul 1675. În legătură cu nunta domniței Roxanda, fiica lui Vasile Lupu, cu Timuș, „feciorul lui Hmil, hatmanul căzăcesc", autorul consemnează: „Ruşcile cu «*Lado, Lado*», pen toate unghiurile, ginirili singur fața numai de om, iară toată hirea de hiară"[310].

Refrenul mai este pomenit în treacăt de Costache Negruzzi în *Scene pitoreşti din obiceiurile Moldaviei*[311] şi se află în cântecul de nuntă publicat de Vasile Alecsandri în ediția din 1866 (p. 383), în care însă nu apare ca refren, adică *Lado, Lado* nu se repetă după fiecare vers şi nici măcar regulat, ci ca un apelativ. O altă atestare, tot la polonezi, datează din anul 1871 şi se află în lucrarea *Hochzeitbuch. Brauch und Glaube der Hochzeit bei den christlichen Völkern Europa's* de Ida von Düringsfeld und Otto Freiher von Rheinsberg-Düringsfeld, apărută la Leipzig, în care, la întoarcerea de la cununie – după obiceiul descris –, mireasa găseşte porțile încuiate la ea acasă şi cântă: „Oeffne, Mütterlein! / Oeffne! / Für mich, / Dein Töchterlein! / *Lado-Lado!*" (p. 210)[312].

În anul 1876, Teodor T. Burada publică un cântec de nuntă[313], la plecarea miresei de la părinți, cu refrenul *Lado-Lado*, repetat la două versuri şi cu transcriere muzicală. În răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu, *Lado* este atestat ca refren al unui cântec de nuntă (Rânghileşti-Botoşani) şi ca nume al unui cântec (Cotu-Lung-Brăila, Rogojeni-Covurlui, Buda-Tecuci şi Puntişeni-Tutova) – pus în legătură de autori cu *Lada*, numele unui dans ritual de nuntă în Covasna-Fălciu, Bădeni, Podu Iloaiei şi Şipote, județul Iaşi, şi Talpa, județul Neamț. Informațiile sunt datate în anul 1885[314].

Elena Sevastos, în 1889, în monografia despre nuntă[315], pe lângă reproducerea textului publicat de Vasile Alecsandri, mai include un cântec în care apare un vers *Lado, Lado şi iar Lado*, fără să-i indice proveniența. Simion Fl. Marian, în 1890, reproduce şi el textul din colecția lui V. Alecsandri, îl citează pe Dimitrie Cantemir şi volumul de la Leipzig, pomenit de noi mai sus, conchizând că românii l-au preluat de la polonezi[316].

---

[310] Miron COSTIN, *Opere*, Ediție îngrijită şi prefațată de P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti 1958, 135.

[311] În *Dacia literară*, 1840, 91 (ediție 1859).

[312] „Deschide, măicuță, deschide, / Pentru mine, fiicuța ta, / *Lado, Lado*" în Sim. Fl. MARIAN, *Nunta la români*, Tip. Carol Göbl, Bucureşti 1889, 599-560.

[313] În *Almanah musical*, II, 1876, 51-79.

[314] Ion MUŞLEA – Ovidiu BÂRLEA, *op. cit.*, 522.

[315] Sim. Fl. MARIAN, *Nunta la români*, 164.

[316] Sim. Fl. MARIAN,, *Nunta la români*, 599-560.

În anul 1930, Mihail Vulpescu descrie *O nuntă păgână în comuna Lupşanii (jud. Ialomiţa)*[317] şi reproduce textul şi melodia unui cântec de nuntă. Acesta începe şi el cu apelativul *Lado, Lado*, fără ca apoi să se mai repete.

Şi în teritoriul din stânga Prutului există atestări ale acestui refren[318]. Chiar varianta publicată de I. Oprişan, în volumul *Folclor din Moldova de Jos*[319], provine de la o femeie care locuia la Căminul de Bătrâni de la Vaslui, dar era originară din Chişinău. Şi în acest text, *Lado* apare o singură dată, ca apelativ. „Ia-mi taci, *Lado*, nu mai plângi".

I. A. Candrea şi Gh. Adamescu[320] definesc LADO: „Cuvânt care apare în cântecele adresate miresei" şi compară refrenul cu cele identice din bulgară, ruteană, poloneză şi sârbă, precizând că termenul *lado* înseamnă „nevastă". Dicţionarul Academiei îl consideră „refren în versurile rostite cu ocazia nunţilor ţărăneşti din Moldova" şi îi fixează etimologia în ruteanul *łado, łado*.

În sfârşit, după studiul lui Alexandru Bistriţeanu despre D. Cantemir[321], se părea că nu ar mai fi nimic de adăugat. Autorul afirmă:

> În ceea ce priveşte cuvântul *Lado*, nu mai este nici o îndoială că el face parte din recuzita muzicală a cântecelor de nuntă, fiind atestat de culegerile făcute în Moldova secolului al XIX-lea, începând cu Vasile Alecsandri [...] Termenul, aşa cum reiese limpede din text, denumeşte pe tânăra aflată în situaţia de mireasă [...] Provenit din cântecele de nuntă rutene în care joacă acelaşi rol de refren, vocabula apare ca formă de vocativ a substantivului *łado* 'nevastă' (în ruteană şi polonă).

Am făcut această amplă digresiune din mai multe motive: întâi, pentru că ni s-a părut ciudat cum un fenomen atât de viu în secolul trecut a dispărut fără urme în foclorul actual, apoi, pentru că, în anul 1974, am descoperit

---

[317] Mihail VULPESCU, *Cântecul popular românesc*, Prefaţă de N. Iorga, Tip. „Oltenia", Bucureşti 1930, 229-230. Despre acest cântec, reprodus şi în volumul *Les coutumes roumaines périodiques*, Paris 1927, Petru Caraman afirmă că este luat din vodevilul lui Alecsandri *Barbu Lăutarul*, pe care autorul l-ar fi reprodus „cam cum sună în popor" (în *Datinile româneşti în limba franceză*, Bucureşti 1934, 33). Textul din Lupşani este însă diferit de cel publicat de V. Alecsandri.

[318] Petre V. ŞTEFĂNUCĂ, *Foclor şi tradiţii populare*, Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Grigore Botezatu şi Andrei Hâncu, Ştiinţa, Chişinău 1990, I, 71; A.S. HÂNCU – V.S. ZELENCIUC, *Folclorul obiceiurilor de familie*, Ştiinţa, Chişinău 1979, 196-197. Apud Ion H. CIUBOTARU, *Catolicii...*, II, 124.

[319] În *Folclor din Moldova. Texte alese din colecţii inedite*, II, Editura pentru Literatură, Bucureşti 1969, 67.

[320] I. A. CANDREA – Gh. ADAMESCU, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat*, Cartea Românească, Bucureşti [1931], s.v.

[321] În *Teorie şi inspiraţie folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, Minerva, Bucureşti, 44-46.

primul cântec de nuntă, la Răchiteni-Iaşi, cu un refren care trimitea la *Lado*, şi anume *Lado-i la'* (interpretat, poate, după o etimologie populară, *La doi laț*). Ulterior[322], investigând alte localități din zonă, am mai înregistrat şi alte variante cu acelaşi refren, din Barticeşti, Fărcăşeni, Mogoşeşti-Siret, Nisiporeşti, Oțeleni, Şcheia, textele literare fiind diferite, dar toate axate pe ideea despărțirii miresei de familie şi a ireversibilității „trecerii".

Interesant este faptul că sunt cuplate, de regulă, două cântece, ca două părți ale aceluiaşi cântec: unul este jalnic, cel cu refren, amintind întrucâtva de bocet, iar celălalt-alert, în ritm giusto-silabic, ca al colindelor arhaice, care sugerează precipitarea evenimentelor: „Aşteptaț voi, cruschi, / Îngăduiț staruschi...", prelungind momentul iminentei despărțiri. Structura poetică a celui de al doilea cântec se aseamănă mult cu a cântecului funebru în care este vorba despre despărțirea rudelor de cel dispărut. Şi mai interesantă ni s-a părut prezența cuvântului *Lado* în refrenele colindelor ucrainene, subiect pe care l-am tratat în alt loc[323]. Cel de al doilea cântec de despărțire nu l-am putut descoperi la Adjudeni, dar avem convingerea că a existat şi aici. Deducem că satele de catolici au conservat mai bine acest cântec, odinioară cu o răspândire mai largă în Moldova.

> Când ajungeam la mireasâ, la poarta miresii, di celi mai multi ori găseam porțîli închisâ. Cineva era după poartâ şî spunea: „Ci căutaț, pintru ce-aț venit?", la cari noi întotdeauna ni prezentam şî spuneam „Dacâ ni daț voí sâ intrăm înăuntru, o sâ vă spunim di ce-am venit!". Şi făceam o *plată*, simbolicâ, aşa, mă rog. Şi băieții cari erau viniț din partea mirilui, dacâ videau câ nu-i pot lămuri, forțau cât di cât poarta şî tot intrau înăuntru. Când sâ intra la mireasâ în curti, sâ rupea *colacu miresii*, îl arunca, di regulâ, un frati a miresii. Îl apucau şî sâmpărțea. Tineretu sâ repezea cari mai di cari sâ gusti[324].
>
> Alții punéu sârmâ-nghimpatâ-n colac când îl făcéu, alți puneu sârmâ di as'laltâ şî aruncau colacu la băieț, la flăcăi. Toț sâ repezău să ieí o bucatâ di colac şî, când sâ rupâ colacu, sâ-nțăpau la mânâ. Erau nişti băieț di-aieştia mai obraznici

---

[322] În urma semnalării noastre, colega cercetător Lucia Berdan l-a depistat în comunele Hălăuceşti şi Butea, județul Iaşi. Cântecul a fost apoi prezentat într-un spectacol de amatori şi, din spectacol, a fost înregistrat de Petre Bălan, în 1979, atunci metodist la Centrul de Îndrumare a Creației Populare. Această înregistrare a fost pusă la dispoziția profesorului Pavel Delion, care a inclus cântecul în volumul *Melodii şi cântece populare din Moldova*, Comitetul Județean de Cultură, Iaşi 1981, 14-15. Apoi, în anul 1980, studentul Ioan Olaru a făcut o investigație mai amănunțită a nunții de la Hălăuceşti, şi a introdus acest cântec în lucrarea sa de licență, material ce a fost valorificat şi în volumul Dănuț Doboş (coord,) – Silviu Văcaru, *Hălăuceşti. Sat de veche tradiție cultural-religioasă*, Sapientia, Iaşi 2004. Apoi Ion H. Ciubotaru a investigat sistematic acest cântec şi l-a comentat în *Catolicii...*, II, 56, anunțând detalii în volumul al III-lea.

[323] Lucia Cireş, *Colindatul şi colindele în Moldova*, teză de doctorat susținută la Universitatea „Babeş-Bloyai" din Cluj-Napoca, 1997.

[324] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase, stolnic.

şî sâ suiéu pi casâ şî di pi casâ dădéu drumu *colacului* gios, şî cari cum puté, acela-l prindé[325].

Caracterul sacru al acestui *colac* se deduce din dorinţa tuturor participanţilor de a primi măcar o bucăţică, oricât de mică, deoarece se considera că are proprietăţi benefice, în diferite împrejurări.

În prag la mireasă, ieşeau mama şi tatăl fetei, iar

stolnicul zicea:
„Buňă ziua şi bine v-am găsit, luminate împărate,
Bănuiesc că nu v-am supărat
Că aici în curtea dumneavostră am intrat.
Da noi n-am făcut pi prostu,
Sâ vinim di capu nostru,
Ci al nostru fiu di împărat – la cari arătam spri ginerică –
Aseară când s-o culcat, o visat
Câ la această casă este floarea lui aleasă,
Şî de aceea s-o păstrat nebăut şî nemâncat,
Numa bun de însurat.
Dumnevoastră sâ nu bănuiţ,
În casâ sâ ni poftiţ,
Floarea sâ ni-o dăruiţ
Şî-ntru mulţ ani sâ trăiţ!"

După cari dădeam „Noroc!" cu socru mic şî soacra micâ, cum sâ spuni, părinţii miresii, îi serveam din sticla cari-o aveam cu ceva băuturâ. Urma *înflorirea*[326] mirelui ş-a naşîlor, cu batistâ, cu flori, cu fontâ. Era şî cu *şărveti* făcuti di mireasâ şî cu *batisti* şî sâ mai punea după gât, fel şî fel, după obicei, ba o *casâncâ*, ba un fular, ba... cum era atunci. Acuma sâ umblâ cu *materiali*, cu altceva. După ci sâ făcea împodobirea asta..., şî când sâ punea floarea la miri, cea cari punea floarea avea pretenţii la nişti bani, sâ negocia [!]. Di regulâ, o sorâ de-a miresii, dar dacâ nu era sorâ de-a miresii, era cea mai bună prietenâ, o verişoarâ sau o nepoatâ.

După cari sâ intra în casâ. Intram în casâ, unii îş căutau mireasa. Urmeazâ, ca şî la miri, *Iertăciunea*. În timp cât să faci iertăciunea, muzica cântâ *Ia-ţ, mireasâ, ziua bună*. Când ieşeam afarâ din casâ, sâ ieşea dansând o horâ. După ci sâ ieşea afarâ din casâ, sâ oprea muzica şi anunţam invitaţii miresii, spuneam: „Din partea tinerilor, a socrilor mari, a naşilor mari, cei cari aveţ bunaplăceri şî vreţ sâ ni onoraţ cu prezenţa dumnevoastrâ, vă aşteptăm, după sfânta Leturghie, sâ veniţ sâ vă bucuraţ împreună cu noi, la casâli mirilui". Acuma, cum îi obiceiu, la sala undi sâ faci. După cari porneam, cu un marş frumos, şî mergeam la biserică. [Dacă mireasa era din alt sat] şî-n ziua di astâz pătim aşa. Ni bloca

[325] Înregistrare Donea F. Virona, 79 ani, două clase.

[326] Ion H. Ciubotaru a consemnat faptul că mirele era „înflorit" cu „o floare din cutie" şi că acesta era „singurul dintre toţi participanţii la nuntă care purta floarea în partea dreaptă a pieptului" (*Catolicii...*, II, 59).

cu căruțî, cu tot, nu puteam să trecim. La noi sâ spuni câ trebui sâ dai *curcanu*, în alti părț sâ spuni *vulpea*. La noi, *curcan* sâ spuni. Întotdeauna aveam pregătiti două kilograme di rachiu şî întri cinci şî zeci kilograme di vin, pentru câ erau pretenții mari. Şî, di regulâ, işeau cam băieții cari o dansasârâ pi fată. Altfel nu ni dădea voí sâ mergim mai diparti[327].

Şi subiecți mai în vârstă ne-au relatat acelaşi obicei:

închidéu drumu, işău la margina satului, făcéu scandal, sâ chema... sâ-i deí *curcan*, asa sâ cheamâ: *curcan*. Dacâ el viné din alt sat şî lua fata, trăbuié sâ prigătiascâ ori o demigeanâ di vin, ori bani, ori trebuié sâ deí ceva, câ altfel nu lăsa sâ iasâ mireasa din sat, că au distrat-o cât o fost fată. Punéu câti două-trii căruț di viné de-a latu susălii şî-nchidé drumu... Trebuié sâ deí, câ nu işă cu nireasa din sat![328].

Tot drumul, până la biserică, se dansa şi se chiuia:

Pin păduri bumbac ros,
Ni-am luat ci-o fost frumos;
Pin păduri bumbac alb,
Ni-am luat ci ni-o fost drag;
Ia ti uitâ cum sâ uitâ
Parcâ n-o mai văzut nuntâ!
Uiuiu, uiuiu, uiuiuiuiuiuiu![329]

La biserică merg pe drumuri ocolite, pentru a nu nimeri mireasa înapoi la părinții ei. La biserică, întotdeauna, *Liturghia Apostolilor*, di-o orâ, o orâ ş-un sfert, după cari sâ venea în parohii. Întotdeauna o vinit cu un cozonac, c-o sticlâ di rachiu şî c-un prosop, c-o batistâ, cu ceva. Sâ puni cozonacu pi masâ, sticla cu rachiu şî batista i sâ prindi preotului cari o celebrat în piept, după cari spun:

„Preacucernice părinte, iată-i pe aceşti tineri
Care au primit astăzi încă unul din cele şapte sacramente,
Şi anume, sacramentul sfintei Căsătorii,
În sfânta Maică Biserică catolică şi apostolică,
Ca semn de iubire şi recunoştință,
Au venit în a dumnevoastră locuință,
Aducând câteva mici daruri:
Mai întâi, un colăcel frumos rumenit,
Aşa cum Domnul a orânduit,
Şi care am dori sâ nu lipsească di pi masă

[327] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase. Ion H. Ciubotaru notează: „Cu cât *Vulpea* sau *Curcanul* erau mai consistente, cu atât cinstea făcută tinerei mirese era socotită mai mare, căci însemna că fusese plăcută şi altora: «era sămn ci nireasa o fost întreabatî»" (*Catolicii...*, II, 68).

[328] Înregistrare Ghiuzan Verona, 85 ani, 6 clase.

[329] Înregistrare Burlacu I. Veronica (*Dalac*) 60 ani, 7 clase.

Tinerilor, nouă şî Sfinţiei voastre;
De asemenea, un pa(h)ar de băuturi spirtoase,
Care, când va fi servit,
Să ne facă să mai uităm de necazurile noastre,
Ş-o năframă albă şî curată
Sâ-ş şteargâ părintili
Lacrimili şî sudoarea di pi faţâ.
Sâ trăiascâ părintili, tinerii şî noi toţ cei de faţă
Întru mulţ şî fericiţ ani!"[330]

De la stolnicul mai în vârstă Meluţ M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase, am înregistrat o variantă puţin deosebită de cea citată mai sus:

Preacucernici părinti,
Iată aceşti tineri
Care au primit al şaptelea sacrament,
Al sfintei Căsătorii,
În semn de dragoste şi recunoştinţă,
S-au prezentat la a Sfinţiei voastre locuinţă,
Aducând câti un mic dar:
În primu rând, un colăcel alb şî frumos,
Atât sfinţia voastră, cât şî dânş
Sâ-l aibă toată viaţa di prisos;
A doilea rând: o şticluţă cu băuturi spirtoasă,
Cari, când serviţ, treci repidi prin oasă.
Aşa în casa lor să treacă ura,
Cearta şî mânia,
Iar gândul lor către Dumnezeu să fie;
Iar a triilea dar: o naframâ albâ şi curată,
Ca-n a vieţii grea povară,
Sâ vă ştergiţ faţa di lacrimi şi sudoari.
Trăiascâ părintili întru mulţi ani şi fericiţi!

În drum spre casa mirelui, ies copii în faţa alaiului, cu găleţi, cu căni cu apă, le toarnă în faţă, ca să le fie viaţa cu belşug. Li se aruncă bani, tot pentru belşug şi noroc. Dacă plouă în ziua nunţii, se spune că viaţa tinerilor va fi întunecată şi cu griji multe, dacă e soare, vor fi fericiţi[331].

Când ajung acasă, la socrii mari, *stolnicul* spune, din nou, o oraţie:

„Bună ziua şî bini v-am găsit,
Domnu socru mari şî soacră mari,
Iată că visul fiului dumnevoastră mult dorit
Acuma s-a împlinit.

[330] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase, stolnic.
[331] *Chestionar* E.M.

Am fost pisti munț şî mări
Pânâ-n depărtate zări,
Floare-aleasă-a căutat
Şî cu ea s-a cununat.
Acum, după ci s-au cununat,
În fața dumnevoastră s-au prezentat.
Dumnevoastră, dragi părinț,
Vă rugăm sâ nu bănuiț
Şî acuma sâ-i primiț,
După tradiții, cu pâini şî cu sari,
Cu vorbi dulci şî cu iertari!"[332]
Mireasa ié o bucățîcâ di pâni, o dă pin sari şî i-o dă mirilui, iar mirili ié şî-i dă miresii. Ei, aicea îi întotdeauna frumos, pentru câ sâ uitâ: „A, îni dai mult, las' sâ vez cât îț dau eu țîi!"[333].

Soacra mai „pune pe prag, înaintea norei, o mătură. Dacă nora ridică mătura şi nu o calcă, e semn că va fi gospodină. De nu o ridică şi o calcă, va fi leneşă, dezordonată în casă"[334].

Când îi primeşti soacra cei mari în casâ, vini în pragu uşî, acolo, şî *chiuitoarili* strîgâ:
„Ieş afarâ, soacrâ mari,
Câ-ț aduc cheptănătoari (scărmănătoari)! – ştii, o ié în râs –
Nu ştiu, zău, ti-a ceptăna
Ori di cap ti-a scărmăna;
Ieş afarâ, soacrâ mari
Câ ț-am adus o norâ floari!;
Ieş afarâ, soacrâ mari,
Câ-ț aduc cheptănătoari,
Di ti-i la, di nu ti-i la,
Nora tot ti-a cheptăna!

---

[332] Ion H. Ciubotaru a înregistrat o altă variantă:
„Bună ziua /
Şi bine v-am găsit sănătoşi /
Şi voioşi! /
Iată, ne prezentăm /
În fața dumneavoastră /
Cu o pereche de tineri; /
Priviți cu drag la ei, /
Că tare-s frumuşei! /
Aici dacă au sosit, /
Spuneți-le bine ați venit!" (*Catolicii...*, II, 75).

[333] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase, stolnic. Ion H. Ciubotaru a înregistrat o altă variantă

[334] *Chestionar* E.M.

Uiuiu, uiuiu, uiuiuiuiuiuiu!"[335]
Iesâ soacra cei mari, sâ sărutâ cu nireasa în prag, acolu, după aceia o ié di mânâ, o duci în casâ. Când sâ duci-n casâ, li dă ştecla-n mânâ şî sărveşti pi cei cari-s în casâ. Îi sărveşti cu ţuicâ. Da când ié zăstria nu-i mai ştií nimi, c-o ié az, c-o ié mâni, c-o ié poimâni, nu sâ mai ştií. Sâ ducéu la biserică, sâ cununau şî dup-aceie sâ ducéu la casa mirilui. La casa mirilui, acolo, sâ făcé nunta din nou. Întâi puné o masâ micâ, *masa di cununíi*, cum sâ zîcé atuncea, cu cari o fost la bisăricâ, cari... şî după-amiazâ, disarâ tucma, sâ puné *masa cei mari*. Era odatâ-s-odatâ, când ţîu eu minti, viné lumea la-*nchinat*. Acu' nu mai vini la-nchinat. Atuncea avé o masâ pusâ-n ogradâ, doi *colaci* aşă mari puş pi masâ. Viné omu c-un chil di *vin* sau altu viné cu colaci, câ făcé colaci cari era mai di-aproapi, şî puné acolo pi masâ. Îş lua vinu cela *stolnicu*, acolu, şî...*prohodé* [ironic n.n.] acolu, oleacâ, ci ştié el, din gurâ, spuné ceva, da. Nunta sâ făcé *în două părţ*, mai faci şî la nireasâ. Uiti, eu am măritat o fatâ ş-am făcut nuntâ şî eu, ş-o făcut şî nirili. Şî doarâ am avut aşa on fel di ambiţii: „Da di ci sâ mă duc eu la dânşii la nuntâ, eu nu pot sâ fac nuntâ acasâ?" Ş-am făcut nuntâ acasâ![336].

Privitor la *masa de primire*, Ion H. Ciubotaru a înregistrat[337] următorul obicei:

Prin deceniile patru-cinci ale secolului trecut, la Adjudeni – Neamţ, invitaţii la nuntă erau aşteptaţi cu un colac mare, împodobit cu panglici şi flori, care se punea pe *masa de primire*. La sosirea gospodarilor cu daruri, nu li se restituia unul din cei doi colaci pe care îi aduceau, ci li se dăruia colacul pregătit de socrii cei mari. Se dădea, aşadar, un *colac la schimb*. Mai trebuie adăugat şi faptul că, la întoarcerea spre casă, gospodarul mergea cu colacul pe mână. Era o mândrie pentru părinţii mirelui ca oamenii să plece cu astfel de colaci pe mână, deoarece însemna că se întorceau de la o nuntă îmbelşugată, de la o casă de oameni gospodari.

Acest *contra – dar* este interpretat ca un *semn*

că alaiul nuntaşilor poate să se deplaseze oriunde, cu cântece şi voie bună, că oamenii vin de la ospăţ şi nu de oriunde, ci de la casa unui gospodar fruntaş, că nunta a fost îmbelşugată, că totul s-a terminat într-o atmosferă de veselie şi bunăînţelegere etc.[338]

După riturile de primire a mirilor, începe jocul *Floricica*, „di-mbrăcat". Mireasa îi oferă soacrei mari o broboadă, o bluză, iar soacra mari îi dă „tot aşa, un rând di haini". Chiuitoarele strigă:

---

[335] Înregistrare Butnaru I. Cecilia (Di-acasâ *Iepuraş*, di pi bărbat *Bidroaşcâ*), 70 ani, 7 clase şi Burlacu I. Veronica (*Dalac*), 60 ani 7 clase.
[336] Înregistrare Ghiuzan Verona, 85 ani, 6 clase.
[337] De la Anton P. Mihăică (90 ani în 1966), stins între timp, din viaţă.
[338] *Catolicii...*, II, 82-83.

Ci fudulâ-i soacrâ-sa,
C-o îmbracâ norâ-sa!
Scoati, soacrâ, perina,
Câ-ț aduc pi norâ-ta!;

Asta-i nora cea mai mari,
Ti puni pi *dig* [pe *dig*, la Siret] călari!
Asta-i nora cea mai micâ,
Ti bagâ su pat di fricâ![339]

Ş-apu începi sâ scoatâ perni, plapumi tot ci ari sâ-i dea. Nuntaşii joacă şi aşteaptă să iasă mirele şi mireasa, să sărute mâna la fiecare nuntaş. Apoi îs poftiț în casâ, lumea sâ aşazâ la mesi şî începi. La începutul mesei, *stolnicul* spune:
„Preacinstită adunare,
Mirele şi mireasa,
Socrii cei mari şi cei mici
Vă roagă să-i onoraţi cu prezenţa
Şi să gustaţi din bucatele
Ce le-au pregătit anume pentru dumnevoastre.
Cu toţii să mâncăm
Şi să ne înveselim
Ca la nunta din Cana!"
La noi nu s-o făcut distins di masa mari. La masă se aşază după rudenie. În juru orei trei începi cu o gustari, dup-aia, ciorbâ. Ciorba, la Adjudeni, o fost la toati nunțîli şî sâ păstrează şî-n zîua di az. Când cineva nu faci ciorbâ li sâ pari... şî ciorba la cazan îi foarti bună. Dacâ vin alțîi di pin alti părț la noi, întotdeauna spuni: „O ciorbâ di asta di-a voastră vrau sâ mănânc". Ciorba... sâ taí şî vitâ şî porc, chiar şî-n timpurili greli s-o tăiét, aşa, cu voí, mai fără voí, s-o tăiét, o făcut omu cum s-o putut şî nunta s-o făcut! Sâ puni carni şi di vitâ, şi di porc, aşa, ciorba iesâ foarti gustoasâ. După ciorbâ urmau sărmăluțâli. O fost când era şî cu *piftie*, sâ făcea şî *piftie*, aia sâ dădea seara, mai târziu. Sâ-ncheí cu friptura şî, după ci sâ puni friptura, sâ ia *daru*. S-aducea o *găinâ* la *naşu cari-i cununa*. *Stolnicul* şi bucătăreasa dădeau, la *masa mare*, *găină* fiartă la *nănaşa cea mare*, una la *nănaşii de la mire*, una *la nănaşii de la botez*, una *nunului*. *Nunu* nu este *nănaşul cel mare*. *Naşii* sunt cei care cunună, cu lumânările. Cum îs naşii la botez, aşa-s şi la cununie. Ca *nun* era un cumnat, o rudă de-a mirelui.
Găina festivâ vinea la *naşu mari*, vinea, cânta muzica, juca, era frumos. Găina-i cu ţîgara-n gură, împodobită frumos, la cari naşu dă un *bacşiş* bucătăresii şî o farmâ, o tai cu cuțitu bucăț ş-o-mparti la cei de prin jur. Era făcută la cuptor, o aducea cu picioarele în sus. Se mai aduceau, în glumă, diferite păsări. Naşii o tăiau în două, jumătate o împărțeau în porții ş-o dădea la lume, jumătate o păstrau. Nuntaşii aşteaptă să li se dea şi lor din ea. Îmi amintesc câ era o strigătură:

[339] Înregistrare Butnaru I. Cecilia (Di-acasâ *Iepuraş*, di pi bărbat *Bidroaşcâ*), 70 ani, 7 clase şi Burlacu I. Veronica (*Dalac*), 60 ani 7 clase.

BCU CLUJ / UNIVERSITY LIBRARY

„Cut, cut, cut, găină neagră,
Eu mă mărit, mamă dragă".
Esti sati undi sâ mai faci cu găinâ ş-acuma, şî la catolici, şî la ortodocşi:
„Foai verdi di sachiu, la, la,la, la,la, la,
Faciți-m loc ca să viu..." [Cântecul lui Nicolae Sabău n.n.].
Acuma spunim *închinatu*, da înainti era *bănitu*, după ce se termină masa mare, noaptea"[340].

Închinarea darurilor (şi a banilor) se numeşte, la Adjudeni, *bănit*.

Puné la *bănit*, strângé banii, şî stătéu fiicari cât vréu sâ steí, cât puté fiicari sâ stei. Dimult sâ dădé ca înainti: câ era *catrințâ*, câ era *cămaşâ*, câ era un *batic*, di-aieştea sâ dădé. La soacra cei mari îi dădé *camaşâ*, îi dădé *catrințâ*, *casâncâ* pi cap. La socru îi dădé *cămaşâ* şî, dacâ-i mai dădé, di pantaloni. La *mireasâ* îi dădé soacra cei mari *catrințâ*, *camaşâ* cusută frumos, îi închina la nuntâ. Şî mireasa la soacrâ. Aşa sâ dădé, la masa cei mari când *bănéu*, întâi mergéu la socrii cii mari, acolo sâ dădéu darurili iestea şî după aceia sâ dădé banii. Întâi îi dădé soacra, după aceia îi dădé nora soacrii[341].
[Bănitul] Începea di cu zi, dar sâ lungea pânâ după miezu nopții, sâ-i cânti şî lu ăla un pic, şî lu ăla un pic. Cel cari dădea daru comanda. Fanfara sâ împărțea în douâ, jumătati cânta afarâ, la tineret, ca sâ sâ poatâ distra, iar jumătati cânta înuntru, la cei cari închinau. Le cântau
„Măi bădiță, strop de rouă,
Ai primit maşînă nouă...",
„La Lenuța sub cerdac",
„Savetucă, ieş la poartâ",
„Vultur, vultur, dragul meu,
Încetează-ți zborul tău",
cânteci de-a lu Benoni, de-a lu Irina.
Tineretu, atuncea când vă spun eu, nu dădea bani. Tineretu cumpăra lucruri necesari cari erau în casâ: începând di la sîtâ di cernut făinâ şî răzătoari, pânâ la găleț. Încâ făceau floriceli di porumb şî vineu cu ligheni plini di floriceli şî toatâ lumea mânca. Gospodarii dădéu bani şî cei cari erau rudi mai apropiati mai dădeau câti ceva cadou sau naşii cari-i avé naşi di botez. S-o făcut şî cu douâ perechi di naşi, dar, di regulâ, cu o perechi[342].
La *naşul* care îi cunună, închină astfel:
„Domnule naş mare,
Iată aceşti tineri
Vi sâ-nchinâ-n fața
Cu douâ păhăreli
Ca douâ floriceli,
Iar dumneavoastrâ sâ nu bănuiț,

[340] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase, stolnic.
[341] Înregistrare Ghiuzan Verona, 85 ani, 6 clase.
[342] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase, stolnic.

Din eli sâ serviț
Întru mulț ani sâ trăiț!
Băgaț mâna adânc în buzunar,
Scoatiț la gospodari di cheltuialâ,
La tineri di părăduialâ
Şî la stolnic di hodorogealâ"[343].

A existat, mai demult, şi obiceiul de a fura mireasa. Astăzi se mai face în glumă, la unele nunți:

O fura băieții cari erau şmecheri şî n-o dădé, n-o scoté până-i ducé câti kilograme di vin vreiéu ii sâ beí. Atâtea trebuié sâ-i deí nirili, câ altfel nu-i aducé nireasa. Mai furau mireasa, zicea că â fugit mireasa. Da *avea vorbâ* undi s-o cauti.
După *daruri*, socru mari mulțumeşti celor cari au vinit, după cari spuni dacâ sâ mai faci nuntâ a doua zi, după cari sâ faci *Busuiocu*. Aista-i o horâ la cari s-aprind lumânările iarâ, din nou, şî mirili şî mireasa cu lumânarea-n mânâ, naşu, naşa ş-apoi, în continuari, sâ prind rudili apropiati şî toatâ lumea din salâ. Iarâ cel cari o avut rolu di... casâ, la noi îi spuni *nun*, da nu înseamnâ *naşu*. *Naşu*-i cel cu lumânările, iar *nun* îi un frati sau o sorâ de-a mirilui, cari stau la primit lumea. Toț invitații cari vin la nuntâ îi primeşti cu tava şî cu fructiera cu prăjîturi, cu cozonac. Aştia stau cu tava atuncea, iarâ, în mijloc, când sâ faci hora asta, şî-i încercuim şî tot strângim grămadâ pân-ajungim lângâ ii, la cari, simbolic, eu păstrez tradiția, şî spun aşa: „De-acum naşii, cari au fost primii martori ai dumnevoastrâ, dragi tineri, vă încredințezâ acesti lumânări – eli sânt aprinsâ. Ce-ar dori atât dânşii, cât şi noi toți cari sântem di fațâ: precum ard acesti lumânări, aşâ sâ ardâ iubirea-n voi, unu fațâ di celalt". După cari sâ spuni naşilor: „Naşilor, nu uitați, la fel ca şi părinții, dacâ vor fi momenti mai greli, sperăm sâ nu fii, dar dacâ vor fi, cel puțin moralul sâ li-l întăriț, câ conteazâ foarti mult!". Mirili şî mireasa suflâ fiicari în lumânarea lui şî s-o stîns lumânările. Urmează urările, sâ cântâ „Mulț ani", după cari mireasa aruncâ buchețelu. Cari sânt di măritat stau în spatili miresii, şî cari apucâ buchețelu, spuni câ va fi la rând. Cu asta s-o cam terminat. Lumea începi sâ pleci acasâ. La naşi sâ faci un marş di plecari. Şi când vin naşii la nuntâ, sâ aduc cu muzica sau îi primeşti cu marşu.
A doua zî sâ faci *nuntişoara*. Nu mai vin toț, înainti veneau majoritatea, nu sâ mai închinâ. A doua zi, dădea *rachiu roşu*, eu am dat la nuntâ la mini rachiu roşu, şî ciocnea un pahar di rachiu pi la fiicari, da nu toatâ lumea ştia di asta[344].
A doua zî di nuntâ era di glumi. Ti duci îmbrăcat în *flenduri*, di râs. Sâ scutură *flenduri* [se parodiază „scuturatul" darurilor de la soacra mare n.n.]. Îi întâmpină cu mămăligă [parodia întâmpinării cu pâine şi sare n.n.]. Neamurili mai de-aproapi, surorili, frații, mai fac bancuri, mai râd, mai vorghesc, ca sâ poatâ pitreci. Din rudi sâ-mbracâ nireasâ, sâ-mbracâ niri, ieu *hlujani* în mânâ în loc

[343] Înregistrare Meluț M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase, fost stolnic.
[344] Înregistrare Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase, stolnic.

di lumânări, mai dă soacra în prag tăti flendurili ci găsăşti pin poduri, ochinci, ca sâ poatâ râdi, sâ facâ coraj[345].

Stolnicul „avé grija nunţii, avé grijâ la masâ sâ puí, avé grijâ di oamini, avé la *bănit*. El tăia porcu, viţelu, dădé carne pentru ciorbă, pentru sarmale. La *stolnic*, secretul cel mai mare este să nu beie. Au fost *stolnici* mai buni ca mini, da dacâ s-o-mbătat, nu i-o mai chemat nimi"[346].

O fată, când se mărita, trebuia să aibă zestre:

trebuié sâ ai *cergâ*, făcutâ di lânâ, din trii laţ, dacâ puté făcé şî plapumâ, cari vreié sâ-i facâ. După aceie, *cerguţâ di pat*, noi aşa zîcém, câti una-douâ. *Cerga* era di-nvălit, *cerguţa*, di pus pi pat, un cerşaf di pus pi pat. *Cerga* era ţăsutâ în patru iţâ, urzala din lânâ şî bătut lânâ, era toarsâ mai grosuţâ, cum îi ţolu. Sâ făcé cu lânâ *niboitâ* [= nevopsită] şî sâ făcé vrâsti, câti trii vrâsti cu alb, lâna era laie. Sâ făcé şî cu cinci vrâsti şî făcé şî cu trii vrâsti, una cu cinci vrâsti şî una cu trii vrâsti. Era din trii laţ. *Cerguţa* era din doi laţ. [Acuma se fac] cuverturi, ţăsuti cu iţâ multi.

Trebuié sâ aibâ di pus pi lângâ păreţ, sâ chema *lăiceri*, di pus pi păreţ, di pus pi *lăiţ*, trebuié sâ aibâ şî di purtat şî buni, di sărbători. Ei, după aceie, ci mai puté sâ-i mai deí. Făcé di-aiestea *prosoape di pus în cui*, câti săsâ di-aiestea, faţâ di masâ ţăsutâ, faţâ di masâ di purtat, câti şî mai câti flecureli di-aiestea, *prosoapi di şters*, covoarâ di-aiestea sâ făcéu mai încoaci. Dimult-dimult nu sâ făcéu di-aiestea. [Trebuia să aibă] *saci*, *trăisti*, *ţuhali*, *ţoali di flenduri di pus pi gios*, *pierni* ţăsuti.

Trebuié sâ aibâ *cămăşi* cusute, *catrinţe*, *fotă*. *Fota* era cumpăratâ, era niagrâ pân-aicea şî di-aicea la vali avé un fel di *vrâstişoari* cu *rozîu*, spuné *tarciniu*. Sâ găsă pi la Roman, era ţăsutâ di fabricâ, nu era lucratâ di fimei. *Cozoc*, *cheptari*, da cum?, *suman*, cum era atuncea. *Cozocu cu brău* era pi trup [până la talie] şî la vali era rătund, cu poali, larg, cu mânici. *Minteanu* era scurt, era cu flori, erau *bătuti*, sâ chema cu *bataí neagrâ*, cu *bataí tarcatâ*, cu catifé, erau mai multi feluri. *Spenţăr* era scurt, cu cureli făcuti pi dânsu, tot di pieli di miel făcut, cu mânici, avé flori pi la poali, pi dinainti, pi la mânici[347].

7.2.4. Obiceiuri funerare

În cadrul ceremonialului legat de moarte, există, de asemenea, rituri de trecere care vizează despărţirea de lumea vie, pregătirea pentru trecerea în cealaltă lume, necunoscută, şi integrarea în rândul morţilor, multe dintre ele cu semnificaţii în plan social, pentru „restabilirea echilibrului social

[345] Înregistrare Butnaru I. Cecilia (Di-acasâ *Iepuraş*, di pi bărbat *Bidroaşcâ*), 70 ani, 7 clase, şi Ghiuzan I. Maria (*Carmeluţ*), 74 ani, 4 clase.

[346] Înregistrare Meluţ M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase, fost stolnic.

[347] Înregistrare Ghiuzan Verona, 85 ani, 6 clase, şi Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase.

rupt prin plecarea celui mort". Mai mult decât în alte domenii ale culturii populare, aici s-au păstrat „credințe şi practici străvechi anterioare creştinismului"[348].

Ca şi în alte părți, se crede că moartea este prevestită prin unele *semne*: când urlă câinele, vesteşte moarte. Când se apropie moartea, se învineţesc unghiile, se pătează pe piele. „Dacă cântâ *cocoveauca* [numită şi *pasărea morții*] sau *cocoşul*, se spune că moare cineva. Dacă fugăreşti *cucoveauca*, faci bubi. Sâ nu dai cu bolovan, sâ dai sari după dânsa"[349].

Unele obiceiuri au în vedere uşurarea morții celor cu agonie lungă:

> Când un om îi bolnav tari, când îi aproapi sâ moarâ, ca sâ fíi întărit la judecata de pe urmă şi să moară cu sufletul curat, se face sfântul *Maslu*. Se mai făcea *praznic de strânsură*. Se făcea o Liturghie cu plata *de strânsură*. *Praznic di strânsurâ* sâ faci când îi on bólnav, aşă, sâ sâ aleagâ [ori trăieşte, ori moare]. Aduci fiicari ci ari, cari făinâ di grâu, cari făinâ di porumb, cari bani, mai ales acu'-i pâni. Înainti sâ făcéu *mălăi*. Când îi aproapi di moarti, fací rugăciuni. I se aprinde lumânarea, ca sâ aibâ luminâ pi lumea cealaltă. Nu-i bini sâ moarâ fără lumânari[350].

Când un om este pe moarte, nu-i bine să se plângă în preajma lui, căci „îi îngreuiază moartea". „Sâ iartâ", adică se duc să se ierte când cineva este pe moarte, ca şi el să fie iertat pe lumea cealaltă. Îi spui: „Sâ mă ierț, poati ț-am greşît"[351].

Când moare cineva, se strigă, îi cheamă pe vecini „la scaldat", „se cheamă la mort". Apoi, „sâ acoperi oglinzîli, ca doliu, puni o *casâncâ* sau o *bertâ* neagră. Sâ alungâ mâța, sâ nu sâ apuci di mort". La casa la care este mort, „sâ puni ca un fel di steag (ca un batic negru înfipt pe poartă)". Aceste obiecte, care sunt percepute ca semn de doliu, şi *pânza* cu care se înveleşte mortul, aveau, după opinia lui Ion H. Ciubotaru, rolul ca, pe ele, să se odihnească sau să „se curețe de sânge" sufletul defunctului şi reprezintă versiuni ale *punților* pe care acesta le are de trecut în lumea cealaltă[352].

> Pentru scăldat mortu, sâ-ncălzăşti apa, o puni într-o *balíi* mari, *covatâ*, sâ spăla cu săpun, îi tăié unghiili, îi împleté păru. Sâ schimba cu haini buni, pregătiti

---

[348] Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, Consiliul Culturii şi Educației Socialiste, Institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectologice, Bucureşti 1976, 157-158.

[349] Ghiuzan I. Maria (*Carmeluț*), 74 ani, 4 clase. Şi în alte sate cu catolici se arunca după cucuvea cu pâine sau mămăligă şi sare sau cu cenuşă. Apud Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, II, 145-146.

[350] Ghiuzan I. Maria (*Carmeluț*), 74 ani, 4 clase. Cf. şi Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, II, 150-151.

[351] *Chestionar* E.M. Şi alte informații de la Ecaterina Mărtinaş sunt incluse în acest capitol.

[352] În *Catolicii...*, II, 152.

di moarti. Pi bărbat îl berbereşti, briciul se dă celui care l-a berberit. La femei, scaldă femei, la bărbați, bărbați. Sâ dă prosop şi săpun. La femei le dă baticuri şi bani[353].

Apa în care a fost scăldat mortul, considerată „contaminată" de moarte, dar şi purtătoare a unor elemente din persoana celui decedat, cu care a fost în contact, se varsă la un gard, undeva „unde să nu se umble, la loc curat", după ce „se înconjură casa mortului de trei ori cu ea"[354].

Dacă moare un flăcău sau o fată mare, se îmbracă mire sau mireasă, pentru a i se face toate rânduielile de care ar fi trebuit să aibă parte în viață, iar înmormântarea se face, în special, cu tineri. După tradiție, hainele „de moarte" erau pregătite din timp şi era preferat costumul popular, la care catolicii, în mod deosebit, țin foarte mult. Aşa cum am mai precizat în capitolul despre port, Maria Bârlescu (*Mihail*) avea piese de port vechi, pentru că îi rugase pe membrii familiei, „cu limbă de moarte", să fie îmbrăcată cu acestea.

Mortul este aşezat într-o „camerâ di curat, cu capu în fundu casâi. [Picioarele] sâ leagâ, dacâ stau disfăcuti, cu o bucatâ di pânzâ albâ. Când îl dă în groapâ, îl dizleagâ, ca să poată merge pe lumea cealaltă. Înainti, pi timpuri, făcé o lumânari lungâ, pi ață, şî o învârté şî o ardé cât era în casâ. O puné în săcriu"[355]. Această lumânare, cunoscută, în general, sub numele de *toiag*, avea semnificații multiple, probabil, şi la Adjudeni, care, astăzi, nu se mai cunosc.

Bătrânii păstrează dinții care le cad, pentru a li se pune în sicriu, aşa cum în alte zone se pun şi firele de păr căzute, adunate cu grijă în tot timpul vieții, sau unghiile tăiate, conform concepției că, la „marea judecată", sufletele trebuie să se prezinte integre, inclusiv cu materia în care au fost întrupate şi cu obiectele care le-au aparținut (puse în sicriu sau date de pomană).

Pentru sicriu, „viné lemnari acasâ, lua măsura cu ață. Ața se pune la fundul sicriului", căci se crede că, prin contact cu mortul, aceasta a căpătat proprietăți speciale, şi, de aceea, în unele zone, era folosită pentru vrăji. Sicriul este „la picioari strâmt, mai larg la umeri". În sicriu

s-aşterni un lăicer sau un *țolic*, sub care s-a pus *păpăluci* [se pronunță şi *păpălugi*, explicat 'talaş' de Ghiuzan I. Maria] din lemnul de la săcriu şî o bucatâ di pânzâ deasupra. Mortul este dus la cimitir cu căruța, dar când era cimitiru aproapi, sâ mai ducea cu *năsălia*. Pi căruță puni un covor, în fund puni icoani, la capu mortului, flori, pi mort, deasupra, pimpregiur, când îi timpu florilor. Întâi

[353] Ghiuzan I. Maria (*Carmeluț*), 74 ani, 4 clase.
[354] *Chestionar* E.M.
[355] Ghiuzan I. Maria (*Carmeluț*), 74 ani, 4 clase.

îl duci la biserică, îi face prohod şi apoi îl duce la cimitir. *Popasuri* nu se fac, la ortodocş sâ fac multi *punț*. La icoane se leagă baticuri şi ştergare pe care le ia cel ce duce icoana[356].

Groapa o fac patru *gropniceri*, nepoți, vecini, sau „din neamuri", şi li se dă de pomană ştergar, prosop cumpărat (nu țesut), material. Sunt patru. Mortul este coborât în groapă cu pânză de ştergar. Mai dă de pomană o lumânare ş-un prosop sau batic. Locul pentru groapă nu se plăteşte.

Crucile se făceau din piatră adusă de la Siret. Se mai fac şi din lemn sau din ciment.

Mortul se boceşte.

Spui câ ti doari inima. Di dureri, di năcaz, îț vini sâ zîci toati celia, ci-ț vini la gurâ. [Bocesc] mai cu samâ fimeili. Am văzut şî bărbaț [bocind]. Di năcaz mari, mai zîci ceva din gurâ. Zîci pentru fiicari cum sâ potriveşti. [Cei de față] mai ascultâ, mai bocesc şi ei, câ li-i jeli, sâ gândesc câ fiicari a sâ ajungâ aşa. Cât sâ fac rugăciunili, nu sâ boceşti. [Se spune că un bocet este frumos] când li loveşti. Atunci când zîci, îț vini la gurâ[357].

„Aiştia di az nu mai bocesc. Ni-o murit o fată, zîcém: «Când a ningi ş-a ploua, / Sâ vii sâ-ț cunosc urma»"[358]. În general, femeile refuză să bocească în afara ocaziilor îndătinate, invocând faptul că nu au dispoziția necesară sau din teamă de ridicolul situației artificial create. Totuşi, Fănica Iacob (a lui *Hogea*), înțelegând corect scopul investigației noastre, cu multă disponibilitate şi spontaneitate, a acceptat să o bocească pe mama ei:

Măica noastră,
Supărata noastră,
Cum m-ai lăsat,
Măicâ, sîngurică,
Câ n-am cui
Sâ-i mai spui ninica,
Câ tăti celia-ț
Spunem netali,
Numa când mă ducém la apâ
Nu-ț spuném nimica,
Încolo, undi mă ducém
Întotdeauna-ț spuném.
Şî tari mai m-ai lăsat,
Măicâ, supărată,
Câ-ntodeauna netali

[356] Ghiuzan I. Maria (*Carmeluț*), 74 ani, 4 clase.
[357] Ghiuzan Verona, 85 de ani, 6 clase.
[358] Înregistrare Băcăuanu M. Maria (*Gurguțoaia*), 90 ani, 7 clase.

Ne-ai spus c-ai rămas di tatâ
Sînguricâ, câ ţ-o murit
Tata-n războiu,
Şî când vidéi copchiii
Câ zîc „tatâ"
Şî netali n-avéi cui sâ-i zîci,
Aşă am rămas şî eu acu'
Nu mai am cui sâ mai zîc „mamâ".
Măica noastrâ,
Supărata noastrâ, [plânge]
Uitâ-ti, măicâ,
La tăticu nostru,
Cum l-ai lăsat sîngurel,
Ce-a sâ facâ el de-acu', săracu,
N-ari cini sâ-i mai facâ mâncari.
Şî cum ne-ai lăsat sîngureli,
Nu mai avem cui
Sâ-i mai spunim „mamâ".
Măica noastrâ,
Supărata noastrâ,
Câ tari-ai mai fost bolnavâ
Şî niciodatâ n-ai spus
Câ ti doari [hohoteşte de plâns][359].

La mort se cântă. Este carte de cântece. Esti cânteci pentru morţ: *Din adâncuri am strigat, O, Isuse, Sfântule Mântuitorule*. La noi nu sâ faci priveghi. Sara sâ fac rugăciuni, sâ cântâ *cânteci di mort*, cari sâ cântâ şî în biserică. Nu se spun bancuri, sâ sâ beí. Sâ mai boceşti, când trag clopotili la douâsprezeci, la biserică. Spui ci-ţ vini în minti atunci, ci ti doari inima spui, eu nu-ni fac dinainti. Dacâ spui frumos şî placi la lumi, stă şî ascultâ. Dacâ ai spus rău, ti râdi: „Uiti, proasta!" Mai bini nu mai zîci![360].

După înmormântare, se face praznic mare, „cu tăti neamurili, la *Cămin*. Sâ cheamâ neamurili di un *chemător*, sâ mai dă haini când moari. Sâ mai faci praznic la patruzăci di zîli [când se crede că sufletul s-a integrat în lumea de dincolo n.n.] şî la un an"[361].

Ion H. Ciubotaru descrie şi obiceiul de a se face o *masă rituală* (la Butea, Adjudeni şi Tămăşeni),

în seara în care era adus sicriul, blidele cu mâncare fiind aşezate pe capacul acestuia, înainte de a fi desfăcut pentru a-l pune înăuntru pe răposat. Printre comeseni se număra şi meşterul, care nu-şi putea lua uneltele îndărăt până în

[359] Înregistrare Iacob A. Ştefania (De-a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea*), 55 ani, 8 clase.
[360] Giurgilă M. Mărioara (Ce-a lui *Cuţa*), 54 ani, 8 clase.
[361] Ghiuzan Verona, 85 de ani, 6 clase.

seara următoare (...) *Masa pe sicriu* rămâne un gest de solidaritate cu destinul vitreg al celui dispărut, dar şi un mijloc prin care *dalbul de pribeag* [subl. a.] este ajutat să accepte mai uşor trecerea în „căsuţa cea nouă", integrându-se astfel în lumea fără dor[362].

Se mai poate adăuga, în acelaşi sens, şi credinţa că toţi cei care au mâncat pe sicriu, ca şi cei care mănâncă la praznic, se vor întâlni, în lumea cealaltă, cu cel dispărut.

Ziua morţilor este pe data de doi noiembrie. Pe întâi noiembrie este sărbătoarea *Toţi Sfinţii* şi a doua zi este pomenirea morţilor. Se face sfinţirea mormintelor şi se dă de pomană mâncare, „să aibă parti" sufletele.

Tot pentru pomenirea morţilor, se serbează *Moşii de iarnă* şi *Moşii de vară*, zile în care se dau de pomană oale şi străchini pline cu mâncare, căni cu apă şi lumânări, „ca să aibă mortul ce mânca şi să aibă pomană", obiceiuri care atestă un „cult al strămoşilor".

Concluzii

La încheierea acestei cercetări trebuie precizat că majoritatea faptelor de cultură veche au fost reconstituite cu ajutorul generaţiei mai vârstnice. Unele aspecte, ca de pildă forma de colindat în care gazdele sunt bătute cu crengi de măr (*Oplasânta*) sau *cântecul la zestre* al miresei, s-au putut consemna doar după ce s-au formulat întrebări directe cu privire la existenţa acestor obiceiuri, care nu se mai practică.

Pe de altă parte, însă, o serie de tradiţii se perpetuează în forme noi, simplificate sau adaptate la condiţiile moderne. Nunta îşi păstrează semnificaţiile tradiţionale şi urmează, chiar în prezent, un scenariu ritualic destul de complex. Şi obiceiurile legate de sărbătoarea Anului Nou continuă să dăinuie, chiar dacă jocurile cu măşti sunt în declin şi trec în repertoriul copiilor. Urările tradiţionale se adaptează noilor realităţi, iar locul horei l-a luat discoteca. Amintirea unui bogat repertoriu de dansuri mai stăruie în memoria vârstnicilor, stârnindu-le nostalgii, şi credem că s-ar impune o cercetare specială pentru eventuala lor valorificare artistică. În general sărbătorile şi-au estompat manifestările sociale ample, obiceiurile restrângându-se în cadre mai intime, de familie sau grupuri de rudenii şi prieteni. La Adjudeni, ca şi în alte sate cu populaţie catolică, sărbătorile au un caracter religios mai pronunţat decât în satele cu ortodocşi.

Din punct de vedere al culturii materiale, evoluţia civilizaţiei se simte tot mai accentuat. Arhitectura veche este pe cale de dispariţie, vilele noi se înmulţesc pe măsură ce starea economică a sătenilor creşte. Totuşi, în

[362] Ion H. CIUBOTARU, *Catolicii...*, II, 165-166.

multe interioare, se mai păstrează obiecte confecţionate în casă, precum lăicere, covoare, ştergare, feţe de masă ţesute în stil tradiţional. Vestimentaţia, mai ales a celor tineri, ţine pasul cu moda, dar, cu toate acestea, portul popular stăruie în amintirea tuturor ca o amintire şi o marcă a identităţii. Identificarea unor meşteşuguri variate, specifice, atestă o comunitate puternică, satul fiind, odinioară, un centru vestit pentru cojocărit.

Studind cultura tradiţională din Adjudeni, se poate observa că aceasta se integrează organic în aria mai largă a culturii specifice comunităţii catolice din Moldova, având multe elemente comune cu cea a moldovenilor ortodocşi şi a transilvănenilor. Faţă de alte sate mai conservatoare, Adjudeniul este o localitate mai evoluată din punct de vedere cultural, în care vecinătatea cu oraşul Roman şi-a pus amprenta. Cu toate acestea, în stratul cultural de profunzime se poate constata viaţa unei aşezări străvechi, cu rânduieli bine statornicite, receptivă, dar şi selectivă, în preluarea elementelor de civilizaţie modernă.

Indice de subiecţi

Baciu D. Cecilia (*Mihail*), 58 ani, 4 clase
Balaşcă I. Neculai (*Târlan*), 68 ani, 4 clase
Băcăuanu M. Maria (*Gurguţoaia*), 90 ani, 7 clase
Bârlescu M. Maria (*Mihail*), 84 ani, 4 clase
Burlacu I. Veronica (*Dalac*), 60 ani, 7 clase
Butnaru I. Cecilia (di-acasâ *Iepuraş*, di pi bărbat *Bidroaşcâ*), 70 ani, 7 clase
Dancă N. Maria (*Papariga*), 47 ani, 8 clase
Dancă I. Petrică (*Papariga*), 47 ani, 8 clase, sudor (stolnic)
Donea F. Virona, 79 ani, două clase
Dumea I. Sonia (*Clopoţel*), 50 ani, 8 clase
Fechete V. Cecilia (*Cozocaru*), 64 ani, 4 clase, a lucrat cojoace
Fechete M. Laurenţiu (*Cozocaru*), 74 ani, 4 clase, cojocar
Ghiuzan I. Maria (*Carmeluţ*), 74 ani, 4 clase
Ghiuzan I. Petru (*Feraru*), 65, 4 clase, fierar
Ghiuzan Tereza (de-a lui *Ghidale*, *Ghidăloaia*), 75 ani, 7 clase
Ghiuzan Verona, 85 ani, 6 clase
Giurgilă I. Carol (*Hăţ*), 79, 8 clase, tehnician veterinar
Giurgilă M. Mărioara (de-a lui *Cuţa*), 54 ani, 8 clase
Iacob A. Ştefania (de-a lui *Celeagă*, o ţine *Hogea*), 55 ani, 8 clase
Iacob I. Anton, (*Hogea*), 60 ani, 8 clase
Meluţ M. Albert (*Berciu*), 79 ani, 6 clase, fost stolnic la nunţi
Meluţă M. Alexandru (*Magdici*), 76 ani, 4 clase, tâmplar şi dulgher
Neculai Gi. Ion (*Pusnicu*), 81 ani, 7 clase
Petrişor M. Francisc (*Dâcâ*), 77 ani, 4 clase
Roca A. Neculai (*Nihăluţ*), 73 ani, 4 clase

CAPITOLUL III

TOPONIMIA SATULUI ADJUDENI

Daniela BUTNARU

În acest capitol ne propunem determinarea procedeelor prin care se realizează funcţia denominativă şi analiza originii şi vechimii toponimelor din satul Adjudeni.

Toponimele sunt de cele mai multe ori o oglindă a realităţilor geografice, istorice, sociale ale unui loc, ale unei colectivităţi. Dacă într-o perioadă se punea accent doar pe cercetarea toponimelor majore, considerate a fi cele mai importante pentru istoria unui popor, în ultimul timp specialiştii acordă atenţie şi analizei toponimiei minore din diferite zone ale României. Studiind toponimele minore, se pot evidenţia diferite aspecte fonetice, morfologice, sintactice etc. caracteristice sistemului toponimic dintr-un teritoriu, determinându-se specificul denominaţiei din acea zonă, precum şi măsura în care toponimele se încadrează în sistemul românesc.

> Pentru o colectivitate umană peisajul geografic reprezintă o realitate diferenţiată sub aspectul importanţei sociogeografice a componentelor, iar acest fapt se reflectă nemijlocit asupra valorii numelor corespunzătoare. Cu cât obiectul este mai important cu atât numele său are o valoare mai mare, este mai stabil în timp şi, prin urmare, are şanse de a fi mai vechi. Toponimele cu valoare maximă au fost numite *majore* sau *macrotoponime*, iar cele cu valoare minimă – *minore* sau *microtoponime*[1].

Toponimele majore, fiind cunoscute de un număr mare de oameni, rezistă în timp, astfel încât, uneori, ele se desemantizează şi ajung să fie nişte lexeme fără semnificaţie pentru vorbitori, spre deosebire de toponimele minore[2]. Dacă luăm în considerare totalitatea toponimelor de pe teritoriul unei ţări (sau regiuni istorice), putem vorbi de o toponimie majoră *propriu-zisă* sau *absolută*, iar dacă ne raportăm doar la o zonă geografică relativ redusă, vorbim de toponime majore *zonale* sau *relative*[3].

---

[1] Dragoş MOLDOVANU, „Stratificarea genetică a toponimiei româneşti", în *Anuar de lingvistică şi istorie literară*, XXIX, 1983-984, A, 419.

[2] Dragoş MOLDOVANU, „Stratificarea genetică a toponimiei româneşti", 420.

[3] Dragoş MOLDOVANU, „Stratificarea genetică a toponimiei româneşti", 425.

Toponimul major absolut din zona cercetată este *Siretul*. Acesta este cel mai vechi toponim atestat din zona aflată în discuție. Prima atestare a acestui hidronim apare în *Istoriile* lui Herodot: *Τιάραντος*, pentru ca apoi să se regăsească la Ptolemeu (*Ἱέρασος*), Ammianus Marcellinus (*Gerasus*), Constantin Porfirogenetul (*Σέρετος*). Etimologia *Siretului* a constituit subiect de cercetare pentru mai mulți învățați. G. Ivănescu, combătându-l pe V. Pârvan, care afirmase că hidronimul Siret ar proveni din sciticul *Tiarantos* '(râul) repede', pronunțat **Čarant-*, susține că Siretul „este o moștenire de la traci, anume de la carpi"[4], că „*Siret* (< *Seret*) este, desigur, un derivat de la rădăcina daco-getică *ser-* 'a curge', sau mai degrabă de la cea indoeuropeană primitivă identică ** ser-* 'a curge', cu sufixul *-etós*"[5].

Al. Rosetti afirma că numele râului Siret ar proveni de la vechile populații pre-romane şi ar prezenta caracteristici fonetice slave[6].

> Grafia cu ѣ şi ѧ, pe lângă cea cu *e*, apare în numele *Siret*, dacă forma originară este *Seret* sau *Serete*, ceea ce nu e sigur... Aici... *e* a fost conservat (căci nu avea motiv să fie diftongat); cu toate acestea, el este notat şi cu ajutorul slovelor care notează diftongul *ea*. Dacă însă forma originară comporta un *e* final, atunci notația cu *e* înseamna o evoluție şi revenirea la stadiul de monoftong[7].

Liviu Franga[8] observă că atestarea herodoteică, *Τιάραντος*[9], a hidronimului în discuție este net diferită de cele din operele lui Ptolemeu şi Ammianus Marcellinus, *Ἱέρασος*, respectiv *Gerasus*[10]. Reconstituind forma **Σαρατος* din textul lui Herodot şi comparând-o cu cea atestată la Constantin Porfirogenetul, *Σέρετος*, foarte apropiată de denumirea actuală a râului, cercetătorul explică diferența de timbru vocalic:

> Forma cu vocalismul *-a-*, păstrată în tradiția istorico-geografică bizantină, a circulat independent de cea cu vocalismul *-e-*, care a sfârşit prin a o înlocui treptat pe cale analogică, deoarece atât radicalul **ser-* în tracă şi iliră, cât şi grupul

[4] G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Junimea, Iaşi 2000, 73.

[5] G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, 74-75.

[6] Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, I, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1986, 51.

[7] Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, 414.

[8] Liviu Franga, „Pe marginea unor hidronime din Dacia (II)", în *Studii şi cercetări de lingvistică*, XXXII, nr. 6, 1981, 621-635.

[9] Liviu Franga, studiind manuscrisele herodoteice, reconstituie forma ΣARANTOΣ şi presupune existența unei variante neatestate, * ΣARANTOΣ, care a reprezentat „forma specific dacă a numelui de râu, ce a circulat probabil pe o arie teritorială restrânsă" (*op. cit.*, 625).

[10] Liviu Franga avansează ipoteza conform căreia este posibil ca aceste două forme „să se refere la râul menționat anterior de Herodot, dar limba din care s-a preluat denumirea râului, reproducându-se grecește şi apoi latinește, să nu fi fost cea a autohtonilor din Dacia, ci o denumire străină (scitică?) adoptată de vorbitorii de limbă dacă".

sufixal *-e-t-* în dacă erau mai frecvente, mai productive în sistemul hidronimic antic balcanic decât radicalul dac **sar-* şi grupul sufixal *-a-t-*[11].

Următorul ca importanţă şi vechime, după Siret, este oiconimul *Adjudenii* (toponim major zonal). Primele atestări ale acestuia de care dispunem sunt de la sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul secolul al XVII-lea: „Giudiani" (1599)[12], „satul Agiudeni pe Siret, ţinutul Roman" (2 mai 1623)[13], „satul Agiudeni de lângă Siret, ţinutul Roman" (22 noiembrie 1623)[14], „hotarul satului Agiudeni, de pe Siret" (20 iunie 1631)[15].

Despre etimologia acestui oiconim discută Iorgu Iordan: „*Agiudenii*... poate însemna şi «locuitori veniţi din *Agiud*», dar şi, mai probabil, «urmaşi ai unui *Agiud* (=*Egyed*)». Se ştie că raionul Roman are un număr de sate cu populaţie maghiară"[16], iar *Agiud* este reflexul românesc al antroponimului maghiar *Egyed* (provenit din latinul *Aegidius*). Nu există documente care să conţină date despre înfiinţarea satului, care să ne lămurească dacă locuitorii acestuia au fost numiţi *adjudeni* deoarece ar fi venit din localitatea Adjud sau pentru că o persoană importantă dintre cei care au întemeiat satul s-ar fi numit *Adjud*. Cu siguranţă oiconimul este românesc, deoarece este format cu ajutorul sufixului *-eni*[17], unul dintre sufixele *pluralia tantum* specializate în derivarea toponimică personală românească.

Atlasul Moldovei. România – Scheletul chartei Moldovei realizat de Institutul geografic al Armatei (1892) consemnează toponime vechi de pe teritoriul acestui sat: *Ludeşu, Balaşa, p. Borcana, În Borcana, La Cruce.* Deşi tipărit în aceeaşi perioadă, *Dicţionarul geografic al judeţului Roman*[18] nu cuprinde aceste toponime; sunt menţionate, în schimb, *Gârla Luţca* şi *Ciorgu*, pâraie care ar fi străbătut teritoriul comunei Adjudeni la data redactării dicţionarului. Dacă *Pârâul Luţca* este identificat de către locuitorii din Adjudeni ca fiind cel „care curge prin satul Luţca", hidronimul *Ciorgu* (< magh. *csorgó* 'şipot, cişmea'; cf. şi rom. *ciorgău, ciurgău* „izvor care curge pe un scoc"[19]) este necunoscut subiecţilor cu care am efectuat ancheta în anul 2005, în Adjudeni. Cursurile celor două pâraie

[11] Liviu Franga, „Pe marginea unor hidronime din Dacia (II)", 626.

[12] *Tezaurul toponimic al României. Moldova.* I. *Toponimia Moldovei în documente scrise în limbi străine (exclusiv slavona) 1332-1850*, Partea a 3-a, Iaşi 2004.

[13] *Catalogul Documentelor Moldoveneşti* din Arhiva Istorică Centrală a Statului, vol. II, Bucureşti 1959, nr. 149, 46.

[14] *Catalogul Documentelor Moldoveneşti*, II, nr. 172, 51.

[15] *Catalogul Documentelor Moldoveneşti*, II, nr. 677, 150.

[16] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti 1963, 210.

[17] „Numele de locuri formate cu sufixele *-eşti, -eni (-ani)* au la bază un adjectiv cu sensul de apartenenţă la o persoană sau la un loc" (Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, 89).

[18] Petru Condrea, *Dicţionarul geografic al judeţului Roman*, Bucureşti 1891.

[19] *Chestionarul toponimic* al Institutului de Lingvistică din Bucureşti, 1974.

care străbat astăzi teritoriul satului Adjudeni nu corespund cu descrierile Pârâului Ciorgu şi Gârlei Luţca din dicţionarul amintit, încât nu ştim dacă este vorba de aceleaşi pâraie; trebuie precizat însă că în secolul trecut au fost făcute unele modificări ale cursurilor de apă. Iată cum, în timp, unele toponime dispar din memoria oamenilor, locul lor fiind luat de altele, simțite de către localnici ca fiind motivate semantic.

Denumirile sunt strâns legate de forma, aspectul terenului desemnat, de proprietarul terenului, de vegetația sau fauna specifice unei regiuni ori de unele întâmplări legate de zona respectivă şi care au rămas în memoria localnicilor. Cu cât toponimul este mai vechi, cu atât sunt mai mari şansele ca motivația denumirii respective să fie uitată. Exemple de acest fel nu lipsesc din toponimia satului Adjudeni. Astfel, nu mai este cunoscut sătenilor sensul apelativului *scruntar* „loc nisipos sau pietros (la marginea unei ape)", de la care s-a format toponimul *Scruntarul*, care desemnează terenul agricol de la vest de satul Adjudeni. *Bărcana*, (astăzi *Borcana*) desemnează terenul agricol de la sud de satul Adjudeni, pârâul care străbate această zonă, precum şi partea sudică a satului, unde s-au construit case în ultimele două decenii. Nici unul dintre informatorii cu ajutorul cărora am efectuat ancheta în Adjudeni nu a putut explica această denumire, deoarece localnicii nu mai cunosc entopicul *bărc*[20]. Toponimul *Bărcana* provine din apelativul *bărcan* (format din *bărc* şi sufixul augmentativ *-an*), la care s-a adăugat sufixul *–a*.

Siliştea, numele terenului din nord-vestul satului Adjudeni (unde de câțiva ani este noul cimitir al satului), provine din apelativul *silişte*, termen care însemna „locul unde a fost vechea vatră a satului", dar care s-a desemantizat în timp pentru majoritatea localnicilor. Probabil că în câțiva ani acest toponim va fi uitat, iar denumirea *Cimitirul Nou* îi va lua locul în uzul localnicilor.

Se păstrează încă denumiri vechi ca *Ludăşul* şi *Sacas*, de origine maghiară. *Ludăşul*, numele unui teren situat la nord-vest de satul Adjudeni, provine de la adjectivul maghiar *ludas* „bogat în gâşte; loc unde sunt gâşte sălbatice"[21]. Acelaşi teren era numit, în 1978, de către oamenii din satul vecin, Săbăoani, *Ludostu*[22] „balta cu gâşte". Toponimul *Sacas*, format

[20] Entopicul *barc* şi variante ale acestuia sunt atestate în mai multe lucrări: *barc* „luncă plină de bălți, mlaştini şi ape curgătoare. Luncă băltoasă ... improprie culturii" (Petru V. Rotaru – George A. Oprescu, *Lexicon toponimic*, Ediție provizorie, Bucureşti 1943), *bârc* „luncă umedă, cu bălți şi izvoare" (*Ibidem*), *barc* „o luncă băltoasă" (*Chestionarul toponimic* al Institutului de Lingvistică din Bucureşti, 1974), *bărc* „luncă băltoasă" (A. Eremia, *Chestionar toponimic*, Chişinău 1967, 23).

[21] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, 518.

[22] Anchetă efectuată de Dragoş Moldovanu în satul Săbăoani.

probabil de la magh. *szakasz* „parte, segment"[23], nu a putut fi explicat de către localnici, care nu vorbesc ungureşte.

Vechi trebuie să fie toponimul *Boiereasca*, desemnând pământul care probabil a aparţinut sau a fost luat în posesie de către o persoană căreia localnicii îi spuneau *Boierul*. Sunt prea puţine şanse ca acest toponim să se menţină de pe vremea când terenurile din această zonă aparţineau boierilor, adică din secolele XVI–XVII. *Ţarina* desemna odinioară terenul extravilan al satului. Forma *Ţarna* este rezultată în urma sincopării vocalei *i* în silabă posttonică (probabil ca urmare a asocierii cu cuvântul *ţărnă* < *ţărână*). Astăzi termenul nu mai este folosit, deoarece odată cu împroprietărirea oamenilor a avut loc un proces de fragmentare a acestei suprafeţe, iar nevoia de reperare a proprietăţilor, ca şi cea de orientare în teritoriul satului, au determinat crearea de noi toponime care desemnează tarlalele. Şi denumirile *Pe-a legii, La Hectare* pot fi din secolul al XIX-lea sau începutul secolului al XX-lea când, în urma unor reforme agrare, au fost împroprietăriţi unii locuitori ai satului Adjudeni.

Pentru a desemna realităţi geografice binecunoscute, localnicii vor fi folosit dintotdeauna toponime ca *Lunca, Prundul, Şesul, Imaşul, Movila*. De cele mai multe ori toponimele simple dintr-o zonă sunt şi cele mai vechi.

Unele toponime sunt în strânsă legătură cu activităţile oamenilor de aici. Astfel, *Cânepiştea* este numele terenului unde se cultiva cânepă, în *Mălăişte* se cultiva mai ales mălai, în *Rândul Ariei* se treierau pe vremuri cerealele. Probabil că odinioară în nordul satului a fost o livadă, deoarece terenul de aici se numeşte *Livada*, chiar dacă subiecţii anchetaţi nu ştiu să fi existat vreo livadă în acest loc. Toponimul *Rândul Morii* aminteşte de o moară care a funcţionat în aceste locuri până după al Doilea Război Mondial, iar *La Jitărie* de locul unde îşi avea coliba jitarul satului.

În trecut, pe teritoriul satului Adjudeni au existat numeroase bălţi; unele au fost desecate în scopul obţinerii de terenuri agricole, rămânându-le doar numele. În timp, datorită dispariţiei obiectului desemnat, probabil că denumiri ca *Balta la Cai* sau *Balta la Răchiţi, Balta la Martin, Balta la Jitărie, Balta la Spinărie, Iezutul* vor fi uitate. Toponimul *Balta Săbăoanilor* denumea o baltă situată în hotar cu satul Săbăoani; acum balta nu mai există, iar denumirea desemnează terenul arabil din acele locuri. *Potcoava* este locul unde Siretul făcea un cot, de forma unei potcoave; între timp, râul şi-a modificat cursul, dar terenul din această zonă şi-a păstrat numele.

Atestat încă de la sfârşitul secolului al XIX-lea, toponimul *Bălăşenii*, desemnând tarlaua din sud-vestul satului Adjudeni, s-a format probabil de

[23] Cf. toponimele *Szakasz, Szakosz, Szakaszba* (I. Adatok, *Kalotaszeg Helynevei*, Cluj-Napoca 1942, 235).

la numele *Bălaşa*, astăzi dispărut din zonă, cu sufixul personal *-eni*. Numeroase toponime s-au format de la numele unor persoane. Pentru majoritatea toponimelor personale mai noi este identificată persoana al cărei nume intră în componența toponimului: *Balta la Martin* (balta de lângă casa lui Petrişor Martin), *La Burlaci* (partea satului Adjudeni unde locuiesc mai multe familii Burlacu), *Fântâna lui Ghiuzan* (fântâna făcută în secolul trecut de către Petre Ghiuzan), *Podul la Cezar* (podul peste Siret, construit de Cezar Ghiuzan) etc. Pentru a putea fi identificați cu uşurință dintre mai multe persoane care poartă acelaşi nume, unii localnici au porecle, iar toponimia reflectă cu prisosință acest proces antroponimic: *La Albert*, ulița unde stă Vasile Țaca, poreclit Albert, *La Beşică*, terenul unde, înainte de al Doilea Război Mondial, avea pământ şi Iuja Dumea, poreclit Beşică, *La Casapu*, terenul unde se află casa lui Mihai Ghiuzan, poreclit Casapu, *Ulița la Cioric*, unde locuia Andrei Martinaş, poreclit Cioric etc.

Întîlnim şi toponime care sunt reflexe ale vieții religioase din această zonă: *Cimitirul Nou* desemnează actualul cimitir al satului, iar *Cimitirul Vechi* pe cel în care s-au făcut înmormântări până în 1995, *La Biserică* este locul din fața bisericii. Toponimul *La Cruce* aminteşte de existența unei cruci în vârful dealului din nord-vestul satului Adjudeni. *La Monument* indică locul din marginea satului unde, la jumătatea secolului trecut, a fost ridicată o cruce, în amintirea preotului Anton Tămăcel.

După cum am arătat, numele unor obiecte geografice minore nu se păstrează, uneori, pentru mult timp. Şi denumirea *La Ciorap*, desemnând o parte din satul Adjudeni, este treptat înlocuită în vocabularul locuitorilor de toponimul *La Sosoi*. Până la al doilea război mondial aici a avut casă un om poreclit Ciorap, însă doar unii dintre săteni îşi mai amintesc de această persoană; cum astăzi aici locuieşte Francisc Dancă, poreclit Sosoi, majoritatea localnicilor spun acestei părți de sat *La Sosoi*.

O situație specială de sinonimie este cea datorată faptului că recent oficialitățile au dat nume ulițelor satului, nume care de cele mai multe ori sunt altele decât cele pe care le mai folosesc încă majoritatea sătenilor. Termenul *uliță* este înlocuit de *stradă* şi *fundătură*. În sistemul toponimic popular, de regulă, oamenii denumesc ulițele având ca reper numele localnicului care stă în capătul uliței sau numele persoanei considerate de către vorbitori ca fiind mai cunoscută, mai importantă dintre toți cei care locuiesc pe ulița respectivă. Denumirile oficiale sunt date de obicei într-un mod arbitrar, după modelul sistemului toponimic urban; unele dintre ulițe poartă numele unor personalități marcante ale satului: *Strada Preot Dumitru Adămuț*, *Strada Constantin Andrei*, *Strada Preot Anton Tălmăcel* etc. Probabil că aceste noi denumiri se vor impune treptat în limbajul sătenilor.

Puternica influență pe care o au oficialitățile satului în procesul de denominare se reflectă și la nivelul altor toponime. Astfel, unele tarlale sunt denumite în „stil oficial": *Sacas Dreapta* și *Sacas Stânga*, *Livada Dreapta* și *Livada Stânga*, *Bărcana Adjudeni* și *Bărcana Timișeni*, *Balta Săbăoani* (în loc de *Balta Săbăoanilor*). Toponimia oficială s-a impus în vorbirea populară, datorită prestigiului celor care le-au folosit inițial. Se observă și o influență a limbii literare, manifestată prin câteva neologisme care pătrund în toponimie, precum *șosea*, *stradă*, *monument* etc.

Din punctul de vedere al structurii, toponimele din această zonă pot fi împărțite în: simple (*Sacas*, *Movila*, *Bărcana*, *Cânepiștea* etc.), derivate (*Bălășenii* < *Bălașa* + suf. *-eni.*), sintagme (*Dealul Morii*, *Moara Dracilor*, *Moara lui Andrieș* etc.) sau perifraze (*La Biserica lui Bândă*, *Podul la Canal* ș.a.).

Procedeele prin care se realizează funcția denominativă și materialul lexical utilizat sunt specifice sistemului toponimic românesc. Toponimele din zona cercetată sunt, în marea lor majoritate, create pe terenul limbii române, plecând de la o bază care este fie un apelativ, fie un nume de persoană. Forma lor reflectă caracteristicile generale ale graiului vorbit aici: închiderea lui *-ă* final neaccentuat la *-â*, închiderea vocalei atone *e* la *i*, palatalizarea labialelor *p* și *b*, pronunția fricativelor moldovenești; la atributul substantival genitival, desinența *-i* a articolului masculin este omisă. Rostirea siflantă specific ceangăiască se regăsește în varianta *Ludăs* a toponimului *Ludăș*.

Prin proveniență și modul de formare, toponimia din această zonă este românească, excepție făcând denumirile *Siretul* (hidronim prelatin), *Ludășul* și *Sacas* (de origine maghiară).

În continuare vom prezenta, sub forma unui mic dicționar, toponimele culese prin ancheta directă efectuată (cu ajutorul hărții și a chestionarului[24]) în satul Adjudeni. Am adoptat modelul structural, bazat pe existența câmpurilor toponimice, formate prin procese de polarizare și diferențiere[25]. Astfel, prin procesul de polarizare, numele terenului *Iezutul* s-a transferat și asupra fântânii care se află în această zonă: *Fântâna de la Iezuț*. Unele denumiri s-au format în urma procesului de diferențiere: *Bărcana Adjudeni* și *Bărcana Tămășeni*, *Tăbac* și *Tăbăcel* etc. Va fi ușor de urmărit procesul prin care de la un toponim important desemnând un obiect sociogeografic se pot forma numele unor obiecte geografice din apropiere și se pot observa

[24] Dragoș Moldovanu, *Chestionarul toponimic și entopic general*, Institutul de lingvistică, istorie literară și folclor, Iași 1978.

[25] Aceste concepte au fost teoretizate de către Dragoș Moldovanu, în studiul „Principii ale lexicografiei toponimice", publicat în *Anuar de lingvistică și istorie literară*, XXIII, 1972, 73-100.

relațiile care se stabilesc între unele denumiri. Cuvântul-titlu indică acel nucleu toponimic, în forma literară, iar în cadrul aceluiaşi articol vor fi prezentate şi toponimele „derivate" de la acesta. Pentru fiecare toponim se va indica natura şi localizarea obiectului geografic denotat, atestările de care dispunem, redarea formei populare a toponimului într-o formă accesibilă celor nefamiliarizați cu semnele specifice alfabetului fonetic, indicarea accentului, eventuale sinonime, explicația originii denumirii.

Informatorii care ne-au ajutat să efectuăm anchetele toponimice în acest sat sunt:

– Frona Elena, 49 de ani, născută într-un sat vecin, Rotunda, dar care locuieşte din 1988 în Adjudeni; lucrează ca inginer agronom;

– Ghiuzan I. Iosif; 80 de ani, născut în Adjudeni, 7 clase; a lucrat ca agricultor;

– Ghiuzan Tereza; 77 de ani, născută în Adjudeni, 7 clase; a lucrat ca agricultoare;

– Giurgilă Carol, 79 de ani, născut în Adjudeni, 8 clase; a fost tehnician veterinar.

MIC DICȚIONAR TOPONIMIC

ARIUL v. **În Arii.**

ADJUDENII satul (şi moşia acestuia) din comuna Tămăşeni, situat pe malul drept al Siretului. *Adjudenii.* CĂLĂTORI, VII, p. 141 (1661), CĂLĂTORI, VIII, p. 118 (1691), TEZ. I. 1 (1772–1988), SCHIȚA (1952), HARTA MIL. (1961 şi 1962). În foarte multe documente sunt atestate şi alte forme decât cea oficială, *Adjudenii*: *Adgiudenii.* TEZ. I. 1 (1887, 1892, 1896). *Adjiudeni.* Ib. (1772). *Adschudeni.* Ib. (1790). *Agiudenii.* CDM II 149 (1623), ib. 172 (1623), ib. 677 (1631), CĂLĂTORI, V, p. 242 (1641), DRH.A. XXVI 385 (1642), TEZ. I. 1 (1774, 1781, 1803, 1812, 1820, 1825, 1828, 1831–1834, 1836, 1838, 1840, 1841, 1843–1848, 1850, 1853, 1854, 1856, 1857, 1859, 1861, 1864, 1865, 1873, 1876), CONDREA, DGR (1891), ATLAS MOLD (1892). *Agiudul.* TEZ. I. 1 (1848). *Ajiudeni.* CONDREA, DGR (1891). *Ajudenii.* TEZ. I. 1 (1830). *Aschudeni.* Ib (1774). *Giudenii.* Ib (1829, 1858). În documente scrise în limbi străine, apar variante ca: *Aggiudeno.* TEZ. I. 3 (1798, 1800, 1814). *Agideni.* Ib. (1827). *Ajoudény.* Ib. (1840). *Ajunteni.* Ib. (1661). *Ascidani.* Ib. (1640). *Dziudeni* ARH. NMȚ, dos. 1/1775, f. 1, 2. *Giude,* CĂLĂTORI, V, p. 185 (1643). *Giudena.* TEZ. I. 3 (1696). *Giudeni.* Ib. (1689, 1697). *Giudeno.* Ib. (1780, 1800, 1801, 1817). *Giudiani.* CĂLĂTORI, IV, p. 42 (1599), TEZ. I. 3 (1599, 1691). *Giudena.* Ib. (1762). *Gsiuda falva.* Ib. (1647). *Giudeno.* Ib. (1745). *Iudaeni.* ARH. NMȚ, dos. 3/1780, f. 114v. *Syidó-falva.* TEZ. I. 3 (1743). *Adjudéni.* ANCH. Add. Vezi şi **Siliştea.**

Oiconimul *Adjudenii* poate proveni de la numele personal *Adjud* (< magh. *Egyed*), care va fi desemnat o persoană importantă (neindentificată) între coloniştii

maghiari, cu sufixul personal *-eni*, sau de la numele localității *Adjud*, de unde ar fi putut veni cei care au format satul Adjudeni, cu același sufix colectiv *-eni*, dar cu funcție „locală". Indiferent de etimologie, avem a face cu un toponim românesc.

BALTA BURLACILOR v. **Burlacu.**

BALTA LA BURLACI v. **Burlacu.**

BALTA LA CAI v. **Balta la Răchiți.**

BALTA LA JITĂRIE v. **La Jitărie, Balta la Stanişte.**

BALTA LA LUNCĂ v. **În Luncă.**

BALTA LA MARTIN fostă baltă în marginea vestică a satului Adjudeni, lângă terenul numit Scruntarul. *Bálta la Martín.* ANCH. Add.

Toponimul amintește de faptul că lângă această baltă era casa lui Petrişor Martin.

BALTA LA RĂCHIȚI fostă baltă, aflată în marginea vestică a satului Adjudeni. *Bálta la Răchíț* sau *Bálta la Cai.* ANCH. Add.

Numele se explică prin faptul că în acest loc era multă răchită şi că aici se făcea baie cailor.

BALTA LA SPINĂRIE v. **Spinăria.**

BALTA LA STANIŞTE fostă baltă, situată la nord-vest de satul Adjudeni. *Bálta la Stánişti* sau *Bálta la Jâtării.* ANCH. Add.

Odinioară aici se opreau vacile la amiază şi se adăpau din această baltă (*staniște* „loc răcoros, umbros unde se odihnesc vitele vara, în timpul căldurilor de la amiază"). Sinonimul folosit de către unii săteni se explică prin situarea bălții pe terenul numit La Jitărie.

BALTA SĂBĂOANI v. **Balta Săbăoanilor.**

BALTA SĂBĂOANILOR terenul agricol situat la vest de satul Adjudeni, între tarlalele Sacas şi Iezutul. *Balta Săbăoani.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *Bálta Săbăuánilor; Bálta Săbăuáni* sau *Hotárul Săbăuánilor, La Hotár.* ANCH. Add.

Gârla din Balta Săbăoanilor pârâul care vine de pe teritoriul satului Săbăoani, trece prin Balta Săbăoanilor, Rândul Morii, Rândul Ariei şi se varsă în Balta Burlacilor. *Gârla din Bálta Săbăuánilor* sau *Gârla di la Rându Móri.* ANCH. Add.

Lângă hotarul cu satul Săbăoani a fost o baltă până prin 1970, când a fost desecată.

BALTA SPINĂRIEI v. **Spinăria.**

BĂLĂŞENII terenul arabil situat în extremitatea sud-vestică a teritoriului satului Adjudeni. *Balaşa.* ATLAS. MOLD. (1892). *Bălățeni* (sic!). SCHIȚA (1952). *(La) Bălăşeni.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *Islazul Balaşu* (sic!). HARTA MIL. (1961 şi 1962). *Bălușeni.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *Bălăşéni.* ANCH. Add.

Toponimul s-a format de la numele *Balaşa* (astăzi dispărut în zonă) cu sufixul colectiv *-eni.* În trecut terenul era folosit ca islaz.

BĂRCANA terenul arabil din partea sudică a satului Adjudeni. *În Borcana* (sic!). ATLAS. MOLD. (1892), REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *(În) Borcána.* ANCH. Add.

Bărcana Adjudeni partea din terenul Bărcana care ține de satul Adjudeni. *Borcána Adjudéni.* ANCH. Add.

Bărcana Tămăşeni partea din terenul Bărcana care aparține satului Tămăşeni; este delimitat de Bărcana Adjudeni printr-un un fost canal de irigații. *Borcána Tămăşéni.* ANCH. Add.

Bărcana partea sudică a satului Adjudeni. *Borcána.* ANCH. Add.

Bărcana pârâul care străbăte acest teren; se varsă în Siret pe teritoriul satului Luțca. *P[âraul]. Borcani* (sic!). ATLAS. MOLD. (1892), HARTA MIL. (1961 şi 1962). *Borcána.* ANCH. Add.

Entopicul *bărc* sau variantele sale *barc, berc* 'luncă plină de bălți' (< ung. *berek* „luncă") nu mai este cunoscut astăzi în zonă, de aici şi forma actuală *Borcana.* Toponimul *Borcana* este format de la apelativul *bărcan* (format din *bărc* şi sufixul augmentativ *-an*), la care s-a adăugat sufixul *-a*, indicând probabil lunca. Prezența vocalei *o* în locul lui *a* neaccentuat este o deformare: ca urmare a faptului că sensul apelativului *bărc* nu mai este cunoscut, sătenii au apropiat toponimul de cuvântul *borcan* (fenomen numit atracție paronimică). Terenul Bărcana se află la hotarul dintre satele Adjudeni şi Tămăşeni, iar denumirile oficiale de *Bărcana Adjudeni* şi *Bărcana Tămăşeni* sunt rezultate în urma procesului de diferențiere toponimică, din necesitatea de a desemna cele două părți de teren aparținând unor sate diferite. La sfârşitul secolului trecut pe o porțiune din acest teren agricol s-au construit case, formându-se astfel „cartierul" nou al satului Adjudeni.

BĂRCANA ADJUDENI v. **Bărcana.**

BĂRCANA TĂMĂŞENI v. **Bărcana.**

BÂRLESCU terenul agricol situat în marginea sud-estică a satului Adjudeni. *Bârléscu.* ANCH. Add.

În acest loc aveau casele şi pământul familiile Bârlescu.

BENEDICT nucleu antroponimic de la care s-au format toponimele:

La Barcă la Benedict reper toponimic la est de satul Adjudeni, pe malul Siretului. *La Bárcâ la Benedíct.* ANCH. Add.

La Benedict ulița care ține până La Barcă la Benedict. *La Benedíct.* ANCH. Add.

Denumirea oficială a acestui drum este astăzi *Strada Preot Anton Tămăcel*, în memoria celui care a fost paroh la Adjudeni între anii 1946–1957.

Benedict Fechetă a fost proprietarul bărcii cu care se trecea Siretul.

BOIEREASCA terenul extravilan al satului Adjudeni, cuprins între Siret şi hotarul cu satul Săbăoani, la dreapta de drumul care merge spre Săbăoani. *Pi Boiereáscâ, Boiereásca* sau *La Hectáră.* ANCH. Add.

Probabil că acest teren a aparținut unei singure persoane căreia localnicii îi spuneau *Boierul*, iar pământul a fost denumit *Boiereasca.* Astăzi denumirea este folosită doar de către localnicii în vârstă, în prezent acest teren fiind împărțit în mai multe tarlale, fiecare cu denumirea ei. I se spune şi *La Hectare*, deoarece aici au fost împroprietăriți sătenii cu câte un hectar de pământ, în urma unei legi agrare.

BORCANA v. **Bărcana.**

BURLACU nucleul antroponimic, care a stat la baza formării mai multor toponime:

Uliţa Burlacilor partea din şoseaua care străbate zona nordică al satului Adjudeni. *Uliţa Burlácilor.* ANCH. Add.

La Burlaci partea din nordul satului Adjudeni. *La Burláci.* ANCH. Add.

Balta la Burlaci balta situată în partea de nord-vest a satului Adjudeni. *Bálta la Burláci, Bálta Burlácilor.* ANCH. Add.

În această parte de sat locuiesc mai multe familii Burlacu.

BURSUCĂRIA locul din partea nord-vestică a satului Adjudeni, pe Sacas. *Bursucărie.* REG. AGR. (1959–1963). *(La) Bursucăríe.* ANCH. Add.

În acest loc sunt vizuini de bursuci.

CÂNEPIŞTEA tarlaua situată la vest de satul Adjudeni, pe dreapta Drumului Săbăoanilor. *Cânepişte.* SCHIŢA (1952), REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *Cânipişte.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *Cânichíştia.* ANCH. Add.

În trecut, pe acest teren se cultiva cânepă.

CĂTINA terenul situat la est de satul Adjudeni (între sat şi dig). *Cătina.* SCHIŢA (1952), REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *(În) Cătină.* ANCH. Add.

În trecut, aici a fost zăvoi, luncă şi probabil era şi cătină; astăzi pe acest teren sunt case şi grădini ale oamenilor

CIMITIRUL NOU cimitirul satului, aflat în marginea nord-vestică a localităţii Adjudeni. *Cimitíru Nou.* ANCH. Add.

Acest cimitir a fost înfiinţat în anul 1995.

CIMITIRUL VECHI fostul cimitir al satului, situat în spatele bisericii.

Aici au avut loc înmormântări până în 1995. *Cimitíru vechi.* ANCH. Add.

COTANUL tarlaua din nordul terenului numit Livada. *Cotan.* SCHIŢA (1952). *(În) Cotan.* REG. AGR. (1959–1963). *Cuotánu.* ANCH. Add.

În trecut, în această zonă Siretul făcea un cot mare (*cotan* < *cot* + sufixul augmentativ *-an*).

DEALUL LA CRUCE v. **La Cruce.**

DEALUL MORII v. **Rândul Morii.**

DIGUL digul din partea estică a satului. *Dígu.* ANCH. Add.

A fost construit începând cu anii 70 ai secolului trecut, pentru a opri revărsarea Siretului.

DRUMUL LA LUTĂRIE v. **Lutăria.**

DRUMUL LA SACAS v. **Sacas.**

DRUMUL LA SĂBAOANI v. **Drumul Săbăoanilor.**

DRUMUL SACASULUI v. **Sacas.**

DRUMUL SĂBĂOANILOR drumul care face legătura între satul Adjudeni şi satul Săbăoani. *Drúmu Săbăuánilor, Drúmul la Săbăuáni.* ANCH. Add.

FÂNEAŢA LA LIVADĂ v. **Livada.**

FÂNTÂNA DE LA IEZUŢ v. **Iezuţul.**

FÂNTÂNA LUI GHIUZAN fostă fântână, situată pe marginea drumului spre Răchiţi, la circa 2 km de satul Adjudeni. *Fântâna lu Ghiuzán.* ANCH. Add.

Fântâna, părăsită acum 20 de ani, a fost făcută de fântânarul Petre Ghizan.

FUNDĂTURA LUI ONODE uliță situată în partea vestică a satului. *Fundătúra lu Onódi.* ANCH. Add.

Aici a locuit până acum cinci ani un bătrân pe nume Gheorghe Onode, venit din Buruieneşti.

FUNDUL LUNCII v. **În Luncă.**

GÎRLA DE LA BULBOACĂ pârâul care vine de la Răchiteni, traversează Livada, trece pe sub Şoseaua spre Răchiteni şi se varsă în Siret. *Gârla di la Bulbuácâ.* ANCH. Add.

Podul la Gârla de la Bulboacă podul peste Gârla de la Bulboacă, pe unde trece Şoseaua spre Răchiteni. *Pódu la Gârla di la Bulbuácâ.* ANCH. Add.

Pârâul vine din Răchiteni, din Bulboacă.

GÂRLA DE LA RÂNDUL MORII v. **Balta Săbăoanilor.**

GÂRLA DIN BALTA SĂBĂOANILOR v. **Balta Săbăoanilor.**

HOTARUL SĂBĂOANILOR v. **Balta Săbăoanilor.**

IMAŞUL imaşul situat la vest de satul Adjudeni, pe dreapta şi pe stânga Drumului Săbăoanilor. *Imaş.* REG. AGR. (1959–1963). *Imáşu.* ANCH. Add.

IEZUȚUL tarlaua aflată lângă hotarul cu satul Săbăoanii. *Iezuț.* SCHIȚA (1952), REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *La Iezúț, Iezúțu.* ANCH. Add.

Fântâna de la Iezuț fântâna aflată pe dreapta Drumului Săbăoanilor. *Fântâna di la Iezúț.* ANCH. Add.

Probabil că odinioară aici era un iaz mic, de care sătenii de astăzi nu-şi mai amintesc.

ÎN ARII tarlaua situată la sud-est de satul Adjudeni. *La Arii.* REG. AGR. (1956–1958). *Arii.* REG. AGR. (1956–1958). *În Aríi, Aríul.* ANCH. Add.

Nu poate fi vorba de termenul apelativul *arie* „locul unde se treieră", deoarece accentul este pe *i*, nu pe *a*, şi terenul desemnat prin acest toponim nu ar fi fost propice efectuării unei astfel de activități, fiind un pământ pietros şi cu păşune, arbuşti.

ÎN BORCANA v. **Bărcana.**

ÎN COTAN v. **Cotanul.**

ÎN CĂTINĂ v. **Cătina.**

ÎN LIVADĂ v. **Livada.**

ÎN LUNCĂ terenul situat în nordul satului Adjudeni, între Livadă şi Siret. *(În, La) Lúncă.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *În Lúncâ, Lúnca.* ANCH. Add.

Fundul Luncii terenul situat în marginea nord-vestică a satului Adjudenii, unde se termină Lunca. *Fúndu Lúnci.* ANCH. Add.

Toponimul s-a format de la apelativul *luncă* 'pădure formată din sălcii, răchită, anini, plopi etc. pe malurile unei ape curgătoare'. Fundul Luncii este partea Luncii cea mai îndepărtată de sat.

ÎN LUNCĂ LA TĂMĂŞENI terenul arabil din sud-estul teritoriului satului Adjudeni. *În Lúncâ la Tămăşéni.* ANCH. Add.

Terenul este situat în apropierea hotarului cu satul Tămăşeni. În trecut aici era luncă, zăvoi, dar odată cu colectivizarea terenul a fost dat agriculturii.

ÎN PRUND v. **Prundul.**

ÎN SCRUNTAR v. **Scruntarul.**

ÎN SPINI terenul situat la est de satul Adjudeni. *În Schini.* REG. AGR. (1959–1963). *În Schini, Schíni.* ANCH. Add.

Odinioară în acest loc creşteau copăcei, tufişuri, astăzi aici se află grădini ale localnicilor.

ÎN SPINĂRIE v. **Spinăria.**

JOSENII partea sudică a satului Adjudeni. *Josănii.* ANCH. Add.

Aici stau oamenii „din jos", josenii.

LA ALBERT uliţă în satul Adjudeni. *La Albért.* ANCH. Add.

Aici stă şi Vasile Ţaca, poreclit Albert.

LA BARCĂ LA BENEDICT v. **Benedict.**

LA BENEDICT v. **Benedict.**

LA BEŞICĂ terenul cu grădini ale sătenilor, situat în marginea estică a satului Adjudeni, lângă La Spini. *La Beşâcâ.* ANCH. Add.

Aici avea pământ înainte de al doilea război mondial Iuja Dumea, poreclit Beşică.

LA BISERICA LUI BÂNDĂ fosta casă de apă, situată pe malul drept al Siretului. *La Bisérica lu Bândâ.* ANCH. Add.

Bândă era porecla unui sătean care nu avea obiceiul de a merge la biserică.

LA BISERICĂ locul din faţa bisericii. *La Bisérică.* ANCH. Add.

LA BURLACI v. **Burlacu.**

LA BURSUCĂRIE v. **Bursucăria.**

LA CASAPU terenul situat la nord de satul Adjudeni, unde se află grădini ale localnicilor. *La Casápu.* ANCH. Add.

Pe acest teren se află doar casa lui Mihai Ghiuzan, poreclit Casapu.

LA CATARG reper toponimic în zona cimitirului nou. *La Catárg.* ANCH. Add.

Înainte de 1990 aici era un fel de stâlp mare din lemn, ca un catarg.

LA CIORAP parte din satul Adjudeni, lângă Balta la Martin. *La Ciorap.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *La Cioráp* sau *La Sosói.* ANCH. Add.

Până la al Doilea Război Mondial aici a avut casă un om poreclit Ciorap. Doar unii dintre săteni îşi mai amintesc de această persoană, iar majoritatea sătenilor spun acestei părţi de sat *La Sosoi*, deoarece aici locuieşte Francisc Dancă, poreclit Sosoi.

LA COLŢ LA MARIA LUI BIŢU intersecţia dintre Uliţa lui Sescu, Strada Mare şi Uliţa Mică. *La Colţ la María lu Bíţu.* ANCH. Add.

Lângă această intersecţie, în căpătul Uliţei lui Sescu, îşi are casa Maria lui Biţu (soţia lui Anton Lucaci).

LA CRUCE reper toponimic la vest de satul Adjudeni. *La Cruce.* ATLAS MOLD. (1892), SCHIŢA (1952), HARTA MIL. (1961 şi 1962). *La (Sub) Crúci.* ANCH. Add.

Dealul la Cruce dealul din marginea de vest a satului Adjudeni. *Diálu la Crúci.* ANCH. Add.

Până la al Doilea Război Mondial, în vârful dealului era o cruce.

LA CRUCEA NEAGRĂ reper toponimic situat în Rândul Morii, pe dreapta drumului care duce la Săbăoani. *La crúcea (ce) neágră.* ANCH. Add.

Aici este o cruce neagră (probabil unsă cu păcură), unde mergeau pe vremuri oamenii în procesiuni.

LA GROTĂ reper toponimic aflat la Colț la Maria lui Biţu. *La Gruótâ.* ANCH. Add.

Lăcaşul, asemănător unei grote, adăposteşte o statuie care o reprezintă pe Fecioara Maria.

LA HOTAR v. **Balta Săbăoanilor.**

LA HECTARE v. **Boiereasca.**

LA HUMĂRIE reper toponimic la est de satul Adjudeni, pe malul Siretului, în dreptul Rupturii. *La Humării.* ANCH. Add.

Aici malul Siretului este humos şi sătenii luau humă din acest loc.

LA IEZUȚ v. **Iezuțul.**

LA JITĂRIE tarlaua situată la nord-vest de sat, pe dreapta Drumului Săbăoanilor. *Bálta la Jitării.* ANCH. Add.

Balta la Jitărie v. **Balta la Stanişte.**

Până la colectivizare aici era locuința jitarului, persoana care păzea la Poarta țărnii ca să nu iasă vitele în câmp.

LA LIVADĂ v. **Livada.**

LA LUNCĂ v. **În Luncă.**

LA LUTĂRIE v. **Lutăria.**

LA MONUMENT reper toponimic la ieşirea din satul Adjudeni, la marginea Drumului Săbăoanilor. *La Monuménț.* ANCH. Add.

Monumentul, reprezentând o cruce, a fost ridicat după 1957, în amintirea preotului Anton Tămăcel.

LA MOVILĂ v. **Movila.**

LA PISC tarlaua situată în partea nordică a teritoriului satului Adjudeni, între Sacas şi La Livadă. *La Chisc.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963), *La Chisc.* ANCH. Add.

Acest teren este mai înalt decât împrejurimile, de unde şi denumirea.

LA RÂNDUL MORII v. **Rândul Morii.**

LA SCRUNTAR v. **Scruntarul.**

LA SOSOI v. **La Ciorap.**

LA SPINĂRIE v. **Spinăria.**

LA ŞANȚ v. **Şanțul.**

LA ŞCOALĂ terenul din fața şcolii satului Adjudeni. *La Şcuálâ.* ANCH. Add.

Uliţa la Şcoală uliţa care trece prin fața acestei şcoli. *Uliţa la Şcuálâ.* ANCH. Add.

LA TRECĂTOARE locul între Balta Burlacilor şi Balta la Cai. *La Trecătuári.* ANCH. Add.

Aici apa fiind puțin adâncă, balta se putea trece cu piciorul.

LA VIE LA MOSCALU terenul situat în marginea nord-vestică a satului Adjudeni, unde astăzi este situat Cimitirul Nou. *La Víi la Moscálu.* ANCH. Add.

Până la colectivizare aici era via lui Ioja Moşneguţu, poreclit Moscalu.

LIVADA terenul arabil situat la nord de satul Adjudeni. *Livada.* SCHIŢA (1952). *În (La) Livadă.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *În Livadă.* ANCH. Rct. *La Livádă, Liváda.* ANCH. Add.

Livada Dreapta jumătatea estică a Livezii. *Liváda Dreápta.* ANCH. Add.

Livada Stânga jumătatea vestică a terenului numit Livada. *Liváda Stânga.* ANCH. Add.

În Livadă partea nordică, cu case noi, din satul Adjudeni. *(În) Livadă.* ANCH. Add.

Fâneaţa la Livadă partea vestică a terenului numit Livada. *Fâniaţa la Livadâ.* ANCH. Add.

Deşi localnicii nu îşi amintesc de existenţa aici a vreunei livezi, totuşi numele arată că aici trebuie să fi fost cândva o livadă. Şoseaua spre Răchiteni împarte acest teren în două părţi, denumite de către oficialităţi, în funcţie de situarea faţă de acest drum, *Livada Dreapta şi Livada Stânga.* Pe o parte a acestui teren au fost construite case în ultimele decenii.

LIVADA DREAPTA v. **Livada.**

LIVADA STÂNGA v. **Livada.**

LUDĂŞUL terenul arabil situat în extremitatea nord-vestică a satului Adjudeni. *Ludeşu.* ATLAS. MOLD. (1892). *Ludaş.* SCHIŢA (1952). *Ludas.* REG. AGR. (1956–1958) *(În) Ludăş.* REG. AGR. (1959–1963). *Lúdostu.* ANCH. Săb. *Ludăş.* ANCH. Rct. *Lúdăs, Lúdăş.* ANCH. Add.

Pentru etimologia acestui toponim îl citãm pe Iorgu Iordan (IORDAN, *Toponimia*, p. 518) care considera că în cazul denumirilor *Ludaşi* şi *Ludaşul* „pare mai probabil să avem a face... cu adjectivul maghiar *ludas* 'bogat în gâşte; loc unde sunt gâşte sălbatice'. În sprijinul acestei explicaţii vorbeşte şi aşezarea geografică a locurilor în discuţie: unul se găseşte în Ardeal, celălalt în fostul judeţ Bacău, aşadar în regiuni unde influenţa maghiară s-a putut uşor exercita". Toponimul *Ludostu* găsit de Dragoş Moldovanu în ancheta efectuată în satul vecin Săbăoani conţine şi apelativul maghiar *tó* 'baltă', în pronunţie dialectală. Varianta cu *-s* este specifică pronunţiei ceangăieşti.

LUNCA v. **În Luncă.**

LUNCA DE SĂLCII LA POD v. **Podul la Canal.**

LUNCA DE SĂLCII POTCOAVA v. **Potcoava.**

LUNCA DE SĂLCII TĂBĂCELE v. **Tăbăcelul.**

LUTĂRIA terenul argilos situat la nord-vest de satul Adjudeni, învecinat cu Livada, Rândul Ariei şi Cimitirul Nou. *Lutărie.* REG. AGR. (1959–1963). *La Lutăríi, Lutăríia.* ANCH. Add.

Drumul la Lutărie drumul care porneşte din Drumul Săbăoanilor şi merge până la Lutărie. *Drúmu la Lutăríi.* ANCH. Add.

Toponimul aminteşte de faptul că în trecut aici era lutăria satului.

MĂLĂIŞTEA tarlaua care este situată în marginea vestică a satului Adjudeni, pe dreapta drumului spre Săbăoani. *Mălăeşti.* SCHIŢA (1952). *Mălăişte.* REG. AGR. (1956–1958), *Mălăeşte.* REG. AGR. (1959–1963). *Mălăiştia.* ANCH. Add.

Pe acest teren se cultiva îndeosebi mălai.

MEDEANUL fost maidan (medean) lângă biserica satului Adjudeni. *Medeánu (Sátulu).* ANCH. Add.

Până la al doilea război mondial aici era un teren viran, unde se jucau copiii, se ţineau horele; cu timpul, în această zonă s-au construit case.

MEDEANUL SATULUI v. **Medeanul.**

MOARA DRACILOR reper toponimic pe malul Siretului. *Muára Drácilor.* ANCH. Add.

Aici apa este adâncă, periculoasă, s-au înecat oameni.

MOARA LUI ANDRIEŞ fostă moară cu gaz, în Cătină. *Muára lu Andriéş.* ANCH. Add.

Moara, proprietate a lui Constantin Andrieş, a funcţionat până după al doilea război mondial.

MOARA LUI GHIUZAN fostă moară în Arii. *Muára lu Ghiuzán.* ANCH. Add.

Moara a funcţionat până la mijlocul secolului trecut. Proprietarul era Ghiuzan Ioja, zis Castravete.

MOVILA movila aflată la circa 2 km de satul Adjudeni, pe stânga drumului care merge la Răchiteni.

La Movilă tarlaua situată la nord de satul Adjudeni, unde se află movila. *La Movilă.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *La Mogílâ.* ANCH. Add.

PĂMÂNTUL BISERICII terenul situat la vest de satul Adjudeni. *Pământu Bisărici.* ANCH. Add.

Până la colectivizare tarlaua de aici era proprietate a bisericii.

PE-A LEGII terenul arabil situat la vest de satul Adjudeni, care cuprinde Mălăiştea, Cânepiştea, Rândul Ariei, Rândul Morii, Balta Săbăoanilor, Şesul. *Pi-a légi.* ANCH. Add.

Terenul din această zonă a fost împărţit localnicilor, în urma unei legi de împroprietărire.

PE BOIEREASCĂ v. **Boiereasca.**

PE ŞES v. **Şesul.**

PODUL LA GÂRLA DE LA BULBOACĂ v. **Gârla de la Bulboacă.**

PODUL LA CANAL podul de fier peste Siret, la nord-vest de satul Adjudeni. *La Pod la Canal.* REG. AGR. (1959–1963). *Podul la Canal.* ANCH. Rct, ANCH. Add.

Lunca de sălcii La Pod terenul din dreptul acestui pod. SCHIŢA (1952).

Cîndva aici a fost făcut un canal, probabil pentru drenarea apei în Siret. Podul nu este utilizabil.

PODUL LA CEZAR podul plutitor peste Siret, în dreptul terenului Bârlescu.

Pe acest pod, construit în urmă cu circa cinci ani de către Cezar Ghiuzan, se trece Siretul.

PODUL LA GÂRLA DE LA BULBOACĂ v. **Gârla de la Bulboacă.**

PODUL LA SCRUNTAR v. **Scruntarul.**

POTCOAVA terenul situat la nord-est de satul Adjudeni, lângă Tăbăcel. *Lunca de sălcii Potcoava.* SCHIȚA (1952). *Potcoavă.* REG. AGR. (1959–1963). *Potcóva.* ANCH. Add.

Aici în trecut Siretul făcea un cot de forma unei potcoave; astăzi cursul Siretului s-a modificat, iar în locul luncii acum este teren arabil.

PRUNDUL tarlaua situată în Lunca Tămășenilor. *În Prund.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *În Prund, Prúndul.* ANCH. Add.

Toponimul s-a format de la apelativul *prund.*

RÂNDARI v. **Rândul Ariei.**

RÂNDUL ARIEI terenul arabil de la vest de satul Adjudeni, pe dreapta Drumului Săbăoanilor. *Rândul Arii.* SCHIȚA (1952), *Rândul Ariei.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *Rându Arii, Rândári.* ANCH. Add.

Pe vremuri în acest loc se făcea aria de treierat.

RÂNDUL MORII terenul arabil aflat la vest de satul Adjudeni, pe dreapta drumului care duce la Săbăoani. *Rândul Morii.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *Rândul Mórii, Díálul Mórii.* ANCH. Add.

Pârâul la Rândul Morii v. **Gârla din Balta Săbăoanilor.**

Podul la Pârâul la Rândul Morii podul de peste Pârâul la Rândul Morii, pe drumul Sacasului.

Sătenii își amintesc că odinioară în această zonă a funcționat o moară de apă, amplasată pe Gârla din Balta Săbăoanilor.

RUPTURA terenul arabil din apropierea Siretului, la nord-est de satul Adjudeni. REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *Ruptúra.* ANCH. Add.

La un moment dat Siretul și-a modificat cursul, distrugând terenul din apropierea malului.

SACAS terenul agricol aflat în extremitatea nord-vestică a teritoriului satului Adjudeni. *Sacaș.* SCHIȚA (1952), *Sacas.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *Sácas, Sácaș.* ANCH. Add.

Sacas Dreapta partea estică a Sacasului.

Sacas Stânga partea vestică a Sacasului.

Drumul la Sacas drumul care pleacă din Șoseaua Săbăoanilor și străbate Sacasul, împărțindu-l în două. *Drúmu la Sácas, Drúmu Sácasulu.* ANCH. Add.

Probabil toponimul s-a format de la magh. *szakasz* 'parte, segment'.

SACAS DREAPTA v. **Sacas.**

SACAS STÂNGA v. **Sacas.**

SCRUNTARUL terenul agricol situat în partea vestică a satului Adjudeni, pe stânga drumului care duce la Săbăoani. *La (În) Scruntár, Scruntáru.* ANCH. Add.

Înainte aici era o baltă care a fost desecată prin 1970, pentru a se obține teren agricol. Entopicul *scruntar* 'loc nisipos sau pietros (la marginea unei ape)' s-a desemantizat în timp, încât informatorii nu mai cunosc sensul acestui termen.

SILIȘTEA locul de la nord-vest de sat. *Sîleşti.* REG. AGR. (1959–1963). *Sâliştia.* ANCH. Add. Vezi și **Adjudenii.**

Sensul termenului *silişte* 'locul unde a fost vatra satului' nu mai este cunoscut de către localnici.

SIRETUL râul care trece în partea de est a satului Adjudeni, constituind limita sa administrativă.

Numele acestui râu este de origine prelatină (dacică).

SPINĂRIA terenul agricol situat în extremitatea nord-estică a satului Adjudeni, între Ruptură şi Livadă. *Spinărie.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *(În) Schinărie.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *(În) Schinării.* ANCH. Add.

Balta la Spinărie fostă baltă în Spinărie, acum secată. *Bálta la Schinării.* ANCH. Add.

Înainte de a fi transformat în teren agricol, aici erau spini, măceşi, porumbari. Balta a fost desecată prin 1975.

SPINII v. **În Spini.**

STADIONUL terenul de fotbal situat în Cătină.

Strada Stadionului drumul care trece pe lângă terenul de fotbal al satului Adjudeni.

STRADA CONSTANTIN ANDREI v. **Uliţa lui Frona.**

STRADA DASCĂLULUI v. **Uliţa la Giurgel.**

STRADA LUCEAFĂRULUI v. **Uliţa Ghiuzăneştilor.**

STRADA MARE drumul care străbate satul Adjudeni de la Biserică pînă la ieşirea spre Săbăoani, unde se continuă cu Drumul Săbăoanilor. *Stráda Mári.* ANCH. Add.

Denumirea oficială de astăzi este *Strada Preot Ioan Lucaci*, în amintirea lui Ioan Lucaci care a slujit ca paroh în acest sat între anii 1986–1994.

Este a doua ca mărime după şoseaua care taie de la nord la sud satul Adjudeni (Strada Preot Dumitru Adămuţ) şi mai mare decât Uliţa Mică, cu care se intersectează.

STRADA NORDULUI v. **Uliţa lui Cocotic.**

STRADA PĂCII v. **Uliţa lui Cioric.**

STRADA PICHERULUI v. **Uliţa Picherului.**

STRADA PREOT ANTON TĂMĂCEL v. **Benedict.**

STRADA PREOT DUMITRU ADĂMUŢ v. **Şoseaua.**

STRADA PREOT FRANCISC COJOCEA v. **Uliţa cea Mică.**

STRADA PREOT IOAN LUCACI v. **Strada Mare.**

STRADA SIRETULUI v. **Uliţa de la Cimitir.**

STRADA STADIONULUI v. **Stadionul.**

STRADA VILELOR uliţa în partea de sat numită Bărcana. *Stráda Vilelor.* ANCH. Add.

Aici au fost construite vile încă dinainte de anul 1990.

SUB CRUCE v. **La Cruce.**

SUSENII partea nordică a satului Adjudenii. *Susănii.* ANCH. ADD.

Aici stau oamenii „din sus", susenii.

ŞANŢUL terenul agricol situat în partea de sud-vest a satului Adjudeni, între Bălăşenii şi Şesul. *La Şanţ.* SCHIŢA (1952). *Şanţ.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *Şánţu.* ANCH. Add.

În prima jumătate a secolului al XX-lea, aici a fost săpat un şanţ pentru a drena apa, în scopul obţinerii de terenuri propice agriculturii.

ŞESUL terenul situat la vest de satul Adjudeni. *Pe Şes.* SCHIŢA (1952). *(La, Pe) Şes.* REG. AGR. (1956–1958), REG. AGR. (1959–1963). *Pi Şăs.* ANCH. Add. *Şăsu.* ANCH. Add.

Terenul de aici este întins, plan.

ŞOSEAUA drumul principal care străbate Adjudenii, venind de la Tămăşeni şi ducând la Răchiteni. *Şuşáua.* ANCH. Add.

Denumirea dată de către autorităţi acestui drum este *Strada Preot Dumitru Adămuţ*, toponim care aminteşte de preotul care a slujit în Adjudeni, în anii 1973–1982.

TĂBĂCELUL terenul arabil situat în partea nordică a satului Adjudeni, la nord de Podul la Canal. *Lunca de sălcii Tăbăcele.* SCHIŢA (1952). *Tăbăcel.* REG. AGR. (1959–1963), ANCH. Rct. *Tăbăcélu.* ANCH. Add.

Toponimul s-a format în urma unui proces de diferenţiere toponimică. *Tabac* este denumirea unui teren care a aparţinut satului Adjudeni până în momentul în care râul Siret şi-a deviat cursul mai spre vest, iar pe teritoriul satului Adjudeni a rămas doar o mică parte din acel teren, parte care a fost numită *Tăbăcel* (< *Tabac* + sufixul diminutival *-el*).

ULIŢA BURLACILOR v. **Burlacu**.

ULIŢA CEA MICĂ uliţa care se intersectează cu Strada Mare. *Uliţa ce Nícâ* ANCH. Add.

Denumirea oficială este *Strada Preot Francisc Cojocea*, după numele preotului paroh care a slujit la biserica din Adjudeni între anii 1957–1969.

Denumirea este rezultatul procesului de diferenţiere toponimică, ca urmare a comparaţiei cu Strada Mare, cu care se intersectează.

ULIŢA DE LA CIMITIR uliţa care trece pe lângă Cimitirul Vechi. *Uliţa la Cimitír.* ANCH. Add.

Denumirea oficială este *Strada Siretului.*

ULIŢA GHIUZĂNEŞTILOR uliţa care face legătura dintre Strada Picherului şi Şosea. *Uliţa Ghiuzăneştilor.* ANCH. Add.

Denumirea oficială este *Strada Luceafărului.*

Pe această uliţă au case mai multe familii Ghiuzan.

ULIŢA LA BENEDCT v. **Benedict**.

ULIŢA LA COCOTIC uliţa în partea de nord a satului Adjudeni. *Uliţa la Cocotíc.* ANCH. Add.

Denumirea oficială este *Strada Nordului.*

Ioan Mihov, poreclit Cocotic, stă în capătul dinspre Şosea al uliţei.

ULIŢA LA GIURGEL uliţa care face legătura între Şosea şi Strada Stadionului. *Uliţa la Giurgél.* ANCH. Add.

Denumirea oficială este *Strada Dascălului*, deoarece pe această uliţă a locuit până spre sfârşitul secolului al XX-lea dascălul Mihai Mihoc.

În capătul acestei uliţe locuieşte Giurgel Mihoc.

ULIȚA LA ŞCOALĂ v. **La şcoală.**

ULIȚA LUI CIORIC uliţa în partea vestică a satului Adjudeni. *Uliţa lu Cioríc.* ANCH. Add.

Denumirea dată de oficialităţi este *Strada Păcii.*

Aici locuia Andrei Martinaş, poreclit Cioric.

ULIȚA LUI FLOREA uliţa din partea vestică a satului. *Uliţa lu Fluória.* ANCH. Add.

Aici îşi are casa şi Florea Dană.

ULIȚA LUI FRONA uliţa în sud-estul satului Adjudeni. *Uliţa lu Fruóna.* ANCH. Add.

Denumirea oficială este *Strada Constantin Andrei*, în amintirea profesorului care a a înfiinţat căminul cultural al satului Adjudeni.

Pe această uliţă locuiesc familiile Frona.

ULIȚA LUI SESCU uliţa din partea vestică a satului Adjudeni.

Aici stă familia Sescu.

ULIȚA PICHERULUI uliţa din partea de vest a satului Adjudeni, care face legătura între Şosea şi Uliţa Ghiuzăneştilor.

Pe această uliţă stă Petru Dancă, poreclit Picherul.

Sigle bibliografice

ANCH. Add.= Anchetă în satul Adjudenii.

ANCH. Rct. = Anchetă în satul Răchiteni, apud Dănuţ Doboş, *Răchiteni – file de monografie istorică*, Iaşi, 1999.

ANCH. Săb. = Anchetă în satul Săbăoani, efectuată în anul 1978 de către Dragoş Moldovanu.

ARH. NMȚ = Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale Neamţ, Fond Parohia Adjudeni.

ATLAS. MOLD. (1892)= *Atlasul Moldovei. România – Scheletul chartei Moldovei*, Institutul Geografic al Armatei, 1892.

CDM = *Catalogul Documentelor Moldoveneşti* din Arhiva Istorică Centrală a Statului, vol. II, Bucureşti, 1959.

CONDREA, DGR (1891) = Petru Condrea, *Dicţionarul geografic al judeţului Roman*, Bucureşti, 1891.

DRH= *Documenta Romaniae Historica*, A, seria Moldova, Bucureşti, 1975 şi urm.

HARTA MIL. (1961 şi 1962) = Direcţia topografică militară. *Hărţi topografice*, sc. 1:25000 (ridicate în 1961 şi 1962).

CĂLĂTORI= *Călători străini despre Ţările Române*, vol. I–VIII, coord. Maria Holban, Bucureşti, 1968–1983.

IORDAN, *Toponimia* = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963.

REG. AGR. (1956–1958) = *Registrele agricole* din anii 1956–1958, din Arhiva primăriei Tămăşeni.

REG. AGR. (1959–1963) = *Registrele agricole* din anii 1959–1963, din Arhiva primăriei Tămăşeni.
SCHIŢA (1952) = *Schiţa măsurătorilor expeditive executate pe teritoriul comunei Adjudeni, Raionul Roman, Reg. Iaşi, 1952*, din Arhiva primăriei Tămăşeni.
TEZ. I. 1 = *Tezaurul toponimic al României. Moldova*. I. *Repertoriul istoric al unităţilor administrativ-teritoriale. 1772-1988*, Partea 1, Bucureşti, 1991.
TEZ. I. 3 = *Tezaurul toponimic al României. Moldova*. I. *Toponimia Moldovei în documente scrise în limbi străine (exclusiv slavona) 1332-1850*, Partea a 3-a, Iaşi, 2004.

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL IV

BISERICA DIN ADJUDENI

Dănuț DOBOȘ

1. Catolicii din Adjudeni până la 1800[1]

Comunitatea catolică din Adjudeni se numără printre cele mai mari din Moldova, având o istorie bogată și sinuoasă.

În ceea ce privește originea catolicilor din Adjudeni, unii cercetători susțin că satul a luat ființă prin „roirea" locuitorilor din vechiul târg al Adjudului, dar această supoziție nu poate fi confirmată de documente[2].

Prezența catolicilor în Adjudeni este semnalată pentru prima dată de raportul episcopului de „Argeș și Bacău, în Moldova și Țara Românească"[3], Bernardin Quirini, care, după ce a vizitat Misiunea din Moldova, îi scria papei Clement al VIII-lea în anul 1599:

> Am vizitat, de asemenea, târgul Săbăoani (Sabograni) și satele Berindești, Tămășeni, Lucăcești, Adjudeni și Luceni, și încă altele vecine, în care am găsit pe toți locuitorii catolici de neam unguri[4], în număr de 300 de familii, cam 1400 de suflete... Deoarece nu e nici un preot în zisul târg, și nici chiar în sate, parohul din orașul Roman, care se află la o depărtare de trei mile, celebrează o Liturghie în biserica sa duminicile și sărbătorile mai însemnate, fără să purifice, apoi se duce în acest târg și celebrează o altă Liturghie; și aceasta, până se vor îngriji de un alt preot paroh[5].

A doua mențiune a satului Adjudeni datează din 16 februarie 1603, când Ieremia Movilă îi întărea lui Ștefan Prăjescu[6], la acea dată cămăraș de ocnă, fostul sat domnesc „Agiudeni", din ținutul Roman, de pe râul Siret. Atașamentul familiei Prăjescu față de Movilești purtase cu sine pierderea unor averi importante: satul Adjudeni a devenit din nou domnesc, fiind

---

[1] La realizarea acestui subcapitol a contribuit și pr. Fabian Doboș, căruia îi mulțumim.

[2] I. Gabor, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, Bacău 1996, 8.

[3] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, Iași 2001, 192.

[4] Cuvântul *unguri* era folosit de oamenii timpului pentru a indica persoanele venite de peste munți (din *Țara Ungurească*), care erau de confesiune catolică. Încet-încet, acest cuvânt a început să se folosească și pentru catolicii autohtoni, născuți în Moldova, botezați catolic și educați în această credință.

[5] *CSDTR*, IV, București 1972, 42.

[6] Acesta era o figură de seamă în rândul Movileștilor, fiind mai întâi cămăraș, apoi stolnic.

confiscat de domnul Ştefan Tomşa[7]. Astfel, La 2 mai 1623, voievodul Moldovei, Ştefan Tomşa, îi încredinţează logofătului Lupu Hăbăşescu satul Adjudeni. În 1644, moşia satului Adjudeni a fost dăruită şcolii lui Vasile Lupu de la Mănăstirea „Trei Sfetitele" din Iaşi, iar după închiderea şcolii de aici, a trecut în posesia mănăstirii cu acelaşi nume[8].

Atestările documentare menţionate mai sus confirmă ipoteza că la Adjudeni au existat catolici înainte de anul 1600. Probabil, această localitate face parte din gruparea de sate din jurul oraşului Roman, convertite de la husitism. Gheorghe Vasari, secretarul episcopului de Cameniţa, într-o scrisoare din 20 august 1571, îi cerea nunţiului din Polonia să trimită misionari în Moldova, unde părintele Mihai Fegedin de la Trotuş a convertit de la husitism 2.000 de credincioşi din Huşi, Târgu Trotuş, Roman şi din cinci sate din jurul Romanului, după ce credincioşii din aceste localităţi au stat 150 de ani sub husiţi. Cele cinci sate nu sunt amintite nominal, dar majoritatea istoricilor susţin că acestea erau: Săbăoani, Tămăşeni, Adjudeni, Răchiteni şi Licuşeni[9].

În raportul pe care Petru Diodat Baksich l-a trimis în 1641 Congregaţiei „De Propaganda Fide" este menţionat faptul că în Adjudeni trăiesc 116 catolici, în timp ce în Săbăoani şi împrejurimi sunt 195 de suflete, iar în Iaşi - 202 credincioşi[10]. În 1643, părintele Bartolomeu Bassetti a vizitat Misiunea din Moldova şi a trimis un raport la Roma, în care afirma: „În Agiudeni biserică nu este. Case de catolici sunt 22, suflete de împărtăşit 70. Aceşti catolici sunt în grija bisericii din Săbăoani, unde în clipa de faţă nu este paroh"[11].

Raportul pe care episcopul Marcu Bandini l-a întocmit după vizita pe care a făcut-o Misiunii din Moldova în 1646 ne informează despre existenţa a şase sate, dintre care

> trei la rând: Tămăşeni, Adjudeni şi Răchiteni la câte o distanţă de o milă italică unul de altul, aproape de Siret la răsărit. În linie dreaptă, spre nord sunt scăldate de un iaz bogat în peşte, format din revărsarea Siretului. Spre apus de aici sunt alte trei sate, ţinându-se şirul în aceeaşi distanţă spre nord, anume: Săboani, Lucăşeni şi Keţicani[12].

---

[7] L. Pilat, *Comunităţi tăcute. Satele din Parohia Săbăoani (secolele XVII-XVIII)*, Bacău 2002, 22.

[8] I. Gabor, *op. cit.*, 9.

[9] I. Gabor, *op. cit.*, 8.

[10] E. Dumea, *Catolicismul în Moldova în secolul al XVIII-lea*, Iaşi 2003, 43.

[11] *CSDTR*, V, Bucureşti 1973, 185.

[12] *Codex Bandinus*, Bucureşti 1895, LXXXVI. Bandini afirmă că la Adjudeni nu este nici o biserică. Astfel, cei 63 de credincioşi de aici merg la biserică fie la Tămăşeni, fie la Săbăoani.

Codex Bandinus conține numele catolicilor care trăiau în Adjudeni la anul 1646. Redăm mai jos lista pe care a întocmit-o episcopul Marcu Bandini[13]:

Gsiuda falva
Ad Sabojensem Parochum spectat
1. Petrus Kantor
2. Martinus Iano
3. Laurentius Iano
4. Michael Agaras
5. Ioannes Pall
6. Fabjanus
7. Blasius Pall
8. Martinus Fabjan
9. Ioannes Kati
10. Michael Kati
11. Petrus Kati
12. Martinus Paxi
13. Martinus Güza
14. Ioannes György
15. Demeterecske
16. Ioannes Demze
17. Matthaeus Kati
18. Petrus Ago
19. Gregorius Ago
20. Michael Kati
21. Petrus Kis Kati
22. Gregorius Aszszu
23. Hossuniana Vidua
24. Thomas Agaras
25. Georgius Györgyik
26. Gregorius Kiska
27. Blasius Kiska
28. Veronica Vidua
29. Martinus Frona
30. Georgius Aedilis

Raportul pe care prefectul Misiunii din Moldova, Bonaventura da Campofranco, l-a trimis superiorilor săi de la Roma, în anul 1650, menționează că în Parohia „Săbăoani sunt şase sate şi trăiesc 150 de familii de unguri, care au în mijloc două biserici, una la Săbăoani, cealaltă în satul Tămăşeni; în acestea nu există nici o intrare sigură, dar avem promisiuni pentru pomeni"[14].

[13] *Codex Bandinus*, Bucureşti 1895, 118.
[14] *Diplomatarium italicum*, II, Roma, 1930, 404.

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

A doua jumătate a secolului al XVII-lea este caracterizată de intensificarea tensiunii dintre polonezi şi turci, iar una dintre urmările tragice ale acestor conflicte a fost pustiirea satelor aşezate pe Valea Siretului, de-a lungul drumului ce făcea legătura între nordul şi sudul Moldovei. Astfel, catolicii din multe sate s-au retras în păduri, din cauza mişcărilor masive de trupe. Raportul din 12 iunie 1682 al prefectului Misiunii, părintele Anton Angelini, ne informează că, din cele trei sate ale Parohiei Săbăoani, unul a rămas pe loc, fiind în pădure, iar celelalte două s-au ascuns în lunca Siretului. Părintele Angelini nu numeşte cele trei sate, dar, luând în considerare şi celelalte relatări ale misionarilor, se poate trage concluzia că acestea erau: Răchiteni, Tămăşeni şi Adjudeni. Satul Răchiteni se afla atunci în mijlocul luncii Siretului şi, de aceea, a rămas pe loc, în timp ce locuitorii din Adjudeni şi Tămăşeni au trecut Siretul şi s-au ascuns în lunca râului. Această situaţie tensionată, care a dus la risipirea satelor catolice, a durat aproape o sută de ani. Bejenarii proveniţi din satele Adjudeni şi Tămăşeni s-au împrăştiat pe la moşiile din stânga Siretului, formând, la sfârşitul secolului al XVIII-lea, satele catolice de pe malul stâng al Siretului, din fostul judeţ Roman[15].

La 19 februarie 1691, misionarul Francisc Anton Renzi scria Congregaţiei „De Propaganda Fide": „În satele de pe râul Siret, adică Săbăoani, Răchiteni, Tămăşeni, Teţcani şi Adjudeni, cinci sate între care la mijloc se află o biserică de piatră în plin câmp, sunt cam 200 de familii de catolici; nu este nici dascăl şi e fără preot"[16].

Trăirea credinţei catolice a locuitorilor satului Adjudeni a fost mereu influenţată de condiţiile economice, sociale şi politice ale vremii. Când contextul a fost favorabil, credincioşii au reuşit să demonstreze disponibilitate şi fidelitate faţă de cerinţele Bisericii. Din nefericire, aceste momente au fost destul de puţine pe parcursul secolului al XVII-lea. Cuvintele pe care episcopul Petru Diodat Baksich le-a scris în raportul pe care l-a trimis în 1641 la Roma despre catolicii din Moldova pot fi aplicate şi pentru comunitatea din Adjudeni: ţăranii de aici „sunt împilaţi de dări zi de zi de către domn şi boieri"[17]. Totuşi, au existat şi momente în care unii săteni erau exoneraţi de plătirea taxelor. De exemplu, începând cu 1716, au fost scutiţi de bir „cei 60 de scutelnici de pe moşiile Răchiteni şi Adjudeni"[18].

Misionarii care activau în această perioadă pe teritoriul Moldovei erau nemulţumiţi şi descurajaţi, din cauză că nu aveau condiţiile minime pentru o pastoraţie eficientă. Acestor inconveniente li se adăuga dezinteresul

[15] I. Gabor, *op. cit.*, 10.
[16] *CSDTR*, VIII, Bucureşti 1983, 118.
[17] *CSDTR*, V, 242.
[18] D. Doboş, *Răchiteni, file de monografie istorică*, Iaşi 1999, 29.

episcopilor de Bacău, care, neavând condiții prielnice în Moldova, preferau să rămână în Polonia.

Viața de credință a catolicilor moldoveni din prima jumătate a secolului al XVIII-lea este puțin cunoscută, din cauza lipsei de documente. Corespondența misionarilor cu superiorii lor de la Roma a scăzut mult, din cauza condițiilor nefaste pe care le cunoştea la acea dată Misiunea din Moldova. Această afirmație este confirmată şi de faptul că volumul trei din fondul *Moldavia* al arhivei Congregației „De Propaganda Fide" cuprinde scrisori primite din Moldova pe o perioadă foarte mare: 1696-1740[19].

În ciuda condițiilor vitrege care s-au abătut asupra Moldovei spre jumătatea secolului al XVIII-lea, comunitățile catolice au reuşit să-şi mențină credința. Astfel, în 1745

> sediile misiunilor în această provincie sunt următoarele: Iaşi, Faraoani, Grozeşti, Trotuş, Sperieți, Săbăoani, Tețcani, Gherăeşti, Baia, Răchiteni, Tămăşeni, Adjudeni, Cotnari, Călugăra, Trebeş, Bacău, Huşi, Bârlad, Ciubărciu, Galați, Stăuceni, adică Hotin. Toate localitățile pomenite mai sus aparțin de Dieceza de Bacău, aceasta fiind singura episcopie în această provincie... Numărul familiilor catolice în fiecare din localitățile pomenite mai sus este: Iaşi, 60 de familii..., Săbăoani, 90..., Bacău, 12... Adjudeni, 15[20].

După 1750, comunitățile catolice din Moldova au luat un nou avânt, numărul credincioşilor crescând foarte rapid. Despre reincrementarea catolicismului în Adjudeni, prefectul Misiunii, Ioan Crisostomul de Giovanni, scria la 9 aprilie 1762: „Am găsit un sat numit Guidena (sic!), cu 30 de case şi 140 de suflete, toate catolice, făr biserică; sunt păstoriți de călugărul de la Răchiteni"[21].

După jumătatea secolului al XVIII-lea, datorită instaurării calmului politic, numărul credincioşilor din Adjudeni a crescut mereu, comunitatea de aici necesitând prezența permanentă a unui preot. În ciuda faptului că misionarii din Moldova erau prea puțini pentru a acoperi nevoile spirituale ale credincioşilor, tradiția orală ne informează că sosise momentul înființării Parohiei Adjudeni. Se presupune că parohia a luat ființă pe la începutul anului 1775, registrele acesteia datând din prima jumătate a acestui an. De noua parohie aparțineau comunitățile catolice din localitățile Rotunda, Tămăşeni, Buruieneşti şi Sagna[22]. Un raport anonim, care datează din 1776, ne informează că la Adjudeni exista deja biserică[23].

---

[19] F. Doboş (coord.), *Săbăoani. File de istorie*, Iaşi 2002, 68.

[20] *CSDTR*, IX, 313-314.

[21] *Diplomatarium italicum*, I, Roma 1925, 205.

[22] I. Gabor, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 10.

[23] AERC Iaşi, *Anuarul clerului catolic din Moldova şi Țara Românească în anul centenar 1983/1984*, (ms.), nepaginat.

În continuare, prezentăm lista ce cuprinde toate numele credincioşilor catolici din Adjudeni în anul 1789[24]:

Liber status animarum Parochiae Judaeni et adiacentium anni 1789 die 27 decembris

In pago Judaeni[25]

In domo propria

C. Ch.: Petrus Fekete, filius Petri... 61
C. Ch.: Catharina Budó uxor... 49
C. Ch.:Ioannes... 21
C. + Ch.: Antonius... 19
C. Ch.: Catharina... 17
C. Ch.:Helena... 12
Martinus
In eadem domo
C. Ch.:Michael Fekete, f. Petri... 23
C. Ch.: Margarita Constantin... 20
Ioannes... 1

C. Ch.: Georgius Fekete, f. Petri... 28
C. Ch.: Anna Bejan... 25
Martinus... 7
Michael... 4
Antonius... 2

C. Ch.: Martinus Boglos, f. Georgii... 47
C. Ch.: Catharina Anton... 41
C.: Ioannes... 22
C.: Antonius... 19
C.: Michael:... 17
C. Ch.: Barbara... 12
Petrus... 9
Catharina... 7
Helena... 2

C. Ch.: Anna Ago viduva Petri Düma Faroan... 42
C. Ch.: Catharina... 18
C. Ch.: Barbara... 13

[24] DJAN Neamţ, Fond „Parohia Adjudeni", Dosar 3/1780-1789, f. 114-115.
[25] Amintim că misionarii din acea vreme foloseau anumite prescurtări care se întâlnesc şi în manuscrisul pe care îl transcriem aici: C. este prescurtarea pentru comuniune (împărtăşanie); Ch. pentru mir şi + pentru răposat.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ch.: Georgius... 7
Maria... 5
In eadem domo
Ch.: Georgius Ago f. Gregorii... 44
Ch.: Catharina Antal... 27
Magdalena... 9
Antonius... 5
Maria... 2

C. Ch.:Ioannes Giosa, f. Michaeli... 28
C. Ch.: Barbara Kottŷor... 26
Michael... 6
Maria... 3
Franciscus... 1

C. Ch.: Petrus Boglos, f. Ioannis... 40
C. Ch.: Helena Bejan... 37
C. Ch.: Catharina... 20
C. Ch.: Barbara... 11
Ch.: Ioannes... 10
Maria... 6
+ Gregorius... 1

In domo propria
C. Ch.: Michael Giosa, f. Michaeli... 23
C. Ch.: Anna Gior... 19
Maria... 2
C. Ch.: Ioannes Dŭma, f. Petri Dŭma Faroan... 21

C. Ch.:Martinus Balaska, f. Ioannis... 34
C. Ch.: Anna Andris... 32
Helena... 10
Petrus adoptivus f. Nicolai Andris... 6

C. Ch.: Ioannes Dŭma, f. Michaeli... 44
C. Ch.: Margarita Varga... 42
C. Ch.:Catharina... 19
Ch.: Petrus... 18

C. Ch.: Demetrius Dŭma, f. Michaeli... 42
C. Ch.: Helena Kadar... 37
Ioannes... 8
Maria... 7
Michael... 5
Catharina... 2

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

C. Ch.: Helena Szekel vidua Michaeli Kadar... 65
Barbara, f. Michaeli Kadar... 10

C. Ch.: Michael Balaska, f. Ioannis... 29
C. Ch.: Catharina Borka... 21
Ch. Petrus... 10
Catharina... 6
Antonius... 2
Ch.: Ioannes Balaska, f. Gregorii viduus... 72
C. Ch.: Gregorius, filius... 23
C.: Gregorius Balaska, filius Ioannis, viduus... 30

C. Ch.:Petrus Balaska, f. Ioannis... 40
C. Ch.: Catharina Kosokar... 31
Anna... 11
Helena... 10
Maria... 7
+ Barbara... 5
Catharina... 3
Margarita... 1
Michael... unius mensis

C. Ch.: Stephanus Rotar, f. Ioannis... 59
C. Ch.: Catharina Fegyveres... 50
Ioannes... 12

In domo propria
C. Ch.: Georgius Szabó, f. Michaeli... 43
C. Ch.: Barbara Blas... 45
Petrus, f. Petri Baccio... 22
Anna, soror Petri... 17

C. Ch.: Michael Baccio, f. Petri... 25
C. Ch.: Margarita Balent... 23
Catharina... 3

C. Ch.: Gregorius Balaska, f. Martini... 29
C. Ch.: Anna Blas... 26
Petrus... 7
Martinus... 5
Catharina... 3

C. Ch.: Martinus Balaska, f. Gregorii... 62
C. Ch.: Catharina Zempo... 60
C. Ch.: Petrus... 23

BCU "Lucian Blaga" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

C. Ch.: Eva... 15
C. Ch.: Ioannes... 13

C. Ch.: Martinus Balent, f. Ioanni... 32
C. Ch.: Magdalena Balaska... 30
Catharina... 13
Anna... 9
Petrus... 6
Ioannes... 3
Catharina... 6 mensis
In eadem domo
Andreas Balaska, f. Gregorii, viduus... 40

C. Ch.: Petrus Fekete alias Benkia, f. Ioannis... 28
C. Ch.: Barbara Balint... 25
Ioannes... 5
Magdalena... 4
Catharina... 2

C. Ch.: Maria Nicolai, vidua Lupi Fron... 45
C. Ch.: Barbara, filia... 11
C. Ch.: Catharina Gior, vidua Josephi Szekel... 56
Catharina, filia... 21

C. Ch.: Antonius Csoban alias Fron, f. Martini... 44
C. Ch.: Barbara Balaska... 35
C. Ch.: Michael... 20
C. Ch.: Catharina... 19
C. Ch.: Margarita... 14
Antonius... 12
Catharina... 10
+ Maria... 7
Barbara... 5
Ch. Petrus... 8
Gregorius... 2

C. Ch.: Buttnar, f. Basilii... 42
C. Ch.: Margarita Lorinz... 34
Catharina... 5
Anna... 2
Ch. Barbara adoptiva, f. Gregorii Medves... 12
In eadem domo
C. Ch.: Gregorius Lorinz, f. Michaeli... 46
C. Ch.: Catharina Dobos... 65

BCU "I.S. CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

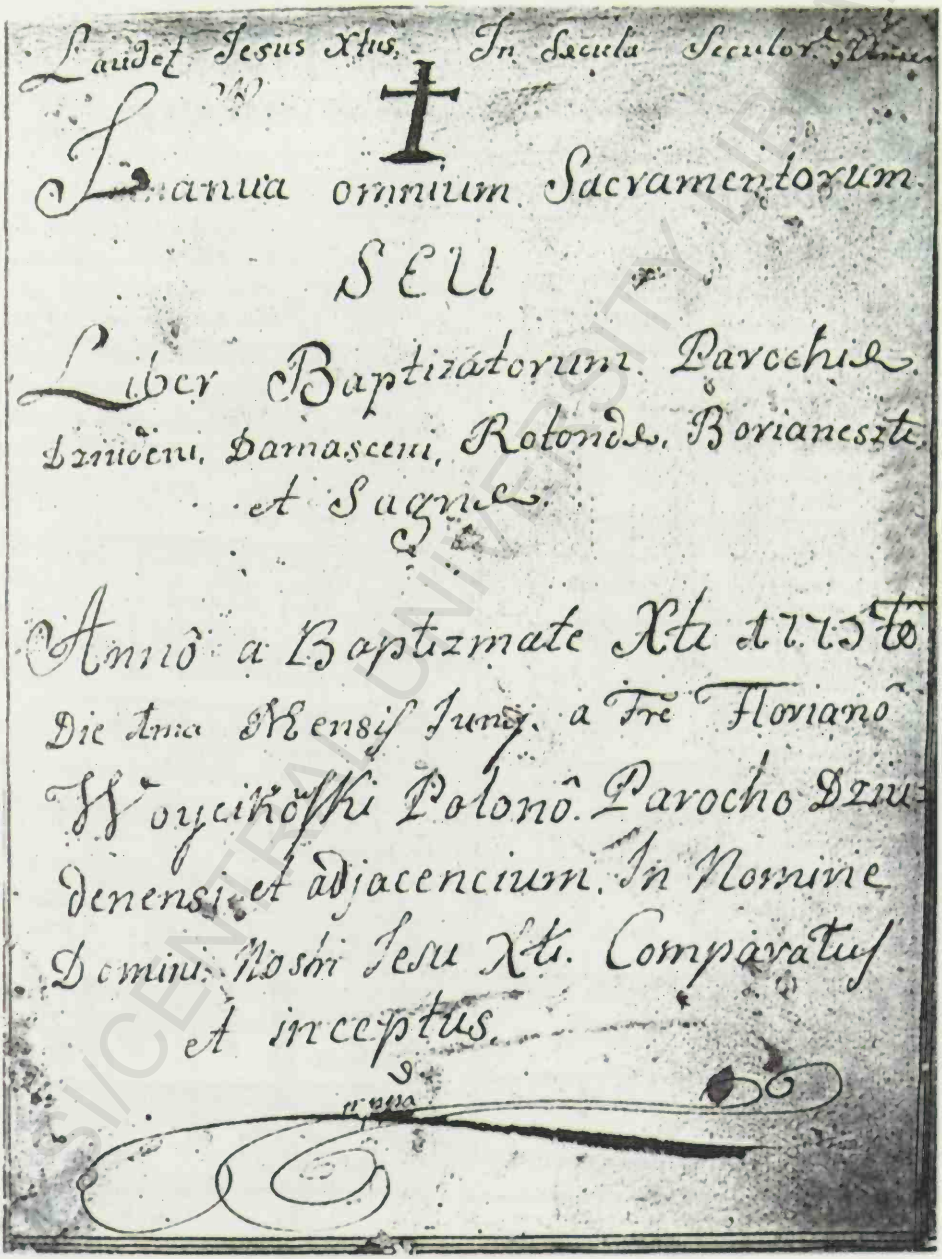

Laudet Jesus Xtus. In Secula Seculor. Amen

✝

Manua omnium Sacramentorum

SEU

Liber Baptizatorum Parochiae

Dziudeni, Damasceni, Rotondae, Borianeszti

et Sagnae.

Annô a Baptizmate Xti 1775tô

Die 1ma Mensis Junij a Fre Florianô

Woycikôski Polonô Parocho Dziu-

denensi et adjacencium. In Nomine

Domini Nostri Jesu Xti. Comparatus

et inceptus.

Registrul botezaţilor de la Parohia Adjudeni (1775)

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

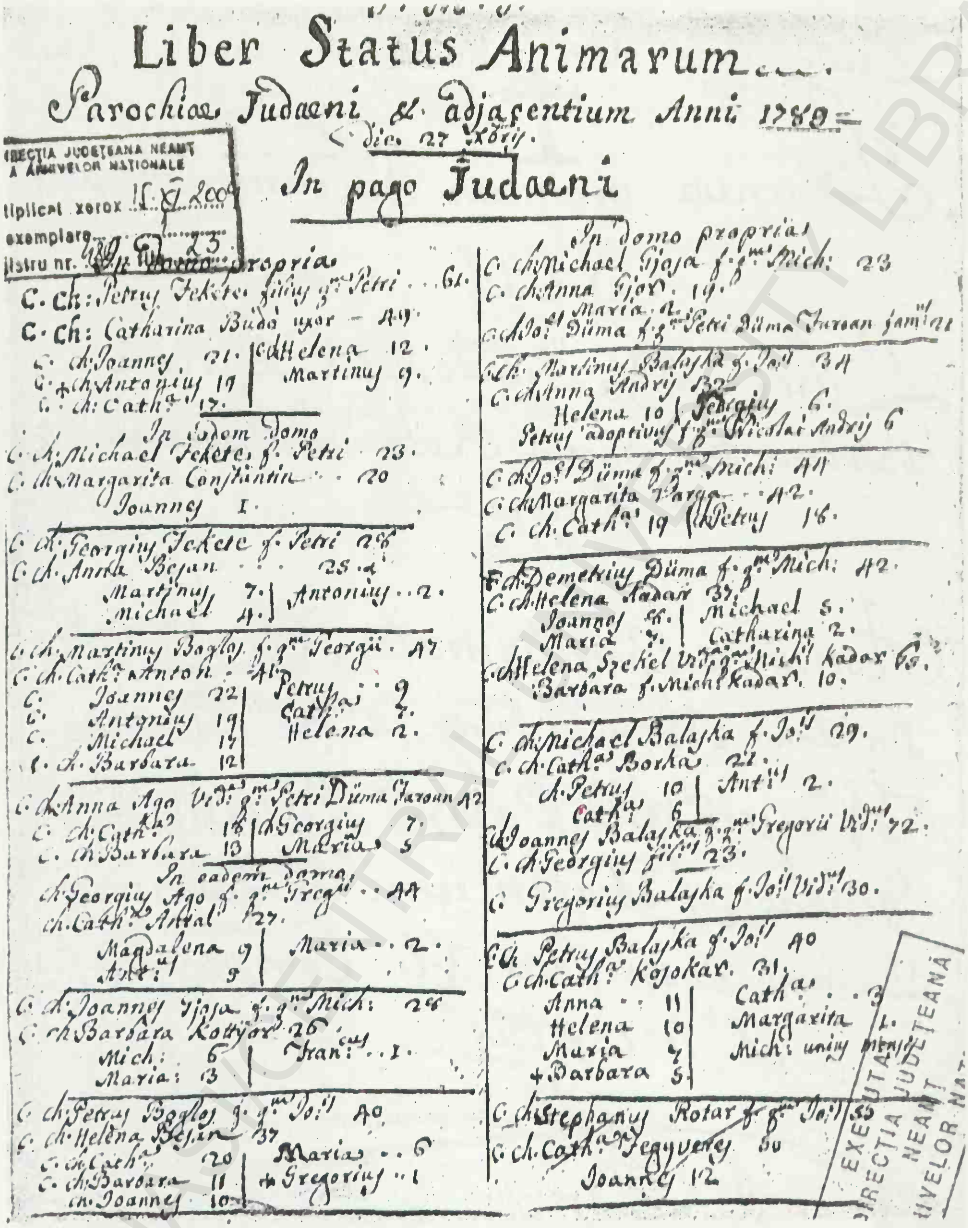

Liber Status Animarum

Parochiae Judaeni & adjacentium Anni 1789

die 27 Xbris

In pago Judaeni

In domo propria

C. Ch: Petrus Fekete filius q.m Petri . . 61.
C. Ch: Catharina Budó uxor – 49.
C. ch. Joannes 21. | ch. Helena 12.
C. + ch. Antonius 17 | Martinus 9.
C. ch. Cath.a 17.

In eadem domo

C. ch. Michael Fekete f. Petri 23.
C. ch. Margarita Constantin . . 20
Joannes 1.

C. ch. Georgius Fekete f. Petri 28
C. ch. Anna Bejan . . . 25
Martinus 7. | Antonius . . 2.
Michael 4.

C. ch. Martinus Boglos f. q.m Georgii . 47
C. ch. Cath.a Anton . 41
C. Joannes 22 | Petrus 9
C. Antonius 19 | Cath.a 7.
C. Michael 17 | Helena 2.
C. ch. Barbara 12

C. ch. Anna Ago Vid.a q.m Petri Düma Jaroun 42
C. ch. Cath.a 18 | ch. Georgius 7.
C. ch. Barbara 13 | Maria 5

In eadem domo

ch. Georgius Ago f. q.m Gregorii . . 44
ch. Cath.a Antal 27.
Magdalena 9 | Maria . . 2.
Ant.ius 5

C. ch. Joannes Tjoja f. q.m Mich: 28
C. ch. Barbara Kottyar 26
Mich: 6 | Fran.cus . . 1.
Maria: 3

C. ch. Petrus Boglos f. q.m Jo.is 40
C. ch. Helena Bejan 37
C. ch. Cath.a 20 | Maria . . 6
C. ch. Barbara 11 | + Gregorius . . 1
ch. Joannes 10

In domo propria

C. ch. Michael Tjoja f. q.m Mich: 23
C. ch. Anna Tjor. 19.
Maria 2.
C. ch. Jo.es Düma f. q.m Petri Düma Jaroan famulus 21

C. ch. Martinus Balaska f. Jo.is 34
C. ch. Anna Andrij 32
Helena 10 | Georgius 6.
Petrus adoptivus f. q.m Nicolai Andrij 6

C. ch. Jo.es Düma f. q.m Michi: 44
C. ch. Margarita Varga . . 42.
C. ch. Cath.a 19 | ch. Petrus 16.

C. ch. Demetrius Düma f. q.m Mich: 42.
C. ch. Helena Kadar 37.
Joannes 8. | Michael 5.
Maria 7. | Catharina 2.
C. ch. Helena Szekel Vid. q.m Michl Kadar 65.
Barbara f. Michl Kadar. 10.

C. ch. Michael Balaska f. Jo.is 29.
C. ch. Cath.a Borka 21.
ch. Petrus 10 | Ant.ius 2.
Cath.a 6
C. ch. Joannes Balaska f. q.m Gregorii Vid.us 72.
C. ch. Georgius filius 23.
C. Gregorius Balaska f. Jo.is Vid.us 30.

C. ch. Petrus Balaska f. Jo.is 40
C. ch. Cath.a Kojokar. 31.
Anna . . 11 | Cath.a . . 3
Helena 10 | Margarita 1.
Maria 7 | Mich: unius mensis
+ Barbara 5

C. ch. Stephanus Rotar f. q.m Jo.is 55
C. ch. Cath.a Jegyverej 50
Joannes 12

DIRECTIA JUDEȚEANA NEAMȚ A ARHIVELOR NAȚIONALE
Multiplicat xerox 15.XI.2009
exemplare
Registru nr. 23

Registrul **Status animarum**
de la Parohia Adjudeni (1789)

C. Ch.: Gregorius Bacció... 62
Ch. Helena Benkia... 44
Antonius... 16
Gregorius... 12

C. Ch.: Georgius Buttnar, f. Basilii... 36
C. Ch.: Lukacs... 32
Demetrius... 12 filius
C. Ch.: Martinus adoptivus, f. Petri Lucacs... 19

C. Ch.: Martinus Bacció, f. Georgii... 30
C. Ch.: Catharina Szabó... 24
Barbara... 4
Maria... 2
Catharina... 1

C. Ch.: Martinus Buttnar, f. Basilii... 30
C. Ch.: Anna Gior... 24
Maria... 6
Michael... 4
Catharina... 2

C. Ch.: Ioannes Bioglos, f. Georgii... 39
C. Ch.: Anna Giergiel... 34
C.: Martinus... 20
C. Ch.: Anna... 14
C.: Catharina... 11
Barbara... 10
Helena... 8

C. Ch.: Petrus Csoban, f. Michaeli... 29
C. Ch.: Catharina Giezi... 25
Mara... 6
Anna... 3
C. Ch.: Helena, f. Michaeli Csoban... 18

C. Ch.: Michael Albert, f. Adalberti... 29
C. Ch.: Catharina Csiki... 25
Maria... 4
Barbara... 5
Michael... 3

C. Ch.: Ioannes Petrisor, f. Martini... 37
C. Ch.: Barbara Bakoska... 37

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

C. Ch.: Mattheus... 14
Ch. Anna... 11
C. Ch.: Petrus... 10
Catharina... 8
Maria... 6
Antonius, Ioannes, gemini... 2
+ Barbara
C. Ch.: Anna adoptiva, f. Michaelis Csoban... 16

C. Ch.: Martinus Dobos, f. Andreas... 43
C. Ch.: Anna Domok... 33
Ch.: Barbara... 11
Michael... 7
Maria... 5
Anna... 3
C. Ch.: Margarita adoptiva, f. Ioannis Domok... 20

C. Ch.: Anna Gior, vidua Martini Düma... 36
Nicolaus... 14
Gregorius... 8
+ Anna... 6
Maria... 2

C. Ch.: Anna Kymar, uxor Antonii Giurka... 50
C. Ch.: Magdalena... 18
Martinus... 14

C. Ch.: Ioannes Fekete alias Benkia, f. Ioannis... 24
C. Ch.: Helena Lorinz... 22
Petrus... 1

C. Ch.: Petrus Danka, f. Andreas... 39
C. Ch.: Helena Magdi... 32
Catharina... 11
Georgius... 12
Antonius... 7
Barbara... 3
Maria... 1

Ch.: Andreas Miok, f. Michaeli... 42
Ch.: Barbara Oszszu... 36
C. Ch.: Margarita... 18
Antonius... 16
Michaeli... 14
Adam... 11

BCU "Lucian Blaga" UNIVERSITY LIBRARY

Anna... 7
Petrus... 6
Ionnnes... 3
Catharina... 1

Ch.: Martinus Danka, f. Andreas... 37
Ch.: Barbara Roka... 32
Ch. Petrus... 11
Michaeli... 6
Ioannes... 2
Maria... 1
C. Ch.: Barbara adoptiva, f. Martini Bobok... 12
C. Ch.: Joseph Szabó, famulus... 23

C. Ch.: Petrus Miok, f. Michaelis... 33
C. Ch.: Anna Blajuzza... 30
Helena... 12
Antonius... 6
Anna... 3
C.: Catharina, f. Gregorii Bujó... 15
Georgius, frater... 13
Michael, frater... 10

C. Ch.: Ioannes Danka, f. Andreas, viduus... 39
Anna... 11
Helena... 9
Joseph... 7
Maria... 5
C. Ch.: Anna Budó, vidua Andreas Danka... 74

C. Ch.: Antonius Miok, f. Michaelis... 50
C. Ch.: Catharina Malenz... 46
C. Ch.: Georgius... 23
C. Ch.: Eva... 16
C. Ch.: Adam... 15
Ch.: Anna...5
Michael... 7
C. Ch.: Georgius, f. Martini Miok... 21

C. Ch.: Michael Danka, f. Andreas... 37
C. Ch.: Catharina Blas... 37
Anna... 10
Barbara... 8
Maria... 5
Michael... 3

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

C. Ch.: Demetrius Danka, f. Andreas... 43
C. Ch.: Barbara Marci... 40
C.: Michael... 19
Catharina... 12
Andreas... 10
Maria... 4
Antonius Marci, f. Michaelis, viduus... 41

C. Ch.: Gregorius Medves, f. Ioannis viduus... 47
Petrus... 17
Ioannes... 15

C. Ch.: Helias Düm, f. Thomas... 37
C. Ch.: Anna Balaska... 30
Ch.: Petrus... 9

C. Ch.: Georgius Balaska, f. Ioannis... 23
C. Ch.: Catharina Düma... 19

C.: Ioannes Boglos, f. Martini... 22
C. Ch.: Barbara Constantin... 17

C. Ch.: Petrus Balaska, f. Martini... 23
C. Ch.: Catharina Csoban... 19

La începutul secolului al XIX-lea, credincioşii din Adjudeni au intrat în conflict cu propriul paroh şi apoi cu prefectul Misiunii[26]. Redăm mai jos unul dintre motivele ce au stat la baza neînţelegerii dintre oamenii din Adjudeni şi părintele Silvestri:

> Semnalul de revoltă a fost dat după ce prefectul a refuzat să acorde o dispensă de rudenie la căsătoria lui Petru Petrişor din Adjudeni cu Vîrvara Kilar din Gherăeşti, pentru că nu erau motive suficiente. Urmarea a fost că părintele Silvestri a fost alungat din sat şi prefectul l-a trimis la Valea Seacă, iar în locul său a venit la Tămăşeni părintele Ioan Francisc Barbieri, care binecuvântează căsătoria la 28 aprilie 1801[27].

---

[26] Părintele Vincenţiu Gat a împlinit funcţia de prefect între anii 1799 şi 1802. Din cauza numărului scăzut de misionari, a ales să meargă în pastoraţie la Săbăoani, iar pe secretarul său, Silvestri, l-a trimis la Tămăşeni, deşi se pare că la acea dată comunitatea de aici era filiala Parohiei Adjudeni (Cf. I. Gabor, *op. cit.*, 268). Caracterul rigorist al celor doi misionari i-a determinat pe credincioşi să-i convingă să se întoarcă la Iaşi. Mai mult, oamenii cereau să fie numit un nou prefect în persoana părintelui Alois Landi. Pentru detalii, cf. N. Iorga, *Studii şi documente privitoare la istoria românilor*, I-II, Bucureşti 1901, 147-149, nr. 108; F. Doboş, *La Chiesa Latina nella Moldavia-Romania nel XIX secolo,* (ms.), Roma 2000, 26-30.

[27] I. Gabor, *Ierarhia catolică a Moldovei,* (ms.), II, Nisiporeşti 1970, 406.

În concluzie, putem afirma că, până la anul 1800, catolicii din Adjudeni au avut o viață religioasă bogată în roade spirituale. Acestui lucru i se datorează înființarea Parohiei Adjudeni, la sfârșitul secolului al XVIII-lea. În secolele XIX și XX, numărul catolicilor din Adjudeni a crescut continuu, comunitatea de aici fiind astăzi una dintre cele mai importante ale Diecezei de Iași.

2. Parohia Adjudeni în prima jumătate a secolului al XIX-lea

Principalul impediment în problema reconstituirii istoricului Parohiei Adjudeni în primele decenii de după fondarea acesteia în 1775 îl reprezintă numărul extrem de mic de documente rămase din această perioadă. În arhiva Parohiei Adjudeni s-au păstrat până în 1975 doar cinci registre de administrație parohială, datând din perioada 1775-1873[28], și care sunt foarte importante în încercarea noastră de a reface cât mai exact perioadele în care, între anii 1775 și 1860, centrul parohial a fost mutat periodic de la Adjudeni la Tămășeni sau Răchiteni. Unele documente de arhivă aparținând bisericii din Adjudeni se regăsesc și în arhivele altor biserici, tocmai

[28] În anul 1975, parohul Dumitru Adămuț a fost obligat să cedeze spre păstrare permanentă, la Arhivele Statului din Piatra Neamț, cinci dosare parohiale, singurele rămase din perioada 1775-1873. Astfel, dosarul 1/1775-1795, numit și „Registrul privind copiii botezați la parohia Adjudeni" (din 15 ianuarie 1777, numită Răchiteni), cuprinde însemnările episcopului Dominic Petru Karwosiecki și cele ale prefectului Fidelis Rocchi privind vizitele canonice efectuate la biserica din Adjudeni, precum și unele observații scrise în limba latină.

De menționat faptul că în textul latin au fost intercalate și unele expresii românești, iar dosarul conține 55 de file.

Dosarul nr. 2/1795-1797 conține, printre altele, însemnările misionarului Francantonio Minotto, din 19 aprilie 1782, privind construcția bisericii din Răchiteni, un *Status animarum* privind Parohia Răchiteni (cu filialele Căcăceni, Fărcășeni, Șcheia (Ianaccachi), Miclăușeni și Răchiteni), lista credincioșilor care au contribuit cu sume de bani la acoperirea și „tencuirea" bisericii și clopotniței. Și acest registru conține expresii românești intercalate în textul latin. Dosarul conține 25 de file.

Dosarul nr. 3/1782-1798 conține mai multe *Status animarum* din perioada 1782-1798, statisticile botezaților din perioada 1782-1798 și cele ale căsătoriților din anii 1780-1798. Statistica *Status animarum* este întocmită pentru satele Adjudeni, Tămășeni, Sagna, Buruienești, Oțeleni, Costești. De asemenea, dosarul conține și scrisoarea circulară adresată administratorilor parohiali, la 15 noiembrie 1796, de misionarul Michele Sassano, vizitator apostolic. Dosarul conține 146 de file.

Dosarul nr. 4/1840-1873 este un registru de venituri și cheltuieli al bisericii din Adjudeni, care îl continuă pe cel păstrat mult timp în arhiva Parohiei Tămășeni și intitulat *Libro delle Memorie per la Chiesa di Tamasceno.* Conține, de asemenea, un inventar al bunurilor bisericii și casei parohiale, precum și liste de credincioși. Dosarul conține 71 de file.

Dosarul nr. 5/1825-1858 conține date statistice privind botezații, căsătoriții și morții din satele Adjudeni, Miclăușeni, Tămășeni, Oțeleni, Rotunda, Buhonca, Răchiteni, Șcheia, Sagna, Pildești, Gherăești și altele. Dosarul conține 225 de file.

datorită acestei fluctuații a centrului misionar. De exemplu, în 1907, parohul de Adjudeni, Cristian Serafim Stumpf, deținea în arhiva parohială documente începând cu anul 1826, nefiind la curent cu cele create în 1775 şi aflate la acea dată, probabil, în altă arhivă[29]. De asemenea, dosarul nr. 2/1795-1797, păstrat mereu în arhiva parohiei Adjudeni, se referă strict la parohia Răchiteni şi filialele acesteia.

În 1775, Parohia Dziudeni era formată din satele Adjudeni, Tămăşeni, Rotunda, Buruieneşti şi Sagna[30], iar în 1789, parohia Judaeni era formată din satele Adjudeni, Tămăşeni, Rotunda, Sagna, Buruieneşti, Oţeleni, Maxineşti, Buhonca şi Dulceşti[31]. Nu cunoaştem, din păcate, date biografice privind persoana primului paroh, misionarul polonez Florian Woycikowski, cel care, în 1775, inaugura primul registru parohial[32].

În 1798, filiala Tămăşeni s-a desprins de Parohia Adjudeni, devenind parohie de sine stătătoare[33], iar potrivit cercetării efectuate de preotul Iosif Gabor, satul Adjudeni a fost, între anii 1810 şi 1850, centrul parohial al parohiei unificate Adjudeni – Tămăşeni. Istoricul citat explica astfel această realitate istorică:

> Din lipsă de preoţi, cele două parohii apropiate, Adjudeni şi Tămăşeni, se comasau sub o singură parohie, atunci când una dintre ele rămânea vacantă. Pe lângă aceasta, mai era în trecut şi altă practică, anume că, în parohiile comasate, preotul stătea un an într-o reşedinţă, pentru ca în anul următor să treacă în cealaltă reşedinţă. Nu avem date suficiente pentru a determina practica de la Tămăşeni-Adjudeni[34].

În opinia noastră, în 1798, o dată cu formarea noii parohii la Tămăşeni, satul Adjudeni a căpătat, temporar, un nou statut de dependență față de Tămăşeni, fie că acest statut însemna filială sau parohie vacantă. Această realitate este confirmată şi de faptul că primele registre parohiale au fost încheiate în 1798[35]. De asemenea, în documentul intitulat *Descrierea Stării Misiunii*, trimis de prefectul apostolic Michele Sassano la 25 martie 1799 Congregației „De Propaganda Fide", este menționată şi Parohia Tămăşeni, care administra şi bisericile din satele Căcăceni, Răchiteni, Buhonca,

---

[29] AERC Iaşi, Dosar 3/1907, f. 20.

[30] DJAN Neamţ, Fond „Parohia Catolică Adjudeni", Dosar 3/1782-1798, f. 114-121.

[31] DJAN Neamţ, Fond „Parohia Catolică Adjudeni", Dosar 1/1775-1795, f. 1.

[32] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, Iaşi 2001, f. 284. Cei doi autori nu au întocmit fişa biografică a preotului misionar iezuit Florian Woycikowski, care a sosit în Moldova în timpul prefectului apostolic Anton Mauro (1779-1784).

[33] Din acest an datează registrul *Libri matrices Tamascensis incepti anno Domini 1798.*

[34] I. Gabor, *Parohia Catolică Tămăşeni*, (ms.), Luizi Călugăra, 1985, 32.

[35] DJAN Neamţ, Fond „Parohia Catolică Adjudeni", Dosar 2/1795-1798, Dosar 3/1782-1798.

Miclăuşeni, Adjudeni, Rotunda, Maxineşti, Oţeleni, Buruieneşti şi Sagna[36]. Parohia era administrată de misionarul Francesco Maria Longhi din Benevento (Italia), în vârstă de 39 de ani[37].

Statutul de dependenţă al satului Adjudeni este constatat şi într-o relatare trimisă, la 21 februarie 1801, Congregaţiei „De Propaganda Fide" de prefectul apostolic Vincenzo Gatt, după ce acesta efectuase vizita canonică în unele sate catolice. Cu acest prilej, a vizitat şi Parohia Tamaşceno, Giudeno e Recheteno.

În ceea ce priveşte statutul de filială sau de parohie vacantă pentru Adjudeni, documentele nu sunt foarte clare. Cel mai probabil, satul a avut tot timpul statutul de parohie declarată, după caz, vacantă, din lipsă de misionari. Cercetarea lui I. Gabor arată faptul că, în perioada 1798-1810, centrul parohial a fost transferat la Tămăşeni, iar între anii 1810-1814, parohia s-a mutat din nou la Adjudeni[38], situaţie confirmată şi de un raport al Misiunii din Moldova din 30 mai 1814[39]. În acelaşi an, centrul parohial a revenit la Tămăşeni, pentru mai mulţi ani. Între cele 13 parohii care existau în Moldova în 1818, figurau Parohia Tămăşeni, păstorită de misionarul Anton Sciacca din Sicilia, şi Parohia Răchiteni, păstorită de misionarul Iacob Moroni[40]. În 1820, preotul Anton Sciacca figura ca paroh de Adjudeni.

Peste câţiva ani, centrul parohial s-a mutat din nou la Adjudeni, pentru ca, între anii 1850 şi 1858, satul să se afle din nou în administrarea Parohiei Tămăşeni. Printre cele 21 de parohii existente în timpul episcopului Paul Sardi, se numărau şi parohiile Adjudeni şi Răchiteni, administrate de misionarii Carmil Ceraulo, respectiv Filip Attardo[41]. De asemenea, relatarea trimisă Congregaţiei „De Propaganda Fide" de pr. Iosif Tomassi, la 10 decembrie 1858, constata existenţa a 25 de parohii, inclusiv a parohiilor Tămăşeni şi Răchiteni[42].

Până la reforma parohiilor, operată de I. Tomassi în 1861, cele trei mari parohii – Adjudeni, Tămăşeni şi Răchiteni – au fost administrate, de cele mai multe ori, în comun de un paroh ajutat de unul sau mai mulţi preoţi vicari sau cooperatori. De asemenea, în anumite perioade, parohii de Adjudeni – Tămăşeni au administrat şi parohia vacantă Răchiteni. Acest fapt este probat de registrele de morţi - căsătoriţi - născuţi de la cele trei biserici,

---

[36] E. Dumea, *Catolicismul în Moldova în secolul al XVIII-lea*, Iaşi 2003, 269.

[37] E. Dumea, *Catolicismul în Moldova în secolul al XVIII-lea*, 272.

[38] I. Gabor, *op. cit.*, 33.

[39] D. Doboş, *Răchiteni. File de monografie istorică*, Iaşi 1999, 59.

[40] I. Gabor, *Ierarhia catolică a Moldovei (III). Vicariatul Apostolic al Moldovei*, (ms.), Frumoasa 1974.

[41] I. Gabor, *Ierarhia catolică a Moldovei...*, 64.

[42] I. Gabor, *Ierarhia catolică a Moldovei...*, 84.

dar şi de cele de la filialele acestora, registre care au fost completate de misionari ce figurau ca parohi sau administratori parohiali în acelaşi timp la cele trei parohii menționate mai sus. Sunt însă mai greu de stabilit cu exactitate anii în care una sau alta dintre cele trei parohii aveau statutul de reşedință parohială.

Pe lângă numele parohilor sau administratorilor parohiali, registrele parohiale au fost completate şi de alți misionari, în calitate de preoți cooperatori sau sosiți în cele trei sate din parohiile cele mai învecinate, probabil la rugămintea parohilor de Adjudeni, Tămăşeni, Răchiteni, suprasolicitați în unele perioade.

Potrivit unei liste alcătuite de preotul I. Gabor, publicată recent de preotul M. Gaşpal[43], în perioada 1798 – 1860 au deservit Parohia Adjudeni – Tămăşeni următorii parohi: Alois Landi (1798 – 1800), Remigi Silvestri (1800 – 1801)[44], Ioan Francisc – Gabriel Barbieri (1802 – 1805)[45], Angelo Cantone (1805 – 1808)[46], Francisc Longhi (1808 – 1809), Angelo Cantone (1809 – 1810), Ludovic Scarpati (1810 – 1816)[47], Vincențiu Fedeli (1816 – 1817), Inocențiu Pamfili (1817 – 1819), Anton Sciacca (1819 – 1821), Iacob Moroni (1821

[43] M. Gaşpal, „Parohia Tămăşeni. Repere monografice (II)", în *Buletin istoric*, nr. 3/2002, 150.

[44] P. Tocănel, *Storia della Chiesa Cattolica in Romania*, III/I, Padova, 1960, 40. În 1801, în timpul evenimentelor catolice din Moldova, parohul de Tămăşeni – Adjudeni, R. Silvestri, a fost alungat din parohie. Această opinie, susținută de un martor al evenimentelor, parohul de Hălăucești, A. Landi, a fost contrazisă chiar de prefectul apostolic V. Gatt, care susține, într-o relatare trimisă Congregației „De Propaganda Fide", că el însuşi l-ar fi transferat pe preotul R. Silvestri la Parohia Valea Seacă.

[45] P. Tocănel, *Storia della Chiesa Cattolica in Romania*, III/I, 47. În perioada în care preotul Barbieri a condus Parohia Adjudeni – Tămăşeni, aceasta a fost vizitată de prefectul apostolic D. Brocani. Acesta a constatat o situație generalizată, de altfel, la nivelul întregii misiuni, şi anume, problema bâlciului, redus, din păcate, în această perioadă, la o participare zgomotoasă a sătenilor, aceştia preferând mai degrabă piața şi jocurile. Potrivit opiniei Prefectului Brocani, bâlciul era promovat de proprietarii moşiilor din zonă, din interes.

Tot drept abuzuri erau apreciate şi praznicele de după înmormântări. Chestiunea a rămas însă în suspensie, în aşteptarea unei decizii din partea Congregației „De Propaganda Fide".

[46] P. Tocănel, *Storia della Chiesa Cattolica in Romania*, III/I, 96. Preotul A. Cantone a fost numit paroh la Tămăşeni – Adjudeni de către vizitatorul apostolic A. Landi. În această perioadă, parohiile au fost resistematizate în funcție de numărul credincioşilor, situația economică şi dificultățile naturale, cu acordul Congregației „De Propaganda Fide". La acea dată, parohiile nu aveau limite clare, iar din cauza lipsei de stabilitate a domiciliului unei părți din populație, totul era organizat în mod provizoriu.

Un element important de care s-a ținut seama la reorganizarea parohiilor a fost însă situația drumurilor ce legau filialele între ele, extrem de periculoase pentru misionari.

[47] P. Tocănel, *Storia della Chiesa Cattolica in Romania*, III/I, 122. Parohul de Adjudeni, L. Scarpati, era apreciat în relatarea trimisă în 1814 Congregației „De Propaganda Fide" de către vizitatorul apostolic Iosif Berardi.

– 1823), Stefano Ianuci (1823 – 1825), Vincenţiu Fedeli (1826 – 1827), Giuseppe Bosatta da Como (1828 – 1833), Augustin Melis (1834 – 1840), Angelo Orsini (1840 – 1843), Cornelius Ceraulo (1843 – 1847), Giuseppe Danese (1847 – 1849), Bernardin Amantini (1849 – 1851) şi Valentin Ferenczy (1851 – 1858). Acesta din urmă a funcţionat în perioada 1858 – 1878 ca paroh de Tămăşeni. Pentru o scurtă perioadă de timp, în 1823, la conducerea Parohiei Adjudeni s-a aflat preotul Mathias Rasdilovich.

De asemenea, parohul „Giacomo", care figurează în listele de parohi întocmite de cercetătorii I. Gabor şi M. Gaşpal, este în realitate misionarul Iacob Moroni. Acesta a sosit în Moldova în 1820[48], când a fost numit paroh de Răchiteni, calitate în care a administrat, probabil, şi Parohia Adjudeni – Tămăşeni[49]. Lipsesc din listele de parohi întocmite de istoricii I. Gabor şi M. Gaşpal numele misionarilor Mathias Rasdilovich[50] şi Stefano Ianucci, menţionaţi însă de misionarul A. Landi în însemnarea lăsată în registrul de administraţie al Parohiei Adjudeni – Tămăşeni la 2 martie 1827. În acelaşi registru mai este menţionat şi numele misionarului Giuseppe Bosatta da Como[51].

De menţionat faptul că în registrele de născuţi, căsătoriţi şi morţi ale bisericii din Răchiteni figurează cu titlul de *parochus* sau *parochus administrator* misionarii R. Silvestri, I. Barbieri, I. Berardi, A. Cantone, L. Scarpati, V. Fedeli, I. Moroni, A. Melis, A. Orsini, C. Ceraulo. De asemenea, deplasarea parohilor de Adjudeni la Răchiteni, pentru a-i asista pe credincioşi, este confirmată şi de raportul Misiunii din Moldova din 30 mai 1814[52]. În sfârşit, în 1858, la scurt timp înainte de redeschiderea Parohiei Adjudeni, vizitatorul apostolic I. Tomassi menţiona, în relatarea sa trimisă Congregaţiei „De Propaganda Fide", Parohia Răchiteni cu cele patru filiale: Adjudeni, Fărcăşeni, Şcheia şi Rotunda[53]. La aceeaşi dată, separarea dintre parohiile Adjudeni şi Tămăşeni era deja o realitate, la Parohia Tămăşeni rămânând filialele Sagna, Buruieneşti, Buhonca, Oţeleni, Băluşeşti, Boghicea şi Maxineşti.

Nu avem la această dată o descriere a casei parohiale de la Adjudeni în secolul al XIX-lea. Ştim doar că, după construirea, în 1816, a noii biserici, parohul A. Sciacca a amenajat o nouă casă parohială, care în 1821 avea

[48] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 209.

[49] D. Doboş, *Răchiteni. File de monografie istorică*, Iaşi 1999, 63.

[50] Fost călugăr pasionist care a activat în Bulgaria, trecând ulterior la franciscanii conventuali. A murit la Iaşi, în anul 1829.

[51] I. Gabor şi I. Simon opinează că Giuseppe Bosatta ar fi deţinut funcţia de paroh în două rânduri (I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 138).

[52] I.P.M. Pal, *Originea catolicilor din Moldova şi franciscanii, păstorii lor de veacuri*, Săbăoani-Roman 1942, 178.

[53] I.D. Snagov, *Le Saint-Siège et la Roumanie Moderne*, I (1850-1866), Roma 1982, 344.

două camere. Inventarul mobilierului acesteia, destul de modest, era următorul: „O canapea simplă, care serveşte pentru pat. O sofa de lemn, cu saltea şi plapumă de lână şi cu şase perne de lână. Două dulapuri, unul colorat şi un altul alb. Un scăunel de rugăciune (genuflexoriu). Patru mese: una mare şi trei mici. O etajeră mică pentru cărți. Cinci scaune. Un mic cuier". Acest mobilier avea însă să se diversifice în timp prin înlocuire.

Tot parohului Sciacca i se datorează şi construirea unei fântâni noi în curtea parohiei, la care au lucrat patru fântânari plătiți cu 123 de piaştri. Pentru îmbunătățirea gustului apei din fântână, a fost folosită cantitatea de 15 oca de sare[54].

În 1833, parohul Bosatta a construit o nouă bucătărie, iar parohul A. Melis a construit, la rândul său, în 1836, un nou hambar, înlocuind şi pivnița veche care fusese construită în 1808. Casa parohială a suportat reparații capitale în 1840, dată la care pr. A. Orsini a preluat Parohia Adjudeni. Acesta a angajat meşteri fierari, tâmplari şi zugravi, care au reamenajat camerele casei, soba şi cuptorul, dar şi cele două hambare noi[55].

Calitatea materialelor, dar şi defectele de construcție i-au obligat pe parohi să facă anual repetate cheltuieli de întreținere şi reparații, în special, la casa parohială (acoperişul, geamurile, sobele, „poditul", curățenia etc.), dar şi la anexele acesteia – bucătăria, pivnița, „sciopronul", „ambaro", cuptorul. De asemenea, în toate filialele, parohul trebuia să se îngrijească şi de „bordei", adică locuința unde acesta era găzduit duminica şi în zilele când activa în filiala respectivă.

De regulă, materialele de construcție folosite la casa parohială şi la „bordeie" erau lemnul, chirpicii, cuiele şi chironii. Cei care suportau însă aceste cheltuieli erau credincioşii. Astfel, la mijlocul secolului al XIX-lea, credincioşii din parohie şi filiale contribuiau la întreținerea parohului, după cum urmează: Tămăşeni – doi stânjeni, Buruieneşti – doi stânjeni, Adjudeni – doi stânjeni; Rotunda – un stânjen, Sagna – un stânjen; Buhonca – patru palme; Oțeleni – doi stânjeni; Boghicea – două căruțe; Maxineşti – două căruțe.

În 1838, vizitatorul apostolic Raffaele Arduini[56] a vizitat toate parohiile din Misiunea Moldovei, inclusiv Parohia Adjudeni. El a fost primit la intrarea în sat de un grup de călăreți, fiind condus astfel la casa parohială, unde era aşteptat de parohul Augustin Melis, care administra şi parohia vacantă Tămăşeni, alături de nouă filiale. Preotul Arduini a fost impresionat

[54] AERC, Dosar *Libro delle memorie per la Chiesa di Tamasceno*, f. 39v.

[55] DJAN Piatra Neamț, Fond „Parohia Catolică Adjudeni", Dosar 4/1840-1873, f. 1-2.

[56] Episcopul Pietro Raffaele Arduini (1800-1863), episcop de Alghero, a fost considerat cel mai ilustru misionar franciscan conventual sard în Orient, în secolul al XIX-lea (G. Simbula, *Fratelli e testimoni*, Oristano 1992, 143).

de zelul apostolic al lui A. Melis şi de extraordinarul efort de a respecta orarul funcţiunilor bisericeşti. Printre altele, el organiza catehismul în fiecare duminică cu tinerii, se îngrijea de bolnavi şi era caritabil cu săracii. Putea fi însă acuzat de o anumită severitate în aplicarea pedepselor publice pentru persoanele păcătoase. Cu toate acestea, credincioşii îşi iubeau şi stimau parohul care reuşise să construiască o biserică pe cheltuiala sa proprie şi pe care a dotat-o cu obiectele liturgice necesare. Tot parohul A. Melis este cel care a fondat alte două biserici filiale.

Preotul R. Arduini, care l-a vizitat pe A. Melis în 1838, îl elogia pe acesta pentru modul în care ştiuse să încurajeze receptivitatea sătenilor în problemele parohiei, pentru activitatea misionară prudentă, cât şi pentru bunele relaţii cultivate cu boierii ce stăpâneau unele sate catolice.

De exemplu, ca urmare a acestui tip de relaţii, boierul din Oţeleni a construit pe cheltuiala sa biserica pentru credincioşii catolici din acest sat, dotând-o cu obiecte şi veşminte liturgice[57].

Cu siguranţă că sătenii au avut toate motivele să regrete înlocuirea, în 1840, a parohului A. Melis cu misionarul Angelo Orsini, sosit în Moldova cu doar puţin timp înainte de începerea vizitei pastorale a lui R. Arduini.

Nu toţi parohii de Adjudeni au lăsat însă o amintire plăcută în parohie. Este cazul misionarului G. Bosatta, cel care i-a precedat lui A. Melis la conducerea parohiei şi care, deşi era un foarte bun călugăr, îşi neglija parohia, călătorind des prin Moldova[58]. Tensiunile dintre acest paroh şi credincioşi se agravaseră în 1831, în timpul revoltei ţărăneşti împotriva unor prevederi ale Regulamentului Organic[59]. Într-o relatare trimisă la 8 martie 1833 Curiei Generale a OFMConv., preotul Carol Magni, vizitator apostolic în Moldova, îi făcea parohului Bosatta un portret extrem de sever: „L-am găsit, din punctul de vedere al conştiinţei mele, nedemn de a mai rămâne în Misiune. Vreau să-l trimit în provincia sa, iar imediat după Paşti, va pleca. Acest misionar nefericit era o persoană foarte bună, dar în Misiune s-a schimbat în rău, aşa că nu pot să spun nimic de bine de el". Pr. C. Magni îl aprecia totuşi pe parohul Bosatta pentru faptul că asimilase limba română mai bine decât alţi misionari[60].

Au fost şi cazuri extrem de nefericite, aşa cum s-a întâmplat cu parohul Anton Sciacca, cel care, în 1821, a fost obligat să fugă, pur şi simplu, de la Adjudeni în timpul represiunii turceşti împotriva Eteriei din Moldova. În condiţii neclare astăzi, soldaţii turci au vandalizat casa parohială din Adjudeni, furând caii şi toate bunurile parohiale. Prefectul apostolic I. Paroni a

[57] P. Tocănel, *Storia...*, III/II, Padova 1965, 278.
[58] P. Tocănel, *Storia...*, III/I, Padova 1960, 252.
[59] P. Tocănel, *Storia...*, III/I, 241.
[60] ACG Conv., SXX – A – 11/1828.

încercat să-l liniştească pe parohul A. Sciacca, asigurându-l că, prin intermediul consulului austriac de la Iaşi, Raab, avea să primească înapoi toate bunurile care i-au fost furate.

Neîncrezător, A. Sciacca a plecat din parohie, cu intenția de a ajunge la Constantinopol pentru a se plânge autorităților turce[61].

Pe drum, s-a oprit la Odessa, unde a fost determinat de ministrul rus al cultelor, adversar al catolicilor, să plece mai departe la Constantinopol.

Un misionar extrem de apreciat însă de superiorii Misiunii din Moldova a fost parohul de Adjudeni – Tămăşeni, Valentin Ferenczy. În relatarea trimisă la 18 ianuarie 1854 Curiei Generale a OFMConv., episcopul Antonio de Stefano îl descria pe parohul V. Ferenczy ca fiind „misionarul cel mai bun din Moldova şi cel mai util din districtul de Siret. Amabil cu desăvârşire, zelos, prudent, bun predicator în limbile română şi maghiară, vorbeşte limbile slavă, latină, poloneză şi puțin italiana. Este foarte iubit şi respectat de misionari şi, mai ales, de popor" [62].

Misionarii italieni care au lucrat în secolul al XIX-lea în Parohia Adjudeni au fost, cu o singură excepție, toți de naționalitate italiană. Aceştia veneau în Misiunea din Moldova cu aprobarea Congregației „De Propaganda Fide" şi la propunerea superiorilor Ordinului Fraților Minori Conventuali.

În calitate de parohi, misionarii erau amovibili şi la dispoziția episcopului, a prefectului apostolic sau a vizitatorului apostolic şi se întreţineau din taxele de stolă, din ofertele credincioşilor, iar uneori, din ofertele proprietarului moşiei Adjudeni.

Principalii colaboratori ai misionarilor erau dascălii, cărora le revenea obligația specială de a-i pregăti pe copii în problemele doctrinei creştine, activitate care, după 1848, s-a desfăşurat în baza lucrărilor de religie tipărite în limba română de episcopul Antonio de Stefano.

În ceea ce-i priveşte pe săteni, aceştia trăiau numai din agricultură şi erau, ca peste tot în Moldova, deosebit de săraci. Erau exploatați de boieri, astfel încât, uneori, nu-şi puteau face îndatoririle de creştini, deoarece erau solicitați la muncile agricole chiar şi în zilele cele mai sfinte ale anului[63].

[61] P. Tocănel, *Storia...*, III/I, 194.
[62] ACG Conv, SXX – A – 13/1849.
[63] ACG Conv., SXX – A – 13/1849.

Anexe

Stato delle anime della Parocchia di Tamasceno e Giudeno 1804

1.

ANNI		CRESIMAT	COMUNIONE
44. IOANNES GHUSAN		CR.	C.
30. BARBARA uxor		CR.	C.
20. MIHAEL		CR.	C.
16. FRANCESCUS		CR.	C.
12. ANTONIUS	FILII		C.
7. MARTINUS			C.
7. PETRUS			C.
4. CATHARINA			C.

2.

ANNI		CRESIMAT	COMUNIONE
30. IOANNES MEDVES		CR.	C.
26. CATHARINA uxor		CR.	C.
5. ANNA			
3. MARTINUS			
GEORGIUS	FILII		
18. MIHAEL	FAMULUS		

3.

36. PETRUS MEDVES		CR.	C.
30. ANNA uxor		CR.	C.
6. CATHARINA			
3. BARBARA			
1. CATHARINA	FILII		

4.

45. PETRUS DANKA		CR.	C.
40. HELENA uxor		CR.	C.
20. GEORGIUS		CR.	C.
12. IOANNES		CR.	C.
20. ANTONIUS	FILLI	CR.	C.
10. ANNA			
16. MARIA			
8. MARTINUS			
6. ANDREAS			
3. PETRUS			

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

5.
60. DEMETRIUS DANKA CR. C.
16. MARIA FILII CR. C.

6.
26. ANDREAS DANKA CR. C.
18. BARBARA uxor CR. C.

7.
48. MIHAEL DANKA CR. C.
47. CATHARINA CR. C.
20. BARBARA CR. C.
18. MARIA CR. C.
16. MIHAEL CR. C.
14. CATHARINA FILII CR. C.
12. MARTINUS CR. C.
9. MARGHARITA CR. C.

8.
40. GEORGIUS MIHOK CR. C.
33. ANNA uxor CR. C.
9. MIHAEL
6. CATHARINA FILII
4. ANDREAS
2. ANNA
ANTONIUS

9.
38. GEORGIUS MIHOK CR. C.
30. CATHARINA uxor CR. C.
8. MAGDALENA
6. MIHAEL
4. ANNA FILII
2. MARTINUS

10.
35. MARTINUS LUCACI CR. C.
30. EVA uxor CR. C.
8. MARIA
9. CATHARINA
4. BARBARA FILII
2. ANNA

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

11.
77. ANTONIUS MIHOK CR. C.
60. CATHARINA uxor CR. C.
18. MARIA FILLI C.
13. DEMETRIUS

12.
22. MIHAEL MIHOK CR. C.
22. CATHARINA uxor CR. C.
– MIHAEL FILII -

13.
48. MARTINUS DANKA CR. C.
48. BARBARA uxor CR. C.
20. MIHAEL CR. C.
18. IOANNES CR. C.
16. MARIA CR. C.
10. ANDREAS FILII - -
7. MARTINUS - -
4. ANTONIUS - -

14.
50. PETRUS MIHOK CR. C.
50. ANNA uxor CR. C.
23. ANTONIUS F. MIHOK CR. C.
20. HELENA uxor CR. C.
1. MARGARITA - -

15.
26. MIHAEL AGO CR. C.
24. HELENA uxor CR. C.

16.
35. ANTONIUS MARTINUS CR. C.
30. MARGARITA uxor CR. C.

17.
30. ANTONIUS MIHOK CR. C.
30. MAGDALENA uxor CR. C.
6. PETRUS
3. MARTINUS FILII

18.
20. PETRUS FILIUS ANT. MIHOK CR. C.
54. BARBARA vidua MAT. CR. C.

BCU SIBIU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

17. IOANNES		CR.	C.
14. CATHARINA		CR.	C.
12. MARIA			-
19.			
33. MIHAEL MIHOK		CR.	C.
29. HELENA uxor		CR.	C.
4. MIHAEL			
6. ANNA	FILII		
20.			
40. IOANNES BENKE		CR.	C.
38. HELENA uxor		CR.	C.
14. MIHAEL		CR.	C.
10. GEORGIUS			
7. ANNA	FILII		
3. CATHARINA			
21.			
30. NICOLAUS GIORGI		CR.	C.
26. CATHARINA uxor		CR.	C.
2. MARIA	FILII	-	-
22.			
38. COSTANTINUS GIORGI		CR.	C.
21. ANNA uxor		CR.	C.
2. PETRUS	FILII	-	-
23.			
34. MARTINUS FARKAS		CR.	C.
33. MARIA uxor		CR.	C.
8. MIHAEL			
7. CATHARINA	FILII		
5. GIORGIUS	FILII		
4. MARTINUS IOANNES MARIA			
24.			
30. PETRUS BORKA		CR.	C.
30. CATHARINA uxor	-		C.
18. MAGDALENA		CR.	C.
15. ANTONIUS		CR.	C.
10. GEORGIUS			
9. MIHAEL			
7. IOSEPH			

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

5. PETRUS	FILII		
12. MARIA			
2. HELENA			
2. ANNA			
25.			
35. IOANNES MIHĂEŞ			C.
33. ANNA uxor		CR.	C.
14. MARGARITA		-	C.
12. ANTONIUS			C.
7. HEVA	FILII		
4. MIHAEL			
1. CATHARINA			
26.			
31. MARTINUS COSOKAR		CR.	C.
30. MAGDALENA uxor		CR.	C.
8. IOANNES			
5. GEORGIUS			
3. BARBARA	FILII		
1. ANTONIUS			
27.			
30. PETRUS CATTRIN		CR.	C.
30. HELENA uxor		CR.	C.
5. IOANNES			
4. MIHAEL	FILII		
28.			
36. PETRUS DIURI		CR.	C.
31. ANNA uxor		CR.	C.
10. MIHAEL			
8. BARBARA			
3. IOANNES	FILII		
1. GIORGIUS			
29.			
29. ADAM MIHOK		CR.	C.
29. ANNA UXOR		CR.	C.
2. ANNA	FILII	-	-
30.			
51. ANNA vidua MARTIN DOBOŞ		CR.	C.
22. MIHAEL			

BCU "SIMION CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

19. MARIA
17. ANNA FILII
10. MARTINUS

31.
50. IOANNES PETRISCIOR CR. C.
50. BARBARA uxor CR. C.
17. IOANNES ANTONIUS CR. C.
20. CATHARINA CR. C.
13. MARTINUS FILII CR. C.
9. HELENA CR. C.
7. FRANCESCUS CR. C.

32.
24. PETRUS BALASKA CR. C.
22. MARIA uxor CR. C.
1. ANTONIUS FILI
60. HELENA MATER uxoris CR. C.

33.
40. HELENA DUMI Vidua DEMETRI CR. C.
18. MARIA
16. MIHAEL CR. C.
14. CATHARINA FILII CR. C.
12. HELENA CR. C.

34.
40. MIHAEL BALASKA CR. C.
35. CATHARINA uxor CR. C.
20. CATHARINA CR. C.
15. ANNA FILII CR. C.
11. HELENA
4. GEORGIUS
2. MIHAEL

35.
40. GEORGIUS BALASKA CR. C.
33. CATHARINA uxor CR. C.
13. BARBARA CR. C.
10. IOANNES
7. MARTINUS FILII
5. GEORGIUS
– PETRUS
70. IOANNES BALASKA – vid.

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pat.		– ch.	c.	
40. PETRUS PAOLEZ vid.			c.	
36.				
40. CATHARINA VIDUA PETRI BALASKA		CR.		C.
18. MARIA		CR.		C.
17. CATHARINA		CR.		C.
16. MARGARITA		CR.	C.	
14. MIHAEL	FILII	CR.	C.	
2. IOANNES				
1. CATHARINA				
37.				
35. PETRUS GHUZAN		CR.		C.
30. MAGDALENA uxor		CR.		C.
13. MIHAEL		CR.		C.
11. ANNA				
4. BARBARA	FILII			
3. HELENA				
12. MARTINUS – famulus				C.
38.				
25. IOANNES BOGLOS		CR.		C.
23. BARBARA uxor		CR.		C.
2. PETRUS MARTINUS	FILII			
39.				
40. CATHARINA vidua				
6. HELENA				
3. MARGARITA	FILII			
40.				
36. MIHAEL GHUSAN		CR.		C.
34. ANNA uxor		CR.		C.
15. MARIA		CR.		C.
14. CATHARINA		CR.		C.
9. PETRUS				
6. IOANNES	FILII			
3. MARGARITA				
1. ANNA				

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

41.
25. PETRUS PETRISCIOR CR. C.
22. BARBARA CR. C.
2. ANNA

42.
29. MATHEUS PETRISCIOR CR. C.
27. MARGARITA uxor CR. C.
4. BARBARA
2. CATHARINA FILII
MIHAEL

43.
27. IOANNES CIKI CR. C.
25. ANNA uxor CR. C.
7. HELENA
6. MARTINUS FILII
2. MIHAEL

44.
31. MARTINUS MALENZA CR. C.
30. ANNA uxor CR. C.
9. CATHARINA
8. HELENA
6. BARBARA FILII
1. MIHAEL

45.
30. ANTONIUS FRONA CR. C.
25. CATHARINA uxor CR. C.
9. ANNA FILII
70. ANNA vidua DEM. MARTIN CR. C.

46.
36. CATHARINA vidua
MICHAELIS ROKA CR. C.
16. MARIA CR. C.
14. HELENA FILII
12. MIHAEL
10. PETRUS
6. MARTINUS

47.
27. MIHAEL CADAR CR. C.
27. BARBARA uxor CR. C.

BCU - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3. PETRUS			
2. ANNA	FILII		
17. IOANNES – frater		CR.	C.
48.			
40. ANTONIUS ROKA		CR.	C.
38. CATHARINA uxor		CR.	C.
12. ANNA		CR.	C.
9. PETRUS			
6. MIHAEL			
4. CATHARINA	FILII		
1. MARTINUS			
49.			
32. MIHAEL DANKA		CR.	C.
30. CATHARINA uxor		CR.	C.
7. PETRUS			
3. MARGARITA	FILII		
1. MARIA			
50.			
42. PETRUS CIOBAN		CR.	C.
34. BARBARA uxor		CR.	C.
12. ANNA		CR.	C.
8. HELENA		CR.	C.
6. BARBARA			
3. MARTINUS	FILII		
51.			
40. IOANNES MARTINUS		CR.	C.
38. BARBARA uxor		CR.	C.
1. MARIA	FILII		
52.			
35. IOANNES FAROAN		CR.	C.
32. ANNA uxor		CR.	C.
9. CATHARINA			
7. MARIA			
5. HELENA			
3. MARGARITA	FILII		
53.			
60. IOANNES BOGLOS		CR.	C.
46. ANNA uxor		CR.	C.

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

54.
32. IOANNES FECHETE CR. C.
30. CATHARINA uxor CR. C.
11. PETRUS
9. ANTONIUS
7. FRANCESCUS FILII
5. MIHAEL
4. GEORGIUS

55.
70. PETRUS FECHETE CR. C.
70. CATHARINA uxor CR. C.

56.
24. MARTINUS FECHETE CR. C.
23. ANNA uxor CR. C.
ANNA FILII

57.
40. MIHAEL FECHETE CR. C.
37. MARGARITA uxor CR. C.
16. IOANNES
7. ANNA
4. MIHAEL FILII
1. BASILIUS

58.
44. GEORGIUS FECHETE CR. C.
40. ANNA uxor CR. C.
19. MIHAEL
15. BARBARA
5. ANTONIUS FILII
3. MARIA

59.
22. MARTINUS FECHETE CR. C.
20. MARIA uxor CR. C.
CATHARINA FILII

60.
64. MARTINUS BOGLOS CR. C.
50. HELENA uxor CR. C.
20. CATHARINA FILII CR. C.
61.
25. PETRUS BOGLOS CR. C.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

24. CATHARINA uxor CR. C.
2. GEORGIUS
1. MIHAEL FILII

62.
31. MIHAEL BOGLOS CR. C.
27. BARBARA uxor CR. C.
6. PETRUS
4. ANTONIUS FILII
1. MIHAEL
20. BARBARA famula CR. C.

63.
33. ANTONIUS BACIO CR. C.
30. BARBARA uxor CR. C.
10. PETRUS
8. ANNA
7. HELENA
5. MARTINUS
3. CATHARINA FILII
1. MARGARITA

64.
58. ANNA vidua PETRI DUMA CR. C.
20. GEORGIUS
18. MARIA FILII

65.
44. MARTINUS BUTNAR CR. C.
40. ANNA uxor CR. C.
17. MIHAEL
20. MARIA FILII CR. C.
13. BARBARA CR. C.
10. HELENA CR. C.
7. CATHARINA CR. C.
5. GEORGIUS CR. C.
14. MARTINUS famulus CR. C.

66.
35. MARTINUS DIAK CR. C.
32. HELENA uxor CR. C.
7. MIHAEL
5. IOANNES FILII
2. MARIA

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

67.
40. IACOB DIAK CR. C.
39. HELENA uxor CR. C.
17. GEORGIUS CR. C.
15. MARIA
8. ANNA
5. BARBARA
5. MIHAEL FILII
3. IACOB
3. ANTONIUS

68.
30. MARTINUS BEJAN CR. C.
25. ANNA uxor CR. C.
6. MIHAEL
5. MARIA FILII
1. ANASTASIA
17. MARIA famula CR. C.

69.
26. IOANNES DIAK MORAR CR. C.
24. HELENA uxor CR. C.
3. IOSEPH FILII
1. GEORGIUS
CATHARINA vidua mater CR. C.

70.
28. GREGORIUS BACIO CR. C.
27. HELENA uxor CR. C.
6. MARTINUS
5. CATHARINA
3. ANNA FILII
1. MARIA
15. ANNA famula CR. C.
60. HELENA vidua mater CR. C.

71.
32. IOANNES LUCACI CR. C.
32. CATHARINA uxor CR. C.
14. ANNA CR. C.
9. GEORGIUS
3. MIHAEL FILII

BCU "SIMION CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

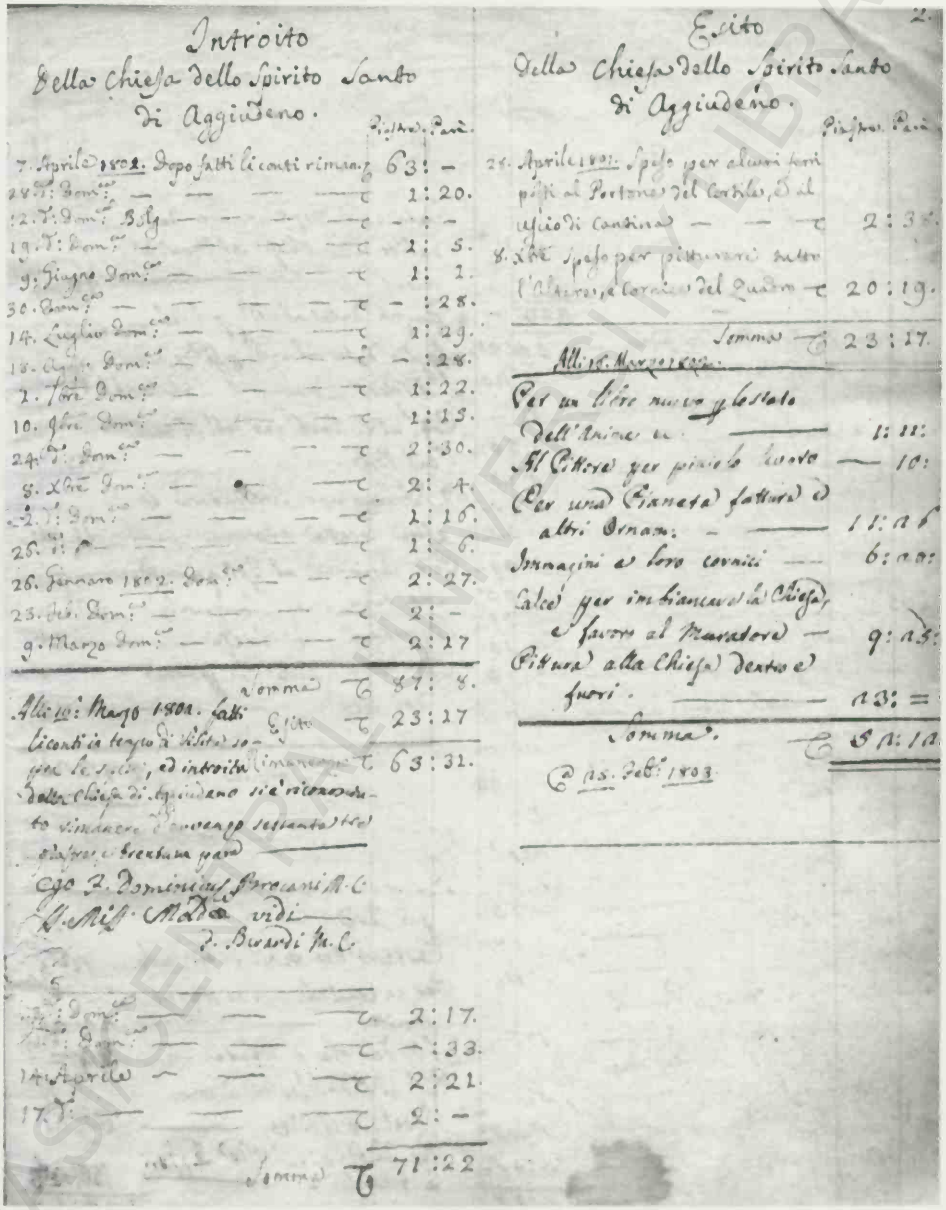

Introito
Della Chiesa dello Spirito Santo
di Aggiudeno.

	Piastre	Parà
7. Aprile 1802. Dopo fatti li conti rimane	63	–
28. d. Dom.ca	1	20.
12. d. Dom.ca Bolg	–	–
19. d. Dom.ca	1	5.
9. Giugno Dom.ca	1	1.
30. Dom.ca	–	28.
14. Luglio Dom.ca	1	29.
18. Agosto Dom.ca	–	28.
2. 7bre Dom.ca	1	22.
10. 9bre Dom.ca	1	15.
24. d. Dom.ca	2	30.
8. Xbre Dom.ca	2	4.
22. d. Dom.ca	1	16.
25. d.	1	6.
26. Gennaro 1802. Dom.ca	2	27.
23. Feb. Dom.ca	2	–
9. Marzo Dom.ca	2	17
Somma	87	8.
Esito	23	17
Rimanenza	63	31.

Alli 10. Marzo 1802. fatti li conti in tempo di visita sopra le spese, ed introito della Chiesa di Aggiudeno si è riconosciuto rimanere d'avanzo sessanta tre piastre e trentuna para

Ego F. Dominicus Brocani M.C.
Ill. Miss. Mad.ae vidi
F. Berardi M.C.

[illegible] Dom.ca	2	17.
[illegible] Dom.ca	–	33.
14. Aprile	2	21.
17. d.	2	–
Somma	71	22

Esito
Della Chiesa dello Spirito Santo
di Aggiudeno.

	Piastre	Parà
28. Aprile 1801. Speso per alcuni ferri posti al Portone del Cortile, e al uscio di Cantina	2	38.
8. Xbre Speso per pitturare tutto l'Altare, e Cornice del Quadro	20	19.
Somma	23	17.

Alli 16. Marzo 1802.

Per un libro nuovo per lo stato dell'Anime ec.	1	11:
Al Pittore per piccolo lavoro	–	10:
Per una Pianeta fattura e altri Ornam.	11	26
Immagini e loro cornici	6	20:
Calce per imbiancare la Chiesa, e favore al Muratore	9	25:
Pittura alla Chiesa dentro e fuori.	23	=
Somma.	52	12

a 25. Feb.o 1803

Registrul de administraţie
al bisericii din Adjudeni (1803)

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

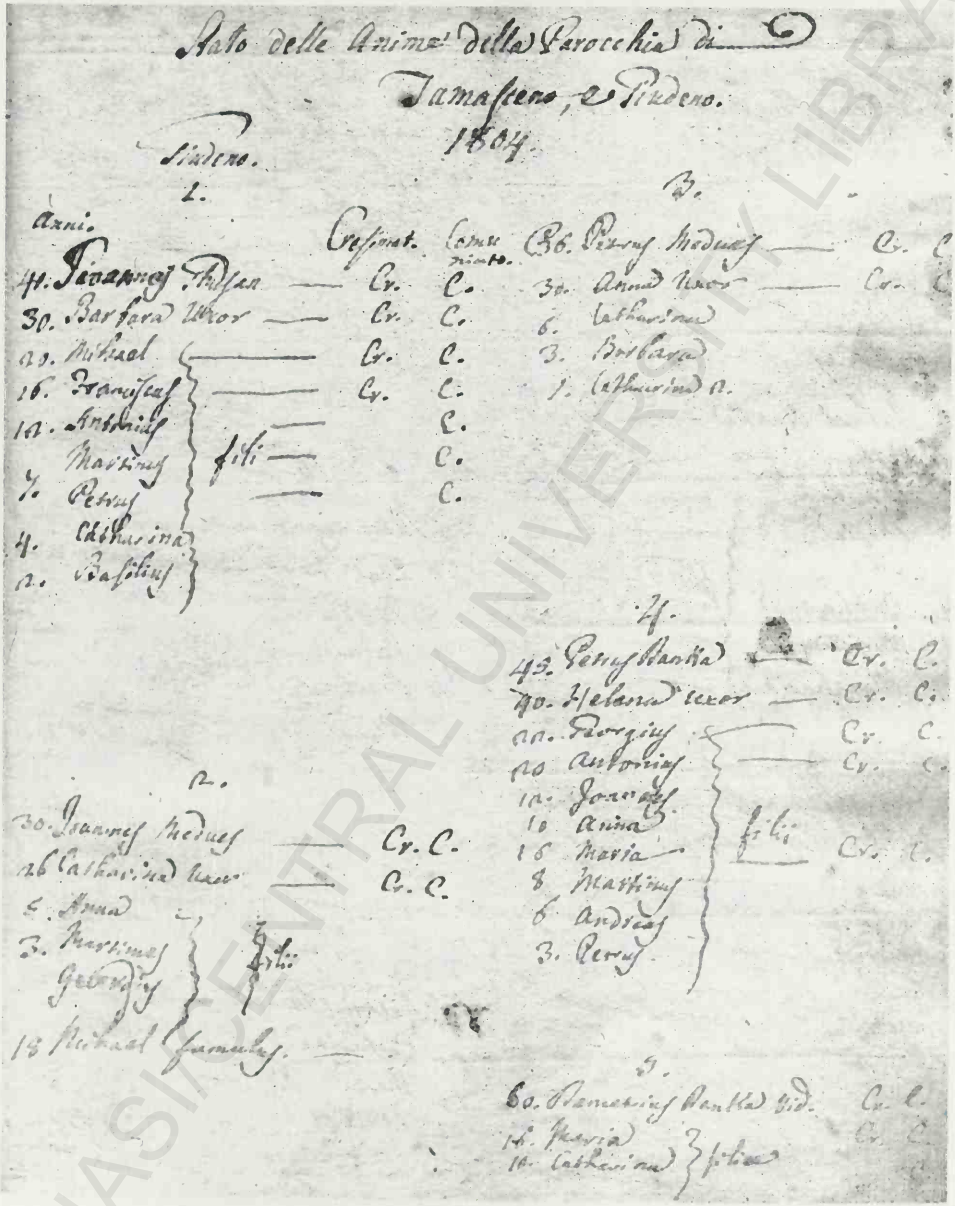

Registrul **Status animarum**
al Parohiei Adjudeni (1804)

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

72.
40. MARTINUS BACIO CR. C.
38. CATHARINA uxor CR. C.
17. MARIA CR. C.
15. CATHARINA CR. C.
19. BARBARA
14. MIHAEL FILII CR. C.
14. BARBARA CR. C.
8. HELENA CR. C.

74.
50. IOANNES BUTNAR CR. C.
46. MARGARETA uxor CR. C.
15. ANNA FILIA CR. C.

73.
45. GEORGIUS BUTNAR CR. C.
35. BARBARA uxor CR. C.
50. GREGORIUS LORENZ CR. C.

75.
25. DEMETRIUS BLAJ CR. C.
22. ANNA uxor CR. C.
1. PETRUS FILII
4. BARBARA

76.
25. PETRUS NOGY CR. C.
20. CATHARINA uxor CR. C.

77.
40. MIHAEL FRONA CR. C.
37. HELENA uxor CR. C.
13. PETRUS
11. GEORGIUS
5. ANTONIUS
3. IOANNES
9. HELENA FILII
7. ANNA
1. MARIA

78.
54. BARBARA vidua ANTONII FRONA CR. C.
23. PETRUS CR. C.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

17. GREGORIUS FILII
13. MARTINUS CR. C.

79.
26. ANTONIUS PAOLEZ CR. C.
22. CATHARINA uxor CR. C.
26. MARGARITA vidua CR. C.
4. BARBARA FILII
1. PETRUS

80.
40. PETRUS BALASKA CR. C.
33. CATHARINA uxor CR. C.
14. MIHAEL
10. HELENA CR. C.
4. MARTINUS
5. MARIA FILII
– GEORGIUS

81.
19. PETRUS BENKE CR. C.
16. CATHARINA sorer CR. C.
7. MARTINUS frater

82.
28. IOANNES BALASKA CR. C.
27. ANNA uxor CR. C.
7. MARTINUS
4. BARBARA FILII
1. GEORGIUS

83.
50. GREGORIUS BALASKA CR. C.
40. ANNA uxor CR. C.
18. MARTINUS CR. C.
15. CATHARINA
12. BARBARA
9. MIHAEL FILII
6. IOANNES
3. ANTONIUS
4. HELENA

84.
38. PETRUS BACCIO CR. C.
34. ANNA uxor CR. C.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

13. BARBARA		CR.	C.
9. ANNA			
7. MARTINUS			
5. GEORGIUS	FILII		
3. PETRUS			
85.			
57. GEORGIUS SABO		CR.	C.
60. BARBARA uxor		CR.	C.
86.			
40. MIHAEL BACIO		CR.	C.
38. MARGHARITA uxor		CR.	C.
16. CATHARINA		CR.	C.
8. MARTINUS	FILII		
5. IOANNES			
87.			
53. GREGORIUS BORTOS	cantor		
40. CATHARINA uxor		CR.	C.
9. ANNA	FILII		
7. HELENA			
20. SIGISMUNDUS famulus		CR.	C.
50. MIHAEL		CR.	C.
88.			
21. GEORGIUS BALASKA		CR.	C.
14. MARTINUS		CR.	C.
89.			
50. IOANNES IALOBAS		CR.	C.
48. MARGARITA uxor		CR.	C.
20. MIHAEL filius		CR.	C.
16. ANNA famula		CR.	C.

Status animarum judaeni, 1808

Anni	Cresimat	Comunione
1.		
40. MIHAEL BACIU	Ch.	C.
40. MARGARITA uxor	Ch.	C.
12. MARTINUS	Ch.	C.
20. IOANNES	Ch.	C.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2. ADAM
20. CATTARINA FILII Ch. C.
30. IOSEPH Ch. C.

2.
39. ANNA vidua GREGORII BALASKA Ch. C.
20. MARTINUS Ch. C.
16. BARBARA Ch. C.
18. CATTARINA Ch. C.
12. MICHAEL FILII Ch. C.
9. IOANNES
7. ANTONIUS

3.
30. IOANNES BALASKA Ch. C.
29. ANNA uxor Ch. C.
10. MARTINUS
7. BARBARA
4. GEORGIUS FILII
2. MICHAEL

4.
24. PETRUS FRON Ch. C.
20. ANNA uxor Ch. C.
2. MICHAEL filius

5.
21. IOANNES BENKA Ch. C.
21. CATTARINA uxor Ch. C.
7. MARIA – FILIA
16. ANNA filia Petri Benka Ch. C.
10. MARTINUS frater

6.
24. PETRUS BALASKA Ch. C.
24. CATTARINA uxor Ch. C.
2. BARBARA filia

7.
21. ANTONIUS MORAR Ch. C.
19. CATTARINA uxor Ch. C.
8. MARIA filia PETRI BENKA

8.
34. BARBARA vidua ANTONIUS FRON Ch. C.

BCU ACADEMIC CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

20. GREGORIUS Ch. C.
15. MARTINUS FILII Ch. C.

9.
57. IOANNES BOTTNAR Ch. C.
51. MARGARITA uxor Ch. C.
19. ANNA filia Ch. C.
20. ANTONIUS filius IOANNES BIRO Ch. C.

10.
52. GEORGIUS BOTTNAR Ch. C.
41. BARBARA uxor Ch. C.
62. GREGORIUS filius MARTINI LORINTZ

11.
46. MARTINUS BACCIO Ch. C.
16. MICHAEL Ch. C.
21. BARBARA Ch. C.
18. MARIA FILII Ch. C.
17. CATTARINA Ch. C.
16. BARBARA Ch. C.

12.
45. IOANNES BALASKA Ch. C.
40. CATTARINA uxor Ch. C.
17. ANNA
10. GEORGIUS
4. PETRUS FILII
1. MARIA
6. MICHAEL

13.
53. IOANNES BARTESKO Ch. C.
54. MARGARITA uxor Ch. C.
20. MICHAEL filius

14.
29. IOANNES DIAK Ch. C.
26. ELLENA uxor Ch. C.
6. IOSEPH filius
15. ANNA filia dies
70. CATTARINA vidua
STEPHANI MORAR Ch. C.

BCU "SIMION BĂRNUȚIU" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

15.
33. MARTINUS BEJAN Ch. C.
29. ANNA uxor Ch. C.
9. MICHAEL
7. 1/2 MARIA
3 1/2 ANASTASIA FILII
18. MARIA FILIA Ch. C.

16.
45. CATTARINA vidua PETRI BALASKA Ch. C.
17. MICHAEL Ch. C.
19. MARGARITA Ch. C.
6. IOANNES
23. MARIA uxor PETRI VARGA Ch. C.

17.
48. PETRUS GIURU Ch. C.
41. ANNA uxor Ch. C.
13. MICHAEL
10. BARBARA
4. GEORGIUS
2. ANTONIUS

18.
35. IOANNES MEDVEZ Ch. C.
30. CATTARINA uxor Ch. C.
7. ANNA
5. MARTINUS FILII
3. GEORGIUS

19.
50. PETRUS DENKA Ch. C.
50. ELLENA uxor Ch. C.
24. GEORGIUS
22. ANTONIUS
19. MARIA
17. IOANNES
12. ANNA
9. MARTINUS
8. ANDREAS

20.
60. DEMETRIUS DENKA viduo Ch. C.
19. MARIA
17. CATTARINA FILII

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

26. ANDREAS DENKA
21. BARBARA uxor
1. LUPUS filius

21.
51. MICHAEL DENKA Ch. C.
50. CATTARINA uxor Ch. C.
19. MICHAEL Ch. C.
16. CATTARINA Ch. C.
14. MARTINUS Ch. C.
12. MARGARITA Ch. C.

22.
41. GEORGIUS MIOK Ch. C.
35. ANNA uxor Ch. C.
12. MICHAEL
9. CATTARINA
7. ANDREAS
5. ANNA
3. ANTONIUS

23.
81. ANTONIUS MIOK Ch. C.
70. CATTARINA uxor Ch. C.
14. DEMETRIUS filius
19. CATTARINA filia IOAN VENTZEL

24.
36. GEORGIUS MIOK Ch. C.
36. CATTARINA uxor Ch. C.
10. MICHAEL
11. MAGDALENA
8. ANNA FILII
4. MARTINUS

25.
39. MARTINUS LUCACI Ch. C.
34. HEVA uxor Ch. C.
13. CATTARINA
11. MARIA
5. ANNA FILII
2. PETRUS

26.
27. MARTINUS FECHETE Ch. C.

BCU / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

27. ANNA uxor
5. ANNA FILII
2. MICHAEL

27.
45. ELLENA vidua DEMETRI DUMU Ch. C.
22. MARIA Ch. C.
20. CATTARINA Ch. C.
19. ELLENA FILII
17. MICHAEL
6. MARIA filia

28.
24. ANTONIUS MIOK Ch. C.
22. ELLENA uxor Ch. C.
3. MARGARETA
1. PETRUS FILII

29.
28. MICHAEL AGO Ch. C.
27. ELLENA – uxor Ch. C.

30.
55. PETRUS MIOK Ch. C.
50. ANNA uxor Ch. C.

31.
25. IOSEPH DENKA nubilis Ch. C.
28. MICHAEL BOSO nubilis Ch. C.

32.
51. MARTINUS DENKA Ch. C.
48. BARBARA uxor Ch. C.
19. IOANNES
18. MARIA
13. ANDREAS
9. MARTINUS FILII
7. ANTONIUS
20. MICHAEL DENKA Ch. C.
19. ANNA uxor Ch. C.

33.
24. IOANNES DUMU Ch. C.
23. ELLENA uxor Ch. C.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

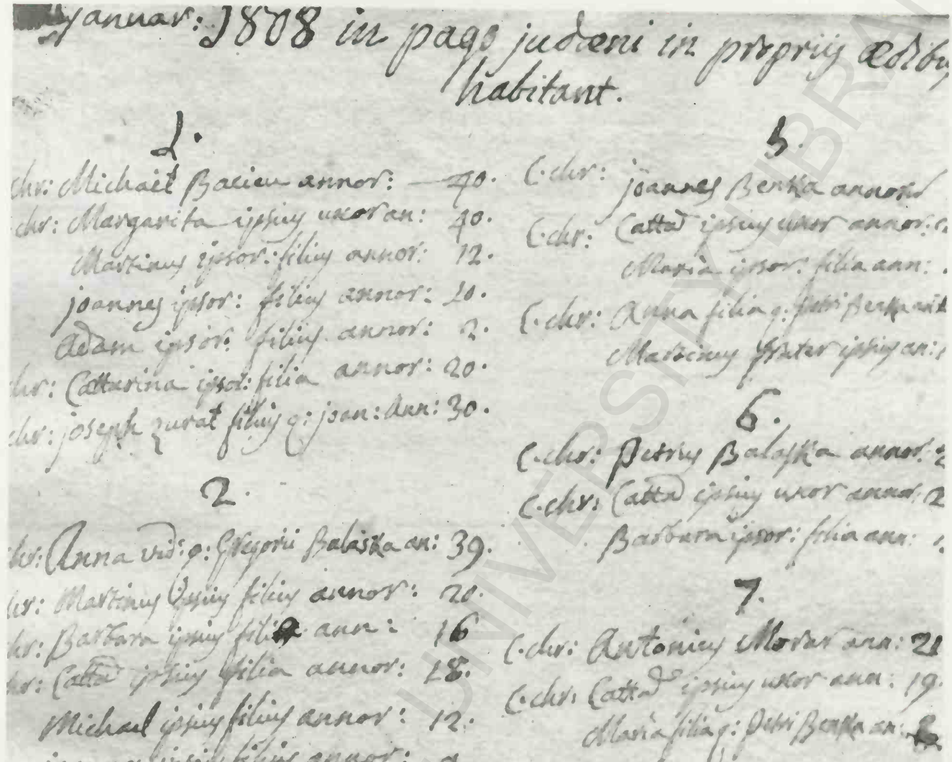

…januar: 1808 in pago Judeni in propriis aedibus habitant.

1.

chr: Michael Balian annor: 40.
chr: Margarita ipsius uxor an: 40.
Martinus ipsor: filius annor: 12.
Joannes ipsor: filius annor: 10.
Adam ipsor: filius annor: 2.
chr: Catharina ipsor: filia annor: 20.
chr: Joseph Zurat filius q: Joan: Ann: 30.

2.

chr: Anna vid: q: Gregorii Balaska an: 39.
chr: Martinus ipsius filius annor: 20.
chr: Barbara ipsius filia ann: 16
chr: Cattar ipsius filia annor: 18.
Michael ipsius filius annor: 12.
Joannes ipsius filius annor: 9.
Antonius ipsius filius annor: 7.

3.

: Joannes Balaska annor: 30.
Anna ipsius uxor annor: 29.
Martinus ipsor: filius annor: 10.
Barbara ipsor: filia ann: 7.
Georgius ipsor: filius ann: 4.
Michael ipsor: filius ann: 2.

4.

: Petrus Iron annorum 24.

5.

C. chr: Joannes Berka annorum
C. chr: Cattar ipsius uxor annor: …
Maria ipsor: filia ann: …
C. chr: Anna filia q: Petri Berka vid…
Martinus frater ipsius an: …

6.

C. chr: Petrus Balaska annor: 2…
C. chr: Cattar ipsius uxor annor: 2…
Barbara ipsor: filia ann: …

7.

C. chr: Antonius Morar ann: 2…
C. chr: Cattar ipsius uxor ann: 19.
Maria filia q: Petri Berka an: …

8.

C. chr: Barbara vid: q: Anti Iron 5…
C. chr: Gregorius ipsius filius ann: 20
C. chr: Martinus ipsius filius an: 14.

9.

C. chr: Joannes Bottnar ann: 57.
C. chr: Margarita ipsius uxor an: 51.
C. chr: Anna ipsor: filia ann: 19.
C. Antonius fil: q: Joan: Biro ann: 20

Registrul **Status animarum**
al Parohiei Adjudeni (1808)

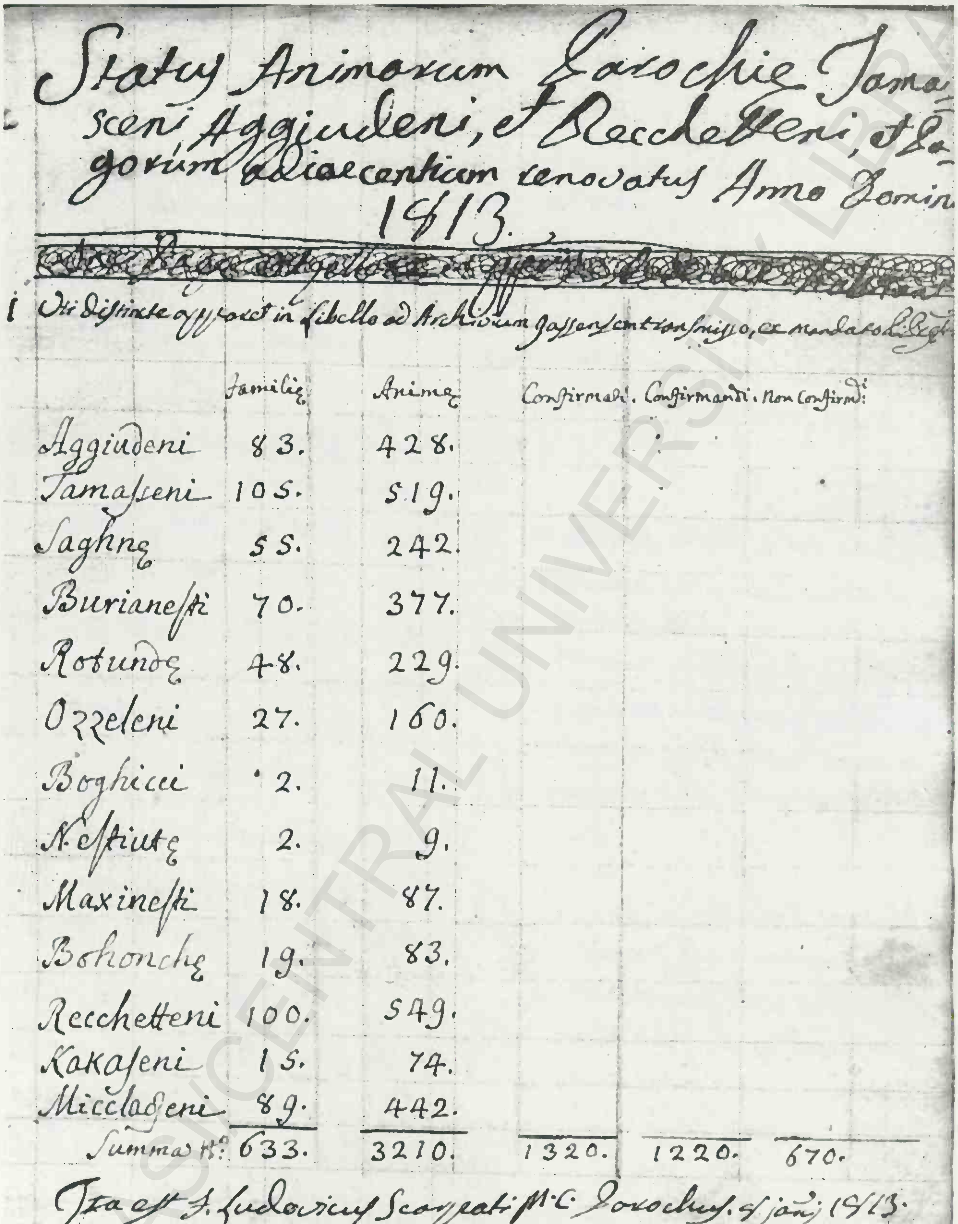

Status Animarum Parochie Tamasceni Aggiudeni, et Recchetteni, et Eorum adiacentium renovatus Anno Domini 1813.

[illegible]

Uti distincte apparet in libello ad Archivum Jassensem transmisso, ex mandato [illegible]

	familie	Anime	Confirmati.	Confirmandi.	Non Confirmdi:
Aggiudeni	83.	428.			
Tamasseni	105.	519.			
Saghne	55.	242.			
Burianesti	70.	377.			
Rotunde	48.	229.			
Ozzeleni	27.	160.			
Boghicei	2.	11.			
N. estiute	2.	9.			
Maxinesti	18.	87.			
Bohonche	19.	83.			
Recchetteni	100.	549.			
Kakaseni	15.	74.			
Miccladeni	89.	442.			
Summa No:	633.	3210.	1320.	1220.	670.

Ita est F. Ludovicus Scarpati M.C. Parochus. 4 janij 1813.

Registrul **Status animarum**
al Parohiei Adjudeni (1813)

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

34.
40. ANTONIUS MARTINAS Ch. C.
36. MARGARITA uxor Ch. C.

35.
58. BARBARA vidua ANDREAS MIOK Ch. C.
18. CATTARINA
14. MARIA FILII Ch. C.

36.
33. MICHAEL MIOK Ch. C.
30. ELLENA uxor Ch. C.
9. ANNA
7. MICHAEL FILII
2. PETRUS

37.
34. NIKOLAUS SIMON Ch. C.
29. CATTARINA uxor Ch. C.
6. MARIA
3. ELLENA FILII

38.
22. MARTINUS CICHI Ch. C.
21. BARBARA uxor Ch. C.

39.
24. MARTINUS FECHETE Ch. C.
22. MARIA uxor Ch. C.
3. CATTARINA filia

40.
24. GEORGIUS BALASKA Ch. C.
21. CATTARINA uxor Ch. C.

41.
38. PETRUS GUZU Ch. C.
33. MAGDALENA uxor Ch. C.
15. MICHAEL
13. ANNA
11. BARBARA FILII
6. ELLENA
15. MARTINUS filius
15. MARTINUS filius MARTINUS BALASKA – famulus

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

42.
45. IOANNES GUZU Ch. C.
36. BARBARA uxor Ch. C.
18. FRANCESCUS Ch. C.
15. ANTONIUS
11. MARTINUS
7. CATTARINA FILII
5. BASILIUS
3. MARGARITA
6. ELLENA

43.
55. PETRUS BOGLOS viduo Ch. C.
26. IOANNES BOGLOS Ch. C.
23. BARBARA uxor Ch. C.
3. PETRUS
3. MARTINUS
2. MARGARITA FILII

44.
52. MICHAEL BALASKA Ch. C.
38. CATTARINA uxor Ch. C.
17. ANNA Ch. C.
15. ELLENA
7. GEORGIUS FILII
1. MARGARITA

45.
27. IOANNES BALASKA Ch. C.
23. MARIA uxor Ch. C.
4. ANTONIUS
4. ELLENA FILII
11. MARIA filia

46.
53. ANNA vidua MARTINI DOBOS Ch. C.
13. MARTINUS filius
26. MICHAEL DOBOS Ch. C.
23. ANNA uxor Ch. C.
1. MARIA filia

47.
26. ANNA vidua ADAM MIOK Ch. C.
5. ANNA FILII
3. MARIA

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

48.
25. SIMON MORAR Ch. C.
25. ANNA uxor Ch. C.
1. 1/2 Petrus
6. MARIA FILII

49.
36. IOANNES CICHI Ch. C.
31. ANNA uxor Ch. C.
5. MICHAEL
3. PETRUS FILII
10. ELLENA
70. ANNA vidua MARTINUS CICHI Ch. C.
18. CATTARINA filia IOAN TAMAS Ch. C.

50.
32. MARTINUS MALENZA Ch. C.
31. ANNA uxor Ch. C.
12. CATTARINA
10. ELLENA
8. BARBARA
2. MICHAEL FILII
2. PETRUS

51.
42. MICHAEL GUZU Ch. C.
37. ANNA uxor Ch. C.
17. CATTARINA Ch. C.
12. PETRUS
10. IOANNES
6. MARGARITA FILII
4. ANNA
2. ELLENA

52.
32. MATHEUS PETRISOR Ch. C.
30. MARGARITA uxor Ch. C.
3. MICHAEL
1. MICHAEL
7. BARBARA FILII
4. CATTARINA

53.
24. MICHAEL GUZU Ch. C.
18. ELLENA uxor Ch. C.

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

54.
44. BARBARA vidua IOANNES PETRISOR Ch. C.
20. IOANNES Ch. C.
20. ANTONIUS Ch. C.
23. CATTARINA Ch. C.
15. MARTINUS FILII
12. ELLENA
10. FRANCESCUS

55.
24. GEORGIUS FAROAN Ch. C.
22. ELLENA uxor Ch. C.
1. 1/2 IOANNES – filius

56.
30. ANTONIUS BACIU Ch. C.
30. BARBARA Ch. C.
13. PETRUS Ch. C.
12. ANNA Ch. C.
8. ELLENA
6. CATTARINA
7. MARTINUS FILII
4. MARGARITA
1. MARIA

57.
30. MICHAEL BACCOVAN Ch. C.
30. BARBARA – uxor Ch. C.
8. PETRUS
6. ANTONIUS
3. MICHAEL FILII
1. MARIA

58.
50. MARTINUS BOTNAR Ch. C.
40. ANNA uxor Ch. C.
20. MICHAEL Ch. C.
17. BARBARA
9. CATTARINA FILII
7. GEORGIUS
1. MARGARITA

59.
42. IACOBU DIAK Ch. C.
35. ELLENA uxor Ch. C.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

10. ANNA			
8. MICHAEL			
8. BARBARA			
6. IACOBU	FILII		
6. ANTONIUS			
6. IOANNES			
18. MARIA filia		Ch.	C.
60.			
29. ANTONIUS FRON		Ch.	C.
26. CATTARINA uxor		Ch.	C.
6. ANNA	FILIA		
72. ANNA vidua MARTINUS DEMETERCA		Ch.	C.
61.			
46. GEORGIUS FECHETE		Ch.	C.
44. ANNA uxor		Ch.	C.
22. MICHAEL		Ch.	C.
18. BARBARA		Ch.	C.
7. ANTONIUS			
5. MARIA	FILII		
6. ANDREAS			
62.			
43. MICHAEL FECHETE		Ch.	C.
38. MARGARITA uxor		Ch.	C.
18. IOANNES		Ch.	C.
10. ANNA			
7. MICHAEL	FILII		
1. BASILIUS			
63.			
73. PETRUS FECHETE		Ch.	C.
70. CATTALINA uxor		Ch.	C.
64.			
41. IOANNES FECHETE		Ch.	C.
38. CATTALINA uxor		Ch.	C.
15. PETRUS		Ch.	C.
13. ANTONIUS			
9. MICHAEL			
11. FRANCESCUS			
7. GEORGIUS	FILII		
3. BASILIUS			
20. MARTINUS filius		Ch.	C.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

65.
68. MARTINUS BACCOVAN Ch. C.
52. ELLENA uxor Ch. C.
25. PETRUS BACCOVAN Ch. C.
24. CATTALINA uxor Ch. C.
6. GEORGIUS FILII
2. PETRUS

66.
60. IOANES BOGLOS Ch. C.
55. ANNA uxor Ch. C.
15. MARGARITA filia
16. STEPHANUS famulus
57. CATTALINA vidua GEORGIUS NICOLAI

67.
37. IOANNES FARAOAN Ch. C.
32. ANNA uxor Ch. C.
12. CATTALINA
10. MARIA
8. ELLENA FILII
6. MARGARITA
3. PETRUS

68.
41. IOANNES MARTINAS Ch. C.
39. BARBARA uxor Ch. C.
4. MARIA filia

69.
39. ANTONIUS ROKA Ch. C.
34. CATTALINA uxor Ch. C.
15. ANNA Ch. C.
12. PETRUS
7. MICHAEL
6. CATTALINA FILII
3. MARTINUS

70.
30. MICHAEL CADAR Ch. C.
29. BARBARA uxor Ch. C.
6. PETRUS
4. ANNA FILII
6. IOANNES
4. IOANNES filius GREGORII CADAR

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

71.
33. MICHAEL DENKA Ch. C.
30. CATTALINA uxor Ch. C.
10. PETRUS
6. MARGARITA
2. ANTONIUS FILII
6. ANDREAS

72.
36. PETRUS CIOBAN Ch. C.
30. BARBARA uxor Ch. C.
12. ELLENA Ch. C.
3. MARTINUS FILII
6. IOANNES

73.
56. GREGORIUS BORTOS – cantor Ch. C.
40. CATTARINA uxor Ch. C.
13. ANNA FILII
12. ELLENA
20. IOANNES filius
IOANNES ANDRIS famulus Ch. C.

74.
IN DOMO PAROCHIALI
43. MICHAEL KOSOCAR Ch. C.
34. MAGDALENA uxor Ch. C.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3. Parohia Adjudeni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Sosit în Moldova în 1860, misionarul franciscan Alfonso Manfredi[64] a fost numit, un an mai târziu, de către vizitatorul apostolic Iosif Tomassi, în funcția de paroh de Adjudeni. Va sluji această parohie cu multă abnegație, până la moartea sa, survenită în 1890[65].

Nu se cunosc astăzi cu exactitate rațiunile avute în vedere de I. Tomassi atunci când a decis să transfere în 1861 reşedința parohială de la Răchiteni la Adjudeni. Târziu, în 1883, scriind Congregației „De Propaganda Fide" în legătură cu acest eveniment, episcopul N. I. Camilli afirma că vizitatorii apostolici mutaseră reşedința parohială la Adjudeni, Răchiteni sau Tămăşeni, „după cum a fost judecat oportun şi util" de fiecare dintre ei[66].

Aceeaşi situație se regăseşte şi în cazul unor filiale transferate de la o parohie la alta, în funcție de necesități. De menționat faptul că, în 1861, pr. I. Tomassi a efectuat una dintre cele mai însemnate restructurări ale parohiilor din Moldova şi filialelor acestora, rămasă apoi neschimbată decenii de-a rândul. În 1865, Parohiei Adjudeni îi aparțineau filialele Răchiteni, Fărcăşeni, Şcheia şi Rotunda, fapt atestat şi de statistica sufletelor pe anul respectiv[67].

Parohia Adjudeni în 1865

Satul	*Familii*	*Suflete*	*Împărtăşiți*	*Miruiți*
GIUDENI	179	741	452	533
RECHETENI	167	767	480	562
FARCAŞENI	116	603	334	362
ŞCHEIA	83	391	225	264
ROTUNDA	81	346	197	241
SUMA TOTALĂ	626	2848	1688	1962

În ceea ce priveşte cătunul Rediu (Carol al II-lea), care la acea dată aparținea Parohiei Tămăşeni, acesta va trece în administrarea Parohiei Adjudeni abia mult mai târziu[68].

---

[64] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 171. Preotul Alfonso Manfredi a venit în Moldova la 19 martie 1860.

[65] Anul sosirii în Moldova a lui A. Manfredi (1860) a fost confirmat ulterior de episcopul N. I. Camilli şi de parohul de Săbăoani, C. Liverotti. Mai târziu, în corespondența adresată în 1892 Sfântului Scaun şi familiei Manfredi din Italia, misionarii din Moldova au indicat în mod greşit anul 1854 drept anul sosirii în Moldova a lui A. Manfredi. (AERC Iaşi, Dosar 6/1890-1906, f. 89).

[66] I.D. Snagov, *op. cit.*, 523.

[67] AERC Iaşi, Dosar 2/1855-1950, f. 331.

[68] AERC Iaşi, Dosar 2/1855-1950, 323.

În 1883, mai aparţineau Parohiei Adjudeni doar filialele Buruieneşti şi Rotunda, după reînfiinţarea Parohiei Răchiteni[69]. În 1887, parohul A. Manfredi va administra pentru scurt timp şi Parohia Tămăşeni, rămasă vacantă din cauza lipsei de misionari[70].

Activităţile pastorale ale parohului A. Manfredi au fost apreciate de superiorii săi de la conducerea Vicariatului Apostolic al Moldovei, iar mai târziu, de la conducerea Episcopiei de Iaşi. În 1865, scriind prefectului judeţului Roman, într-un caz de proces în care fusese implicat pe nedrept şi parohul A. Manfredi, episcopul Giuseppe Salandari îl preţuia pe subalternul său pentru „caracterul său liniştit"[71]. Două decenii mai târziu, episcopul Camilli afirma că parohul A. Manfredi nu fusese transferat niciodată de la Adjudeni, deoarece reuşise performanţa de a nu nemulţumi pe nimeni, fie credincioşi sau superiori. După 23 de ani de activitate, scria în 1883 episcopul Camilli într-un raport adresat Congregaţiei „De Propaganda Fide", parohul Manfredi rămăsese acelaşi misionar bun, „pacific", nepreocupat decât de problemele spirituale şi materiale ale parohiei[72].

Pentru o scurtă perioadă de timp, în 1865, parohul Alfonso Manfredi s-a aflat în Italia, unde plecase cu intenţia de a se îngriji de sănătate[73]. Plecarea lui A. Manfredi în Italia s-a petrecut după ce episcopul Giuseppe Salandari solicitase aprobarea în acest sens din partea procuratorului general al Misiunilor Ordinului Fraţilor Minori Conventuali[74] Odată întors în Moldova, avea să se concentreze asupra a două mari obiective ale administraţiei sale parohiale: construcţia bisericilor de piatră de la Adjudeni şi Buruieneşti. Biserica de la Buruieneşti avea însă să fie construită de misionarul G. Filanti, în scurta perioadă în care la Buruieneşti a funcţionat un centru parohial. Lucrarea s-a făcut cu mari sacrificii, din cauza, în primul rând, a lipsei mijloacelor băneşti. Datoria acumulată la filiala Buruieneşti avea să constituie ulterior unul dintre motivele invocate de parohul A. Manfredi în întârzierea lucrărilor la biserica parohială din Adjudeni. În 1876, parohul îi scria episcopului Ludovico Marangoni, vizitator apostolic în Moldova, arătând că, pe lângă problema datoriei de la Buruieneşti, intervenise în acel an şi problema inundaţiilor catastrofale provocate de râul Siret, care

[69] I.D. Snagov, *op. cit.*, 524.

[70] AERC Iaşi, Dosar 6/1890-1906, f. 37.

[71] AERC Iaşi, Dosar 2/1855-1950, f. 326-330. Procesul a fost generat de un scandal izbucnit în 1865 la bâlciul din Adjudeni. Cu acel prilej, parohul A. Manfredi a apărat un grup de femei agresate de un consilier comunal din Dolješti. Parohul a fost judecat pentru gestul său, dar sentinţa i-a fost favorabilă.

[72] I.D. Snagov, *op. cit.*, II, Roma 1989, 523.

[73] AERC Iaşi, Dosar 2/1855-1950, f. 327-328.

[74] ACG Conv, SXX – A – 20/1865-1866.

duseseră la pierderea întregii recolte[75]. În același an, episcopul L. Marangoni a dispus retragerea misionarului G. Filanti de la conducerea Parohiei Buruieneşti, acesta fiind acuzat de proasta administrare a parohiei. Până la stingerea datoriei acumulate, parohul Manfredi urma să preia din nou parohia vacantă Buruieneşti[76].

Reîncadrarea filialei Buruieneşti în Parohia Adjudeni nu a fost primită cu prea mult entuziasm de parohul A. Manfredi[77]. Astfel, la 10 iunie 1879, acesta îi scria episcopului Marangoni, declarând că, din cauza stării sănătății sale la acea vreme, urma să preia filiala Buruieneşti „fără prea multă bucurie"[78]. De altfel, ca urmare a agravării bolii, parohul A. Manfredi a decis în decembrie 1880 să plece din nou în Italia pentru trei luni, urmând a fi înlocuit la Adjudeni de misionarul Callus[79]. Îngrijorat de starea sănătății lui A. Manfredi, procuratorul OFMConv. de la Roma, Salvatore Puccia, i-a sugerat episcopului N. I. Camilli să intervină, la rândul său, pe lângă autoritățile române, pentru ca misionarul italian să obțină într-un timp foarte scurt paşaportul[80]. La Adjudeni urma să sosească de la Tămăşeni misionarul Antonio Callus[81].

După ce, în ianuarie 1881, părea că starea sănătății parohului Manfredi se restabilise[82], în aprilie 1881, acesta a plecat în Italia, la Roma, unde a fost bine primit de superiorii săi de la Curia Generală a OFMConv., preoții Salvatore Puccia şi Bonaventura Soldatich[83]. Timp de mai multe luni, cei doi superiori franciscani l-au informat permanent pe episcopul N. I. Camilli cu privire la evoluția stării de sănătate a preotului A. Manfredi. La sfârşitul lunii mai 1881, acesta luase deja decizia de a se întoarce la Adjudeni, nu înainte de a face o tentativă de a aduce ca organist în Moldova un călugăr franciscan din provincia italiană Marche[84].

Realizarea cea mai de seamă a administrației parohiale a lui A. Manfredi rămâne, fără îndoială, construirea bisericii de piatră de la Adjudeni, între

---

[75] AERC Iaşi, Dosar 7/1875, f. 259-260; 265; 267.

[76] AERC Iaşi, Dosar 7/1875, f. 258. Plata datoriei acumulate la Buruieneşti a fost finalizată numai după ce episcopul Marangoni a plătit în contul acestei datorii suma de 100 de zechini.

[77] AERC Iaşi, Dosar 7/1875, f. 274.

[78] AERC Iaşi, Dosar 7/1875, f. 269.

[79] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 333-334. Plecarea în Italia urma să aibă loc la recomandarea expresă a unor medici din Roman. Parohul A. Manfredi urma să se vindece în Italia de „frigurile locale" de care suferea la Adjudeni.

[80] AERC Iaşi, Dosar 2/1878-1889, f. 184.

[81] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 337. La 17 ianuarie 1881, a sosit la Tămăşeni noul paroh L. Scaramucci, care a întrerupt mandatul de administrator provizoriu al preotului Callus.

[82] AERC Iaşi, Dosar 2/1878-1889, f. 188.

[83] AERC Iaşi, Dosar 2/1878-1889, f. 198.

[84] AERC Iaşi, Dosar 2/1878-1889, f. 200.

anii 1879 şi 1880. Pentru această operă măreaţă, parohul a contribuit cu cea mai mare parte din economiile sale[85].

În iulie 1880, lucrările la biserică erau deja încheiate, iar parohul spera ca sfinţirea lăcaşului de cult să aibă loc cu ocazia vizitei pastorale pe care episcopul N. I. Camilli urma să o facă la Adjudeni. În ceea ce priveşte clopotniţa bisericii, aceasta urma a fi construită în 1881[86].

În 1882, starea sănătăţii parohului A. Manfredi s-a înrăutăţit din nou şi, sfătuit de medicii din Roman, acesta le-a cerut superiorilor săi permisiunea de a pleca din nou în Italia. În acest sens, au intervenit iarăşi superiorii săi de la Roma[87]. La 3 februarie 1882, parohul de Tămăşeni, L. Scaramucci, care îl suplinea la acea dată pe colegul său, A. Manfredi, confirma înrăutăţirea din nou a stării sănătăţii acestuia[88]. În sfârşit, la 9 decembrie 1882, A. Manfredi îi scria episcopului Camilli în legătură cu iminenţa plecării sale în Italia, fără a da însă asigurări cu privire la reintroducerea sa în Misiune. El invoca, în acest sens, starea sănătăţii, vârsta înaintată, „liniştea Italiei", dar şi unele nemulţumiri în legătură cu „populaţia rea" din Moldova. Pe durata absenţei sale de la Adjudeni, urma a fi înlocuit de preotul L. Scaramucci, parohul de Tămăşeni, iar la filialele Rotunda şi Buruieneşti - de preotul I. Occhipinti, parohul de Oţeleni[89].

Un an mai târziu, cu ocazia vizitei pastorale efectuate de episcopul N. I. Camilli la Adjudeni, parohul A. Manfredi şi-a exprimat din nou dorinţa de a pleca definitiv din Moldova, din cauza stării precare de sănătate[90]. Într-o scrisoare trimisă la 3 ianuarie 1883 Curiei Generale a OFMConv., episcopul N. I. Camilli îl caracteriza pe misionarul A. Manfredi ca fiind complet vindecat şi în afara oricărui pericol. Cu toate acestea, mărturisea episcopul, parohul Manfredi insista să plece în Italia, unde spera să „se vindece de tot"[91]. Singura problemă era aceea că parohul Manfredi nu era hotărât să cedeze conducerea parohiei Adjudeni, nici măcar cu titlul *ad interim*, unor colegi misionari pe care nu-i simpatiza. La 27 ianuarie 1883, Congregaţia „De Propaganda Fide" şi-a dat acordul pentru plecarea temporară în Italia a parohului de Adjudeni, iar postul său urma a fi suplinit temporar de misionarii Antonio Callus şi Giacomo Cantarini[92]. În 1885, A. Manfredi

[85] I.D. Snagov, *op. cit.*, 525. Episcopul N. I. Camilli scria în 1883, în relatarea trimisă Congregaţiei „De Propaganda Fide", că parohul A. Manfredi era econom, nefiind însă ataşat de bani.
[86] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 332.
[87] AERC Iaşi, Dosar 7/1875, f. 279.
[88] AERC Iaşi, Dosar 7/1875, f. 278.
[89] AERC Iaşi, Dosar 7/1875, f. 281.
[90] I.D. Snagov, *op. cit.*, 525.
[91] ACG Conv., SXX – A-35/1883-1884.
[92] ACG Conv., SXX – A-34/1883. Misionarul Antonio Callus a activat în Moldova începând cu anul 1879. Moare în Italia, la 18 august 1916. Misionarul Giacomo Cantarini a

a solicitat din nou plecarea în Italia. Episcopul Camilli şi-a dat acordul său pe motiv că „poziția topografică a parohiei Adjudeni era de aşa natură că putea fi deservită destul de comod de oricare dintre parohii vecini”[93]. Preotul A. Manfredi avea să moară la Adjudeni, în 1890[94]. Parohiile Adjudeni şi Tămăşeni, pe care le administrase din 1887, au rămas astfel vacante.

La 30 iulie 1890, parohul de Săbăoani, C. Liverotti, îi scria procuratorului general al OFMConv., informându-l cu privire la faptul că A. Manfredi murise în urma unei dizenterii pe care o contractase la Adjudeni, şi că, în pofida eforturilor disperate ale medicilor din Roman, suferise două săptămâni de dureri cumplite. Acceptase însă totul cu resemnare[95]. La aceeaşi dată, pr. C. Liverotti îi scria şi episcopului de Iaşi cu privire la faptul că boala de care suferise fostul paroh de Adjudeni, care se pregătise pentru moarte „ca un adevărat călugăr”[96], provocase temeri şi nelinişte printre misionari. Acelaşi C. Liverotti scria Curiei Generalei a OFMConv., arătând faptul că, în timpul celor 15 zile cât a durat boala ce avea să-l răpună, parohul A. Manfredi a fost vizitat de misionarii I. Occhipinti, Anselm Bazzichi, Giuseppe Corradini şi C. Liverotti. Acesta a fost desemnat moştenitor universal, iar cu acest prilej, A. Manfredi a mărturisit faptul că îi împrumutase o sumă importantă de bani fratelui Francesco Manfredi din Italia şi că ultima sa dorință era să contribuie cu suma de 1500 de lire italiene la cumpărarea unui clopot nou pentru biserica din Adjudeni. Tot lui C. Liverotti i-a revenit sarcina de a rezolva chestiunea moştenirii lăsate de fostul paroh A. Manfredi, moştenire care fusese reclamată Congregației „De Propaganda Fide” de rudele din Italia ale acestuia. Problema avea să fie rezolvată în favoarea Misiunii din Moldova, în urma corespondenței dintre episcopul de Iaşi, N. I. Camilli, şi Lorenzo Carattelli, ministrul general al OFMConv.[97] Administrația parohiilor vacante Adjudeni şi Tămăşeni urma a fi preluată de Parohia Adjudeni.

În perioada 1890-1900, Parohia Adjudeni a fost administrată de preoții Iacob Mologni (1890-1893), Ernestus Herden (1893-1895), C. Liverotti

---

sosit în Moldova în 1873. Moare la Huşi, la 18 ianuarie 1893.

[93] ACG Conv., SXX – A – 37/1885.

[94] I. Gabor, *Parohia Tămăşeni*, (ms), Luizi Călugăra 1985, 41.

[95] AERC Iaşi, Dosar 7/1875, f. 300-305. La moartea lui A. Manfredi a apărut o controversă legată de revendicarea unor membri din Italia ai familiei sale cu privire la moştenirea lăsată de acesta la Adjudeni. În rezolvarea problemei au intervenit, pe rând, Congregația „De Propaganda Fide”, Consulatul Italiei la Iaşi şi Episcopia de Iaşi (AERC Iaşi, Dosar 7/1875, f. 297-299; AERC Iaşi, Dosar 6/1890-1906, f. 52). Controversa a fost încheiată în 1892 de episcopul N. I. Camilli, care a cerut ca moştenirea preotului A. Manfredi să rămână Episcopiei de Iaşi, în virtutea principiului: „Quidquid Monachus Qua Missionarius Acquirit, Pro Missione Acquirit”.

[96] AERC Iaşi, Dosar 1/1846-1950, f. 321.

[97] ACG Conv., SXX A-44/1892-1893.

(1896), Ulderico Cipolloni (1897) şi Giuseppe Corradini (1898-1899). Preotul cercetător Iosif Simon îi indică însă drept guardiani-parohi, în aceeaşi perioadă, pe misionarii Iosif Giorgini (1895-1896), Stanislaus Czelusniak (1896), Anton Muccino (1898), Serafim Stumpf (1898). În ceea ce ne priveşte, am realizat această listă a parohilor în baza calităţii de „administrator parohial" pe care respectivii preoţi şi-au trecut-o în statisticile din perioada 1890-1900.

Numirea unor misionari iezuiţi la parohiile vacante din Moldova a fost o acţiune surprinzătoare a episcopului Camilli, deoarece acesta se manifestase în unele ocazii cu oarecare neîncredere faţă de misionarii polonezi[98].

Prezentăm mai jos statisticile parohiale realizate la Parohia Adjudeni în perioada 1882-1899, cu menţiunea că nu s-au păstrat, din nefericire, toate statisticile întocmite de parohii de Adjudeni şi trimise spre avizare Episcopiei de Iaşi.

Statistici parohiale

ANUL 1882[99]

Satul	nr. suflete	nr. familii	nr. botezuri	nr. mirui̯i	nr. căsătoriţi	nr. morţi	nr. împărt. pascale
ADJUDENI	848						480
BURUIENEŞTI	1023						300
ROTUNDA	367						115

ANUL 1883

ADJUDENI	871						485
BURUIENEŞTI	1018						313
ROTUNDA	373						110

ANUL 1884

ADJUDENI	862						415
BURUIENEŞTI	1031						300
ROTUNDA	381						100

ANUL 1885

ADJUDENI	875	196	52	-	10	39	586
BURUIENEŞTI	1060	230	50	-	7	21	423
ROTUNDA	391	99	16	-	6	6	174

ANUL 1887

ADJUDENI	888	202	39	-	6	17	480
BURUIENEŞTI	1079	238	43	-	9	24	402
ROTUNDA	405	102	20	-	4	6	176

[98] SXX – A – 43/1891.

[99] AERC Iaşi, Dosar 1/1865-1887, nepaginat.

BCU "ION CREANGĂ" UNIVERSITY LIBRARY

ANUL 1888[100]

1. ADJUDENI	893	214	43	37	10	29	419
2. BURUIENEŞTI	1.018	232	39	38	4	43	380
3. ROTUNDA	428	104	25	36	5	17	204

ANUL 1889[101]

1. ADJUDENI	919	225	43	-	8	17	450
2. ROTUNDA	442	108	33	-	4	19	194
3. BURUIENEŞTI	1034	235	46	-	11	30	410

ANUL 1890[102]

1. ADJUDENI	963	232	54	-	5	69	450
2. ROTUNDA	442	110	22	-	5	27	194
3. BURUIENEŞTI	1150	236	46	-	11	41	410

ANUL 1891[103]

1. ADJUDENI	990	232	51	-	8	35	450
2. BURUIENEŞTI	1028	244	56	-	8	49	400
3. ROTUNDA	418	110	25	-	2	14	100

ANUL 1892[104]

1. ADJUDENI	990	220	35	-	6	63	460
2. BURUIENEŞTI	1040	247	42	-	4	48	450
3. ROTUNDA	450	112	20	-	3	21	90

ANUL 1893[105]

1. ADJUDENI	921	230	40	-	12	31	517
2. BURUIENEŞTI	991	245	31	-	13	49	415
3. ROTUNDA	460	114	26	-	6	28	113

[100] AERC Iaşi, Dosar 2/1888-1892, nepaginat. Statistică întocmită de parohul A. Manfredi la 30 ianuarie 1889.

[101] AERC Iaşi, Dosar 2/1888-1892, nepaginat. Statistică întocmită de parohul A. Manfredi la 24 februarie 1890.

[102] AERC Iaşi, Dosar 2/1888-1892, nepaginat. Statistică întocmită de parohul I. Mologni la 14 februarie 1891.

[103] AERC Iaşi, Dosar 2/1888-1892, nepaginat. Statistică întocmită de parohul I. Mologni la 7 februarie 1892.

[104] AERC Iaşi, Dosar 2/1888-1892, nepaginat. Statistică întocmită de parohul I. Mologni la 12 martie 1893.

[105] AERC Iaşi, Dosar 3/1893-1898, nepaginat. Statistică din anul 1894.

ANUL 1894[106]

1. ADJUDENI	965	240	51	-	7	24	-
2. BURUIENEŞTI	1002	251	45	-	9	22	-
3. ROTUNDA	448	111	28	-	6	25	-
4. TĂMĂŞENI	1041	264	39	-	13	31	-
5. SAGNA	655	166	31	-	14	19	-
6. ROMAN	274	60	7	-	6	9	-

ANUL 1896[107]

1. ADJUDENI	964	239	55	(1)	2	24	491
2. BURUIENEŞTI	1061	252	41	-	8	40	367
3. ROTUNDA	499	120	22	-	1	8	154
							Schol. Non Cat.!

ANUL 1897[108]

1. ADJUDENI	964	239	44	-	8	28	499
2. ROTUNDA	440	112	22	-	2	9	180
3. BURUIENEŞTI	1061	252	5	-	8	28	367

ANUL 1898[109]

1. ADJUDENI	1003	246	38	-	19	39	536
2. BURUIENEŞTI	1077	256	39	-	12	33	530
3. ROTUNDA	514	126	22	-	4	11	268

[106] AERC Iaşi, Dosar 3/1893-1898, nepaginat. Statistică întocmită la 23 iunie 1895 de parohul Ernestus Herden.

[107] AERC Iaşi, Dosar 3/1893-1898, nepaginat. Statistică întocmită la 24 februarie 1897 de parohul C. Liverotti.

[108] AERC Iaşi, Dosar 3/1893-1898, nepaginat. Statistică întocmită la 9 martie 1898 de parohul Ulderico Cipolloni.

[109] AERC Iaşi, Dosar 3/1893-1898, nepaginat. Statistică întocmită de parohul G. Corradini la 13 martie 1899.

BCU "SIVICENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

4. Parohia Adjudeni în secolul al XX-lea

Parohul Celestin Vaes (1900 – 1903)

Primul paroh de Adjudeni în secolul al XX-lea, Celestin Vaes, s-a născut la Bruxelles, în Belgia, la 13 octombrie 1873. A intrat în Ordinul Franciscan în 1892, după care a urmat studiile teologice în Seminarul de la Louvain. A fost hirotonit preot la 23 februarie 1900, după care, a venit imediat ca misionar în Moldova[110]. Ca urmare a lipsei documentelor din prima jumătate a secolului al XX-lea din arhiva parohială şi diecezană, cunoaştem astăzi foarte puține lucruri privind activitățile administrative şi pastorale ale parohului C. Vaes.

Între anii 1900-1903, el a păstorit şi administrat bisericile din Adjudeni, Buruieneşti, Rotunda şi Rediu (Satu Nou, Carol al II-lea) din județul Roman. Istoricul pr. I. Gabor aprecia că la Rediu ar fi fost construită, în 1900, la începutul activității lui C. Vaes, o bisericuță din paiantă[111]. În 1902, C. Vaes a fost reconfirmat guardian şi custode al Conventului Franciscan de la Adjudeni[112]. A avut însă unele dificultăți în administrarea parohiei, intrând uneori în conflict cu unii credincioşi. Episcopul D. Jaquet i-a aprobat însă toate deciziile luate în activitatea parohială, încurajându-l chiar să adopte, după caz, măsurile cele mai severe[113].

În 1903, a plecat de la Adjudeni, activând în parohiile Săbăoani, Faraoani, Hălăuceşti şi Huşi. Va reveni la Adjudeni în perioadele 1914-1916 şi 1920[114].

Într-un certificat eliberat de episcopul Mihai Robu în 1932, acesta nota următoarele cu privire la pr. C. Vaes: „ A lucrat tot timpul paroh în diferite localități, îndeplinindu-şi totdeauna datoriile preoțeşti față de populațiunea română catolică, spre mulțumirea superiorilor săi bisericeşti, şi spre folosul păstoriților săi”[115].

Parohul Bernard Habraken (1903 – 1904)

În 1903, ministrul provincial Anton Caneve a cerut şi a obținut de la episcopul D. Jaquet înlocuirea lui C. Vaes cu pr. Bernard Habraken.

Acesta din urmă s-a născut în Belgia, la 28 aprilie 1874, şi a intrat în Ordinul Franciscan la 23 septembrie 1895. A fost hirotonit preot la 15 iulie

---

[110] *Schematismus Dioecesis Iassiensis. Anno Domini 1901*, 6.
[111] I. Gabor, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, Bacău 1996, 241.
[112] APRC Adjudeni, Dosar 1/1852-1910, f. 180.
[113] AERC Iaşi, Dosar 56/1901-1903, f. 16-22.
[114] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 33.
[115] AERC Iaşi, Dosar 3/1932, f. 238.

Pr. Caietan Liverotti

Pr. Iosif Giorgini

Pr. Ulderico Cipolloni

Pr. Giuseppe Corradini

Figuri de administratori parohiali
(A doua jumătate a secolului al XIX-lea)

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ep. Giuseppe Salandari

Ep. Nicolae Iosif Camilli

Oaspeți de seamă ai satului Adjudeni

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

1900, venind apoi în Moldova, ca misionar, în ianuarie 1903, când a fost numit paroh de Adjudeni[116].

Şederea sa la Adjudeni a fost însă de scurtă durată, după ce a avut unele neînţelegeri cu unii credincioşi din parohie. Iniţial, ministrul provincial Anton Caneve l-a susţinut pe parohul B. Habraken, căruia i-a apreciat dorinţa de a conlucra bine cu sătenii.

Mai mult decât atât, pr. A. Caneve considera că la baza neînţelegerilor se aflau unii credincioşi, obişnuiţi să se ridice împotriva autorităţii acelor parohi ce le aduceau anumite critici[117]. Cu toate acestea, pentru liniştirea spiritelor, pr. A. Caneve a propus, la 24 noiembrie, respectiv 28 noiembrie 1903, transferul lui B. Habraken la Huşi[118].

În faţa unor plângeri repetate venite din partea unor săteni, şi ca urmare a unei anchete făcute la Adjudeni de pr. I. Malinowski, acesta din urmă a cerut pr. A. Caneve ca pr. B. Habraken să fie retras din oficiul de paroh. Propunerea a fost acceptată de ministrul provincial, care, la rândul său, a propus, la 29 decembrie 1903, ca pr. B. Habraken să fie transferat la Huşi, ca vicar. În locul său, i-a nominalizat pe preoţii C. Vaes, Leon Van Melsen şi Cristian Serafim Stumpf.

Parohul Cristian Serafim Carol Adolf Stumpf (1904 – 1911)

La 20 ianuarie 1904, pr. Cristian Serafim Stumpf a fost instalat oficial în funcţia de paroh de Adjudeni, decizia fiind luată de pr. I. Malinowski, în timpul unei vizite efectuate la Adjudeni[119].

Aflat la Săbăoani la 18 mai 1904, pr. B. Habraken s-a apărat, printr-o scrisoare trimisă pr. I. Malinowski, în faţa criticilor care îi fuseseră aduse de superiorul său, pr. A. Caneve[120].

Controversa avea să ia amploare însă, iar fostul paroh de Adjudeni a părăsit Moldova, urmând să plece într-o călătorie în Olanda, Belgia şi Turcia. La 22 august 1904, pr. A. Caneve îl informa pe pr. I. Malinowski cu privire la intenţia lui B. Habraken de a se întoarce în Dieceza de Iaşi, şi anume, la

---

[116] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 209.

[117] AERC Iaşi, Dosar 4/1890-1906, f. 154 v. În scrisoarea trimisă la 28 noiembrie 1903 lui Iosif Malinowski, administrator apostolic al Episcopiei de Iaşi, ministrul provincial A. Caneve scria că ridicarea sătenilor împotriva autorităţii parohilor, care-i criticau uneori, era un viciu caracteristic tuturor satelor catolice din Moldova.

[118] AERC Iaşi, Dosar 4/1890-1906, f. 154.

[119] AERC Iaşi, Dosar 6/1890-1906, f. 271 v.

[120] Ministrul provincial A. Caneve l-a acuzat pe pr. B. Habraken de „comportament nedemn şi lipsă totală de preocupare faţă de problemele Misiunii" (AERC Iaşi, Dosar 4/1890-1906, f. 166-167).

conventul din Hălăuceşti[121]. Trei zile mai târziu, I. Malinowski şi-a declarat refuzul față de acest proiect, după ce aflase că B. Habraken apostase public şi declarase că nu se mai consideră preot. În această situație, Congregația „De Propaganda Fide" i-a retras lui B. Habraken facultățile de misionar în Moldova[122]. B. Habraken a murit în Belgia, la 8 octombrie 1935.

Noul paroh de Adjudeni, C. S. Stumpf, s-a născut în localitatea Würzberg din Bavaria, la 10 mai 1861. A urmat Seminarul din localitatea natală, fiind sfințit preot la 3 august 1884. A trecut la franciscani în 1892 şi a venit în Moldova ca misionar în 1896, dată la care a fost numit vicar parohial la Huşi[123].

După puțin timp de la instalarea sa la Adjudeni, parohul C. S. Stumpf a intrat, la rândul său, într-o controversă cu unii săteni[124].

Motivul l-a constituit modul în care unii credincioşi au înțeles să aplice circulara Episcopiei de Iaşi cu privire la muzica sacră[125]. La 25 aprilie 1905, circulara anunțase introducerea cântului latin şi a cântului gregorian în timpul Liturghiilor, acțiune primită cu rezerve de unii credincioşi, care invocau faptul că, la acea dată, în parohiile vecine, Tămăşeni şi Răchiteni, cântecele continuau în limba română[126]. Episcopul N. I. Camilli i-a cerut însă parohului să dea dovadă de fermitate în cazul aplicării decretului respectiv, inclusiv prin sancționarea persoanelor recalcitrante[127]. În sfârşit, la 18 iulie 1905, parohul informa Episcopia de Iaşi cu privire la faptul că în Parohia Adjudeni se aplica în totalitate decretul cu privire la cântul latinesc şi cântul gregorian[128].

O nouă controversă avea să înceapă însă în septembrie 1905, în legătură cu plata orgii bisericii. În acest sens, parohul C. S. Stumpf avea să se plângă repetat, în scrisori trimise Episcopiei de Iaşi, de faptul că, instigați de primarul Ianoş Lucaci, unii săteni nu-şi plăteau datoriile la orga bisericii, iar tinerii nu frecventau ora specială de catehizare[129]. Vicarul general I. Malinowski a aprobat, în septembrie 1905, unele măsuri cerute de parohul

[121] AERC Iaşi, Dosar 4/1890-1906, f. 185 v.

[122] AERC Iaşi, Dosar 4/1890-1906, f. 188.

[123] I. Gabor – I. Simon, *op. cit.*, 224.

[124] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 347.

[125] AERC Iaşi, Dosar 46/1904-1905, f. 108 v.

[126] AERC Iaşi, Dosar 45/1940-1909, f. 42.

[127] C. Ignat, „Repere istorice privind Şcoala de dascăli din Hălăuceşti", în *Buletin istoric*, nr. 4/2003, 106. Reforma cântului liturgic a fost aplicată diferențiat de la o parohie la alta, în funcție de nivelul de pregătire al fiecărui dascăl. În aceste condiții, dascălii care nu aplicau dispozițiile privind cântul gregorian şi cel latinesc se expuneau pericolului de a fi demişi.

[128] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 21 v.

[129] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 37. Parohul Stumpf instituise orele de catehism pentru flăcăi şi fete, duminica, între orele 10.00 şi 11.00, vinerea, între orele 16.00 şi 17.00,

de Adjudeni, dispunând ca orga să fie oprită temporar, iar tinerii ce nu frecventau orele de pregătire catehetică să nu fie primiți ca naşi la botezuri[130]. Aceste măsuri au fost aplicate cu oarecare dificultate, din cauza opoziției primarului şi a unor săteni[131]. Mai mult decât atât, conform unui raport al parohului, adresat episcopului Camilli, la 7 decembrie 1905, primarul i-ar fi îndemnat pe săteni să refuze plata simbriei parohului[132].

Pentru calmarea situației, la 7 decembrie 1905, preotul Diomede Ulivi, vicarul foran de Siret, a efectuat o anchetă la Adjudeni, urmând a analiza şi comportamentul abuziv al primarului comunei[133], dar şi pe acela al unor săteni care se împotriveau introducerii cântului latinesc în biserică[134].

În acelaşi timp, Episcopia de Iaşi a cerut introducerea unor măsuri severe în parohie, iar ministrul provincial I. Giorgini şi-a dat acordul ca parohul C. Stumpf să plece temporar din Adjudeni[135], până la rezolvarea „dificultăților" din parohie[136].

La 23 mai 1906 însă, parohul Stumpf însuşi a cerut să fie transferat într-o altă parohie[137].

Anul 1907 a fost marcat de două evenimente importante pentru Parohia Adjudeni: evenimentele din martie 1907 în legătură cu răscoala țărănească şi vizita canonică, efectuată în august acelaşi an, la Adjudeni, de episcopul N. I. Camilli. După cum este cunoscut, ca urmare a intervenției energice a episcopului Camilli, care le-a trimis parohilor şi vicarilor forani două decrete privitoare la mişcările sociale ale țăranilor, populația catolică din Moldova s-a abținut de la acte violente în timpul evenimentelor tragice din acel an[138]. Răspunzând ordinului Episcopiei de Iaşi, care dorea informări cât mai detaliate cu privire la participarea satelor catolice la răscoală, la 23 martie 1907, parohul Stumpf îi raporta episcopului Camilli următoarele:

în timpul Postului Mare şi în toate zilele Adventului. În şcoala din localitate, catehismul se desfăşura conform programei şcolare.

[130] AERC Iaşi, Dosar 46/1904-1905, f. 180.

[131] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 49.

[132] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 49 v.

[133] AERC Iaşi, Dosar 47/1905-1907, f. 38v. La 9 decembrie 1905, parohul C.S. Stumpf a trimis Episcopiei de Iaşi un raport amănunțit privind comportamentul primarului Ianoş Lucaci.

[134] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 50. Punctul culminant al disputei s-a înregistrat la 12 decembrie 1905, când un sătean a protestat în biserică împotriva introducerii cântului latinesc. Potrivit dispozițiilor vicarului general I. Malinowski, săteanul respectiv urma a fi trimis în judecată, cu martori (AERC Iaşi, Dosar 47/1905-1906, f. 42).

[135] AERC Iaşi, Dosar 6/1890-1906, f. 298.

[136] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 49v.

[137] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 76 v.

[138] F. Doboş, „Participarea catolicilor din Moldova la răscoala din 1907, după documente din arhiva Episcopiei Romano-Catolice de Iaşi", în *Buletin Istoric*, nr. 5/2004, 185-200.

„La Adjudeni în sat, spiritele erau agitate, locuitorii au cerut cheia clopotniței spre a suna clopotele în semn de răscoală, însă parohul i-a liniştit prin cuvântările sale în şi afară de biserică”[139].

Câteva zile mai târziu, episcopul Camilli îi scria parohului Stumpf următoarele:

> Cu mare mulțumire sufletească am citit raportul nr. 37, prin care mă înştiințați despre cele ce ați făcut pentru a liniști pe credincioşii noştri din Adjudeni, când au început a se agita cu ocaziunea recentelor răscoale țărăneşti. M-am bucurat din adâncul sufletului că locuitorii din Adjudeni au ştiut să asculte de parohul lor, care îi îndemnă la îndeplinirea legii lui Dumnezeu, deoarece credința noastră trebuie să se arate prin fapte, şi chiar prin jertfe, iar nu numai prin vorbe. Mântuitorul nostru ne zice lămurit că nu tot cel ce-i spune «Doamne, Doamne» va intra în Împărăția cerurilor, dar acela ce face voia lui Dumnezeu.
> Cu mult mai mult m-am bucurat însă de purtarea catolicilor din filialele Rotunda şi Buruieneşti, care s-au ținut cu totul liniştiți.
> Felicitându-vă deci pe cuvioşia voastră că ați ştiut a înlătura răscoala din parohie, şi felicitând pe credincioşii cuvioşiei voastre, care şi-au făcut datoria spre binele şi cinstea lor, vă dau tuturora binecuvântarea mea pastorală[140].

Cel de-al doilea eveniment important al anului 1907 a fost vizita canonică efectuată de episcopul N. I. Camilli în parohiile diecezei. Vizita pastorală la Adjudeni a început la 14 august 1907. Aflat în acea zi în Parohia Săbăoani, episcopul a fost aşteptat de parohul C. S. Stumpf, după care, împreună cu alți trei preoți din suită, pr. Wilhelm Clofanda, pr. I. Berni şi pr. Diomede Ulivi şi escortat de cca. 30 de călăreți din Adjudeni, şi-a făcut intrarea în sat. Fiind o zi foarte călduroasă, cortegiul a intrat în Adjudeni acoperit de „un nor de colb şi sub numeroase arcuri de verdeață”.

În aceeaşi seară, la ora 19.45, episcopul a sosit în curtea casei parohiale iluminate cu păcură, care ardea în vase. Pe cerdacul casei se aflau balonaşe cu lumânări, iar în momentul apariției episcopului, s-au auzit mai multe „detunături de puşcă”. De pe cerdacul casei, episcopul li s-a adresat credincioşilor adunați în număr foarte mare, mulțumindu-le pentru primirea făcută. „În timpul cinei”, se nota în *Jurnalul vizitei,* „s-a dat foc mai multor rachete şi fontene”[141].

În cea de-a doua zi a vizitei, episcopul a prezidat o Liturghie solemnă dedicată Înălțării la cer a preasfintei Fecioare Maria, după care, a acordat Mirul în curtea casei parohiale unui număr de 169 de bărbați şi 176 de femei. În după-amiaza aceleiaşi zile, suita episcopală, escortată de 26 de

[139] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 124.
[140] AERC Iaşi, Dosar 48/1907-1908, f. 35 v.
[141] AERC Iaşi, Dosar 42/1907, f. 137.

călăreți, s-a deplasat la filiala Buruieneşti, unde episcopul Camilli a acordat sacramentul Mirului la 175 de bărbaţi şi 181 de femei[142].

La 16 august 1907, parohul C. S. Stumpf i-a declarat episcopului că, din ordinul ministrului provincial I. Giorgini, era autorizat să nu prezinte la controlul vizitei canonice condicile de administraţie ale bisericilor parohiei. Acelaşi ordin a stat şi la baza deciziei luate de paroh, de a nu completa unele răspunsuri din chestionarul solicitat de Episcopia de Iaşi înaintea vizitei canonice. Indignat de această atitudine, episcopul a părăsit parohia Adjudeni, nu înainte de a înainta un protest scris, în care menţiona următoarele: „Noi, pentru apărarea onoarei noastre episcopale, Vă declarăm că nu vom face vizita canonică în această parohie a Adjudenilor şi protestăm în contra oricărei violări a drepturilor noastre de episcop de Iaşi"[143].

Acest incident avea să provoace o stare de tensiune între Episcopia de Iaşi şi Provincia Franciscană „Sfântul Iosif".

Episcopul s-a confruntat însă cu aceeaşi situaţie şi la Hălăuceşti, Săbăoani, Prăjeşti şi în celelalte parohii administrate de parohii franciscani[144]. Târziu, la 8 mai 1913, preotul Ulderico Cipolloni, comisar general al Provinciei „Sfântul Iosif", scria curiei generale a OFMConv., descriind ecourile vizitelor pe care episcopul N. I. Camilli le făcuse în parohiile administrate de franciscani. Potrivit lui U. Cipolloni, parohii franciscani erau „descurajaţi" după aceste vizite, deoarece episcopul protestase ferm împotriva încălcării drepturilor sale de către superiorii franciscani. De asemenea, parohii franciscani nu luaseră în serios aplicarea decretelor lăsate de episcop în registrele bisericilor vizitate, motivând prin faptul că acest lucru „nici în marile catedrale nu se respectă, darămite în noroiul de la ţară[145].

Aflat la Răchiteni, în vizită canonică, episcopul Camilli l-a primit, la 18 august 1907, pe parohul C. S. Stumpf, care a cerut să fie exonerat din funcţia de administrator parohial. Aducându-i la cunoştinţă acest fapt ministrului provincial I. Giorgini, episcopul şi-a arătat disponibilitatea de a-l trimite la Adjudeni, ca vicar, pe preotul I. Borowitz, vicar la acea dată în Parohia Butea. Aducerea unui vicar la Adjudeni fusese, de altfel, condiţia pusă de pr. C.S. Stumpf pentru a rămâne în parohie[146]. Această solicitare nu a putut fi însă satisfăcută din lipsă de preoţi, iar pr. C. S. Stumpf avea să mai rămână la Adjudeni încă trei ani.

Înainte de 1907, dar şi după aceea, parohul Stumpf s-a confruntat cu două chestiuni majore: problema filialelor şi cea a orgii bisericii din

[142] AERC Iaşi, Dosar 42/1907, f. 138.
[143] AERC Iaşi, Dosar 42/1907, f. 139-140.
[144] AERC Iaşi, Dosar 42/1907, f. 86, 122, 126.
[145] ACG Conv. SXX – B – 20/1913-1914.
[146] AERC Iaşi, Dosar 2/1907-1925, f. 17.

Adjudeni. Privitor la prima chestiune, este cunoscut faptul că, la începutul secolului al XX-lea, parohii de Adjudeni administrau şi filialele Rediu (azi Satu Nou), Buruieneşti şi Rotunda. La Rediu, de exemplu, nemulțumirea era legată de faptul că puținii catolici aflați aici nu aveau o biserică proprie. Încă din 1901, episcopul D. Jaquet îl autorizase pe parohul C. Vaes să celebreze Liturghiile într-o „casă convenabilă şi potrivită"[147]. În 1905, credincioşii din Rediu îi solicitau parohului Stumpf aprobarea pentru ridicarea unei case parohiale, dar şi a unei capele pe propria cheltuială. Parohul a solicitat, la rândul său, aprobarea Episcopiei, motivând că locuitorii catolici din Rediu, sat mixt, trăiau „fără învățătură creştinească, rătăciți în mijlocul schismaticilor"[148]. Această „casă dăscălească" urma să servească şi pentru „nevoile sufleteşti, catehism şi sfânta Liturghie"[149]. La 8 martie 1905, episcopul Camilli şi-a dat acordul, cu condiția ca una dintre camere să servească doar ca o capelă, iar camera dascălului să fie complet separată de aceasta[150].

Situația era mai încordată la Buruieneşti, unde, încă din 1904, credincioşii solicitaseră ca, la fiecare trei săptămâni, parohul Stumpf să celebreze Liturghia duminicală la ora 11.00, în loc de ora 8.00 sau 9.00, cum se obişnuia. În Dieceza de Iaşi exista obiceiul ca parohii să celebreze în filiale la primele ore ale zilei de duminică, ora 11.00 fiind rezervată bisericii parohiale.

Vicarul general I. Malinowski nu a aprobat însă cererea credincioşilor din Buruieneşti, arătând că ar fi fost obositor pentru paroh să călătorească cu trăsura „iarna pe frig şi vara pe căldură". Situația ar fi fost insuportabilă, scria I. Malinowski, pentru succesorii parohului Stumpf, în cazul în care aceştia ar fi fost bătrâni sau bolnavi[151].

Nemulțumiți de acest răspuns, un grup de săteni au transmis, în martie 1905, un adevărat ultimatum, solicitând Episcopiei de Iaşi redeschiderea Parohiei Buruieneşti, având drept filiale Rotunda şi Sagna. Mai mult decât atât, nemulțumiții amenințau cu deplasarea unui grup de 400 de buruieneşteni la sediul Episcopiei de Iaşi, pentru a-i solicita personal episcopului Camilli trimiterea unui paroh la Buruieneşti[152]. În aprilie 1905, vicarul general I. Malinowski reconfirma însă decizia de amânare a proiectului

[147] AERC Iaşi, Dosar 56/1901-193, f. 22.

[148] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 349. Cererea parohului Stumpf a fost însoțită şi de un plan al clădirii care urma a fi ridicată la Rediu.

[149] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 2.

[150] AERC Iaşi, Dosar 46/1904-1905, f. 57.

[151] AERC Iaşi, Dosar 44/1903-1904, f. 109 v.

[152] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 9.

fondării parohiei la Buruieneşti, ca urmare a lipsei de preoţi în dieceză[153]. Episcopia de Iaşi spera ca, într-un timp relativ scurt, să poată redeschide centrul parohial din Buruieneşti, motiv pentru care, în anii următori, nu şi-a dat acordul pentru vinderea către statul român a casei parohiale din Buruieneşti[154], transformată în acea perioadă în spital[155]. Este tot atât de adevărat faptul că proprietăţile bisericeşti nu puteau fi înstrăinate fără acordul Sfântului Scaun[156], aspect juridic cunoscut şi de credincioşi, care doreau folosirea casei parohiale de către un preot stabil[157].

Şi mai dificilă s-a dovedit însă colaborarea parohului Stumpf cu credincioşii din Rotunda.

În 1908, el a cerut conducerii episcopiei să fie degrevat de această filială, acuzându-i pe săteni de „rea purtare"[158]. Situaţia avea să devină tensionată în 1910, când dascălul D. Mărtinaş a fost asasinat[159] în urma unei dispute cu un grup de localnici[160].

În aceste condiţii, atât episcopul N. I. Camilli, cât şi ministrul provincial I. Giorgini au luat în calcul posibilitatea schimbării parohului Stumpf[161] şi aducerea la Adjudeni a unui preot care să calmeze lucrurile[162]. Episcopul intenţiona totodată să-i retragă pr. C. Stumpf dreptul de a mai administra vreodată o parohie[163].

Printre înlocuitorii preotului C. S. Stumpf la Adjudeni, a fost propus, în 1910, preotul Hyacint Bock, la acea dată, paroh de Faraoani[164].

Propunerea, aparţinând secretarului provincial C. Vaes, a fost acceptată cu titlu provizoriu de episcopul Camilli, la 4 septembrie 1910[165], cu atât mai mult cu cât parohul C. S. Stumpf se afla în continuare la Adjudeni[166].

---

[153] AERC Iaşi, Dosar 46/1904-1905, f. 101-102.
[154] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 65 v.
[155] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 357.
[156] AERC Iaşi, Dosar 47/1905-1906, f. 103 v.
[157] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 89.
[158] AERC Iaşi, Dosar 48/1907-1908, nepaginat; dosar 2/1857-1950, f. 371.
[159] AERC Iaşi, Dosar 55/1904-1913, f. 139.
[160] AERC Iaşi, Dosar 50/1910-1911, f. 29. La 16 mai 1910, episcopul Camilli îi scria parohului Stumpf că nimeni nu mai avea curaj să preia oficiul de dascăl la Rotunda, după „groaznica faptă săvârşită".
[161] AERC Iaşi, Dosar 2/1907-1925, f. 63.
[162] AERC Iaşi, Dosar 50/1910-1911, f. 34-35.
[163] AERC Iaşi, Dosar 50/1910-1911, f. 40v; 53.
[164] AERC Iaşi, Dosar 2/1907-1925, f. 72; 75.
[165] AERC Iaşi, Dosar 50/1910-1911, f. 62-63.
[166] AERC Iaşi, Dosar 55/1904-1913, f. 93.

În ianuarie 1911, pr. C.S. Stumpf a părăsit Parohia Adjudeni, iar în martie acelaşi an, a părăsit şi Moldova, retrăgându-se în Bavaria. A murit la Neuburg, la 8 noiembrie 1920[167].

Parohul Nazareno Cipolloni (1911-1914)

Preotul Nazareno Cipolloni, fratele preotului Ulderico Cipolloni, s-a născut la Recinetti (Italia), la 13 decembrie 1869.

A intrat în Ordinul Franciscan în 1886 şi a fost sfinţit preot în 1893. A venit în Moldova în 1895, la solicitarea episcopului D. Jaquet, pentru a administra bunurile Episcopiei de Iaşi, iar în 1898, a fost numit director al Şcolii de dascăli de la Hălăuceşti. Ulterior, a activat la Faraoani, Galaţi şi Bărăţia (Bucureşti), pentru ca, la 29 ianuarie 1911, să fie numit paroh la Adjudeni[168].

În perioada 9-11 august 1912, parohul N. Cipolloni a primit la Adjudeni vizita pastorală a vicarului general I. Malinowski. În urma acestei vizite, pr. I. Malinowski a lăsat următoarele dispoziţii în registrul de administraţie al bisericii din Adjudeni:

DIOECESIS IASSIENSISAdjudeniis ..... 1912 .....
OFFICIUM PAROCHIALE
ADJUDENI

În urma Sfintei Vizite canonice făcute în parohia Adjudeni în zilele 9,10,11 august 1912, hotărâm următoarele:

1. Să se facă corporale fără dantele după măsura tabernacolului.
2. Conopeul alb în formă de perdea rămâne oprit.
3. Să se facă chee dublă pentru tabernacol, şi să se păstreze totdeauna de preot.
4. Să se procure peatră pentru altar după măsura liturgică cel puţin 33x25. Peatra altarului să se pună la distanţa de 10 centimetri de la margina mesei, să se ridice trei milimetri mai sus ori să se coboare trei milimetri mai jos de nivelul mesei altarului.
5. Masa altarului să se îndrepte ca să fie netedă.
6. În timp de trei luni să se ia din fruntea altarului antipendiul pe care sunt pictate figuri de sfinţi, apoi fruntea altarului să se vopsească frumos, şi altarul rămânând în formă de urnă, atât subtobaliile cât şi tobabea să atârne deopotrivă din toate părţile.
7. Să se facă crismale de pânză de in ori cânepă cerată; asemenea şi la altarul din partea epistolei.

---

[167] I. GABOR – I. SIMON, *Necrolog*, 224.

[168] I. GABOR – I. SIMON, *Necrolog*, 231; AERC Iaşi, Dosar 3/1875, f. 338; dosar 50/1910-1911, f. 119.

8. Pixida veche rămâne oprită până când nu se aureşte partea dinăuntru a capacului.
9. Pixida mică în formă de potir rămâne oprită până când nu se aureşte partea dinăuntru a capacului, şi se pune cruciuliţa deasupra.
10. Ostensoriul vechiu rămâne oprit până când nu se aureşte cercul interior.
11. Să se facă sită pentru curăţit hostiile de fărmături.
12. Să se facă pală simplă, fără dantele pentru împărtăşirea poporului.
13. La altarul din partea epistolei să se îmbrace tabernacolul pe dinăuntru cu matasă albă, chiar dacă se pune Prea Sf. Sacrament numai odată înăuntru.
14. Altarul din partea evangheliei rămâne oprit.
15. Până în sâmbăta înainte de sărbătoare Pentecoste al a. 1913 să se facă baptisterul complet după legile liturgice şi pe dinafară să se pună un conopeu alb.
16. Să se facă uşile la «cancellae» şi cheia de aici şi de la baptister să se păstreze de preot.
17. În vasele pentru aghiasmă să se pună atâta aghiasmă cât ajunge pentru o săptămână, iar vasele să se curăţe în fiecare sâmbătă.
18. La confesionalul din partea epistolei să se astupe crăpăturile.
19. La confesionalul din partea evangheliei să se repare portiţele ca să se închidă bine, şi să se iee gratiile de lemn din amândouă părţile.
20. Să se repare uşa dinspre miazăzi, ca să se închidă bine şi să fie mai sigură.
21. Să se afişeze extractul decretului cu N. 1989 despre jalbe.
22. În timp de o lună să se sfinţească Calea Crucii.
23. Toate rochetele să se reducă la forma de adevărată cottă cu mâneci scurte şi largi, altfel rămân oprite.
24. Florile de hârtie rămân oprite şi nici altele de hârtie să nu se mai primească.
25. Una stolă pastorală albă de bumbac rămâne oprită.
26. Să se facă văluri de culoare violetă pentru acoperit crucifixul şi icoanele, în săptămâna Patimilor.
27. Dascălul şi oricare ministrant, când serveşte preotului la altar, mai ales la sfânta Liturghie să fie îmbrăcat totdeauna cu sutană şi cottă.
28. Dascălul să înveţe în biserică, în fiecare duminică şi sărbătoare, textul catehismului diocezan atât pe tineri cât şi pe copii.
29. Dascălul să cânte latineşte cântul gregorian: Introitul, Kyrie, Gloria întreg, Graduale, Credo întreg, Ofertoriul, Sanctus, Agnus Dei, Comunio.
30. Dascălul să-şi facă, în timp de trei luni, sutană poroncită prin decretul n. 1360 de la 19 martie 1908, altfel rămâne suspendat până se supune.
31. Rămâne cu totul aspru oprită iertăciunea la marţi, atât în biserică cât şi afară de biserică; dacă dascălul va călca poronca aceasta, rămâne suspendat: întâia oară pe trei luni, a doua oară pe şase luni, a treia oară pentru totdeauna.
Părintele administrator al parohiei este răspunzător înaintea noastră despre observaţia acestei poronci.

Toate câte sunt orânduite şi scrise aici mai sus, valorează şi pentru bisericile filiale îndeosebi, afară numai de acele cari privesc îndeosebi biserica parohială din Adjudeni sau pe C. Sa părintele administrator al parohiei şi toate trebuie îndeplinite fără întârziere, afară numai de acele pentru cari s-a hotărât timpul. Aşa am poroncit în timpul Sfintei Vizite canonice făcute în Adjudeni în zilele 9,10, 11 august 1912[169].

Dispoziții asemănătoare au fost lăsate cu acest prilej şi în registrele de administrație ale bisericilor din Rotunda şi Buruieneşti. Decrete speciale au fost lăsate de pr. I. Malinowski şi în condicile născuților, morților şi căsătoriților. De asemenea, el a insistat şi cu acest prilej să fie respectată practica copierii în întregime a actelor mai importante în registrul de intrare-ieşire al parohiei, conform dispozițiilor decretului episcopului N. I. Camilli din 4 noiembrie 1905.

De menționat faptul că, la 10 martie 1914, Parohia Adjudeni a fost vizitată şi de episcopul Camilli, care a miruit cu acea ocazie 730 de persoane, mulți dintre cei miruiți venind de la Răchiteni. Această vizită canonică fusese programată pentru 1913, dar a fost contramandată din cauza îmbolnăvirii lui I. Malinowski.

Ca şi predecesorul său, parohul N. Cipolloni[170] s-a confruntat cu problema stingerii datoriei la orga bisericii din Adjudeni. La 16 aprilie 1912, el a decis să încheie definitiv acest capitol din istoria comunității, propunându-i episcopului Camilli oprirea bâlciului din anul respectiv[171].

Episcopul nu a adoptat însă această măsură, în baza promisiunii sătenilor de a plăti datoria restantă de 480 de lei[172].

În 1913, după retragerea din cler a preotului Alexandru Iasinski, paroh la Tămăşeni la acea dată, episcopul Camilli i-a încredințat parohia rămasă vacantă spre administrare lui N. Cipolloni[173]. Suprasolicitat însă de numeroasele activități pastorale, N. Cipolloni a solicitat, la 3 noiembrie 1913, să fie exonerat de filiala Roman. Din cauza acestei filiale, el ar fi neglijat satele componente ale grupului parohial Adjudeni-Tămăşeni. N. Cipolloni acuza, de asemenea, absența unui telefon în parohie, motiv pentru care ajungea cu greu la bolnavii şi la înmormântările din Roman. Soluția oferită de acesta era ca filiala Roman să treacă la una dintre cele două mari

[169] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 384-385.
[170] *Lumina Creştinului*, 5 (1914) 70.
[171] AERC Iaşi, Dosar 55/1904-1913, f. 139 v.
[172] AERC Iaşi, Dosar 51/1911-1915, f. 41 v.
[173] I. Gabor, *Parohia Catolică Tămăşeni*, (ms), Luizi Călugăra 1985, 42.

parohii vecine, Săbăoani sau Hălăucești, care la acea dată dispuneau de telegraf, telefon, cale ferată și mijloace de administrare mai bune[174].

Parohul Celestin Vaes (1914 – 1916)

În iulie 1914, pr. N. Cipolloni a fost transferat la Parohia Luizi-Călugăra, iar în locul său a fost readus la Adjudeni pr. C. Vaes[175].

Până la 14 septembrie 1914, acesta avea să administreze grupul parohial Adjudeni – Tămășeni, iar după această dată, Parohia Tămășeni a fost reîncredințată clerului diecezan, o dată cu numirea ca paroh a preotului Emil Svirschi[176].

La 18 august 1914, parohul Vaes a celebrat o Liturghie solemnă prilejuită de moartea papei Pius al X-lea. În relatarea privitoare la această celebrare solemnă, revista *Viața* îi elogia pe credincioșii din Adjudeni: „Vrednică de laudă e deci pilda de evlavie dată de acest sat"[177].

O altă celebrare solemnă a fost organizată la Adjudeni în septembrie 1915, în memoria preotului Giuseppe Corradini, mort la 74 de ani la Carpenga (Italia), fost paroh de Adjudeni la sfârșitul secolului al XIX-lea. Cel dispărut se remarcase, în toate parohiile unde lucrase, prin zelul depus în mântuirea sufletelor credincioșilor, cât și prin inițiativa introducerii în dieceză a unor societăți religioase precum Terțiarii Franciscani, „Fiicele Mariei" și Societatea Sfântului Sacrament. Tot lui i se datorează și îndemnul adresat credincioșilor la spovezi și împărtășanii repetate, precum și la eliminarea superstițiilor și „abuzurilor" cotidiene[178].

În sfârșit, la 15 ianuarie 1916, răspunzând chemării vicarului general al Episcopiei de Iași, pr. Ulderico Cipolloni, parohul C. Vaes a organizat la Adjudeni un parastas în memoria episcopului N. I. Camilli, mort la 30 decembrie 1915.

La această ceremonie au participat și credincioși din filiala Rotunda, care au venit într-o procesiune impresionantă până la biserica din Adjudeni[179].

---

[174] AERC Iași, Dosar 2/1857-1950, f. 389, 392. Disperat, la 27 decembrie 1913, parohul N. Cipolloni solicita Episcopiei de Iași rezolvarea problemei filialei Roman, unde, din cauza lipsei unui preot stabil, unii localnici apelau pentru botezuri la preoți ortodocși.

[175] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 33.

[176] I. Gabor, *Parohia Catolică Tămășeni*, 42.

[177] *Viața*, nr. 5/1914, 20.

[178] *Viața*, nr. 9/1915, 144. Erau considerate „abuzuri" și condamnate de unii parohi descântecele, „umblatul flăcăilor prin sat noaptea" sau prezența bătrânilor în crâșma satului, pe timpul nopții.

[179] APRC Adjudeni, Dosar 11/1906-1946, f. 8 v.

Parohul C. Vaes s-a remarcat şi prin preocuparea sa pentru orele de religie organizate la şcoala locală în fiecare zi de miercuri[180].

După intrarea României în Primul Război Mondial, i-a îndemnat pe săteni să participe la colectarea de „pomeni" în bani şi pânză pentru răniţii de pe front. Din cauza greutăţilor produse de război, le-a permis sătenilor să iasă la muncile câmpului inclusiv în zilele de duminică[181].

Parohul Andrei Deweirdt (1916-1917)

S-a născut la 8 septembrie 1863, la Lokern (Belgia). A studiat în seminariile franciscane din Belgia, fiind sfinţit preot la 6 iulie 1900. În 1901, a plecat ca misionar în Turcia, iar în 1903, a venit în Moldova, activând în parohiile Faraoani şi Cleja[182].

În iulie 1916, parohul de Cleja, A. Deweirdt, a fost transferat la Adjudeni, din dispoziţia Ministerului Cultelor, după ce la Casa Regală Română sosiseră mai multe plângeri care îl acuzau pe preotul Deweirdt că s-ar fi „amestecat în politică"[183]. Arhiepiscopul de Bucureşti, R. Netzhammer, l-a apărat pe preotul Andrei Deweirdt, prezentat regelui Ferdinand ca german, şi cu nume germanizat, apreciind că fostul paroh de Cleja era „o jertfă a politicii".

Cunoaştem foarte puţine lucruri privind activitatea de paroh a lui A. Deweirdt. De pildă, cu ocazia vizitei pastorale efectuate la Adjudeni în 1920, administratorul apostolic Ulderico Cipolloni critica modul în care fuseseră păstrate registrele parohiale sub administraţia parohului A. Deweirdt[184].

Ulterior, preotul A. Deweirdt s-a întors la Misiunea din Orient. A murit la Bruxelles, la 29 octombrie 1928, unde se afla internat la Spitalul „Sfânta Elisabeta".

Parohul Anton „Benedict" Bişoc (1917 – 1919)

S-a născut la 15 august 1888, la Hălăuceşti, şi a intrat în Ordinul Franciscan la 17 decembrie 1904. A studiat teologia la Roma, unde a fost sfinţit preot la 15 aprilie 1911. Întors în ţară, a activat în cea mai mare parte a timpului în Parohia Săbăoani, unde a condus Editura *Serafica* şi revista de spiritualitate franciscană *Viaţa*. În două rânduri, 1929-1932 şi 1947-1949, a fost ales ministru provincial. Securitatea română l-a arestat în 1949, deferindu-l Justiţiei militare comuniste, care l-a condamnat la ani grei de

[180] APRC Adjudeni, Dosar 11/1906-1946, f. 8 v.
[181] APRC Adjudeni, Dosar 11/1906-1946, f. 11-12.
[182] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 218.
[183] *R. Netzhammer, arhiepiscop în România*, Bucureşti 1993, 105-106.
[184] AERC Iaşi, Dosar 3/1920, f. 6.

închisoare. A murit la 15 iulie 1960, la Fundata, județul Ialomița, unde avea domiciliu obligatoriu[185].

Pr. Anton Bișoc este unul dintre martirii Bisericii Catolice din România. Prin jertfa și curajul său, a apărat Biserica, demnitatea umană, pacea și libertatea noastră[186].

Alături de parohul de Răchiteni, Ioan Ferenț, parohul A. Bișoc este autorul proiectului ridicării, în satele catolice, a unor monumente dedicate eroilor catolici căzuți în anii Primului Război Mondial. Astfel de monumente au fost construite în 1918 la Șcheia, Răchiteni, Adjudeni și Rotunda.

La ceremonia sfințirii monumentului de la Rotunda, care a avut loc la 7 octombrie 1918, a participat și parohul de Tămășeni, Gh. Anton, care, împreună cu un grup numeros de credincioși, s-a deplasat în procesiune la Rotunda, purtând o icoană mare și aducând laude lui Dumnezeu. La acest eveniment a participat și corul seminariștilor din Hălăucești[187].

O preocupare constantă a parohului A. Bișoc a fost și colectarea de alimente pentru orfelinatul de la Hălăucești. El răspundea astfel îndemnului adresat în 1918 de administratorul apostolic U. Cipolloni, care chema comunitățile catolice să sprijine orfelinatele catolice pentru orfanii de război[188].

Parohul Daniel Hampel (1919 – 1920)

În iunie 1919, parohul A. Bișoc a fost desemnat de conducerea Episcopiei de Iași să administreze și Parohia Săbăoani, rămasă vacantă după moartea preotului Grațian Carpati[189]. Din acest motiv, el a fost suplinit în 1919 de preotul P. Neumann, până la numirea ca paroh la Adjudeni a preotului D. Hampel[190]. Acesta s-a născut la 3 februarie 1891, la Pașcani, și a studiat la Seminarul Franciscan de la Hălăucești. Pentru studiile de filozofie și teologie, a fost trimis la Facultatea de Teologie de la Fribourg, fiind sfințit preot la 16 august 1918. Întors în țară, a activat ca prefect la Seminarul din Hălăucești, vicar la Săbăoani și Huși, paroh la Adjudeni și Răducăneni, precum și director al orfelinatului de la Huși[191]. Bolnav de tuberculoză, s-a retras la Târgu Trotuș, unde a murit la 16 decembrie 1934.

---

[185] D. Doboș (coord.), *Hălăucești, sat de veche tradiție cultural-religioasă*, Iași 2004, 314-318.

[186] D. Doboș, „Martirologiul", în *Lumina creștinului*, 2 (2005) 11.

[187] *Viața*, 11 (1918) 176.

[188] *Lumina creștinului*, 4-5 (1919) 56.

[189] AERC Iași, Dosar 52/1916-1921, f. 149.

[190] AERC Iași, Dosar 52/1916-1921, f. 141.

[191] AERC Iași, Dosar 3/1875, f. 304.

Parohul Celestin Vaes (1920)

La 23 februarie 1920, pr. C. Vaes a fost numit pentru a treia oară la conducerea parohiei[192]. La 6 iulie acelaşi an, a fost rechemat însă în Provincia belgiană. La aceeaşi dată, comisarul provincial Fr. Mattas l-a propus drept paroh de Adjudeni pe fostul paroh de Huşi, Felix (Felice) Raffaelli, iar ministrul provincial Francisc Orlandi l-a propus ca paroh pe preotul Iosif Tălmăcel[193].

Parohul Felix (Felice) Raffaelli (1920 – 1927)

În cele din urmă, Episcopia de Iaşi l-a numit ca paroh de Adjudeni pe F. Raffaelli, după ce acesta fusese nominalizat pentru acest post de capitlul provincial din 9 septembrie 1920[194].

Cu puțin timp înainte de plecarea din parohie a lui C. Vaes, satul Adjudeni a fost vizitat de administratorul apostolic U. Cipolloni, care a acordat Sacramentul Mirului la 168 de băieți şi 168 de fete provenind din Adjudeni şi Rotunda[195].

La aceeaşi dată, a fost administrat Mirul şi la filiala Buruieneşti, care, din cauza dificultăților legate de administrare, devenise *vicaria* cu reşedință permanentă pentru un preot[196].

La rândul său, episcopul Alexandru Cisar a efectuat o vizită la Adjudeni în mai 1922, cu ocazia hramului bisericii locale.

Cu privire la acest eveniment, revista *Viața* scria următoarele:

> Parohul locului a ținut ca anul acesta să dea serbării o mai mare strălucire, invitând pe Preasfințitul nostru Episcop, care a binevoit a lua parte cu foarte mare bunăvoință şi jertfă, săvârşind în persoană sfânta Liturghie pontificală şi ținând poporului o foarte frumoasă predică. Poporul a rămas profund impresionat, văzând întâia oară în satul lor pe Vlădica făcând împreună slujbă şi predică, lucru pe care nu l-au mai apucat până acuma[197].

Tot episcopul Cisar este cel care l-a convins pe parohul F. Raffaelli de necesitatea refacerii casei parohiale, pentru care a trimis la Adjudeni, la 13 aprilie 1921, un ajutor bănesc de 5000 de lei[198].

---

[192] AERC Iaşi, Dosar 3/1875, f. 177 v.

[193] AERC Iaşi, Dosar 2/1907-1925, f. 198.

[194] AERC Iaşi, Dosar 2/1907-1925, f. 201. Inițial, capitlul provincial l-a propus pe pr. F. Raffaelli ca paroh de Târgu Trotuş.

[195] AERC Iaşi, Dosar 3/1920, f. 6.

[196] La acea dată, funcționa ca vicar la Buruieneşti preotul I. Berni.

[197] *Viața*, 8 (1922) 132.

[198] APRC Adjudeni, Dosar 1/1906-1946, f. 15 v. Acordul ministrului provincial Fr. Orlandi pentru refacerea casei parohiale a fost trimis la Adjudeni la 16 aprilie 1921.

Parohul F. Raffaelli s-a remarcat prin organizarea, în 1924, la Adjudeni, a unor misiuni populare, la care au predicat preoții iezuiți I. Lipski[199] și Fr. Szydlowski.

De asemenea, în perioada 10-14 iulie 1926, a organizat la Adjudeni Serbările Franciscane, prilejuite de comemorarea a șase secole de la moartea sfântului Francisc de Assisi. La 14 iulie 1926, a participat la această sărbătoare și episcopul Mihai Robu, însoțit de un grup de nouă preoți, ocazie cu care a acordat sfântul Mir la 20 de persoane[200].

La 4 octombrie același an, a fost dedicată o novenă Sfântului Francisc, cu o participare numeroasă din partea sătenilor. Fiind zi de lucru, Liturghiile s-au ținut la primele ore ale dimineții și seara. La Liturghia de la miezul nopții, biserica era neîncăpătoare, iar cu ajutorul terțiarelor, a fost ridicat un altar mare, provizoriu. Un număr de 200 de persoane au îmbrăcat în aceeași zi haina Ordinului Terțiarelor[201].

Parohului F. Raffaelli i-a revenit onoarea de a începe lucrările pentru mărirea și refacerea bisericii din Adjudeni[202]. Astfel, la 13 februarie 1926, episcopul Mihai Robu i-a acordat autorizația pentru „a mări această biserică parohială, deoarece e prea neîncăpătoare", și a aprobat componența comitetului de 30 de persoane alese de paroh pentru coordonarea lucrărilor la șantier[203].

La 24 mai 1926, episcopul Mihai Robu a efectuat o vizită canonică la Adjudeni, a doua zi după sărbătoarea Rusaliilor, pentru a administra sfântul Mir tinerilor din parohie. În gara Roman, episcopul, însoțit de secretarul său, Iosif Ghiuzan, a fost întâmpinat de decanul de Siret și paroh de Tămășeni, pr. Grigore Enariu, și de un grup de călăreți ce purtau steaguri tricolore.

La Tămășeni, episcopul a fost așteptat cu flori de numeroși credincioși, iar la marginea satului, spre Adjudeni, de parohul F. Raffaelli și de săteni care purtau icoane. „Sub un baldachin și pe un drum presărat de flori, fu dus la biserică, unde se făcu ceremonia primirii", scria revista *Lumina Creștinului*[204]. După sfânta Liturghie citită, episcopul a miruit 222 de tineri aflați în curtea casei parohiale.

---

[199] *Viața*, 1 (1924) 15. Preotul Iosif Lipski s-a născut la 27 octombrie 1860, în Silezia, și a murit la 19 aprilie 1935, în Polonia. A fost paroh de Tămășeni, iar în perioada interbelică, a fost superiorul iezuiților din Cernăuți, și ulterior din București. S-a remarcat prin misiunile populare organizate în toată țara.

[200] *Viața*, 8 (1926) 126. APRC Adjudeni, Dosar 1/1906-1946, f. 21 v.

[201] *Viața*, 10-11 (1926) 160.

[202] *Viața*, 7-8 (1929) 126.

[203] APRC Adjudeni, Dosar 1/1906-1946, f. 21.

[204] *Lumina Creștinului*, 6 (1926) 94-95.

La aceste ceremonii au luat parte şi preoţii franciscani Fr. Orlandi, profesor la Seminarul din Hălăuceşti, şi Celestin Vaes, paroh de Huşi.

În după-amiaza aceleiaşi zile, episcopul a efectuat vizita canonică propriu-zisă la Adjudeni, iar la 25 mai 1926, a vizitat şi biserica filială de la Rotunda, unde din nou a fost întâmpinat cu mult entuziasm de săteni şi de elevii şcolii primare, împreună cu învăţătorii lor[205].

Continuarea lucrărilor la consolidarea şi mărirea bisericii avea să-i revină noului paroh de Adjudeni, după ce, în august 1926, capitlul provincial a hotărât să propună Episcopiei de Iaşi înlocuirea lui F. Raffaelli cu tânărul preot Anton Tălmăcel[206]. La 5 noiembrie 1926, pr. F. Raffaelli urma să părăsească parohia Adjudeni pentru a prelua parohia din Huşi, păstorită până la acea dată de pr. Bonaventura Morariu[207].

Pr. F. Raffaelli a mai activat în parohiile Huşi, Hălăuceşti, Târgu Trotuş şi Horleşti. A murit la 23 august 1953, la Horleşti, fiind înhumat lângă biserica din localitate. Pr. F. Raffaelli a fost ultimul misionar venit în Moldova[208].

Parohul Anton Tălmăcel (1927 – 1940)

Pr. Anton Tălmăcel s-a născut la 10 mai 1896, la Hălăuceşti, părinţii săi fiind Vasile şi Maria.

A urmat şcoala primară de la Hălăuceşti (1903 – 1908) şi clasele gimnaziale la Seminarul Franciscan de la Hălăuceşti (1908-1915).

Timp de un an, a fost elev al Seminarului diecezan din Iaşi (1915-1916), după care, a fost trimis de superiorii săi franciscani la Roma, pentru a urma studii de filozofie şi teologie (1917-1925), la Universitatea „Gregoriana" şi la Colegiul „Seraphicum". În 1916 fusese obligat să întrerupă studiile, fiind concentrat pe front împreună cu alţi seminarişti. A fost hirotonit preot la 22 iunie 1924, în capela Colegiului Internaţional al Minorilor Conventuali („Seraphicum") de către fostul episcop de Iaşi, D. Jaquet[209]. Întors în ţară, a funcţionat în parohiile Hălăuceşti (1925), Săbăoani (1926), Adjudeni (1926, ca vicar), Faraoani (1927), Săbăoani (1927), Adjudeni (1927-1940, ca paroh), Hălăuceşti (1940), Fălticeni (1941), Târgu Trotuş (1942-1946), Adjudeni

---

[205] În acelaşi an, episcopul Mihai Robu a mai efectuat vizite canonice, prilejuite de acordarea sfântului Mir, la Faraoani, Buhuşi, Grozeşti, Oneşti, Buruieneşti, Bârgăuani, Gherăeşti, Săbăoani, Tămăşeni, Răchiteni, Butea, Hălăuceşti, Luizi-Călugăra, Valea Seacă şi Cleja.

[206] AERC Iaşi, Dosar 1/1926-1932, f. 14.

[207] AERC Iaşi, Dosar 1/1924-1940, f. 29.

[208] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 177.

[209] *Viaţa*, 6-7 (1924) 119. Au mai fost hirotoniţi, la aceeaşi dată, Ioan M. Duma şi Andrei M. Lenghen.

Pr. Nazareno Cipolloni

Pr. Anton Bişoc

Pr. Daniel Hampel

Pr. Felix Raffaelli

Figuri de parohi
(Prima jumătate a secolului al XX-lea)

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nicolae Ivanciuc

Pr. Bernardin Romila

Pr. Celestin Vaes

Figuri de parohi
(Prima jumătate a secolului al XX-lea)

BCU IAȘI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

(1946-1957, ca paroh)[210]. În perioada 1951-1956, a deținut și funcția de decan de Siret. A murit la Adjudeni, la 17 martie 1957, fiind înmormântat în biserica satului. Autorii lucrării *Necrolog* i-au făcut următorul portret: „A fost renumit predicator popular și a sădit în sufletul credincioșilor săi evlavia pentru sfânta Liturghie și primirea deasă a sfintei Împărtășanii, lucruri care s-au păstrat până în zilele noastre"[211].

La 6 martie 1926, pr. A. Tălmăcel urma să preia de la pr. F. Raffaelli condicile parohiale și inventarul bisericilor. Câteva zile mai târziu însă, în mod surprinzător, era transferat ca paroh de Faraoani, ceea ce făcea inaplicabile decretele din august 1926 ale episcopului Mihai Robu[212]. În aceste condiții, pr. F. Raffaelli a rămas la Adjudeni până la 3 august 1927, când a fost numit paroh la Huși, în locul lui B. Morariu[213].

La 3 august 1927, pr. A. Tălmăcel revenea la Adjudeni ca vicar parohial, deoarece paroh titular era pr. A. Bișoc, parohul de Săbăoani. El urma însă să conducă în mod efectiv parohia, având obligația de a-l consulta în problemele mai importante pe pr. A. Bișoc și de „a asculta de ordinele lui". Această formulă inedită de administrare parohială a fost preferată de episcopul Mihai Robu, din dorința de a-l tempera pe pr. A. Tălmăcel, care la Faraoani manifestase o oarecare duritate în relațiile cu credincioșii. Numirea sa oficială ca paroh a survenit târziu, în mai 1931, la propunerea ministrului provincial A. Bișoc, după ce titlul de paroh fusese rechemat în fața autorităților civile[214].

După sosirea sa la Adjudeni, pr. A. Tălmăcel a organizat novene de rugăciune, la 4 decembrie 1927, la care au participat cu însuflețire un mare număr de credincioși[215], iar în primăvara anului 1928, a finalizat lucrările la biserica parohială. În februarie 1929, a organizat la Buruienești exerciții spirituale cu Terțiarii Franciscani din localitate și cu participarea credincioșilor din satele Sagna, Adjudeni, Tămășeni și Rotunda. Pe un ger cumplit, grupuri mari de credincioși s-au îndreptat spre biserica din Buruienești, pentru a-l asculta predicând pe preotul Gh. Lenghen de la Seminarul din Hălăucești[216]. În același an, parohul A. Tălmăcel a înzestrat biserica parohială cu o iesle nouă, iar în noaptea de Crăciun, a împărtășit nu mai puțin de 1000 de credincioși. Cu prilejul acelorași sărbători ale Crăciunului, a inaugurat, cu reprezentații de teatru și poezie, *Casa de sfat*, construită de

[210] AARC București, Dosar „Preot Anton Tălmăcel", f. 1-4.
[211] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 74.
[212] AERC Iași, Dosar 2/1926, f. 387, 410.
[213] AERC Iași, Dosar 4/1927, f. 299, 296; dosar 3/1875, f. 296; 341.
[214] AERC Iași, Dosar 1/1926-1932, f. 120.
[215] Almanahul *Viața*, 1928, 98.
[216] *Viața*, 3 (1929) 48.

credincioşi prin clacă în vara anului 1929. „Iată o parohie ce îşi face cinste", consemna evenimentul revista *Viața*. „Să spunem un adevăr: când e vorba de bunăvoință şi de unire pentru a face clacă şi muncă în comun pentru biserică, două sate îşi fac cu adevărat cinste: Adjudeni şi Pildeşti. Frumos de tot!"[217]

În 1930, cu ocazia jubileului papei Pius al XI-lea, au fost organizate la Adjudeni, dar şi în alte parohii, „serbări mărețe". În numele sătenilor din Adjudeni, parohul A. Tălmăcel a trimis Sfântului Scaun următoarea telegramă: „Fratele Anton Tălmăcel şi poporul credincios din Adjudeni – România oferă Sanctității Voastre, 30 mii Împărtăşanii -, augurii de fericire pentru jubileul Preoției – implorând binecuvântarea apostolică". Răspunsul primit din partea nunțiului apostolic, Angelo Maria Dolci, a fost următorul: „Sfântul Părinte, primind prea piosul omagiu, împarte cu afect părintesc Binecuvântarea Apostolică, Cucerniciei tale şi poporului evlavios"[218].

Cronica parohiei pe anul 1930 consemna şi următoarele evenimente: La 13 ianuarie, în *salonul Sfântului Anton,* tinerii artişti din Săbăoani, sub coordonarea fratelui Francisc Messa, au susținut în fața credincioşilor o reprezentație privind moartea sfântului Mucenic Eustachiu. „Sala încăpătoare de 400 de persoane" – consemna revista *Viața* – „s-a umplut de două ori. Lumea a rămas adânc mişcată şi aduce şi pe această cale cele mai călduroase mulțumiri artiştilor, aşteptându-i şi altă dată"[219].

Luna martie a fost dedicată rugăciunilor speciale în cinstea sfântului Iosif, în legătură cu persecuțiile religioase din Rusia Sovietică[220].

În aceeaşi lună, la începutul Postului Mare, parohul A. Tălmăcel a adus de la Roma, cu aprobarea Episcopiei de Iaşi, câteva mici bucăți din adevărata cruce pe care a murit Isus Cristos. Relicva a fost dusă în procesiune de la Săbăoani la Adjudeni, la cortegiu participând seminarişti şi „copii mici până la bătrâni cărunți" din satele Săbăoani şi Pildeşti. „La mijlocul drumului" – consemna revista *Viața* – „se întâlniseră cu adjudenii ce le ieşiră întru întâmpinare, aşa că într-un triumf de evlavioase rugăciuni fu dusă la biserică sfânta cruce a Mântuitorului"[221]. Parohul de Săbăoani a prezentat apoi credincioşilor semnificația acestui moment emoționant.

Ca întotdeauna, Crăciunul anului 1930 a fost sărbătorit cu mult entuziasm la Adjudeni.

Aproximativ 1500 de persoane au primit sfânta Împărtăşanie, iar Liturghiile au fost animate de *corul bărbaților* din parohie, înființat în 1929. De

---

[217] *Viața*, 2 (1929) 32.
[218] *Viața*, 2 (1930) 31.
[219] *Viața*, 2 (1930) 31.
[220] *Viața*, 3 (1930) 46.
[221] *Viața*, 4 (1930) 62.

asemenea, în *salonul parohial*, tinerii au susținut reprezentații teatrale religioase, oferind și „surprize hazlii". „Toți au putut observa" - scria revista *Viața* - „că actorii noștri au făcut adevărat progres. Lipsea aproape cu totul stângăcia de altădată, așa că lumea a rămas pe deplin mulțumită"[222].

În 1931, parohul A. Tălmăcel a organizat la Adjudeni un adevărat „centru de mișcare" pentru Cruciata Misionară Franciscană.

În acest sens, au fost organizate la Adjudeni, Tămășeni, Rotunda, Buhonca, Oțeleni, Sagna și Rediu (Carol II) colecte în bani „pentru răscumpărarea copiilor păgâni". În total, 67 de copii urmau să primească banii oferiți, într-un an dificil de criză economică mondială, de bărbați, femei, flăcăi, școlari și societăți pioase. „Cu toții ne dăm seama de frumusețea acestui fapt care arată cât de mărinimoși sunt aceşti credincioși de pe valea Siretului, care nu sunt deloc mai bogați decât cei de aiurea; ba e de notat că doi ani de-a rândul, Siretul le-a pricinuit pagube foarte mari. Da, e de admirat, însă e și de imitat", consemna revista *Viața*[223].

Sub păstorirea parohului A. Tălmăcel, credincioșii au contribuit an de an și la colectarea de alimente și bani în sprijinul Seminarului diecezan din Iași.

Sătenii răspundeau astfel apelurilor lansate de episcopul Mihai Robu, care îi invita pe credincioși să contribuie „cu mână largă și cu inimă voioasă" la întreținerea seminariștilor. Colecte în bani și alimente au fost strânse, de asemenea, pentru Seminarul Franciscan din Hălăucești, cât și pentru orfelinatele de la Huși și Hălăucești[224].

A fost acesta un efort deosebit din partea parohiei, la care a contribuit și vicarul cooperator Bernard Bișoc[225], numit, la 8 ianuarie 1935, paroh la Parohia extrabugetară Rotunda[226]. Tot preotul B. Bișoc a fost cel care l-a înlocuit pe pr. A. Tălmăcel la conducerea parohiei, în perioadele lungi de timp când parohul absenta de la Adjudeni, în interesul Provinciei Franciscane[227]. Astfel, în condițiile în care, în anii crizei economice de după 1929, Provincia Franciscană „Sfântul Iosif" trecea prin momente grele, ministrul provincial Anton Bișoc l-a desemnat pe A. Tălmăcel să colecteze diverse „pomeni" în Diecezele de Iași și de București. Într-o scrisoare trimisă la 26 septembrie 1931 arhiepiscopului de București, Alexandru Th. Cisar, pr. A. Bișoc îl recomanda astfel pe parohul de Adjudeni: „pentru acest scop cred a avea un bun cerșetor în persoana părintelui Anton

[222] *Viața*, 2 (1931) 31.
[223] *Viața*, 1 (1931) 45-47.
[224] AERC Iași, Dosar 5/1935, f. 36.
[225] AERC Iași, Dosar 1/1926-1932, f. 211.
[226] AERC Iași, Dosar 4/1935, f. 74.
[227] AERC Iași, Dosar 5/1935, f. 112.

Tălmăcel, parohul de Adjudeni, căruia Dumnezeu i-a binecuvântat pururea încrederea"[228]

În două rânduri, în 1933, respectiv 1939, parohia a fost vizitată canonic de episcopul Mihai Robu, cu prilejul acordării sfântului Mir[229]. Vizitele canonice erau efectuate respectând un anumit ritual conform ceremonialului prescris de *Pontificalul roman*, dar şi ținând seama de obiceiurile locale. Astfel, credincioşii îl aşteptau pe păstorul lor la cele două arcuri de triumf ridicate, unul la intrarea în sat, iar celălalt, la poarta bisericii, iar episcopul era apoi condus, în procesiune, cu cântece, până la intrarea în biserică. În tot acest timp, zeci de fete aruncau flori în calea păstorului lor. La uşa bisericii, parohul, îmbrăcat în odăjdii, întâmpina alaiul episcopal, purtând în mâini crucea şi aspersorul cu care erau stropiți cu aghiazmă credincioşii.

După ce era tămâiat, episcopul era condus la altarul mare, unde se rosteau rugăciuni speciale. Urma apoi cuvântul de salut al episcopului, care le explica celor prezenți scopul vizitei canonice, precum şi rugăciunile pentru cei răposați. În final, se dădea binecuvântarea cu Preasfântul Sacrament şi erau vizitate biserica şi sacristia, după care, în procesiune, episcopul era condus la casa parohială.

În cea de-a doua zi a vizitei canonice, episcopul era condus din nou în procesiune la biserică, unde celebra o Liturghie cu predică, le acorda celor prezenți indulgența plenară, iar la sfârşit, conferea sacramentul Mirului, în biserică sau în curtea parohială.

La sfârşitul procesiunii, episcopul era condus din nou la casa parohială, iar fetele ce aruncau flori în calea episcopului primeau de la acesta câte o iconiță sau o medalie. Tot iconițe primeau şi copiii miruiți, iar uneori, şi părinții acestora. Întreaga ceremonie se desfăşura în sunetul clopotelor sau al cântecelor orgii.

În multe locuri din dieceză, episcopul era întâmpinat şi de grupuri de călăreți sau biciclişti, care îl conduceau pe păstorul lor, cu alai, până la biserică. Uneori însă, episcopul era cel care descuraja aceste obiceiuri, deoarece călăreții şi bicicliştii împiedicau deplasarea cu automobilul şi intrarea în biserică la ora prevăzută. De regulă, erau vizitate şi bisericile filiale, chiar şi cele mai îndepărtate de centrul parohial. Şi aici, credincioşii îl întâmpinau pe episcop cu arcuri de triumf, cu „lăicere" la porți şi la garduri, dar şi pe jos, pe traseul de la poarta curții parohiale până la biserică.

---

[228] AARC Bucureşti, Dosar 117/1928-1933, nepaginat.

[229] *Lumina creştinului*, 6 (1933) 106. În 1933, au primit sacramentul Mirului 483 de persoane, iar în 1939, un număr de 364 de persoane, dintre care 202 din Adjudeni, 99 din Rotunda, 58 din Rediu (Carol II), 4 din Răchiteni şi 1 din Roman.

Aceste manifestări de evlavie şi iubire îl mişcau profund pe episcop, care, în cuvântările sale, le adresa mulţumiri credincioşilor, alături de îndemnul de a rămâne alături de Biserică şi de slujitorii săi.

Revista *Lumina Creştinului* descrie astfel vizita efectuată de episcopul Mihai Robu la Adjudeni, în iulie 1939.

> Luni, 4 iulie. La Răchiteni, dimineaţa, după sfânta Liturghie citită, se dă sfântul Mir afară în umbra bisericii, fiind căldură mare. S-au miruit 195 persoane din Răchiteni şi din filiala Sturdza.
> După masă cerul se înnorează, porneşte un vânt puternic şi începe să plouă. Cu toate acestea, P.S. Sa face vizita la filiala Sturdza, ca să vadă biserica în construcţie. Poporul face primirea obişnuită, deşi plouă. Biserica e ridicată până deasupra ferestrelor; e din cărămidă. Episcopul îndeamnă pe credincioşi să se silească cu terminarea ei, apoi pleacă mai departe la Adjudeni, unde ajunge după încetarea ploii, şi face vizitarea bisericii. Biserica este o modificare şi mărire a celei vechi, cu un turn caracteristic, aducând a pagodă. E mare şi încăpătoare, curat întreţinută, cu altar principal refăcut din nou, sfinţită la 27 mai 1928, închinată Pogorârii Sfântului Duh. Casa parohială, în acelaşi timp mănăstire a părinţilor franciscani conventuali, e nouă, cu etaj, cu faţada frumoasă. Paroh de Adjudeni este pr. Anton Tălmăcel OFMConv, care şi-a dat toată silinţa, ca vizitaţiunea canonică să aducă roade spirituale cât mai multe.
> Marţi, 5 iulie. La Adjudeni, pe la orele 5 dimineaţa, împărtăşania generală a copiilor; apoi dejunul copiilor în sala parohială, unde cei care fuseseră la sfânta Împărtăşanie au primit chitan şi sarmale de mâncat, apoi o porţie de îngheţată fabricată pe loc. A urmat o sfântă Liturghie citită de P. Sfinţitul în biserică, apoi sfântul Mir în curtea parohiei, timpul fiind răcoros în urma ploii şi furtunii de ieri şi din cursul nopţii[230].

Parohul Nicolae Ivanciuc (1940 – 1942)

La 20 octombrie 1940, episcopul Mihai Robu l-a numit pe pr. Nicolae Ivanciuc paroh de Adjudeni. Acesta s-a născut la 13 decembrie 1911, la Bacău, părinţii săi fiind Stanislaus şi Aglaia. A urmat studiile seminariale la Hălăuceşti, iar pe cele teologice, la Assisi (Italia), unde a fost hirotonit preot la 17 martie 1934. Întors în ţară, a activat în parohiile Târgu Trotuş (1934-1936), Prăjeşti (1936-1940), Adjudeni (1940-1942), Răducăneni (1942-1952), Luizi-Călugăra (1952-1953) şi Prăjeşti (1953-1986)[231].

În ianuarie 1942, parohul N. Ivanciuc a luat parte la Săbăoani, alături de alţi preoţi, învăţători şi săteni din satele învecinate, la un concert de muzică militară dedicat răniţilor de pe frontul de Est[232].

---

[230] *Lumina Creştinului*, 2 (1939) 28-29.
[231] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 198.
[232] *Lumina Creştinului*, 2 (1942).

A fost un preot foarte popular printre credincioşi, iar vestea plecării sale din Adjudeni, după numai doi ani de activitate, a produs mâhnire în întreaga parohie. La 6 august 1942, un grup de credincioşi au trimis Episcopiei de Iaşi un memoriu în care cereau ca parohul N. Ivanciuc să rămână la conducerea parohiei. În respectivul memoriu, aceştia scriau următoarele: „Ne-a fost ca un părinte, cel mai ales, cum n-a mai avut satul Adjudeni. N-avem noi cuvinte să vă putem spune bunătatea lui față de noi. La toate a fost la dispoziție: la sfânta Spovadă, la bolnavi (...) Mare durere ne-a făcut la satul nostru când ne-a spus că pleacă de la noi"[233].

Schimbarea parohului s-a făcut la propunerea ministrului provincial I.P.M. Pal, iar episcopul Robu şi-a dat acordul pentru transferul la Răducăneni al preotului N. Ivanciuc[234].

Parohul Bernardin Romila (1942 – 1946)

Noul paroh de Adjudeni, pr. Bernardin Romila, s-a născut la 6 noiembrie 1904, la Huşi, părinții săi fiind Ioan şi Ana. A urmat cursurile Seminarului Franciscan din Hălăuceşti (1919-1923) şi pe cele ale Academiei Teologice de la Luizi-Călugăra (1923-1926), finalizându-şi studiile teologice la Roma, la Colegiul Teologic al Universității Romane de Studii, unde a obținut un strălucit doctorat în teologie, la 15 iunie 1931. Tot la Roma, a fost sfințit preot la 7 iunie 1929. Întors în țară, a activat în parohiile Adjudeni (1931, ca vicar), Galați (1932 – 1939), Hălăuceşti (1939 – 1940), Târgu Trotuş (1940-1942), Adjudeni (1942 – 1946) şi Săbăoani (1946-1966), de unde s-a pensionat în 1966, pentru limită de vârstă[235]. A murit la 3 iunie 1984, la Săbăoani, fiind înmormântat în cimitirul parohial din Săbăoani.

De menționat faptul că, din 1956, la cerere, pr. B. Romila nu a mai fost trecut în statele de plată, funcționând doar ca extrabugetar, pentru a-l ajuta pe un coleg preot aflat în dificultate la Fălticeni.

Evenimentul pastoral cel mai emoționant petrecut în această perioadă a fost vizita canonică efectuată de episcopul Mihai Robu la Adjudeni, la 8 iunie 1943[236]. Episcopul vizitase anterior, între 5 şi 7 iunie acelaşi an, satele Tămăşeni şi Sagna, în cadrul unei ample vizite canonice în satele catolice din județul Roman, zonă considerată la acea dată un „centru înfloritor al catolicismului în Moldova". Cu toate că aceste vizite pastorale s-au

[233] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 399.

[234] APRC Adjudeni, Dosar 1/1906-1946, f. 31.

[235] AARC Bucureşti, Dosar Preot Bernardin Romila, f. 1-4; cf. şi I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 126.

[236] AERC Iaşi, Dosar 1/1906-1946, f. 33 v.

desfăşurat, în general, în zilele de lucru, episcopul a fost primit cu mare entuziasm de săteni, mărturie a credinţei adevărate trăite de localnici.

Relatarea din revista *Lumina Creştinului* surprinde principalele momente ale vizitei la Adjudeni:

> Adjudeni. Sosirea a fost la 8 iunie pe înserate. Deşi lume nu a fost în aşa număr ca în satele sus-pomenite, desigur erau la munca câmpului, totuşi şi acei puţini care au venit în calea Prea Sfinţitului, l-au primit cu multă însufleţire. În biserică a fost salutat de către părintele paroh Bernardin Romila OFMConv., căruia i-a răspuns episcopul, adresându-se apoi către popor. A urmat programul vizitei canonice, conform cu prevederile Pontificalului Roman. A doua zi, 9 iunie, a avut loc sfânta Liturghie citită, celebrată de Prea Sfinţia Sa, după care a avut loc conferirea sfântului Mir la 345 persoane, afară în curtea bisericii[237].

Parohului B. Romila i se datorează înfiinţarea la Adjudeni a unei filiale a Piei Uniuni a „Armatei Maicii Domnului", filială recunoscută prin decret de episcopul Mihai Robu la 1 martie 1943[238]. A fost, totodată, profund marcat de distrugerile cauzate de bombardamentele asupra satului din 23 august 1944, care au afectat deopotrivă locuinţele credincioşilor, casa parohială, cât şi instituţiile şcolare şi administrative[239].

Parohul Anton Tălmăcel (1946 – 1957)

În 1946, pr. A. Tălmăcel a revenit la conducerea Parohiei Adjudeni, pe care avea să o păstorească în anii grei ai instaurării regimului ateu comunist. A trebuit să suporte, alături de toţi parohii, vexaţiunile autorităţilor comuniste, care urmăreau să limiteze influenţa Bisericii în rândurile sătenilor catolici. În 1953, Parohia Adjudeni deţinea în proprietate 1,10 ha teren arabil, 9,19 ha teren fânaţ pentru paroh, 4,44 ha teren arabil şi 2 ha teren fânaţ pentru dascăl, 2,35 ha teren arabil şi 0,73 ha teren fânaţ pentru clopotar.

În 1956, aceste suprafeţe de teren erau mult diminuate, ca urmare a confiscărilor succesive - doar 1,10 ha teren, care constituia grădina parohială, şi 0,50 ha teren, care constituia grădina dascălului[240].

---

[237] *Lumina Creştinului*, 9 (1943) 252.

[238] APRC Adjudeni, Dosar 1/1906-1946, f. 33. Episcopul Mihai Robu a respins însă, ca nerealist, un proiect aparţinând săteanului Mihai Iojă Băcăoanu, privind construirea la Adjudeni a unui azil de bătrâni (AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 400).

[239] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 404.

[240] APRC Adjudeni, Dosar 1/1953, f. 1-2.

Tot în 1953, comuniştii au confiscat şi suprafaţa de 1,75 ha teren. pe care parohul A. Tălmăcel o deţinea la Găneşti. O soartă similară au avut-o şi proprietăţile deţinute de biserica din Rotunda[241].

Presiunea ideologică şi politică a atins cote maxime în anii 1952 – 1957. Astfel, lunar şi anual, parohul şi vicarii erau obligaţi să raporteze Departamentului Cultelor, prin intermediul Arhiepiscopiei Romano-Catolice de Bucureşti, activităţile desfăşurate în campaniile de însămânţări, apelurile pentru pace, achitarea cotelor şi a impozitelor, aşa-zisele votări comuniste, întovărăşirile şi înscrierile în CAP-ul local ş.a. Prezentăm mai jos un model de astfel de raport întocmit de părintele Anton Tălmăcel, decan de Iaşi, la 4 aprilie 1955[242].

Raport cu privire la activitatea desfăşurată în luna martie relativ la campania de însămânţări şi semnarea apelului pentru pace
Conform ordinului sfintei arhiepiscopii nr. 531 s-a cetit şi prelucrat în bisericile din Adjudeni şi Rotunda în dumineca din 13.03.
a) Întrucât din pricina frigului nu s-a făcut încă nici o brazdă până în prezent, am căutat să antrenăm poporul la pregătirea semințelor şi la controlul de încolțire.
b) Căratul gunoiului s-a făcut cu zor; la fel cu îngrăşămintea pentru sfeclă de zahăr, luată de la fabrica Ilie Pintilie din Roman.
c) Curăţirea pomilor de omizi.
d) Din ziua de 21 Martie până în ziua de 25 martie s-au făcut slujbe religioase pentru binecuvântarea câmpurilor - cu predică despre ogoare în fiecare zi - cum este datina veche la Adjudeni şi Rotunda.
La fel în duminica de 20 februarie s-a cetit ordinul 379 cu privire la apelul pentru pace.
În acea duminică după sfânta Liturghie, credincioşii au fost luminaţi printr-o cuvântare călduroasă şi la ieşirea din biserică, fiecare a trecut pe la cele opt mese care erau aşezate în curtea bisericii, trecându-şi numele pe tabele. În felul acesta am căutat să-i dăm însemnătate colectivă de a fi numai pace.
La adunarea preoţilor cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la hirotonirea pr. Alois Herciu la Hălăuceşti, în calitate de decan, atât preoţilor, cât şi poporului am vorbit despre pace şi un an mănos.
La adunarea raională din Roman în 27 martie, unde am fost ales ca membru al Comitetului raional de pace, am ţinut o cuvântare viu comentată şi aplaudată.
În ziua de 29 martie, împreună cu tov. Ion Şvarţ, împuternicitul raionului Roman, am fost la Pildeşti spre a cerceta o reclamă a tov. preşedinte al Sfatului Popular Pildeşti împotriva pr. Benoni Romila.
În concret, pr. Benoni Romila era acuzat că ar fi stingherit caravana cinematografică şi n-ar fi dat concurs la semnarea apelului pentru pace.

[241] APRC Adjudeni, Dosar 11/1953-1960, f. 3; 15. La 11 februarie 1957, locuitorii din Rotunda au cerut retrocedarea a trei hectare din terenul confiscat de stat în 1953, teren necesar întreţinerii dascălului.

[242] AARC Bucureşti, Dosar 1/1995, nepaginat.

BCU IAȘI/CENTRA

Parohul Celestin Vaes la biroul de lucru

ARY

Paroh Anton Tălmăcel

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

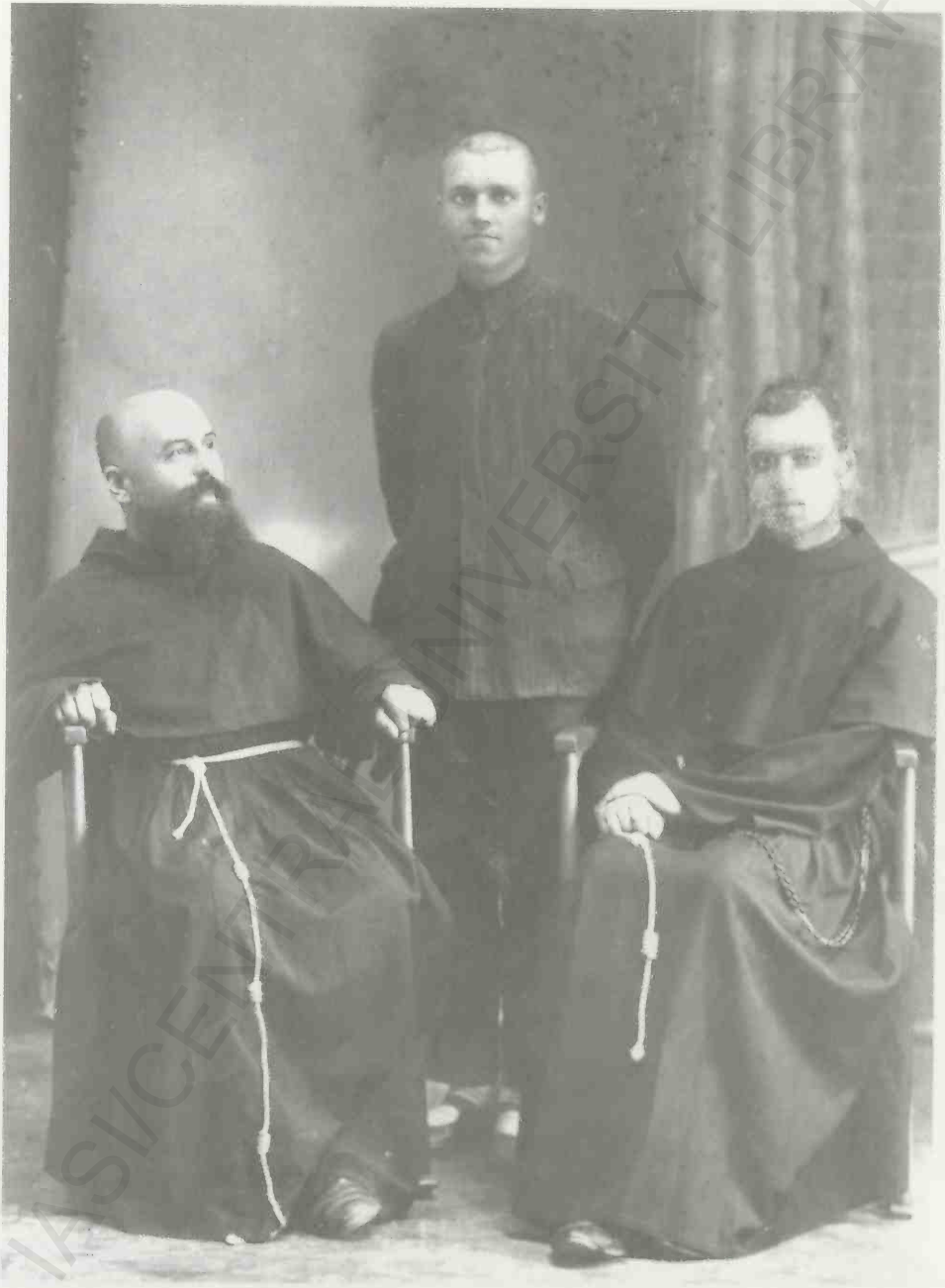

Parohul Anton Tălmăcel,
alături de preotul Bernard Bişoc

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Parohul Anton Tălmăcel în mijlocul unui grup de credincioşi (1940)

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

După discuții obiective s-au lămurit lucrurile:
În Duminica în care a fost caravana - despre a cărei prezență în localitate nu i s-a comunicat nimic preotului - a fost explicată porunca a IV-a a sfintei Bisericii cu privire la nunți și hore, plecând de la cununia unor văduvi, nefăcând nici cea mai mică aluzie la caravană. Miliția locală rugase pe preot să atragă atenția unor flăcăi care turburau noaptea liniștea publică cu o armonică.
În ceea ce privește semnăturile apelului, pr. Benoni nu a fost în localitate, fiind dus la Cacica spre a face spovezile în limba polonă, având pentru aceasta ordin de serviciu în regulă. La pr. Anton Matieș care îi ținea locul nu s-a prezentat nimeni spre a-i cere concursul. Așa că nu e rea voință.
La urmă s-au aplanat toate cu bună înțelegere.
Adjudeni.4.04.55
Decan A. Tălmăcel

În 1954, parohul A. Tălmăcel a reușit să evite arestarea, după ce fusese anchetat în legătură cu monumentul *Cruce la răspântii*, așezat în același an la marginea dinspre Răchiteni a satului. Acest monument, care comemora moartea tragică în 1948 a doi săteni înecați și a altor doi trăsniți în același loc, a fost așezat pe un postament de către familiile celor morți în locul respectiv.

Securitatea română l-a catalogat drept monument ridicat în memoria eroilor satului căzuți pe frontul din Rusia în anii celui de-al Doilea Război Mondial.

Ancheta coordonată de împuterniciți ai Departamentului Cultelor a fost apreciată de paroh drept „prigoană religioasă"[243].

O activitate remarcabilă a desfășurat pr. A. Tălmăcel și în calitatea sa de decan de Iași. În acest sens, el a intervenit în câteva rânduri în apărarea unor preoți acuzați de autoritățile comuniste de sabotare a realizărilor măreție ale regimului democrației populare. De asemenea, a rezistat presiunilor împuterniciților raionali ai Cultelor, care le interziceau preoților catolici foști deținuți politici să predice la hramurile din dieceză. În 1955, de exemplu, parohul Tălmăcel raporta conducerii Arhiepiscopiei de București că agenții comuniști aveau pretenția ca, la diversele liturghii prilejuite de hramuri, preoții să vorbească la predică despre „cotele de carne, de lână, și celelalte datorii cetățenești"[244].

Un moment periculos pentru pr. A. Tălmăcel l-a constituit prezența sa, la 8 septembrie 1955, la hramul de la Sprânceana și la cel de la Hălăucești. A fost, pur și simplu, sechestrat la coborârea din tren în gara Hălăucești de trei împuterniciți raionali, nemulțumiți de comportamentul parohului

[243] AARC București, Dosar 1/1948-1968, f. 47.
[244] AARC București, Dosar 698/1955-1958, f. 81.

de Hălăuceşti, Alois Herciu, care îl desemnase pentru predica de hram pe preotul Eugen Blăjuț, persecutat la acea dată de regimul comunist[245].

În această perioadă, au activat la Parohia Adjudeni, ca vicari sau colaboratori, preoții Ioan Ladan, Andrei Balint, Iosif Ghiuzan[246], Eugen Ghiuzan, Petru Bogleş, Dumitru Lucaci, Iosif Gabor[247] şi Daniil Ciubotaru. Acesta din urmă fusese timp de 27 de ani stareț al Mănăstirii Neamț, convertit la catolicism în 1940. S-a stins din viață la Bucureşti şi a fost înmormântat la cimitirul Bellu-Catolic[248].

O colaborare foarte bună a avut parohul A. Tălmăcel şi cu membrii consiliului parohial, format în 1953 din sătenii Petru Fechete, Petru Ghiuzan, Ioan Dumea, Francisc Lucaci, Francisc Benchea, Mihai Benchea, feciori de biserică la acea dată, contabilul Andrei Balint şi casierul Frenț Benche. Din consiliul respectiv mai făcea parte şi pr. Ludovic Lopată, administratorul filialei Rotunda. La 1 octombrie 1957, filiala Rotunda a devenit parohie.

Parohul Francisc Cojocea (1957 – 1969)

S-a născut la 12 mai 1907, la Fărcăşeni, părinții săi fiind Gheorghe şi Elena. A urmat şcoala primară din localitatea natală, după care, s-a înscris la Seminarul Franciscan din Hălăuceşti. A fost, trimis pentru studii de filozofie şi teologie, la Assisi şi Osimo (Italia), fiind sfințit preot la Osimo, la 20 mai 1932. Întors în țară, a activat la Săbăoani (1932-1935), Buruieneşti (1935-1938), Hălăuceşti (1938-1939), Huşi (1942-1952), Berzunți (1952-1953) şi Fărcăşeni (1953-1957).

La 1 octombrie 1957, a fost numit paroh de Adjudeni, care la acea dată nu mai avea nici o filială[249]. A fost ajutat în pastorație de vicarii P. Bogleş, D. Lucaci, Daniil Ciubotaru şi Leonard Done. În august 1964, l-a primit temporar în parohie pe preotul M. Dămoc, recent eliberat din închisorile comuniste, care se afla în perioada de aşteptare a recunoaşterii oficiale din partea Departamentului Cultelor[250].

În această perioadă, numărul credincioşilor s-a aflat într-o continuă creştere, de la 522 familii cu 2036 de suflete în 1953, la 653 de familii cu 2612 de suflete în 1960.

---

[245] AARC Bucureşti, Dosar 698/1955-1958, f. 80.
[246] AARC Bucureşti, Dosar 687/1951-1952, f. 496, 502-503.
[247] AARC Bucureşti, Dosar 698/1955-1958, f. 6-8, 12, 16.
[248] I. Gabor, *Cimitirul catolic Bellu*, (ms.), Bucureşti 1979, 84.
[249] AARC Bucureşti, dosar preot Francisc Cojocea.
[250] APRC Adjudeni, Dosar 1/1948-1968, f. 78.

La 15 septembrie 1958, parohul Fr. Cojocea l-a primit la Adjudeni, în vizită pastorală, pe ordinariul substitut de Iaşi, pr. Petru Pleşca, care a acordat cu acest prilej sacramentul Mirului unui număr mare de tineri[251].

În 1967, a solicitat, fără să reuşească însă, să obţină restituirea matricolelor de botez, cununii şi înmormântări, care fuseseră confiscate de Sfatul Popular al comunei Adjudeni-Tămăşeni în baza Decretului nr. 153 din 11 iulie 1950. În realitate, decretul comunist prevedea obligativitatea predării registrelor doar până la anul 1864[252].

La 1 octombrie 1969, pr. Fr. Cojocea a cerut pensionarea pentru limită de vârstă, dar şi pe motiv de boală. A murit la 15 ianuarie 1985, la Huşi, unde se retrăsese după pensionare.

Prezentăm mai jos o statistică a botezurilor, căsătoriilor şi morţilor[253] a Parohiei Adjudeni în perioada 1961-1966.

Anul	Botezuri	Cununii	Morţi
1961	121	17	26
1962	112	21	27
1963	139	12	15
1964	108	15	31
1965	124	24	15
1966	114	31	28
Total	**718**	**120**	**142**

Parohul Silvestru Benchea (1969 – 1972)

Prin decizia nr. 5755/1969 a Arhiepiscopiei de Bucureşti, preotul franciscan Silvestru Benchea a fost numit paroh de Adjudeni[254].

Acesta s-a născut la 21 martie 1926, la Fundu Răcăciuni, părinţii săi fiind Elena şi Anton, dascălul martir din Fundu Răcăciuni, ucis de Securitate la 12 martie 1949. A urmat cursurile şcolii primare din localitatea natală şi pe cele gimnaziale la Seminarul Franciscan din Hălăuceşti.

Studiile de filozofie le-a început la acelaşi seminar, fiind nevoit să le întrerupă însă în 1948, când regimul comunist a închis toate instituţiile de învăţământ confesionale. În perioada septembrie 1949-septembrie 1951, a fost încorporat în armată, lucrând ca normator la detaşamentul nr. 1 de muncă din Constanţa. De asemenea, în perioada 1952-1953, a lucrat ca normator la Întreprinderea Electro-Montaj din Moineşti, după care s-a înscris la Seminarul Teologic din Alba-Iulia, pentru finalizarea studiilor de filozofie şi teologie. A fost hirotonit preot la 5 octombrie 1958, la Alba Iulia. După hirotonire, a activat în parohiile Craiova (1958-1962), Valea Seacă

[251] APRC Adjudeni, Dosar 1/1948-1968, f. 78.
[252] AARC Bucureşti, Dosar 1/1967, f. 43.
[253] AARC Bucureşti, Dosar 1/1967, f. 2.
[254] APRC Adjudeni, Dosar 1/1969-1974, f. 43.

(1962), Luizi-Călugăra (1962-1964), Pustiana (1964-1969), Adjudeni (1969-1972), Rădăuți (1972), Pustiana (1972-1990) şi Prăjeşti (1990-1998).

A murit la 8 mai 1998, la Prăjeşti, fiind înmormântat în cimitirul parohial din această localitate[255].

Parohul Ştefan Apostol (1972 – 1973)

Prin decizia nr. 4533 din 15 iunie 1972 a Arhiepiscopiei Romano-Catolice de Bucureşti, preotul Ştefan Apostol a fost numit paroh de Adjudeni.

Acesta s-a născut la 28 februarie 1923, la Corhana, părinții săi fiind Petru şi Maria. Între anii 1934 şi 1943, a urmat cursurile liceale la Bacău, iar în perioada 1943-1948, cursurile Seminarului Franciscan din Hălăuceşti şi ale Academiei Teologice de la Luizi-Călugăra. A fost hirotonit preot la 30 martie 1948, la Săbăoani, activând ulterior în parohiile Hălăuceşti (1948-1952) şi Frumoasa (1952-1961).

La 15 decembrie 1961, Securitatea din Bacău l-a arestat şi trimis în judecată, iar printr-o sentință a Tribunalului Militar Iaşi, a fost condamnat la 12 ani de muncă silnică pentru infracțiunea de „uneltire contra ordinii sociale" şi la 18 ani de închisoare corecțională pentru „deținere şi răspândire de publicații interzise". Ca urmare a recursului înaintat Tribunalului Militar Iaşi, pedeapsa i-a fost redusă la şapte ani de închisoare corecțională.

A fost eliberat din Penitenciarul din Bacău la 16 iunie 1964, prin decretul de grațiere nr. 552201.

Aflat la Pildeşti, la 16 iulie 1964, pr. S. Apostol le scria superiorilor săi, cerând să fie încadrat din nou în pastorație[256]. La 30 septembrie acelaşi an, a primit dreptul de activa în parohia Berzunți, dar Departamentul Cultelor i-a condiționat reîncadrarea, în sensul că nu avea permisiunea să predice, iar Liturghiile şi spovezile le putea celebra numai pe teritoriul parohiei.

La 1 martie 1967, a fost transferat la Adjudeni, în postul rămas vacant prin plecarea la Berzunți a preotului Leonard Done[257].

Pe fondul unor neînțelegeri la Adjudeni, generate de începerea lucrărilor la noua biserică, pr. S. Apostol a fost transferat, la 1 mai 1973, ca vicar la Barticeşti.

A activat apoi în parohiile Cireşoaia, Luizi-Călugăra, Galați, Prăjeşti, Horgeşti şi Nisiporeşti. A murit la Nisiporeşti, la 24 noiembrie 1990.

---

[255] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 110.

[256] AARC Bucureşti, dosar preot Ştefan Apostol f. 1-4.

[257] La 24 august 1967, din Adjudeni, pr. S. Apostol îi scria episcopului Petru Pleşca, informându-l că la arestarea în 1962 a preotului M. Dămoc, la Hălăuceşti, Securitatea ar fi confiscat întreaga arhivă a Provinciei Franciscane, inclusiv matricolele Seminarului Franciscan din Hălăuceşti şi cele ale Academiei Teologice din Luizi-Călugăra.

Parohul Dumitru Adămuț (1973 – 1982)

Prin decizia nr. 3426 din 7 mai 1973, preotul Mihai Unguru, care funcționa ca vicar la Adjudeni din data de 1 decembrie 1972, a fost numit paroh de Adjudeni[258]. Pe fondul amplificării neînțelegerilor din rândul credincioşilor cu privire la ritmul şi organizarea lucrărilor la şantierul de construcție al noii biserici, numirea ca paroh a preotului M. Unguru a fost anulată la 15 mai 1973, fiind înlocuit, două zile mai târziu, de preotul Dumitru Adămuț. Sosirea acestuia la Adjudeni s-a produs la 4 iunie 1973, iar până la această dată, problemele parohiei au fost girate de pr. Matei Ghiuzan[259].

Preotul diecezan D. Adămuț s-a născut la 5 aprilie 1933, la Butea, părinții săi fiind Anton şi Maria. A urmat şcoala elementară din satul natal (1941-1944) şi clasele gimnaziale la Gimnaziul Franciscan din Hălăuceşti (1944-1948). S-a mutat apoi la Bucureşti, unde a urmat cursurile Şcolii Medii Tehnice de Poligrafie şi Editură (1948-1951) şi pe cele ale Institutului de Matematică şi Fizică (1952-1954).

Între anii 1954 şi 1956, a urmat studii de Filozofie la Institutul Teologic din Alba Iulia, iar în perioada 1956-1959, studii de Teologie la Seminarul diecezan din Iaşi. A fost hirotonit preot la 18 octombrie 1959, la Alba-Iulia.

A activat în parohiile Butea (1959), Văleni-Bacău şi Iaşi, în calitate de vicar-administrator parohial. În 1962, a fost transferat la Institutul Teologic „Sfântul Iosif", în postul de secretar, iar după 1964, a activat la Bacău şi Schineni. În 1980, a fost diagnosticat ca suferind de cancer, motiv pentru care a fost nevoit să ia un concediu medical de şase luni[260]. Chiar bolnav fiind, a fost permanent tracasat de autoritățile comuniste, iar Securitatea l-a urmărit informativ până la moartea sa, survenită la Adjudeni, la 10 septembrie 1982.

„Împotriva tuturor piedicilor" – scriau autorii lucrării *Necrolog* – „a ridicat la dimensiunile actuale măreața biserică din Adjudeni, pentru construcția căreia a suferit mult şi, în cele din urmă, a şi murit". A fost înmormântat în capela-cavou din cimitirul Adjudeni[261].

Parohul Mihai Budău (1982 – 1986)

S-a născut la 6 septembrie 1940, în satul Nicolae Bălcescu, județul Bacău, părinții săi fiind Andrei şi Ecaterina.

A urmat Şcoala Primară din satul natal, iar clasele gimnaziale, la Valea Mare. În 1956, a început Şcoala de Cantori din Iaşi, pe care a absolvit-o în

[258] APRC Adjudeni, Dosar 1/1969-1974, f. 317.
[259] APRC Adjudeni, Dosar 1/1969-1974, f. 322.
[260] AARC Bucureşti, dosar preot Dumitru Adămuț, f. 1-4.
[261] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 188.

1959, iar în perioada 1959-1965, a urmat cursurile Institutului Teologic „Sfântul Iosif" din Iaşi, fiind sfinţit preot la 29 iunie 1965, la Alba-Iulia, de către episcopul Marton Aron.

A activat în parohiile Săbăoani (1966-1970), Tămăşeni (1970-1972), Cleja (1972-1975), Băluşeşti (1975-1979), Lespezi (1979-1981) şi Iaşi (1981-1982). Între anii 1982 şi 1986, a fost paroh la Adjudeni, iar din 1986, activează ca paroh la Piatra Neamț.

Parohul Ioan Lucaci (1986 – 1996)

S-a născut la 2 august 1954, la Horleşti (Iaşi), părinții săi fiind Ioan şi Maria. A urmat cursurile Şcolii Primare din satul natal, pe care a absolvit-o în 1969, iar în perioada 1973-1979, a urmat cursurile Institutului Teologic din Iaşi, după ce, între anii 1969 şi 1973, a frecventat Şcoala de Cantori din Iaşi.

A fost sfinţit preot la 29 iunie 1979, la Alba-Iulia, după care, a activat în parohiile Tămăşeni (1979-1982), Adjudeni (1983-1984), Faraoani (1984-1985) şi Galbeni (1985-1986).

Între anii 1986 – 1996, a fost paroh la Adjudeni. A murit la 3 iulie 1996. Autorii lucrării *Necrolog* scriau următoarele privitoare la activitatea părintelui Ioan Lucaci:

> Ca vicar, a participat, alături de pr. Dumitru Adămuț, la ridicarea bisericii din Adjudeni, pentru a-i reveni apoi, ca paroh, misiunea terminării lucrărilor. A dus la bun sfârşit lucrările de la noua casă parohială, iar imediat după schimbările din decembrie 1989, a inițiat ridicarea unei grădinițe şi a unui oratoriu pentru educarea copiilor şi tinerilor din Adjudeni. În paralel cu construcțiile materiale, s-a ocupat intensiv de formarea sufletelor credincioşilor. În 1994, a fost numit vicar episcopal al Diecezei de Iaşi, pentru probleme administrative şi construcții de biserici. Din decembrie 1995, a început un drum de suferință, care s-a încheiat cu trecerea la cele veşnice. A fost înmormântat în satul său natal[262].

Parohul Gheorghe Farcaş (1996 – 2003)

S-a născut la 4 decembrie 1956, la Valea Mare (Bacău), părinții săi fiind Ştefan şi Maria. A urmat cursurile Şcolii de Cantori şi cele ale Institutului Teologic „Sfântul Iosif" din Iaşi, fiind sfinţit preot la 29 iunie 1983. A activat ca vicar la Lespezi (1983 – 1986), Bacău (1986-1989) şi paroh la Izvoare – Bacău (1989 - 1991) şi „Sfânta Cruce" - Bacău (1991 – 1996). În perioada 1996 – 2003, a fost paroh la Adjudeni.

[262] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 145.

Parohul Aurel Iştoc (2003 –)

S-a născut la 18 iunie 1954, la Gherăeşti (Neamţ), părinţii săi fiind Anton şi Maria. A urmat cursurile Şcolii Primare şi Gimnaziale din satul natal, iar clasele a IX-a şi a X-a, la Hălăuceşti. În 1973, a fost admis la Şcoala de Cantori de la Iaşi, iar în perioada 1976 – 1977, a satisfăcut stagiul militar. În perioada 1977-1983, a urmat cursurile Institutului Teologic din Iaşi, fiind sfinţit preot la 30 iunie 1983. A activat apoi ca vicar la Roman (1983-1985), Săbăoani (1985-1990), Iaşi (1990) şi paroh la Săbăoani (1990-1999). Între anii 1999 – 2003, a fost spiritual la Institutul Teologic Romano-Catolic din Iaşi, iar la 18 mai 2003, a fost numit paroh de Adjudeni. A publicat lucrările: *Sărbătorile Sfintei Fecioare Maria*, Iaşi 2003, şi *Ziua pe care a făcut-o Domnul*, Iaşi 2005.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

5. Biserica „Coborârea Duhului Sfânt"

Primele biserici de lemn

Potrivit cercetării întreprinse de I. Gabor, credincioşii din Adjudeni au avut de-a lungul timpului patru biserici: două de lemn şi două de piatră. Bisericile de lemn au fost construite în 1775, respectiv 1816, iar cele din piatră - în 1879, respectiv 1973 - 1990.

Relatarea misionarului Di Giovanni din 1762 nu menționează existența la Adjudeni a unei biserici. Cel mai probabil, aceasta a fost construită în preajma anului 1775, când a fost înființată Parohia Adjudeni. Această biserică era din lemn, având dimensiuni extrem de modeste, aşa cum erau majoritatea bisericilor catolice din Moldova în secolul al XVIII-lea.

Bisericuța a fost vizitată de prefecții şi vizitatorii apostolici în Moldova, de pildă, Dominic Brocani la 16 martie 1802 şi 15 februarie 1803, Alois Landi la 3 martie 1804 şi 5 februarie 1807, Iosif Berardi la 19 martie 1813 ş.a.[263] Din păcate, atenția acestora s-a concentrat, în special, asupra verificării registrelor de administrație, fără a lăsa vreo descriere cât de sumară a bisericii.

Registrul de venituri şi cheltuieli al bisericii din perioada 1801-1813 probează faptul că mai toți parohii din această perioadă s-au arătat preocupați de buna administrare a bisericii şi de păstrare a acesteia în condiții optime. Totodată, precaritatea materialelor din care a fost construită prima biserică a determinat intervenții aproape anuale ale parohilor, de genul reparații mici sau capitale, văruitul pereților, repararea ferestrelor şi a uşii de intrare, vopsirea altarelor şi a ramei tabloului central[264]. O intervenție de anvergură a executat în 1802 parohul Ioan Francisc-Gabriel Barbieri, care a văruit biserica atât în exterior, cât şi în interior şi a început lucrările de tâmplărie la o nouă clopotniță[265]. Aceste lucrări s-au extins şi pe durata anului 1803, fiind executate de meşteri ajutați de țigani, care au fost plătiți cu sume mari de bani. Efortul financiar al parohului în acel an a fost mare, el fiind ajutat cu un împrumut şi de Misiunea din Iaşi.

În 1803, a fost cumpărată, pentru biserică, o nouă icoană - la prețul de 33 de piaştri[266], în anul următor, o nouă pixidă din argint - în valoare de 38 de piaştri, iar în 1813, un clopot mare - la prețul de 99 de piaştri[267]. Au fost achiziționate apoi cărțile de administrație, precum şi registrele pentru

[263] AERC Iaşi, Dosar *Libro delle Memorie per la Chiesa di Tamasceno*, 2-30.
[264] AERC Iaşi, Dosar *Libro delle Memorie per la Chiesa di Tamasceno*, f. 1-2.
[265] AERC Iaşi, Dosar *Libro delle Memorie per la Chiesa di Tamasceno*, f. 3v.
[266] AERC Iaşi, Dosar *Libro delle Memorie per la Chiesa di Tamasceno*, f. 4.
[267] AERC Iaşi, Dosar *Libro delle Memorie per la Chiesa di Tamasceno*, f. 31v.

Parohul Dumitru Adămuţ

Grup de săteni în haine de sărbătoare

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pr. Anton Tălmăcel şi pr. Francisc Cojocea

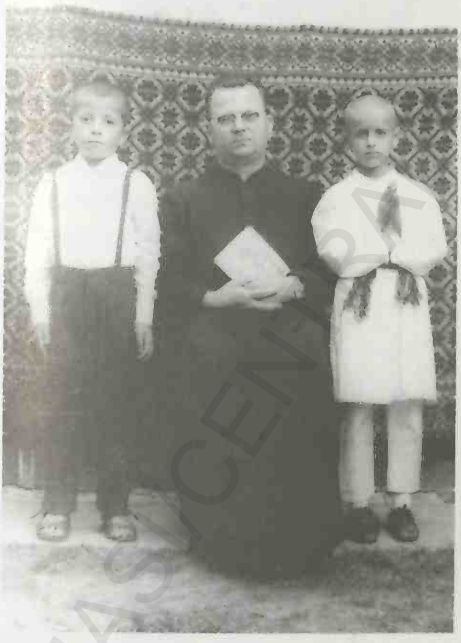

Pr. Ştefan Apostol

Pr. Silvestru Benchea

Figuri de parohi
(A doua jumătate a secolului al XX-lea)

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

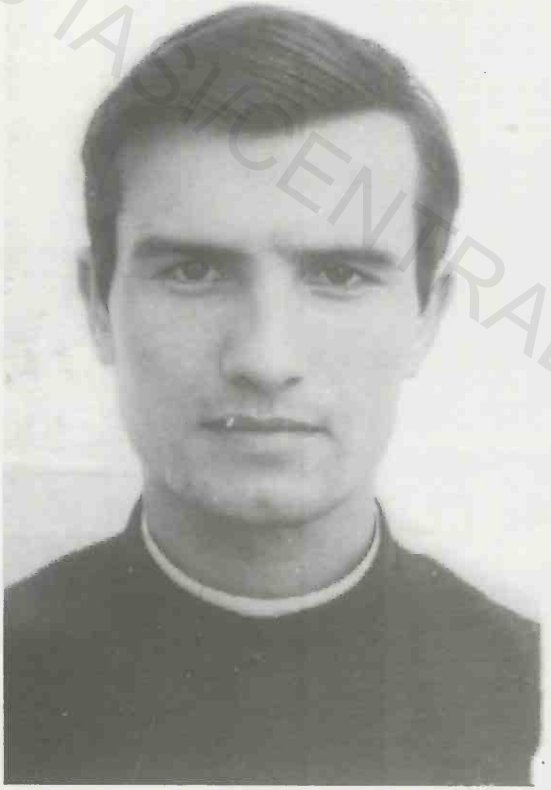

Pr. Ioan Lucaci

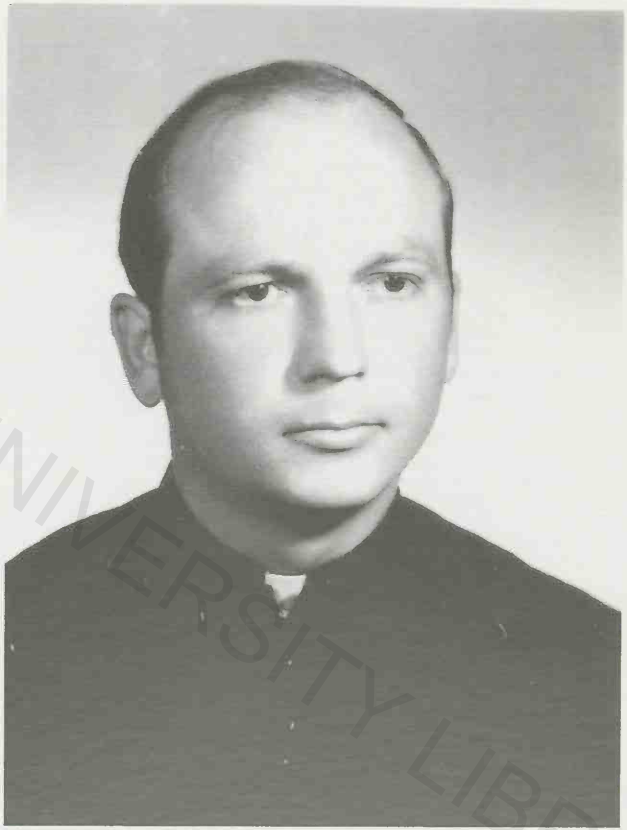

Pr. Aurel Iştoc

Figuri de parohi

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

întocmirea statisticilor sufletelor, patrafire, ornamente bisericeşti şi veşminte liturgice.

Inventarul bisericii pe anul 1810 cuprindea următoarele bunuri: poarta de intrare, dotată cu o broască şi chei, un clopot, două patrafire, trei cămăşi (albe), şase potire cu patene aurite, o pixidă de argint pentru bolnavi, un altar mare cu un tablou mare deasupra, zece sfeşnice din lemn, aurite, un sfeşnic mare, un crucifix, piatra sacră, trei vase pentru uleiurile sfinte, o cădelniţă, un antipendio de pânză la altar, diferite tablouri mici şi mari în jurul bisericii, o farfurioară cu potir, o panglică de lână, două *Missale* şi rituale cu pernă, două feţe de masă din mătase obişnuită, o stolă pentru botezuri, un dulap pentru obiecte, un amvon, un tabernacol pentru baptisteriu, un vas pentru apă sfinţită, cu aspersoriu, un clopot, două icoane[268].

Potrivit statisticii Bisericii Catolice din Moldova în anii 1872-1874[269], la Adjudeni a fost construită o nouă biserică tot din lemn, în 1816, ctitorul acesteia fiind parohul Vincenţiu Fedeli[270].

În anii ce au urmat, biserica a fost dotată cu mobilier nou, iar la inventarul vechi s-au adăugat două sfeşnice, un confesional (1820) şi un tabernacol (1827). Locaşul Bisericii s-a deteriorat destul de repede, având în vedere faptul că în anii 1833-1834 s-a lucrat intens la acoperişul acesteia. De asemenea, ca şi în cazul primei biserici, şi cea de-a doua a fost supusă continuu unor reparaţii generale, fiind cel mai des văruită şi vopsită atât în interior, cât şi în exterior.

Din nefericire, nu deţinem astăzi informaţii cu privire la meşterii care au construit în 1816 această a doua biserică de lemn. Se cunoaşte doar faptul că fierul folosit la construcţie a fost lucrat de meşteri ţigani, în timp ce mobilierul din sacristie a fost lucrat de meşteri evrei din oraşul Roman[271].

Veniturile anuale ale bisericii erau destul de reduse, iar, de regulă, intrările băneşti erau cu mult inferioare cheltuielilor făcute de administratorii parohiali pentru întreţinerea lăcaşului sfânt. De obicei, veniturile băneşti proveneau din colectele duminicale, care erau extrem de modeste (cca. 2-5 piaştri), din făcliile la cununii, din ceara vândută unor săteni[272], sau, mai rar, din gloabele (amenzile) percepute de la unii săteni. Erau şi cazuri mai fericite, extrem de rare însă, aşa cum s-a întâmplat în 1817, când săteanul

[268] AERC Iaşi, Dosar *Libro delle Memorie per la Chiesa di Tamasceno*, f. 38.

[269] Editorii lucrării lui I. Gabor, *Dicţionarul*, au trecut anul 1810, iar nu 1816, aşa cum apare în statistici.

[270] Pr. Vincenţiu Fedeli a murit în 1835. Se cunosc foarte puţine date biografice privind persoana sa (I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 155).

[271] AERC Iaşi, Dosar *Libro delle Memorie per la Chiesa di Tamasceno*, f. 25.

[272] Ceara era în epocă un produs extrem de scump. O oca de ceară, de exemplu, valora, în 1836, 28 de piaştri.

Anton Mihoc a lăsat drept „pomană" suma de 50 de piaştri „pentru nevoile bisericii"[273]. Jumătate din această sumă avea să fie trimisă bisericii din Iaşi, probabil însemnând restituirea unui împrumut. În 1832, un alt locuitor, Petre Ghiuzan, a lăsat o vacă, vândută apoi de parohul G. Bosatta pentru a acoperi unele cheltuieli legate de amplele reparații la biserică şi la clopotnița acesteia.

Colectele duminicale erau strânse de feciorii de biserică, funcție onorifică deținută, în 1809, de Ianoş Guzan şi, în 1822, de Francisc Guzan.

Unele cheltuieli curente erau susținute şi de unele donații primite de Misiunea din Moldova din partea Congregației „De Propaganda Fide" sau din partea unor binefăcători din Occident.

Până în 1864, bisericile din Moldova, cu excepția unora mari (Iaşi, Bacău, Barați, Faraoani ş.a.), au fost lipsite de proprietăți agricole, situație în care s-a aflat şi biserica din Adjudeni. Până la acea dată, puținul teren deținut, de regulă, în jurul bisericii şi al casei parohiale s-a aflat în folosința parohului şi a dascălului. Veniturile realizate din mica proprietate agricolă erau reduse, dar suficiente pentru desfăşurarea activităților pastorale.

La 4 mai 1840, când a avut loc înlocuirea parohului A. Melis cu Angelo Orsini, în seiful bisericii din Adjudeni se aflau doar 14 piaştri şi 21 de para[274]. Să mai menționăm faptul că registrele de venituri şi cheltuieli erau verificate scrupulos de vizitatorii apostolici şi că aceştia din urmă au constatat corectitudinea misionarilor în administrarea bunurilor bisericii. La 15 decembrie 1846, o astfel de vizită a fost efectuată de episcopul Paul Sardi, însoțit de secretarul său, Antonio Catalano[275], urmat, la 20 aprilie 1855[276] şi 15 aprilie 1858[277], de episcopul Antonio de Stefano, la 2 septembrie 1858, de vizitatorul apostolic, Iosif Tomassi[278], iar la 1 februarie 1865[279] şi 2 februarie 1873, de episcopul Giuseppe Salandari[280].

Prima biserică din piatră

La 14 ianuarie 1864, un grup de săteni din Adjudeni îi adresau episcopului Giuseppe Salandari un memoriu prin care solicitau aprobarea pentru construirea în satul lor a unei noi biserici, care să corespundă realităților demografice din acea perioadă. În acest memoriu, sătenii scriau următoarele:

---

[273] AERC Iaşi, Dosar *Libro delle Memorie per la Chiesa di Tamasceno*, f. 34v.
[274] DJAN Piatra Neamț, Fond „Parohia Catolică Adjudeni", Dosar 4/1840-1875, f. 1
[275] DJAN Piatra Neamț, Fond „Parohia Catolică Adjudeni", Dosar 4/1840-1875, f. 6.
[276] DJAN Piatra Neamț, Fond „Parohia Catolică Adjudeni", Dosar 4/1840-1875, f. 59.
[277] DJAN Piatra Neamț, Fond „Parohia Catolică Adjudeni", Dosar 4/1840-1875, f. 58.
[278] DJAN Piatra Neamț, Fond „Parohia Catolică Adjudeni", Dosar 4/1840-1875, f. 57.
[279] DJAN Piatra Neamț, Fond „Parohia Catolică Adjudeni", Dosar 4/1840-1875, f. 28.
[280] DJAN Piatra Neamț, Fond „Parohia Catolică Adjudeni", Dosar 4/1840-1875, f. 47.

Noi giosu iscăliţii locuitori din comuna Adjudenii, aflându-ne foarte mâhniţi pentru că cât de curându vom rămâne lipsiţi de biserică, fiindcă aceasta de faţă se află în cea mai proastă stare, fiind veche, putredă şi ruinată, în neputinţă de a mai putea sluji cultului lui Dumnezeu. Iar pe de altă parte, fiind noi lipsiţi de toate mijloacele trebuincioase ca să putem noi singuri locuitorii zidi o biserică, suntem siliţi a apela la Preasfinţia Voastră ca la întâi şeful nostru duhovnicesc, ca să binevoiţi a mijloci pentru noi către guvernul nostru în a cărei avere ne aflăm vieţuind o sută cincizeci familii pentru că după legea ce este astăzi în vigoare să zidească încă pe moşia noastră o biserică, în care să ne putem şi noi să ne adunăm pentru a înălţa milostivului Dumnezeu rugăciunile noastre pentru liniştea sufletelor noastre şi pentru prosperitatea ţării noastre[281].

Memoriul era semnat de Frenţu Frona, Anton Petrea Mihăică, Frenţu Lucaci, Petrea Dorcu, Ianoş Băcăoanu, Martin Bejan, Petrea Băcăoanu, Andrei Dancă, Frenţu Dancă, Mihai Doboşu, Ianoş Anton Petrişor, Petrea Fărăoanu, Mihai Petrea Fărăoanu, Petre Roca, Anton Costandinu, Petre Mihai Ghiuzan, Anton Baciu, Dumitru Ciuchi, Anton Mihai Ghiuzan, Mihai Ciubotariu, Frenţu Ciubotariu, Martin Andrii Dancă, Mihai Antohi Mărtinaş, Gherghel Roca, Martin Dumea, Anton Giurgelă, Andrii Giurgelă, Mihai Mihocu, Mihai Butnaru, Anton Roca, Anton Medveş, Adam Benche, Petre Pârţacu, Petrică Lucaciu, Lorinţu Mihocu, Martin Butnariu, Adam Giurgelă, Petrea Magdei, Joji Mihai Danu, Ştefan Fărcaş, Anton Burlacu, Vasile Butnariu. De asemenea, memoriul mai era semnat de judeţii satului Adjudeni - Mihai Petrişor, Dumitru Donişor şi Mihai Hălăucescu[282].

Memoriul respectiv a fost trimis ulterior de episcopul Salandari, în original, Ministerului Cultelor şi Justiţiei, care, la 8 octombrie 1864, îi răspundea favorabil episcopului. În adresa de răspuns, ministerul luase act de „lipsa în care se găsesc locuitorii comunelor Adjudeni şi Prăjeşti", aflate pe moşii proprietate a statului, acordând, pentru reclădirea bisericilor vechi, câte o subvenţie de 2500 de lei. Condiţia pusă era aceea ca episcopul Salandari să informeze ministerul în legătură cu modul de întrebuinţare a banilor[283].

Subvenţia guvernamentală a ajuns la timp la Iaşi, dar casieria de aici i-a trimis cu mare întârziere la Adjudeni, ceea ce a declanşat o stare de nemulţumire printre credincioşi.

De menţionat faptul că şi credincioşii din Buruieneşti au adresat, la rândul lor, trei memorii Ministerului Cultelor, în 1863, 1864 şi 1865, ultimul

[281] A.N. Bucureşti. Fond „Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice", Dosar 145/1849, f. 142

[282] A.N. Bucureşti. Fond „Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice", Dosar 145/1849, f 142 v.

[283] AERC Iaşi, Dosar 1/1861-1929, f. 39-41.

fiind, de altfel, avizat favorabil[284]. Sătenii primeau astfel o subvenție care le permitea să înceapă lucrările la construcția unei biserici. La acea dată, buruienești nu aveau biserică în satul lor, iar Liturghiile se țineau într-o casă special amenajată pentru acest scop. În 1866, biserica din Buruienești era aproape terminată, grație eforturilor parohului de Adjudeni și primului paroh de Buruienești, Giuseppe Filanti. Datoriile mari contractate la Buruienești, dar și lipsa fondurilor, de care suferea la acea dată Episcopia Catolică de Iași, au întârziat începerea lucrărilor și la biserica din Adjudeni, o problemă amânată timp de aproape 15 ani.

În relatarea trimisă la 15 decembrie 1883 Congregației „De Propaganda Fide", episcopul N. I. Camilli menționa faptul că parohul de Adjudeni, A. Manfredi, construise biserica din Adjudeni în 1879, înzestrând-o apoi cu toate obiectele sacre necesare cultului[285].

Biserica din Adjudeni a fost vizitată, în 1896 și 1900, de episcopul D. Jaquet, care însă nu a lăsat decrete sau alte dispoziții administrative în registrele parohiale. La acea dată, ctitoria lui A. Manfredi era apreciată ca încăpătoare, iar starea de conservare era destul de bună[286].

Potrivit datelor oferite de parohul Serafim Stumpf la 14 aprilie 1907, biserica continua să se mențină în condiții satisfăcătoare. Apăruseră problemele cauzate de umezeală[287], iar credincioșii reclamau reparații urgente. Tot credincioșii erau cei care se angajaseră să păzească lăcașul sfânt prin sistemul „străjerii satului"[288].

La acea dată, pe lângă altarul mare, biserica dispunea și de două altare laterale, care fuseseră procurate de parohul Habraken în 1903. Altarul cel mare era dedicat „Coborârii Sfântului Duh", iar celelalte două erau dedicate „Sfântului Iosif", respectiv „Neprihănitei Zămisliri". De asemenea, altarul cel mare era construit din cărămidă și acoperit cu lemn, în timp ce celelalte două altare laterale erau construite numai din lemn. Deasupra altarului mare, privilegiat „in perpetuo", se afla icoana titularului, din

[284] A.N. Bucureşti, Fond „Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice", Dosar 145/1849. f. 164. La 28 martie 1865, sătenii din Buruienești au trimis Ministerului Cultelor un memoriu prin care solicitau ajutor financiar în susținerea proiectului construirii unei biserici la Buruienești. Memoriul a primit aviz favorabil, iar banii au fost prevăzuți în bugetul pe anul 1866. I. Gabor susține însă că biserica din Buruienești a fost construită în 1864 (I. GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, Bacău 1996, 53).

[285] I.D. SNAGOV, *Le Saint-Siége...*, II, Roma 1989, 523. I. GABOR, în lucrarea *Dicționarul...*, indică anul 1875 drept data construirii bisericii din Adjudeni. Parohul Fr. Cojocea scria în 1967 că nu deținea în arhiva parohială date privind istoricul bisericii. Însă, pe baza unor mărturii culese în sat de la locuitorii în vârstă, el indica drept dată a construcției bisericii anii 1884-1886 (APRC Adjudeni, Dosar 1/1932-1974, f. 128).

[286] AERC Iași, Dosar 4/1890-1906, f. 252.

[287] AERC Iași, Dosar 3/1907, f. 3.

[288] AERC Iași, Dosar 3/1907, f. 4.

pânză, iar pe altarele laterale se afla câte o statuie[289]. În altarul mare exista un tabernacol fix din lemn, căptuşit în interior cu mătase albă, iar pentru împărtăşirea credincioşilor a fost amplasată o balustradă (bancă de Împărtăşanie). Sub altar şi în diferite locuri din biserică se aflau mormintele a trei preoţi, ale căror nume, parohul Stumpf nu le mai cunoştea în 1907[290].

Orga Bisericii

Biserica din Adjudeni a fost dotată în 1903 cu o orgă Rieger, construită de firma cu acelaşi nume din Iaegerndorf (Austria). Orga a fost comandată în 1901 de parohul C. Vaes, iar contractul semnat la 11 martie 1902 prevedea dotarea bisericii cu o orgă cu 12 registre sonore, cu un manual şi pedal, alături de şase registre colective. Instrumentul urma a fi realizat din materiale în mai multe culori, aurite, fiind garantat pe o perioadă de cinci ani[291]. La rândul lor, credincioşii urmau să contribuie, până în iunie 1903, cu suma de 5040 franci, în trei rate: 1000 de lei în avans, 1500 de lei la predarea şi instalarea orgii şi 2540 de lei în intervalul de un an după montarea acesteia[292]. Contractul respectiv menţiona faptul că, în caz de nerespectare a termenelor de plată, firma constructoare avea dreptul să preia orga, fără însă a fi obligată la restituirea banilor încasaţi până la acea dată. De asemenea, orice întârziere a plăţilor atrăgea după sine penalizarea beneficiarului (credincioşii din Adjudeni) cu 50%. Tot comunităţii din Adjudeni i-au revenit şi plata ambalajului orgii, transportul până la Gara Roman şi de la Roman la Adjudeni, procurarea „greutăţilor de sonoritate", care constau din cărămizi uscate, munca la instalarea orgii şi plata mecanicului ce urma să instaleze orga Rieger[293].

Banii pentru orgă au fost însă colectaţi cu mare dificultate, iar datoria, la 13 februarie 1905, era de 3000 de lei. În faţa presiunilor exercitate de Biroul Internaţional „Boemia" din Dresda, Consulatul Imperial Austriac din Iaşi, Legaţia Germaniei la Bucureşti şi Ministerul de Externe German, parohul Stumpf a cerut în 1905 sigilarea orgii[294], până la achitarea de către săteni a datoriei, şi chiar aplicarea de sancţiuni pentru enoriaşii rău-platnici[295]. Parohul Stumpf nu ezita să-i acuze pe săteni de încălcarea angajamentului

[289] AERC Iaşi, Dosar 3/1907, f. 5,
[290] AERC Iaşi, Dosar 3/1907, f. 7.
[291] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 382.
[292] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 351.
[293] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 382 v.
[294] AERC Iaşi, Dosar 2/1857-1950, f. 351.
[295] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 3.

verbal pe care aceştia şi-l luaseră faţă de reprezentanţii firmei Rieger, şi anume, de a plăti datoria orgii în termen de doi ani[296].

În urma intervenţiilor repetate ale Consulatului Austriei la Iaşi în favoarea firmei Rieger[297], parohul Stumpf a solicitat episcopului Camilli, la 5 februarie 1907, aprobarea pentru demontarea orgii[298]. La rândul său, firma Rieger ameninţa, la 21 iulie 1907, cu demontarea orgii, într-o scrisoare adresată Episcopiei de Iaşi[299]. Doi ani mai târziu însă, parohul Stumpf solicita un împrumut, prin intermediul lui Georg Bruckl din München, de la Ludwig Missionis Verein, pentru restaurarea bisericii din Adjudeni şi plata orgii[300].

Până la plecarea sa în 1911 de la Adjudeni, parohul Stumpf a continuat să solicite în scris fraţilor Rieger să confişte orga, conform prevederilor contractului, în caz de neplată a datoriei. În acelaşi an, în iunie, noul paroh Nazareno Cipolloni a reuşit să încheie această controversă, achitând firmei Rieger, prin intermediul Biroului „Boemia" din Dresda, suma restantă[301]. La suma iniţială se adăugaseră 1082 de franci, reprezentând dobânda acumulată în perioada 1 ianuarie 1904 - 15 mai 1911.

Extinderea Bisericii (1926-1928)

În primăvara anului 1926, parohul Felix Raffaelli a început lucrările de renovare şi extindere a bisericii, finalizate, în perioada 1927-1928, de noul paroh A. Tălmăcel. Biserica veche a fost complet transformată: zidurile au fost înălţate, clopotniţa a primit o formă originală, prezbiterul şi absida au fost mărite. Atât interiorul, cât şi exteriorul au fost complet renovate, inclusiv altarele, banca de Împărtăşanie, amvonul, confesionalele şi baptisteriul. La încheierea lucrărilor, pe 27 mai 1928, toată lumea a fost mulţumită, în primul rând, credincioşii, deoarece spaţiul nou creat putea adăposti cu 460 de persoane mai mult, în comparaţie cu anii precedenţi. Atât parohul A. Tălmăcel, cât şi conducerea Episcopiei de Iaşi au apreciat efortul şi devotamentul admirabil dovedit de credincioşi cu acest prilej.

În ziua inaugurării, la 27 mai 1928, numeroşi credincioşi sosiţi din satele vecine au putut participa la bucuria locuitorilor unui „sat evlavios", Adjudeni[302].

---

[296] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 4.
[297] AERC Iaşi, Dosar 2/1884-1921.
[298] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 116.
[299] AERC Iaşi, Dosar 45/1904-1909, f. 135v.
[300] AERC Iaşi, Dosar 49/1908-1910, f. 123.
[301] AERC Iaşi, Dosar 50/1910-1911, f. 146.
[302] *Lumina Creştinului*, 7 (1928) 110-111.

De menționat faptul că, la 16 februarie 1928, parohul A. Tălmăcel a primit din partea episcopului M. Robu aprobarea privind constituirea unui comitet pentru colectarea fondurilor necesare achiziționării a trei clopote noi și a unei orgi destinate bisericii filiale din Rotunda[303].

La 5 aprilie 1935, parohul A. Tălmăcel era autorizat de episcopul M. Robu să ridice în biserica din Rotunda stațiunea *Calea Crucii,* binecuvântată de parohul de Săbăoani, Anton Bișoc[304]. Târziu, în 1961, pictorul Ioan Dumitrescu a efectuat picturile din prezbiterul bisericii, iar pictorul C. Negrescu, pe acelea din nava bisericii[305].

Revista *Viața* dedica în 1928 un articol bisericii din Adjudeni, la sfârșitul lucrărilor de restaurare[306].

La Adjudeni

În sfârșit, am fost și la un bulciu fără scrânciob, fără marchidani și fără... crâșme! Slavă Domnului! Carul cu vin nu s-a văzut pe median sub cortul de verdeață, nici după slujbă boanta faraonilor n-a turburat cu larma asurzitoare pacea sufletească a celor veniți la închinăciune. Și dacă tineretul local s-a supus cu o ascultare vrednică de laudă la cuvântul episcopului de a nu face horă, nu le-a prea convenit holteilor și fetelor de prin satele vecine cari așteptau să petreacă fără parale, dar n-au avut ce face, și au trebuit să se întoarcă bombănind. De altfel aceștia nici nu fuseseră poftiți la sărbătoarea Rusaliilor din Adjudeni precum nu fuseseră poftiți nici acei creștini cari se folosesc de zilele hramurilor pentru a servi pântecelui și necumpătării.

La Adjudeni fuseseră chemate satele din împrejurimi cu o invitație în scris pentru a lua parte la o zi de rugăciuni și de reculegere. Se simțeau datori bunii poporeni din Adjudeni să mulțumească lui Dumnezeu pentru că îi ajutase să sfârșească în doi ani biserica, și ziua sfințirii alegându-se tocmai în ziua patronului o crezură cea mai potrivită pentru a chema și pe cei din apropiere la frăție în rugăciune și lauda lui Dumnezeu. Și s-au ajuns frumos scopul.

Nouă zile de rugăciuni cu slujbă și predică ținută pe rând de preoți vecini i-au pregătit bine așa că numai în ziua de Rusalii numărul împărtășaniilor a trecut cu mult peste o mie. Frumoasă și izvorâtoare de pietate a fost și procesiunea cu Preasfântul Sacrament la care au luat parte și mulțimea credincioșilor veniți cu steagurile în pelerinaj, dar și mai frumoasă a fost slujba de sfințire și Liturghia pontificală săvârșită de iubitul nostru păstor episcopul Mihai Robu înconjurat de 10 preoți. Seminariștii din Hălăucești și Săbăoani au ținut cu laudă partea corală. La predică Prea Sfințitul a avut cuvinte de frumoasă laudă pentru credincioșii din Adjudeni. Și meritau într-adevăr.

---

[303] AERC Iași, Dosar 2/1928, f. 67.
[304] AERC Iași, Dosar 4/1935, f. 349.
[305] APRC Adjudeni, Dosar 1/1932-1974, f. 128.
[306] *Viața*, 7-8 (1928) 117-120.

Femeile au contribuit şi ele în chip deosebit la podoaba bisericii. Ele au pregătit cu claca lâna pentru covorul cel mare de la altar (60 mp.) pe care apoi l-a țesut cu evlavie o singură femeie din dragoste către Dumnezeu. Fetele nu s-au lăsat mai prejos, ele s-au luat grija altarelor, şi sub conducerea înțeleaptă a doamnei Constantin s-au adunat în salonul parohial 40 de zile de-a rândul câte şase pe zi şi au brodat în cusătură românească două fețe de altar iar a treia a cusut-o numai o singură fată şi la urmă n-a voit nici măcar să-şi însemne numele pe un lucru ce a costat-o o iarnă întreagă de muncă.

Încrustând acestea mă gândesc la damele nobile din Veneția care au lucrat mai multe luni în genunchi la o albă ce au dăruit-o apoi fericitului papa Pius al IX-lea. Alăturea are numai o deosebire aceea că bunele țărăncuțe din Adjudeni poartă noblețea în suflete. Şi e destul. Fapta lor e deosebit de frumoasă şi o lăudăm şi noi din tot sufletul.

Mai mult încă nu şovăim a le da drept pildă şi pe de altă parte potrivit cu duhul creştinesc a veni în ajutorul bisericii. Şi dacă nu vor putea contribui cu altceva, acul, fusul şi vatala pot fi oricând de folos lăcaşului sfânt pentru pregătirea albiturilor sfinte şi a covoarelor care pregătite de țărancele noastre vor avea şi trăinicie şi stilul nostru românesc ce va sta oricând bine în casa lui Dumnezeu. Dar văd că pagina de cronică se schimbă de a putea scrie şi de alte hramuri şi sfinţiri de biserici ca ceea din Adjudeni. Cucernicii părinți parohi au la îndemână atâtea mijloace pentru a curăți hramurile bisericilor de acea notă de bulciu de medean şi de petreceri vinovate. Şi dacă n-ar putea reuşi altfel, n-ar fi prea mult a desființa solemnitățile exterioare chiar şi pe zece ani pentru a se începe din nou sărbătorirea cu pompă după nişte reguli anumite aprobate de sfânta Episcopie. Adjudenii într-aceasta, pot sluji drept pildă de imitat.

P. Cronicar

Proprietățile Bisericii

Biserica parohială din Adjudeni a fost împroprietărită în 1864 cu 36 ha şi 5.160 m^2 de teren.

Proprietățile includeau trupurile „Principal" şi „la Siret", din care dascălului îi reveneau 350 de prăjini, iar clopotarului, 160 de prăjini. Biserica nu a mai fost împroprietărită după Primul Război Mondial[307].

La solicitarea episcopului M. Robu, între 28 februarie şi 3 martie 1935, inginerul Sigismund Freund, operator topometru de stat, a efectuat măsurătoarea tuturor terenurilor ce aparțineau parohiei Adjudeni şi filialelor Rotunda şi Rediu. În acest sens, el a redactat şi un memoriu descriptiv, pe lângă planurile terenurilor[308]. Un exemplar al planurilor a fost trimis Episcopiei de Iaşi, în timp ce un al treilea a rămas în arhiva parohiei.

[307] AERC Iaşi, Dosar 3/1875, f. 260-261. Tot în 1864, biserica din Rotunda a primii 535 prăjini, din care dascălului îi reveneau 150 de prăjini, iar clopotarului, 40 de prăjini.

[308] Această acțiune a fost efectuată de S. Freund pentru toate parohiile din Dieceza de Iaşi.

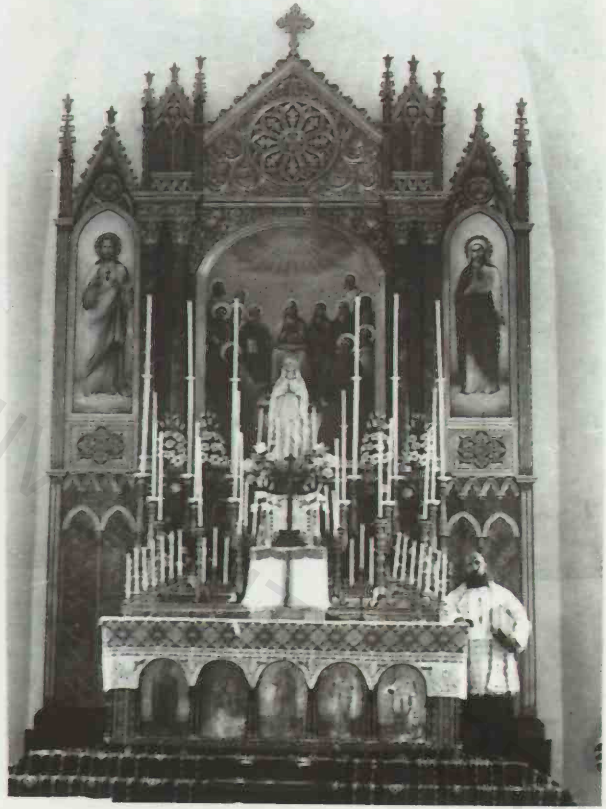

Biserica din Adjudeni şi altarul (1928)

BCU IAŞI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Interiorul bisericii din Adjudeni (1918)

Biserica din Adjudeni (1918)

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY

Casa parohială (1918)

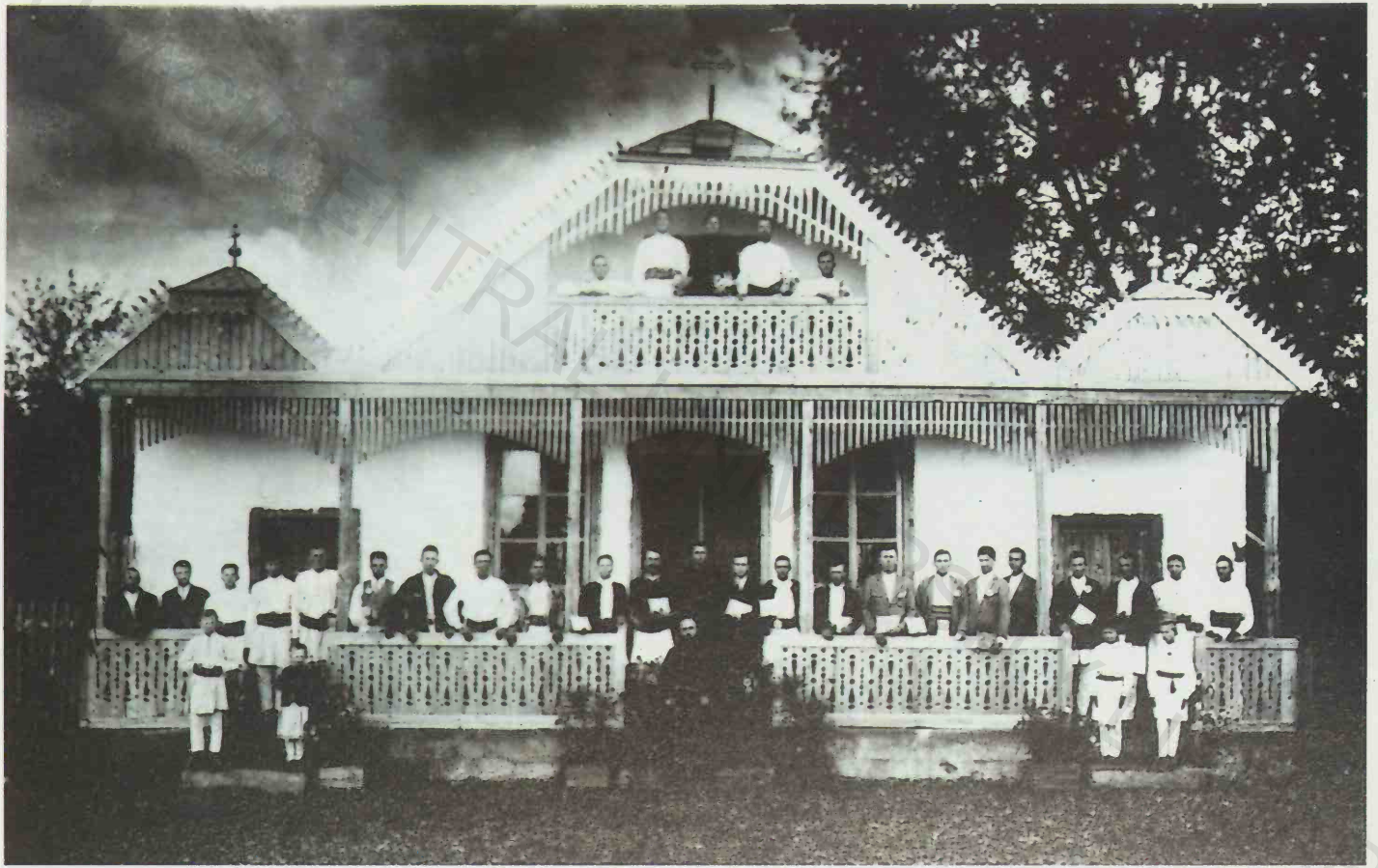

Salonul parohial

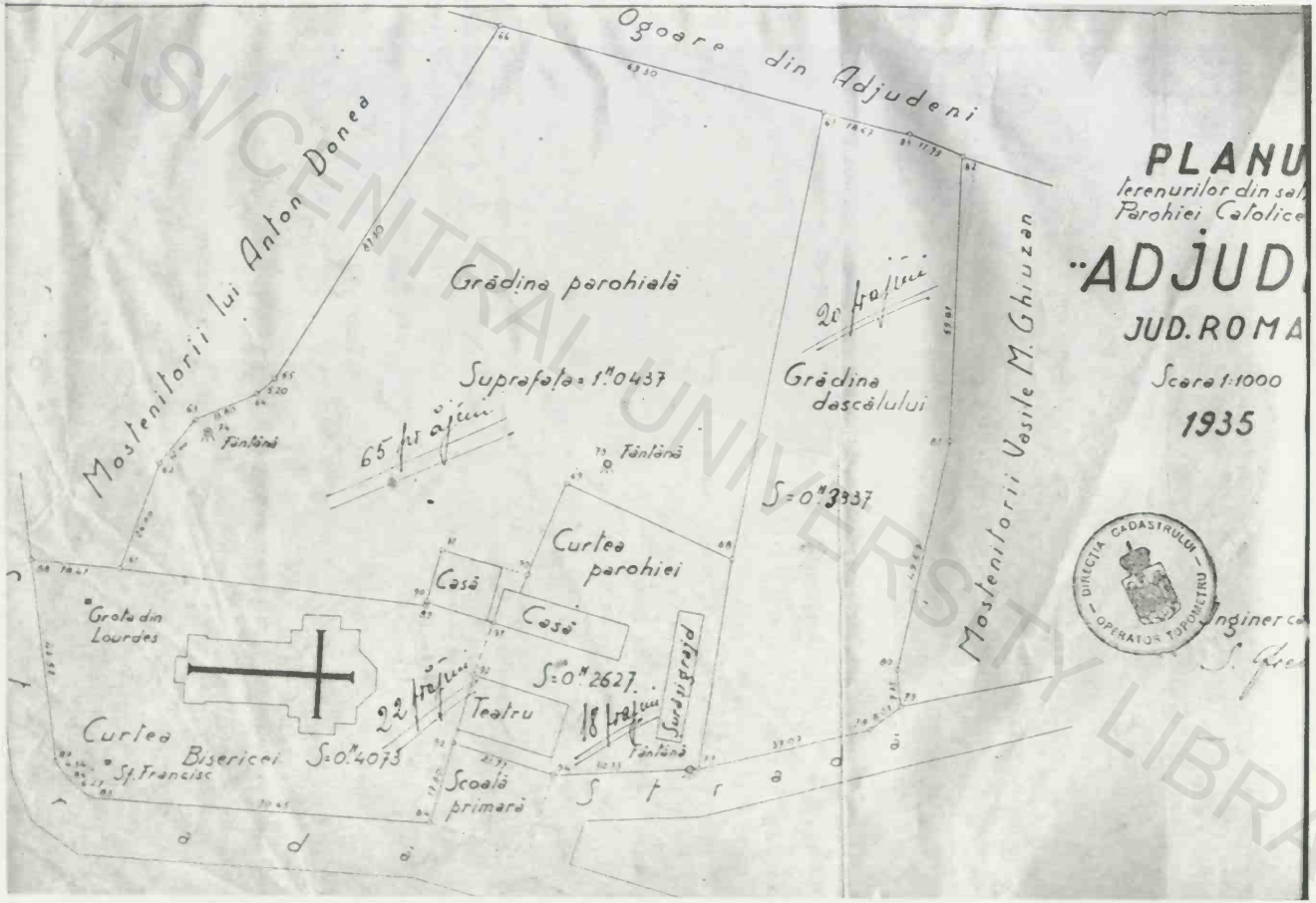

Planul cadastral întocmit de inginerul S. Freund în 1935 (detaliu)

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

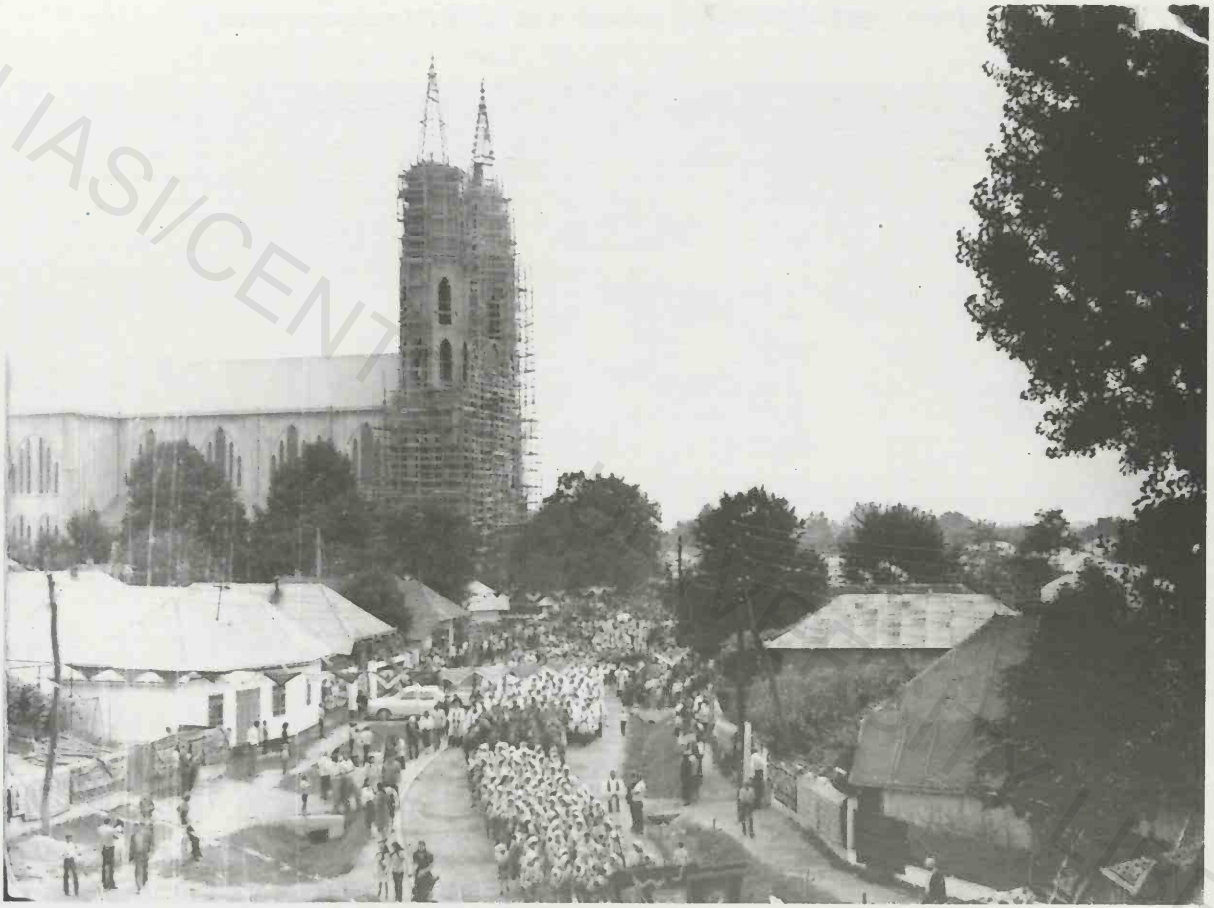

Procesiune din timpul construcției bisericii (anii '80)

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

EPISCOPIA
ROMANO CATOLICA
IASI

Nr. 0763/3.06.1990

CONSECRATIONIS

DOCUMENTUM

Spre slava Atotputernicului Dumnezeu şi spre sfinţirea sufletelor,

Păstrîndu-se toate rubricile şi normele canonice şi liturgice,

In ziua solemnă a sărbătorii hramului comunităţii Adjudeni,

Cu participarea unui mare număr de preoţi şi a unei mulţimi impresionante din Adjudeni şi parohiile învecinate,

Am procedat la S F I N T I R E A şi C O N S A C R A R E A Bisericii din Adjudeni, decanatul de Roman, care a fost construită prin efortul extraordinar al credincioşilor acestui sat, sub conducerea eroică a Preotului Paroh DUMITRU ADAMUT, mort în timpul lucrărilor, jertfă pusă întru zidirea acestei măreţe biserici, precum şi a preoţilor parohi Stefan Apostol, Mihai Budău şi Ioan Lucaci.

Am confirmat sărbătoarea hramului COBORIREA DUHULUI SFINT şi le-am rugat ca Duhul dumnezeiesc să coboare flăcările iubirii şi ale credinţei asupra acestui lăcaş şi asupra tuturor sufletelor care vor intra şi se vor ruga şi vor implora viaţa cea nouă a harului ceresc.

Pie memorie tuturor celor care s-au trudit pentru acest sfînt lăcaş şi preţuire şi cinstire vrednicilor preoţi şi credincioşi din această comunitate.

Har şi binecuvîntare cerească,

In ziua Rusaliilor, anul Domnului 1 9 9 0 , ziua 3 a lunii iunie.

EPISCOPIA CATOLICA LE

EPISCOP
Petru Gherghel

Cancellarius,

Decretul de consacrare a bisericii,
semnat de episcopul Petru Gherghel (3 iunie 1990)

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Biserica din Adjudeni

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Sărbătoarea Mirului (2005)

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cruce la răspântie

Cimitirul vechi din Adjudeni

Activitatea inginerului Freund, unică şi de neegalat, a servit atât interesele Bisericii, cât şi pe cele ale statului[309], cunoscut fiind faptul că Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice solicita periodic parohiilor inventarul averilor şi veniturilor bisericeşti[310].

Conform planurilor lui S. Freund, proprietăţile bisericii parohiale erau formate din „Trupul principal", „Trupul la Siret", „Trupul în jurul bisericii", „Ogoarele cumpărate la nordul grădinii" şi „Cimitirul"[311]. Primele două trupuri fuseseră primite în 1864, iar celelalte reprezentau embaticuri sau achiziţionări ulterioare. Tot în 1864, Parohia Adjudeni primise în folosinţă în devălmăşie un imaş colectiv însumând 5 ha şi 5.776 m^2, iar în 1935, parohia poseda şi o porţiune din pădurea „Bâra". În acelaşi an, parohul Tălmăcel a cumpărat o suprafaţă de teren de 995 m^2, pentru a putea deschide un drum nou, mai scurt, spre filiala Rotunda.

După 1948, guvernul comunist a confiscat cea mai mare parte a acestor proprietăţi, privându-i pe preoţi şi dascăli de bunurile necesare existenţei. În 1955, parohul A. Tălmăcel solicita Primăriei Tămăşeni, de care aparţinea la acea dată satul Adjudeni, restituirea suprafeţei de trei hectare de teren din fosta proprietate a bisericii, numită, „la Şanţ", pentru a putea amenaja un nou cimitir al bisericii. Memoriul în cauză era semnat şi de un mare număr de credincioşi, membri ai consiliului parohial din Adjudeni[312]. Motivele invocate de semnatari erau următoarele:

1. Suprafaţa de 3349 m^2 pe care o are actualul cimitir, este absolut neîncăpătoare şi până la iarnă se umple.
2. Actualul cimitir este situat în interiorul satului.
3. De jur împrejur este înconjurat de gospodării: la Apus şi Miazăzi, este câte un drum care mai separă de locuinţe, dar la Nord şi la Răsărit, curţile gospodăriilor se mărginesc direct cu cimitirul.
4. În împrejurimi nu se mai află alt loc care ar putea să îndeplinească condiţiunile necesare, mai ales ca să fie ferit de eventualele inundaţii ale Siretului.
5. Locul solicitat se află la circa 500 m depărtare în linie dreaptă de balta care se mărgineşte cu grădinile ultimilor case din sat[313].

În 1963, parohia Adjudeni deţinea puţin mai mult de un ha din fostele proprietăţi (1 ha şi 431 m mai exact).

---

[309] AERC Iaşi, Dosar 4/1935, f. 55.
[310] AERC Iaşi, Dosar 4/1935, f. 107.
[311] AERC Iaşi, Dosar 6/1934 repaginat.
[312] APRC Adjudeni, Dosar 1/1948-1968, f. 78.
[313] APRC Adjudeni, Dosar 1/1948-1968, f. 83.

Construcția noii biserici

Ideea i-a aparținut parohului Silvestru Benchea, care, în 1971, îngrijorat de procesul de degradare a clădirii bisericii, a propus credincioşilor începerea reparațiilor capitale. Tot atunci, a apărut pentru prima dată şi ideea extinderii bisericii, devenită neîncăpătoare la acea dată[314].

În 1972, parohul Ştefan Apostol a solicitat şi obținut din partea Consiliului Popular Județean Neamț autorizația nr. 321 pentru „reparații capitale cu extindere la Biserica din Adjudeni". Motivul invocat era acela că biserica, devenită neîncăpătoare, fusese puternic afectată de cutremurul din noiembrie 1940.

În 1973, noul paroh Dumitru Adămuț a înaintat forurilor competente o nouă documentație privind „Extinderea pentru corpul bisericii şi a navelor laterale la limita navei principale", pentru care a fost eliberată autorizația nr. 88/1974[315]. În sfârşit, în 1975, Arhiepiscopia Romano-Catolică de Bucureşti a intervenit la Departamentul Cultelor pentru a se aproba construirea a două turnuri, dar autorizația respectivă a întârziat mult. La acea dată, construcția era aproape finalizată, urmând a fi ridicate numai turnurile clopotniței[316]. Nemulțumiți însă de această întârziere, credincioşii au decis în noiembrie 1977 începerea lucrărilor la cele două turnuri. Un an mai târziu, lucrarea a fost sistată din nou, în aşteptarea primirii autorizației de construcție.

În paralel, comitetul de construcție al bisericii a hotărât în 1976 demolarea bisericii vechi, acțiune la care au participat prin rotație echipe mixte compuse din muncitori şi săteni[317]. Un an mai târziu, acelaşi comitet i-a adresat prim-secretarului Comitetului Executiv Neamț, S. Boboş, un memoriu prin care solicita aprobarea continuării lucrărilor la ambele turnuri, după ce, în 1976, autorizația fusese acordată numai pentru un singur turn. Potrivit semnatarilor memoriului, un singur turn nu corespundea proiectului inițial, care prevedea amplasarea în turnuri a cinci clopote, iar un singur turn ar fi mutilat „acest frumos şi grandios lăcaş de cult".

În sfârşit, construirea ambelor turnuri oferea satisfacție deplină locuitorilor din Adjudeni, care, în libertate deplină şi cu hotărâre neşovăielnică, au contribuit cu multă dragoste şi într-un mod efectiv cu bani, materiale şi muncă, începând din 1973 la edificarea bisericii[318].

Trebuie menționat faptul că asupra parohului D. Adămuț a fost exercitată o presiune puternică din partea credincioşilor, nedumeriți de întârzierea derulării lucrărilor la şantier.

---

[314] APRC Adjudeni, Dosar 1/1948-1968, f. 234.
[315] APRC Adjudeni, Dosar 1/1979, f. 275.
[316] APRC Adjudeni, Dosar 1/1975, f. 134-136.
[317] APRC Adjudeni, Dosar 1/1976, f. 171.
[318] APRC Adjudeni, Dosar 1/1977, f. 226.

În 1978, parohul s-a prezentat personal la Piatra Neamț, la prim-secretarul Petru Enache, căruia i-a prezentat un nou lung memoriu[319] privind situația de la Adjudeni.

El nu a ezitat să-i spună activistului comunist că erorile din trecut, legate de cererile de autorizații de valoare mică, se produseseră din cauza Consiliului Județean Neamț.

În 1977, dictatorul N. Ceaușescu luase decizia de a sista unele lucrări la obiective social-culturale, în favoarea lucrărilor la obiectivele industriale.

La 20 octombrie 1978, parohul Adămuț revenea cu un nou memoriu justificativ adresat autorităților nemțene, fiind sprijinit în redactarea documentației tehnico-justificative de inginerul Mihai Berariu[320].

Deoarece situația a rămas neschimbată, în 1980, credincioșii și-au arătat din nou nemulțumirea față de neputința parohului lor de a finaliza lucrarea[321]. Din nou, parohul s-a adresat autorităților de resort, înarmat cu memorii justificative și tehnice[322], rezultatul fiind acela că, în martie 1980, autoritățile au confiscat mai multe materiale de construcție din curtea parohiei Adjudeni[323]. În același an, au fost returnate la Turnătoria Plumbuita cele două clopote vechi de 1500 kg, respectiv 800 kg, fără balansare, care nu aveau rezonanța cerută de noua construcție[324].

Lucrările aveau să ia însă o turnură neașteptată pentru parohul Adămuț și pentru unii responsabili ai șantierului, precum ing. M. Berariu, împotriva cărora a fost deschisă acțiune judecătorească. În apărarea parohului s-au solidarizat toți credincioșii, care au declarat autorităților că ei fuseseră, de fapt, inițiatorii lucrărilor la noua biserică, și nu parohul D. Adămuț.

Lucrările aveau să fie finalizate însă în cea mai mare parte până în 1990, cu contribuția noilor parohi de Adjudeni, M. Budău și I. Lucaci.

La 3 iunie 1990, episcopul Petru Gherghel a sfințit și consacrat noua biserică, arătând cu acest prilej că biserica a fost construită „prin efortul extraordinar al credincioșilor acestui sat, sub conducerea eroică a părintelui paroh D. Adămuț[325], mort în timpul lucrărilor, jertfă pusă întru zidirea acestei mărețe biserici, precum și a preoților parohi Șt. Apostol, M. Budău și I. Lucaci". La realizarea construcției bisericii au contribuit inginerii Mihai Beraru și Kaiser Zoltan, precum și arhitecții C. Constantinescu, Victor Tăușeanu, Bjolla Tiberiu și Ion Vârlan.

---

[319] APRC Adjudeni, Dosar 1/1978, f. 201.
[320] APRC Adjudeni, Dosar 1/1978, f. 293.
[321] APRC Adjudeni, Dosar 1/1980, f. 6-7.
[322] APRC Adjudeni, Dosar 1/1980, f. 183.
[323] APRC Adjudeni, Dosar 1/1980, f. 199.
[324] APRC Adjudeni, Dosar 1/1980, f. 203.
[325] APRC Adjudeni, Dosar 1/1981, f. 278-279; 358-359.

6. Preoți originari din Adjudeni, figuri de dascăli şi persoane consacrate

a) Preoți originari din Adjudeni

Pr. Iosif Alexandru Ghiuzan, OFMConv.

S-a născut la 1 februarie 1907, la Adjudeni, părinții săi fiind Martin şi Roza. A urmat Şcoala Primară din Adjudeni (1914-1919), Seminarul Franciscan din Hălăuceşti (1921-1928), precum şi o şcoală de contabilitate. Superiorii franciscani l-au trimis la Assisi, pentru studii de Filozofie, şi la Osimo, pentru cele de Teologie, pe care le-a absolvit la 1 iulie 1933. Cu un an mai înainte, la 3 aprilie 1932, a fost sfințit preot în bazilica „S. Giuseppe da Copertino" din Osimo. Întors în țară, a activat în Transilvania, în calitate de preot greco-catolic, iar în Moldova, în parohiile Hălăuceşti (1933-1939), Dărmăneşti (1939-1949), Iaşi (1951-1953) şi Mărgineni (1953-1973), de unde s-a pensionat[326]. A construit casele parohiale de la Mărgineni, Trebeş şi Pădureni (Secatura). Moare la Mărgineni, la 8 ianuarie 1978[327].

Monsenior Ioan Bogleş

S-a născut la 24 iunie 1880, la Adjudeni, unde a urmat şi clasele primare. Studiile seminariale le-a urmat la Iaşi, unde a fost sfințit preot la 26 noiembrie 1906. A activat la început la Văleni, în calitate de vicar al parohului Carol Rist, după care, a fost numit paroh la Oțeleni şi Horleşti.

În timpul Primului Război Mondial, a fost la un pas de moarte, după ce se îmbolnăvise grav de febră recurentă. Nu avea să se mai restabilească niciodată pe deplin, iar după război, a activat la Răchiteni şi Gherăeşti. În aceeaşi perioadă, a îndeplinit şi funcția de vicar foran de Siret (decan).

Pentru meritele sale deosebite, la 5 februarie 1921, episcopul de Iaşi, Alexandru Theodor Cisar, i-a dobândit titlul de camerier secret. În ultimii ani de viață, starea sănătății i s-a deteriorat în mod serios, fără să mai reuşească să se bucure vreodată de linişte. A stat mult timp internat în diverse spitale din Iaşi şi Roman, apoi s-a retras pentru anumite perioade la Gherăeşti şi Adjudeni, de unde avea intenția să plece la sanatoriul Maicilor de Caritate din Bucureşti. Va muri însă subit la Adjudeni, la 22 decembrie 1925.

Revista franciscană *Viața* consemna următoarele la moartea Monseniorului I. Bogleş: „Regretăm din tot sufletul această pierdere prematură şi o regretăm mai mult pentru că a fost vrednic preot şi zelos pentru binele

[326] AARC Bucureşti, dosar preot Iosif Alexandru Ghiuzan, f. 1-4.
[327] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 26.

sufletelor şi, de aceea, ca răsplată pentru meritele sale, Mons. Alex. Th. Cisar îi dobândise titlul de Monsenior"[328].

La rândul său, revista diecezană *Lumina creştinului* descria astfel ceremonia înmormântării Monseniorului I. Bogleş:

> Înmormântarea Monseniorului Bogleş a avut loc sâmbătă 26 decembrie, pentru ca să poată lua parte cât mai mulţi preoţi din împrejurimi. Ceremonia înmormântării a început la ora 10.30. Ea a fost săvârşită de către delegatul episcopal, Mons. dr. A. Gabor, luând parte următorii preoţi: Pr. Grigorie Enariu, decan de Siret şi paroh de Tămăşeni, Pr. Anton Bişoc, secretarul Provinciei Franciscane şi paroh de Săbăoani, pr. F. Raffaelli, paroh de Adjudeni, pr. dr. Petru Pal, paroh de Valea Seacă, pr. Gheorghe Istoceanu, paroh de Oţeleni, pr. Dominic Neculăieş, directorul Seminarului Franciscan din Hălăuceşti, pr. Ioan Ferenţ, paroh de Butea, pr. Ioan Duma, vicar de Hălăuceşti, pr. Ioan Mărtinaş, vicar de Gherăeşti şi pr. Francisc Hoiden, vicar de Tămăşeni.
>
> În timpul sfintei Liturghii, delegatul episcopal a arătat în câteva cuvinte vrednicia preotului, vrednicie întrebuinţată de Mons. Bogleş pentru binele credincioşilor pe care i-a păstorit. A urmat o mică biografie a defunctului şi la urmă au fost îndemnaţi toţi credincioşii, cari se adunaseră din multe sate, ca să se roage pentru sufletul celui reposat, ca Dumnezeu să-l primească la sine în raiu cât mai curând, spre a-l răsplăti pentru binele săvârşit pe acest pământ. Înainte de moarte, a primit de mai multe ori sacramentele muribunzilor, iertând din inimă pe toţi cari i-au făcut vreo supărare şi cerând şi dânsul iertare dela toţi aceia pe cari i-a supărat cu ceva.
>
> Rămăşiţele pământeşti ale defunctului au fost înmormântate în cimitirul din Adjudeni[329].

Pr. Iosif Ghiuzan

S-a născut la 15 ianuarie 1898, la Adjudeni, unde a urmat şi cursurile Şcolii Primare. A urmat apoi studiile liceale la Seminarul diecezan din Iaşi, iar ulterior a fost trimis la Sarzana şi Genova (Colegiul Brignole - Sale), pentru studiile filozofice şi teologice. A fost sfinţit preot la 20 decembrie 1924, după care, întors în ţară, a activat ca vicar la Iaşi, secretar episcopal şi profesor la Seminar.

În 1928, a fost numit confesor şi capelan la Institutul „Notre Dame de Sion" şi director la revista *Lumina creştinului*, în perioada în care A. Gabor a fost paroh la Gherăeşti. A îndeplinit şi funcţia de prefect de studii în Seminarul episcopal.

---

[328] *Viaţa*, 2 (1925) 32.

[329] *Lumina creştinului*, 1 (1926) 13-14; 12 (1932).

La moartea preotului Emil Svirschi, la 17 noiembrie 1930, a fost numit paroh de Dărmăneşti, unde s-a remarcat printr-o activitate deosebită pentru binele credincioşilor.

A suferit mult de pe urma unei afecțiuni gastro-intestinale, care s-a agravat la 29 noiembrie 1932. În mod eronat, medicul ce l-a tratat a diagnosticat o apendicită în formă uşoară, motiv pentru care boala s-a agravat. La 2 decembrie 1932, a plecat spre Iaşi, cu intenția de a se opera, fiind însoțit de dascălul din Dărmăneşti şi de un tânăr localnic. Moare însă la numai 34 de ani, în trenul care-l transporta la Iaşi, în dreptul stației Bârnova. A fost preluat de la Gara Iaşi cu o maşină şi transportat la reşedința episcopală, unde s-a încercat resuscitarea inimii. Ideea îi aparținuse episcopului Mihai Robu, care întrezărise „o oarecare speranță" în ceea ce priveşte salvarea părintelui Ghiuzan.

Inițial, episcopul Mihai Robu a intenționat să-l înmormânteze cu mare cinste la Iaşi, dar, la rugămintea familiei, preotul I. Ghiuzan a fost înmormântat în cimitirul din localitatea natală.

Iată cum descria A. Gabor, în revista *Lumina creştinului* din decembrie 1932, ceremonialul înmormântării pr. I. Ghiuzan, desfăşurată în catedrala din Iaşi, înainte de plecarea cortegiului funerar la Adjudeni:

> Duminică după masă, corpul neînsuflețit al scumpului părinte a fost transportat din sala „Piu X", unde era depus pe catafalc, în catedrală. Aici Excelența Sa, Mons. Mihai Robu, a săvârşit ceremoniile înmormântării, înconjurat de Prea Cucernicii Preoți: Iosif Tălmăcel, decan şi paroh de Bacău şi Pustiana; Dumitru Romila, decan şi paroh de Iaşi; Ioan Ghergu, decan de Trotuş, paroh de Grozeşti; M. Gyszczykiewicz, secretarul Vicariatului General al Bucovinei; dr. Petru Pal, profesor; Bonaventura Romila, paroh de Faraoani; Francisc Hoiden, paroh de Cleja şi Valea Seacă: Ioan Duma, paroh de Galați; Mihai Demeter, paroh de Răducăneni; Anton Trifaş, vicar parohial de Iaşi: Iosif Szurgot, secretar episcopal, şi subsemnatul.
>
> Seminarul episcopal a luat parte în frunte cu rectorul dr. Ştefan Iakubek, apoi cu profesorii dr. Dombi, Carol Fischer, Dombek şi Pop.
>
> Biserica era ticsită de lume, aşa că abia se puteau desfăşura în regulă ceremoniile în jurul catafalcului.
>
> După binecuvântarea ultimă, cosciugul a fost întovărăşit până la camionul din curte, care trebuia să-l transporte la Adjudeni, unde în momentele când se scriu aceste rânduri se desvoltă o impunătoare înmormântare, la care ia parte însuş P.S. Sa.
>
> Ca o mulțumire, cât a lucrat acest preot pentru binele sufletesc al cititorilor prin scrisul lui atât de atrăgător, îi rugăm pe toți să facă rugăciuni pentru odihna sufletului său nobil.
>
> Nădăjduim că Inima dumnezeească a lui Isus a dat deja răsplată acestui vrednic luptător, care avea o conştiință foarte delicată în orice privință. Totuş să nu

încetăm de a ne ruga pentru dânsul, ca în caz că este încă în Purgator să ajungă la bucuria cerului, iar acolo să mijlocească pentru noi, ca să putem continua cu râvnă şi statornicie munca pentru binele sufletelor.
Dumnezeu să-i facă parte cu drepţii![330]

La rândul său, almanahul *Viaţa* pentru anul 1933 îi aducea un elogiu călduros preotului I. Ghiuzan, scriind următoarele:

Părintele Iosif Ghiuzan este preotul care a murit în cea mai tânără vârstă până acuma. Era paroh de Dărmăneşti în judeţul Bacău. De o fire cam gubavă dealtfel, totuşi nu era de crezut că va cădea aşa degrabă; o boală însă din aceea care în câteva ore îl poate răpune pe om, îl pândea şi pe dânsul.
Când a văzut că e greu, a şi plecat la Iaşi pentru operaţie. Însă la episcopie l-au adus din tren cu targa, era mort. Moartea i-a fost grabnică, dar nu neprevăzută, căci e de netăgăduit că pr. Iosif Ghiuzan era un preot după inima lui Dumnezeu. Durere multă, multă jale pe bătrânul lui tată, dar mângâierea credinţei le îndulceşte pe toate, ducându-ne la încheierea cea mai liniştitoare[331].

Părintele Iosif Ghiuzan a avut o bogată activitate publicistică, din care prezentăm mai jos „Seara în sat", inspirată de amintirile sale de la Adjudeni, şi publicată în 1926 în revista diecezană *Lumina creştinului*[332]:

Seara în sat

Soarele cade roşu spre asfinţit. Ferestrele răsfrâng o lumină vie, parcă toate casele s-ar fi întors cu faţa spre soare şi i-ar face cu ochiul. Cete-cete se strecoară spre sat muncitorii dela câmp, cu instrumentele de muncă pe spate, gârboviţi, fără să schimbe multe vorbe: parcă toate puterile s-au sleit; numai copiii sburdalnici mai aleargă, fac praf pe drum şi se ceartă între ei.
Pe nesimţite focarul zilei s-a ascuns după deal; vitele pornesc către sat; se aud tilingi, pocnete de bice, muget de boi, sbierat de oi. La marginea satului e'mbulzeală mare: lume multă ce-şi ia vitele în primire; şi cine caută, cine strigă, cine aleargă, şi-i praf, şi sgomot şi tărăboiu mare. Apoi se împrăştie toţi, se pierd care de care pe uliţi, pe la case.
Spre biserică e linişte mai mare: respect pentru lăcaşul Domnului! Unul câte unul, tineri şi bătrâni, bărbaţi şi femei, tăcuţi, gânditori, cam pe furiş - e ruşinea pentru o faptă bună - intră în biserică, lăsând la uşă instrumentele de muncă. Şi cât e de dulce înlăuntru, lângă tronul lui Isus, chiar lângă el! Aici n-ai de muncit, te odihneşti o clipă, îţi deschizi inima şi te simţi mângâiat... Doamne, te iubesc din toată inima, îţi mulţumesc că m-ai ajutat în ziua de azi la muncă. Sunt al tău, Doamne, cu bucuriile şi durerile mele; muncesc ca să trăiesc şi să ajung să te văd pe tine... Dă-mi o noapte liniştită, Isuse; mâine de voiu putea voiu veni iarăş o clipă să-ţi cer

[330] *Lumina creştinului*, 12 (1932).
[331] Almanahul *Viaţa*, 1933, 70.
[332] *Lumina Creştinului*, 7-8 (1926) 113-114.

binecuvântarea pentru muncă... Acum nu mai pot rămânea, mă aşteaptă acasă; vino şi tu cu mine, Isuse, vino în casa noastră...

Parohul priveşte din pragul casei şi-i mulţumit de această scenă mişcătoare. Îndemnurile lui tot n-au rămas zădarnice; tot se găsesc suflete alese cari să-şi aducă aminte că Isus e în mijlocul nostru, în sfântul tabernacol, şi că aşteaptă cu braţele deschise pe cei ce muncesc şi sunt obosiţi şi împovăraţi ca să-i uşureze.

Pare o colindă. Cine vine, cine iese, cine stă mai mult; cine abia intră îşi spune dorul în câteva cuvinte şi apoi, mai voios decât la intrare, se îndreaptă spre casă. Bun popor, se gândeşte preotul! M-am dat pentru dânsul, am lucrat, şi acum au început să mă înţeleagă. Încep ziua cu Dumnezeu, muncesc din greu sub arşiţa soarelui, seara vin de-i mulţumesc, apoi se retrag la odihnă, ca a doua zi să înceapă iarăş. O viaţă simplă a poporului!

Ici, colo stelele încep a se aprinde pe cer şi noaptea se lasă.

De te faci pe uliţi, pretutindeni vezi focul sub căminuri, se întinde masa afară, copiii nerăbdători stau roată împrejur, un miros de bucate se răspândeşte prin aer. Câte un câine mai latră la trecători, apoi se apropie şi el de masă şi aşteaptă cu sfială tainul.

De odată un dangăt se revarsă din înălţimi: într-un gând tot satul e-n picioare, frunţile se pleacă. E „Îngerul Domnului". „Bucură-te Marie, cea plină de har...", se aude de pe buzele fiecăruia.

O, Maica Domnului, cât e de iubită de popor! Şi cum trebuie să se bucure ea în adevăr, văzându-se salutată cu atâta dragoste de aceste inimi curate, de aceşti oameni de bună voinţă. Da, bucură-te, Marie, cea, plină de har...

Încet-încet liniştea se face tot mai mare. Numai din când în când câte un muget, câte un scârţâit de car ce a întârziat.

Dintr-o parte a satului se ridică încet crăiasa lună, frumoasă ca un gând. Dar pentru popor luna nu-i ceea ce-i pentru poeţi, pentru dânsul lumina ei palidă e un îndemn la odihnă.

Una câte una se sting şi luminele pela case - precum se sting iluziile la apropierea bătrâneţelor. Într-un târziu numai una mai licăreşte; e lampa veşnică, ce pâlpâie înaintea altarului; e inima satului ce arde de dragoste la picioarele lui Isus. Satul doarme, dar a adormit cu gândul la Dumnezeu, care locuieşte în mijlocul lui. Iar turnul bisericii se ridică maiestuos deasupra caselor mici, ca un străjer uriaş căruia e încredinţată odihna liniştită a muncitorilor.

Domnul cu voi, buni creştini! Noapte bună....

P. Iosif Ghiuzan"

Pr. Mihai Ghiuzan, OFMConv.

S-a născut la 26 aprilie 1914, la Adjudeni, părinţii săi fiind Gheorghe şi Ana. A urmat şcoala primară din localitate, între anii 1921-1927, şi liceul teoretic din Braşov.

În perioada 1939-1942, a urmat cursurile Seminarului Teologic din Luizi-Călugăra, fiind sfinţit preot la 11 mai 1941. Revista *Viaţa* consemna

Pr. Andrei Benchea

Pr. Iosif Ghiuzan

Mons. Ioan Bogleş

Pr. Matei (Mărtin) Ghiuzan

Figuri de preoţi originari din Adjudeni

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pr. Mihai Dumea

Pr. Martin Mihoc

Pr. Mihai Butnaru

Pr. Carmil Dancă

Figuri de preoți originari din Adjudeni

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pr. Iosif Iacob

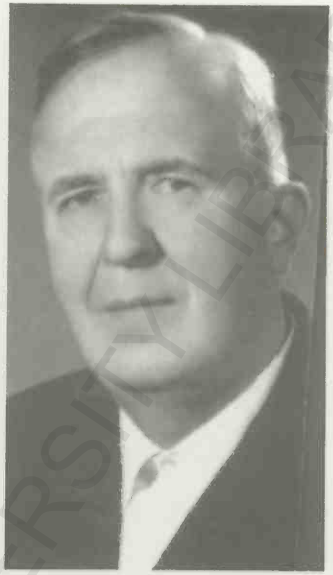

Pr. Petru Băcăoanu

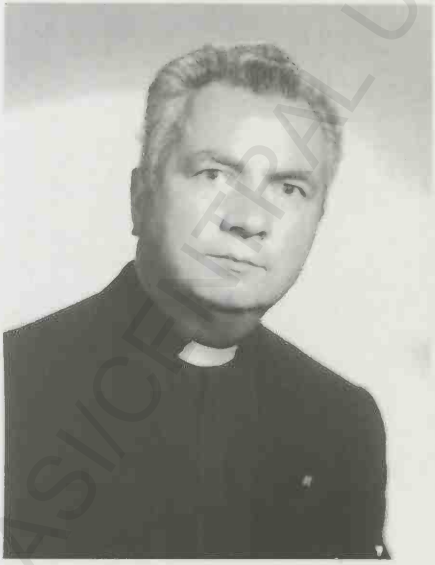

Pr. Anton Dancă

Pr. Petru Moşneguţ

Figuri de preoţi originari din Adjudeni

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pr. Iosif Alexandru Ghiuzan, pr. Petru Băcăoanu
şi pr. Iosif Iacob (rândul de sus)

Pr. Bonaventura Dumea şi pr. Claudiu Dumea

Figuri de preoţi originari din Adjudeni

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Sr. Serafina Pârţac

Sr. Bernadeta Donea

Sr. Aldegonda Băcăoanu (mijloc)

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY

Sr. Francesca Pârţac şi sr. Aldegonda Băcăoanu

BCU CLUJ / CENTRALA UNIVERSITARĂ / LIBRARY

astfel momentul solemn al primei sfinte Liturghii oficiate de pr. Mihai Ghiuzan la Adjudeni:

> În ziua de Înălțarea Domnului, cu tot timpul cam ploios, credincioşii din Adjudeni, cu flamuri şi flori, întâmpinară pe noul preot Mihai Ghiuzan. Predica ocazională a ținut-o pr. Dumitru Lucaci, directorul Seminarului Teologic. A luat parte mult norod din satele Răchiteni, Sturdza, Rotunda şi Tămăşeni[333].

Între anii 1942 şi 1945, pr. Mihai Ghiuzan a urmat cursurile Facultății de Litere şi Filozofie a Universității „Cuza Vodă" din Iaşi, obținând apoi licența în litere. A activat în parohiile Hălăuceşti (1942-1947), Galați (1947), Târgu Trotuş (1948), Focşani (1963-1965), Bârgăuani (1963; - 1965-1967), Bucureşti / Casa de Pensii (1967), Sârbi - Floreşti (Bacău) (1968 - 1974) şi Oneşti (1974 - 1977)[334]. S-a pensionat în 1977, când s-a retras la Roman.

A murit la 29 iunie 1983, fiind înmormântat în cavoul preoților din Adjudeni[335].

Pr. Matei (Mărtin) Ghiuzan, OFMConv.

S-a născut la Adjudeni, la 18 martie 1914, şi a urmat studiile seminariale la Seminarul din Hălăuceşti şi la Academia de Teologie din Luizi-Călugăra. A fost hirotonit preot la 11 mai 1941, după care s-a înscris la Facultatea de Litere şi Filozofie a Universității din Iaşi, secția Istorie - Geografie, pe care a urmat-o în două perioade: 1942-1945, respectiv 1946-1952.

A activat la Hălăuceşti (1941-1942), Institutul „Notre Dame de Sion" din Bucureşti (1942-1945), Săbăoani (1945-1946), Institutul Damelor Engleze şi Capela „Saint Vincent de Paul" din Bucureşti (1946-1950) şi Adjudeni (1950-1952). A fost închis de regimul comunist în perioada 1952-1955, iar după eliberare, a activat la Oneşti (1955-1956) şi Bârgăuani (1956-1962), pentru ca, în 1962, să fie din nou arestat. Eliberat în 1964, a activat apoi la Pildeşti (1964-1967), Buruieneşti (1967-1970) şi Mărgineni (1970-1984). S-a pensionat în 1984, pe motiv de boală, după ce suferise anterior trei intervenții chirurgicale. Moare la 20 decembrie 1984, în casa parohială din Cioplea[336].

Fr. Iosif Ghiuzan, OFMConv.

S-a născut la 13 octombrie 1905, la Adjudeni. În 1922, a intrat în Conventul Franciscan de la Săbăoani, depunând profesiunea solemnă în 1935. A

[333] *Viața*, 7-8 (1941) 127.
[334] AARC Bucureşti, Dosar „Preot Mihai Ghiuzan", f. 1-4.
[335] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 140.
[336] AARC Bucureşti, dosar preot Matei (Martin) Ghiuzan, f. 1-4.

activat la Hălăuceşti şi în Conventul Franciscan de rit oriental din Oradea. La desființarea cultului greco-catolic, în 1948, a revenit în Moldova, stabilindu-se în parohia Răducăneni, unde a murit la 16 noiembrie 1963[337].

Pr. Martin Mihoc, OFMConv.

S-a născut la Adjudeni, la 8 martie 1916, părinții săi fiind Petrea şi Cătălina. A urmat cursurile seminariale la Hălăuceşti, iar pe cele liceale la Bacău, după care a absolvit Academia Teologică de la Luizi-Călugăra. A fost sfințit preot la 11 mai 1941, după care, a urmat Facultatea de Ştiințe, secția Geografie, a Universității din Iaşi (1948)[338].

Iată, în descrierea revistei *Viața*, atmosfera entuziastă din rândul credincioşilor din Adjudeni în ziua primiției sale:

> În ziua de 29 iunie 1942, satul Adjudeni a primit cu mare alaiu pe cel de-al 14-lea fiu al său ridicat la treapta preoțească în persoana părintelui Martin Mihoc. În lungi şiruri de tineret disciplinat, care au aruncat flori pe tot parcursul drumului, noul preot a fost întovărăşit la biserică, unde a celebrat solemn o sfântă Liturghie, asistat de alți 12 preoți.
> În cuvinte bine simțite, părintele Gheorghe Pătraşcu a ținut predica ocazională arătând demnitatea şi puterea preotului precum şi datoriile ce le avem față de preoție. La urmă s-a împărțit tuturor o iconiță de amintire din partea noului preot[339].

Pr. M. Mihoc a activat ca profesor la Seminarul şi Gimnaziul Franciscan din Hălăuceşti. În 1950, a fost arestat şi condamnat la ani grei de închisoare, fiind grațiat în 1964. După eliberare, a activat în parohiile Iugani şi Iaşi. A murit la Iugani, la 27 iunie 1969[340].

Pr. Mihai Butnaru

S-a născut la 7 martie 1919, la Adjudeni, părinții săi fiind Augustin şi Caterina. Rămas orfan de ambii părinți, a fost crescut şi educat de Surorile „Del Giglio" de la orfelinatul de băieți de la Huşi. Tot la Huşi, a fost la şcoala primară, după care a urmat Seminarul din Iaşi. Pentru studiile filozofice şi teologice, a fost trimis la Roma, la Colegiul „Urban" al „Propagandei Fide", alături de colegii săi, Leopold Nestmann, Petru Cadaru şi Ferdinand Weber[341].

---

[337] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 139.
[338] AARC Bucureşti, dosar preot Martin Mihoc, f. 1-4.
[339] *Viața*, 7-8 (1942) 128.
[340] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 139.
[341] AERC Iaşi, Dosar 4/1935, f. 209; 213.

A fost sfințit preot la 31 ianuarie 1943, după care, a activat ca profesor la Seminarul din Iaşi şi organist la Catedrala din Iaşi (1946), apoi în parohiile Tămăşeni (1947), Oituz (1948), Palanca-Moineşti (1948-1952), Barticeşti (1952), Timişul de Sus (1952-1955), Oţeleni (1955-1956), Lespezi (1956-1957), Gherăeşti (1957-1958), Răchiteni (1958-1960), Târgovişte (1960-1962), Cioplea (1962-1974) şi Giurgiu (1974)[342]. Moare la Giurgiu, la 2 septembrie 1974, fiind înmormântat la Cimitirul Bellu - Catolic[343].

Pr. Iosif Iacob, OFMConv.

S-a născut la Adjudeni, la 13 mai 1907, părinţii săi fiind Gheorghe şi Veroana. A urmat şcoala primară din satul natal (1914-1918), după care s-a înscris la Seminarul Franciscan din Hălăuceşti (1918-1928). În perioada 1928-1933, a urmat cursurile de filozofie şi teologie ale Academiei Teologice de la Osimo (Italia), unde a fost sfinţit preot la 21 mai 1932. Întors în ţară, a activat în parohiile greco-catolice de la Dicăneşti şi Drăgeşti din Ardeal (1933-1948), iar după lichidarea Bisericii Greco-Catolice, a activat în parohiile Huşi (1949-1951), Săbăoani (1951-1952), Piteşti (1952-1956) şi Galaţi (1956-1975). Pentru o scurtă perioadă de timp (1948-1949), a funcţionat la Adjudeni.

A murit la 18 aprilie 1975, la Galaţi, fiind înmormântat în cripta preoţilor din cimitirul catolic din Galaţi[344].

Pr. Petru Băcăoanu, OFMConv.

S-a născut la 20 iunie 1908, la Adjudeni, părinţii săi fiind Anton şi Veroana. A urmat clasele primare în satul natal (1916-1920), iar pe cele gimnaziale, la Hălăuceşti (1921-1926), după care, a fost trimis să urmeze studii de filozofie şi teologie la Assisi şi Osimo (Italia), pe care le-a finalizat în 1933. A fost sfinţit preot la 10 august 1932, iar după întoarcerea în ţară, a funcţionat în parohiile Galaţi (1933-1934), Băluşeşti (1935-1937), Paşcani (1937-1941), Prăjeşti (1943-1947) şi Târgu Trotuş (1947-1948). Arestat în 1949, a fost închis până în 1955. După eliberare, a activat la Bărgăuani (1955-1957), Timişul de Sus (1957-1965), Sinaia (1965-1971) şi Focşani (1971)[345]. S-a pensionat în 1971, pentru limită de vârstă, şi s-a stabilit la Timişul de Sus. A murit la 12 iulie 1992, la Timişul de Sus, fiind înmormântat la Adjudeni[346].

---

[342] AARC Bucureşti, dosar preot Mihai Butnaru, f. 1-4.
[343] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 183.
[344] AARC Bucureşti, dosar preot Iosif Iacob.
[345] AARC Bucureşti, f. 1-4.
[346] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 1-4.

Pr. Petru Bogleş

S-a născut la Adjudeni, la 30 octombrie 1918, părinții săi fiind Mihai şi Roza. A urmat Şcoala Primară din Adjudeni (1926 – 1930) şi cursurile Seminarului „Sfântul Iosif" din Iaşi, iar pentru cele de Filozofie şi Teologie, a fost trimis la Fano şi la Roma, la Colegiul „Urban" al „Propagandei Fide". A fost hirotonit preot la Roma la 20 decembrie 1942. În satul său natal a făcut prima sfântă Liturghie în septembrie 1943[347].

A activat la Grigoreni – Moineşti (1943-1945), Tămăşeni (1945), Oituz (1945-1947), Grigoreni-Moineşti (1947-1948), Butea (1948), Bârgăuani (1948-1949), Barticeşti (1951-1952), Ciugheş (1952), Barticeşti (1952-1956), Adjudeni (1956-1957), Târgu Jiu (1958-1959), Faraoani (1959-1962), Giurgiu (1962-1964), Oţeleni (1964-1968), Băluşeşti (1968-1969) şi Frumoasa (1969-1980). S-a pensionat în 1980 şi a murit la 4 iulie 1994[348].

Pr. Carmil Dancă, OFMConv.

S-a născut la Adjudeni, la 25 septembrie 1916, părinții săi fiind Anton şi Maria. A urmat şcoala primară din satul natal şi Seminarul Franciscan de la Hălăuceşti. Cursurile de filozofie şi teologie le-a urmat la Academia Teologică de la Luizi-Călugăra (1935-1941), fiind sfințit preot la 11 mai 1941. Între anii 1942 şi 1948, a urmat cursurile Facultății de Litere şi Filozofie din Iaşi, specializarea limbile greacă şi latină. A fost profesor la Seminarul din Hălăuceşti şi a activat în parohiile Luizi-Călugăra (1948-1952), Răducăneni (1952-1955), Târgu Trotuş (1955-1963), Prăjeşti (1963 -1968) şi Traian – Bacău (1968-1978)[349]. S-a pensionat în 1979 şi a murit la 24 septembrie 1993[350].

Pr. Mihai Dumea

S-a născut în 1880, în satul Adjudeni, iar la 24 august 1894, a intrat în Seminarul diecezan din Iaşi. După plecarea din Iaşi a iezuiților, a făcut parte din primul corp profesoral format din preoți indigeni, fiindu-i încredințat postul de spiritual. A activat pentru un timp în Parohia Botoşani (1907-1909), după care, a fost transferat la Parohia Bârgăuani, pe care a slujit-o până la moartea sa, survenită în 1927. Iată cum îl descriu pe pr. Mihai Dumea biografii săi, I. Gabor şi I. Simon:

---

[347] *Lumina creştinului*, 10 (1943) 288.
[348] AARC Bucureşti, dosar preot Petru Bogleş, f. 1-4.
[349] AARC Bucureşti, dosar preot Carmil Dancă, f. 1-4.
[350] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 198.

Era vestit predicator şi s-a străduit mult pentru răspândirea cultului Inimii lui Isus şi al Madonei de Lourdes; în acest scop, a compus o carte de meditaţii pentru popor: *Luna Mariei*, care a apărut în două ediţii. În fiecare an era chemat să predice misiuni pentru popor la Cernăuţi, în limba română. A murit la Bârgăuani, unde era paroh. Memoria lui este încă vie la credincioşii din Bârgăuani[351].

La 7 ianuarie 1927, episcopul Mihai Robu îi informa printr-o circulară pe toţi preoţii din dieceză cu privire la moartea, la 6 ianuarie, a parohului M. Dumea. În ziua înmormântării acestuia, 10 ianuarie 1927, urma a fi celebrată „o sfântă Liturghie pentru odihna sufletului celui răpit din mijlocul nostru aşa fără de veste, şi a face şi alte sufragii benevole, ca să ajungă cât mai degrabă la răsplata fericirii veşnice, pe care desigur şi-a meritat-o printr-o activitate pastorală vrednică de toată lauda"[352].

Înainte de moarte, pr. M. Dumea intervenise la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice pentru obţinerea, în mod gratuit, a lemnului necesar construirii bisericuţei din filiala Dochia.

Pr. Andrei Benchea, OFMConv.

S-a născut la Adjudeni, la 28 septembrie 1909, şi a urmat şcoala primară din satul natal. În 1923, a intrat la Seminarul Franciscan din Hălăuceşti, iar pentru studiile de filozofie şi teologie, a fost trimis la Assisi (Italia). A fost sfinţit preot la Assisi, la 13 august 1933[353].

Imediat după hirotonire, la 14 septembrie 1934, a plecat în China, împreună cu preotul Gheorghe Gabor. Erau cei dintâi misionari franciscani români plecaţi în China „pentru a vesti iertarea la popoarele păgâne"[354], primul la P'nli, iar cel de-al doilea la Hingan (cele două localităţi se aflau la o depărtare de şase zile de mers). A fost expulzat din China în 1948, de noile autorităţi comuniste, iar întorcându-se în Italia, a cerut exclaustrarea şi a părăsit ordinul. A murit în Italia, la 14 noiembrie 1971.

---

[351] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 25.

[352] AERC Iaşi, Dosar 4/1927, f. 10, 19. Nu sunt foarte clare împrejurările în care a murit parohul de Bârgăuani, M. Dumea. După aproximativ şapte zile de dureri de stomac, a murit înainte ca medicul să-i diagnosticheze suferinţa, care putea fi o intoxicaţie alimentară, apendicită ori „încurcătură de intestine". Înainte de moarte, s-a spovedit şi a primit sfântul Maslu de la preotul Vincentius Vella de la Prăjeşti. La înmormântarea de la Bârgăuani au participat zece preoţi.

[353] I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 228.

[354] *Viaţa*, 12 (1934) 184.

Pr. Petru Moşneguţ, OFMConv.

S-a născut la 1 februarie 1911, la Adjudeni, fiind sfinţit preot la 17 martie 1934, la Assisi. A activat ca vicar la Săbăoani, trecând ulterior la greco-catolicism. În 1937, a renunţat la preoţie.

Pr. Eugen Ghiuzan, OFMConv.

S-a născut la 14 septembrie 1925, la Adjudeni. A urmat şcoala primară din satul natal în perioada 1932 -1936, Gimnaziul din Hălăuceşti în perioada 1937 - 1941, Seminarul Franciscan din Hălăuceşti între anii 1941-1944 şi Academia Teologică „Sfântul Bonaventura" de la Luizi-Călugăra, între anii 1944 – 1949. După închiderea seminariilor teologice catolice din Moldova, s-a retras pentru un an în satul natal, iar între anii 1950 şi 1951, a lucrat la SMT Iugani şi la Secţia Drumuri din Roman.

La 1 octombrie 1951, s-a înscris la Universitatea din Iaşi, iar în perioada aprilie – octombrie 1952, a fost admis la Seminarul Teologic de la Alba-Iulia. A fost sfinţit preot la Alba Iulia de către arhiepiscopul Alexandru Cisar, la 26 octombrie 1952, după care a activat în mai multe parohii din Moldova (Adjudeni, Hălăuceşti ş.a.). Actualmente, activează ca preot pensionar la parohia din Luizi-Călugăra.

Pr. Anton Dancă

S-a născut la 11 iunie 1937, la Adjudeni, unde a şi frecventat cursurile şcolii generale. S-a înscris ulterior la Seminarul „Sfântul Iosif" din Iaşi, pe care l-a absolvit cu bacalaureatul în teologie în 1963. La 21 aprilie 1963, a fost sfinţit preot, după care, a activat ca vicar la Săbăoani (1963-1967) şi paroh la Dărmăneşti (1967 – 1974), Barticeşti (1974 – 1975), Iugani (1975 – 1983) şi Mărgineni (1983 – 1993).

În 1993, a fost transferat la Seminarul „Sfântul Iosif" din Iaşi, unde a susţinut şi susţine şi în prezent cursuri de Teologia Fundamentală, Teologia Spirituală şi Teologia Vocaţiei.

S-a evidenţiat printr-o impresionantă activitate publicistică, concretizată în următoarele volume: *Tăcerea, atribut divin*, Iaşi 1997; *La Tatăl. Predici pentru anul liturgic A*, Iaşi 1998; *Cu Fiul. Predici pentru anul liturgic B*, Iaşi 1999; *Prin Duhul Sfânt, Predici pentru anul liturgic C*, Iaşi 2000; *Maranatha. Predici pentru anul A*, Iaşi 2001; *Maranatha. Predici pentru anul B*, Iaşi 2001; *Maranatha. Predici pentru anul C*, Iaşi 2001; *Solemnităţi, sărbători şi comemorări. Predici*, Iaşi 2001; *Alter Christus. Consideraţii despre chemarea şi trăirea preoţească*, Iaşi 2001; *Litania lauretană*, Iaşi 2002; *Teologia vocaţiei*, Iaşi 2003; *Itinerarul iubirii Maicii*

Domnului, Iaşi 2004; numeroase articole publicate în revista diecezană *Lumina Creştinului.*

Pr. Claudiu Dumea

S-a născut la 29 august 1942, la Adjudeni, părinţii săi fiind Anton şi Bernaveta. A absolvit şcoala primară şi ciclul II în satul natal, iar în perioada 1956-1960, a urmat cursurile Şcolii de Cantori de la Iaşi.

Între anii 1960-1966, a urmat cursurile Institutului Teologic „Sfântul Iosif" din Iaşi, fiind hirotonit preot la 26 iunie 1966. A activat ca vicar în parohiile Huşi (1966-1968), Gherăeşti (1968-1971), Iugani (1971-1973) şi paroh la Bălţaţi (1973-1978). În 1978, a fost chemat ca profesor la Institutul Teologic din Iaşi, unde activează şi în prezent, predând cursuri de filozofie, teologie liturgică şi limba latină.

A urmat la Ierusalim cursuri de specializare în Biblie, în perioada 1987-1988, şi de specializare în studii liturgice la Roma, între anii 1988-1990.

A desfăşurat o activitate publicistică impresionantă, concretizată în următoarele volume:

Filozofie: *Teodicee,* Iaşi 1978; *Curente contemporane de gândire,* Iaşi 1992; *Metafizica,* Iaşi 1992; *Ontologie şi cosmologie,* Iaşi 1992; *Psihologie,* Iaşi 1992; *Etica,* Iaşi 1993.

Liturgie: *Anul liturgic,* Iaşi 1984; *Sacramentele,* Iaşi 1986; *Istoria liturgiei,* Iaşi 1987; *Introducere în liturgie,* Iaşi 1992; *Semne, gesturi şi simboluri liturgice,* Iaşi 1992; *Institutio generalis Missalis Romani. Texte şi comentarii,* Iaşi 1993; *La izvoarele liturgiei creştine,* Iaşi 1994; *Ars liturgica,* Iaşi 1998; *Liturgia bizantină,* Iaşi 2003.

Spiritualitate: *Celibatul preoţesc,* Iaşi 1979; *Dacă vrei să fii desăvârşit,* Iaşi 1980; *Vă invit la bucurie,* Iaşi 1982; *Ultimele cuvinte ale lui Isus pe cruce,* Iaşi 1982; *Memento mori,* Iaşi 1983; Bucureşti 1999; *Modele pentru viaţă,* Iaşi 1984; *Îndrumări spirituale,* Iaşi 1985; *Tu eşti preot în veci,* Iaşi 1985; *Giulgiul din Torino,* Iaşi 1986; *Isus Cristos, mit sau realitate,* Iaşi 1986; *Gânduri pentru veşnicie,* Iaşi 1987; *De ce nu se căsătoresc preoţii catolici?,* Iaşi 1997; *Introducere în liturgie,* Iaşi 1998; *Taina iubirii,* Buzău 1996; *Maria în aparițiile sale,* Buzău 1997; *Euharistia,* Iaşi 1994; *Fecioara consacrată,* Iaşi 1992; *Salvaţi viaţa,* Bucureşti 1997; *Tatăl nostru,* Buzău 1997; *Maria în misterele Rozariului,* Buzău 1998; *Istoria unui canon sau cum au ajuns românii ortodocşi,* Buzău 1998; *Omul între „a fi" sau „a nu fi". Probleme fundamentale de bioetică,* Bucureşti 1998; *Decalogul,* Bucureşti 1999; *Taina Căsătoriei,* Bucureşti 1999; *Pelerin în Ţara Sfântă,* Iaşi 1999; *De-a lungul Iordanului,* Bucureşti 1997; *Rugaţi-vă, fraţilor,* Bucureşti 1998; *Avortul. Întrebări şi răspunsuri,* Iaşi 1993; *Codul creştin al*

bunelor maniere, Iaşi 2001; *Cuvintele de pe urmă rostite de Cristos pe cruce*, Iaşi 2001; *Vă invit la Bucurie*, Iaşi 2001; *Dacă vrei să fii desăvârşit*, Iaşi 2002; *Religii, Biserici, secte privite din perspectivă catolică*, Iaşi 2002; *Cred în Dumnezeu*, Iaşi 2003; *Îngeri şi diavoli*, Iaşi 2003; *Fericirile*, Iaşi 2003; *Viciile capitale*, Iaşi 2003; *Şarpele şi Mielul. Meditații despre pătimirea lui Cristos*, Iaşi 2004; *Familia creştină*, Iaşi 2004; *Misterul suferinței*, Iaşi 2005.

Traduceri: Raymond Moody, *Viața de după viață*, Iaşi 1980; Raymond Moody, *Noi lumini referitoare la viața de după viață*, Iaşi 1980; G. Hunermann, *Partizanul lui Dumnezeu*, Bucureşti 1991; Arturo Dalla Vedove – Raffaele Aufiero, Giuseppe Moscati, *Medicul sfânt*, Iaşi 1992; *Carta lucrătorilor sanitari*, Iaşi 1995; *Jubilate Deo*, Iaşi 1997; J. Dreisben – H. Steffans, *Celebrarea cuvântului lui Dumnezeu în luna mai*, Iaşi 2001; Maria Winowska, *Adevăratul chip al lui Padre Pio*, Bucureşti 2000.

Manuale de religie: *Manual de religie. Clasa I*, Bucureşti 1991; *Istoria mântuirii. Clasa a X-a*, Bucureşti 1993; *Istoria Bisericii. Clasa a VIII-a*, Bucureşti 1994; *Calea mântuirii. Clasa a XI-a*, Bucureşti 1996; *Semnele mântuirii. Clasa a XII-a*, Bucureşti 1996; *Mirul*, Bucureşti 1998.

Pr. Emil Dumea

S-a născut la 15 iulie 1958, la Adjudeni. Între anii 1973 şi 1984, a urmat cursurile Institutului Teologic „Sfântul Iosif" din Iaşi, fiind sfințit preot la 29 iunie 1984. A activat ca vicar la Popeşti-Leordeni (1984-1985), paroh de Târgovişte (1985-1986) şi secretar al Arhiepiscopiei Romano-Catolice de Bucureşti (1990-1991). În 1991, a fost chemat ca profesor de istorie eclezias-tică la Institutul Teologic „Sfântul Iosif" din Iaşi. În perioada 1991-1995, a fost decan al Facultății de Teologie Didactică din Iaşi, iar în 2004, a fost numit decan al Facultății de Teologie Romano-Catolică Didactică din Iaşi.

Activitatea publicistică s-a concretizat în următoarele volume: *Istoria Bisericii Catolice în Moldova*, Iaşi 1983; *Il cristianesimo nella Scythia Minor nei secoli IV-VI*; *Il cattolicesimo nella Moldavia nel XVIII secolo*, Roma 1997; *Teme de istoria Bisericii*, I-II, Iaşi 1992; *Începuturile vieții consacrate în Biserică*, Iaşi 1993; *Biserica şi statul. Un „da" şi „nu" continuu, (secolele I-XIII)*, Iaşi 1994; *Atlas pentru istoria Bisericii*, Iaşi 1995; *Teme de istoria Bisericii*, I, Iaşi 1999; *Teme de istoria Bisericii*, II, Iaşi 2000; *Cărți şi reviste catolice româneşti în Moldova*, Iaşi 2002; *Teme de istoria Bisericii*, Iaşi 2002; *Catolicismul în Moldova în secolul al XVIII-lea*, Iaşi 2003. Diverse articole în revistele: *Lumina creştinului* (Iaşi), *Actualitatea catolică* (Bucureşti), *Dialog teologic* (Iaşi).

Traduceri: Riccardo Battochio, *Teologia. Introducere*, Iaşi 1993; Paolo Curtaz, *Catehetica*, Iaşi 1993; Ludwig Hertling, *Istoria Bisericii*, Iaşi, 1998; Josef Weismayer, *Viața creştină în plinătatea ei*, Iaşi, 1993.

Alți preoți originari din Adjudeni

1. *Martin Maricel Baciu*, născut la 06.11.1969, hirotonit la 23.05.1998.
2. *Gabriel Bogleş*, născut la 21.05.1978, hirotonit la 17.04.2004.
3. *Gabriel Dancă*, născut la 18.02.1978, hirotonit la 17.04.2004.
4. *Mihai Gal*, născut la 24.01.1937, hirotonit la 15.08.1968.
5. *Anton Ghiuzan*, născut la 19.01.1954, hirotonit la 29.06.1979.
6. *Maricel Medveş*, născut la 12.01.1959, hirotonit la 29.06.1986.
7. *Daniel-Ionel Medveş*, născut la 30.01.1978, hirotonit la 29.06.2003.
8. *Petru Mihăică*, născut la 01.08.1956, hirotonit la 29.06.1983.
9. *Bonaventura Dumea*, născut la 31.01.1940, hirotonit la 29.06.1966.

b) Figuri de dascăli

Din cauza problemei conservării documentelor bisericeşti, cunoaştem astăzi foarte puține date privind dascălii care au activat la biserica din satul Adjudeni sau la celelalte biserici ale parohiei. Este de presupus faptul că, până la mijlocul secolului al XIX-lea, dascălii din Adjudeni fuseseră pregătiți în particular de către parohi. Ulterior, o parte dintre dascălii ce au funcționat la Adjudeni au studiat dăscălia la Şcoala de cantori (dascăli) care a funcționat la Săbăoani până în 1875. Situația pregătirii dascălilor avea să se schimbe însă radical o dată cu deschiderea, în 1898, a Şcolii de Dascăli de la Hălăuceşti, care avea menirea de a pregăti tineri pentru oficiile de organist, cântăreț şi catehet[355].

De menționat faptul că această şcoală a funcționat până la data închiderii (1916), în conformitate cu o programă gimnazială pentru patru ani de studiu, şi tot la Hălăuceşti au susținut examenul final şi unii candidați[356] la dăscălie pregătiți în particular de către parohi.

Episcopul N. I. Camilli a solicitat permanent parohilor de Adjudeni, ca, de altfel, şi celorlalți parohi din Dieceză de Iaşi, informații cu privire la purtarea dascălilor ieşiți de pe băncile şcolii.

De asemenea, episcopul s-a aflat în legătură permanentă cu parohii, fiind interesat de observațiile acestora din urmă cu privire la rezultatele obținute de dascăli în primii ani de activitate.

După publicarea în 1905 a decretului nr. 157 privind introducerea în cântul liturgic a limbii latine şi a cântului gregorian, în baza a *Motu proprio* al papei Pius al X-lea din 22 noiembrie 1903, episcopul N.I. Camilli a reformat complet Şcoala de Dascăli. Această reformă, după cum se cunoaşte,

[355] C. Ignat, „Repere istorice privind Şcoala de dascăli din Hălăuceşti", în *Buletin istoric* nr. 4/2003, 104.

[356] D. Doboş (coord.), *Hălăuceşti. Sat de veche tradiție cultural-religioasă*, Iaşi 2004, 228.

a fost aplicată diferențiat de la o parohie la alta, în funcție de nivelul de pregătire al fiecărui dascăl. În aceste condiții, dascălii ce nu aplicau dispozițiile privind cântul gregorian şi cel latinesc se expuneau riscului de a fi demişi[357]. În concepția episcopului Camilli, Şcoala de dascăli de la Hălăuceşti urma să formeze „ajutori de nădejde pentru parohi". Aceştia erau aşteptați să se întoarcă în parohii, unde dascălii locali slab pregătiți urmau a fi înlocuiți[358].

Să menționăm faptul că organizarea activității dascălilor a fost stabilită prin decretul din 19 martie 1908, privitor la dascăli.

După închiderea, în 1916, a Şcolii de Dascăli de la Hălăuceşti, episcopul Alexandru Theodor Cisar a dispus organizarea de adunări ale dascălilor cu scopul uniformizării cântecelor în parohii, precum şi „repetarea muzicii şi a cântului bisericesc". Aceste adunări, pentru districtul de Siret, au fost coordonate în 1923 de preotul Bonaventura Morariu. La sfârşitul adunărilor, dascălii erau examinați asupra cântului gregorian şi acompaniamentului acestuia. Cei mai mulți dascăli uitaseră însă, cu timpul, noțiunile elementare învățate în timpul şcolii. Mai mult chiar, unii dascăli bătrâni uitaseră aproape complet notele muzicale[359].

În 1924, episcopul Cisar a proiectat o reformă a Şcolii de dascăli ce funcționa pe lângă Seminarul din Iaşi, iar dascălii cu aptitudini speciale urmau să alcătuiască Congregația Fraților Dascăli şi Cateheți, pe care episcopul Cisar intenționa să o înființeze în acelaşi an[360]. Un ultim proiect din 1945 a fost sortit eşecului, în condițiile începutului represiunii comuniste.

Numeroşi istorici şi cercetători au subliniat deja rolul foarte important pe care l-au avut dascălii (cantorii) în istoria comunităților catolice din Moldova, mai ales în cazul filialelor unde aceştia suplineau pe durata săptămânii activitatea misionarilor. Din acest motiv, au existat preocupări ale misionarilor, cât şi ale conducerii Vicariatului Apostolic al Moldovei, de a le crea acestor dascăli un statut spécial economico-social, care să încurajeze rămânerea acestora în satele catolice. Lucrurile au evoluat însă cu oarecare dificultate, iar un pas înainte în această direcție l-a reprezentat reforma agrară din 1864. În 1887, cu prilejul unei vizite canonice efectuate în Dieceza de Iaşi, episcopul N. I. Camilli sesizase faptul că peste tot dascălii erau lipsiți de necesarul vieții, iar din acest motiv sufereau serviciile prestate de dascăli către Biserică şi credincioşi. La acea dată, episcopul estima la 600 de lei venitul anual de care avea nevoie un dascăl şi de 2500 de lei venitul anual necesar unui preot, alături de o trăsură, un cal şi trei servitori.

---

[357] C. Ignat, *op. cit.*, 106.

[358] AERC Iaşi, Dosar 47/1905-1907, f. 15-17.

[359] D. Doboş, (coord.), *Sagna. File de monografie istorică*, Iaşi 2003, 101.

[360] D. Doboş (coord.), *Sagna. File de monografie istorică*, 104.

Grija deosebită a misionarilor față de dascăli s-a manifestat însă şi în alte moduri.

Astfel, la 21 februarie 1861, cu puțin timp înainte de redeschiderea centrului parohial la Adjudeni, parohul de Tămăşeni, V. Ferenczy, a solicitat conducerii Vicariatului Apostolic al Moldovei eliberarea din „Miliția pământească" (Armată) a dascălului din Adjudeni[361]. Două zile mai târziu, preotul Iosif Tomassi, Vizitator Apostolic, se adresa, la rândul său, cu un memoriu conducerii Ministerului Cultelor şi Instrucțiunii Publice, cerând eliberarea din „Miliția pământească" a tuturor dascălilor catolici, iar această categorie socială să nu mai fie obligată a lua parte la „trasul la sorți", practică la care erau supuşi la acea dată toți tinerii din Principatele Unite, în vederea încorporării în „Miliția pământească". În memoriul său, pr. I. Tomassi scria următoarele:

> Această clasă a servitorilor Bisericii, nefiind indigeni capabili a se apleca la cantoratul, Misiunea era nevoită a-i angaja, în cea mai mare parte, de la sora ungurească.
> Pătrunsă însă Misiunea de dorința ca indigenii înşişi să poată ocupa acest serviciu, mai vârtos după ce s-au silit a introduce, în comunele cele unde locuitorii nu vorbesc altă limbă decât aceea a țării, rugăciunile şi cântecele bisericeşti în limba românească, pe însăşi cheltuiala ei, au înființat o preparandia pentru dascăli în satul Săbăoani, unde tinerii indigeni de religia catolică se primesc şi se pregătesc cu cunoştințele trebuitoare pentru cantorii bisericeşti în sate.
> Numărul celor însă care până astăzi au ieşit din acea şcoală şi ocupă slujba bisericească este foarte restrâns pentru a putea da contingentul trebuitor bisericilor sau mai bine zicând comunelor catolice de prin sate[362].

Este de presupus faptul că oficiul de dascăl a fost ocupat la Adjudeni încă de la data construirii primei biserici din lemn, în 1775, aceasta fiind tradiția tuturor satelor catolice din Moldova. Statistica sufletelor parohiei pe anul 1789 nu menționează numele dascălului de la biserica din Adjudeni. Primul dascăl este menționat abia în statistica sufletelor Parohiei Adjudeni pe anul 1804, acesta fiind Gregorius Bortos, în vârstă de 53 de ani. Era căsătorit cu Catharina, în vârstă de 40 de ani, şi avea doi copii: Anna, în vârstă de nouă ani, şi Helena, în vârstă de şapte ani[363]. Numele său este menționat şi în statistica sufletelor, întocmită la Parohia Adjudeni în 1808.

Prezentăm în continuare câteva figuri de dascăli care au activat la Parohia Adjudeni sau sunt originari din Adjudeni.

---

[361] AERC Iaşi, Dosar 25/1861-1863, f. 7v.
[362] AERC Iaşi, Dosar 1/1861-1929, f. 4-5.
[363] AERC Iaşi, *Libro delle Memorie..*, nepaginat.

Petre Anton Farcaş. S-a născut la 2 septembrie 1841, la Tămăşeni – Roman. A studiat dăscălia cu preotul Valentin Ferenczy, la Săbăoani, primind diplomă de la episcopul Ludovico Marangoni, la 16 februarie 1887. A fost confirmat dascăl de episcopul Antonio de Stefano, la 18 ani, în 1859, şi a activat la Adjudeni începând cu anul 1860[364].

Ioan Lucaciu. S-a născut la Adjudeni, la 30 mai 1887, părinții săi fiind Petre şi Tereza. A absolvit şcoala primară din Adjudeni, la 5 iulie 1901, precum şi Şcoala de dascăli de la Hălăuceşti, în 1905. Începând cu acest an, a funcționat la Adjudeni ca ajutor al parohului C. S. Stumpf[365].

Anton Petre Farcaş. S-a născut la Adjudeni, la 31 mai 1866, şi a învățat dăscălia de la tatăl său, Petre Anton Farcaş. În 1892, a fost aprobat ca dascăl de episcopul N. I. Camilli, care l-a numit la biserica din Buruieneşti[366].

Dumitru Martin Mărtinaş. S-a născut la 23 februarie 1881, la Hălăuceşti, şi a studiat dăscălia la Şcoala de dascăli din satul natal. A fost aprobat ca dascăl în 1896, de o comisie decanală compusă din parohii C. Liverotti, V. Giudici şi G. Corradini.

La aceeaşi dată, a fost numit dascăl la Rotunda.

În 1909, a fost aprobat ca provizor de episcopul N. I. Camilli. A fost ucis de un locuitor din Rotunda, în 1910[367].

Francisc Mare. S-a născut în 1883, la Tămăşeni, şi a absolvit Şcoala de dascăli de la Hălăuceşti. A fost numit dascăl la Rotunda în 1910, după moartea lui Dumitru Martin Mărtinaş. În 1912, s-a transferat la Butea[368].

Carmil Ghercă. A fost dascăl la Rediu (Carol al II-lea) între anii 1902 şi 1920[369].

Anton Done. S-a născut la 5 august 1892, la Adjudeni. A urmat cursurile şcolii primare din satul natal şi pe cele ale Şcolii de cântăreți bisericeşti.

A funcționat la Iaşi (1910-1911) şi Rotunda (1911-1915), iar din 1915, s-a transferat la biserica din Hălăuceşti. A fost căsătorit cu Varvara Done şi a avut şapte copii: Mihai (născut în 1919), Alois (născut în 1922), Alfons (născut în 1924), Leonard (născut în 1926), Dominic (născut în 1928), Agnesa (născută în 1931) şi Iuliana (născută în 1938)[370].

---

[364] AERC Iaşi, Dosar 7/1875, f. 262.
[365] AERC Iaşi, Dosar 43/1902-1920, f. 17.
[366] AERC Iaşi, Dosar 43/1902-1920, f. 18.
[367] AERC Iaşi, Dosar 43/1902-1920, f. 19.
[368] AERC Iaşi, Dosar 43/1902-1920, f. 19.
[369] AERC Iaşi, Dosar 43/1902-1920, f. 20.
[370] AERC Iaşi, Dosar 2/1942, f. 328.

Petru Mârț. S-a născut la 25 iunie 1921, la Corhana – Roman, şi a absolvit Şcoala de cântăreți bisericeşti de pe lângă Seminarul din Iaşi. A activat la Corhana şi Rotunda[371].

Mihai Mihoc. S-a născut la Adjudeni, la 1 februarie 1912, şi a absolvit Şcoala de cântăreți bisericeşti de pe lângă Seminarul din Iaşi. A fost căsătorit cu Ileana şi a avut un copil, Elvira - născută în 1944[372].

Carmil Ghiuzan. S-a născut la 15 iunie 1915, la Adjudeni, şi a absolvit Şcoala de cântăreți bisericeşti de pe lângă Seminarul din Iaşi. A fost căsătorit cu Veroana şi a avut doi copii: Maria (născută în 1947) şi Iosif (născut în 1949). A activat la biserica din Oțeleni[373].

Mihai Mârț. În 1877, activa la Rotunda. Nu deținem[374] date biografice privitoare la dascălul Mihai Mârț.

Luca Lucian. A fost dascăl la Rotunda după cel de-al Doilea Război Mondial.

Francisc Băcăoanu. S-a născut la 21 mai 1914, la Adjudeni, părinții săi fiind Iosif şi Roza. A absolvit şcoala primară din Adjudeni şi Şcoala de Dascăli de pe lângă Seminarul „Sfântul Iosif" din Iaşi, activând ulterior la bisericile din Rediu, Sturdza, Buruieneşti, Luncaşi (Hălăuceşti) ş.a. A avut patru copii: Neculai (născut în 1941), Victor (născut în 1943), Maria (născută în 1949) şi Fidel (născut în 1950)[375].

c) Persoane consacrate originare din Adjudeni

Membre ale Congregației „Slujitoarele lui Cristos, Marele Preot"

Mihoc Angela, Dancă Felicia, Dumea Maria, Bejan Cristina, Medveş Mihaela, Băcăoanu Lenuța, Lucaci Ana, Frona Ana, Dumea Angela, Balaşcă Felicia, Ghiuzan Florentina, Ghiuzan Nicoleta, Ghiuzan Tereza, Roca Marieta.

Membre ale Congregației „Notre Dame De Sion"

Benchea Maria, Petrişor Cristina, Roca Florența, Ghiuzan Paulina, Fechetă Veronica, Dancă Roza, Baciu Maria, Mihoc Angela, Pârțac Pacifica, Lungu Veronica, Giurgilă Roza, Baciu Dorotea, Giurgilă Ana, Mărtinaş Roza, Mihoc Maria, Benchea Natalia, Fărăoanu Alfreda.

Membre ale Congregației „Fiicele Sfintei Maria a Divinei Providențe"

Petrişor Ana, Ghiuzan Lucia, Doboş Angelica.

---

[371] AERC Iaşi, Dosar 2/1942, f. 370.
[372] AERC Iaşi, Dosar 2/1942, f. 371.
[373] AERC Iaşi, Dosar 2/1942, f. 376.
[374] AERC Iaşi, Dosar 7/1875, f. 262.
[375] Arhiva autorului.

Membre ale Congregației „Surorile Franciscane Misionare de Assisi"

Băcăoanu Veronica, Pârțac Francesca, Talmaciu Elisabeta, Roca Elena, Dancă Ana, Ghiuzan Leopoldina, Burlacu Daniela.

Membre ale Congregației „Surorile Providenței"

Medveș Maria, Dancă Cristina, Butnaru Elisabeta, Butnaru Angela, Petrișor Lucia, Donea Tereza, Dumea Felicia, Dancă Mihaela, Lungu Iuliana.

Membre ale Congregației „Surorile de Clauzură"

Bogliș Tereza.

Membre ale Congregației „Surorile Milostive ale Sfântului Carol Borromeu"

Benchea Maria, Benchea Marinela.

Membre ale Congregației „Surorile Săracilor «Don Morinello»"

Baciu Maria, Butnaru Veronica, Roca Cristina, Mihăică Maria Mihaela, Mihoc Mariana, Petrișor Claudia, Constantin Manuela, Lucaci Gabriela, Bârlescu Daniela, Mihăică Maria, Bogleș Lidia, Ghercă Maria Natalia, Fechetă Mihaela, Ghiuzan Petronela, Ghiuzan Cristina, Giurgilă Daniela, Dumea Florentina, Talmaciu Adela, Balaşcă Daniela, Dancă Emanuela, Neculai Maria, Ciobanu Alina, Fechetă Gabriela (novice).

Membre ale Congregației „Surorile Benedictine ale Divinei Providențe"

Baciu Mihaela, Medveș Tereza, Bogliș Maria.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL V

ŞCOALA DIN ADJUDENI

Dănuţ DOBOŞ

1. Fondarea şcolii

Şcoala Primară din Adjudeni a fost înfiinţată în 1896, în cadrul proiectelor şcolare mari dezvoltate de ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Spiru Haret, în baza Legii învăţământului primar şi normal din 1896. Din păcate, arhiva şcolii a dispărut în august 1944, când satul Adjudeni s-a aflat sub tirul beligeranţilor[1]. Singurele documente şcolare ce au supravieţuit incendiului din august 1944 au fost câteva cataloage din perioada 1933-1944, depuse ulterior spre păstrare la Arhivele Naţionale P. Neamţ[2]. Tot la Arhivele Naţionale Piatra Neamţ se află spre păstrare permanentă dosarele unor învăţători ce au activat la şcoala din Adjudeni în perioada interbelică şi în primele decenii de după cel de-Al Doilea Război Mondial[3].

Misiunea de a organiza procesul de învăţământ în 1896 i-a revenit primului învăţător, Constantin Madinjac, precum şi succesorului acestuia, învăţătorul Constantin Antochi. De asemenea, cunoaştem faptul că, în primul deceniu de activitate a şcolii, lecţiile s-au desfăşurat într-un local închiriat cu ajutorul Primăriei Adjudeni. Alături de Parohia Catolică, Primăria Adjudeni a avut o contribuţie însemnată la fondarea şcolii în 1896.

Primul local propriu al şcolii a fost construit în 1904, fiind distrus aproape în totalitate în 1944, când fusese transformat în obiectiv militar[4].

---

[1] DJAN P. Neamţ, fond Revizoratul Şcolar Roman, Dosar 5/1940 - 1947, f. 119. Tot în vara anului 1944, au fost distruse parţial sau total arhivele şcolilor din Băceşti, Nisiporeşti, Iugani, Secuieni, Luncaşi, Galbeni, Traian, Liţca, Cârligul, Bâra, Icuşeşti, Ruptura, Stănişa, Spiridoneşti, Hălăuceşti, Brătuleşti, Şcheia, Hândreşti, Porceşti, Todireni, Făurei, Simioneşti, Pânceşti, Ferdinand, Rotunda, Sagna, Barticeşti, Criveşti, Oboroceni, Cotul Grasului, Dămieneşti, Miteşti, Elisabeta Doamna, Cântişeni, Roşiori, Pildeşti, Oţeleni, Broşteni, Prăjeşti, Cârligul, M. Kogălniceanu, Adjudeni, Brătianu, V. Gh. Morţun. Au fost afectate, totodată, şi arhivele a cinci şcoli din Roman.

[2] La Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale P. Neamţ se păstrează fondul documentar nr. 747, intitulat „Şcoala Generală Adjudeni", creat în perioada 1933-1969. Din păcate, conform noilor reglementări ale sălilor de studiu ale Arhivelor Naţionale, nu pot fi consultate dosarele învăţătorilor şcolii, nici cataloagele ori matricolele şcolare.

[3] În fondul „Revizoratul Şcolar Roman" de la Arhivele Naţionale Piatra Neamţ se păstrează dosarele învăţătorilor Gh. Namolovanu, Iuliţa Namolovanu, Aurel Cobzaru, Octavian Andraş, Maria Bontaş, Constantin Grozavu.

[4] DJAN P. Neamţ, fond Revizoratul Şcolar Roman, Dosar 66/1948, f. 28.

Potrivit Legii învățământului din 1896, şcoala ar fi trebuit să posede un lot şcolar (grădină) de cel puțin 0,5 ha la un învățător, unde acesta să efectueze lucrări agricole cu elevii. Scopul era acela ca volumul de cunoştințe abstracte să scadă în favoarea acelor discipline care contribuiau la o mai strânsă legătură a şcolii cu viața şi practica[5].

În aceeaşi perioadă, la şcoala din Adjudeni s-au folosit mai multe manuale şcolare, precum abecedare de I. Creangă, I. Slavici, Th. D. Speranția, C. Meissner, Victor Dogaru, *gramatici* de I. Manoliu, *matematici* de Alexe Marin şi Şt. C. Michăiescu. De asemenea, învățătorii au folosit şi o *Colecție de cântece*, editată de Casa Şcoalelor în 1900, precum şi manuale de istorie a patriei. De menționat faptul că, în anii în care şcoala din Adjudeni a funcționat cu un singur învățător, s-au aplicat numai două treimi din programa completă a învățământului primar.

2. Învățătorii

Este de presupus faptul că, în primele două decenii din existența şcolii, aceasta a funcționat cu un singur post de învățător. După Primul Război Mondial, numărul posturilor de învățător a crescut o dată cu creşterea numărului de absolvenți ai Şcolii Normale de Învățători. Din cauza deficiențelor arhivei şcolii, cunoaştem astăzi doar numele învățătorilor ce activau la Adjudeni la sfârşitul perioadei interbelice şi în primii ani de după cel de-Al Doilea Război Mondial. Aceştia erau următorii:

1. *Andrei Constantin.* S-a născut la 13 februarie 1899 şi a absolvit Şcoala Normală în 1929. Titlurile didactice obținute au fost provizor (1922), definitiv (1927), gradul II (1931), gradul I (1937) şi superior[6].

2. *Gheorghe Namolovanu.* S-a născut la 24 aprilie 1904 şi a absolvit Şcoala Normală de Învățători în 1925. A obținut, pe rând, titlurile didactice de provizor (1925), definitiv (1930), gradul II (1933) şi gradul I (1939)[7].

3. *Iulița Namolovanu.* S-a născut la 5 iulie 1906 şi a absolvit Şcoala Normală de Învățători în 1926. A obținut titlurile didactice de provizor (1926), definitiv (1931), gradul II (1938) şi gradul I (1945). S-a căsătorit cu Gh. Namolovanu, în 1930[8].

4. *Octavian Andraş.* S-a născut la 9 martie 1912 şi a absolvit Şcoala Normală de Învățători în 1939. Titlurile didactice obținute au fost suplinitor (1940), provizor (1941), definitiv (1943) şi gradul II (1945)[9].

---

[5] *Istoria Învățământului din România*, II (1821-1918), Bucureşti 1993, 376.
[6] DJAN P. Neamț, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 13/1946, f. 12.
[7] DJAN P. Neamț, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 13/1946, f. 16.
[8] DJAN P. Neamț, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 13/1946, f. 17.
[9] DJAN P. Neamț, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 13/1946, f. 13.

5. *Gheorghe Butnaru.* S-a născut la 15 mai 1916 şi a absolvit Şcoala Normală de Învăţători în 1937. A obţinut titlurile didactice de suplinitor (1939) şi provizor (1941)[10].

6. *Vasile Ungureanu.* S-a născut la 1 ianuarie 1915, a absolvit Şcoala Normală de Învăţători în 1936 şi a obţinut titlurile didactice de provizor în 1941 şi definitiv în 1945[11].

7. *Maria Cobzaru.* A absolvit Şcoala Normală de Învăţători în 1933 şi a obţinut titlurile didactice de provizor (1936), definitiv (1939) şi gradul II (1942)[12].

8. *Aurel Cobzaru.* A fost numit învăţător definitiv la 1 septembrie 1940[13].

În anul şcolar 1940/1941, Şcoala Adjudeni funcţiona cu cinci posturi ocupate de învăţătorii Andrei Constantin, Constantin Grozavu, Maria Cobzaru, Aurel Cobzaru şi Maria Bontaş.

După război, în 1945, numărul de posturi a crescut la şapte, dar activau doar patru învăţători: Andrei Constantin, Eugenia Chele, Francisc Tamaş, şi Egidiu Constantin[14]. Doi ani mai târziu, funcţionau la Şcoala Adjudeni învăţătorii Andrei Constantin, Egidiu Constantin, Octavian Andraş şi Gh. Butnaru[15], iar în 1948, învăţătorii Andrei Constantin, Egidiu Constantin, Emilia Râncu şi Gh. Butnaru[16].

În anul şcolar 1949/1950, activau învăţătorii Andrei Constantin, Ana Ventilă Fărcaş, Ioan Cintă, Emilia Râncu, Elena Iugversin şi Ioan Armaşu[17].

Până la reforma comunistă a învăţământului din august 1948, învăţământul religios la şcoala din Adjudeni se desfăşura pe parcursul a patru ore săptămânal, asigurate de parohii din localitate.

Să menţionăm faptul că obţinerea gradelor didactice avea în epocă o importanţă capitală în promovarea profesională a învăţătorilor, dar şi în salarizarea acestora. În 1940, de exemplu, salariile învăţătorilor erau cuprinse între 3200 lei pentru un provizor, 5200 lei pentru un definitiv şi 7700 lei pentru un învăţător cu gradul I[18]. De asemenea, activitatea extraşcolară a învăţătorilor constituia un aspect important, fiind menită să ridice nivelul cultural şi social al sătenilor. Rolul învăţătorului în propăşirea satului

[10] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 13/1946, f. 18.
[11] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 13/1946, f. 15.
[12] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 13/1946, f. 14.
[13] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 5/1940, f. 30.
[14] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 3/1944-1947, f. 279
[15] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 90/1945-1950, f. 7 v.
[16] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 90/1945-1950, f. 9v.
[17] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 90/1945-1950, f. 27.
[18] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 5/1940-1947, f. 55

românesc în perioada interbelică a fost o realitate oprită brutal de regimul comunist în 1948 şi redirecţionată exclusiv din punct de vedere ideologic. Din păcate însă, dispariţia în 1944 a arhivelor Şcolii Adjudeni ne privează astăzi de orice fel de informaţii privind istoricul unor instituţii extraşcolare care au funcţionat până la cel de-Al Doilea Război Mondial. Este vorba despre Banca Populară, Cantina Şcolară, Cercurile Culturale, Casa de Sfat şi Citire, Căminul Cultural „Aprodul Purice" şi Biblioteca Populară Comunală[19].

Principala prioritate a învăţătorilor a constituit-o organizarea bibliotecii şcolare. Activitatea aceasta era tratată cu toată seriozitatea, deoarece copiii trebuiau deprinşi cu lectura, pentru a frecventa biblioteca şi la maturitate. Cărţile erau păstrate în dulapuri aflate în cancelaria şcolii, şi tot în şcoală erau păstrate şi cărţile care formau *Biblioteca Populară*, la care aveau acces adulţii. Şi această bibliotecă a ars în cea mai mare parte, probabil, în august 1944, fiind apoi epurată ideologic în 1948.

Este posibil ca unii dintre învăţători să fi aşternut pe hârtie aspecte din viaţa şi istoricul şcolii, care să fi avut însă aceeaşi soartă în vara anului 1944. Exista în perioada interbelică tradiţia ca fiecare şcoală să aibă propria monografie istorică, menţionată într-un registru special, alături de un muzeu şcolar complex. Monografia conţinea numele învăţătorilor, numirile şi transferările de învăţători, studiile şi gradele didactice ale acestora, numărul elevilor şi rezultatele şcolare trimestriale şi anuale. Liberalizarea accesului la dosarele personale ale învăţătorilor va putea deschide în viitor posibilitatea cunoaşterii personalităţii învăţătorilor care au activat la Adjudeni, a culturii şi temperamentului acestora, a activităţilor şcolare şi extraşcolare şi a autorităţii de care se bucurau în faţa elevilor, a sătenilor şi a oficialităţilor comunale etc. Toţi învăţătorii fuseseră formaţi la Şcolile Normale din Iaşi şi Piatra Neamţ, adevărate pepiniere timp de decenii pentru pleiade de învăţători valoroşi. Odată ajunşi la catedre, învăţătorii nu făceau decât să propage valorile pe care şi le însuşiseră în cei cinci ani de studii, precum dragostea de ţară, de rege, iubirea pentru Dumnezeu, sacrificiul pentru propăşirea satelor şi pentru formarea elevilor. Munca şi jertfa lor au ridicat generaţii de elevi la Adjudeni, şi chiar dacă unii dintre ei erau originari din alte localităţi, au rămas în conştiinţa sătenilor ca fiind iubitori ai satului care i-a adoptat.

Buna colaborare a învăţătorilor şcolii cu toate oficialităţile satului (primarul, parohul, funcţionarii Primăriei şi ai dispensarului medical) s-a

[19] Regulamentele Arhivelor Naţionale interzic consultarea inventarelor bunurilor Primăriei Adjudeni din perioada interbelică, inventare care conţin date importante privind istoricul instituţiilor ce au funcţionat la Adjudeni.

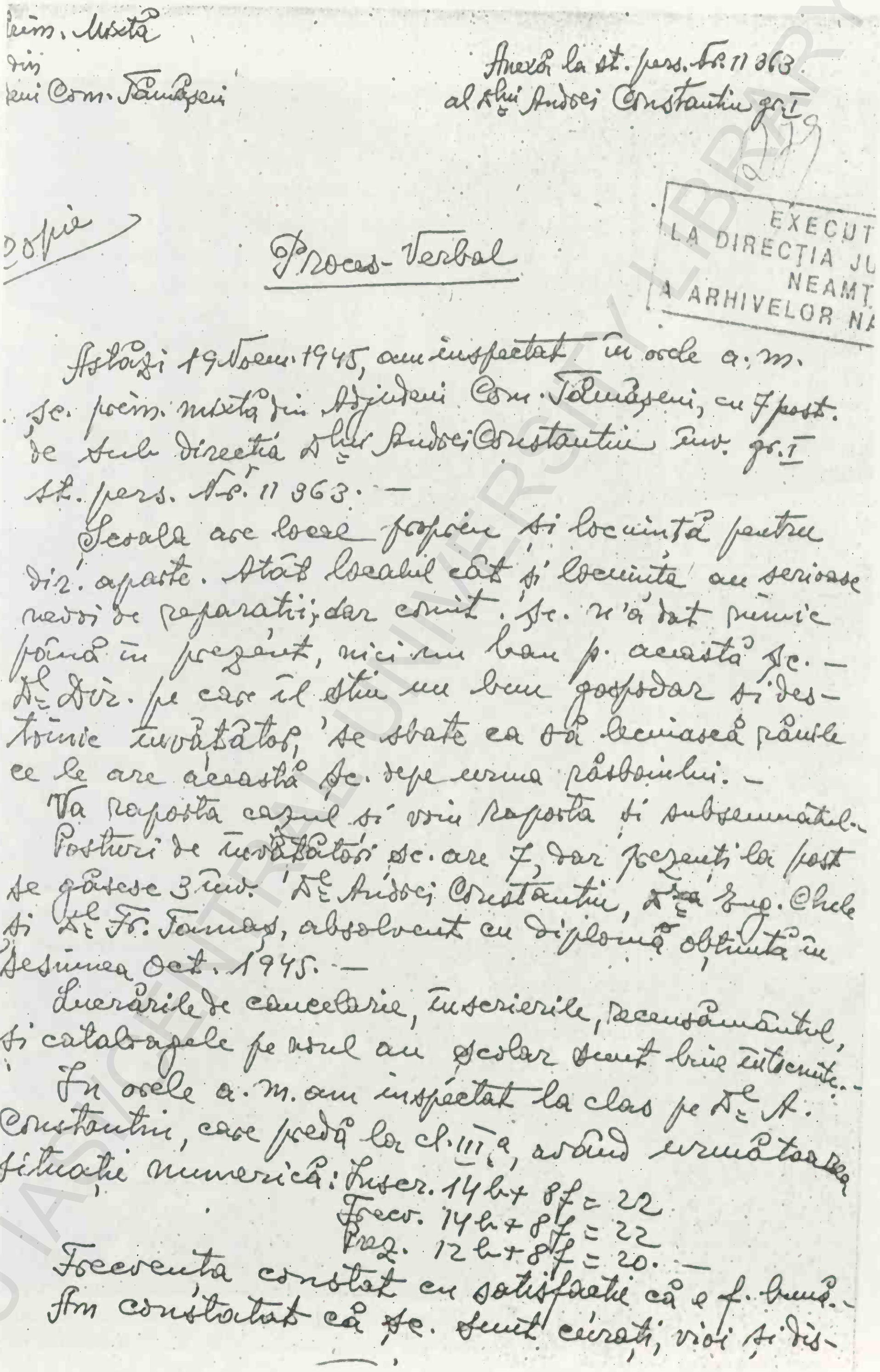

...rim. Mixtă
din
...eni Com. Tămășeni

Anexă la st. pers. Nr. 11 363
al D-lui Andrei Constantin gr. I

EXECUT...
LA DIRECȚIA JU...
NEAMȚ
A ARHIVELOR NA...

Copie

Proces-Verbal

Astăzi 19 Noem. 1945, am inspectat în orele a.m. șc. prim. mixtă din Adjudeni Com. Tămășeni, cu 7 post. de sub direcția D-lui Andrei Constantin înv. gr. I st. pers. Nr. 11 363. —

Școala are local propriu și locuință pentru dir. aparte. Atât localul cât și locuința au serioase nevoi de reparații, dar comit. șc. n'a dat nimic până în prezent, nici un ban p. această șc. — D-l Dir. pe care îl știu un bun gospodar și destoinic învățător, se zbate ca să lecuiască rănile ce le are această șc. de pe urma răsboiului. —

Va raporta cazul și voiu raporta și subsemnatul. —

Posturi de învățători șc. are 7, dar prezenți la post se găsesc 3 înv.: D-l Andrei Constantin, D-na Eug. Chele și D-l Fr. Tamaș, absolvent cu diplomă obținută în sesiunea Oct. 1945. —

Lucrările de cancelarie, înscrierile, recensământul, și catalogele pe anul an școlar sunt bine întocmite. —

În orele a.m. am inspectat la clas pe D-l A. Constantin, care predă la cl. III-a, având următoarea situație numerică: Inscr. 14 b + 8 f = 22
Frecv. 14 b + 8 f = 22
Prez. 12 b + 8 f = 20. —

Frecvența constat cu satisfacție că e f. bună. —

Am constatat că șc. sunt curați, vioi și dis-

Proces verbal de inspecție la școala din Adjudeni (1945)

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Învățătorul Andrei Constantin cu soția, Maria

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

dovedit, mai ales, în organizarea Comitetului Şcolar[20]. Relaţiile bune de colaborare dintre învăţători şi parohi s-au păstrat şi în primii ani de după cel de-Al Doilea Război Mondial. De altfel, parohii catolici din Adjudeni s-au implicat profund, în perioada interbelică, în organizarea Căminului Cultural „Aprodul Purice", precum şi în organizarea şi susţinerea materială a unor serbări şcolare prilejuite de sărbătoarea Crăciunului, respectiv, dotarea bibliotecii Căminului Cultural cu literatură religioasă[21].

3. Perioada 1945-1948

La sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, situaţia şcolii din Adjudeni era dramatică. Localul şcolii şi locuinţa directorului fuseseră grav avariate, alături de gospodăria exterioară, iar învăţătorii bărbaţi aşteptau să fie demobilizaţi din armată.

Deschiderea cursurilor şcolare a avut loc la 15 octombrie 1945, cu mari dificultăţi. Existau doar două săli de clasă, lecţiile urmând să se desfăşoare prin rotaţie, dimineaţa şi după-amiaza. Directorul Andrei Constantin le-a adresat sătenilor un apel călduros, prin care îi invita a

> aduce îndărăt la şcoală tot ce s-ar găsi împrăştiat pe la locuitori, precum şi să îndemne pe acei ce ştiu că mai au asupra lor lucruri din bibliotecă, arhiva sau averea şcolii, să o aducă singuri, şcoala rămânându-le recunoscători că au păstrat-o până acum, când s-a reîntors directorul la datorie[22].

Tot directorului Andrei Constantin i-a revenit datoria de a împrejmui sumar atât localul şcolii, cât şi locuinţa directorului, de a procura tabla pentru acoperiş şi de a asigura cel puţin un rând de geamuri, să repare mobilierul şi să procure registrele şcolare necesare, matricolele şi cataloagele. În Procesul-verbal din 15 octombrie 1945, al consiliului profesoral, directorul Andrei Constantin arăta că

> întreaga arhivă a fost distrusă cu ocazia evenimentelor din 1944, când a fost devastată şi deposedată de toată averea această şcoală, căci pe aici a fost calea de retragere a trupelor germane şi calea de înaintare a trupelor sovietice. Cu această ocazie, satul a fost bombardat pe rând de ambele armate şi lovit în plin de bombele incendiare[23].

---

[20] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 4/1941, f. 3. În 1940, făceau parte din Comitetul Şcolar învăţătorul Andrei Constantin, parohul Grigore Enariu, perceptorul Mihai Doboş, alături de sătenii Anton M. Antonică şi Frenţi Chele.

[21] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 13/1945-1946, f. 287. Biblioteca Căminului Cultural a ars în august 1944.

[22] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 90/1945-1950, f. 1v.

[23] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 90/1945-1950, f. 2v. Directorul Andrei Constantin a procurat cu mare dificultate toate obiectele necesare şcolii,

Fondurile băneşti ale şcolii erau ca şi inexistente în 1945, astfel încât, cu mare dificultate, directorul a putut să-şi reamenajeze locuința de la şcoală şi atenansele gospodăriei[24].

În fața celorlalți învățători, dar şi a părinților, directorul şcolii şi-a luat angajamentul, la începutul anului 1945/1946, de a reface cantina şcolară, aceasta urmând să asigure hrana caldă destinată orfanilor de război şi elevilor săraci. De asemenea, Muzeul Şcolar urma a fi refăcut cu ajutorul învățătorilor şi al elevilor dispuşi să colecteze noi obiecte în locul celor dispărute. Cu sprijinul autorităților, dar şi al unor părinți, urma a fi refăcute Biblioteca Şcolară şi Cooperativa Şcolară, ultima sub coordonarea învățătoarei Eugenia Chele[25]. Tot directorului Andrei Constantin i-a revenit dificila misiune de a reface Căminul Cultural şi corul bisericesc.

Lucrurile au evoluat însă cu mare dificultate. De exemplu, copiii erau cei ce asigurau lemnele pentru foc, în condițiile în care Comitetul Şcolar nu dispunea de fondurile necesare. Abia în primăvara anului 1946, s-a reuşit să se pună din nou bazele unei biblioteci şcolare şi ale unui muzeu cu obiecte aduse de către elevi. De asemenea, pereții sălilor de clasă au fost împodobiți cu lucrări executate de elevi.

Anii războiului au marcat profund evoluția şcolii din Adjudeni. Astfel, corpul de învățători a fost afectat prin concentrarea ca rezerviști a bărbaților, iar materiile şcolare pe anii 1943/1944 şi 1944/1945 nu au mai fost practic predate la nici o clasă. S-au înregistrat doar 77 de zile de curs, iar elevii au fost promovați doar pentru a nu se desființa unele clase.

Acesta a fost şi motivul pentru care, în anul şcolar 1945-1946, elevilor li s-a predat şi materia precedenților doi ani şcolari menționați mai sus. De exemplu, erau situații la clasa a treia când elevii nu cunoşteau numerele până la 100 şi nici toate literele[26].

Readucerea copiilor în sălile de clasă a fost una dintre cele mai grele probleme cu care s-a confruntat directorul Andrei Constantin. Acesta a fost nevoit să-i apeleze public, prin intermediul unor înştiințări afişate la şcoală, la intrarea în biserică, precum şi în piețele unde se adunau ocazional sătenii. A fost ajutat în această privință şi de parohul Bernardin Romila, care i-a îndemnat pe credincioşi să-şi trimită copiii la şcoală.

Învățătorul Andrei Constantin, la rândul său, a reuşit ca, până în 1948, să conducă elevii la biserică, duminica şi cu ocazia sărbătorilor, şi să reînființeze corul bisericesc.

---

pentru a putea asigura siguranța elevilor în localul şcolii.

[24] DJAN P. Neamț, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 90/1945-1950, f. 3.

[25] DJAN P. Neamț, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 90/1945-1950, f. 5.

[26] DJAN P. Neamț, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 90/1945-1950, f. 4.

Situaţia a fost complicată şi mai mult de guvernul comunist instalat fraudulos la conducerea ţării, în martie 1945, care a luat decizia de a interzice toate manualele tipărite până la acea dată, obligându-i astfel pe părinţi să procure cu mare dificultate noile manuale.

Cu timpul, frecvenţa şcolară s-a îmbunătăţit simţitor, iar în 1947, rapoartele directorului şcolii consemnau şi o îmbunătăţire a calităţii procesului didactic. În acel an, frecvenţa era următoarea[27]:

	Înscrişi	Frecventi	Promovaţi	Repetenţi
Clasa I	B F T	B F T	B F T	B F
	33+27=60	31+24=55	23+19=42	10+8=18 -
Clasa a II-a	37+30=67	35+29=64	25+27=52	12+3=15 -
Clasa a III-a	25+15=40	24+13=37	24+12=36	1+3=4 -
Clasa a IV-a	21+9=30	18+6=24	15+8=23	6+1=7 -

Tot în 1947, a fost creat la Şcoala Adjudeni un Comitet de coordonare a muncii culturale, la iniţiativa directorului Căminului Cultural, Andrei Constantin[28]. La 15 decembrie acelaşi an, a fost deschisă Şcoala de Carte pentru analfabeţi cu vârste cuprinse între 16 şi 40 de ani. Cursurile urmau a se desfăşura într-o cameră a Primăriei, lectorii fiind primarul, secretarul comunei, moaşa Maria Donea, agentul I. Benche, dar şi parohul A. Tălmăcel[29]

4. Şcoala în anii „Regimului Democraţiei Populare"

La 3 august 1948, Guvernul comunist, condus de P. Groza, a decretat Reforma comunistă a învăţământului de toate gradele. Într-un timp foarte scurt, comuniştii aveau să anuleze tradiţiile de câteva decenii ale învăţământului românesc, care a fost reformat după modelul sovietic, antinaţional şi profund dăunător pentru generaţii de elevi.

Pe plan local, în 1948, Şcoala din Adjudeni continua să se confrunte cu problema localului, insuficient pentru numărul mare de elevi, motiv pentru care a fost rechiziţionată o cameră într-un local închiriat[30]. Tot directorului Andrei Constantin avea să-i revină sarcina dificilă de a aplica primele transformări socialiste în şcoală. Astfel, întregul conţinut al lecţiilor predate, cât şi al cercurilor şcolare literare, ştiinţifice, tehnice, sportive şi muzicale, dar şi biblioteca, au trebuit să fie adaptate noilor comandamente ideologice şi politice. În 1949, directorul Andrei Constantin, respectând

[27] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 90/1945-1950, f. 6v.

[28] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 17/1947, f. 63; dosar 10/1948, f. 7.

[29] DJAN P. Neamţ, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 23/1947, f. 168.

[30] DJAN P. Neamţ, Fond „Plasa Bâra", Dosar 4/1948, f. 13.

ordinul Ministerului Învățământului Public, era obligat să închidă definitiv Cooperativa Şcolară[31]. Atât elevii, cât şi învățătorii au fost obligați să se dedice asiduu studierii unor teme de învățământ ideologic şi politic, Constituției de sorginte sovietică şi cunoaşterii realităților din statul sovietic, popularizate în şcoală prin intermediul ziarului *Scânteia*, al *Gazetei Învățământului* şi al expozițiilor şcolare. De asemenea, serbările şcolare, atât de aşteptate de săteni, au fost transformate într-un mijloc de propagandă comunistă, iar noile sărbători naționale au fost reduse la simple comemorări ale unor falsuri istorice, precum grevele şi luptele clasei muncitoare. Biblioteca şcolii, purificată ideologic, va fi dotată doar cu ziarele comuniste şi aşa-zisele broşuri progresiste, menite să ridice „nivelul ideologic şi politic" atât al învățătorilor, cât şi al elevilor[32].

Singura instituție extraşcolară rămasă, Căminul Cultural, a fost reorganizată conform exigențelor ideologice şi ale cercurilor ARLUS (Asociația de prietenie româno-rusă), care furnizau literatură sovietică pentru Cămin. Toți învățătorii au fost obligați să activeze în Cercul Cultural şi grupa ideologică înființate la şcoală, să susțină periodic conferințe cu caracter ideologic, să organizeze şezători cu caracter patriotic. De asemenea, toate manifestările artistice şi culturale (baluri, hore, serbări şcolare, chermeze, serbări câmpeneşti) organizate după 1948 la Adjudeni s-au petrecut sub controlul sever al cenzorilor ideologici de la Consilieratul Cultural al județului Roman. Nici măcar afişele de mână sau lozincile nu puteau fi expuse fără aprobarea controlului ideologic[33], iar la toate manifestările culturale, textele erau verificate în prealabil de către noile autorități locale comuniste. Erau vizate, în special, acele texte cu caracter „naționalist" şi „şovin" din repertoriul datinilor tradiționale româneşti, dar şi cele aparținând unor autori valoroşi, interzişi de comunişti[34]. Sub pretextul că „reacțiunea burghezo-moşierească" intenționa să boicoteze manifestările tineretului catolic sătesc la Căminul Cultural, activități precum hora satului, balurile, festivalurile tinerilor trebuiau supervizate de Consilieratul Cultural, de Miliție şi de Primărie. Mai mult decât atât, colindătorilor li s-a interzis deplasarea prin sat în grupuri mai mari de patru persoane, în lipsa autorizației autorităților comunale[35].

În primii ani de după aplicarea Reformei învățământului, situația localului şcolii din Adjudeni continua să rămână o problemă nerezolvată, ceea ce l-a determinat pe directorul Andrei Constantin să improvizeze noi săli

[31] DJAN P. Neamț, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 90/1945-1950, f. 20.
[32] DJAN P. Neamț, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 3/1945, f. 59.
[33] DJAN P. Neamț, Fond „Primăria Comunei Tămăşeni", Dosar 26/1948, f. 23.
[34] DJAN P. Neamț, Fond „Primăria Comunei Tămăşeni", Dosar 26/1948, f. 5
[35] DJAN P. Neamț, Fond „Primăria Comunei Tămăşeni", Dosar 26/1948, f. 2.

de clasă în spațiul alocat cancelariei şi magaziei şcolii. De asemenea, învățătorii au fost determinați să colecteze, în timpul concediilor de odihnă, materialul didactic necesar procesului de învățământ, iar Muzeul Şcolar urma a fi reorganizat pe baza unor exponate din vechiul muzeu sau a unor piese găsite în zona teatrului de operațiuni militare. În sfârşit, a fost instituită obligativitatea recoltării de plante medicinale, dar şi a fierului vechi, a sticlelor, iar unele fonduri băneşti urmau a fi obținute prin organizarea unor hore țărăneşti.

Principala preocupare a învățătorilor, în primii ani de după aplicarea Reformei învățământului, a fost îmbunătățirea frecvenței elevilor. Aceasta continua să rămână o problemă, mai ales, în timpul iernii, dar şi din cauza sărăciei unei bune părți a familiilor din care proveneau elevii. La sfârşitul anului şcolar 1948/1949, situația şcolară se prezenta astfel[36]:

	Înscrişi	Frecvenți	Promovați	Repetenți
clasa I	B F T	B F T	B F T	B F T
	30+43=73	30+43=73	19+29=48	11+14=25
clasa a II-a	29+20=49	29+20=49	29+10=49	-
clasa a III-a	28+22=50	28+22=50	28+22=50	-
clasa a IV-a	24+28=52	24+28=52	24+28=52	
	111+113=224	111+113=224	100+99=199	11+14=25

Un deceniu mai târziu, situația frecvenței la ciclul primar era următoarea:[37]

Anul şcolar 1958 – 1959

Clasa	Nr. elevilor înscrişi la începutul anului şcolar	Elevii rămaşi la sfârşitul trimestrului II	Elevi promovați la sfârşitul trimestrului II				Elevi corigenți la unul sau două obiecte				Elevi corigenți la trei sau mai multe obiecte			
			Muncitor	Țăran colectivist	Țăran întov.	Alte situații	Muncitor	Țăran colectivist	Țăran întov.	Alte situații	Muncitor	Țăran colectivist	Țăran întov.	Alte situații
Total	263	262	1	–	31	197	–	–	3	22	–	–	–	8
Cl. I	74	74	–	–	11	54	–	–	–	6	–	–	–	3
Cl. a II-a	71	70	1	–	4	54	–	–	2	7	–	–	–	2
Cl. a III-a	68	68	–	–	6	53	–	–	–	6	–	–	–	3
Cl. a IV-a	50	50	–	–	10	36	–	–	1	3	–	–	–	–

[36] DJAN P. Neamț, Fond „Revizoratul Şcolar Roman", Dosar 90/1945-1950, f. 23V.
[37] DJAN P. Neamț, Fond „Şcoala Adjudeni", Dosar 12/1958, f. 31.

În 1957, continuau să funcţioneze, la Şcoala Mixtă de 7 ani din Adjudeni, învăţătorii Constantin Andrei, Lepădatu Elena, Maralâ Vasile, Chişcă Grigore, Lepădatu Nicolae, Chişcă Claudia, Vasiliu Gheorghe, Vasiliu Genoveva, Farcaş Ana, Chiriţă Elena, Tălmăcel Cecilia, Chiribău Olga şi Hristea Rodica. La 10 martie 1959, a fost constituit Consiliul Căminului Cultural din satul Adjudeni, condus de învăţătorul Lepădatu Nicolae, din care făcea parte şi învăţătoarea Lepădatu Elena (bibliotecar)[38]. În anii '50, corul Căminului Cultural din Adjudeni a fost declarat fruntaş în cadrul Regiunii Bacău.

Prezentăm în continuare mărturia lui Fideliu şi a lui Valeriu Constantin din Adjudeni, cu privire la învăţătorul şi omul Andrei Constantin[39].

Andrei Constantin s-a născut la 13 februarie 1899, în Adjudeni, fiind al patrulea copil din cei cinci ai familiei Francisc şi Maria Constantin.

Şcoala primară a făcut-o în satul natal, fiind, în acelaşi timp, şi ministrant la biserică.

Preotul din acea perioadă, văzându-l un copil harnic şi cu dragoste de învăţătură, l-a ţinut mai mult timp pe lângă el, pregătindu-l pentru a da în particular primele clase de liceu, fără ca bunicul să ştie.

Ne-a povestit ce s-a întâmplat la un examen de limba franceză în clasa a II-a sau a III-a de liceu. Era îmbrăcat în cămaşă scurtă şi ţări, ca oricare fiu de ţăran, costum pe care, de altfel, l-a purtat foarte mulţi ani, până când, după război, nu s-a mai importat bumbac şi nu a mai avut pânză pentru a-şi face costumul.

Manualul după care a învăţat franceza nu era cel pe care profesorul îl utiliza la examen. Când a fost chemat să fie ascultat, în drum spre tablă, a luat de pe o bancă manualul unui copil, întrucât nimeni nu voise să-i împrumute o carte. Întrebat de profesor de ce a făcut asta, tata i-a răspuns că nu a învăţat pe manualul cu care se dă examenul şi nici un copil nu a vrut să-i dea o carte pentru a veni cu ea la tablă. „Şi dacă sunt cuvinte pe care nu le cunoşti?" „Caut în dicţionarul care este la sfârşitul fiecărei cărţi", a răspuns tata.

Profesorul l-a îndrăgit pe acest pui de ţăran, fiindu-i apoi de mare ajutor până la terminarea primelor clase la Liceul „Roman Vodă" din Roman.

Tata a fost al doilea intelectual al satului. Primul intelectual din Adjudeni a fost părintele Alexandru Ghiuzan, rudă cu noi. Părintele Ghiuzan a fost trimis ca preot la greco-catolicii dintr-un sat din Transilvania.

În anul 1948, când statul comunist a scos Biserica Greco-Catolică în afara legii, autorităţile i-au propus părintelui rangul de episcop, cu condiţia să treacă la ortodoxism. Refuzând, a fost întemniţat. După ieşirea din închisoare, s-a întors în sat şi venea foarte des pe la noi şi discuta cu tata.

Una dintre preocupările pe care le-a avut în acea perioadă a fost întocmirea unui arbore genealogic pentru rudele comune, lucrare pentru care se consulta

[38] DJAN P. Neamţ, Fond „Şcoala Adjudeni", Dosar 12/1958, f. 26.

[39] Fideliu şi Valeriu Constantin sunt fiii învăţătorului Andrei Constantin.

permanent cu tata. Aceasta, probabil, mai există la rudele părintelui şi cred că ar prezenta date interesante despre locuitorii satului.
Într-o zi, când părintele discuta cu tata cauzele pentru care a fost întemniţat, fiind de faţă (Fideliu), am spus cam aşa:
„Ce ar fi fost, părinte, dacă aţi fi acceptat trecerea greco-catolicilor la ortodoxism?" „Să te ierte Dumnezeu, că eşti prea tânăr şi nu cunoşti realităţile vieţii. De când am primit harul preoţiei, le-am spus enoriaşilor mei că Papa de la Roma este singurul conducător legitim al tuturor creştinilor, ca urmaş al sfântului Petru. Puteam ca, la prima încercare, să mă dau bătut şi, de frică, să neg acest adevăr incontestabil? Ştiam că voi fi închis şi viaţa în puşcărie nu este uşoară pentru preoţi, însă faţă de suferinţele lui Isus Cristos, ce vor fi suferinţele mele pentru credinţă? Ce ar fi zis enoriaşii mei dacă la primul hop l-aş fi renegat pe Conducătorul Bisericii Catolice? Nu m-ar fi catalogat drept un trădător şi laş, care i-a mintit în toţi anii în care i-a păstorit? Chiar şi numai pentru acest motiv, nu puteam să-mi trădez credinţa şi enoriaşii".
Ulterior, a funcţionat ca paroh şi la Episcopia de Iaşi.
Revenind la Andrei Constantin, precizez că, după terminarea liceului şi Şcoala Normală din Neamţ şi apoi Şcoala de Ofiţeri de Rezervă, tot din Piatra Neamţ, revine în Adjudeni ca învăţător şi apoi director, funcţie deţinută până la ieşirea la pensie, în afară de perioada colectivizării.
Căsătoria cu mama, Maria Constantin, născută Gherghelaş, fiica lui Mihai şi a Catrinei, din satul Talpa, judeţul Neamţ, s-a făcut prin mijlocirea unui preot catolic, care a discutat cu părinţii mamei despre tata şi apoi a avut loc căsătoria în anul 1922.
Mama a făcut la Piatra Neamţ o şcoală de aplicaţii frecventată curent de fetele mai înstărite în acea perioadă.
La începutul căsniciei, până am venit pe lume noi, copiii, a fost învăţătoare în sat, predând, în special, lucrul manual. Şi după renunţarea la postul din învăţământ, la noi veneau tinere din sat, pe care le învăţa tainele cusutului, brodatului şi înfloririi cămăşilor şi altiţelor.
Acasă am fost şase copii:
– Cezar, născut în 1924 şi decedat în 1946;
– Ermina, născută în 1925, locuieşte în Bacău, cu numele de Ciobanu;
– Egidiu, născut în 1927, locuieşte în Franţa, la Paris;
– Titus, născut în 1929 – decedat în 2000;
– Valeriu, născut în 1930 – locuieşte în Iaşi;
– Fideliu, născut în 1932 – locuieşte în Iaşi.
Tata a militat permanent pentru ridicarea prestigiului satului, pentru înfrumuseţarea lui şi creşterea nivelului cultural al locuitorilor lui.
A reuşit să obţină pentru sat rangul de comună în mai multe rânduri, când acesta era ataşat de Tămăşeni care devenea sediul comunei.
De asemenea, Adjudeni a fost printre puţinele sate din judeţ unde, pe lângă Şcoala Primară cu clasele I-IV, a funcţionat cursul suplimentar cu clasele V-VI-II, curs frecventat şi de copiii din satele vecine.

A scris monologuri ritmate şi schiţe de teatru (scenete) după idei originale sau texte din Creangă, Caragiale, Slavici etc., pe care le-a adaptat pentru nivelul de înţelegere al oamenilor din sat. Acest material era prezentat de elevi sau de alţi tineri la serbările ce aveau loc la Căminul Cultural - aflat în curtea vechii parohii.

La spectacole, care aveau loc de Crăciun, Anul Nou, Sfintele Paşti, închiderea anului şcolar şi în alte duminici, participau majoritatea oamenilor din sat. Cu schiţele, monologurile, momentele de divertisment etc., ironiza, în scop educativ, aspectele negative din viaţa satului şi, în special, pe cele ale tineretului.

După război, împreună cu părintele Tălmăcel şi dascălul Mihoc, a pregătit corul bisericii, îmbogăţindu-i repertoriul şi cu cântece laice şi patriotice. Corul din Adjudeni a ocupat pe drept locul I la concursurile ce au avut loc la Roman şi la Bacău, şi era îndreptăţit să meargă la finala pe ţară de la Bucureşti. Nu s-a întâmplat acest lucru, dintr-un abuz al celor care au organizat concursurile.

Conform tradiţiei din sat, fetele din cor purtau la gât crucifixe mari, vizibile, şi au refuzat să le scoată la cererea organizatorilor comunişti ai concursului, motiv pentru care aceştia au retrogradat corul pe locul al doilea, dar adjudenenii au câştigat prestigiu şi aplauzele publicului spectator.

De asemenea, s-a preocupat de renaşterea tradiţiilor de sărbătorile de Crăciun, Anul Nou şi Paşti.

Cu ocazia acestor zile, aveau loc, în primul rând, serbările de la Căminul Cultural, menţionate anterior.

Urarea de Anul Nou, care se spunea în sat când era tata copil, suna cam aşa:

„Pluguşorul lui Matei,
Cu aricele de tei,
Cu jugul din papură,
Când ajungi-n baltă, scapără".

De Crăciun, Anul Nou şi Paşti erau uraţi preoţii la Parohie, învăţătorii la şcoală, şi alţi gospodari din sat, de elevi, flăcăi şi oameni însuraţi.

De Anul Nou, aceştia din urmă veneau cu un plug tras de trei perechi de boi şi, în timp cât cei mai gospodari oameni spuneau urătura, cu plugul se trăgeau brazde, simbolic, în ogradă. Era un obicei care nu ştiu dacă astăzi se mai păstrează în sat.

O altă preocupare a tatei a fost plantarea de pomi. Cu excepţia nucilor şi a cireşilor, în sat nu prea erau altfel de pomi fructiferi. Tata a plantat pomi în grădina şcolii, lăsând copiii şi invitând oamenii mari să mănânce fructele, ceea ce i-a determinat pe foarte mulţi gospodari să-şi planteze pomi şi în grădinile lor.

Pentru înfrumuseţarea satului, pe lângă şanţurile pe care le săpa cu elevii, la care luau parte şi gospodarii când se săpau şanţuri în faţa curţii lor, s-au plantat tei pe marginea drumului.

Fiecare elev al şcolii răspundea de udarea a doi-trei copaci până aceştia se prindeau.

Fiind fiu de ţăran, după profesia de învăţător, agricultura a ocupat un loc important în viaţa tatei, cu preocupări permanente pentru modernizarea ei, şi

îmbunătăţirea, prin selecţie, a soiurilor cultivate, cu rezultate pe măsura efortului depus.

A obţinut vişini cu fructe mai mari decât degetul gros de la mână (vişine altoite dulci sau acruţe), cireşe dulci şi amare, mari cât vişinele obişnuite, mere timpurii, mere de toamnă, care, puse în paie, ţineau până la finele lunii iunie, porumb ciucantin cu grosimea ciucălăului sub 2 cm şi boabe roşii, mari de peste 2 cm, cartofi foarte mari, care nu se sfărâmau la fiert (cam trei bucăţi la kg), sfeclă furajeră albă sau roşie, cu greutatea de 15-20 kg etc.

O altă preocupare a fost apicultura, reuşind, prin selecţie şi îngrijire corectă, să obţină de la un stup peste 60 kg miere, deşi zona Adjudenilor nu avea o floră meliferă bogată.

Pentru asigurarea hranei familiei, în afara curţii pline de găini, pui şi gâşte, s-a ocupat şi de creşterea porumbeilor şi a iepurilor de casă.

Am avut două vaci şi o pereche de boi.

Împreună cu părintele Tălmăcel, prieten bun cu tata, era persoana ce arbitra litigiile oamenilor din sat, litigii care, în general, erau de la pământ – de la ararea haturilor.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, nici un om din Adjudeni nu s-a adresat tribunalului pentru probleme de pământ avute cu consătenii. Hotărârile luate de această comisie ad-hoc erau respectate cu strictețe de toţi. Tata cunoştea la perfecţie cum era împărţit pământul între moştenitori şi care erau drepturile fiecăruia.

A fost învăţătorul primei generaţii de patru preoţi din Adjudeni: Carmil Dancă, Mihai Ghiuzan, Matei M. Ghiuzan şi Martin Mihoc.

În perioada Reformei învăţământului (1947), aceştia, precum şi alţi preoţi, au urmat cursurile la Universitatea din Iaşi, la diferite materii.

A rămas de pomină printre elevii şi studenţii catolici discuţia avută de preotul Dancă la un examen, când, fiind îmbrăcat în haine preoţeşti, a fost întrebat ce îl determină să urmeze facultatea, iar acesta a răspuns că doreşte a preda la Seminar (care abia fusese desfiinţat).

„Dar seminarele sunt moarte", a precizat profesorul, la care preotul i-a răspuns: „Noi credem în învierea morţilor".

După ce, pe nedrept, am fost trecuţi la chiaburi, tata a fost mutat ca învăţător la Sagna, în 1953-1954.

Revine în Adjudeni şi îşi reia funcţia de director până la pensionare, în anul 1959. Pe parcursul activităţii, a obţinut toate gradele didactice, inclusiv cel de învăţător emerit.

După pensionare, la insistenţele Inspectoratului Şcolar, cu care era în relaţii de prietenie, a reintrat în învăţământ, întrucât în Adjudeni erau prea puţini învăţători calificaţi faţă de numărul mare de elevi.

A fost un om foarte credincios. Seara îşi spunea rugăciunile, şi aceasta dura 1-2 ore. A contribuit direct la ridicarea bisericii vechi din Adjudeni, biserică dezafectată când s-a construit cea nouă. De asemenea, a contribuit moral şi material la ridicarea noii biserici.

Paroh pe timpul când s-a început ridicarea noii biserici era regretatul părinte Dumitru Adămuț, care, aşa cum probabil cunoaşteți, a fost cercetat şi bătut de foarte multe ori de Securitate.

Din cauza ultimei bătăi primite, cu plămânii zdruncinați, şi ca urmare a faptului că a fost lăsat, într-o noapte ploioasă, în stare de inconştiență, pe câmp, între Adjudeni şi Răchiteni, s-a îmbolnăvit foarte grav şi apoi a decedat. Din acest motiv, îl considerăm un preot martir şi am dori ca Biserica să facă ceva pentru a i se recunoaşte suferințele martiriului.

Eram acasă, în concediu (Fideliu), când s-au întâmplat faptele pe care le voi povesti mai jos.

Părintele Adămuț se consulta permanent cu tata pe diverse probleme, inclusiv pe cele legate de construirea noii biserici. Pentru a primi autorizația de construcție şi diverse materiale raționalizate: ciment, var, cărămizi, oțel, beton, material lemnos etc., era obligat să dea şpagă şi să invite la Adjudeni diverse „mărimi" ale vremii, care erau ospătate şi plecau cu atenții.

Bineînțeles că banii cheltuiți astfel nu puteau fi trecuți în listele de cheltuieli pentru biserică. S-au găsit câțiva „deştepți" care au lansat în sat zvonul că părintele Adămuț risipeşte banii adunați pentru construcția bisericii în chefuri cu diverşi străini. Afectat de aceste acuzații nedrepte, plângând, părintele a venit la tata. Era sâmbătă seara. După ce l-a calmat, tata l-a rugat să-i aducă toți banii mărunți pe care-i are în parohie, dându-i contravaloarea lor în bani mai mari.

De asemenea, l-a rugat ca, la slujba mare de a doua zi (de duminică), să anunțe oamenii să se adune în curtea bisericii, pentru comunicări importante.

La această adunare, tata, urcat pe o bancă, a chemat lângă el oamenii care au făcut parte din comitetul de construcție a primei biserici (care acum se dezafecta) şi i-a întrebat:

„I-am cerut noi vreodată socoteală părintelui cum a cheltuit banii, când am construit biserica?" „Nu", au răspuns toți. L-a chemat pe părintele Adămuț lângă el, pe bancă, şi l-a rugat să-şi ridice poalele reverendei şi, în văzul tuturor, a răsturnat în poala părintelui banii mărunți cu care servieta era plină. „Câți bani ai donat, domnule învățător, pentru a putea scrie suma în registrul de încasări?" „Nu ştiu, părinte, şi nici nu-i nevoie să-i treci în registru. Banii strânşi pentru biserică îi gestionează Sfinția ta cum crede mai bine, iar singurul căruia trebuie să-i dai socoteală este el" a răspuns, arătând cu degetul sus spre cer.

Şocul psihologic a fost foarte mare, s-au terminat clevetelile din sat, iar în acea duminică, oamenii au donat cu mult mai mulți bani decât se încasau în mod obişnuit.

Cele scrise aici sunt lucruri trăite de noi sau ce ne amintim din ce ne povesteau mama şi tata.

Fideliu Constantin – Valeriu Constantin

N.B. *În toată această lucrare, dialogul nu redă cuvânt cu cuvânt ce s-a discutat, lucru, de altfel, imposibil de amintit după atâția ani, ci esența (ideea) conversației.*

CAPITOLUL VI

MOMENTE DEOSEBITE DIN ISTORIA SATULUI ADJUDENI (SECOLELE XIX-XX). EROII SATULUI

Dănuț DOBOȘ

1. Momente deosebite

1800 – Vizita pastorală efectuată la biserica din Adjudeni de prefectul apostolic, Vincenzo Gatt. Cu acest prilej, Guzan Ianoș[1] este numit administrator al banilor bisericii.

În urma vizitei, V. Gatt a întocmit statistica parohiei unite Tămășeni – Adjudeni – Răchiteni, cu un număr de 514 familii și 1928 de suflete.

1801 – Sătenii din Adjudeni s-au alăturat locuitorilor din cele 16 sate catolice care s-au ridicat împotriva autorității prefectului apostolic, V. Gatt. Potrivit opiniei istoricului I. Gabor, cauzele acestui conflict au fost strict de natură economică, fiind vorba în speță de schimbarea modului de contribuție a credincioșilor la întreținerea personalului deservent, problema celor doi stolnici pe care fiecare sat trebuia să-l dea preotului și plata birului către domnii Moldovei.

Scânteia conflictului a fost refuzul prefectului V. Gatt de a acorda dispensă de rudenie – pentru că nu existau motive juridice suficiente – la căsătoria unui tânăr din Adjudeni cu o fată din Gherăești. Ca urmare a acestui refuz, sătenii l-au obligat pe parohul de Tămășeni – Adjudeni – Răchiteni, Remigi Silvestri, să părăsească parohia, iar conflictul a fost soluționat de o comisie a Divanului Domnesc al Moldovei, din care făcea parte și preotul I. Berardi, delegatul Misiunii din Moldova.

Lucrurile s-au liniștit treptat, până în 1804, când fiecare sat a încheiat câte o înțelegere cu prefectul Misiunii[2].

1810 – Registrul botezaților Parohiei Tămășeni – Adjudeni din acest an consemna următoarea întâmplare: „La 29 iulie, pe la amiază, a ars accidental pentru a treia oară casa lui Mihai Mihoc zis și Andor Mihai din Adjudeni. O icoană mică a Fecioarei Maria, înnegrită toată de fum a rămas prin miracol, neatinsă de flăcări.

---

[1] AERC Iași, Dosar 1/1760-1810, f. 66.

[2] D. Doboș, *Răchiteni*, 61.

La căderea tavanului, icoana s-a ridicat spre stupefacția tuturor şi a fost transportată de vânt circa 700 de paşi spre Nord, căzând în grădina casei parohiale. În timp ce era paroh Ludovico Scarpati, misionar conventual, care a primit-o cu cea mai mare devoțiune"[3].

1812 – Circulara prefectului apostolic I. Berardi din 5 aprilie 1812 fixează mai multe reguli pentru parohul din Adjudeni, dar şi pentru alte parohii: „Să supravegheze pe cantori, să-i pună a învăța pe copii, să celebreze personal nunțile, să trăiască decent, să nu lipsească de la reşedință mai mult de două săptămâni, să nu facă slujba la bâlciuri. Fixează zilele cu două slujbe pentru parohii din „Gorsofalva", Călugăra, Săbăoani, Adjudeni şi Hălăucești".

Circulara mai cuprinde măsuri împotriva blasfematorilor şi obligația parohilor de a-i instrui în limba română pe copii, în anumite zile ale săptămânii[4].

1814 – Raportul Misiunii din Moldova pe acest an menționează faptul că parohul de Adjudeni administra la acea dată şi parohia vacantă Răchiteni, aflată la o distanță de o jumătate de oră[5]. „Parohia Adjudeni – menționa raportul respectiv – acum unită cu Parohia Răchiteni are o biserică bună, care este dedicată Sfântului Duh. Cu toate că este veche, această biserică este dotată cu obiecte liturgice în stare bună, cu potir din metal aurit, lăsat de un episcop (...). Această parohie e deservită de părintele Ludovico Scarpati, napoletan, om zelos, dar uneori irascibil, motiv pentru care are nevoie de a fi schimbat, iar el recunoaşte defectele sale. Cu toate acestea, sunt mulțumit de exigența sa, deoarece s-a remarcat în instruirea copiilor în doctrina creştină şi a împiedicat numeroase abuzuri, care erau frecvente şi în alte parohii din Moldova"[6].

La aceeaşi dată, parohul L. Scarpati administrează şi parohia vacantă Tămăşeni.

1816 – Misionarul Vincențiu Fedeli construieşte la Adjudeni o nouă biserică din lemn. Un an mai târziu, această biserică a fost vizitată de prefectul apostolic, I. Berardi[7].

1821 – Casa parohială de la Adjudeni a fost vandalizată de soldații turci aflați în trecere prin Moldova.

1831 – În baza Regulamentului Organic adoptat în Moldova, proprietarii moşiei Adjudeni au fost obligați să acorde preoților, dascălului şi clopotarului contribuții în natură şi în terenuri agricole[8].

---

[3] APRC Tămăşeni, Registrul botezaților pe anul 1810, 1.
[4] N. Iorga, *Studii*, vol. 1-2, 161-162.
[5] N. Iorga, *Studii*, vol. 1-2, 197.
[6] N. Iorga, *Studii*, vol. 1-2, 178.
[7] N. Iorga, *Studii*, vol. 1-2, 197.
[8] P. Tocănel, *Storia...*, III, partea a II-a, 479.

Tot în acest an are loc participarea sătenilor din Adjudeni la răscoala care a izbucnit în unele sate din Moldova împotriva Regulamentului Organic.

Punctul culminant al răscoalei a fost atins la Săbăoani, unde garnizoana militară rusească din Roman a intervenit în forță, făcând 35 de victime. Sătenii din Adjudeni nu au participat la lupta de la Săbăoani, dar au organizat un centru de rezistență în Valea Siretului, împreună cu satele Tămășeni și Răchiteni.

1861 – A fost redeschisă Parohia Adjudeni, iar misionarul Alfonso Manfredi a fost numit în funcția de paroh. Decizia redeschiderii parohiei i-a aparținut preotului Iosif Tomassi, vizitator apostolic în Moldova[9].

1864 – Satul Adjudeni a devenit în acest an comună, făcând parte din plasa Moldova, și fiind formată doar din satul Adjudeni. În 1875, comuna este desființată, satul fiind înglobat comunei Tămășeni. Reînființată în 1887, a făcut parte din plășile Moldova (1887 – 1896), Moldova – Siretul de Sus (1896 – 1904) și Mirceşti (1904 – 1906). Comuna a fost desființată din nou în 1906 când a fost înglobată comunei Tămășeni, iar din 1929 comunei Săbăoani. A fost reînființată în 1932, făcând parte din plasa Moldova (din 1934, din plasa Ion Gh. Duca). În 1939 comuna Adjudeni avea în componență satele Adjudeni, Răchiteni, Sturdza, Tămășeni și Ursăreşti, în 1940 satele Adjudeni și Tămășeni, iar în 1942, satele Adjudeni, Răchiteni, Sturdza, Tămășeni și Ursăreşti. În anii 1942 și 1943, comuna a făcut parte din plasa Mirceşti.

În 1943, comuna a fost desființată și înglobată comunei Tămășeni, fiind reînființată în 1947, formată doar din satul Adjudeni (plasa Bâra).

Comuna Adjudeni a fost desființată ultima dată în 1950, când a fost înglobată comunei Tămășeni[10].

1876 – Are loc vizita pastorală la Adjudeni a episcopului Ludovico Marangoni, vizitator apostolic în Moldova, în cadrul căreia a acordat și sacramentul sfântului Mir. Aflat de puțin timp în Moldova, episcopul și-a exprimat dorința de a intra în contact direct cu sătenii, pentru a învăța mai repede limba română[11].

1879 – Parohul Alfonso Manfredi începe construirea primei biserici de piatră de la Adjudeni. Nu s-au păstrat, din păcate, planurile și schițele acestei

---

[9] Misionarul Iosif Tomassi a fost numit la 30 aprilie 1858 în funcția de vizitator apostolic în Moldova. A rămas în Moldova până la 3 aprilie 1864, când Sfântul Scaun l-a numit pe episcopul Giuseppe Salandari, vizitator apostolic în Moldova. Părintele I. Tomassi s-a retras în Italia, la Acquapendente, în Provincia Romei, unde a murit la 7 iunie 1883 (I. Gabor – I. Simon, *Necrolog*, 128).

[10] *Tezaurul toponimic al României. Moldova. Vol. I. Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale. 1772-1988, Partea I, A, Unități simple (Localități și moșii). A-O*, Iași 1991, 4; *Partea a II-a, A. Unități simple (Localități și moșii). P-30 Decembrie, B, Unități complexe*, Iași, 1992 (coord. dr. Moldovanu Dragoș), 1355.

[11] DJAN Iași, Colecția *Documente*, Fond „Episcopia Romano-Catolică de Iași", 1078/1945.

biserici, şi nici informaţii cu privire la arhitectul ori echipa de muncitori care au lucrat pe şantierul acestui lăcaş de cult.

1883 – Vizita la Adjudeni a episcopului Nicolae Iosif Camilli. În relatarea trimisă Congregaţiei „De Propaganda Fide", acesta avea cuvinte de laudă pentru parohul A. Manfredi, care se remarcase şi prin aceea că predica bine în limba română, se îngrijea cu mult zel de sufletele credincioşilor şi a făcut toate sacrificiile pentru construirea primei biserici de piatră la Adjudeni[12].

1885 – „Statistica creştinilor papistaşi din judeţul Roman", întocmită la 18 octombrie 1885 de protoiereul de Roman, I. Constantinescu, menţionează că biserica din Adjudeni fusese terminată în 1881. Totodată, statistica menţiona şi faptul că la Adjudeni locuiau 175 de familii cu 563 de suflete, păstorite de ctitorul bisericii, A. Manfredi[13].

1890 – Moare parohul de Adjudeni, Alfonso Manfredi, în urma unui atac de apoplexie. Din lipsă de misionari, episcopul N.I. Camilli a decis să încredinţeze misionarilor iezuiţi administrarea unor parohii vacante, între care Adjudeni, Horleşti, Huşi, Tămăşeni, Botoşani, Bârgăuani şi Gherăeşti[14].

1895 – Parohia Adjudeni, împreună cu filialele sale Rotunda şi Buruieneşti, a fost inclusă Provinciei Franciscane „Sfântul Iosif" din Moldova. La congregaţia generală din 17 decembrie 1895, preotul Iosif Giorgini a fost ales guardian de Adjudeni[15]. Ideea includerii parohiei Adjudeni în rândul celor zece parohii care urmau a fi administrate de Provincia Franciscană „Sfântul Iosif" i-a aparţinut preotului Daniele Pietrobono, paroh de Galaţi.

Proiectul său a fost trimis la 4 iulie 1895 cardinalului Ledochowski, prefectul Congregaţiei „De Propaganda Fide". Ideea a fost preluată apoi şi de ministrul general al OFMConv., Lorenzo Caratelli, şi actualizată în final de cardinalul Ledochowski în decretul din 26 iulie 1895 privind fondarea Provinciei „Sfântul Iosif"[16].

1896 – A fost înfiinţată Şcoala primară rurală din Adjudeni. La acea dată se aflau la Adjudeni 70 de băieţi şi 75 de fete de vârstă şcolară. Până în 1896, doar şapte tineri din Adjudeni frecventaseră Şcoala mixtă din Tămăşeni,

---

[12] P. Tocănel, *Storia...*, III, partea a II-a, 689- 690.

[13] *Revista Teologică*, 37 (1885), Iaşi 1885, 294. În realitate la acea dată numărul familiilor din Adjudeni era de 196, iar cel al credincioşilor, 875.

[14] P. Tocănel, *Storia...*, III, partea a II-a, 739. După moartea parohului A. Manfredi, episcopul N.I. Camilli a dezmințit unele informaţii care circulau în epocă privitoare la presupusa legătură a fostului paroh cu francmasoneria (APM Cracovia, Missio Moldavica, 1894-1895, Dosar 3572, f. 63).

[15] P. Tocănel, *Storia...*, III, partea a II-a, 751; 757.

[16] A.P.F. Nuova Serie, vol. 69/1895, f. 810; 818-820.

Şcoala din Adjudeni

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

aflată la 3 km depărtare. În 1912, şcoala din Adjudeni era frecventată de 118 băieţi şi de 41 de fete[17].

În iunie 1896, a avut loc vizita la Adjudeni a episcopului D. Jaquet. Cu acest prilej el a urmărit unele aspecte pastorale, precum pregătirea religioasă a copiilor, în vederea primirii Primei sfinte Împărtăşanii şi a Mirului[18].

1903 – Într-un catehism vechi, de dimensiuni mici, necesar copiilor pentru pregătire la prima Sfântă Împărtăşanie se află o notă despre un semn considerat miraculos, petrecut în acest an. Se relatează că de satul Adjudeni s-a apropiat, venind dinspre Săbăoani, un stol de lăcuste care nimicea totul în cale.

Părintele paroh din acel an, Celestin Vaes, a organizat o procesiune ieşind în întâmpinarea lăcustelor. În numele lui Dumnezeu le-a poruncit insectelor să intre în gârla care curgea de la izvoarele de la Berindeşti – Săbăoani, revărsându-se în Siret. Se povesteşte că lăcustele l-au ascultat; s-au înecat şi au fost duse la vale, devenind o hrană bogată pentru peşti. Datorită acestui eveniment miraculos, recoltele au fost salvate[19].

1927-1928 În aceşti ani, credincioşii din Adjudeni şi-au adus aportul la renovarea şi mărirea bisericii din Adjudeni. Prin această generală şi admirabilă emulaţie, sătenii şi-au dovedit încă odată credinţa profundă, contribuind cu toate posibilităţile lor la finalizarea lucrărilor de lărgire a bisericii. După ce au depăşit greutăţile de după Primul Război Mondial, familiile din Adjudeni au trecut în 1927 la refacerea bisericii, mândria lor şi a strămoşilor lor.

Biserica a rămas în conştiinţa acestora legătura cea mai directă cu trecutul şi cu strămoşii, pe care doreau să o transmită mai departe generaţiilor viitoare.

1937 – La 7 iulie 1937 are loc vizita la Adjudeni a nunţiului apostolic, Andrea Cassulo, decanul corpului diplomatic acreditat la Bucureşti, aflat la acea dată într-o vizită pastorală în diecezele catolice din România. Ziarul catolic bucureştean *Farul Nou* descria astfel acest eveniment: „Frumoasa întâmpinare din Adjudeni, drăguţa biserică şi moderna reşedinţă parohială bucură mult pe nunţiul apostolic, după cum se exprimă în caldele cuvinte,

[17] AERC Iaşi, Dosar 3/1875-1929, nepaginat. În 1896 existau în filiala Buruieneşti, 70 de băieţi şi 70 de fete de vârstă şcolară. Nici unul nu frecventa şcoala din Doljeşti, de care aparţinea din punct de vedere administrativ satul Adjudeni. În aceeaşi situaţie se aflau cei 45 de băieţi şi cele 30 de fete din filiala Rotunda, care aparţineau din punct de vedere administrativ de comuna Oţeleni.

[18] P. Tocănel, *Storia...*, vol. III, Partea a II-a, 767.

[19] Aceste mărturii au fost relatate preotului Anton Dancă de Petru G. Dancă şi de preot Mihai Gal, deţinători ai catehismului.

rostite către paroh şi popor... dar nu-l pot reține prea mult timp, itinerarul cerând respectarea programului[20]".

1940 – Biblioteca parohială din Adjudeni poseda la acea dată cca 300 de volume, inclusiv câteva cărți vechi, precum *Annales Sacri et profani* din 1611[21]. După Primul Război Mondial, o importanță deosebită au avut-o „organizațiile parohiale", fără scopuri politice, ci având finalități culturale şi religioase, care vizau în primul rând instruirea catolicilor în problema drepturilor şi îndatoririlor lor prin prisma credinței.

Biserica locală era chemată astfel a se implica tot mai mult în opera de culturalizare şi în rezolvarea unor probleme sociale urgente ale acestora. În acest sens au militat după război mai mulți preoți, printre care Mihai Robu, Ulderico Cipolloni, Francisc Mattas ş.a., implicați în dezvoltarea unor proiecte culturale şi sociale în satele catolice. Ideea era aceea a reorganizării caselor de sfat şi citire şi transformarea acestora în cămine culturale, organizarea de şezători culturale, serbări, biblioteci populare, cursuri speciale pentru adulți, echipe de cercetaşi de gimnastică, de sport. În fiecare parohie urma a fi organizată o bibliotecă parohială[22].

1948 – În iunie 1948, episcopul martir Anton Durcovici vizitează satul Adjudeni.

Într-una din declarațiile date mai târziu de episcop în închisoare, acesta nota următoarele privitor la această vizită canonică:

„La Adjudeni, județul Roman, am predicat despre Sfântul Duh, ca fiind acela care sfințeşte sufletul creştinului, arătând obligația credincioşilor de a nu jigni prin păcat pe acest oaspete dumenezeiesc"[23].

1990 – Are loc sfințirea bisericii din Adjudeni, eveniment la care a participat şi episcopul Petru Gherghel.

2003 – 11-12 ianuarie, episcopul Petru Gherghel a efectuat o vizită pastorală la Adjudeni.

2. Eroii satului

Războiul de Independență[24]

În luptele purtate în Bulgaria în anii 1877-1878, pentru cucerirea independenței României, au participat un număr mare de soldați provenind din satele catolice din Moldova, 118 dintre aceştia căzând pe front ca eroi.

---

[20] *Farul Nou*, 31 (30 oct. 1937) 6.

[21] AERC Iaşi, Dosar 4/1938, f. 320.

[22] *Viața*, 6 (1922) 90-92.

[23] D. Doboş – A. Despinescu, *Episcopul Anton Durcovici. O viață închinată lui Dumnezeu şi Bisericii*, Iaşi 2002, 216.

[24] APRC Adjudeni, Dosar 1/1976, f. 178.

Cercetarea realizată în 1977 de preotul Iosif Gabor a identificat atât numele acestor eroi, cât şi ale celor 207 de veterani catolici. La 30 august 1877, a căzut la datorie, în luptele de la Grivița, soldatul Mihăică Anton, din regimentul 14 Dorobanți, originar din Adjudeni. Tot la Grivița au mai luptat alți patru soldați originari din Adjudeni: Dumea Tamaş, Mihoc Gherghel, Moşneguțu Iojă şi Bodoşcă Anton, zis Doboş Pitirici[25]. Numele soldaților catolici participanți la acest război s-au aflat mult timp pe tabele afişate în casele parohiale.

Războaiele balcanice (1913)

La campaniile militare purtate în 1913 pe teritoriul Bulgariei în timpul celui de-al Doilea Război Balcanic au participat cca 224 de soldați originari din Adjudeni.

„Catolicii" – scria pr. Mihai Robu – „au avut din nou prilejul să arate că-şi iubesc țara. La sunetul alarmei, toți soldații catolici au pornit la regimentele lor şi, de acolo, pe câmpul de operațiuni militare. Dacă n-a fost nevoie de vărsare de sânge pentru ajungerea scopurilor țării, voința şi curajul cerut la aceasta nu le-a lipsit soldaților noştri. Onoare să le fie şi slavă pentru iubirea lor nestrămutată către patrie"[26].

Primul Război Mondial

Imediat după intrarea, la 15 august 1916, a României în Primul Război Mondial, cele două seminare catolice de la Hălăuceşti şi Iaşi au fost închise, iar unii preoți şi seminarişti au fost concentrați în armata română.

Din Seminarul din Iaşi au fost încorporați studenții Dumitru Romila, Dumitru Andrieş, Ioan Ghergu, Gheorghe Peți, Ioan Mărtinaş, Dumitru Mărtinaş, Dumitru Iacob, Petre Baciu şi Iosif Ghiuzan, originar din Adjudeni.

Din Seminarul din Hălăuceşti au fost încorporați studenții Ioan Duma, Ioan Gârleanu, Ioan Ladan, Anton Tălmăcel, Gheorghe Lenghen, Andrei Lenghen şi Carmil Giurgi. Toți aceştia au activat în companii militare cu gradul de sergent, fiind detaşați pe lângă spitalele de lângă Iaşi, unde au făcut dovada unui devotament admirabil. Doi dintre seminarişti, Petru Baciu şi Dumitru Iacob, au murit la datorie, în urma contractării tifosului exantematic[27]. De asemenea, fostul paroh de Adjudeni, C. Vaes, a fost

[25] I. Gabor, *Tabel nominal al participanților catolici la Războiul pentru neatârnare, 1877-1878*, (ms), Izvoarele 1977, 15.

[26] M. Robu, „Catolicii şi acțiunea militară a României", în *Calendarul Catolic pe anul 1914*, Iaşi 1914, 64-65.

[27] I. Gabor, „Lista seminariştilor catolici din Moldova care au luat parte activă la războiul din anii 1916-1918" (ms), f 1.

detaşat cu gradul de confesor militar la regimentul „Ştefan cel Mare" din garnizoana Şipote, pentru a-i asista spiritual pe prizonierii de război[28].

Câteva sute de soldați originari din Adjudeni au luat parte la lupte, iar 63 dintre aceştia au căzut la datorie.

Iată numele acestor eroi[29]:

Eroii din Adjudeni căzuți în Primul Război Mondial

1. Benchea M. Iosif
2. Dumea I. Iosif
3. Medveş M. Ioan
4. Dancă I. Ioan
5. Roca P. Mihai
6. Dancă C. Francisc
7. Pârțac M. Martin
8. Mihoc P. Petru
9. Meluț P. Petru
10. Mihoc I. Vasile
11. Mihoc I. Mihai
12. Burlacu A. Mihai
13. Butnaru M. Mihai
14. Moşneguțu G. Petru
15. Băcăoanu I. Anton
16. Mihoc I. Giurgi
17. Mihoc I. Iosif
18. Ciuchi P. Petru
19. Benchea M. Vasile
20. Medveş M. Vasile
21. Medveş M. Petru
22. Pârțac M. Giurgi
23. Mihoc G. Mihai
24. Dancă G. Petru
25. Ghiuzan I. Mihai
26. Dumea V. Petru
27. Dancă A. Petru
28. Iancu I. Petru
29. Petrişor M. Mihai
30. Dumea V. Martin

[28] AERC Iaşi, Dosar 3/1875, f. 328.
[29] APRC Adjudeni, Dosar 1/1976, f. 174.

31. Ghiuzan C. Ianuş
32. Petrişor P. Giurgi
33. Dancă V. Iosif
34. Moşneguţu V. Ştefan
35. Ghiuzan I. Giurgi
36. Balaşcă P. Mihai
37. Petrişor A. Ioan
38. Iacob M. Francisc
39. Mărtinaş I. Anton
40. Stote A. Anton
41. Petrişor P. Iojă
42. Băcăoanu M. Vasile
43. Fărăoanu P. Iojă
44. Băcăoanu A. Iojă
45. Meluţ M. Francisc
46. Ghiuzan F. Petru
47. Ghiuzan F. Ioan
48. Fechetă P. Anton
49. Butnaru M. Mihai
50. Băcăoanu G. Petru
51. Butnaru M. Ioan
52. Ghiuzan P. Giurgi
53. Dumea I. Mihai
54. Băcăoanu M. Petru
55. Ghiuzan I. Giurgi
56. Iacob M. Anton
57. Mărtinaş M. Iosif
58. Donea A. Vasile
59. Cadar I. Vasile
60. Moşneguţu I. Petru
61. Fărăoanu P. Vasile
62. Dancă S. Petru
63. Cernica P. Ioan

La 20 mai 1918, administratorul apostolic U. Cipolloni a dispus celebrarea unui *requiem* solemn în toate bisericile din dieceză, pentru soldaţii catolici căzuţi pe front. El îi îndemna totodată pe credincioşi să se împărtăşească în număr tot mai mare la această Liturghie solemnă. În circulara trimisă tuturor parohilor, U. Cipolloni îi evidenţia pe acei preoţi care hotărâseră să ridice în unele sate câte o „Cruce mare" din piatră în memoria eroilor căzuţi pentru patrie.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

„Acest monument" – scria U. Cipolloni – „ar fi o dovadă strălucită a scumpei amintiri ce am avea-o pentru cei dispăruți şi din care ei ar avea un veşnic folos, deoarece rugăciunea pentru sufletele lor ar fi constantă din partea credincioşilor, care ar merge la biserică. Nici nu mă îndoiesc că tot poporul din parohiile noastre ar concura cu mare avânt, căci îl ştiu pătruns de o mare evlavie pentru cei răposați. Realizarea acestei propuneri o las în seama zelului binecunoscut al cucerniciilor voastre"[30].

De menționat faptul că ideea construirii de monumente comemorative a aparținut parohilor de Adjudeni, Anton Bişoc, şi de Răchiteni, Ioan Ferenț. La 19 august 1918, administratorul apostolic U. Cipolloni a sfințit cu mare solemnitate patru astfel de monumente dedicate eroilor din Adjudeni, Rotunda, Şcheia şi Răchiteni.

La ceremonie au participat toți sătenii, alături de grupuri de seminariști îmbrăcați în haine militare. Acestea au fost primele monumente dedicate eroilor neamului, ridicate pe teritoriul României[31], iar o probă în acest sens este faptul că de pe monumente lipsesc eroii căzuți în campania din 1919 din Ungaria.

Eroi şi participanți la cel de-al Doilea Război Mondial

Printre participanții la cel de-al Doilea Război Mondial s-a numărat şi preotul Petru Băcăoanu, fiu al satului. În 1941, a fost încadrat în armată ca preot confesor în grad de căpitan, alături de alți nouă preoți din Dieceza de Iaşi: Anton Tălmăcel, Mihai Dămoc, Ioan Minuț, Petru Biru, Petru Lucaci, Ludovic Lopată, Dumitru Matei, Petru Cadar şi Andrei Gherguț[32]. Din acest grup, doar trei preoți vor însoți trupele române pe front: preotul martir D. Matei şi preoții P. Lucaci şi P. Băcăoanu.

Inițial, pr. P. Băcăoanu a fost repartizat să activeze în cadrul unor garnizoane din interiorul țării, unde i-a vizitat pe răniții catolici, a ținut Liturghii, spovezi, i-a îmbărbătat pe soldați şi le-a împărțit fructe, țigări şi iconițe[33]. În august 1942, P. Băcăoanu se afla la Ploieşti, unde a acordat asistență spirituală răniților catolici[34], iar într-un raport din septembrie acelaşi an, adresat episcopului Mihai Robu, el descria activități precum înmormântarea unor soldați şi ofițeri, distribuirea de cărți poştale, redactarea unor scrisori în numele soldaților grav răniți, oficierea de Liturghii pentru eroii căzuți pe front, acordarea sacramentului Sfântului Maslu

[30] AERC Iaşi, Dosar 15/1877-1959, f. 120v.
[31] Istoriografia marxistă a trecut sub tăcere acest aspect.
[32] AERC Iaşi, Dosar 1/1941-1950, f. 14.
[33] AERC Iaşi, Dosar 1/1941-1950, f. 42.
[34] AERC Iaşi, Dosar 1/1941-1950, f. 43.

unor soldați[35] etc. O lună mai târziu, pr. P. Băcăoanu se afla deja pe frontul de Est, unde vizita răniții catolici din spitalele militare din Perelasowski, Golowski, dar și din ambulatoriile organizate în cadrul unor divizii românești[36]. În ianuarie 1943, el a vizitat trupele române care staționau sau participau la luptele de la Korsunka, Gusinka, Golowo, Denicewce, Titow, Kononow, Litwinow și Caciaban[37].

Descriind participarea sa la cel de-al Doilea Război Mondial, pr. Gh. Pătrașcu scria, cu privire la pr. Băcăoanu, următoarele: „A fost pe frontul de la Cotul Donului în calitate de confesor militar pentru soldații catolici. Timp de doi ani, și-a dus viața alături de soldați, prin tranșee și locuri de luptă"[38].

Este foarte probabil ca pr. Băcăoanu să fi cunoscut personal la Cotul Donului numeroșii soldați originari din Adjudeni, și să-i fi îmbărbătat, în ultimele lor clipe, pe mulți dintre răniții grav care au murit acolo.

Eroii din cel de-al Doilea Război Mondial (1941 – 1945)[39], originari din Adjudeni

Nr. crt.	*Numele și prenumele*	*Anul nașterii*	*Gradul*	*Unitatea Militară*	*Anul morții*	*Locul morții*
1.	Băcăoanu M. Petre	1912	sold.	Reg. 4. Art. Grea	1944	Dispărut R. Sărat
2.	Baloșca P. Ioja	1909	serg.	Transmisiuni	1942	Odessa
3.	Băcăoanu A. Mihai	1916	sold.	Reg. 15 Infanterie	1941	Odessa
4.	Bogleș Iș. Ștefan	1919	sold.	Reg. 12 Călărași	1942	Cotul Donului
5.	Băcăoanu M. Martin	1908	sold.	Reg. 14 Infant.	1941	Odessa
6.	Benchea V. Ioja	1910	sold.	Reg. 12 Călărași	1942	Cotul Donului
7.	Butnaru IȘ. Andrei	1912	sold.	Reg. 12 Călărași	1941	Ucraina
8.	Bârlescu IJ. Petre	1918	sold.	Reg. 24 Artilerie	1941	Odessa
9.	Butnaru IJ. Andrei	1921	sold.	Reg. 14 Infant.	1944	Lângă Iași

[35] AERC Iași, Dosar 1/1941-1950, f. 57.
[36] AERC Iași, Dosar 1/1941-1950, f. 71.
[37] AERC Iași, Dosar 1/1941-1950, f. 82.
[38] Gh. Pătrașcu, *Zile de încercare și de har. Amintiri din închisoare*, Roman 2002, 69.
[39] APRC Adjudeni, Dosar 1/1976, f. 175. În 1944, soldatul Fechită A. Petre, aflat acasă, în concediu, s-a împușcat mortal singur, din eroare.

Nr. crt.	*Numele şi prenumele*	*Anul naşterii*	*Gradul*	*Unitatea Militară*	*Anul morţii*	*Locul morţii*
10.	Burlacu M. Mihai	1910	sold.	–	1944	În prizonierat (URSS)
11.	Bogleş P. Iojă	1922	sold.	Reg. 6 M. Viteazu	1944	Lângă Iaşi
12.	Dancă JJ. Frenț	1911	sold.	Reg. 6 Vânători	1941	Ucraina
13.	Dancă M. Ianuş	1920	sold.	Reg. 6 Roşiori	1942	Caucaz
14.	Dumea P. Frenț	1917	sold.	Reg. 8 Dorobanți	1944	Lângă Iaşi (dispărut)
15.	Donea V. Anton	1909	sold.	Reg. 14 Infanterie	1941	Ucraina
16.	Dorcu Fr. Martin	1923	sold.	Reg. 14 Infanterie	1945	Mort acasă, grav rănit
17.	Fechită M. Vasile	–	sold.	Artilerie	1944	Mort acasă, grav rănit
18.	Frona P. Martin	1921	sold.	Reg. 14 Infanterie	1942	Cotul Donului
19.	Ghiuzan Iş. Ianuş	1910	sold.	Reg. 12 Călăraşi	1941	Miclăuşeni (Bălți – Basarabia)
20.	Ghiuzan C. Iojă	1902	sold.	Reg. 13 Infant.	1941	Odessa
21.	Ghiuzan M. Ianuş	1912	sold.	Reg. 4 Artileria Grea	1944	Adjudeni, la 23 august '44
22.	Ghiuzan M.V. Iojă	1919	Cap.	Reg. 14 Infant.	1942	Cotul Donului
23.	Ghiuzan M.V. Frenț	1936	Sold.	Reg. 10 Vânători	1942	Cotul Donului
24.	Giurgila P. Andrei	1921	Sold.	Reg. 8 Vânători	1944	Slatina – Olt
25.	Ghiuzan M.P. Anton	1919	Sold.	Reg. 12 Călăraşi	1944	Prizonierat Cotul Donului
26.	Gal M. Iojă	1913	Sold.	Reg. 13 Infant.	1942	Cotul Donului
27.	Iacob G. Anton	1920	Sold.	Reg. 6 Roşiori	1942	Caucaz
28.	Iacob F. Martin	1911	Sold.	Reg. 13 Infant.	1942	Cotul Donului
29.	Lucaci F. Anton	1918	Sold.	Reg. 12 Călăraşi	1944	Prizonierat URSS
30.	Lucaci P. Ion	1919	Sold.	Reg. 12 Călăraşi	1941	Camenca

Monumentul ridicat în memoria eroilor căzuţi în Primul Război Mondial

Crucea ridicată în memoria sătenilor ucişi la bombardamentul din 23 august 1944

Monumentele eroilor satului

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Monumentul eroilor neamului

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nr. crt.	*Numele şi prenumele*	*Anul naşterii*	*Gradul*	*Unitatea Militară*	*Anul morţii*	*Locul morţii*
31.	Moşneguţu V.Cazimir	1916	Frt.	Reg. 24 Art.	1944	Prizonier în URSS
32.	Meluţ Fr. Anton	1915	Cap.	Reg. 12 Călăraşi	1942	Cotul Donului
33.	Baciu A. Mihai	1915	Sold.	Reg. 8 Art.	1941	Odessa
34.	Mihoc Ad. Mihai	1911	sold.	Reg. 6 Vânători	1942	Cotul Donului
35.	Mihoc Fr. Frenţ	1915	sold.	Reg. 1 Art. Gardă	1945	Acasă, întors bolnav de pe front
36.	Moşneguţu Şt. Anton	1908	sold.	Reg. 12 Călăraşi	1944	In retragere Marea Neagră
37.	Mihoc Fr. Gheorghe	1921	sold.	Reg. 14 Infant.	1944	Frontul de la Iaşi
38.	Mihoc Fr. Petre	1919	sold.	Reg. 2 Grăniceri	1944	In luptele de la Bucureşti
39.	Medveş A. Petre	1923	sold.	Reg. 14 Infant.	1944	Ardeal
40.	Medveş A. Vasile	1915	sold.	Reg. 12 Călăraşi	1941	Odessa
41.	Petrişor Ij. Ion	1921	sold.	Reg. 4 Pioneri	1941	Dispărut Odessa
42.	Petrişor Ij. Petre	1912	sold.	Reg. 6 Vânători	1942	Intr-un spital din Germania, rănit – Cotul Donului
43.	Petrişor P. Anton	1915	cap.	Reg. 14 Infant.	1941	Odessa
44.	Petrişor P. Dumitru	1920	Sold.	Reg. 4 Art. Grea	1942	Cotul Donului
45.	Pârţac A. Ianuş	1919	Sold.	Reg. 14 Infant.	1941	Odessa
46.	Pârţac A. Mărtin	1921	Sold.	Reg. 14 Infant.	1943	Acasă, rănit, trimis de pe front
47.	Roca Mili Anton	1907	cap.	Reg. 12 Călăraşi	1942	Stalingrad
48.	Tălmaciu V. Iojă	1911	cap.	Reg. 13 Infant.	1944	Lângă Iaşi
49.	Băcăoanu Gr. Ioja	Născut în Adjudeni			- căsătorit în Gropniţa	

Nr. crt.	*Numele şi prenumele*	*Anul naşterii*	*Gradul*	*Unitatea Militară*	*Anul morţii*	*Locul morţii*
50.	Dónea Vasile Giurgi	Născut în Adjudeni			- căsătorit în Gropniţa	

Locuitorii din Adjudeni – morţi împuşcaţi sau în urma bombardamentelor de la 23 August 1944[40]:

1. Băcăoanu M. Anton (Gurguţ)
2. Dumea Ij.Petre (Iojoi)
3. Ghiuzan Pav. Iojă (Iojă a lui Pavel)
4. Baciu A. Petre (Şamponeaţă)
5. Ghiuzan V. Fabian (copil)
6. Mihăică A. Petre (Cichirdic)
7. Giurgilă P. Vasile (Vasile a Barbarei)
8. Butnaru Fr. Varvara (Bândoaia)
9. Ghiuzan Mr. Vasile (Vasile a lui Mărtinică)

Mărturisitori ai credinţei în anii regimului ateu comunist

1. Pr. Petru Băcăoanu

Regimul comunist a apreciat că activităţile patriotice desfăşurate de pr. P. Băcăoanu trebuiau pedepsite, motiv pentru care, în 1949, în timp ce se afla la parohia din Luizi Călugăra, acesta fost arestat.

A fost deferit justiţiei militare şi condamnat la şase ani de închisoare, pe care i-a executat la Canalul Dunăre – Marea Neagră[41].

2. Pr. Iosif Alexandru Ghiuzan

A fost arestat în 1949, sub pretextul de a fi refuzat trecerea la ortodoxie. La dosarul său personal nu există sentinţa de condamnare, fapt explicat de condamnarea sa la pedeapsă administrativă.

3. Pr. Martin Mihoc

A fost arestat de Securitatea română la 24 ianuarie 1951, alături de preoţii Şt. Tătaru, M. Rotaru, Gh. Dumitraş ş.a., şi anchetat în arestul central al Ministerului de Interne din Bucureşti. La începutul anului 1952, a fost trimis în judecată alături de preoţii Tătaru, Rotaru, Guţu, Ritti, Dumitraş şi de un grup mare de surori şi laici, în total, peste 100 de persoane.

[40] APRC Adjudeni, Dosar 1/1976, f. 176.
[41] Gh. PĂTRAŞCU, *op. cit.*, 76.

Potrivit mărturiei lui Eraldo Pintori, funcționar la Legația italiană din București, arestat și condamnat în „Lotul Pacha" în 1951, preotul Mihoc și ceilalți colegi de suferință au fost judecați de un tribunal militar, ședințele desfășurându-se cu ușile închise. Toți cei judecați au avut un comportament eroic. Ei au negat acuzațiile de spionaj care le-au fost aduse, insistând asupra faptului că acțiunea lor a vizat doar apărarea Bisericii Catolice și ajutorarea celor nevoiași. Toți și-au încheiat declarațiile lor cu *Il Cristus Vincit*. La citirea sentinței, toți acuzații l-au preamărit pe Sfântul Părinte și au cântat *L'Ecce Sacerdos Magnus*. Nimeni nu a reușit să-i facă să tacă[42].

Prin sentința nr. 104/15 februarie 1952, preotul Martin Mihoc a fost condamnat la muncă silnică pe viață și confiscarea averii pentru complicitate la crima de înaltă trădare. În plus, a fost obligat la plata sumei de 500 de lei, cheltuieli de judecată. Procurorii militari l-au acuzat pentru faptul de a-l fi sprijinit pe preotul Șt. Tătaru în „misiunile sale antidemocratice" și de a fi fost curierul care îl ajutase pe preotul Clemente Gatti să transmită unele scrisori Sfântului Scaun. Prin decretul nr. 411 din 24 iulie 1964, Consiliul de Stat al R.P.R. l-a grațiat de restul pedepsei. Pr. Gh. Pătrașcu scria următoarele cu privire la pr. M. Mihoc:

„Condamnat la temniță grea, a fost purtat timp de 13 ani prin diferite închisori, dând exemplu de mult calm, resemnare la voința lui Dumnezeu și fiind de încurajare pentru mulți confrați de suferință"[43]. Cu un an înainte de grațiere, pedeapsa i-a fost comutată la 25 de ani închisoare.

4. Pr. (Martin) Matei Ghiuzan

A fost arestat la 25 mai 1962, împreună cu vicarul său de la Parohia Bârgăuani, pr. Petru Mârț,[44] fiind acuzați amândoi de „activitate spiritual-religioasă". La 22 ianuarie 1963, prin sentința nr. 6 a Tribunalului Militar București, a fost condamnat la 12 ani închisoare corecțională și șase ani interdicție corecțională, iar prin decizia nr. 46 din 28 martie 1963 a Colegiului Militar al Tribunalului Suprem al R.P.R., i-a fost admis recursul, iar pedeapsa i-a fost redusă la șase ani de închisoare corecțională și trei ani de interdicție corecțională. În sfârșit, la 31 iulie 1964, pr. M. Ghiuzan a fost pus în libertate de către *Formațiunea de Muncă 0957 Ostrov*, conform decretului 477/1964, prin care a fost grațiat de restul pedepsei. Executase

[42] AC Conv., S/XX – B – 56.

[43] Gh. PĂTRAȘCU, *op. cit.*, 79.

[44] Pr. (Martin) Matei Ghiuzan a fost arestat la 25 mai 1962, împreună cu preoții Mihai Dămoc (Hălăucești), Iosif Celante (Piatra Neamț), Petru Mârț (Bârgăuani), Iosif Budău (Săbăoani), toți fiind acuzați de „răspândire de publicații interzise".

aproape „doi ani de puşcărie grea şi anevoioasă", „care i-au zdruncinat sănătatea"[45].

5. Pr. Iosif Iacob

Întors în țară în 1932, după finalizarea studiilor la Assisi, pr. Iosif Iacob a lucrat în Dieceza de Oradea, ca preot greco-catolic. În 1948, a refuzat să semneze „revenirea" la ortodoxie, motiv pentru care a fost arestat şi închis timp de patru ani[46].

6. Pr. Eugen Ghiuzan

A fost arestat în 1959, pe când funcționa ca paroh de Nisiporeşti, fiind acuzat că ar fi colectat materiale de construcție pentru biserica locală, fără acordul autorităților comuniste. A fost judecat de un tribunal militar şi condamnat la trei ani de închisoare, pe care i-a executat într-un lagăr de muncă. A fost eliberat în 1962[47].

7. Pr. erou Dumitru Adămuț („Obiectivul Adam")

Regimul ateu comunist s-a manifestat față de Biserica Romano-Catolică din Moldova printr-o dublă atitudine. Pe de o parte, autoritățile comuniste au afişat o imagine de tolerare a Bisericii, acordându-i acesteia chiar şi nesperatul drept de a construi şi reconstrui numeroase biserici, iar pe de altă parte, i-a supus pe unii preoți şi credincioşi la presiuni şi supraveghere polițienească continuă. Acest fapt dovedeşte că, în realitate, regimul nu a avut niciodată încredere în reprezentanții Bisericii, pe care i-a considerat potențiali duşmani ai statului totalitar din România. Următorul pas a fost persecuția preoților şi a credincioşilor, acțiune care a martirizat Biserica.

O victimă binecunoscută a Securității – brațul armat al Partidului Comunist Român – a fost preotul erou Dumitru Adămuț. Acesta se afla sub supraveghere informativă încă din anul 1968, când activa ca vicar la Bacău, iar acțiunea respectivă s-a intensificat în perioada 1973-1982, când părintele Adămuț s-a aflat la conducerea Parohiei Adjudeni. În toată această perioadă, inspectoratele județene de Securitate Bacău şi Neamț l-au ținut pe parohul Adămuț sub control total, după cum o probează documentele din fondul „Documentar" creat de fosta Securitate şi păstrate astăzi în arhiva CNSAS[48].

---

[45] Gh. PĂTRAŞCU, *op. cit.*, 76.

[46] Gh. PĂTRAŞCU, *op. cit.*, 77-78.

[47] Gh. PĂTRAŞCU, *op. cit.*, 88.

[48] Acest medallion, dedicat preotului erou Dumitru Adămuț, a fost realizat pe baza unor documente păstrate în fondul „Documentar" din arhiva CNSAS. Menționăm faptul că nu am solicitat CNSAS şi dosarul de urmărire informativă „Adam", creat de fosta Securitate, în 1979,

Presiunile asupra parohului de Adjudeni au atins punctul culminant în mai 1978, cu ocazia hramului Bisericii „Coborârea Duhului Sfânt". Astfel, la 14 mai 1978, la sfârşitul mesei organizate la casa parohială cu participarea a 80 de invitaţi, în clădire a pătruns un grup de ofiţeri de Securitate, care căutau cu febrilitate un anumit „băţ". Fiecare preot a fost cercetat, iar numeroşi săteni au fost percheziţionaţi în legătură cu misteriosul obiect. La 1 iunie 1978, unul dintre informatori descria astfel scena petrecută la 14 mai, într-un raport înaintat Securităţii din Piatra Neamţ:

> Preotul Adămuţ a fost cercetat o zi şi o noapte pentru a preda organelor de Securitate un băţ, despre care nimeni nu-şi putea da seama despre ce este vorba. Toţi cetăţenii care au participat la hram căutau beţe pe sub mese, pe afară, dar orice băţ era adus ofiţerului de Securitate, era refuzat, spunând că altfel de băţ căuta. Până la urmă, s-a aflat că acel băţ era cu totul special şi, prin el, se putea asculta tot ce se discuta la masa hramului, unde au luat parte circa 80 de persoane, şi că nu era vorba de beţele cu care umblau bătrânii prin comună.
> După câteva zile de cercetare, când de acum s-a aflat despre ce băţ era vorba şi că acesta a fost pus la masă într-un anumit scop, s-a căutat în locurile unde a fost gunoiul, şi astfel, a fost găsit într-o groapă, acoperit cu resturile de mâncare. Din discuţiile purtate cu preotul Adămuţ, acesta s-a arătat foarte mâhnit, afirmând că mai bine cei de la Securitate îl întrebau pe el ce se discuta la masă şi nu trebuiau să procedeze în felul acesta, întrucât au creat o situaţie neplăcută în comună şi se comentează mult pe această temă în rândul cetăţenilor. Acum fiecare se teme de orice băţ din apropierea lui.
> Se spune că acest băţ putea fi găsit mai uşor dacă bateriile din el nu se udau prin acoperirea lui cu resturile de mâncare. Se discută că el a fost băgat sub masă şi, când s-a făcut curăţenie a căzut, iar femeile de serviciu l-au aruncat[49].

Această întâmplare a fost relatată, la 7 septembrie 1979, de parohul D. Adămuţ, aflat la Băile Felix, la tratament, într-o convorbire purtată cu un informator plasat de Securitate în anturajul său. Cu acest prilej, parohul mărturisea următoarele:

> Eu am avut mari probleme cu Securitatea şi mai am; acum câţiva ani, mi-au trimis o studentă ca să mă corupă, dar nu le-a mers, iar acum un an, am avut invitaţi preoţi foarte mulţi şi, în timp ce eu nu eram acasă, mi-au pus la una dintre mese un beţişor de lemn în care era un registrator. Femeile care veneau la masă au schimbat tocmai masa ce-l avea şi lemnul a căzut jos [şi] a fost dat la gunoi.
> A doua zi, au venit să ia lemnul şi nu l-au mai găsit, m-au întrebat unde este bucata de lemn, dar eu nu ştiam nimic; m-au luat la anchetă, mi-au făcut

pe numele preotului Dumitru Adămuţ, motivul fiind acela că SRI răspunde, de regulă, cu „Necunoscut" la acest tip de cerere.

[49] Arhiva CNSAS, Fond D. 69/vol. 34, f. 77.

percheziție acasă. A doua zi, l-am căutat la gunoi, l-am găsit şi l-am predat; dacă ştiam de el, îl băgam la porci, să asculte muzică porcească. S-a făcut anchetă mare, i-a schimbat din funcție pentru faptul că s-au desconspirat. S-au făcut de râs, au vorbit la „Europa Liberă" de ei mult timp[50].

De menționat faptul că, la 21 septembrie 1979, Direcția I din Departamentul Securității Statului confirma incidentul de la Adjudeni, în care fusese implicat Serviciul T.O. (Transmisiuni Speciale)[51].

La 25 ianuarie 1979, Inspectoratul Județean de Securitate Neamț a deschis dosarul de urmărire informativă privindu-l pe preotul D. Adămuț (Obiectivul D.U.I. „Adam"). Scopul operațiunii era „urmărirea calificată" a preotului respectiv, „în dosar informativ, prin concentrarea unor forțe şi mijloace ale organelor de Securitate". Principalul motiv invocat de Securitate în acest caz erau presupusele legături ale celui urmărit cu unele călugărițe din Congregația „Notre Dame de Sion" din Franța şi Italia, dar şi cu responsabili din conducerea organizației *Caritas* de la Viena. Astfel, părintele Adămuț era suspectat de a fi furnizat respectivelor călugărițe informații cu privire la starea de spirit din rândul preoților şi în legătură cu măsurile luate de Securitatea română după publicarea în Occident a articolului intitulat „Păstorul a murit, Biserica trăieşte. Treizeci de ani de persecuție împotriva Bisericii din Moldova". De asemenea, vizitele în țară ale unor călugărițe erau etichetate de securişti drept „culegere de informații necesare organizațiilor catolice reacționare din străinătate".

Cel de-al doilea motiv invocat în deschiderea dosarului se referea la „relațiile apropiate" pe care părintele Adămuț le avea cu cetățeni străini din Austria, Italia şi RFG, care îl vizitau şi la Adjudeni[52].

Cel de-al treilea motiv era legat de faptul că cel urmărit primea uneori sume de bani în valută de la Societatea de Binefacere Europaischer Hilfsfonds de la Viena, pe baza relațiilor apropiate pe care le avea cu directorul acestei societăți, *Gerhard Specht*. Ultimul motiv invocat de Securitate era legat de presupusele acțiuni ale parohului de Adjudeni privind „ridicarea artificială a dolarului" prin cumpărarea de la „Comturist" a unor produse şi revinderea acestora în lei.

Obiectivele pe care ofițerii de Securitate intenționau să le realizeze erau „curmarea acțiunilor ostile" întreprinse de călugărițele catolice venite din Occident şi desconspirarea „legăturilor" dintre acestea şi preotul Dumitru Adămuț, a scopului real şi destinației banilor primiți de paroh de la Caritas, precum şi „documentarea" presupusei „activități infracționale" a

[50] Arhiva CNSAS, Fond D. 69/vol. 34, 82.
[51] Arhiva CNSAS, Fond D. 69/vol. 34, 83.
[52] Arhiva CNSAS, Fond D. 69/vol. 34, 72.

celui urmărit în cazul preschimbării valutei. O dată cu îndeplinirea acestui ultim obiectiv, părintele Adămuț urma a fi deferit organelor de Miliție, pentru anchetă[53].

Pentru realizarea acestor obiective, Securitatea din Piatra Neamț a întocmit un plan de măsuri cuprinzând nouă puncte, ce urma a fi pus în aplicare de doi colonei. Astfel, rețeaua informativă a Securității trebuia să stabilească „contribuția" părintelui D. Adămuț la îndeplinirea presupuselor „misiuni" pe care le organizaseră în România un grup de patru maici din Congregația „Notre Dame de Sion"; verificarea detaliată a celor 35 de cetățeni români cu care cel urmărit se afla în relații de prietenie și folosirea acestora în operațiunile operative care îl vizau pe preotul D. Adămuț; cunoașterea din timp a programului vizitelor la Adjudeni ale unor cetățeni străini, precum și ale unor călugărițe catolice. Pentru acest scop, urmau a fi folosite mijloacele informative „F", „S" și „T" (interceptare scrisori, telegrame, ascultare telefonică etc.). La folosirea ultimului mijloc – „T" –, se recomanda precauție desăvârșită, deoarece se aprecia că „obiectivul are deja unele cunoștințe în acest sens și le poate depista"[54].

Alte măsuri vizau obținerea de informații de la „Comturist" cu privire la obiectele cumpărate de cel urmărit, dar și a „probelor" ce urmau a fi folosite de Miliție împotriva acestuia. Numeroși informatori, pregătiți contrainformativ de Securitatea din Piatra Neamț, urmau să obțină „confidențe" de la părintele Adămuț în legătură cu vizitele unor cetățeni străini la Adjudeni. De asemenea, părintele Adămuț urma a fi verificat în județele cu populație catolică, iar cu ajutorul unor informatori care călătoreau în Occident, urma a fi realizată operațiunea de manipulare a celui urmărit, acesta fiind astfel determinat să transmită diverse mesaje unor cunoscuți din afara granițelor țării.

Ultimele două măsuri erau și cele mai cinice. Astfel, punctul nr. 8 prevedea că urmau a fi identificate persoane care să ajute Securitatea în acțiunea de compromitere a „obiectivului", iar unul dintre ofițeri urma să-l contacteze pe cel urmărit cu scopul de a-l chestiona, dar și pentru a-l dezinforma metodic. Referatul în cauză se încheia cu următoarea concluzie: „În funcție de datele și informațiile ce se vor obține, după aplicarea acestor prime măsuri, vom propune și alte măsuri care să conducă la cunoașterea și neutralizarea oricăror acțiuni ostile statului nostru din partea acestui element"[55].

Securitatea a acordat în următorii patru ani o atenție deosebită acestui caz, iar la 7 august 1979, dosarul de urmărire informativă a fost preluat

[53] Arhiva CNSAS, Fond D. 69/vol. 34, 73.
[54] Arhiva CNSAS, Fond D. 69/vol. 34, 74.
[55] Arhiva CNSAS, Fond D. 69/vol. 34, 75.

de Serviciul IV din Direcția I a Securității Statului. La 21 mai același an, aflat în Parohia Săbăoani la aniversarea de 75 de ani a preotului Bernardin Romila, parohul D. Adămuț mărturisea celor prezenți la acest eveniment că găsise în casa parohială de la Adjudeni o

> instalație grozavă, [la] care se prinde orice vorbă din casă. Era instalația întinsă în toate camerele, până și în capelă (...) A găsit firele, a găsit o cutie cu mai multe aparate, alte beţişoare, şi pe toate le-a fotografiat şi le păstrează bine sub cheie, într-un dulap. Dar el a spus că ştie când într-o casă este o asemenea instalaţie, căci aparatul de radio îi dă semn: când vrea să asculte pe programul trei, are un ţiuit deosebit, care înseamnă că îi dă de ştire că în casă la el e asemenea instalaţie[56].

În anii următori, Securitatea a intensificat atât acuzațiile aduse părintelui D. Adămuț, cât și măsurile operative privind urmărirea sa. Pe acest fond extrem de tensionat, părintele a suferit foarte mult, iar la 10 septembrie 1982, a murit. La înmormântare, care a avut loc la Adjudeni, au vorbit Mons. Petru Gherghel şi pr. Anton Budău, iar predica a fost ținută de pr. profesor Eduard Ferenț, desemnat în acest sens de pr. Anton Dancă, paroh de Iugani la acea dată, și care fusese ales executor testamentar de pr. D. Adămuț. Cu ocazia unei vizite pe care preotul E. Ferenț a făcut-o la Adjudeni, cu puțin timp înainte de moartea parohului Adămuț, acesta din urmă și-a exprimat dorința de a-l avea ca predicator la înmormântare. În predica sa, preotul E. Ferenț a scos în evidență icoana preotului D. Adămuț, cu zelul, crezul şi dăruirea sa pentru cauza lui Cristos şi a Bisericii, exemplul său de dăruire, concretizat şi în construcția bisericii din Adjudeni, care rămâne un simbol al credinței părintelui Adămuț, al hărniciei şi permanenței catolicilor moldoveni pe aceste meleaguri. De asemenea, predicatorul a oferit o explicație teologică profundă, dar dificilă, cu privire la viața preotului, în general, inserată în contextul vieții şi operei lui Cristos, care a venit în lume, s-a jertfit pentru oameni şi a murit ca să învie glorios. Viața preotului este asemănătoare celei a lui Cristos, o viață dăruită ce contribuie la mântuirea lumii.

[56] Arhiva CNSAS, Fond D. 69/vol. 34, f. 86.

CAPITOLUL VII

MĂRTURII ISTORICE

1. Câteva file de istorie contemporană

Pr. Anton Dancă

Deşi am venit pe lume într-o perioadă de prosperitate în ţară, am întâmpinat necazuri din prima zi: mama era necăjită că mi-a trebuit să mă nasc pe 11 iunie 1937 şi s-o împiedic de a participa la hramul de la Răchiteni, 13 iunie, *Sfântul Anton de Padova.* S-a consolat cu gândul că-mi pune numele *Anton* şi poate în viaţă mi se va întâmpla să fiu şi eu un *făcător de minuni.* Ca să vedeţi planuri la o ţărancă analfabetă, dar credincioasă!

Nu ştiu cum s-ar putea încadra relatarea mea în monografia satului natal, când ceea ce voi spune pare mai mult o autobiografie, care cuprinde o perioadă de zece ani: 1940-1950. Nu dau date precise – zi, lună, an – din această perioadă pentru fiecare relatare, decât cu mici excepţii, de teama de a nu le greşi, fiindcă istoria, ca şi matematica, n-au fost materii forte în pregătirea mea intelectuală. Cum ar fi posibil, de exemplu, să spun cu exactitate ziua, luna şi anul când a plecat tata în război? Eu eram copil şi el nu mai trăieşte ca să mă poată informa corect. Şi apoi, dacă vreun istoric chiţibuşar îmi găseşte vreo greşeală? Ar fi posibil să-mi compromită unitatea povestirii şi credibilitatea.

Monografia satului natal, Adjudeni, mă provoacă la amintiri din copilărie. Chiar dacă aş avea talentul lui Ion Creangă, n-aş putea să-mi desfăşor şirul amintirilor într-un mod atât de romantic, fiindcă ale lui sunt dintr-o epocă patriarhală, pe când ale mele, cuprinse între anii 1940 şi 1950, sunt dintr-o epocă sumbră, marcată, mai ales, de cel de-al Doilea Război Mondial.

Când tata a plecat pe front, ne-a sărutat pe rând; i-am simţit tremurul buzelor; i-am văzut lacrimile sclipind în ochi; mama nu şi le-a putut stăpâni... şi le-a lăsat să cadă într-o batistă. Fiind cel mai mare dintre băieţi, aveam două surori mai mari şi doi fraţiori mai mici, m-a luat în căruţa care l-a dus la Gară la Roman. Mergea pe front împreună cu un alt consătean. La despărţire, amândoi şi-au făcut semnul Crucii şi ne-au spus: „Mare-i Dumnezeu; ne vom întoarce! Să vă găsim sănătoşi". Şi tata s-a întors sănătos, în anul 1944. I s-a permis să vină acasă şi să-şi apere copiii;

despre celălalt nu ştiu dacă s-a mai întors. În ziua de 22 august 1944, eram adăpostiți într-un tranşeu făcut de moşul meu, Ioan G. Dancă, sub un măr pădureț, bine camuflat. Totuşi, după ce ruşii au reuşit să treacă Siretul şi să scotocească peste tot, ne-au găsit. Pa tata l-au luat, ca să-i ducă la o crâşmă. Pe drum a profitat de neînțelegerea ce s-a iscat între ruşii călări şi infanterişti. Tata, deoarece cunoştea bine locul, a sărit un gard şi s-a făcut nevăzut prin porumbul dintr-o grădină. Au tras după el, dar nu l-au nimerit. Cavaleria rusă voia să-i întoarcă pe infanterişti din drumul spre crâşmă, fiindcă, după cele înțelese de tata, trebuiau să ajungă cât mai repede la Berlin. Toată noaptea dintre 22 şi 23 august a stat ascuns în porumbul din grădină, care era foarte înalt în acel an, supraveghind gospodăria.

Alte amintiri din această perioadă? Da, mai am. Am făcut Prima sfântă Împărtăşanie. Mergeam la învățătura catehetică cu frică, pe sub garduri, pe sub copaci. Huruitul avioanelor de bombardament se auzea destul de des. Parohul, Bernardin Romila, nu ne ținea mult, fiindcă se temea să nu ne surprindă vreo bombă care să cadă pe biserică. Era foarte fricos, zic eu, dar era foarte posibil să fi fost extrem de prudent. Ruşii l-au găsit ascuns în poiata găinilor. L-au lăsat în viață. Mai erau şi printre ei oameni credincioşi. Din păcate, dacă acum nu avem arhiva parohială, se datorează lui; n-a luat măsurile de rigoare pentru a o ascunde, şi aşa a fost distrusă de incendiu. Când, în 1945, s-a întors ca paroh părintele Anton Tălmăcel, se spune că tare l-a mai dojenit pentru această neglijență. Tot în această perioadă, când părinții mergeau la câmp pentru lucru, ne învățau cum să ne ascundem într-un tranşeu din apropierea casei şi să punem crengi deasupra, îndată ce auzim zgomotul făcut de avioane. Şi, într-adevăr, cum auzeam huruitul lor, fie de-ale noastre, fie de-ale duşmanilor, săream în tranşeu unul peste altul.

Un tanc *eliberator*, venit din Răsărit în ziua de 22 august în jurul amiezii, ne-a luat în spate un vişin şi două porți, pe care tata a trebuit să le recupereze de la o distanță apreciabilă.

La o zi sau două, după trecerea frontului, tata m-a luat în căruță, ca să ieşim la câmp pentru a duce hrană vitelor. N-am ajuns la câmp, fiindcă tata, deşi văzuse multe pe front, s-a speriat de spectacolul de pe imaşul dinspre Săbăoani: morții zăceau unul lângă altul. Pe tăpşanul de lângă baltă era un cârd de gâşte. Dintr-un camion au sărit soldații ruşi şi fugeau după ele, trăgând cu pistolul. Fiind tare ocupați cu vânătoarea de gâşte, ne-am strecurat neobservați şi ne-am întors acasă.

Din cele auzite de la cei mai mari decât mine, care au văzut lucruri înfiorătoare, le pot relata ca vrednice de crezare. Spuneau că un grup de soldați români s-a refugiat în clădirea Primăriei, cu intenția de a se preda sovieticilor; dar aceştia, când au sesizat că în clădire sunt oameni, nu i-au

somat să iasă şi să se predea, ci au aruncat grenade prin geamuri. Sângele şi creierii le-au sărit pe toţi pereţii. Am trecut pe drum prin faţa Primăriei la câteva zile mai târziu, cred că într-o duminică, mergând la biserică, dar mi-a fost frică să intru şi să văd, fiindcă arăta destul de rău văzând-o şi numai pe dinafară.

După felul cum discutau cei în vârstă despre Rusia, că este foarte mare, în mintea mea de copil credeam că şi ruşii, ca oameni, sunt foarte mari, cam cât un păr din livadă, care avea în jur de 25-30 de metri. Când i-am văzut în realitate cât sunt de mici, mult mai mici decât flăcăii noştri din sat, îmi venea să-i compătimesc şi nu înţelegeam de ce se temeau ai noştri atât de mult de ei. Ba am văzut că au sentimente omeneşti foarte profunde şi pot plânge. La câteva zile după trecerea frontului, un ofiţer rus a venit acasă la noi şi, foarte politicos, a cerut ceva de mâncare. S-a înţeles cu tata cât ruseşte, cât româneşte. Mama i-a pregătit masa şi noi, copiii, ne-am strâns în jurul lui, să vedem dacă într-adevăr mănâncă. Văzându-ne în jurul lui atât de curioşi şi nevinovaţi, ofiţerul a început să lăcrimeze. Tata l-a întrebat, cât cu gura, cât cu mâinile, pentru ce plânge. N-a reuşit să spună nici el totul în cuvinte, ci a arătat mai mult prin semne că şi el acasă, în Rusia, a avut copii ca şi noi, dar au venit... (mă abţin să dau numele soldaţilor cruzi, fiind români dintr-o anumită provincie), i-au luat în baionetă şi i-au aruncat peste gard... Definesc războiul drept un infern în care se nasc monştri cu faţă umană.

Dacă ar trebui să dau o definiţie satului natal, cel puţin pentru perioada 1940-1950, nu m-aş sfii să-l numesc *Sat Martir*. Peste patruzeci de case au fost distruse până în temelii de artileria germană care trăgea din deal de la Săbăoani, încercând cu un efort disperat să stabilească linia frontului pe Siret, dând posibilitatea infanteriei să se retragă. Se spune că oamenii din sat, văzând cum obuzele germane au luat satul să-l distrugă la metru pătrat, i-au călăuzit pe soldaţii ruşi prin marginea satului Răchiteni, au trecut prin satul Sturdza (Izvoarele de azi), au urcat dealul la Săbăoani şi i-au luat pe nemţi pe la spate; şi aşa s-a oprit tirul nimicitor.

În grădină, pe drum, pe câmp, peste tot existau gropi făcute de bombe şi de obuze. Armamentul abandonat era la tot pasul. Deseori auzeam explozii. Copilandrii şi flăcăuaşii încercau să se folosească de grenade şi de alte explozive, ca să se distreze sau să-i sperie pe alţii... N-au fost puţini cei care şi-au găsit moartea sau au rămas mutilaţi pentru toată viaţa. Îmi mai amintesc cum, în luna septembrie 1944, când părinţii au mers la Siret să pună cânepa la topit, pe apă mai venea la vale, din când în când, câte un cadavru ieşit din mâl sau mai ştiu eu de unde. Înfiorător spectacol. Toţi ieşeau din apă speriaţi.

Şi, cum se spune că o nenorocire nu vine niciodată singură, exact aşa au stat lucrurile. *Aşteptam mântuirea şi iată nenorocirea.* În acea perioadă au mai fost un cutremur şi o iarnă deosebit de grea. Era aşa un ger încât ţin minte că, din casă de la bunica Ana, luam o cană cu apă, ieşeam în fugă pe prispa casei şi aruncam apa în sus, care, până să ajungă jos, îngheţa şi bobiţele făceau un fel de explozie la impactul cu gheaţa din curte. A mai fost şi o secetă devastatoare în anii 1946-1947, urmată de un an de foamete, în care mulţi şi-au găsit sfârşitul. Datoriile de război, cotele faţă de stat, cum se numeau atunci, trebuiau achitate. Încasatorii nu se sfiau să pună sechestru pe bunurile gospodăreşti, culegătorii de cote aveau grijă să ia şi ultimul bob de grâu sau grăunte de porumb, lăsând familiile cu mulţi copii cu ochii în lacrimi, ştiind că vor trebui să-şi astâmpere foamea cu rădăcini. Atunci eram copil şi nu sesizam toată gravitatea problemelor, dar acum stau şi mă întreb: ce gândeau acei părinţi care, atunci când copiii le cereau de mâncare, nu întrevedeau nici o posibilitate de a le oferi ceva? O inimă de mamă şi o inimă de tată ar fi putut rămâne insensibile? Părinţii noştri au fost eroi!

Şcoala şi învăţătorii de care îmi amintesc. Clădirea şcolii o vedeam deseori, fiind lângă biserică. Nu-mi amintesc să-i fi păşit pragul înainte de clasa I. Îmi amintesc de sala cea mare, cu geamurile spre biserică, multe dintre ele sparte. Duşumelele din scânduri uzate, băncile puţine şi destul de schilodite, pereţii păreau albi în comparaţie cu o tablă mare şi neagră din spatele catedrei. Ştiu că în clasă mai era şi o sobă din fier sau teracotă. Oricum, iarna producea mai mult fum decât căldură. Dealtfel, ca să avem cu ce încălzi sala de clasă, mult timp, iarna, fiecare trebuia să aducă în trăistuţa şcolară şi câteva bucăţi de lemne.

Ceata de elevi din clasa I era pestriţă, nu numai la îmbrăcămintea mai mare pentru unii şi mai mică pentru alţii, dar era şi o mare diferenţă de vârstă: băieţi şi fete, aş putea spune, mai potriviţi pentru horă decât pentru ghiozdan. De aceşti flăcăi din clasa I îmi aduc bine aminte cum, văzând că vine părintele paroh, Bernardin Romila, la ora de religie, săreau prin geam, peste gard, şi nu se mai opreau decât unii în Cătină şi alţii în Borcana, fiindcă nu reuşeau să înveţe *Cele zece porunci*. Atâta am prins religia în şcoală, în clasa I. Este drept, părintele Romila, Dumnezeu să-l odihnească, avea metoda lui de a ne asculta la oră. Se aşeza pe partea de sus a băncii din faţă, în aşa fel ca să poată mişca un picior, ţinea o cheie mare în mână, de la uşa bisericii sau de la casa parohială, nu ştiu, te chema în faţa lui, îţi cerea să spui anumite rugăciuni şi cel care nu ştia sau se intimida văzându-i bocancul mare din piciorul care se tot mişca şi cheia din pumn, era întors cu spatele în care i se aplica o lovitură cu cheia şi alta cu bocancul

într-o altă parte, tot din spate, dar ceva mai jos, apostrofându-l: *Ieşi afară, măgarule! Şi să ai grijă pentru data viitoare!* Nu ştiu dacă data viitoare nu-şi afla salvarea sărind prin geam. N-ar trebui, poate, să spun aceste lucruri despre părintele Bernardin, care ne învăţa atâtea lucruri frumoase, dar fac şi ele parte din peisajul pestriţ al acelor vremuri. De altfel, metoda cu *bătaia ruptă din rai* era la ordinea zile la toate materiile de şcoală. Nu-mi amintesc să fi luat bătaie la palmă cu linia pătrată, dar îmi aduc aminte cum sora mea mai mare, Elisabeta, a venit odată acasă cu mâinile umflate şi plângea în hohote că nu se mai duce la şcoală niciodată. După ce a ţinut palmele un timp în apă rece, şi-a făcut frumos lecţiile şi a doua zi a mers pe drumul trasat de tata. Metoda aceasta a făcut să rămână foarte mulţi analfabeţi, dar şi cei care au învăţat carte au ajuns oameni mari. La un moment dat, satul cu cei mai mulţi preoţi a fost Adjudeniul. Unii părinţi, dar mai ales văduvele de război, nu-şi lăsau copiii la şcoală, ci îi trimiteau să lucreze pământul, să ducă vitele la păscut, şi mulţi nu-i ascultau, preferând hoinăritul prin luncă şi la scăldat în baltă sau în Siret, când era timpul examenelor.

Cel mai vajnic învăţător a fost domnul director Constantin Andrei. Îndată după război, au mai fost doi învăţători suplinitori: moşul meu, Petre G. Dancă, şi Anton Dumea, tatăl preoţilor Bonaventura şi Claudiu. Deşi erau învăţători improvizaţi, totuşi, la o inspecţie au fost găsiţi mult mai vrednici decât alţi învăţători de profesie din satele vecine. Petre G. Dancă a predat la clasele I şi II, iar Anton Dumea la clasele III şi IV. După câte îmi amintesc, şi-mi amintesc cu plăcere, pentru clasele primare am avut acelaşi director, pe Constantin Andrei, care punea mult suflet pentru ridicarea nivelului la învăţătură. Uneori era ajutat de soţia sa, Maria, care venea în clasă numai să ne pună la citit şi să ţipe ca să facem linişte. Nu acelaşi lucru se petrecea când îi ţinea locul unul dintre copii: Mina, Titu, Egidiu sau Fidel, fiindcă aceştia ştiau să ne verifice nu numai temele, ci şi să umble la perciuni şi la urechi.

Învăţământul primar se desfăşura cu greu din lipsa rechizitelor şcolare. Chiar în anul acesta mi-a povestit un coleg, acum preot, cum a pierdut un an de şcoală, fiindcă la un control nu avea cartea de citire şi a fost trimis acasă, spunându-i-se: *N-ai carte, n-ai parte. Pleacă!* În primele două clase am umblat cu trăistuţa în care aveam doar plăcuţa şi plumbul. Fiindcă azi nu se mai pomeneşte de aşa ceva, simt că trebuie să explic: plăcuţa era făcută din ceramică neagră sau gresie, pe o parte având linii drepte, pentru scrisul cu litere, şi pe cealaltă pătrăţele, pentru scrisul cifrelor. Plumbul era din grafit şi lăsa urmele celor scrise pe plăcuţă. Cele scrise se ştergeau uşor. La cea mai mică neatenţie, lecţiile scrise acasă dispăreau până la şcoală. Plăcuţele se spărgeau foarte uşor, mai ales că, la terminarea orelor

de şcoală, aveam obiceiul să ne batem între noi folosind ca primă armă trăistuţa.

Mulţi copii absentau de la şcoală din cauza bolilor, mai ales a scarlatinei, pojarului, gripei şi a lipsei de îmbrăcăminte. Nu erau medicamente şi nici detergenţi pentru spălatul hainelor care erau pline de paraziţi, şi trupul plin de rapăn, şi părul cu păduchi şi alb de lindini. Medicamentele cel mai des uzitate pe atunci au fost: ungerea trupului cu usturoi, cu gaz lampant şi cu anumite alifii făcute din diferite buruieni după reţete secrete, ştiute numai de câteva babe din sat. Câteva înghiţituri de gaz aveau menirea să te elibereze de viermii intestinali. Se mai folosea stingerea de cărbuni şi turnarea de cositor topit în scăldătoare, tot de anumite babe care mai mişcau buzele, ca să dea impresia că folosesc o formulă magică ştiută numai de ele. Cei care supravieţuiau, mai ales dintre copii, era meritul lor; cei care mureau, era meritul lui Dumnezeu că i-a scos din *valea de lacrimi.*

Puţini erau cei care, terminând cu chiu, cu vai cele patru clase primare, se mai încumetau să meargă la o şcoală superioară. Şi eu a trebuit să pierd intrarea în clasa I din cauza bolii. Abia am ajuns în clasa a IV-a. După ce, în prealabil, domnul Andrei l-a ameninţat pe tata că mă lasă repetent, dacă nu frecventez regulat cursurile, fiindcă toată primăvara mă lua să-i mân caii la arat. M-am apucat serios de carte şi trebuia să-mi dea chiar premiul I, dar, din cauza lipsurilor, am fost retrogradat până la prima menţiune. La serbarea de sfârşit de an, mi s-a cerut să spun o poezie cu multe strofe – *Odă lui Stalin* –, pe care am încercat s-o memorizez, dar nu reuşeam s-o pun la inimă, fiindcă pe acasă, pe drum, peste tot, la orice lipsă materială sau de ameninţare la adresa libertăţii, auzeam: *Lua-l-ar d...pe Stalin şi pe toţi ai lui!* Aşa se face că, la serbare, după ce am păşit şovăitor pe scena din salon, în faţa unui public numeros, compus doar din elevii şi părinţii acestora, pe alţii nu-i încântau serbările noastre, după ce am declamat două sau trei strofe, m-am încurcat. Cu tot efortul disperat al dirigintei, venită la începutul anului IV să ne înveţe limba rusă, n-am reuşit s-o duc la capăt, dar am fost aplaudat frenetic şi cu hohote de râs. Atunci am plâns, dar acum cred că toţi s-au bucurat, sperând în eşecul lui Stalin şi al marii noastre prietene de la răsărit, Uniunea Sovietică. Nu mi-am dat seama că atunci, fără să vreau, am făcut un pas mic pentru o victorie mare de mai târziu, *prăbuşirea Împăratului Roşu;* dar, vorba zicalei: *Mai bine mai târziu decât niciodată.*

Fiindcă a venit vorba de serbări, acestea aveau loc mai des, nu numai la sfârşitul anului şcolar, ci şi la Înălţarea Domnului, fiind *Ziua eroilor*, şi numai în clasa I am participat la serbarea de 10 mai, *Ziua regelui.* Apoi au intrat serbările stereotip: se cânta un cântec patriotic şi de preamărire a *Marelui Conducător, Stalin,* şi a marii alianţe cu URSS, câteva dansuri

populare cu strigături de pe la nunți, un discurs de informare politică şi câte o poezie din Coşbuc şi Eminescu, sau, aşa cum am pățit-o eu cu *Oda lui Stalin*. Cum se spune, serbările n-aveau nici un haz şi participarea era foarte redusă.

Votări şi alegeri după război. Fiind mic, nu eram implicat direct în campania electorală. Îmi aduc aminte doar de câteva lucruri. Într-o zi, a apărut pe ulița noastră un om călare pe o mârțoagă, care avea misiunea să informeze lumea că vor fi alegeri. Mai întâi, suna din goarnă, apoi striga cât îl ținea gura: *Dacă nu votați cu Groza, perceptoru-ți bate toba!*, şi, pentru a se şti că nu-i de glumă, chiar bătea într-o tobă mică atârnată de gât. Pe garduri au fost lipite afişe mari cu instrucțiuni, pentru a şti pe cine trebuie să voteze cetățeanul. Nu-mi amintesc de numărul partidelor politice angajate în lupta pentru putere, dar am văzut afişe mari, unele cu soarele şi altele cu ochiul. Le lipeau ziua şi în noaptea următoare erau rupte cele cu soarele, iar în noaptea cealaltă, cele cu ochiul. Ca să nu se mai facă risipă de hârtie, țara şi aşa fiind sărăcită de război, indivizii veneau cu o găletuşă cu vopsea neagră şi pe orice gard din scândură, beton sau pe un perete de la drum pictau un cerc negru şi-i puneau nişte linii, tot negre, ca să apară ca raze ale soarelui. Mult mai târziu, mi-am dat seama că este o prevestire apocaliptică din Scriptură: *în zilele acelea, soarele se va întuneca* etc. Alții desenau ochiul. Noaptea, unii puneau ochiul peste soare şi alții soarele peste ochi. Mulți ani am văzut aceste caricaturi electorale întipărite pe garduri. Nu ştiu dacă de atunci, de mai înainte sau mai târziu, au învățat creştinii noştri să înjure de Soare şi să blesteme cu „sări-ți-ar ochii". Asta rămâne tot o pată neagră pentru istorie. Adevărul votărilor de atunci mi-a rămas ca o enigmă pentru cele de azi. Toată lumea zicea că a votat ochiul, şi totuşi, câştigător a fost soarele; azi, adică, mai bine zis, după primele alegeri după 1990, am auzit cum foarte mulți de pe străzile Bacăului se întrebau dacă este posibil: *Am votat PNL şi a ieşit PDSR*. Aşa se mai fac minuni şi azi, din păcate.

Obiceiurile din sat. Pe lângă această fațetă sumbră, copilăria mea a avut şi momente fericite, uneori de rai, când mergeam cu vitele în Lunca Siretului şi mă întâlneam cu o lume minunată: flori, fluturi, păsărelele care cântau în plopi şi răchite, cele multicolore, care îşi făceau cuibul în malurile înalte ale Siretului, mure, bureți, pădurețe şi alte fructe sălbatice, peşti, şerpi, vulpi, iepuri, lupi etc., de nimic nu ducea lipsă natura înconjurătoare, care devenea izvor de poezie, cântece, basme etc., pe care mulți bătrâni talentați le transformau în urături de Anul Nou, în zicători şi poveşti fermecătoare pe timpul şezătorilor de toamnă şi de iarnă. Cusăturile

şi împletiturile dădeau farmec hainelor la horele din sat, printr-un port național deosebit de îngrijit. Înainte de *Lăsata Secului*, adică cu trei zile înainte de începutul Postului Mare, Miercurea Cenuşii, voiam şi noi, copiii, să avem distracția noastră, înjghebând o horă pe medianul de la marginea satului, dar părintele paroh ne-o interzicea din motive morale: vorbe murdare, bătăi copilăreşti, certuri pentru supremație în a comanda cântările pentru dans etc.

Biserica veche din sat era centrul de unitate al locuitorilor. Construită în stil roman, era înzestrată cu cel mai mare clopot de pe Valea Siretului, având o greutate de 700-800 kg. Cu dangătul său profund şi armonios, după ce se termina de tras, zumzetul dura multe secunde, până se stingea ca o muzică într-un piano dulce, lăsând în urechi o chemare care mergea în lăcaşul sufletului. Toate satele vecine – Butea, Răchiteni, Sturdza (Izvoarele de azi), Tămăşeni, Buruieneşti, Traian, şi în zilele liniştite de primăvară şi toamnă, chiar până la Săbăoani – stăteau smirnă să-l asculte. Regretabil este faptul că în timpul războiului a fost lovit de un obuz şi a crăpat. Emoționa până la lacrimi când dangătul său intra la unison cu cântarea: *Glas de clopot cunoscut, dimineața, când l-aud... / La amiază când l-aud.../ Când spre seară îl aud.../ Aş dori să-l mai aud / Înainte de-a muri, / Ca şi-atunci să te salut... Fecioară Marie!* A fost refăcut, dar nu s-a reuşit să i se redea timbrul plăcut de la început.

Alte momente importante, de care îmi aduc aminte cu plăcere, au fost zilele de sărbătoare în care părintele Martin Mihoc şi-a făcut primiția; de asemenea, părintele Petru Bogleş şi Matei Ghiuzan. Evenimentul principal l-a constituit vizita preasfințitului Anton Durcovici pentru a administra sfântul Mir. A trebuit să traverseze Siretul, venind de la Rotunda. Siretul se revărsase. De la marginea satului Rotunda şi până la Adjudeni, pe o distanță de aproape un kilometru, era o masă de apă. Tata, care lucra la parohie, a pregătit o luntre pentru douăsprezece persoane, în care să vină episcopul, preoții şi cei ce vâsleau. În alte cinci bărci mai mici se aflau coriştii, care trebuiau să-l însoțească şi să-i cânte pe parcursul traversării Siretului. Numai că, ajungând în mijlocul torentului, bărcile mici au fost luate de vâltoarea apelor şi duse la vale; numai barca mare, în care era episcopul Anton Durcovici şi cei care îl însoțeau, a reuşit să ajungă la locul stabilit, unde era aşteptat de credincioşii din Adjudeni. Fiind printre copiii candidați la sfântul Mir, eram în față şi l-am văzut pe episcop coborând din barcă foarte galben la față şi, înainte de a ne adresa un cuvânt, s-a întors spre apele învolburate şi a făcut semnul sfintei Cruci asupra lor. Din acel moment, apele s-au retras şi în acel an nu am mai avut inundații. Cred că episcopul Anton Durcovici s-a speriat, nu de felul în care a traversat Siretul, ci mai mult de soarta celor aflați în cele cinci bărci mai mici, care erau

duse la vale de apele furioase, şi cu greu au ajuns la mal. Nu după mult timp, a fost arestat şi apoi a murit în închisoarea de la Sighet. Într-un fel, îi datorez nu numai primirea sacramentului Confirmaţiunii, ci şi chemarea mea la sfânta Preoţie.

Un rol deosebit pentru satul Adjudeni în această perioadă, şi nu numai, l-a avut dascălul Mihai Mihoc. Pot să-l numesc un organizator de cor bisericesc desăvârşit. Colinzile din Noaptea de Crăciun, cântările de Paşti, de hramul bisericii şi alte sărbători erau de nota zece. Fără exagerare, l-am auzit în mai multe rânduri cum, când başii îşi intrau în rolul lor, se cutremurau geamurile la biserică. De altfel, talentul său s-a dovedit şi pe plan laic, atunci când i s-a cerut părintelui Anton Tălmăcel să accepte participarea corului la concursurile de întrecere pe judeţe. N-a fost concurs pe care să nu-l câştige pe locul I. Dar acest lucru s-a desfăşurat mai ales după 1950. Oricum, când corul a cântat şi pentru noi, cei din sat, cântările populare, în salon, am asistat la un spectacol unic din viaţa mea: bărbaţii – tineri şi bătrâni –, plini de bucurie, aruncau căciulile în sus şi chiuiau, femeile, fetele şi copiii aplaudau frenetic.

Eram mic, dar cum tata mai lucra la parohie ca angajat pentru gospodărie, mă mai lua cu el. Paroh era părintele Anton Tălmăcel, supranumit *Profetul*. Este greu de descris complexitatea fizică, psihică, teologică, morală, intelectuală a acestui om, pe care întotdeauna l-am socotit genial. De aceea, când a murit, în anul 1957, credincioşii, plini de recunoştinţă pentru tot ce a făcut, l-au înmormântat în biserică, contrar voinţei ordinarului diecezei de atunci, Petru Pleşca. Atât la prima şedere ca paroh, cât şi la a doua, părintele Anton Tălmăcel a promovat, în primul rând, viaţa euharistică, iar apoi, chemările la preoţie şi la viaţa consacrată, mai mult decât în oricare altă parohie din Moldova. Se spune chiar că primul Seminar franciscan a început la Adjudeni cu trei candidaţi, care îşi aveau sala de studiu, de masă şi dormitor într-un paravan, într-un fel de anexă a casei parohiale. Despre acest lucru dau mărturie cei mai în vârstă decât mine. Ceea ce am cunoscut personal a fost faptul că vara, în vacanţa mare, ţinea ca seminariştii de la Hălăuceşti să-şi petreacă un timp aici, la Adjudeni, unde îşi spuneau rugăciunile în biserică, organizau corul lor, jucau volei îmbrăcaţi în rasa călugărească. Toate erau admirate de credincioşi şi se străduiau să aducă la parohie cele necesare pentru întreţinerea lor. Asta a durat până în 1948, când seminariile au fost închise.

Îmi mai amintesc din această perioadă cum încontinuu era o afluenţă de preoţi la parohie, care veneau deseori numai să-l asculte povestind fel de fel de istorii. În serile de vară stăteau de vorbă pe o bancă din faţa casei

parohiale. De după un gărduț, stăteam pitit şi trăgeam cu urechea. Îmi amintesc foarte bine cum povestea unor preoți oaspeți despre vizita lui N. Iorga la Adjudeni, pe care l-a invitat personal. S-a pus eterna poveste: *toți catolicii din Moldova sunt unguri*. N. Iorga era un susținător al teoriei: *tot românul este ortodox, tot catolicul este ungur*. Nu rețin cât timp a poposit N. Iorga în sat, dar părintele Anton Tălmăcel l-a făcut să vadă frumusețea portului românesc, să vadă horele, să audă limba fără consoanele *ş* şi *j*, fiind atât de aproape de limba latină, să constate că nimeni nu cunoaşte o boabă ungurească; până şi bucătăria, nunțile, cumetriile şi înmormântările nu au nimic unguresc în ele... Străduințele au fost zadarnice: N. Iorga n-a renunțat la teoria lui. Nu-mi amintesc dacă părintele Anton Tălmăcel i-a arătat şi condicile parohiale, în care foşti misionari şi dascăli unguri, care au trecut prin sat, au schimbat numele româneşti în ungureşti; care condici, din păcate, aşa cum am afirmat mai sus, au ars din neglijența parohului Bernardin Romila. Cât priveşte această pierdere a condicilor şi a bibliotecii parohiale atât de importante, nu ştiu ce să cred; unii susțin că au ars în timpul bombardamentului din 1944 împreună cu casa parohială; tot ce-i posibil, dar nu-mi amintesc să fi văzut aşa ceva. Mă tem mai mult de faptul ca nu cumva o *mână criminală* să fi pus la cale aşa ceva. În anul 1950, când în toamnă am mers la Săbăoani pentru clasa a V-a, un elev dintr-o clasă anterioară, catolic, mi-a relatat că în primăvara acelui an s-au efectuat reparații în interiorul şcolii, fostul seminar franciscan, şi, după un perete fals, s-a găsit o mare parte a bibliotecii Seminarului. Ordinul direcțiunii a fost ca toate cărțile să fie duse în grădină, aruncate într-o groapă şi să li se dea foc. Ordinul a fost executat. Unii elevi catolici au reuşit să sustragă câteva volume; alții au luat doar copertele în care şi-au pus cărțile şi caietele personale. Le-am văzut. Spunându-mi-se că este posibil ca prin cenuşă să mai fi rămas vreo carte nearsă integral, am mers la groapa respectivă şi am căutat, dar în zadar; am găsit doar cenuşa şi cotoarele ce au refuzat să ardă, semn al vandalismului ateu. M-am gândit că poate aceasta a fost şi soarta bibliotecii şi arhivei parohiale din Adjudeni... Cine ştie, poate să dea o mărturie exactă.

Revin la problema părintelui Anton Tălmăcel. Securitatea a încercat de mai multe ori să-l aresteze, învinuindu-l de multe, dar părintele Anton Tălmăcel ştia să se apere în aşa fel încât îi scotea vinovați pe anchetatori. Când credincioşii aflau că *părintele paroh a fost ridicat*, adică arestat, se adunau noaptea în biserică, pentru adorație şi rugăciune. Stăteau cu biserica încuiată pe dinăuntru şi cu luminile stinse, ca să nu fie descoperiți de spionii Securității. Nu a fost arestat şi ținut la închisoare pentru ani de zile, ci doar pentru câteva zile, dar, în cele din urmă, a fost otrăvit cu arsenic pus în cafea, după ce stătuse împreună cu doi securişti la masa

de prânz, care la plecare l-au încuiat în sufragerie, luând cu ei cheia din uşă, ca să nu se poată interveni rapid pentru salvarea lui. Ceea ce s-a şi întâmplat. Acest adevăr a fost relatat de medicul legist din Roman, care i-a făcut autopsia. Medicul i-a spus deschis părintelui Luca Lucian, la Paşcani, după ce a plecat din Roman. Această mărturie i-a făcut-o părintelui în anul 1974, când i-a dat certificat de sănătate pentru a se înscrie la şcoala de şoferi amatori, fiind paroh la Mogoşeşti-Siret.

Străbunica mea după tată, pe care am cunoscut-o după numele soţului, Adam, zisă Adămoaia, moartă în 1948, îndată după recensământ, destul de bătrână, despre care părinţii mei susţineau că îi mai trebuia un an ca să atingă suta, i-a spus tatălui meu că în Adjudeni nu s-a vorbit niciodată ungureşte. Din când în când, venea un preot din Berindeşti (localitate de sub dealul de la Săbăoani, unde se află situl istoric cu cuptoarele de var), pentru a celebra sfânta Liturghie în zi de duminică, dar tot româneşte predica; restul era în limba latină.

Psihoza cum că toţi catolicii ar fi unguri au întreţinut-o, în mare parte, şi boierii, care, cu ocazia votărilor şi alegerilor, ca să-şi asigure susţinerea din partea majorităţii ortodoxe în dauna celor ce aveau în subordine satele catolice, susţineau că aceştia (catolicii) sunt străini de neamul românesc. *Sic traditur.*

Satul vechi, Giudeni, nu se afla pe locul de azi, povesteşte tot Adămoaia, ci pe dealul de dincolo de baltă, numit Cânichişte, adică pe locul cunoscut pentru cultivarea cânepei – Cânipişte –, dar, din cauza ciumei, locuitorii au fugit şi s-au ascuns în Lunca Siretului. Aici au defrişat copacii – în majoritate răchite şi plopi – şi şi-au făcut case. Acelaşi lucru l-a făcut tata când şi-a construit casa în grădina bunicii, a trebuit să taie lunca. Pe când aram locul de pe Cânichişte, găseam multe resturi de oale vechi, străchini şi căni de lut rudimentare, pe care, fără a le cunoaşte valoarea, le sfărâmam, lovindu-le de roata căruţei. Străbunica ne spunea că acolo casele nu aveau geamuri cu sticlă, ci cu băşică de porc.

Numele actual al satului, Adjudeni, ar proveni de la Judeni – Jude – Judecător. Străbunica Adămoaia le-a povestit nepoţilor ei că, încă din anul 1775, bunicul ei a cumpărat pământ la Adjud, localitate la confluenţa râului Siret cu Trotuşul, pe care a plantat viţă-de-vie. Ca să fie lucrat acest loc, ducea oameni din sat, spunând *la via lui Ghiuzan*. Toamna, bunicul Adămoaiei aducea vin la crâşma din sat şi-i servea, la început pe gratis, pe cei ce veneau şi, ori de câte ori intra el în local, ei îl respectau ridicându-se în picioare, scoţându-şi cuşma şi plecându-se în faţa lui. Nu cred că numele este atât de recent, de la 1775, şi să-şi aibă originea de la ceea ce spuneau locuitorii: *Vin agiudenenii,* adică muncitorii de la via lui Ghiuzan.

Am auzit şi această variantă, că numele satului s-ar trage de la muncitorii pe care un boier i-a adus de la Adjud, ca să-i lucreze moşia din ținutul Romanului. Este treaba istoricilor de profesie să lămurească aceste probleme rămase în negura vremurilor de odinioară.

Satul, fiind situat pe malul drept al Siretului, a fost lovit de multe calamități naturale; după război, cutremur, secetă, foamete şi cotele față de stat, inundațiile au făcut ravagii în mare măsură. Locuitorii, atât de gospodari altădată, sărăceau văzând cu ochii. Satul, altădată luminat şi noaptea, fiindcă se aducea curentul electric de la uzina din Săbăoani, acum era scufundat în întuneric, parcă şi la lumina Soarelui: fără garduri, fără şanțuri şi cu drumurile pline cu gropi şi gunoaie. El, care cunoscuse odinioară o înflorire, datorită unor primari gospodari, precum Francisc Benchea şi Anton Giurgilă, acum părea gospodăria unei văduane.

Până în anul 1950, nu-mi aduc aminte să fi fost bibliotecă în sat, dar ştiu că foarte mulți consăteni erau abonați la revistele *Viața, Micul misionar, Lumina creştinului,* precum şi la cărțile din colecția *Istorioare morale*. Un centru cultural l-a constituit şi salonul, adică un Cămin Cultural construit de părintele Rafael prin anul 1927. Aici, înainte de război, veneau seminariştii de la Săbăoani şi Hălăuceşti şi dădeau câte o serbare; iar după război, venea, din când în când, o caravană cinematografică şi proiecta câte un film. Tot în acest salon se mai țineau discursurile politice în vederea alegerilor sau de interes comunal; Adjudenii având pe atunci Primăria, fiind comună.

Speranța tuturor consătenilor mei din această perioadă a fost că vor veni americanii şi le vor face viața mai bună. Deseori oftau şi priveau spre cer, zicând: „Doamne, când îi vei aduce? Nu vezi că ne pierdem? Parcă ar veni cu tărăboanța, aşa vin de greu". Un vecin de-al nostru avea un fel de aparat de radio, părea mai mult confecționat artizanal dintr-o galenă, de care nu-şi dezlipea urechea zi şi noapte. De mai multe ori, a venit la noi în casă şi cu grabă mare îi spunea tatălui meu: „Moş Mihai, vin, am auzit la radio; trebuie să ajungă cât mai degrabă". Sărmanul, a murit de tânăr şi, o dată cu el, s-a stins speranța venirii americanilor şi pentru noi, fiindcă nu am mai avut un alt informator în vise atât de fidel.

Azi, când americanii au venit, oare trebuie să ne bucurăm sau să aşteptăm vremuri mai bune?

Concluzie. Fie orice, numai război să nu mai fie! Calamitățile naturale îi solidarizează pe oameni, pe când războiul îi îndobitoceşte, îi dezbină şi măreşte cimitirele. Bombele şi toate instrumentele infernale trasează brazde adânci în scoarța pământului, în care se seamănă ura, ca sământă a răzbunării, şi istoria devine tot mai pătată de sânge; iar lacrimile, cu tot numărul lor din ce în ce mai mare, devin incapabile de a o mai spăla.

2. Un păstor din alte vremuri: pr. Anton Tălmăcel

Pr. Claudiu Dumea

A fost odată ca niciodată... A fost un păstor de suflete, un paroh de țară, care a intrat în legendă, deşi nu a trecut nici jumătate de veac de la trecerea lui la cele veşnice. Numele lui era Anton Tălmăcel. Când în popor preotul e cunoscut cu numele mic, de la botez, la care se adaugă, eventual, un „el", e semn că se bucură de o deosebită simpatie din partea enoriaşilor. Când e cunoscut cu numele de familie, e semn că relațiile cu credincioşii sunt reci, distante, oficiale. Deşi a fost preotul cel mai iubit şi mai stimat din istoria parohiei Adjudeni, lumea nu-i spunea „părintele Anton" sau „Antonel", ci „părintele Tălmăcel", întrucât numele de familie era deja diminutivul de la Tălmaci şi era suficient de alintător.

Am spus că a fost odată ca niciodată deoarece atât de mult s-a schimbat fizionomia morală şi spirituală a satului nostru, atât de mult s-au schimbat mentalitățile şi moravurile lumii în aceşti cincizeci de ani din urmă, încât de la moartea marelui şi originalului păstor sufletesc par să fi trecut câteva secole bune.

Fără nostalgii sterile şi inutile pentru viața simplă, patriarhală, dar sănătoasă şi liniştită de altădată la țară, cu obiceiurile şi datinile ei frumoase, cu încântătorul port național în care se îmbrăca toată lumea, cu şezătorile, horele şi cântecele sale populare, noi, cei care avem o anumită vârstă, nu putem să nu ne gândim cu o oarecare strângere de inimă la atâtea valori morale şi spirituale pierdute, la autoritatea preotului şi a învățătorului, la posibilitatea Bisericii şi a şcolii de a face educație oamenilor care nu aveau încă mințile poluate şi inimile cotropite de microbii imoralității, care astăzi pătrund, practic, în toate casele, în special, prin intermediul televizorului.

Părintele Tălmăcel a fost o figură legendară încă din timpul vieții, fiind cunoscut în toate comunitățile catolice din Moldova datorită felului său unic de a fi: vocea sa inimitabilă, darul de a vorbi, talentul de a se adapta şi de a se face înțeles de oamenii simpli, inteligența sa nativă, replicile pe care le avea la îndemână în orice împrejurare. Avea o priză extraordinară la popor, deşi nu era populist, nu căuta popularitatea ieftină şi cu orice preț, nu menaja pe nimeni când trebuia să ia atitudine: un păstor nu e bun păstor dacă nu are o cârjă în mână, cu care aduce înapoi oița ce se îndepărtează de turmă. Dar în mod cu totul special, a marcat pentru multe generații comunitatea catolică din Adjudeni, întrucât, din cei 33 de ani de preoție, 24 i-a petrecut ca paroh, în două răstimpuri (1927-1940; 1946-1957) al acestei comunități. Restul, nouă ani, a activat ca vicar parohial la Săbăoani, paroh

la Faraoani (1924-1927), paroh la Târgu Trotuş (1942-1946), profesor timp de doi ani la Seminarul Franciscan din Hălăuceşti (1940-1942).

Nu am de gând să fac un studiu istoric asupra vieţii şi activităţii părintelui Tălmăcel, lăsând aceasta pe seama specialiştilor. Vreau să-i schiţez sumar chipul, aşa cum l-am văzut cu ochii şi cu mintea mea de copil şi de adolescent. L-am cunoscut mai bine decât alţi copii, întrucât, ministrant fiind, i-am slujit câţiva ani la altar. A fost omul care a lăsat amintiri şi amprente de neşters în viaţa mea.

Un chip jovial al unui om mic de statură, plinuţ, care radia de bunătate, de optimism, de o nestăvilită poftă de viaţă, chel, cu barbă scurtă, nici sură, nici ascuţită, nici foarte lungă; aşa îmi apare părintele Tălmăcel prin negura anilor care au trecut. Barba îl deosebea total de părintele Daniil Ciubotaru, căruia lumea îi spunea părintele Gheorghe sau părintele Bătrânul. Acesta era un bătrân venerabil, fost stareţ al Mănăstirii Neamţ, care fusese primit la parohia din Adjudeni după trecerea sa la catolicism. Avea o barbă albă ca laptele, bogată, lungă până la centură. De fiecare dată, înainte de a ieşi la altar pentru slujbă, o pieptăna. Mi-a spus într-o zi că harul unui preot, al unui călugăr, se cunoaşte după mărimea bărbii. M-am întristat la gândul că, ţinând cont de acest criteriu de măsurare a harului, parohul meu nu se putea compara cu fostul arhimandrit.

E convingerea generală că purtătorii de chelie sunt nefericiţi, că suferă în inima lor după ce îşi pierd podoaba capilară. Părintele Tălmăcel nu era câtuşi de puţin complexat de această pierdere, dimpotrivă, se amuza pe seama propriei chelii. Povestea cu mult haz cum, într-o noapte, a visat că a murit. Şi dacă a murit, merge la uşa Paradisului. Deschide încet uşa, curios să vadă ce este înăuntru, când se trezeşte cu sfântul Petru strigând la el: „Ieşi afară, neruşinatule! Cum îndrăzneşti să intri în cer cu fundul gol?" Sfântul Petru făcuse o gravă confuzie: a crezut că a intrat pe uşă de-a-ndărătelea.

Pentru noi, copiii, era un spectacol nemaipomenit să-l vedem fumând în faţa casei parohiale. Trăgea puternic din ţigară, apoi dădea cu forţă tot fumul afară pe nas. Două şuviţe albe de fum ca două fuioare îi ieşeau cu viteză pe nări, treceau bariera mustăţilor, se aşterneau paralel de-a lungul bărbii, îi mângâiau pântecele bondoc şi se pierdeau undeva către genunchi.

Pe vrednicul nostru paroh nu l-am văzut niciodată îmbrăcat altfel decât în haină preoţească, chiar când mergea cu căruţa sau cu trenul în călătorii mai îndepărtate. Pe vremea aceea, disciplina era disciplină: dacă un preot, după ce era avertizat, umbla mai multe zile fără sutană, era automat decăzut din starea clericală.

Deşi preot franciscan, nu purta uniforma franciscană, ci haina preoţească obişnuită. Comuniştii desfiinţaseră toate ordinele religioase şi, ca atare,

franciscanii nu aveau voie să mai poarte îmbrăcămintea lor specifică. Într-o zi, am avut un mare şoc. L-am văzut pe paroh urcând pe o scară înaltă în podul fânăriei. A ridicat puţin sutana, ca să nu se împiedice, şi atunci am văzut sub sutană că avea nişte pantaloni din doc albastru, strâmţi, care ajungeau la vreo două şchioape sub genunchi. M-am scandalizat puternic. Nici azi nu-mi dau seama ce motiv era ca să mă scandalizez atât de tare.

Fiindcă a venit vorba de fânărie. Părintele Tălmăcel era un bun gospodar. Era normal: preotul şi învăţătorul satului, care locuia, ca toţi învăţătorii de la sate, într-o casă lângă şcoală, trebuiau să fie pentru săteni model în toate, inclusiv în ale gospodăriei. El a mărit biserica, practic a construit-o din nou, ca şi casa parohială, singura casă cu etaj şi, evident, cea mai mare şi mai arătoasă casă din sat. În jurul casei erau o grădină mare şi o livadă bine îngrijite, acareturi pentru animale şi păsări, două beciuri. Avea doi cai superbi. Când mergea cu căruţa sau iarna cu sania, încotoşmănat într-o şubă din care nu i se mai vedea decât barba, cu o scoarţă pe genunchi, şi cu Mihai a lui Sarafin pe capră, mânând caii, era un eveniment în sat. Lumea ieşea la porţi sau privea de pe prispă, întrebându-se: „Oare unde merge preotul?" Era subiect de discuţie pentru o bună bucată de vreme. Nu se pomenea să aibă cineva maşină în sat; erau doar vreo două-trei biciclete. Bicicleta era luxul cel mai mare la care se putea ajunge.

Acest aspect al bunăstării materiale a avut un cuvânt hotărâtor pentru vocaţia mea preoţească. Ministrant fiind, trebuia să aduc adesea cărbuni aprinşi în cădelniţă din bucătăria preotului. Fripturile şi cârnaţii care sfârâiau în tigăi pe plita încinsă a sobei mi-au consolidat chemarea de a-l urma pe Cristos. Nimic de mirare: nici Apostolii nu avuseseră idealuri mai puţin materialiste până să-i dezmeticească Duhul Sfânt.

Părintele Tălmăcel, ca orice paroh, de altfel, era personalitatea cea mai importantă a satului. Prestigiul său era fără margini, iar autoritatea sa nu se punea în discuţie. Cuvântul său era sfânt. A-l critica pe preot sau a-l vorbi de rău era păcat mare de tot, care nu avea iertare nici în lumea aceasta, nici în lumea cealaltă. El era omul cel mai învăţat în mijlocul unui popor, în mare parte, fără ştiinţă de carte. Era singurul care cunoştea limbi străine. Făcuse studii de teologie la Roma. Ştia limba latină: toate slujbele erau în latineşte. Şi fiindcă el le ştia pe toate, la el veneau enoriaşii spre a le rezolva litigiile, îi împăca pe cei certaţi; el era judecător şi, uneori, chiar executor judecătoresc. Jandarmii puteau să lipsească din sat. A lua un baston pe spate de la preot era o binecuvântare cerească şi toată lumea era de acord că trebuie să-i sărutăţi mâna părintelui care ţi-a aplicat corecţia. Judecata cea mare se ţinea duminica, în biserică, la Liturghia mare, la care absolut toată lumea lua parte într-o ordine desăvârşită: copiii în faţă, după ei, aşezaţi în rând, în dreptul amvonului, flăcăii, în spatele lor – fetele

mari, tot în rând, apoi în spate, în bănci – femeile, separate de bărbați, locul bărbaților fiind sus, la cor. La predică, părintele Tălmăcel tuna şi fulgera, aruncând anateme şi cuvinte necruțătoare asupra celor aflați că s-au abătut cu ceva de la legea Domnului. Părea atunci unul dintre profeții de odinioară cuprinşi de o sfântă mânie, precum Moise trântind de pământ şi sfărâmând tablele Legii sau Ilie nimicindu-i cu suflarea gurii sale pe închinătorii la idoli. Nu degeaba, părintele Tălmăcel era cunoscut între confrați cu supranumele de „profetul". Mi-a rămas adânc întipărită în minte una dintre aceste cumplite judecăți publice. Era în sat o familie cu mulți flăcăi cunoscuți ca mari bătăuşi la horă. Porecla lor era „Castravete". Într-o duminică, unul dintre ei se bătuse la horă. În duminica următoare, judecata: „Castravete murat în moarea dracului!" – se adresează predicatorul vinovatului. Şi cuvintele cad ca nişte bolovani peste capul vinovatului aflat chiar în fața lui sub amvon. Avea părintele Tălmăcel o voce inimitabilă; parcă veşnic răguşită, care, când se înfierbânta de patos oratoric, făcea să înlemnească toată lumea în biserică.

Când era cazul, spre a fi mai convingător, recurgea şi la pumni. Îmi amintesc că, într-o duminică, îi ministram la Liturghia mare. Stăteam jos lângă el la scaun, în timp ce se cânta *Gloria*. La un moment dat, părintele se ridică, iese pe portița de la grilajul de intrare în prezbiteriu, se îndreaptă spre uşa laterală din partea dreaptă a bisericii – parte rezervată flăcăilor – şi iese afară. Peste câteva momente, mare hărmălaie la uşa aceea: năvală, înghesuială, parcă era o furtună: pleosc! trosc! – părintele, cu odăjdiile fluturând în văzduh, îi băga în biserică pe tinerii care se simțeau mai bine afară, la uşă, decât în biserică.

Uneori, judecata se ținea afară, în curtea bisericii, după Liturghie. O ținea obştea. Preotul nu lua parte. Erau judecați şi executați cei prinşi că au furat; în special, cei care furau caii lăsați noaptea în piedică să pască pe imaş. Gospodarii îl băteau de-a valma pe hoț, uneori cu lanțul sau cu frânghia udă. Nu-l linşau, nici nu-l lăsau neom, dar îl lecuiau pentru totdeauna de năravul de a fura. De aici, expresia: a bate ca în hoții de cai. Era o lege a pământului şi Dumnezeu ştie dacă nu se rezolvau mai bine problemele justiției decât o fac tribunalele noastre!

Dar să nu ne imaginăm că părintele Tălmăcel era un zbir, aşa cum nu a fost un zbir Cristos, care a pus şi el odată mâna pe bici şi i-a croit pe negustorii din templu. Era un păstor care îşi iubea oițele. Dar un păstor fără autoritate nu e păstor. Iar lumea îi recunoştea autoritatea din motive de credință: „Cine pe voi vă ascultă, pe mine mă ascultă; cine pe voi vă disprețuieşte, pe mine mă disprețuieşte". Era o autoritate consimțită chiar şi atunci când era exercitată într-o manieră mai energică. În semn de respect, toată lumea săruta mâna preotului. Când preotul, ca, de altfel, şi

învățătorul, trecea pe drum, cei care şedeau se ridicau în picioare, bărbaţii îşi descopereau capul şi salutau respectuos: „Lăudat să fie Isus Cristos!" Sătenii se salutau între ei un pic diferit: „Să fie lăudat Isus!" – iar răspunsul: „În vecii vecilor. Amin" sau, mai simplu: „În veci!".

Părintele Tălmăcel se bucura de un plus de prestigiu şi de admiraţie datorită faptului că era beneficiarul unei minuni pe care o atribuia sfântului Anton de Padova, al cărui nume îl primise la botez. Minunea fusese aceasta. Băiat fiind la el în sat, la Hălăuceşti, era la câmp cu tatăl său, care arunca sămânţa în brazde, iar el venea din urmă cu grapa, ducând caii de frâu. La un moment dat, caii, nu se ştie din ce cauză, s-au speriat, au luat-o la fugă cu grapă cu tot, prinzându-l pe copil sub dinţii ei ascuţiţi şi târându-l pe o mare distanţă. Un cui de la grapă i-a intrat în gură. Şi totuşi, n-a păţit nimic. Doar limba i-a despicat-o puţin în faţă. A povestit de mai multe ori la predică păţania şi de fiecare dată scotea limba afară, limba bifurcată, ca toată lumea să vadă şi să se convingă că nu e vorba de o poveste. Noi, copiii mai ales, ne minunam şi, ori de câte ori deschidea gura, ne uitam ca să vedem printre dinţii întredeschişi miracolul.

Este meritul acestui paroh destoinic de a fi făcut din creştinii din Adjudeni o comunitate profund evlavioasă, puternic ancorată în credinţă şi în practica religioasă, cu un ascuţit simţ al păcatului. Satul era compact catolic. Erau doar două familii de ţigani fierari-potcovari pripăşiţi de prin alte părţi; oameni cuminţi, harnici, care s-au integrat perfect în comunitatea care i-a acceptat. Inima satului era biserica cu slujbele ei, care îi atrăgeau pe toţi ca un magnet. Participarea la Liturghia duminicală era de sută la sută. Participarea la slujbe era foarte numeroasă şi în zilele de lucru, mai ales iarna, când toată lumea era acasă. Un loc special în biserică era rezervat primarului (înainte de a se fi mutat primăria de la Adjudeni în satul învecinat, la Tămăşeni). Alături de el stătea domnul Andrei Constantin, directorul şcolii, fiu al statului, cu vocaţie şi formaţie de dascăl adevărat. Apoi, încă doi-trei gospodari mai de seamă, eventual, foşti primari. Locul lor era sus, la cor, în partea dreaptă, în primul rând, lângă balustradă, ca să fie văzuţi de toată lumea; nu din fală, ci ca să fie pildă tuturor. Când preotul, la predică, spunea că sunt pe lume atei, comunişti necredincioşi, oameni fără Dumnezeu, creştinii din biserică simţeau că li se strângea inima şi îi treceau fiorii, iar noi, copiii, nu ne puteam imagina nişte monştri mai urâcioşi ca aceştia.

Conciliul al II-lea din Vatican a descoperit participarea activă a credincioşilor la slujbele religioase. Părintele Tălmăcel a anticipat cu câteva decenii conciliul. La slujbe, toată suflarea, de la copil până la ultima babă, cânta cu însufleţire, de răsunau bolţile bisericii. Toţi cântau, bineînţeles, în latineşte şi în muzica oficială a Bisericii, gregoriana. Nu înţelegeau ce

cântă? Nu-i nimic, Dumnezeu cunoaşte şi limba latină şi înţelege. Bunii creştini, din instinctul credinţei, îşi dădeau seama că ce face Dumnezeu pentru noi la sfintele slujbe e mai important decât ce facem noi pentru el.

Pentru o lume care nu avea nici televizor, nici cinematograf – erau în sat doar câteva aparate de radio –, singura bucurie spirituală erau slujbele din biserică. Deosebit de fascinante şi aşteptate erau liturghiile la care cânta corul pe voci: asta se întâmpla la sărbătorile mai mari, cum erau Crăciunul, Paştele, hramul bisericii – Rusaliile. Era un cor puternic, mixt, pe patru voci, condus de un dascăl foarte talentat, organist, dirijor şi compozitor în acelaşi timp. Numele dascălului era Mihai Mihoc. Erau interpretate Misse polifonice pretenţioase în limba latină, precum şi alte cântări religioase. Era cel mai bun cor bisericesc pe care îl avea Dieceza de Iaşi la vremea aceea. Interpreta şi cântece populare, cu care bucura sufletele sătenilor la serbările ce se ţineau în salonul parohial devenit cămin cultural după ce a fost sechestrat de comunişti. Lua parte cu succes la diferitele concursuri de muzică populară ce se ţineau pe vremea aceea, ajungând în faza finală pe raion, pe regiune şi chiar pe ţară.

Dar farmecul slujbelor îl constituiau predicile părintelui Tălmăcel: captivante, pe înţelesul tuturor, practice, care mergeau întotdeauna la ţintă, cu expresii şi imagini rămase proverbiale, pe un ton inimitabil şi într-un stil cu totul original: mulţi preoţi încercau să-i imite stilul, fără succes însă.

Iar rezultatele erau pe măsură. Păcate şi scăderi au fost şi vor fi peste tot în lume. Dar gradul de viaţă religioasă şi morală depăşea capacitatea de imaginaţie a generaţiilor de azi: pare să ţină de domeniul utopiei.

În copilăria mea, am auzit doar o singură dată o înjurătură de un lucru sfânt ieşind din gura unui bărbat. Niciodată din gura unui copil sau a unei femei.

În sat erau câţiva beţivi notorii; puteai să-i numeri pe degetele de la o mână. Erau oameni fără cinste, în afara lumii. Nu se pomenea să calce în cârciumă picior de femeie sau de tânăr necăsătorit.

Nu se inventase cuvântul „discotecă". Tineretul se distra numai în timpul zilei, la horă, duminica, în văzul întregului sat care privea pe margine. Hora se ţinea pe un maidan, lângă biserică. Începea după Liturghia mare. Seara, în timpul vecerniei, se întrerupea, toată lumea intra în biserică şi continua după vecernie până la apusul Soarelui. Fetele care nu erau în casă după ce se întuneca riscau să nu mai fie primite în casă de părinţi şi să doarmă afară.

Dacă se întâmpla ca o fată să greşească, să rămână gravidă, să facă un copil din flori – nu se pomenea de avort, de anticoncepţionale –, se cutremura satul; era ruşine mare nu numai pentru fată, dar şi pentru familia ei

şi pentru toată comunitatea. Trebuia să stea mai multe duminici la rând în biserică, cu lumânarea aprinsă în mână, sau cu icoana neagră în timpul Liturghiei, pentru a repara scandalul dat şi a se reabilita în ochii lumii.

Dacă i se întâmpla cuiva o nenorocire: îi ardea casa, îi murea vaca, murea cineva pe neaşteptate în familie şi nu avea cu ce să-i facă înmormântarea după cuviinţă, imediat feciorii de biserică porneau cu căruţele pe uliţele satului şi strângeau ajutoare pentru sinistrat.

Atunci, după război, erau destui orfani în sat. Bunica mea, în fiecare sâmbătă, „făcea în cuptor", cum se spunea la ţară. După-amiază, umplea traista cu colaci şi plăcinte, mă lua de mânuţă şi mergea la casele orfanilor, pentru a împărţi pomenile.

Nu exista în tot satul nici un divorţat, nici o familie care să trăiască fără căsătorie legitimă la biserică, în concubinaj sau adulter. Era o singură pereche care trăia despărţită. Bărbatul trăia în Adjudeni, femeia – în satul vecin, la Rotunda; nici unul nu voia să renunţe la propria casă. Erau despărţiţi, dar nu divorţaţi. Toată lumea ştia că sunt excluşi de la sfintele sacramente.

În tot satul era un singur bărbat, pe care îl ştia toată lumea, ce nu venea la biserică.

Erau timpurile întunecate ale stalinismului, cânt teroarea comunistă făcea ravagii. Dat fiind faptul că satul era în totalitate catolic şi profund ancorat în credinţă, comunismul s-a infiltrat târziu şi greu. Toată lumea, oriunde s-ar fi aflat: în cooperativă, în căminul cultural, pe drum, la muncă, în şcoală, când clopotul din turnul bisericii suna pentru *Îngerul Domnului*, întrerupea activitatea şi spunea rugăciunea. Chiar şi la şcoală, împreună cu domnul Andrei, învăţătorul satului. Nimeni n-a vorbit la şcoală copiilor împotriva religiei, nici nu le-a interzis să meargă la biserică, cum se întâmpla în alte părţi. Evident că, în zilele de lucru, când cădea o sărbătoare, nimeni nu venea la şcoală. Toată lumea era la biserică şi nu se făcea pentru asta nici un reproş. La un moment dat, a fost în satele din jurul Romanului o invazie de învăţători şi profesori olteni. Inspector şcolar la raion, la Roman, era un oltean care i-a adus încoace. Înfiinţându-se în 1953, la şcoala din Adjudeni, ciclul II – clasele V-VII –, a venit un profesor tânăr, oltean, de educaţie fizică: a fost cel dintâi care a luat în râs cele sfinte. Toată lumea l-a privit şi l-a tratat ca pe o cârpă. Treptat, prigoana comunistă s-a înteţit. Domnul Andrei, ca mai toţi învăţătorii care, împreună cu preoţii, aveau o poziţie şi un rol fundamental în viaţa satelor, a fost arestat şi băgat la închisoare pe motive politice. S-a întors la şcoală după ce a ieşit din închisoare, dar nu mai era văzut în public la biserică, sus la cor, la balustradă, unde îi era locul obişnuit. Îi era frică să nu-şi piardă definitiv serviciul. Şi avea bietul om, dacă nu mă înşel, cinci copii de ţinut la şcoli, la facultate. Unul,

student la medicină, îi murise mai înainte. Eu, care, fiind ministrant, intram în biserică pe uşa laterală pe care intra preotul şi feciorii de biserică, îl vedeam duminica, la Liturghia de dimineață, într-un colț al cămăruței de la intrare. Nu era lumină electrică. Liturghia începea pe întuneric, se termina pe întuneric, nu-l vedea nimeni că vine la biserică.

În cele din urmă, s-au găsit câțiva inşi în Adjudeni care s-au făcut comunişti în calitate de victime ale exploatării burghezo-moşiereşti: vreo trei-patru inşi calici lipiți pământului, fiindcă erau beţivi şi leneşi. Oameni de nimic, care, intrând în partid, au devenit atotputernici, întrucât aveau origine socială sănătoasă. Reprezentau cu cinste comunismul pentru care poporul avea o aversiune totală şi un dispreț fără margini.

Cea mai mare insultă ce putea fi adresată cuiva era nu să-i aplici vreun nume de animal, ci numele acestor comunişti cunoscuți, în general, după poreclele pe care le aveau.

Învățământul obligatoriu se reducea la patru clase primare. Se putea merge mai departe la ciclul II numai la Săbăoani, singura şcoală de acest grad din zona Romanului. Numai că lumea nu avea încredere în aceste şcoli; erau deschise de comunişti, patronate de oameni fără Dumnezeu, de atei; copiii puteau să-şi piardă credința, şi aceasta ar fi fost cea mai mare nenorocire care li s-ar fi putut întâmpla în viață. Totuşi, în cele din urmă – cred că asta se petrecea în 1950 –, un grup de copii au rupt gheața: au plecat la şcoală mai departe, la Săbăoani. Au făcut-o oarecum cu ochii plecați, ruşinați, nu numai ei, dar şi familiile lor, bănuind ce gândeşte lumea: „Ăştia s-au dat cu comuniştii!" Dar teama a dispărut datorită faptului că în grupul de copii plecați în prima serie la şcoala din Săbăoani era şi băiatul lui Mihai al lui Sarafin, omul de serviciu de la parohie, Anton, astăzi preot. Ceea ce însemna că avea aprobarea părintelui Tălmăcel, iar părintele ştia ce face. Într-adevăr, pericolul pierderii credinței nu era atât de mare: copiii catolici veniți din satele catolice dimprejur se rugau dimineața şi seara în dormitor, la masă în cantină, mergeau la Liturghie în duminici şi sărbători fără să aibă neplăceri că în sărbători lipsesc de la şcoală, îi persiflau pe instructorii de partid, analfabeți din cei cu origine sănătoasă, victime ale exploatării burghezo-moşiereşti care încercau să le facă educație dialectic-ştiințifică după manualele bolşevice. Odată pârtia deschisă, în anii următori, tot mai numeroşi au fost copiii care au mers la ciclul II la Săbăoani, această şcoală devenind o adevărată pepinieră de candidați la preoție.

Un merit deosebit al părintelui Tălmăcel a fost şi acela de a fi promovat şi încurajat chemările la sfânta Preoție şi la viața călugărească atât timp cât mănăstirile nu erau încă închise de comunişti. Primitor cum era, cât timp funcționa Seminarul din Hălăuceşti, seminariştii franciscani îşi

petreceau vacanțele la Parohia Adjudeni. Mult timp, comunitatea din Adjudeni se putea lăuda că a dat Bisericii cei mai mulți preoți.

Un lucru uimitor mai era și acesta. Erau vremuri de crâncenă prigoană împotriva Bisericii. Preoții de peste tot erau arestați, anchetați, torturați, aruncați în temnițe, unde unii mureau în condiții cu neputință de descris. Cei care nu fuseseră arestați încă, trăiau clipe mai insuportabile decât în pușcărie, într-o stare de stres, de tensiune, de nesiguranță, știind că în fiecare clipă pot fi ridicați. Noaptea dormeau îmbrăcați, cu valijoara cu lenjeria de trebuință lângă ei, așteptând ca din clipă în clipă să audă bătăile în ușă. Zbirii de la Securitate, ca niște adevărați fii ai întunericului, operau noaptea, ca lumea să nu știe și să nu se producă mișcări de mase. Paradoxal, părintele Tălmăcel trăia și muncea ca în vremurile cele mai liniștite și prielnice pentru credință. De unde se vedeau optimismul său de nezdruncinat și vitalitatea sa debordantă, dar, mai ales, credința sa de stâncă și încrederea totală în Dumnezeu, optimism pe care îl transmitea întregii comunități pe care o păstorea. Avea un râs sănătos, care făcea să se cutremure toată făptura sa plinuță, atâta cât era. Era o mină nesecată de glume, vorbe de duh, snoave și pățanii de tot felul; multe le cunoștea, probabil, de pe front – în timpul Primului Război Mondial întrerupsese studiile teologice, pentru a lucra voluntar ca sanitar. Știa să creeze în orice împrejurare o atmosferă de veselie și bună-dispoziție. Foștii seminariști, care l-au avut un timp profesor la Hălăucești, își aminteau mai puțin de materia pe care a predat-o; în schimb, au ținut minte snoavele, anecdotele, glumele cu care își presăra lecțiile. Confrații, pe lângă „profetul", îi mai spuneau și „mincinosul". Nu că ar fi mințit, dar glumele care nu sunt condimentate cu invenții ale imaginației și nu sunt puțin umflate cu minciuni nevinovate nu au nici un haz.

Totuși, o bănuială gravă și neîntemeiată a planat asupra persoanei părintelui Tălmăcel. Regimul comunist, odată uzurpată puterea, a pregătit confiscarea pământurilor țăranilor pentru a instaura întovărășirea și apoi colectivizarea după modelul colhozurilor sovietice, recurgând la o metodă perversă: a impus cote pe cereale cât nu putea să producă pământul și cotă de lapte cât nu se putea obține de la vacă. Era un spectacol jalnic să vezi executorii fiscului umblând pe ulițele satului cu căruțele și sechestrând din casele oamenilor tot ce puteau: lăicere, haine, perne. În felul acesta, voiau să-i facă pe țărani să renunțe la pământ și să-l cedeze statului de bunăvoie și nesiliți. Toate parohiile posedau mult pământ. Ca să achite cotele impuse de stat, preoții erau nevoiți să-i roage pe credincioși să le vină în ajutor și să-i scoată din impas. În această situație, părintele Tălmăcel a făcut un gest neașteptat și șocant la vremea aceea, când lumea nu cunoștea planurile de viitor ale comuniștilor: a cedat din capul locului statului pământul

parohiei. Imediat, confrații, stupefiați, s-au întrebat: nu cumva părintele Tălmăcel, care e şi protopop, s-a vândut comuniştilor? Cel care l-a sfătuit pe părintele Tălmăcel, om inteligent şi practic, să facă acest gest curajos a fost tatăl meu. Tatăl meu, Anton Dumea, când au venit comuniştii la putere, era notar la primăria din Tămăşeni, de care aparținea acum şi satul Adjudeni. A rămas pe post, dar cu numele schimbat: secretar al Sfatului Popular. Primar, sau preşedinte, cum se numea în noua orânduire, a fost pus de comunişti, printr-un simulacru de alegeri falsificate în modul cel mai democratic, un om corespunzător timpurilor noi: avea origine socială sănătoasă: fusese cioban; a fost luat de la stână. Şi cum nu prea ştia să scrie şi să citească, toată munca trebuia să o facă tatăl meu, secretarul. Nu avea foarte multă şcoală – făcuse doar gimnaziul la Hălăuceşti, la franciscani –, dar avea destulă cultură, fusese un timp învățător suplinitor în sat, avea un scris foarte frumos şi avea multă practică funcționărească. Ştia să scrie la maşină, comunica prin alfabetul Morse: pe front, în timpul războiului, a fost la comunicații. Aşadar, la el veneau ordinele, dispozițiile, planurile secrete trimise de partid, de la raion, şi tot el trebuia să scrie şi să trimită rapoartele, dările de seamă, situațiile. Nu era membru de partid, dar cât a putut, a trişat partidul în înțelesul cel mai frumos al cuvântului. Toate secretele, planurile, punerile la cale ale comuniştilor le-a divulgat în cea mai mare taină părintelui Tălmăcel, sfătuindu-l ce are de făcut. Printre alte sfaturi, a fost şi acesta: „Părinte, descotorosiți-vă cât mai repede de pământ; acesta e mersul, vine tăvălugul, toate parohiile vor pierde pământul". Părintele Tălmăcel l-a ascultat şi a fost scutit de multe necazuri de care nu au fost iertați confrații săi din alte parohii, care nu aveau cum să descifreze semnele timpului.

O altă enigmă nedezlegată: în toate satele din țară, chiaburii erau arestați şi trimişi la Canal. Cum se explică faptul că la Adjudeni nici un chiabur nu a fost arestat şi trimis la puşcărie? Şi erau destui chiaburi. Tot tatălui meu, secretarul, i s-a cerut să trimită lista cu chiaburii din sat. Raportul trimis a fost scurt: în Adjudeni nu există chiaburi. Numai pe Costică, neamțul care avea moara la marginea satului, spre Rotunda, nu a putut să-l tăinuiască: moara lui pocănea zi şi noapte şi se auzea în tot satul. Bietul de el! A făcut puşcărie. Tata a ținut în cel mai mare secret aceste lucruri. Dacă ar fi fost aflat, putea să o termine tragic. Mie mi le-a spus mai târziu, înainte de a muri, după căderea comunismului.

Şi un al doilea motiv de bănuială la unii confrați. Mai toți preoții erau arestați şi închişi. De ce nu se luau comuniştii şi de părintele Tălmăcel? Nu s-o fi dat cu Securitatea? Lucrurile stăteau în felul următor: Adjudenenii țineau atât de mult la parohul lor, încât erau în stare de orice pentru a-i salva libertatea. Dacă e adevărat că păstorul cel bun îşi dă viața pentru

oile sale, la fel este de adevărat că şi oile sunt în stare să-şi dea viaţa pentru păstorul cel bun. Enoriaşii erau permanent în alertă, pentru a-l apăra în caz de nevoie. Intrările în sat erau păzite. Femeile le supravegheau în timpul zilei; în caz că apărea maşina Securităţii, erau pregătite să tragă clopotele şi să dea alarma. Noaptea, bărbaţii puneau în drum, la intrarea în sat, grape cu cuiele în sus, ca să se spargă în ele cauciucurile maşinii Securităţii. La intrarea în sat dinspre Roman, de o parte şi de alta a drumului erau două văi destul de adânci. Într-o bună zi, a încercat să intre maşina de teren a Securităţii. Lumea a oprit maşina şi a răsturnat-o în gropană, cum se numea adâncitura aceea. În alte parohii catolice, enoriaşii s-au ridicat în masă spre a-i apăra pe preoţii lor, când Securitatea a încercat să-i ridice. La Butea, armata a înconjurat satul. La Fundul Răcăciuni, a fost şi mai grav: armata a tras asupra mulţimii răsculate şi insurecţia s-a soldat cu victime omeneşti printre insurgenţi.

Securitatea a evitat cu grijă să nu se întâmple şi la Adjudeni acelaşi lucru. În ziua de 7 martie a anului 1957, doi angajaţi ai Securităţii au pătruns în sat pe jos. Nimeni nu putea să ştie cine sunt. Au pătruns în parohie la părintele Tălmăcel. Ce vor fi discutat? Cu ce i-o fi servit părintele Tălmăcel sau cu ce îl vor fi servit ei pe părintele Tălmăcel? Numai Dumnezeu ştie. Peste câteva ore de la încheierea vizitei, clopotele bisericii vesteau că cineva a murit în sat. „Cine a murit?" – se întreba lumea când clopotul dădea vestea tristă a morţii cuiva. „Părintele Tălmăcel!" Vestea a căzut ca un trăsnet asupra satului. Nimeni nu putea să creadă. Fusese văzut dimineaţă, la altar, sănătos, energic, voinic, ca de obicei. În toamnă, pe 27 septembrie, avea să împlinească 61 de ani.

În ziua de 19 martie – solemnitatea sfântului Iosif – a fost înmormântat. Slujba de înmormântare s-a făcut în curtea bisericii. Predica a ţinut-o părintele Mihai Dămoc; cred că era provincialul franciscanilor în ilegalitate la vremea aceea. A fost jalea şi plânsul de pe lume. Era ultima Liturghie la care i-am ministrat părintelui Tălmăcel, mai exact, la Liturghia lui de înmormântare. Privindu-l în sicriu, nu puteam să cred că este mort. A fost evenimentul cel mai traumatizant din copilăria mea. Lumea a făcut imediat o legătură de cauzalitate între cei doi siniştri vizitatori de la Securitate şi moartea subită a părintelui Tălmăcel. Dacă presupunerea credincioşilor din Adjudeni e adevărată sau nu, vom afla când se va face procesul la Judecata de pe urmă, când vom afla adevărul. Până atunci, sunt alte probleme mai importante de rezolvat. De pildă, aflarea adevărului cu privire la Holocaust şi pedepsirea celor care s-au făcut vinovaţi de el. Nu ne îndoim că dosarele Securităţii, fără de care adevărul cu privire la multe fărădelegi ale regimului comunist nu poate fi cunoscut, au fost distruse sau falsificate. Din fericire, ele au fost scrise în două exemplare. Al doilea exemplar e scris

în cartea veşniciei şi e bine păstrat în arhiva lui Dumnezeu, până în ziua înfricoşătoarei Judecăți, când, aşa cum cântăm în imnul *Dies irae*: „Liber scriptus proferetur / In quo totum continetur / Ex quo mundus iudicetur" (Va fi adusă cartea scrisă, / Care conține totul, / Din care va fi judecată lumea).

Acesta a fost părintele Tălmăcel, aşa cum a rămas imprimat în memoria unui copil. Cei care l-au cunoscut la o vârstă mai înaintată ar putea să-i scrie o biografie mai completă şi mai temeinică. Să o facă! Au fost mulți parohi ce s-au perindat la Adjudeni în aceşti aproape cincizeci de ani care s-au scurs de la moartea lui. Dar părintele Tălmăcel rămâne părintele Tălmăcel: un preot cum satul Adjudeni nu a mai avut şi probabil că nu o să mai aibă vreodată. A fost odată ca niciodată...

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3. Personalitatea pr. Dumitru Adămuț (1933-1982)

Pr. Emil Dumea

Omul și preotul

S-a născut în Parohia Butea la data de 5 aprilie 1933. A urmat liceul gimnazial din Hălăucești, apoi facultatea de fizică-matematică din București, cursuri pe care le-a întrerupt deoarece dorea să ajungă preot. În 1954 a intrat în Seminarul mare din Alba-Iulia, urmând cursurile filozofice până în 1956, când a venit la Seminarul din Iași, unde a studiat până în anul 1958. Fiind foarte inteligent și sârguincios, mereu vesel și foarte hotărât în toate, a studiat și în particular, reușind să absolve doi ani de studii într-un singur an. A fost sfințit preot la Alba-Iulia la data de 18 octombrie 1959 de către episcopul Marton Aron.

A activat ca vicar parohial la Gherăești (1959-1960) și Văleni (1960-1962), administrator parohial la Iași (1962-1964), vicar la Parohia „Sf. Nicolae" din Bacău (1964-1968). În perioada 1 martie 1968 – 1 iulie 1973 a fost paroh la Schineni, iar din iulie 1973 și până la moarte, adică 10 septembrie 1982, a fost paroh la Adjudeni.

Ca vicar la Bacău, mergea și la filialele acestei parohii: Schineni, Siretu (Peletuci) și Bogdan Vodă. Cu bicicleta, în căruță, cu autobuzul sau pe jos, tânărul preot slujea cu râvnă în toate aceste comunități, remarcându-se prin zel apostolic și o apropiere deosebită de suflete, de problemele oamenilor. De sărbători, spovedind mai mult, rămânea peste noapte unde putea, la Schineni, de exemplu, fiind găzduit de dascălul de aici, tatăl părintelui Iosif Zediu, pe care l-a ajutat mult în drumul său spre preoție.

Părintele Adămuț este cel care l-a determinat pe episcopul Petru Pleșca să înființeze Parohia Schineni. În anul 1966, aflând că episcopul este în vizită la părintele decan de Bacău, Petru Andrei, a venit la Schineni și a format o delegație din cinci credincioși pe care i-a trimis la episcopul Pleșca cu rugămintea de a înființa o parohie în satul lor, care să aibă ca filiale Peletuci (Siret) și Bogdan-Vodă. Episcopul a aprobat construcția casei parohiale pe numele bunicului preotului Zediu, Diac Ferenț, statul neacordând autorizație de construcție pe numele unei instituții bisericești. În 1967 s-a construit casa parohială, în toamna acestui an părintele Adămuț mutându-se într-însa, însă abia în martie anul următor, prin intervenția Mons. Francisc Augustin pe lângă Departamenul Cultelor, noul paroh a primit confirmarea ca paroh de Schineni.

În noua parohie, tânărul paroh a pus tot sufletul și energiile spirituale și materiale pentru rezolvarea atâtor probleme și îndepărtarea lipsurilor

inerente oricărui început. Era plin de zel pentru sufletele încredințate, decis în orice întreprindea, predicator înfocat la amvon, blând şi înțelegător în confesional. Prieten cu toți, plin de viață la întrunirile preoțeşti, tovarăş bun în concediile organizate împreună cu alți preoți vecini, de exemplu, cu parohul de Lespezi, Anton Sociu, cu care colinda țara pe motocicletă. Concediile erau momentele de destindere şi de cunoaştere a frumuseților țării, iar tânărul preot Anton reuşea să aducă mereu buna dispoziție, dorința de a explora noi locuri, noi frumuseți, însă putea fi şi imprevizibil, fermitatea şi tăria lui de caracter alunecând uneori spre extreme şi provocând surprize colegilor de concediu. Însă până la urmă totul se rezolva cu bine, iar concediul devenea şi mai plăcut, şi mai animat. Într-un cuvânt, în prezența lui nu te puteai plictisi.

Pentru sărbătorile Crăciunului şi Paştelui, îl chema pe preotul greco-catolic Lazăr Sîngeorzan să îl ajute la spovezi. Îl conducea pe acest blând şi bun preot acasă la credincioşii ce nu voiau să se spovedească, îndemnându-i să se împace cu Dumnezeu, acum măcar, când aveau la dispoziție un preot străin. Acelaşi preot, împreună cu un alt confrate, Ioan Costan, vor fi chemați de dânsul şi când va fi paroh la Adjudeni. Bunătatea, blândețea şi înțelepciunea lor atrăgea la confesional nenumărate suflete, chiar şi pe cele mai îndărătnice. Aducerea pentru spovezi a unor preoți străini, măcar cu ocazia marilor sărbători, era pentru părintele Adămuț o constantă, o convingere fermă că este absolut necesar ca enoriaşii săi să aibă pe cineva care nu-i cunoaşte, cu care nu au avut de-a face, putând în felul acesta să-şi deschidă sufletul cu mai multă uşurință şi încredere. Era conştient că fermitatea şi uneori duritatea sa îi pot determina pe unii sau alții să nu vină la el la spovadă şi, ca atare, le procura alți confesori, iar această metodă, cum am spus deja, a dat roade bogate.

Numirea de paroh la Adjudeni a acceptat-o condiționat, adică să i se permită şi să fie ajutat să conducă lucrările de construire a noii biserici, începută în toamna anului 1972 sub conducerea părintelui paroh Ştefan Apostol. În acest fapt se observă cu uşurință o notă dominantă a caracterului său, şi anume decizia şi planul clar şi hotărât de a întreprinde ceva măreț. Deşi părintele Apostol obținuse doar o autorizație de consolidare şi extindere a vechii biserici, în mintea noului paroh biserica trebuia să fie o copie, bineînțeles la dimensiuni mai mici, a domului din Köln. Această idee nu venea dintr-un spirit de grandomanie, ci reflecta cumva caracterul şi voința acestui preot. În discuțiile cu arhitecți sau ingineri, cu enoriaşii sau cu seminariştii, ochii săi se aprindeau de o lumină scânteietoare când vorbea de micul dom de la Adjudeni. Iar convingerea şi forța lui eclectrizau voințele şi conştiințele celor din jur. Aici este, credem, cheia succesului său,

şi anume faptul că a reuşit să-i convingă la modul cel mai real şi pe alţii de idealul său măreţ.

A sosit în parohie însoţit şi de persoana de serviciu, Magdalena Solomon, care depusese tot efortul în muncile gospodăreşti la Parohia Schineni. Un preot o avertizase că nu va reuşi să facă faţă cerinţelor şi exigenţelor tânărului paroh, considerat foarte sever. Însă această persoană va reuşi să corespundă exigenţelor, sacrificându-şi şi sănătatea într-o muncă neobosită, într-o parohie săracă. Pentru a mai câştiga un ban, pentru a face vreo economie în parohie, Magdalena mergea cu legume şi alte zarzavaturi să le vândă la Bacău. La fel de devotată va fi şi la Adjudeni, impulsionată şi de exemplul părintelui paroh, care nu se plângea niciodată de nimic. În plus, casa parohială de la Adjudeni era deschisă tuturor, fiind deseori un dute-vino, masa fiind mereu gata pentru nenumăraţii preoţi ce veneau cu drag la părintele Adămuţ. Pentru problemele casei, pentru muncile în grădina parohiei, ca şi pentru întreţinerea bisericii, erau multe persoane din sat ce se angajau gratuit la muncă, impulsionate fie de paroh, fie de Magdalena, ce venise la Adjudeni cu un salariu de 500 de lei şi şi-a încheiat activitatea la această parohie cu un salariu de 1600 lei. Parohul era foarte calculat şi economicos în orice cheltuială a casei, calculând bine orice bănuţ, şi aşa cum se sacrifica el, gratuit şi total, pentru cauza lui Dumnezeu şi a Bisericii, tot la fel o cerea şi de la alţii.

Redăm în continuare, cu anumite detalii, un episod care ne arată una dintre odioasele metodele comuniste şi ale Securităţii de a controla şi activitatea preoţilor, inclusiv cea a părintelui Adămuţ. Episodul cu „bătul" a avut loc la Rusaliile anului 1978. Era în sâmbăta sărbătorii hramului bisericii, când înainte de amiază sosesc la parohie doi miliţieni, ce nu sunt primiţi în casă de Magdalena, deoarece parohul nu era acasă, şi nici părintele vicar Iosif Zediu. După ce a sosit părintele Zediu, cei doi revin şi sunt primiţi în parohie de părintele Zediu şi invitaţi apoi în sufragerie şi serviţi cu o cafea şi alte bunuri şi răcoritoare. Între timp, părintele Zediu este chemat la biroul parohial de o persoană ce sunase la uşă, iar cei doi miliţieni, rămânând singuri în sufragerie, montează sub masă un microfon. După reîntoarcerea părintelui Zediu de la birou în sufragerie, cei doi nu mai rămân mult şi pleacă. Între timp, se întorsese şi părintele paroh Adămuţ. Nimeni nu a bănuit nimic, nu a ştiut nimic despre ce făcuseră cei doi miliţieni. A doua zi a fost sărbătoarea hramului, masa de prânz cu mulţi invitaţi, iar microfonul cu pricina transmitea urechilor interesate tot ceea ce se discuta în sufragerie. După masa de prânz din a doua zi de hram, la care au participat mai mulţi preoţi decât în ziua anterioară, fiind aduse şi alte mese în sufragerie, Magdalena Solomon, ajutată şi de alte persoane, face ordine în sufragerie, ducând mesele la locul lor. Când să aranjeze masa principală

din sufragerie, faţa de masă, destul de grea de altfel, nu se mai potrivea pe picioarele ei. Dânsa se apleacă sub masă să vadă de ce nu se potriveşte, şi tot încercând să o potrivească, vede căzând ceva ca un băţ. „Ah, exclamă dânsa, uite de ce nu se potrivea faţa de masă, din cauza acestui băţ", care apoi este luat de una din celelalte femei ce o ajutau şi pus într-o găleată cu resturi alimentare şi cu gunoaie şi aruncat apoi la gunoiul din spatele casei parohiale. În după-amiaza aceleiaşi zile, presimţind că „băţul" (cuvânt ce-l folosise Magdalena) miliţienilor ajunsese la gunoi, parohul este sunat de la judeţ şi somat să predea „băţul". Acesta îi cere Magdalenei corpul delict, iar dânsa nu pricepe nimic, ce fel de băţ trebuie să predea. După Liturghia de seară, cei doi miliţieni sosesc din nou la parohie, discutând cu parohul şi vicarul şi cerând insistent corpul delict. Peste noapte a plouat din abundenţă, ceea ce nu i-a împiedicat pe doi miliţieni să vină la ora trei noaptea şi să-l someze iar pe paroh să le predea „băţul". În dimineaţa aceleiaşi zile de marţi, doi enoriaşi sunt rugaţi de paroh să scormonească toate gunoaiele din spatele parohiei. După lungi căutări aceştia găsesc „băţul", pe care îl predau parohului, iar acesta îl va preda joi organelor judeţene de la Piatra Neamţ, însă fără să declare ceea ce voiau aceştia, şi anume că ar fi vinovat de tot ceea ce se întâmplase.

Episodul reprezintă una dintre şicanele de care a avut parte curajosul paroh. Precizez că în camera unde dormea, cu mai mulţi ani înainte fusese instalat în pereţi un sistem de emisie, ce avea un acumulator-alimentator sub duşumeaua de sub patul din această cameră. După acest episod cu „băţul", probabil prelucrat de autorităţile comuniste, arhitectul Bjolla va înceta colaborarea cu inginerul Beraru pentru construirea bisericii din Adjudeni. De acum încolo, inginerul Beraru îl va coopta ca arhitect pe Ion Vîrlan, care a elaborat proiectul turnurilor.

Din cauza nenumăratelor necazuri provocate de lungile aşteptări în anticamerele oficialităţilor, din cauza ironiilor şi jignirilor nenumărate de care a avut parte de la mulţi dintre aceştia, în primul rând, de la primul secretar al judeţului Neamţ, Petru Enache, din cauza grijilor şi problemelor legate de construcţia bisericii, ca şi din cauza fumatului excesiv, sănătatea părintelui Adămuţ se şubrezeşte rapid. Deja de mulţi ani, îl chinuia tusea. Nemairezistând, la 11 februarie 1981, este operat la plămâni la Spitalul Filaret din Bucureşti. Deschizându-i sternul, medicul constată că este inutilă operaţia, plămânii fiindu-i grav bolnavi, irecuperabili. La spitalul Fundeni va face apoi diferite raze cu cobalt, în încercarea disperată de a fi salvat. Aici va fi adus mereu cu maşina de inginerul Beraru, însoţit de Magdalena Solomon. Când era la Bucureşti, locuia la părintele Ilie Sociu, la Parohia Bucureştii Noi. Nu se lamenta nici acum de boala de care suferea. Rareori, îşi mai exprima durerea printr-o expresie ce-i aparţine: „Mama ciorilor!"

În vara anului 1982, cade la pat, fiind îngrijit de d-ra Magdalena Solomon şi de noul părinte vicar, Ioan Lucaci, care îl înlocuise din luna martie pe părintele Iosif Zediu. În ultimele trei săptămâni de viaţă este hrănit la pat, i se fac perfuzii zilnic, însă după sfânta Liturghie din dimineaţa zilei de 10 septembrie, în prezenţa părintelui vicar Ioan Lucaci, a părintelui Mihai Chelaru, a părintelui paroh de Tămăşeni Iosif Simon, a părintelui W. Klein, părintele Dumitru Adămuţ trece la cele veşnice.

La data de 13 septembrie este înmormântat în cripta preoţilor din cimitirul Parohiei Adjudeni. La sfânta Liturghie a înmormântării a predicat cu mult har şi curaj părintele Eduard Ferenţ. Din predica acestuia redăm câteva rânduri semnificative pentru realizarea materială principală a acestui preot, şi anume noua biserică: „Prin forţa invincibilă a iubirii a reuşit să înalţe acest simbol al vitalităţii şi al unităţii catolicilor din Moldova, semn al speranţei noastre comune într-un viitor mai rodnic şi mai binecuvântat de Dumnezeu, dovada grăitoare a credinţei noastre ecleziale în Cristos Domnul". La ieşirea din biserică a trupului neînsufleţit al părintelui Adămuţ, de pe schela turnurilor în construcţie a căzut mortar peşte capetele celor ce ieşeau, poate şi din vina unei persoane *minus habens* din satul Ursăreşti. Cineva din mulţime a exclamat că se dărâmă turnurile şi imediat o panică fără margini i-a cuprins pe toţi. Cu greu s-a restabilit calmul şi ordinea, iar procesiunea cu trupul neînsufleţit al părintelui a putut continua prin tot satul. A fost un eveniment ce a rămas viu şi astăzi în memoria celor ce au participat atunci la această înmormântare unică în felul ei, atât prin numărul extraordinar de mare al participanţilor, cât şi prin spiritul ce-i anima pe toţi, adică acela de a participa la moartea unui „erou" al curajului, al credinţei catolice, al rezistenţei împotriva opreliştilor şi persecuţiei comuniste, erou a cărui victorie o trăiam din plin în acele momente, victorie încarnată vizibil în măreaţa biserică pe care toţi o simţeam ca pe cea mai mare realizare a vieţii noastre.

Constructorul bisericii din Adjudeni

Deja dinainte de 1972, părintele paroh Silvestru Benchea se hotărăşte să zugrăvească vechea biserică, însă credincioşii îi fac cunoscută dorinţa lor de a avea o biserică nouă. Nereuşind să obţină autorizaţia de construcţie, la Adjudeni este numit paroh părintele Ştefan Apostol, care va reuşi să obţină o autorizaţie de renovare a bisericii existente. În toamna anului 1972, la iniţiativa părintelui paroh Apostol, arhitectul Tiberiu Bjolla începe alcătuirea proiectului noii biserici. În alcătuirea acestui proiect, dânsul îl contactează şi pe inginerul constructor Mihai Beraru. Se obţinuse autorizaţia de construcţie pentru extinderea bisericii vechi, dar de fapt se urmărea

construirea unei biserici aşa cum este actualmente, excluzând turnurile. În proiectul originar, biserica era prevăzută doar cu un turn, şi nu cu două. Lucrările de construire a noii biserici încep cu mult elan în toamna anului 1972. Satul întreg, animat de paroh şi de mulți oameni ce formau comitetul bisericesc sau erau feciori de biserică, intră în alertă, într-un fel de febră a construcției ce va fi alimentată apoi de noul paroh, din primăvara anului 1973, părintele Adămuț.

Până în 1976, dintre credincioşii din sat care s-au implicat mai mult în construcția bisericii a fost Albert Miluț, iar după acest an şi până la terminarea lucrărilor, locul său a fost preluat cu aceeaşi râvnă şi devotament de Petru Dancă. Nu trebuie neglijate însă munca şi sacrificiile materiale şi financiare ale întregului sat. Nimeni nu rămânea indiferent, şi chiar şi cei mai bătrâni oameni doreau să facă ceva pentru noua lor biserică, măcar să îndrepte un cui, sau să mute o scândură. Nicicând nu se văzuse în sat o aşa angajare şi un atât de mare zel şi entuziasm, chiar dacă ulterior, parohul sau şefii de sectoare vor trebui să bată deseori la porțile credincioşilor pentru a aduna bani necesari acestei grandioase construcții. Legat de problema financiară, trebuie precizat faptul că Episcopia de Iaşi va intermedia de la diferite instituții catolice din străinătate o bună parte a banilor necesari construirii noii biserici.

Revenind la noul paroh, acesta îi contactează imediat pe domnii Bjolla şi Beraru. Domnul Bjolla a alcătuit partea de arhitectură, iar domnul Beraru pe cea de rezistență a noii biserici. La o scară redusă şi simplificată, noul paroh le cere celor doi să alcătuiască un proiect ce să imite domul din Koln. Cu ajutorul arhitectului şef al Consiliului Județean Neamț, Iosif Ciubotaru, se obține apoi o a doua autorizație de construcție (o extindere a extinderii), biserica veche rămânând în interiorul celei noi, acoperişul acesteia servind ca eşafodaj pentru schelele de susținere a noilor bolți înalte de 21,50 m, ce se turnau cu munca benevolă a credincioşilor satului. Existau şi persoane angajate şi plătite pentru munca prestată, dar cea mai mare parte a lucrărilor este efectuată benevol de către harnicii credincioşi din Adjudeni. Lucrările de turnare a temeliei, de construire a zidurilor crucierei, navelor laterale şi bolților avansează cu o repeziciune uimitoare, satul fiind parcă electrizat în ridicarea noii lor biserici. Iar părintele Adămuț este liderul ce trage totul după dânsul.

Până în anul 1976, deci în doar trei ani, lucrările de construire a navelor şi bolților se încheie. Parohul va umbla mereu prin țară după materiale, procurând cimentul de la Bicaz, fierul de la uzina Metalurgica din Iaşi, marmură de la Deva şi Simeria, tabla japoneză de la Galați şi Brăila, cheresteaua de la ocolurile silvice din Piatra Neamț şi Roman, balastul de pe malul Siretului, policandrele de la „Casa Sticlarului" de pe strada Lipscani

din Bucureşti, Calea crucii este executată de un artist din Roman etc. Din prudenţă, niciodată nu mergea singur la drum, fiind însoţit descori de seminaristul Emil Dumea, căruia însă niciodată nu i s-a plâns de nimic, indiferent cum ieşea din sălile de aşteptare ale autorităţilor, sau de la diferite alte instituţii. I se putea citi pe faţă bucuria sau necazul, însă niciodată nu s-a lamentat şi niciodată nu a fost văzut descurajat.

Urmează apoi fundaţia pentru turnuri, fundaţie ce iniţial trebuia să susţină un turn cu laturile egale de 12,5 m şi înalt de 110 m, dar care acum a fost modificată pentru a susţine două turnuri. După ce se ajunge cu lucrările de fundaţie a turnurilor la cota 0, în doar 14 zile, în luna noiembrie a anului 1976, printr-o metodă ingenioasă de turnare numită glisare, se toarnă ambele turnuri până la cota de 42 metri. Utilajele sunt luate de la Trustul de Construcţii-Montaj din Piatra Neamţ. Precizăm că exista o autorizaţie de construcţie a unui singur turn, iar noul proiect, cu două turnuri, nu avea autorizaţie de construcţie, ceea ce a declanşat, deocamdată, un uşor conflict cu autorităţile locale.

Pe fondul unei răzbunări dintre capii politici ai judeţului Neamţ, se iscă un conflict în care este implicat şi părintele Dumitru Adămuţ. Primul secretar al judeţului, Ştefan Boboş, era în ceartă cu Petru Enache, persoană cu un traseu politic sinuos, ajuns şi prim secretar al municipiului Roman. Acesta îl acuză pe Boboş de construcţia bisericii din Adjudeni şi a unui număr de vile din Piatra Neamţ ce aveau nişte abateri de la autorizaţiile de construcţie. Printre victimele acestui conflict, alături de părintele Adămuţ, este şi inginerul Mihai Beraru, angajat la Trustul de Construcţii-Montaj din Piatra Neamţ, transferat la o întreprindere din Roman, iar apoi va pleca la Alexandria. Autorităţile comuniste declanşează o anchetă penală împotriva domnului Beraru, acuzat apoi că a contribuit la întărirea unui cult, a celui catolic, ceea ce era considerat ca o mare greşeală politică, motiv pentru care este exclus dintre membrii Partidului Comunist Român. În şedinţa de excludere din partid a domnului Beraru, toţi colegii s-au arătat solidari cu dânsul, lăudându-i calităţile şi profesionalismul, ceea ce însă nu a împiedicat totuşi autorităţile să îl excludă, fapt care avea repercusiuni grave atât asupra lui, cât şi asupra familiei. În situaţia neplăcută în care se afla, i-au fost solidari şi părintele Adămuţ şi Monseniorul Petru Gherghel, administratorul apostolic al Diecezei de Iaşi. Inginerul Beraru nu se descurajează şi continuă legăturile şi colaborarea cu părintele Adămuţ, şi în iarna anului 1977 înaintează un memoriu autorităţilor din Piatra Neamţ prin care cer continuarea lucrărilor la turnuri, turnate în consolă, având la bază o structura centrală comună, fapt ce recerea neapărat două legături între ele la nişte cote superioare. În caz contrar, la un nou cutremur, riscau să se răstoarne, unul în stânga şi altul în dreapta. În urma acestui

memoriu, se obține o aprobare de continuare a lucrărilor. Menționăm că şi comitetul bisericesc adunase într-o cerere multe semnături de la creştinii din Adjudeni prin care se solicita aprobarea construirii a două turnuri.

Datorită insistențelor şi a bunelor relații pe care părintele Adămuț le avea la Roman, Cooperativa de Credit din acest oraş închiriază utilajele de la Trustul din Piatra Neamț pentru construirea unui turn la biserica din Adjudeni. Acest fapt ajunge însă la cunoştința autorităților comuniste, ce imediat declanşează o anchetă penală. Parohul din Adjudeni şi inginerul Beraru sunt acuzați de fals şi fals intelectual, se afirmă că s-a creat un prejudiciu Trustului de Construcții-Montaj din Piatra Neamț, ceea ce era cu totul fals. Vor urma numeroase anchete ce culminează cu un proces la tribunalul din Piatra Neamț, în care inginerul Beraru este condamnat la un an şi jumătate la locul de muncă de către judecătorul Sergiu Meliuc. Părintele Adămuț nu este condamnat, fiindcă prezintă un certificat medical din care rezultă că este bolnav. Acestea s-au petrecut în anul 1981.

Până în 1978, părintele Adămuț va fi consiliat şi ajutat în toate lucrările şi de renumitul maistru Gheorghe Mayer din Bacău. Din 1978 până în 1981, părintele Adămuț este şicanat de nenumărate ori de mulți reprezentanți ai sistemului comunist, însă vor fi şi persoane ce au încercat să-i scoată pe cei doi de sub urmărirea penală, printre aceştia numărându-se căpitanul Ivu de la Poliția din Piatra Neamț şi procurorul Păun din acelaşi oraş, ceea ce i-a nemulțumit pe potentații din Piatra Neamț, în primul rând pe Petru Enache. Fiind bolnav, părintele Adămuț primeşte o înştiințare de la Tribunalul Piatra Neamț prin care i se comunică scoaterea de sub urmărire penală, pe motiv de boală, cu precizarea că procesul va fi reluat când se va constata vindecarea lui. Ulterior, temându-se probabil că nu va muri curând, autoritățile judecătoreşti îl înştiințează că va fi rechemat în curând la tribunal. Acest episod, lipsit de cea mai elementară umanitate față de un om bolnav, ne arată cât de cinic putea deveni sistemul şi angrenajul comunist față de un om, față de o cauză religioasă, precum cea a construcției bisericii din Adjudeni. Menționăm şi faptul că, în acest timp, cazul construirii bisericii din sat va ajunge până la autoritățile centrale de la Bucureşti, autorități care dau dispoziții tuturor organizațiilor județene de partid din toată țara să fie vigilente şi să ia toate măsurile ca nu cumva să se întâmple undeva ceea ce se întâmplase aici.

Din patul de suferință şi boală, îi îndemna pe toți: „Dați-i tare, nu vă opriți din lucru!" Navele erau finisate, modelul exterior al finisajului zidurilor imitând parțial modelul prezent pe fațada Teatrului de Stat din Târgu Mureş. În vara anului 1982, se va planta crucea pe turnul din dreapta, iar în seara dinaintea morții sale, purtat pe brațe în grădina parohială, părintele Adămuț a putut vedea şi crucea de pe turnul din stânga, de la nord. Îşi

vedea, aşadar, visul împlinit, putând să moară în pace a doua zi dimineaţa, eliberat de toate suferinţele şi batjocura pe care le suportase pentru casa Domnului.

Dimensiunile bisericii din Adjudeni sunt următoarele: turnurile au înălţimea de 70 de metri, iar lăţimea lor la bază este de 6,30 m. Lungimea bisericii este de 67,30 m, lăţimea ei în crucieră este de 32 m, iar în continuare, până la ieşire, este de 24 m; înălţimea navei centrale este de 21,5 m, iar pereţii au grosimea de 45 cm.

Atât în mintea şi în sufletul meu, cât şi al celor ce l-au cunoscut şi iubit, acest preot a fost şi va rămâne un exemplu şi un model de curaj şi statornicie în tot ceea ce priveşte cauza lui Dumnezeu şi a Bisericii sale. Sunt convins că nu exagerez cu nimic dacă închei această scurtă prezentare afirmând că, fără părintele Adămuţ, biserica din Adjudeni nu ar fi aşa cum este astăzi.

Munca şi eforturile Sfinţiei sale pentru noua biserică vor fi continuate de următorii parohi, părintele Mihai Budău şi părintele Ioan Lucaci.

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

4. Adjudeni, file de istorie recentă

Pr. Cristinel Farcaş

Preocuparea regimului comunist de a şterge urmele concrete ale istoriei neamului românesc a dus astăzi la pierderea unor importante documente care ar fi putut să contribuie la rescrierea istoriei recente. Acesta este şi cazul satului Adjudeni, care a pierdut, în aşa-numitele „incendii ale arhivelor", o serie de mărturii confiscate abuziv din patrimoniul administraţiei locale. Însă ceea ce nu a ştiut niciodată regimul comunist este faptul că adevărata istorie se păstrează cel mai bine, nu în rafturile unei arhive ci în conştiinţa oamenilor care au făurit-o, iar aceasta nu poate fi niciodată confiscată sau distrusă.

Despre existenţa localităţii Adjudeni în calitate de comună există documente care certifică cu siguranţă că satul a fost transformat în comună în intervalul 1864 – 1950, în patru perioade: 1864 – 1875; 1887 – 1906; 1932 – 1943; 1947 – 1950[1].

Unul dintre aspectele obscure îl reprezintă existenţa unor mărturii valide şi complete la nivel de administraţie locală a faptului ca satul Adjudeni a fost comună. Ceea ce se poate afirma, în acest sens, se bazează pe studiul registrelor de stare civilă existente încă în arhiva Primăriei Comunei Tămăşeni. Aceste documente sunt incomplete şi fragmentare însă datorită lor pot fi reconstruite trei perioade în care satul Adjudeni a fost transformat în comună. O primă perioadă este cuprinsă între anii 1903 – 1906[2] timp în care funcţia de primar şi ofiţer al stării civile este atribuită domnului Ianoş Lucaci, avându-l drept ajutor pe domnul Mihai Benchea. Cea de-a doua perioadă este cuprinsă între anii 1930 – 1935. Din 1930 şi până în 1933, primar este domnul Frenţ Benchea[3] fiind urmat de domnul Petrea Giurgilă[4]. Până la data de 1 iunie 1931, funcţia de secretar al primăriei era ocupată de V. Mihoc urmând ca ulterior să fie admis în această funcţie I. Fărăoanu. Ultima perioadă este cuprinsă între anii 1947 - 1950[5], avându-l ca primar din nou pe domnul Frenţ Benchea[6], iar secretar, pe Virgil

---

[1] *Dicţionarul toponimic al României. Moldova. A. unităţi simple (localităţi şi moşii), P – 30 decembrie. B. Unităţi complexe*, vol. I, partea a 2-a, Bucureşti 1992, 1355.

[2] Primul document poartă data de 12 ianuarie 1903, iar ultimul, data de 31 martie 1906.

[3] Primul act este semnat la data de 17 februarie 1930 iar ultimul la data de 23 noiembrie 1933.

[4] Datele de referinţă între care îşi exercită funcţia de primar sunt 26 noiembrie 1933 şi 6 mai 1935.

[5] Documentele sunt cuprinse în intervalul 1 februarie 1947 şi 20 decembrie 1950.

[6] La acea perioadă, primarul era membru al Partidului Naţional Ţărănesc.

Mălinescu. Din mai 1949, conducerea primăriei este preluată de președintele comitetului, Ioan Tamaş, urmând ca, din ianuarie 1950, actele de stare civilă să fie semnate de Ioan Constantin şi I. Donea. Cei care s-au aflat în fruntea primăriei erau originari din Adjudeni cu excepţia celor de după 1949. După 1950, sediul primăriei se mută din casa lui Fărăoanu (actuala grădiniță de stat) în comuna Tămăşeni. Memoria sătenilor păstrează vag amintirea acestor perioade. Alternanţa lor nu a făcut altceva decât să provoace confuzie. În perioada 1864 – 1950, puterea administrativă a comunei s-a împărțit între satele Adjudeni şi Tămăşeni urmând ca, în final, satul Adjudeni să fie component al comunei Tămăşeni.

Anul 1944 se înscrie printre paginile însângerate ale istoriei satului. În patru rânduri, satul a fost supus bombardamentelor sau atacurilor terestre din partea frontului german în retragere. La 4 aprilie, în Roman şi la Adjudeni s-au aruncat bombe de mare calibru, dintre care una a avariat casa lui Iacob Martin (zis *Țiganu*). În data de 2 august au fost incendiate trei case şi două şoproane ale numiților Frona Anton, Ghiuzan Iojă, Mihăică Petru şi Mărtinaş Ianuş. La 22 august, a avut loc un alt bombardament lângă moara lui Andrieş Costică, în urma căruia şi-au pierdut viaţa trei persoane: Mihăică A. Petru (zis *Benedic*), Baciu Petru (zis *Moneață*) şi Butnaru Varvara (zisă *Bândoaia*).

Ziua de 23 august rămâne încă vie în memoria celor care au trăit-o[7]. Aparentul calm al acelei zile, în care lumea îşi îndeplinea tăcută datoriile la munca câmpului, a fost zdruncinat începând de la ora 8.30-9.00, când, dinspre satul Rotunda, trupele germane au lansat o ofensivă cu artileria grea asupra satului Adjudeni, distrugând în jur de 21 de case şi fânării, cu intenția de a crea o cale de retragere celor circa 1000 de soldaţi care fugeau din faţa trupelor ruseşti. A fost bombardată biserica, distrugându-se astfel trei clopote şi uşa de la intrare. Părintele paroh Bernardin Romila a fost nevoit să se refugieze pentru câteva zile, fără ştiinţa sătenilor, în casa lui Petru Moraru, care locuia în apropierea bisericii. În jurul orelor 12.00 au pătruns în sat trupele ruseşti, care căutau refugiaţi germani. În confuzia ce se crease, au fost reținuți în sediul fostei primării 12 soldaţi români prezenți în acel moment în Adjudeni şi ale căror nume nu se cunosc. Ulterior, în jurul orelor 13.00-13.30, aceştia au fost omorâți de către trupele ruseşti, prin detonarea unei grenade în incinta încăperii în care erau ținuți prizonieri. Alți cinci soldaţi nemți, care s-au pierdut de restul trupelor, după ce au refuzat ajutorul acordat de săteni, au fost omorâți de trupele ruseşti în tentativa lor de a fugi pe drumul dinspre Răchiteni. În jurul orelor 14.00,

[7] Giurgilă Carol (zis *Hâț*), 89 de ani, 7 clase, veterinar în Adjudeni.

în fața bisericii este împuşcat, de către soldații ruşi, Giurgilă Vasile, în vârstă de 70 de ani. În această zi au mai murit şi următoarele persoane: Ghiuzan Iojă (zis *Ghidale*), Băcăoanu Anton[8], Dumea I. Petre (zis *Iojă*), Ghiuzan Iojă (zis *Bombonel*), Ghiuzan Fabian (zis *Vasilache*) şi Giurgilă Vasile (zis *Avarvarei*). Au fost înmormântați în cimitirul vechi al satului.

Casele distruse în data de 23 august 1944 au aparținut următorilor: Medveş A. Anton, Done Mihai, Done Petru, Giurgilă Anton, Lucaci Frenț, Mihoc Maria, Băcăoanu P. Iojă, Giurgilă Vasile, Giurgilă Petru, Giurgilă Anton, Constantin Iosif, Meluț Iojă, Meluț Varvara, Meluț Maria, Fărăoanu Ion, Mihăică Bernaveta, Bogliş Ion, Done Mihai, Done Varvara, Petrişor Iojă, Done Iojă. Împreună cu aceste case, a fost distrus şi hanul satului[9]. Toate aceste dependințe se aflau în partea centrală a satului pe calea de acces spre Săbăoani.

Un alt flagel după cel din vara anului 1944 a fost venirea la putere a regimului totalitar, care a procedat la confiscarea terenurilor aflate în proprietatea sătenilor, obligând astfel satul la colectivizare. În prealabil, imediat după război, în perioada 1945 – 1950, sătenii au avut ocazia să experimenteze o formă a acestei colectivizări prin contribuția la cotele pentru război ce luau calea spre Rusia şi care au anticipat într-un fel forma contractelor dintre săteni şi stat de după anul 1962. Fenomenul de colectivizare nu a comportat evenimente majore, atât de rezistență din partea sătenilor, cât şi de represalii din partea regimului comunist[10]. La începutul fiecărui an, cel târziu până în luna februarie, se încheiau contractele pentru lapte urmând ca în decursul anului fiecare gospodărie unde se aflau vite să predea statului între 50-100 de litri de lapte. Urmau apoi contractele cu animale, care restrângeau mult din drepturile crescătorilor ce erau amendați atunci când nu le respectau. Pământurile care odinioară aparținuseră sătenilor trec acum în proprietatea statului, spre „binele comun al societății". Munca devine obiect al realizării planurilor de producție şi niciodată nu este

[8] Necunoscut. Se pare că nu era din satul Adjudeni.

[9] Despre han se cunosc puține date. În 1944 nu exista o cale comercială importantă în jurul satului, iar hanul nu avea o tradiție care să poată depăşi începutul secolului al XX-lea. În preajma sărbătorilor de iarnă, sătenii licitau pentru obținerea administrației (chiriei) hanului pentru anul următor. Cel care ținea chiria hanului în 1944 era Bogleş Ion (zis *Ianoş Ştefan*).

[10] Cf. Dancă Burlacu Mihai, 68 de ani, studii: 4 clase în sat, un an şcoala generală din Horia, doi ani la liceul din Roman; alte studii: Institutul de Studii şi Prospecțiuni Bucureşti, Academia „Ştefan Gheorghiu" pe linie de stat. În perioada 1970 - 1974, a fost primar al comunei Tămăşeni. Din 1974 şi până în 1985, este viceprimar, iar în 1985 devine şeful Secției Prestări Servicii din cadrul C.A.P., pentru ca, în toamna anului 1989, să devină preşedintele C.A.P. Tămăşeni.

valorificată în folosul sătenilor. În momentul confiscării terenurilor, în Adjudeni erau trei familii cu proprietăți cuprinse între 5 şi circa 20 de hectare: Lucaci Petru, Giurgilă Petru şi Ghiuzan Petru. Dintre persoanele active în perioada colectivizării, îi amintim pe: Benchea Valerica, Dancă Elena, Bogleş Victoria, Bacăoanu Mina, Bogleş Clara, Bogleş Bernaveta, Dancă Maria, Roca Tereza, Petrişor Maranda, Petrişor Maria, Dancă Georgeta, Ghiuzan Ştefania, Frona Lucia, precum şi brigadierii: Frona Mihai, Roca Dumitru, Giurgilă Anton şi Lucaci Ianuş.

Satul Adjudeni nu a fost niciodată, ca, dealtfel, toate zonele rurale învecinate, ținta unor importante investiții economice. Totuşi, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în jurul anului 1871, când a fost definitivată construcția căii ferate Paşcani-Iaşi[11], statul român a fost interesat, într-o primă fază a proiectului, să cuprindă în traseul acestei căi ferate o zonă din vecinătatea satului Adjudeni, prin construirea unui pod peste Siret în partea dinspre satul Răchiteni. Cu siguranță, acest lucru ar fi influențat pozitiv viața economică a satului, care, momentan, pe lângă investițiile micilor proprietari, are în continuare preocupările de odinioară legate de cultivarea pământului şi creşterea animalelor. Industrializarea forțată a ultimelor decenii, care acum este din ce în ce mai decadentă, a mobilizat forța de muncă a satului Adjudeni doar într-o mică măsură. Noul fenomen social al emigrării, apărut după decembrie 1989, în special, în rândul tinerilor, continuă să provoace dereglări în ceea ce priveşte familia şi procesul de învățământ. Accentele economice rămân fără suport, atâta timp cât nu există o putere economică autohtonă care să valorifice resursele obținute în Occident.

Actualmente, Parohia Adjudeni numără 1.270 familii catolice, care alcătuiesc populația majoritară a satului[12]. Unele aspecte sociale şi culturale majore la nivel local sunt susținute de Biserica Catolică prin prezența oratoriului, a grădiniței conduse de surorile „Divinei Providențe" aflate în sat de aproximativ un deceniu, precum şi prin asistența socială acordată copiilor ce provin din familii mai puțin favorizate şi prin grija avută pentru bătrânii şi bolnavii din sat. Prezența asociațiilor şi organizațiilor parohiale: Acțiunea Catolică, Scout, Comunitatea „Sfântul Vincențiu", sunt dovada unei vieți catolice active.

Un ultim element demn de remarcat, care este puntea de legătură între trecut şi prezent, este interesul atât al preoților, cât şi al cadrelor didactice din sat în păstrarea tradițiilor populare prin organizarea la nivel local,

[11] Cf. Bernd Legath – Ulrich Meer – Adelheid Schmidt-Tome, *Istoria lumii în date*, Niculescu, Bucureşti 2004, 313.

[12] *Almanahul Presa Bună*, Iaşi 2005, 316.

dar şi internațional, a diferitelor manifestări cu specific folcloric, ce au menirea să păstreze vie tradiția locală ce-i imprimă săteanului adjudenean identitatea sa specifică.

Chiar dacă în aceste pagini nu au fost cuprinse toate evenimentele politice, sociale, economice, culturale şi administrative majore ale ultimelor decenii, evenimente care, de altfel, au fost dezbătute pe larg şi bine susținute din punct de vedere documentar în capitolele anterioare, s-a încercat prin acest studiu să se acorde o importanță binemeritată evenimentelor păstrate în tradiția orală. Țin să mulțumesc într-un mod deosebit domnilor Dancă Giurgi Petru (zis *Picheru*) şi Giurgilă Carol (zis *Hăț*), care au furnizat majoritatea informațiilor importante conținute în aceste pagini.

Oamenii fac istoria şi sunt datori să o transmită celor ce nu o cunosc, pentru ca cei care vin să învețe şi să o prețuiască. Acolo unde sunt mormintele înaintaşilor noştri, se construieşte viitorul, iar acolo unde sunt mormintele lor şi viitorul nostru, trebuie să păşim cu sfiială şi sfințenie.

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pe valea mănoasă a râului Siret, pe malul drept al cursului de apă, la 10 kilometri nord-est de orașul Roman, este situat satul Adjudeni, în mijlocul căruia se înalță impunătoare și măreață o biserică monumentală cu două turnuri care domină toată valea și poate fi observată cu ușurință de pe drumul european Roman – Iași pe o distanță de peste 20 de kilometri.

Istoria acestei străvechi așezări se împletește armonios cu istoria tuturor comunităților și satelor din această parte a țării și se impune printr-o trăire adâncă a credinței și prin hărnicia, destoinicia și spiritul de jertfă al locuitorilor săi de ieri și de astăzi.

Cartea de față surprinde câteva crâmpeie din existența multiseculară a acestui sat cu o populație exclusiv catolică, unde oamenii trăiesc după o ordine socială statornicită prin tradiție și poartă în suflete o bogată moștenire spirituală. Este vorba despre unul dintre cele cinci sate catolice din zona Romanului pe care le găsim menționate de toți vizitatorii apostolici și ale căror origini pot fi urmărite până pe la jumătatea secolului al XV-lea.

Pr. Paroh. Aurel IȘTOC

ISBN – 973-8474-67-1